STRADA MEZINULUI

LEV KASSIL
MAX POLEANOVSKI

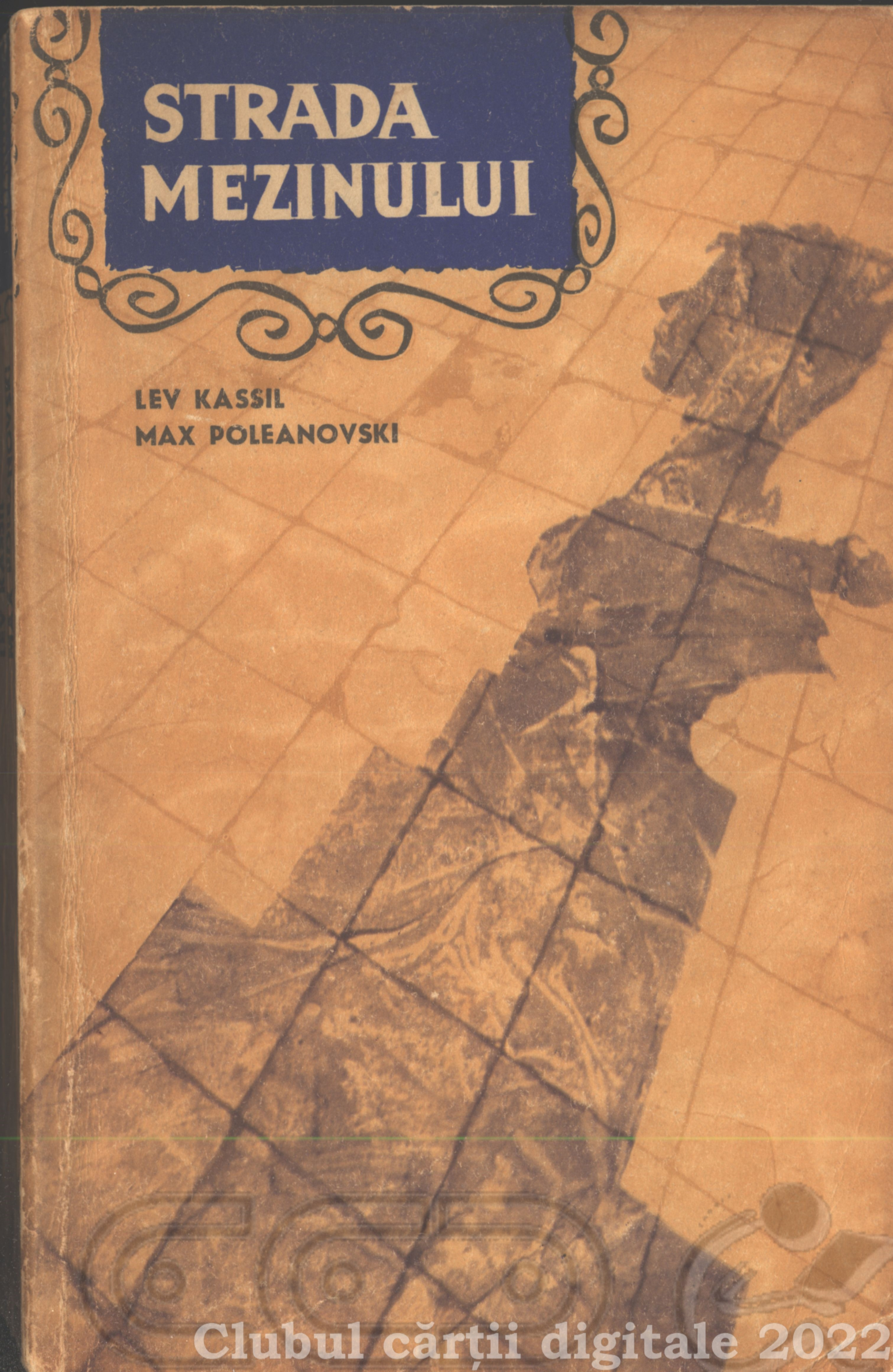

Clubul cărții digitale 2022

Lei 13,40

EDITURA TINERETULUI

STRADA MEZINULUI

LEV KASSIL
MAX POLEANOVSKI

Titlul lucrării în original

ЛЕВ КАССИЛЬ
МАКС ПОЛЯНОВСКИЙ
УЛИЦА МЛАДШЕГО СЫНА
ДЕТГИЗ МОСКВА 1954

LEV KASSIL — MAX POLEANOVSKI

STRADA MEZINULUI

Traducere de
M. SEVASTOS și D. MANU

EDITURA TINERETULUI

Clubul cărții digitale 2022

Coperta de DUMITRU IONESCU

Cravata de pionier are trei colţuri, ca semn al legăturii indestructibile dintre cele trei generaţii: comunişti, comsomolişti şi pionieri.

Din „Cartea instructorului de pionieri".

STRADA DIN KERCI

Prof. Ion Cristescu

N-ai să găseşti în toată lumea multe străzi care să poarte nume de copii. Iată de ce amîndoi ne-am oprit locului la o răspîntie, cînd am dat din întîmplare cu ochii de tăbliţa bătută în peretele casei din colţ şi am citit ce scria pe ea...

Sosisem la Kerci în ajun.

Povestea acestui oraş din Crimeia, de pe străzile căruia se pot vedea cele două mări — Marea Neagră şi Marea de Azov — e lungă şi bogată în întîmplări fantastice. Cenuşa feluritelor legende antice fumegă încă pe dealul Mitridate, care domină Kerciul. Dar acest plăcut oraş de miazăzi, aşezat la confluenţa a două mări, şi-a dobîndit o deosebită faimă, mai cu seamă în timpul cincinalelor şi al celor două războaie — războiul civil şi Marele Război pentru Apărarea Patriei. În anii cincinalelor de dinainte de război, Kerciul se prefăcuse, dintr-un prizărit tîrguşor de pescari, într-un mare centru industrial — într-un oraş al minelor, al metalului şi al construcţiilor navale. Uzine măreţe s-au ridicat în jurul Kerciului. Metalurgia din Kerci dădea anual ţării milioane de tone de fontă, de oţel şi de produse laminate. Mina de la Kamîş-Burun alimenta marile uzine metalurgice construite în ţinutul Azovului.

Am pornit să vizităm oraşul şi am nimerit pe o stradă din centru — o stradă dreaptă, umbrită, care poartă numele lui Lenin. Case scunde, frumoase, clădite din piatră albă de calcar, se iţeau prin frunzişul salcîmilor : multe din ele erau schilodite de bombele fasciste din timpul războiului. Dinspre strîmtoare adia un vînt călduţ, o boare în care se simţea răsuflarea celor două mări : ră-

coarea Mării Negre se strecura din cînd în cînd în șuvoiul de aer fierbinte venit dinspre stepele Azovului.

Pe neașteptate, un cîntec puternic de păsări se auzi din depărtare. Cîteva colivii atîrnau pe un perete alb de piatră, deasupra trecătorilor. Mai mulți cintezoi sprinteni țupăiau în trei colivii ; într-o altă colivie, un botgros trupeș își vîra pliscul lat printre gratii.

În colț, sub colivii, un om ședea fumînd pe un scaun ; pesemne era chiar stăpînul păsărelelor și le scosese în această dimineață de sărbătoare, ca să se bucure de soare. Purta o tunică militară decolorată, dar bine întreținută, desfăcută la gît, și pe piept avea o medalie din Marele Război pentru Apărarea Patriei, cu panglica învelită cu grijă în celofan. Sub tunică se vedea o flanelă ieșită de soare, însă curată. La un șuier al lui, toate păsările, chiar cele ce tăcuseră pînă atunci, începură să fluiere, să scoată triluri și să piuie din răsputeri, inundînd strada pe care era bătută în colț tăbliță :

STRADA VOLODEA DUBININ

Soarele Crimeii și vînturile celor două mări aproape șterseseră literele de pe tăbliță de metal. Nu eram sigur că am citit exact numele.

— Fiți bun, cum se numește strada asta ?

Omul în tunică își ridică fața arsă de soare și dădu din nou păsărelelor un semnal, la auzul căruia în colivii se făcu dintr-o dată tăcere.

— E fosta „Krestianskaia“, acum îi zice strada „Volodea Dubinin“ și așa o să-i rămîie numele în vecii vecilor — rosti el, cu glas surd, dar răspicat.

— Dar cine-i... Volodea Dubinin ? Ce-a făcut ca să merite asemenea cinste ?

— O merită — rosti grav crescătorul de păsări. Și încă cum o merită ! Eu, care sînt băștinaș, pot să vă spun cine-i Volodea Dubinin, fiul nostru, al Kerciului.

Cintezoii prinseră iarăși să cînte, scoțînd triluri după triluri... Seminte se risipeau de sus din colivii. Mai mulți băieți, strînși în jurul nostru, ascultau în tăcere povestea cunoscută și răscunoscută de dînșii, despre vestitul lor compatriot.

Apoi ne-am îndreptat, urmîndu-le sfatul, spre muzeul orașului. Într-o sală mare, printre portretele atîtor oameni

de seamă din Kerci, am văzut pe un panou aparte, de catifea roșie, numele știut : Volodea Dubinin. Din portret ne privea zîmbind chipul unui băiețandru cu fruntea înaltă, cu buzele îndărătnic răsfrînte, cu niște ochi neînchipuit de mari, plini de o lumină limpede, care cercetau lumea cu atîta curiozitate și cu așa de fățișă și de sinceră îndrăzneală, de parcă totul trebuia neapărat să se deschidă larg înaintea lor.

Iar seara, mama lui Volodea Dubinin, Evdokia Timofeevna, stînd în fața aceluiași portret, atîrnat pe peretele unei odăițe curate, ne vorbi cu voce scăzută despre fiul său. Sora lui Volodea, Valia Dubinina, adăuga și ea din cînd în cînd cîte un cuvințel, ca să împlinească povestirea mamei, dacă aceasta nu-și putea aduce aminte cîte ceva.

A doua zi, la Școala Nr. 13, care azi se numește „Școala Volodea Dubinin“, am stat de vorbă cu profesorii și cu colegii lui Volodea. Ceea ce am aflat ne-a tulburat adînc și ne-a zguduit așa de mult, încît am hotărît să rămînem mai mult timp la Kerci. Istoria zilelor de curînd trecute, o istorie adevărată, de o sută de ori mai minunată decît tot ce ne-ar fi putut povesti pietrele moarte ale săpăturilor, se desfășura în fața noastră zi cu zi, pas cu pas, cuvînt cu cuvînt...

Am plecat din oraș, după ce am legat o mulțime de prietenii noi și minunate și după ce am cules toate amănuntele despre băiatul al cărui nume îl poartă o stradă din Kerci. Mai tîrziu am izbutit să intrăm în corespondență cu mai multe persoane, care astăzi locuiesc în alte orașe, dar care își amintesc bine de Volodea. Oamenii care l-au cunoscut au răspuns cu dragă inimă la scrisorile noastre. Ne-au trimis „jurnalele“ lor, notițele din vremea Marelui Război pentru Apărarea Patriei și diferite însemnări despre faptele și isprăvile vitejești ale lui Volodea. Pe urmă am mai venit de cîteva ori la Kerci ca să mai vedem o dată totul — de astă dată cu ochi de cunoscători. Doream să umblăm prin locurile legate de numele lui Volodea Dubinin, ca și de scurta, dar strălucita lui viață, și să întrebăm de nenumărate ori pe rudele, prietenii și tovarășii de luptă ai lui Volodea, de aceeași vîrstă cu dînsul sau chiar mai mari, despre faptele pentru care astăzi este cinstită memoria pionierului din Kerci.

Astfel a fost scrisă cartea aceasta, pagină cu pagină. Ea nu cuprinde întîmplări născocite. Toate faptele povestite aici sînt numai adevărul curat, un adevăr atît de minunat, de sobru şi de limpede, încît nici n-am avut nevoie să-l mai înflorim. Pentru aproape fiecare pagină din această carte pot fi aduse ca mărturie documente şi fotografii, jurnale de zi şi însemnări, pe care ni le-au trimis şi continuă să ni le trimită, ca nişte adevăraţi oameni sovietici, acei care l-au cunoscut pe băiatul în memoria căruia s-a dat numele unei străzi din Kerci.

PARTEA I

SĂ CREŞTI MARE, BĂIETE!

Capitolul I

INSCRIPȚIA DIN SUBTERANĂ

Niciodată n-a putut uita Volodea ziua cînd l-a luat maică-sa, împreună cu sora lui, Valia, la Starîi Karantin. Veneau în fiecare primăvară din Kerci la unchiul Griţenko. Evdokia Timofeevna avea acolo o mică grădină de zarzavat. Iar Volodea se împrietenise de mult cu Vanea Griţenko, vărul său de al treilea. Băieţii se socoteau prieteni la cataramă.

— Sîntem vechi prieteni — îi plăcea să spună mai cu seamă lui Volodea.

— Cine-i vechi şi cine nu tocmai, rămîne de văzut... — îl contrazicea de obicei Vanea Griţenko. Tu nu prea ai nas...

— Bine, dar parcă tu...

— Eu sînt eu. Ce te compari tu cu mine ? răspundea Vanea.

Era cu un an încheiat mai mare decît Volodea : împlinise nouă ani.

Lui Volodea îi plăcea să se ducă la Starîi Karantin. Acolo îşi petrecea de obicei vara, împreună cu mama şi cu Valia, sora sa. Alergau băieţii zile întregi pe dealurile năpădite de pălămidă ghimpoasă, cu flori mari, trandafirii, pufoase ca un pămătuf de bărbierit. Dădeau o raită pe la năvodarii din Kamîş-Burun şi mai pescuiau şi ei cîteodată guvizi sau barbuni. Se întorceau în căsuţa albă a unchiului Griţenko, zidită din piatră de calcar, şi cereau ca trofeul lor să fie gătit pentru masă. Cînd copiii prindeau mai mult peşte, toţi ai casei mîncau din el şi nu conteneau să-i laude pe norocoşii pescari, iar unchiul Griţenko, care fusese şi el cîndva pescar, spunea : „Ei, bravo, pescarilor, voi sînteţi nădejdea familiei... Numai tacă-vă gura... faceţi bine şi mestecaţi pe

amîndouă fălcile, să nu vă înecaţi cu oasele“ — şi cu dosul lingurii îi ciocănea peste nas pe undiţari.

Da. Starîi Karantin era locul cel mai încîntător de pe lume. Puteai să te scalzi în mare, la ţărm, unde nu era adînc de loc... Puteai să dai drumul la corăbii, să ajuţi pescarii a-şi cătrăni bărcile şi a-şi întinde vîrşele la uscat. Şi unde te puteai juca mai bine de-a v-aţi ascunselea decît pe dealurile din spatele tîrguşorului, unde se înalţa, la gura carierei de piatră, un foişor piramidal ca o formă pentru o pască cu brînză de vaci ? Se aflau acolo, stivuite, pietre de calcar frumos tăiate, ca zahărul cubic, şi albe de-ţi luau ochii în bătaia soarelui. Iar mai departe, printre colinele năpădite de buruieni, se deschideau din loc în loc intrări tainice în puţurile şi în galeriile carierei de piatră.

Numai că mama şi mai cu seamă unchiul Griţenko interziseseră categoric copiilor să se ascundă în tunelurile pe jumătate năruite. De altfel, băieţii de prin partea locului ştiau toţi că n-au voie să se joace pe-acolo ; dacă totuşi încerca vreunul să se ascundă prin gropile carierei, ceilalţi îl opreau : „Ieşi afară ! Gata, nu merge !“ Dar parcă poţi rezista ispitei de a te furişa tîrîş într-una din aceste gropi, cînd urmăritorul te fugăreşte împleticindu-se la suprafaţa pămîntului ? Apoi să-i sari pe neaşteptate în spate şi s-o rupi la fugă, cu sufletul la gură, spre lespedea de piatră aleasă ca ţintă a jocului ?

Şi iată, astăzi va putea face iarăşi toate acestea !

Era duminică. Mama îşi pusese un şal negru de dantelă. Pe Valentina o gătise într-o rochie nouă, garnisită cu un găitan lat ; iar Volodea, pentru călătoria la Starîi Karantin, îmbrăcase o bluză de marinar. Fără îndoială că bluza nu era chiar marinărească. Volodea nu pricepea, de pildă, de ce i se atîrnase sub răscroiala gulerului un fel de cravată. Nu se potrivea şi pace ! Adevăraţii marinari nu poartă aşa ceva. Odată Volodea a rupt această fundă — ca de fetiţă — tocmai cînd era gata să plece într-o vizită împreună cu maică-sa. Dar sora lui, Valentina — ca să arate că-i mai mare şi mai cu moţ — a scos de după o ladă „codiţa“ aceasta a bluzei. Şi înfăţişarea marinărească a lui Volodea a fost iarăşi compromisă.

Pe Vanea Griţenko nu l-au găsit acasă. Tocmai se dusese în curtea din spatele casei, ca să meşterească singur o jucărie, pe care ar fi rîvnit-o orice băiat.

Dimineaţa făcuse schimb cu un băieţaş din vecini, al cărui tată lucra la o farmacie : dăduse un mosor cu o elice de tablă, în schimbul unui termometru spart. Şi acum, stînd la umbră în spatele casei, Vanea ţinea aproape de ochi o cutioară de ţigări. Pe fundul ei alerga o picătură de mercur, grea şi sclipitoare. Ba se lăţea, ba se strîngea, ca o vietate măruntă, ba se desfăcea dintr-o dată în două-trei bobiţe, care, cît ai clipi, se contopeau iarăşi într-un singur bob. Asta îl bucura nespus de mult pe fericitul stăpîn al picăturii de mercur.

Volodea se furişă pe nesimţite în spatele lui Vanea şi rămase încremenit, admirînd peste umărul lui jucăria într-adevăr minunată. Atent la bobul din cutie, Vanea nu-l observă. Simţi deodată însă cum două mîini fierbinţi şi aspre îl apucă strîns de tîmple, nelăsîndu-l să se mai întoarcă. Vanea încercă să se smulgă, dar nu putu : îi erau mîinile ocupate cu mercurul din cutioară.

— Dă-mi drumul ! bombăni el.

Cel din spate nu-l slăbea.

— Astîmpără-te... Spune, cine eşti ?

Nici un răspuns. Mîinile îl strîngeau cu putere de tîmple. Vanea se zbătea pe loc, întorcîndu-se cînd la stînga, cînd la dreapta, dar acela care-l ţinea se furişa cu dibăcie, rămînînd tot timpul în spatele lui. Pînă la urmă trebui să se supună rînduielilor : să încerce a ghici.

— Las' că ştiu cine eşti ! Tolka Kovaliov.

— Nî...

— Vitiuha, tu eşti ?

— Ţţ...

— Serioja din Kamîş-Burun ?

Cel din spate mormăi iarăşi negativ.

Aplecîndu-se, Vanea izbuti să se uite în jos şi zări la spate nişte picioare încălţate într-o pereche de ghete noi, acoperite de praf alb. Cel dindărăt era mic de statură, după cît se vede, fiindcă se ridicase în vîrful degetelor ca să-i ajungă lui Vanea la tîmple. Iar praful alb, calcaros, de pe ghete arăta că băiatul venise de departe, dinspre carierele de piatră, unde oprea autobuzul din Kerci.

Clubul cărţii digitale 2022

— Vovka, nu-i așa ?... Dubinin ?... îl numi nesigur Vanea.

Cel de la spate dădu deodată drumul mîinilor. Vanea se întoarse și își văzu vărul. Prietenii nu se întîlniseră de mult, tocmai din iarnă. Se cercetară o clipă unul pe altul, măsurîndu-se din ochi, să vadă cît a crescut fiecare. Cu acest prilej, Vanea Griţenko băgă de seamă, mulţumit, că Volodea nu-l ajunsese, oricît se întindea el din răsputeri ca să pară mai înalt.

— Am știut de la început că tu ești — zise Vanea. Am vrut numai să te încerc.

— I-auzi ! rîse Volodea, înălţîndu-se în vîrful degetelor și ridicîndu-și nasul, care și așa căta obraznic în vînt. Ai știut de la început ! De aceea i-ai luat la rînd pe toţi, și pe Tolka, și pe Serioja ! Straşnic te-am mai păcălit ! Știu că m-ai descoperit după picioare. Altfel n-ai fi ghicit niciodată.

— S-o crezi tu că n-aș fi ghicit ! Uite, vezi ce am eu — rosti Vanea, arătîndu-i cutiuţa. Ai mai văzut așa ceva ?

Lui Volodea îi sclipiră ochii. Dar se stăpîni numaidecît :

— Ia să văd. Ce-i asta ?

Vietatea cu sclipiri de oglindă aluneca tăcută prin cutie, așa cum aleargă răsfrîngerile de soare din oglinzi.

— Lasă-mă să mă joc și eu — se rugă învins Volodea.

— Nu, nu ! răspunse Vanea, dînd la o parte cu cotul mîna lui Volodea. Să mai creşti, și pe-urmă... Nu pune mîna ! Știi tu ce-i asta ? Mercur. E un fel de apă de fier. Pricepi ? Mercur, așa-i zice ! Știi tu ce otrăvitor e ? Uite, dacă înghiţi picătura asta... deodată... zdup în maţe ! Ajunge pe urmă la inimă și omul se duce pe copcă. Așa se dă de-a dura și acolo...

— Lasă-mi-l să mă joc și eu puţin.

— Tu nu știi cum să umbli cu el. Ai să-l scapi.

— O să vezi că nu-l scap.

În sfîrșit, Vanea se lăsă înduplecat și îi dădu mercurul. Cu mîinile nesigure din pricina emoţiei, Volodea luă cutiuţa și începu să rostogolească pe fundul ei picătura de mercur. Deodată, la o mișcare prea bruscă, picătura argintie lunecă în colţul aplecat al cutiuţei și sări pe pămînt. Se risipi numaidecît în stropi mici, strălucitori,

de parcă zeci de bolduri ar fi fost înfipte în pămînt pînă la gămălie.

— Ei, ai văzut ? izbucni aproape plîngînd Vanea. Se înfuriase de-a binelea : Nu ţi-am spus eu că ai să-l scapi ? De unde să știe un puști ca tine cum se umblă cu mercurul !

Volodea era zdrobit. Se lăsă pe vine și încercă să strîngă picăturile de mercur de pe jos, dar nu fu chip.

— Asta-i din pricină că m-ai grăbit prea tare — se dezvinovăţi Volodea. Dar nu te supăra. Dacă vrei, am să-ţi dau o sîrmă aurie... uite așa de lungă ! Am una. Pot să-ţi dau și un fluture „Cap de mort", uscat. Sau o pană de uliu... Ce vrei tu...

— Ce să fac eu cu pana ta ? Mie-mi trebuie mercur.

— Pentru ce-ţi trebuie ?

— „Pentru ce"! Pentru experienţe. La fizică. În curînd o să facem fizică. Peste doi ani... fără anul ăsta.

Iată o nouă lovitură pentru Volodea, care uitase cu totul că Vanea trecuse, primăvara, în clasa a doua, pe cînd el abia la toamnă trebuia să intre în clasa întîi : deocamdată mergea la grădiniţă.

— Așa-i cînd ai de-a face cu preşcolari ! urmă Vanea și scuipă cu dispreţ.

— Dar cine te roagă să ai de-a face cu mine ?! făcu jignit Volodea. Te rog, pe mine să nu mă iei așa... Și să nu mai îndrăzneşti a-mi spune așa, că...

— Ei, și ce-ai să-mi faci ?

— Ce-am să-ţi fac ? Plec numaidecît și nu mai viu niciodată la voi... să știi !

— Hm ! Parcă te-ntreabă pe tine ! Te aduce maică-ta.

— Dacă nu vreau, nu mă aduce. Uite, plec chiar acum, în clipa asta.

— Cu ce ? Călare pe băţ ? Ai bani de bilet pentru autobuz ?

— Plec pe jos, uite așa — rosti Volodea, apoi își îndreaptă bluza, se așează pe pămînt, se descălţă într-o clipă, își luă în mîini ghetele cu ciorapii vîrîţi în ele și dădu să iasă din curte.

Pe faţă îi era întipărită hotărîrea. Își strîngea cu putere buzele bosumflate. Păşea fără să se uite înapoi, stîrnind, mînios, praful cu tălpile goale.

Vanea își dădu seama că Volodea ar fi în stare să plece într-adevăr. Putea să facă pe jos cei șapte kilo-

metri pînă la oraș. Cunoștea firea prietenului său mai mic. Dacă Volodea spune un cuvînt, și-l ține cu orice preț. Trebuia să-l oprească într-un fel, ca să n-o pățească amîndoi. Dar Vanea nu voia să se umilească.

— Hai, Vovka, las-o-ncolo de treabă! strigă el. Mîndru mai ești, n-am ce zice! Vanea se urcă pe gard și se aplecă în afară: Ascultă! N-auzi ce-ți spun? Hai înapoi!

Volodea ieșise pe portiță. Statura lui mărunțică, în bluza de marinar prăfuită, se depărta repede pe ulița tîrgușorului. Nici nu întoarse capul. Vanea alergă după dînsul pe uliță:

— Stai, Vovka, stai oleacă! Știu o ghicitoare grozavă. Hai, vrei să ți-o spun? N-o dezlegi tu... cît îi lumea și pămîntul.

Volodea își încetini puțintel pasul, întoarse capul și se uită peste umăr la prietenul său, care-l ajungea din urmă.

— Ascultă — rosti Vanea, gîfîind, cînd ajunse în cele din urmă lîngă el. Ghici ghicitoarea mea: „Stanca, stanca, stanca, stan...“

Volodea se opri în loc. „Într-adevăr, oare ce-o fi asta? Hm! «Stanca, stanca...» Unde-i clenciul?“

— N-o știe nimeni — îl liniști Vanea. Nimeni din clasa noastră n-a ghicit-o. Nici eu n-am dezlegat-o de la început — adăugă el, ca să-l îmbuneze cu totul.

— „Stanca, stanca“... — repetă Volodea.

Vanea își dădu seama că Volodea n-are să plece pînă n-o să dezlege ghicitoarea.

— Hai acasă — rosti el — îți spun acolo ce este.

Volodea rămase cîteva clipe în cumpănă; apoi o porni încet spre casa lui Griținko.

— Ei, îmi spui ce este? întrebă el, oprindu-se lîngă portiță. Altfel nu intru.

— Îți spun după ce intri în curte.

Intrară amîndoi.

— Acum ascultă — rosti grav Vanea. „Stanca sta-n castan ca Stan.“ E grozavă, nu?

Da. Făcea să se întoarcă pentru asta! Ah, de-ar începe odată școala, ca să învețe și el savantlîcurile acestea glumețe!...

Supărarea trecuse de parcă nici n-ar fi fost. Prietenii începură să-și povestească fel de fel de întîmplări de astă-iarnă, de cînd nu se mai văzuseră.

— În noaptea de Anul nou te-ai culcat tîrziu? îl întrebă Volodea. Pînă la ce oră ai stat? Eu, la început, nu voiam să mă duc la culcare, dar am aținit și parcă mă tot trăgea la somn. După aceea a cîntat la radio valsul „Caprice“ și m-am înviorat. Și Valka a început să mă zădărască: zicea că eu dorm cu un ochi și cu altul moțăi. Atunci n-am mai vrut să dorm de loc.

Băieții hotărîră să se ducă la scăldat.

— Îți mai aduci aminte cum era să mă înec cînd eram mic?

Și iarăși încep să-i povestească lui Vanea întîmplarea neplăcută, cunoscută și răscunoscută de dînsul. Iată despre ce era vorba: vara trecută, Volodea încă nu știa să înoate și, la scăldat, nu putea să facă altceva decît să se bălăcească la mal cu ceilalți prichindei. Volodea se deprinsese repede să umble cu mîinile pe fundul apei, dînd în același timp din picioare. S-ar fi putut crede că înoată. Odată au venit la țărm niște băieți din mahalaua Glinka, socotiți drept cei mai năstrușnici din Kerci. Aceștia prinseră numaidecît înșelăciunea.

— Mă rîmă! răcni unul. De ce zgîrii fundul apei?

Volodea se zburli:

— Dacă nu vezi, ce te-amesteci? Și pentru mai bună încredințare adăugă: Am un cîrcel la picior, altfel... v-aș arăta eu vouă cum se înoată.

Băieții cei mai mari din Glinka izbucniră în rîs. Unul chiar îl zădărî:

— Arată-ne, broscuță! Ia dă tu drumul la niște bulbuci. Poate ne înveți și pe noi!

— El știe să înoate numai în praf, ca vrăbiuța.

Volodea era gata să plece. Își trăsese un crac al pantalonului și, țopăind într-un picior pe mal, și-l trăgea pe celălalt. Deodată și-i scoase și îi azvîrli cît colo.

— Și ce? Crezi că nu pot să-ți arăt? Vrei să sar de aici?

— Hai, sari! îl zgîndăriră băieții din Glinka.

Volodea se urcă pe pietrele digului și se uită în urmă. Parcă într-adins, nici un prieten din Kerci nu era pe aproape. N-avea cine să-l scoată din încurcătură. Trebuia însă, cu orice preț, să salveze onoarea înotătorilor din

Kerci. Volodea privi în jos. Știa că aici, lîngă dig, apa e adîncă, cel puțin de două ori cît dînsul. Dar ce era să facă ? Nu mai putea da îndărăt. „Poate că totuși am să ies la mal", își zise Volodea, amintindu-și că auzise deseori povestindu-se că, dacă un om este aruncat în apă la adînc și nu se sperie, iese cu siguranță la mal. Volodea își miji ochii, trase mult aer în piept și, umflîndu-și obrajii ca să-și facă și rezervă, sări. Se auzi o plesnitură puternică : se izbise cu burta de apă. Icni și atunci tot aerul care-i umfla obrajii și pieptul țîșni afară. Simțind că se scufundă, Volodea începu să dea deznădăjduit din mîini și din picioare. Deschise cu groază ochii : o umezeală grea, tulbure, galben-verzuie, ca saramura de castraveți, îi apăsa pieptul și îi desfăcea cu forța dinții. Parcă simțea că-l cuprinde un frig înspăimîntător și o durere sfîșietoare. Volodea înghiți apă și se duse la fund.

Pînă a sări Volodea în apă, băieții din Glinka se uitau la el cu o nepăsare batjocoritoare ; văzînd însă că băiețandrul care se scufundase nu mai iese la suprafață, se speriară și prinseră să strige după ajutor. Se aruncară în mare și se dădură la fund, ca să-l scoată afară. Un pescar în vîrstă, care se întorcea cu barca de la pescuit, se nimeri mai aproape decît ceilalți de locul întîmplării. Îl văzuse pe Volodea sărind, auzise țipetele băieților și, așa îmbrăcat cum era, sări din luntre acolo unde cu cîteva clipe mai înainte ieșiseră bulbuci mici din apă.

Se ivi la suprafață scuipînd, își astupă cu degetele-i mari urechile, iar cu palmele nasul și gura, și se cufundă din nou în apă.

Peste un minut, Volodea zăcea pe lespezile de piatră, iar pescarul care-l salvase îi freca trupul nemișcat ; îl întoarse de pe spate pe burtă ; apoi trecu sub dînsul un genunchi și-i mișcă brațele, făcîndu-i respirație artificială. În curînd, lui Volodea îi veni greață. Răsuflarea începu să-i umfle pieptul. Deschise încet ochii și se uită pierdut la lumea asta mare, în care se întorsese.

— Acuma lăsați-l să stea întins, să se usuce la soare — zise pescarul, storcîndu-și pe trup bluza și pantalonii uzi. Și nu suflați nici un cuvînt maică-si, auziți ? Altfel o să fie vai de pielea lui. N-are nimic, o să-i treacă. Iar a doua oară n-o să mai sară el unde-i apa adîncă.

Pescarul porni spre locul unde băieții trăseseră luntrea la mal. Cineva îi aduse lui Volodea pantalonașii. Sughițînd,

dîrdîind de frig, ud și zgribulit ca un pui de-abia ieșit din găoace, Volodea dădu să pornească spre casă. Cînd recunoscu, în mulțimea de băieți din juru-i, pe cel mai mare prigonitor al lui din Glinka, își adună toate puterile și, abia stăpînindu-și bărbia zguduită de spasmuri, strecură bîlbîind printre dinții care-i clănțăneau :

— Și... și... t-t-otuși, am să... să... rit...

Poate Volodea le-ar mai fi spus ceva celor din Glinka, dar deodată se simți luat în brațe : o mînă îl trăgea dureros de urechi, iar alta îi lipea capul de ceva moale, cunoscut, plin de toate miresmele dragi de acasă... și pe față începu să-i picure ceva sărat ca marea, dar cald... Era maică-sa, care venise în fugă : cineva apucase să-i ducă vestea despre cele întîmplate, răcnindu-i sub fereastră : „Mătușă Evdokia, s-a înecat Volodea !" Eroul era dus în brațe, înfofolit în șalul mamei. Nimeni nu rîdea. Nimeni. Nici chiar cei din Glinka.

Acasă, Volodea, frecat mai întîi cu terebentină pînă se făcu roșu ca racul, se încălzea sub trei plăpumi. După ce se încălzi, îi spuse mamei :

— Mamă, dă-mi, te rog, trei ruble.

— Ce să faci tu cu trei ruble, răule ? Mi-ai scos sufletul ! N-ai să te mai miști de lîngă mine ! Din pricina ta n-am o clipă de liniște ! Am să-i scriu eu tatii ce faci tu aici. Ia te uită la el : mai are nas să ceară și bani, după cele întîmplate ! Pentru ce să-ți dau bani ? Ce-ai făcut tu ca să-i meriți ?

Volodea scoase capul de sub plapumă și rosti serios :

— Pentru că nu m-am înecat... Ori îți pare rău ? Altă mamă ar da și zece ruble numai să nu i se înece băiatul...

— Vezi să nu-ți dau eu ție acuma ce meriți !...

— Hai mamă, dă-mi trei ruble... Vreau să-i cumpăr bomboane pescarului. Am să-l chem și la ceai la noi. Doar m-a scăpat, nu-i așa ? Eu știu unde stă în piață. Vinde guvizi.

În aceeași seară, pescarul care îl salvase pe Volodea ședea — cam stingherit — în capul mesei la familia Dubinin și bea ceai. Dar nu numai ceai. Mama îi pusese dinainte tot felul de bunătăți. Pescarul isprăvi de mîncat, mulțumi și, la plecare, zise :

— Vă foarte mulțumesc... Iertați-mă și să nu vă fie cu supărare. Nu trebuia atîta oboseală pentru mine ! Nici nu mi-a trecut prin minte cînd am sărit după el

în apă... Dar, după cum se vede treaba, arată a fi viteaz băiatul. Are să ajungă departe. Şi lucru de căpetenie e că-i băiat cu „principii", chiar cu prea multe... vă spun eu...

Asta se întîmplase demult. Acum Volodea era înotător de mîna întîi: chiar băieţii cu mult mai mari decît dînsul nu se puteau lua la întrecere cu Volodea şi cu Vanea în mare. De data asta, aleseră un loc mai adînc, se dezbrăcară şi săriră amîndoi deodată în apa încă rece, primăvăratică. Li se tăie răsuflarea, dar, fornăind şi scuipînd, cu ţipete sălbatice drept îndemn, ei căutau să se întreacă unul pe altul în fel de fel de acrobaţii, pe care le ştiu de altfel prea bine toţi băieţii de pe ţărmul Mării Negre. În curînd, pe Vanea îl pătrunse atît de tare frigul, încît ieşi pe mal, vînăt şi cu pielea cu buburuze ca cea de gîscă. Volodea însă tot mai zburda pe mare: ba plutea „ca vaporaşul" — adică ridicînd în sus un picior şi o mînă, chipurile ca nişte catarge — ba făcea pe „bușteanul", cufundîndu-se cu capul în jos şi lăsîndu-şi la suprafaţa apei picioarele desfăcute... sau se juca „de-a pironul", la un loc adînc, adică îşi scotea din apă trupul pînă la brîu, făcîndu-i pe ceilalţi să creadă că se sprijină cu picioarele pe fund. După ce isprăvi toate figurile pe care le învăţase de la băieţi, Volodea sări ca ars pe ţărm şi se repezi să-şi îmbrace pantalonii şi bluza marinărească, clănţănind din dinţi şi ţopăind pe loc ca să se încălzească.

Pe urmă băieţii hotărîră să se joace de-a v-aţi ascunselea în locurile obişnuite: dincolo de carierele de piatră.

— Dar cu o condiţie, Volodea: n-ai voie să te ascunzi în gropi sau în galerii — îi atrase Vanea luarea-aminte. Va să zică ne-am înţeles.

Volodea ştia foarte bine rînduiala asta a jocului de aici. De fiecare dată însă, straşnic îi venea să se ascundă în vreuna din gurile tăinuite ale vechii cariere de piatră, care te trăsneau din întuneric cu o duhoare umedă. Încă de anul trecut căutase de multe ori să-l convingă pe Vanea să coboare împreună într-o gură părăsită, aproape năpădită de pălămidă. Dar unchiul Griţenko îi poruncise lui Vanea ca nu cumva să se vîre

în aceste gropi întunecate şi nici măcar să nu se apropie de ele.

În lumea băieţilor din Starîi Karantin umblau multe legende nefaste despre galeriile părăsite, care îşi căscau gura între dealuri, dincolo de foişorul principal al carierei de piatră. Se spunea că noaptea joacă printre ele nişte flăcărui care îi ademenesc pe trecătorii singuratici; iar omul care se încumetă să se ia după pîlpîirile jucăuşe nu se mai întoarce pe faţa pămîntului. În timpul războiului civil, meleagurile acestea au fost din belşug scăldate în sînge. Morminte fără nume se mai văd încă, ici-colo, printre stînci. Băieţii ocolesc locurile acestea. Vanea Griţenko susţinea că văzuse şi el odată nişte lumini palide, liliachii, care fulgerau în gura unui puţ; apoi pieriseră, mistuindu-se sub pămînt.

Dar locurile oprite îi atrăgeau pe băieţi cu o deosebită putere, bineînţeles numai ziua. Curiosul Volodea îşi pusese de mult în gînd să arunce măcar o privire în neagra adîncime a carierei de piatră. Mai umblau vorbe în Starîi Karantin că subteranele ar zăvorî taina unor comori îngropate. Învăţaţii care se îndeletnicesc cu săpăturile găsiseră într-adevăr în Kerci, pe dealul Mitridate, preţioase urme arheologice. Toate acestea puneau pe jeratic imaginaţia băieţilor. Cine ştie, s-ar putea ca şi aici, în puţurile părăsite ale vechilor galerii de piatră, să se afle niscaiva odoare de preţ!...

Se nimeri ca Volodea să iasă la sorţi primul căutător. Numără cu răbdare pînă la douăzeci şi patru, răcni douăzeci şi cinci — „păzea, că te-am prins!" — şi, după ce ţîşni de jos, unde stătuse neclintit, cu faţa la pămînt, zări numaidecît pantalonii verzi ai lui Vanea după o stîncă. Ascunzîndu-şi cu grijă capul, el uitase cu totul că pot fi văzute şi alte părţi, bătătoare la ochi, ale trupului. După ce-l „prinse" pe Vanea şi după ce se convinse că acesta, la rîndul lui, îşi astupase bine ochii cu palmele şi stătea întins la pămînt, aşa cum se cuvine la joc, Volodea, tropăind dinadins cu zgomot, o luă la goană într-o parte. Apoi, schimbîndu-şi cu viclenie direcţia, se furişă mai întîi în vîrful degetelor; pe urmă, după ce-şi scoase ghetele, care scîrţîiau nespus de tare, numai în ciorapi, porni cu băgare de seamă în partea cealaltă, unde se piti, lipit de pămînt, după un dîmbuşor.

De acolo se vedea foarte bine tot golful. Ulicioarele drepte ale tîrgului Starîi Karantin, cu căsuţe albe, se întindeau pînă la ţărmul mării. Mai mult bănuite decît văzute, înălţimile Tamanului — piciorul de munte al Caucazului — abia se zăreau, albăstrii, la stînga, dincolo de larga strîmtoare. În dreapta, la Kamîş-Burun, se înălţau clădirile combinatului căilor ferate. Iar mai departe — tot apă fără ţărmuri : Marea Neagră, larg deschisă. Un mare tanc petrolier intra în radă. Orbitoarele izbucniri de lumină ale sudurilor electrice, care se vedeau cale de o poştă, ţîşneau pe ţărm ba ici, ba colo — parcă cineva dădea de-a dura nişte jucăuşi stropi de mercur. Volodea hotărî încă o dată că trebuie să-i procure neapărat de undeva lui Vanea alt mercur în locul celui pe care-l scăpase jos cu atîta stîngăcie.

Dar tocmai atunci auzi paşii lui Vanea şi foşnetul buruienilor. Începu să se tîrască repede, îndărăt, de pe dîmb la vale, ca nu cumva să-l zărească prietenul său. Greieri săreau în toate părţile. Scaieţii i se agăţau de haină. El se tîra aşa, fără să-şi ia ochii de la culmea dîmbului. Deodată se propti cu tălpile în ceva tare. Aruncă o privire înapoi peste umăr şi văzu că lunecase într-o mică surpătură, între doi pereţi năruiţi de calcar. De jos venea o răcoare stătută. Volodea se uită dincolo de piatra de care se proptise şi băgă de seamă că în dosul mormanului de năruituri se deschidea o intrare subterană spre adîncurile pămîntului. Era unul din puţurile de mult părăsite. Gura puţului era aproape surpată. Mormanele de ţărînă aproape o împotmoliseră. Totuşi rămăsese o trecere, pe unde Volodea, vîrîndu-şi repede capul, văzu o galerie povîrnită care se pierdea în întuneric, adînc în pămînt.

Volodea îşi aminti legămîntul. Dar paşii lui Vanea răsunau aproape de tot şi gura puţului parcă îl chema. Hotărî să se vîre în gura cea neagră numai pentru un minut, pînă ce va trece Vanea, iar după aceea, să se cătăre numaidecît îndărăt. Se tîrî în gura galeriei şi se opri acolo. Dar deodată, cînd Volodea se trase puţin înapoi, un bulgăre de ţărînă se desprinse de sub piciorul lui stîng şi el dădu în gol. Avu o senzaţie asemănătoare aceleia din neuitata întîmplare de la dig. Volodea vru să se prindă de ceva, îşi pierdu cumpătul şi, zdrelit tot de pietrele care se năruiau, se prăbuşi în gol...

Vanea Griţenko se căţără mult timp printre stînci, căutîndu-l pe Volodea. În sfîrşit se dădu bătut şi începu să strige :

— Ieşi, Volodka ! Ascunde-te din nou. Am să te caut tot eu.

Nici un răspuns...

Vanea îl strigă iarăşi, cercetă tufele de pălămidă, se uită în toate crăpăturile dintre stînci şi spaima îl cuprinse de-a binelea : Volodea dispăruse de parcă ar fi intrat în pămînt...

Dar dacă a intrat într-adevăr în pămînt ?

Gîndul acesta îl înspăimîntă aşa de tare pe Vanea, că începu să alerge de la o surpătură la alta, să se uite în fiecare groapă şi să strige în întuneric :

— Vovka ! Unde eşti ? Hei ! Vovka ! Dacă eşti aici, ieşi afară ! Aici n-avem voie să ne jucăm.

Dar Volodea nu răspundea.

Vanea urmă să se uite cu luare-aminte împrejur, aşteptîndu-se la vreo surpriză din partea lui Volodea : tot spera să-i ţîşnească pe neaşteptate de la picior, ca un pitpalac, şi să lovească în piatra aleasă drept ţintă a jocului.

Şi iată că băgă de seamă nişte tufe de pălămidă culcate la pămînt, cu mugurii rupţi şi striviţi ; se dădu mai aproape şi descoperi o surpătură făcută de curînd la gura unuia din puţurile cele mai năpădite de buruieni, socotit de băieţii din Starîi Karantin ca un loc oprit cu afurisenie. Învingîndu-şi teama, Vanea se tîrî mai aproape, se uită în groapă şi începu să strige :

— Hei, Vovka !

Deodată, un glăscior pierdut veni de undeva din fund, din întuneric :

— Heeei !

— Tu eşti acolo ?

— Da ! se auzi de jos. Nu pot să ies.

— Dar unde eşti ?

— Nu ştiu — răspunse de sub pămînt glasul lui Volodea.

Vanea dădu să coboare la tovarăşul său, dar cînd se uită în jos, nu putu desluşi nimic în întunericul care învăluia puţul dărîmat, prăvălit ca un perete abrupt.

— De ce ai intrat acolo ?

— N-am intrat... S-a surpat terenul şi am alunecat şi eu...

— Atunci stai cuminte acolo ; altfel ai să te prăbuşeşti şi mai adînc. Mă duc fuga acasă după ai noştri.

Vanea ştia că prietenul său are să mănînce o chelfăneală zdravănă de la părinţi. Volodea călcase legămîntul cel mai mare şi se furişase să se ascundă în puţ. Dar trebuia să-l scoată cu orice preţ de sub pămînt ! Cine naiba l-a împins tocmai acolo ? Aici căzuse anul trecut şi vaca unui vecin al lui Griţenko.

Ajungînd acasă, Vanea nu se putea hotărî cum să spună părinţilor cele întîmplate. Poate că-i mai bine să vorbească întîi cu sora prietenului său — cu Valia cea durdulie şi aşezată.

— Valia ! o chemă Vanea în şoaptă, făcîndu-i semn surorii lui Volodea. Vino puţin pînă afară, am să-ţi spun ceva.

Curioasă, Valia ieşi după Vanea în curte.

— Ascultă, Valia — începu el, uitîndu-se în toate părţile — numai să nu te sperii. Nu-i nimic grav. Atîta doar : Volodea a căzut în puţ. Dar nu-i el de vină. S-a surpat pămîntul cu el...

— Vai, Vanea ! Trăieşte ?

— Ei ! Sigur că trăieşte, numai că nu poate ieşi... Acolo a căzut anul trecut şi vaca unchiului Vasili : nici ea n-a ieşit singură. Şi era cogeamite vacă.

Dîndu-l la o parte cu mîna, Valia intră ca o furtună în casă :

— Vai, mamă, unchiule ! Volodka a căzut în fîntînă, în aceea...

— În care fîntînă ? întrebă mama, tresărind. Ce tot îndrugi tu acolo ?

— Nu-i vorba de nici o fîntînă — zise din spatele Valiei Vanea Griţenko. În puţul carierei, nu în fîntînă. Şi n-a căzut de loc, s-a surpat pămîntul... S-a surpat cu totul şi, sigur, s-a dus şi Volodea la fund. Am vrut să-l scot, dar puţul e prea adînc. Anul trecut, şi vaca unchiului Vasili...

— Tacă-ţi gura odată cu vaca ta ! răcni unchiul Griţenko. V-am spus de o mie de ori să nu vă băgaţi nasul acolo ! V-am spus ori ba ?

— Ne-ai spus — recunoscu Vanea.

— Dar, în sfîrşit... Nu şi-a rupt mîinile, picioarele ?

— N-are nimic ! mormăi Vanea.

La puţul părăsit se putea ajunge şi prin gura principală a carierei, unde se tăia şi acum piatră de calcar. Dar era duminică : ascensorul nu funcţiona. Iar unchiului Griţenko îi era ruşine să dea alarmă la direcţia carierei de piatră pentru un copil neastîmpărat. De aceea se hotărî să-l scoată pe Volodea de sub pămînt într-un chip mai primitiv. Înarmat cu o frînghie lungă şi cu o lampă de miner, cu carbid, pe care o potrivi, unchiul Griţenko se îndreptă spre puţul părăsit, împreună cu Vanea, Valia şi Evdokia Timofeevna.

— Unde eşti, diavole ? răcni unchiul Griţenko, în gura surpăturii.

— Cine-i acolo ? Dumneata, unchiule, da ? răsună din adînc.

— Răspunde la ce te-ntreb eu, nu mă iscodi tu pe mine ! se răsti mînios unchiul Griţenko. De acolo unde te afli, vezi lumina ?

— Văd puţin, numai ca o luminiţă.

— Bine. Stai liniştit. Cobor la tine... numaidecît. Ai puţină răbdare.

Unchiul Griţenko legă frînghia de un colţ de stîncă, îşi trecu pe după mijloc celălalt capăt al ei, o strînse într-un colac mare şi, ţinîndu-se de frînghia bine întinsă, începu să-şi dea drumul în groapă, luminînd înaintea lui cu lampa de miner.

Trecură cîteva minute. Apoi se auzi din fund un glas :

— Hai, trageţi sus !

Evdokia Timofeevna, durdulia Valia şi Vanea Griţenko apucară frînghia şi începură să tragă din răsputeri. În curînd, Volodea, cu chipul palid, se ivi căţărîndu-se la marginea gropii, cu ochii mijiţi ca să şi-i ferească de lumina soarelui. Îi era nasul mînjit de noroi, avea o julitură mare pe bărbie, iar cît priveşte bluza de marinar... Ah ! Dar nici nu face să pomeneşti de asemenea fleacuri cînd scoţi un om de sub pămînt ! Numai Valentina cutează să spună :

— Vai, Vovka, şi bluza de marinar... nou-nouţă ! Ia te uită, mamă, în ce hal e...

Mama însă nu se uită la bluză, ci la faţa palidă, zgîriată, ruşinată şi fericită în acelaşi timp a băieţaşului ei. Volodea scrîşnea din dinţi — dar nu atît de supărare cît din pricină că avea în gură numai pulbere albă de calcar. Albă ca de var îi era şi limba, pe care băiatul nu

pierdu prilejul s-o arate pe furiș Valiei. Iar după ce se scutură și-și scoase praful alb și înțepător de după guler, îi arătă surorii sale, printr-un semn, că și-a rupt cravata acolo, sub pămînt — fericire pe care o dobîndise, firește, fără voia lui.

După cîteva clipe, ieși și unchiul Griţenko de sub pămînt. Stinse lampa, strînse frînghia și toți se îndreptară spre casă.

— O să vezi ce-ai să pățești ! îl amenință sora sa Valentina.

Dar Volodea parcă nici n-o auzea. Ceva îl uimise pe băiat și îi stăpînea acum toate gîndurile. Cînd vîrstnicii împreună cu Valia trecură înainte, Volodea rămase puțin în urmă, îl apucă pe Vanea de braț și îi șopti :

— Vanea, tu știi că acolo, sub pămînt, scrie despre noi doi ?

Vanea se uită nedumerit la el :

— De unde ai mai scos-o și pe asta ?

— Pe cuvîntul meu, Vanea ! Era un pic de lumină acolo. Și cînd mă uit, văd ceva zgîriat pe perete. Niște litere... uite așa de mari...

— Și ce-i cu asta ?

— Cum ce-i ? Scria acolo despre mine și despre tine : „Dubinin și Griţenko". Așa scria. Și mai scria acolo ceva, dar nu cu litere de tipar, și n-am înțeles.

Vanea se opri uimit : se uită cu neîncredere la Volodea, dar își dădu numaidecît seama că acesta nu mințea. Buimăciți de ciudata descoperire, prietenii rămaseră îndelung în drum, uitîndu-se tăcuți unul la altul.

Capitolul II

STĂPÎNUL UNEI PICĂTURI DE MERCUR

Toată săptămîna, pînă duminica următoare, Volodea se frămîntă cu gîndul la inscripția subterană pe care o descoperise în vechea galerie. I se urîse să tot stea în întuneric și, cum băgase de seamă în depărtare o lumină care abia licărea, se îndreptase într-acolo. Fără îndoială că nu-i de loc plăcut să mergi singur printr-un tunel întunecos, necunoscut... Dar, în sfîrșit, Volodea ajunsese la locul de unde i se părea că vine lumina slabă, nesigură... Acolo, galeria subterană făcea o cotitură. Iar dincolo de cotitură se deschidea un alt puț, pe jumătate năruit, care ieșea drept la suprafață. Ochii lui Volodea se deprinseseră cu semiîntunericul. Lumina din locul acesta, care se strecura de la suprafață, îi îngăduia să zărească lucrurile de primprejur. Și atunci văzu băiatul literele scrijelite în peretele poros.

Volodea învățase de curînd să descifreze literele și să alcătuiască din ele cuvinte. Pentru dînsul, lumea era acum plină de învățăminte. Citea afișele de cinema, firmele magazinelor, numele vapoarelor ancorate unul lîngă altul în golful Kerciului. Ar fi vrut, bineînțeles, să citească și inscripția de pe perete, deasupra căreia era scrijelit ceva, ca o stea cu cinci colțuri. Dar Volodea nu putu descifra toată inscripția. Nu era el chiar atît de mare cărturar și se mai nimeriseră pe perete niște litere cu totul necunoscute. Dar ceea ce putu descifra Volodea îl uimi din cale afară. Citise : „V. Dubinin, I. Griţenko". Nu-i venea să-și creadă ochilor. Citi încă o dată... Fără îndoială, așa scria pe piatră !

După ce băiatul ieși din cariera de piatră și-i împărtăși totul în taină lui Vanea Griţenko, amîndoi hotărîră

ca în duminica următoare, cînd va veni din nou Volodea, să facă neapărat o expediție subterană.

Toată săptămîna se frămîntă Volodea, apăsat de greutatea enigmei nedezlegate. Într-adevăr, oare cine săpase în piatră numele lor, într-o subterană așa de tainică și de întortocheată, acolo unde el și prietenul său nu fuseseră niciodată în viața lor? Oare nu i s-o fi năzărit cumva în întuneric? Dacă-i așa, ce-o să mai rîdă Vanea de dînsul! Ca să se controleze, el scria pretutindeni, cu o vărguță, pe pămîntul moale, după ploaie, cu briceagul pe bancă și cu creionul în albumul de desen de la grădinița de copii: „V. Dubinin, I. Griținko". Nu încape nici o îndoială. Întocmai așa scria în tainiță!

Dar asta nu era singura grijă care îl chinuia pe Volodea. Îi făgăduise lui Vanea Griținko să-i facă rost de un bob de mercur în locul aceluia pe care-l scăpase jos data trecută. Dar de unde să-l ia? Mama avea un termometru. Du-te și ia-l însă dacă poți! De altfel, Volodea nici nu știa unde ține mama termometrul. Și totuși, el era om de cuvînt. Onoarea lui de băiat îi cerea să găsească mercurul pînă duminica viitoare. Altfel cum era să mai dea ochii cu Vanea Griținko? Atunci Vanea n-are să mai aibă încredere într-însul și n-o să-l însoțească în expediții subterane, dacă nu se ține de cuvînt.

Se luptă bietul băiat cîteva zile cu gîndurile lui. Visa noaptea iazuri de mercur sclipitoare... Apa grea, argintie sclipea pînă-n maluri: puteai s-o iei cu cofa. Dar asta nu se întîmpla decît în vis. Lui Volodea îi treceau pe dinaintea ochilor toate termometrele văzute de el vreodată în viață.

O întîmplare îl făcu pe Volodea să găsească scăparea. În spatele curții lor năpădiseră din belșug urzicile. Volodea se juca într-o zi cu Valia de-a v-ați ascunselea și se vîrî încetișor sub aceste buruieni verzi, vătămătoare... Valia, care urma să-l caute, începu să strige:

— Volodka, știu unde ești! Dar să nu-ți închipui c-am să mă vîr după tine acolo. Să vezi tu cum ai să te bășici!

Atunci Volodea, ca să arate cît e de curajos și de hotărît, ieși din ascunzătoare și zise:

— Fricoaso! Te temi și de umbra ta. Eu, dacă vrei, pot să rup urzicile cu mîna goală. Spune: vrei?

— Ei, și ce-ai să dovedești cu asta?

— O să dovedesc că am un caracter oțelit. Asta-i!

Într-adevăr, Volodea apucă vîrtos cu mînuța lui cîteva frunze de urzică, zimțate, păroase, care îl înțepau cumplit. O mîncărime usturătoare, nesuferită îi fripse palma și degetele strînse. Își desfăcu pumnul numai după ce numără pînă la zece.

— Asta-i prostie — zise Valia. Ai dovedit numai că ești un prost și jumătate, și nimic mai mult. Uită-te la mîna ta: parcă ai avea scarlatină.

Volodea își desfăcu degetele, pe care se ridicaseră niște bășici albe, într-un cerc de roșeață.

În clipa aceea, un gînd năstrușnic îi trecu prin minte. Și se hotărî să-l ducă la îndeplinire fără întîrziere.

A doua zi, Volodea trecu la înfăptuirea celor ce-și pusese în minte. Planul lui cerea, într-adevăr, o mare tărie de caracter: făgăduia în schimb să dea dezlegare foarte simplu problemei mercurului. Planul se putea pune în aplicare și acasă. Dar Volodea își închipui fața speriată a mamei... ochii săi neliniștiți, duioasa-i compătimire, zarva din casă, și i se făcu milă de maică-sa. Hotărî să-și strămute operația la grădinița de copii.

Lui Volodea i se urîse de-a binelea să mai meargă la grădiniță. Îi întrecuse repede, în toate, pe copiii de o seamă cu el, din grupa celor mai mari, și visa să intre cît mai curînd la școală. Și nu știa cum să scape de porecla de „puști", pe care o socotea înjositoare.

Se ducea întotdeauna singur la grădiniță, neîngăduindu-i pentru nimic în lume mamei sau surorii lui să-l conducă.

În dimineața aceea, înainte de a pleca la grădiniță, Volodea trecu prin partea curții unde creșteau urzici. Își aruncă privirea în toate părțile, strînse ochii din răsputeri și se zvîrli în desișul cel mai mare de buruieni verzi, cum se aruncase de pe dig cînd încă nu știa să înoate. Simți deodată mii de înțepături ca niște ace. I se păru că a nimerit într-un stup de albine. Tot trupul îl ustura și îl mînca. Fruntea, obrajii, nasul și urechile îi ardeau ca focul.

După aceea, Volodea dădu fuga la grădiniță. Pînă să ajungă acolo, urmele înțepăturilor de urzici se bășicaseră și se înroșiseră. Educatoarea Sonicika plesni din palme de uimire cînd se înfățișă înaintea ei un băiat umflat și roșu ca racul, cu nasul cît pătlăgica, cu gura

și urechile lăbărțate, stacojii și groase ca niște felii de șuncă.

— Cine-i ăsta? Volodea?! Ce-i cu tine? îl întrebă îngrozită Sonicika.

— Să ve-e... că am sca-atină — răspunse cu greu Volodea.

— Cum te-au lăsat să pleci de acasă în halul ăsta?

— M-am t-ejit așa, deo-ată...

— Dar în gît te doare? se alarmă Sonicika.

— Î-î-hî! E-e-he!... Volodea căscă larg gura cu multă bunăvoință, își dădu capul pe spate și își arătă limba.

— Destul, ajunge! La izolare, la izolare! ordonă Sonicika.

Volodea se trezi într-o cămăruță cu iz pătrunzător de spital. Pereții erau vopsiți în alb și dați cu ulei: pe ei atîrnau placarde. Dacă ar fi știut să citească bine, Volodea ar fi aflat că acolo scria: „Muștele sînt purtătoarele bolilor molipsitoare!", „Păziți-vă de gripă!". Placardele erau desenate foarte frumos. Pe ele se vedeau zuzgrăviți copii rumeni, sănătoși, iar alături — copii bicisnici și palizi, care pesemne nu fuseseră păziți împotriva muștelor purtătoare de microbi. De altfel ai fi găsit ce să admiri aici. Dar Volodea n-avea timp să cerceteze îndelung aceste tablouri frumoase. Trebuia să se grăbească pînă nu-i trecea boala cu care se trezise așa, deodată. Se culcă supus pe o canapea mică, joasă, îmbrăcată cu mușama albă. Cu toată vremea călduroasă, mușamaua era rece. Volodea își lipi de ea cu plăcere mîinile fierbinți. Atingerea de mușamaua răcoroasă îi potoli mîncărimea.

— Doamne, Doamne! se frămînta Sonicika. Să fie oare scarlatină? Ar fi o catastrofă! Nu. Mai mult ca sigur că e pojar. Sau poate numai o urticarie.

— Cred că am temperatură — zise Volodea, hotărîndu-se să treacă la acțiune.

— Într-adevăr, Vovocika. Ai dreptate, mintosule... Arzi tot. Am să-ți pun numaidecît termometrul. Sigur că ai temperatură.

În sfîrșit, Volodea simți subsuoară răcoarea dorită, care-l gîdila: capătul termometrului.

— Ține-l strîns, pune brațul uite aici... Așa. Stai binișor. Mă întorc îndată. Mă reped numai pînă la Xenia Petrovna zise Sonicika și porni repede pe coridor.

Într-o clipă, Volodea își desfăcu larg gulerul hăinuței, își băgă nasul și se uită subsuoară, după ce-și ridică brațul cu cotul în sus. Capătul termometrului plin de mercur, strălucitor ca oglinda, îi lunecă de la subsuoară. Îi venea parcă să-l sugă ca pe o bucățică de zahăr candel. Volodea îl scoase cu băgare de seamă de sub cămașă, își țuguie buzele și vîrî binișor termometrul în gură.

Acum trebuia să-l strice în așa fel, ca mătușa Sonicika să i-l poată da lui de tot cînd o să i-l ceară. Volodea apucă termometrul de capătul strălucitor și îl lovi de cîteva ori de dușumea. Termometrul însă nu se sparse. Trebui să-l pună jos și să-l ciocănească cu piciorul taburelului alb, care se afla lîngă canapea. Numai atunci termometrul plesni ușor. După ce se încredință că mercurul nu se scursese din tub, Volodea începu să strige deznădăjduit:

— Mătușă Sonicika! Mătușă Sonicika! Am spart din greșeală termometrul.

Mătușa Sonia veni în fugă, însoțită de Xenia Petrovna, directoarea grădiniței de copii. Amîndouă se văicăreau într-una:

— Cum ai putut să faci una ca asta?! Uite ce poznă!

— Mă scuturau frigurile... cînd am dat să mă întorc de pe-o parte pe alta, termometrul a căzut jos și s-a spart! rosti Volodea cu viclenie. Și nu mai e bun de nimic?

— Cum să mai fie bun? Cine naiba te-a pus? Trebuia să umbli mai cu băgare de seamă.

— Pot să-l iau eu? întrebă nerăbdător Volodea, mai mult mort decît viu.

— Uite de ce-i arde lui!... Ce să faci cu el? Să te mai tai în sticlă?! Trebuie aruncat.

— Vai, mătușă Sonicika, se poate?! De ce să-l arunci? Dac-ați ști ce nevoie am de el... cînd o să mă fac bine... — se grăbi să adauge Volodea, de teamă să nu fi stricat totul, arătînd prea mare interes pentru termometrul spart...

El își vîrî subsuoară, cuminte, un al doilea termometru și, fără să se miște, stătu cele zece minute reglementare cu brațul strîns lipit pe piept, pe care de altfel i-l ținea cu putere mătușa Sonia.

Temperatură n-avea. Îl puseră să caște din nou gura. Dar nu-i descoperiră nimic nici în gît. Trimiseră totuși

după mama lui. Ea sosi în goană, speriată. Volodea se silea să nu se uite în ochii săi alarmați. Între timp, roșeața și băşicile începuseră să-i treacă. Termometrul spart, dar cu globușorul de mercur întreg, se găsea de mult în buzunarul hăinuței lui. Așa că nu mai avea nici un rost să-și prelungească boala.

— Mamă, cred că m-am făcut bine. Nu mai am temperatură — o liniștea el pe Evdokia Timofeevna. Uite, aproape că nu se mai vede nimic.

— Ciudat ! rosti Sonicika. Ardea tot ca focul. Abia i-am pus termometrul, și i-a și scăzut temperatura.

— Dar l-am scăpat din greșeală ! izbucni deznădăjduit Volodea, căruia i se păru că mătușa Sonia bănuiește ceva necurat și că vrea deci să-i ia termometrul.

Toți izbucniră în rîs. Iar Xenia Petrovna rosti :

— E o urticarie tipică. A mîncat ceva. Trebuie să-i dăm unt de ricin, să i se curețe stomacul.

La asta Volodea chiar că nu se aștepta. Dar ce să-i faci ! Știți prea bine, tovarăși, că nu-i chiar așa de ușor să dobîndești mercur. Ce nu faci și nu rabzi pentru o cauză atît de înaltă !

Strîmbîndu-se, Volodea înghiți o lingură plină cu lichidul unsuros și gretos și, ca să arate cît de mult dorește să se îndrepte, linse chiar lingura. Îi dădură apoi să mănînce pîine presărată cu sare.

Toată istoria asta începu să-l cam plictisească. Dar cînd își vîrî mîna în buzunarul hăinuței de catifea și pipăi bila rece a termometrului, netedă ca o bucățică de candel supt, în care știa că se află mercurul dorit, el se simți cu totul fericit, gata să sufere la nevoie orice chinuri.

— Poți să mergi singur ? îl întrebă mama.

Volodea sări în picioare. Putea, firește, să meargă singur. Se făcuse bine de tot. Mama îl luă totuși de mînă și porniră spre casă.

Dar necazurile lui Volodea nu sfîrșiră aici. Acasă, Evdokia Timofeevna își dezbrăcă băiatul, îl urcă în pat, îl acoperi cu o pilotă și cu trei plăpumi, îi dădu să bea din belșug ceai și îi puse la picioare sticle cu apă fierbinte.

— Stai învelit ca să transpiri — îi spuse ea.

Băiatul stătu cuminte în pat. Transpiră. Era pregătit să îndure orice.

Dar cînd se uită la chipul mamei sale, aplecat mult asupra lui, cînd îi văzu ochii plini de atîta duioșie și neliniște, de atîta spaimă și compătimire îngrijorată, nu se simți de loc în apele lui. Îl cuprinse o rușine mai usturătoare decît urzicătura. Simțea că i se sfîșie inima de milă pentru mama lui, care se speriase așa de rău și care era în stare de orice numai ca el să se facă bine.

— Mamă — începu Volodea, vîrîndu-și nasul într-un colț al plapumei — mamă, nu te mai chinui degeaba... Doar nu-s bolnav de loc. Numai să nu mă spui la nimeni. Da ? Ne-am înțeles ? Eu singur am făcut-o... cu urzici, într-adins.

— Vai de mine ! Aiurezi ?! Stai liniștit și caută să adormi.

— Nu pot să dorm !...

Volodea aruncă plapuma la o parte și lăsă picioarele să-i spînzure. Se întinse, culcîndu-se pe spate, de-a curmezișul patului și se lăsă în jos pînă atinse cu tălpile dușumeaua. Dădu o raită în goană prin odaie, lipăind cu picioarele goale, și se opri singur cu nasul la colț.

— Ia stai puțin ! Despre ce urzici e vorba ? Ce vrei să spui ? Ce-ai făcut ? Ce bazaconie ai mai născocit ? izbucni încremenită Evdokia Timofeevna.

Din colț se auzi printre sughițuri și suspine :

— Nu te supăra, mamă... credeam că n-o să te cheme... credeam că o să-mi pună termometrul, și atîta tot.

— Dar ce nevoie aveai tu de toate astea ? Pacoste ce ești ! Din pricina ta sînt cea mai nenorocită ființă de pe fața pămîntului... De unde ai mai scornit-o și pe asta ?

Volodea se văzu nevoit să mărturisească totul.

Evdokia Timofeevna îl ascultă cu răbdare. Știa că Volodea, cînd se simte vinovat, nu minte niciodată. Nu se îndoia că spune tot adevărul.

— De toate poznele te apuci, obrăznicătură ce ești ! Să sperii tu o lume întreagă !... Iar pe mine mai-mai să mă bagi în mormînt ! Să mă fi rugat pe mine și-ți dădeam blestematul cela de termometru, de vreme ce ai așa mare nevoie de el.

— Mi-a fost milă de tine, mamă. Tu ai numai un termometru, pe cînd la grădiniță sînt o mulțime.

— Ia te uită ce băiat chibzuit ! răsună din pragul ușii de la intrare un glas gros, gutural.

Volodea se uită cu coada ochiului peste umăr şi o văzu pe grăsuna Alevtina Markovna, vecina lor, croitoreasa, pe care băieţii o porecliseră : „Alevtina cu vatelina".

— Am venit să văd ce mai faceţi ; am auzit că Vovocika are scarlatină. Şi cînd colo, uite ce băiat isteţ ! Ei, poftim, ce practici sînt copiii de astăzi, chiar de mici ! Zău, Evdokia Timofeevna, ăsta are să-ţi fie un bun gospodar la casă : are să-şi păzească avutul lui. Bravo, Vovocika ! În orice caz, mai bine zgîrie-brînză decît...

— Iartă-ne, Alevtina Markovna — o opri mama. Avem acum ceva de discutat între noi, pe urmă... poftim, cu plăcere.

— Vai, scuzaţi-mă ! Nu ştiam că vă tulbur educaţia — fornăi Alevtina Markovna şi, răsucindu-şi brusc trupul mătăhălos, ieşi din odaie.

Volodea se vîrî şi mai mult în colţ cu umerii, cu fruntea şi cu nasul.

— Haide, întoarce-te şi uită-te în ochii mei — rosti Evdokia Timofeevna încetişor, dar răspicat şi hotărît. Nu, nu pleca din colţ. Stai acolo şi uită-te la mine.

Volodea se întoarse supus în colţ şi îşi privi mama pe sub sprîncene, cu capul adînc plecat în pămînt.

— Bravo ţie, feciorașul meu bun... bravo, Volodea Dubinin, mare ispravă ai făcut ! Tata n-are să mai poată de bucurie cînd am să-i scriu că ţi se rupe inima după lucrul tău şi că de aceea te-ai apucat de înşelăciuni. Te doare inima după bunul familiei, dar de cinstea ta, de onoare nici nu-ţi pasă. Pe cine ai vrut tu să înşeli ? Hai ? Spune-mi : pe cine ? Grădiniţa de copii a cui e ? Nu e a noastră ? Nu-i făcută pentru copiii noştri din port ? Dar termometrele de-acolo ale cui sînt ? Ale noastre-s, sînt bunuri obşteşti, sînt pentru toţi copiii ! Va să zică sînt şi ale tale, cap sec ce eşti ! Cînd o să afle tata, are să-i crape obrazul de ruşine. Ce, sînt străine termometrele astea ? Gîndeşte-te şi tu... Îs obşteşti, ale copiilor... pentru toţi. De ce s-a luptat tata în războiul civil ? De ce nu şi-a cruţat nici viaţa ? Numai pentru binele lui ? Pentru bunurile lui ? S-a luptat şi pentru bunurile lui, şi pentru cele obşteşti, ca să avem cu toţii tot ce ne trebuie.

— Nu s-a luptat pentru termometre — mormăi Volodea, sprijinindu-şi bărbia pe umărul stîng, pe care şi-l smuci în sus.

— Ba nu-i adevărat ! S-a luptat şi pentru asta : ca orice copil, dacă se îmbolnăveşte, să aibă termometru. Uită-te la noi... întreabă-l şi pe tata... cînd eram amîndoi mici, nici pomeneală de termometre ! Dacă te îmbolnăveai, te durea tot trupul şi aveai fierbinţeală, te plesnea cu palma peste frunte şi-ţi dădea pe urmă şi una peste nas : „Nu-i nimic, îi arde fruntea, dar în schimb i-i nasul rece... e sănătos !"... Hai, pleacă de la colţ, îţi ajunge, ai stat destul. Cum îţi vei aşterne aşa vei dormi ! Mîine să te duci la grădiniţă şi să dai cu mîna ta Xeniei Petrovna termometrul.

— Dar e spart de tot ! rosti înspăimîntat Volodea.

— Nu-i vorba de ăsta, cap sec ce eşti ! Ai să duci termometrul nostru cel bun.

Volodea plecă spăşit din colţ.

— Mamă, nu fi supărată — o rugă el. Bine ! N-am să mai fac. Îţi făgăduiesc, mamă !

— Să te gîndeşti la ceea ce ţi-am spus şi să ţii minte.

— Dar chiar e adevărat că tata s-a luptat şi pentru termometru ?

— Tăticul nostru s-a luptat şi pentru pămînt, s-a luptat şi pentru pîinea noastră, şi pentru grădiniţă, şi pentru termometru.

Toată ziua, pînă seara tîrziu, Volodea umblă uimit de cele aflate. Într-adevăr, nu-i dăduse niciodată prin minte să facă legătura între lucruri aşa de deosebite unul de altul, ca, de pildă, portretul decolorat şi îngălbenit al tatălui său, în uniformă de marinar din flota Armatei Roşii, cu inscripţia „Nezamojnik"[1] cusută pe beretă, şi termometrul strălucitor de la grădiniţa de copii. Dar iată că era totuşi o legătură, descoperită abia acum, la care Volodea nu se gîndise mai înainte. Umbla, repetînd pentru sine, cuvintele mamei : „Tăticul s-a luptat şi pentru termometru..."

Pe urmă scoase din buzunar termometrul plesnit şi-i ceru maică-si, cu care se împăcase de-a binelea, o cutie rotundă. Sfărîmă tubul termometrului şi scutură cu băgare de seamă picătura grea de mercur în fundul cutiei. Acoperi cutia cu un ciob de geam găsit în curte şi admiră îndelung cum aleargă sprinten argintul viu sub sticlă. Apoi îi arătă şi mamei sale cutia :

[1] „Nezamojnik" — numele vasului pe care a servit tatăl lui Volodea. În Ucraina era numit astfel ţăranul sărac. (n.t.)

— Uite, mamă, asta are să fie o busolă cu mercur!

Seara, obosit de ziua aceasta furtunoasă şi bogată în evenimente, Volodea, aproape adormit, se ridică deodată în capul oaselor pe pat şi o întrebă pe maică-sa:

— Mamă, de ce spunea Alevtina Markovna azi-dimineaţă că am zgîriat brînza?

Valentina, care îşi făcea lecţiile la masă, izbucni în rîs. Mama începu şi ea să rîdă, ducîndu-şi o mînă la gură, iar cu cealaltă făcînd semne spre Volodea:

— Vai, Vovka, să mori de rîs cu tine, nu altceva... Markovna ţi-a zis că eşti zgîrie-brînză, nu că zgîrii brînza.

— Fie şi aşa... Dar ce-i asta?

— Aşa se spunea... Adică un om zgîrcit care caută să strîngă avere, trăieşte ca să adune capital...

— Va să zică un fel de capitalist?

— Cam aşa ceva.

— Nu, mamă — interveni atotştiutoare Valia. Capitalist înseamnă un om foarte bogat, care are o uzină sau o fabrică şi exploatează. Pe cînd vorba asta înseamnă, cum s-ar zice, un individualist.

Volodea tăcu cîteva clipe, apoi se cuibări din nou ca să doarmă. Se întoarse pe partea cealaltă, spre perete; îşi trase plapuma peste cap şi iarăşi îşi scoase capul afară, adăugînd somnoros, mai mult ca să se liniştească el însuşi:

— Minte... Eu, individualist? Eu, care merg la grădiniţa de copii...

* * *

Volodea se purtă aşa de frumos în zilele următoare, că rămaseră uimite şi maică-sa, şi mătuşa Sonia — căreia îi dăduse termometrul cel bun, fără a-i spune însă nimic din povestea cu boala lui. De fapt, în primele două zile, Volodea fusese absorbit cu totul de felurite experienţe cu picătura de mercur. Tăiase un cartonaş rotund, de mărimea fundului cutiei, făcuse găuri mici de jur împrejur şi scrisese alături cifre cu un creion chimic. Aşezase apoi cartonaşul cu găurele în cutie. Mercurul se oprea acum în găurele, iar Volodea schimbă numele busolei în ceasornic. Toate astea îl făcură pe Volodea să

uite puţin de inscripţia tainică de sub pămînt. Dar pe măsură ce se apropia duminica, băiatul se gîndea tot mai mult la ciudata lui descoperire din subterană.

Săptămîna trecea însă nemaipomenit de încet. După socoteala lui Volodea, ar fi trebuit de mult să fie duminică; iar pe fila de calendar scria de-abia joi.

— Mamă, calendarul nostru rămîne în urmă! se plînse Volodea, stînd în cumpănă dacă n-ar fi bine să mai rupă o foaie din calendar, ca vremea să treacă mai repede.

În sfîrşit, se apropie ziua hotărîtă.

În ajun, Volodea fusese foarte neliniştit: dacă mama va amîna plecarea la Starîi Karantin din pricina vremii rele? Ploua. Pînza cenuşie a ploii învăluia strîmtoarea. De pe dealul Mitridate veneau vuind şuvoaie tulburi de apă. Salcîmii cu ramurile pleoştite şi zburlite, înşiraţi pe străzi, de-a lungul cărora murmurau pîrîiaşe, semănau cu nişte găini plouate... Totul părea pierdut: n-au să mai plece.

Dar cînd se trezi duminică dimineaţa, Volodea văzu pe fereastră cerul azuriu şi crengile de salcîm înviorate... În depărtare, marea clipea verde-azurie. Numai spuma gălbuie, tulbure, stîrnită de furtuna care trecuse, mai stăruia încă pe lîngă ţărm.

— Ce-i cu tine? Nu mergi? Poate vrei să mai dormi? glumi maică-sa.

Era gătită într-o rochie de sărbătoare. Valentina nu scăpă prilejul să-l înţepe:

— Pe alţii ştie să-i zorească, şi el e întotdeauna cel din urmă.

Dar face să te iei la harţă într-o zi ca asta? Cerul azuriu de primăvară se apleca asupra mării, peste oraş, peste dealul Mitridate. În cutia frumos învelită în ziar, argintul viu dobîndit şerpuia pe sub sticlă. Autobuzele care plecau spre Starîi Karantin clacsonau undeva departe...

Ziua se arăta minunată. Subteranele îi aşteptau pe exploratori. Făcea oare să iei în seamă jignirea ce ţi-o aducea o fetişcană, fie ea chiar sora ta mai mare? De aceea Volodea tăcu.

Se grăbi doar să-şi vîre periuţa în gură şi începu să-şi frece cu furie dinţii strînşi. Îndeplini operaţia asta cu atîta sîrguinţă, încît stropi cu pastă rochia Valiei, întinsă

alături pe un scaun. Îngădui chiar, fără murmur, să i se pună bluza de marinar, cu altă cravată nesuferită, în formă de fundă, care n-avea nici în clin, nici în mînecă cu bluza de marinar.

După gustarea de dimineaţă, Volodea se grăbi să strîngă masa. Numai vasele, ca de obicei, nu vru să le spele. Cum să spele el vasele ?! De altfel, nici nu stărui nimeni în mod deosebit. Ai casei ştiau de mult că Vladimir nu se dă în lături să îndeplinească orice muncă — să spele duşumelele, să care lemne şi cărbuni, să tragă o fugă pînă la prăvălie, să aţîţe focul, să repare orice, să facă curat în casă — dar să spele vasele, pentru nimic în lume ! Socotea că asta nu-i treabă de bărbat. Şi nimeni nu izbuti vreodată să-l convingă.

În sfîrşit, totul fu gata : farfuriile spălate, aşezate în bufet... iar odăile puse în rînduială.

Plecară la Starîi Karantin.

...Autobuzul cel verde gonea hurducînd peste hîrtoapele drumului. În maşină totul se clătina, scîrţîia, se scutura, tremura... Dar călătorii, îmbrăcaţi în haine curate, de sărbătoare — bărbaţi, femei şi copii — se simţeau cît se poate de bine. Apucau în braţe pe copiii care le lunecau de pe genunchi şi prindeau din zbor pachetele care se rostogoleau din plasele de bagaje ale autobuzului. Glumeau, iar la hopuri vorbele le ieşeau din gît cu un zgomot comic, ba ca un sughiţ, ba tremurate, făcînd parcă salturi.

De obicei, lui Volodea îi plăcea scuturătura asta, căci putea să scoată din gîtlej fel de fel de sunete. Dar astăzi Volodea, care izbutise să ocupe ca întotdeauna un loc în faţă, lîngă şofer, era foarte neliniştit. Strîngea la piept cu amîndouă mîinile pachetelul în care se găsea cutia cu picătura de mercur. Asta i-ar mai lipsi : ca nepreţuitul argint viu, dobîndit cu atîtea necazuri, să sară din cutie ! Cum mîinile îi erau ocupate şi nu se putea ţine de scaun, Volodea sălta mai rău decît ceilalţi pasageri. Sărea ca o minge de pe perna de piele cu arcuri. Se lovea, zvîrlit ba la dreapta, ba la stînga, dar el strîngea din răsputeri cutia.

— Măi băiete, nu mai îmbrînci lumea ! Dacă nu te poţi ţine pe scaun, prinde-te cu mîinile — îl sfătui un pescar în vîrstă, care şedea alături. M-ai înghiontit de mi-ai scos sufletul.

— N-a-a-am... cu ce-e-e... să-ă-ă... mă ţi-i-in !

În clipa aceea, autobuzul se hurducă, iar Volodea îşi muşcă limba aşa de tare, că nu mai deschise gura tot drumul. Dar chinurile lui, tot ceea ce suferise — şi la grădiniţă, şi acasă, şi pe drum — totul fu uitat cînd Volodea îi înmînă, în sfîrşit, lui Vanea Griţenko cutia rotundă cu capac de sticlă.

— Ce-i asta ? se miră Vanea.

— Ce să fie ! Ce-am vorbit duminică — îl lămuri triumfător Volodea şi smulse hîrtia în care era învelită cutia. Un ceas cu argint viu ! Vorba-i vorbă ! Eu, dacă făgăduiesc ceva, apoi mă ţin de cuvînt. Poftim, ia-l !

Vanea luă cu băgare de seamă cutia din mîinile lui Volodea, se uită la ea şi o înclină puţin. Bobiţa de mercur, care îşi schimbă într-o clipă forma, făcînd parcă o strîmbătură şi clipind, se rostogoli în cutie şi se opri într-una din găurile numerotate.

— Opt — zise Vanea.

Volodea luă şi el cutia, o înclină cu luare-aminte în altă parte, mercurul lunecă şi intră în altă gaură.

— Doisprezece ! izbucni Volodea. Am cîştigat.

— Bine, o să ne jucăm mai tîrziu. Deocamdată să ne ducem acolo unde am hotărît.

— Adică acolo ? îl întrebă cu tîlc Volodea, trecînd dintr-o dată la şoaptă. Ai pregătit totul ?

— Dar cum crezi ? Era să te-aştept pe tine ?

— Va să zică aşa-i cum ne-am înţeles !

— Acuma să te văd, numai de nu ţi-ar fi frică.

— Cui ? Mie ? Mai degrabă vezi să nu dai tu înapoi !

— Ce face ? Vorbeşti să te afli în treabă !

— Eu nu vorbesc să mă aflu în treabă. Ai văzut : cînd spun un cuvînt, s-a isprăvit ! Am spus data trecută că fac rost de argint viu ? Am făcut !

— Şi eu sînt la fel. O dată ce ne-am înţeles, gata !

Prietenii vorbiră în felul acesta vreo cinci minute, făcînd care mai de care pe grozavul şi, simţindu-se vrednici de marile isprăvi pe care se pregăteau să le înfăptuiască, ajunseră în cele din urmă la o deplină înţelegere.

— Ajunge ! îi tăie vorba Volodea.

— Gata ! încuviinţă Vanea.

Se uită cu băgare de seamă în toate părțile, apoi îl chemă cu degetul pe Volodea, îi făcu semn din cap către șură, și amîndoi băieții se strecurară înăuntru.

— Vova, Vanea! Haideți să ne plimbăm cu barca! îi chemă Valia, dînd fuga din cerdac în curte. A spus unchiul Vanea că ne ia. Băieți, unde sînteți?

Nimeni nu răspunse la chemarea ei. Atunci Valia, ridicînd jignită din umeri, se întoarse în casă.

Unchiul Griținko ieși în curte și el, îi strigă pe băieți, îi căută prin toată ograda, ba aruncă o privire și-n șură.

Vanea și Volodea nu erau nicăieri.

Dar dacă s-ar fi uitat cu mai multă luare-aminte, unchiul Griținko ar fi băgat de seamă că lipseau din șură două felinare „Liliacul" și un colac mare de frînghie de rufe, care spînzura de obicei într-un cui din perete.

Între timp, prietenii noștri coborîseră în galeria povîrnită, care dădea în adîncimea carierelor de piatră.

Băieții se legară cu frînghia și aprinseră felinarele. Vanea, care era mai mare, mergea înainte. După lumina vie a soarelui, semiîntunericul din hrubă, care se întețea cu fiecare pas, li se părea sinistru și de nepătruns. Pe măsură ce înaintau, coborînd din ce în ce mai adînc, întunericul îi înconjura tot mai tare. Gura luminoasă a intrării rămăsese de mult în urmă, și o beznă umedă, cam stătută, îi împresură pe cei doi prieteni. Lumina slabă a felinarelor părea că șovăie în negura asta. Umbre înaripate jucau pe pereți. Aerul se făcea tot mai rece și mai umed. Băieților li se părea uneori că niște labe reci din negură îi atingeau în treacăt pe obraz. Atunci copiii ridicau repede felinarele deasupra capului. Tentaculele întunecate ale negurii jucăușe dădeau drumul băieților pentru o clipă, se furișau în ungherele tainiței subterane și se piteau după colțurile de stîncă, ușor luminate de felinar. Într-un loc, ridicînd felinarul, Volodea văzu chiar lîngă obrazul lui două ghemușoare încleștate de perete. Semănau cu niște umbreluțe rupte, mici de tot, cît un pumn. Erau lilieci mari. Speriați de lumina felinarului din mîna lui Volodea, liliecii începură să dea ocol copiilor. Băieții simțeau pe obraji adierea mătăsoasă a aripilor. Se apărau cu felinarele. Umbrele și aripile parcă umpleau tot spațiul.

— Hai să fugim! răcni Vanea și o luă la goană, trăgîndu-l după el și pe Volodea, care era legat de aceeași frînghie.

Prietenii ajunseră la prima cotitură și se treziră în galeria principală a minei; se opriră acolo ca să se odihnească. Liliecii rămăseseră în cealaltă galerie.

— Ascultă, am mers bine? îl întrebă Vanea pe tovarășul său de drum. Îți amintești locul?

Volodea se cam îndoia că au mers bine. Data trecută nu apucase să cerceteze cum trebuie locul; numai de asta nu-i ardea lui atunci. Dar astăzi, înainte de a coborî în galerie, totul i se părea simplu și ușor. Acum însă, sub pămînt, în întuneric, se zăpăci. I se încîlcira gîndurile. Nu putu găsi nici unul din semnele făcute de dînsul data trecută.

De ce au coborît ei sub pămînt? E așa de cald și de bine afară... atîta soare-i acum acolo, la suprafața pămîntului! E atît de senin cerul astăzi, și marea așa de netedă! Sus umblă autobuze, zboară păsări, plutesc corăbii... Cîți oameni de treabă se află pretutindeni... iar ei, departe de toată lumea, rătăcesc aici, sub pămînt...

Amîndoi se simțiră îngrozitor de singuri, părăsiți, rupți de restul lumii vii. Era atît de apăsătoare liniștea din jurul lor, că le era frică să vorbească tare — și băieții începură, fără voie, să șoptească.

— Parcă spuneai — rosti încet Vanea — că ai să recunoști drumul dintr-o dată; și tu te duci pînă la mama dracului. Ți s-a năzărit desigur că scrie acolo despre noi. Nu se poate!

— Cum nu se poate? Ce-i aia nu se poate? începu repede Volodea. Eu cunosc toate literele acestea. Am văzut cu ochii mei. Scrie acolo așa: „V" apoi e punct. Pe urmă vine „Dubinin". După aceea scrie „I", iarăși punct, și „Griținko". Cît se poate de citeț.

— Atunci caută.

— Stai puțin, Vanea. Acum îmi aduc aminte: cotim numaidecît la stînga, apoi mergem drept înainte și se face puțină lumină. Acolo-i puțul și surpătura dinafară. Am văzut foarte bine; venea lumina de sus. Înțelegi? Lasă-mă s-o iau eu înainte, iar tu vino după mine.

Volodea îl dădu la o parte pe Vanea cu umărul și trecu înainte. Vanea mergea șovăind în urma lui.

Volodea coti în cotlonul din stînga, merse cîtva timp, se opri şi îşi trecu felinarul la spate.

— Vezi ? şopti el. Înaintea lor, o lumină azurie se cernea în întunericul subteranei. Vezi ? Ştiam eu ce spun !

Vanea îl apucă de umăr :

— N-o fi acolo ?... Acela... tocmai acela ! şopti el la urechea lui Volodea. Ştii ce spune lumea de puţul acesta ? N-ai auzit ?

— Ei, şi ce-i cu asta ? Nu-i nimic... Hai să ne uităm. Dacă era ceva, vedeam eu de data trecută. Hai, Vanea... Eu am şi plecat.

Volodea păşi hotărît înainte, întinse frînghia şi îl trase după dînsul şi pe Vanea.

Pas cu pas, în coridor se făcea tot mai multă lumină. Băieţii se treziră într-o mică peşteră subterană, în care pătrundea lumina soarelui prin gura surpăturii căscate deasupra capului lor.

— Uite — zise Volodea şi apropie felinarul de peretele de piatră.

Vanea îşi ridică şi el felinarul.

Prietenii se aplecară asupra literelor adînc săpate în stînca de calcar albicios, dar tare şterse de vreme.

— De unde ai mai scos-o că-i vorba de tine ? Ce, asta-i litera „V“ ?

Volodea tăcea.

Acum, la lumina felinarului, văzu şi el că acolo, în locul literei „V“, cum i se păruse lui data trecută, era săpată strîmb în perete litera „N“, care avea însă marginile roase. Totuşi Vanea putu să se convingă că mai departe prietenul său mai mic nu se înşelase. Mişcîndu-şi buzele, el citi pentru a zecea oară inscripţia de pe perete :

N. Dubinin. I. Griţenko.

Deodată rosti cu glas scăzut :

— Volodea, amîndoi sîntem nişte proşti. Aici nu-i vorba de noi. Unde ne-a fost capul ? Aici a scris tăticu şi tatăl tău. Ei se ascundeau aici de albi în timpul războiului civil. Au fost aici ca partizani. Nu vezi ! ? „I. Griţenko“, adică Ivan Griţenko, tăticu. Iar dincolo, nu vezi ? „N. Dubinin“, adică unchiul Nikifor, tatăl tău. Acum ai priceput ?

— Va să zică aici s-au luptat ? întrebă Volodea, abia trăgîndu-şi răsuflarea de emoţie.

— Sigur că aici. Mi se pare că mi-a spus odată tăticu... Ştii că lui nu-i place să povestească, iar în galeriile astea nu intră nimeni. Pe-aici, pe undeva, au fost îngropaţi albii... ucişi în luptă... Umblă fel de fel de vorbe...

— Mai bine să plecăm şi să povestim ce-am văzut — rosti Volodea.

— Nu ştiu dacă trebuie — îl contrazise Vanea, după o clipă de gîndire. Ai uitat că n-avem voie să venim aici ? Ne-au poruncit să nu ne vîrîm niciodată.

— Dar parcă tot e mai bine să spunem.

— Şi crezi că n-o să ne tragă o scărmăneală ?

— Asta-i bună ! Ce, pe tine te bate ?

— Ei, nu... Anul ăsta încă nu m-au bătut niciodată — căută să-şi aducă aminte Vanea.

— Nici pe mine. Numai uneori, cînd se supără mama prea tare... atunci se mai întîmplă să mă atingă.

— Nu, mai bine nu spunem nimănui ! zise Vanea, dus pe gînduri. Nu că mi-ar fi frică de ceartă, dar aşa, să avem şi noi o taină a noastră. Să nu spunem la nimeni. Şi vom mai veni pe aici ca să ne jucăm.

— Bine ! încuviinţă Volodea. Tăcu, apoi adăugă : Dar cînd o să vină tata, voi încerca să aflu totul de la dînsul. L-am mai întrebat eu de cîteva ori, dar n-a vrut să-mi spună : „Ai un pic de răbdare... Cînd o să mai creşti, am să-ţi povestesc tot ce vrei“. Trebuie să sosească în curînd la Murmansk, din cursa cu vaporul. Mama şi cu mine o să ne ducem acolo. Am să-l descos eu, las' pe mine.

— Dar pînă atunci ne-am înţeles : nimănui nici o vorbă !

— Nici o vorbă !

— Vezi să te ţii de cuvînt !

— N-ai nici o grijă.

— Va să zică ne-am înţeles ? Ai să taci.

— Ca mormîntul.

Lumina gălbuie a felinarului se împletea cu răsfrîngerile azurii care se strecurau de la suprafaţa pămîntului, şi învăluia tainiţa într-o culoare stranie, de amurg.

De sus nu venea nici un zgomot.

Se auzea numai apa care susura, picurînd prin crăpăturile stîncii.

Şi multă vreme, băieţii, apropiindu-şi felinarele, stătură cu capetele aplecate spre perete, în galeria subterană, uitîndu-se mereu la inscripţia săpată în piatră — semnul tinereţii eroice, tainice şi minunate a părinţilor lor.

Capitolul III

PAVILIONUL TATII

Vîrful catargului se ivi deodată de după stîncile sure de diabaz [1], dindărătul micilor dealuri pleşuve. De departe ţi se părea că o prăjină, trasă de o forţă nevăzută, se mişcă lunecînd lin pe stînci şi pe dealuri. Oamenii de pe mal începură să se frămînte grăbiţi, uitîndu-se atent şi arătîndu-şi ceva cu degetul. Toţi se apropiaseră de pontonul de lemn al debarcaderului şi făceau zarvă, vorbind între ei. Volodea îşi dădu seama că prăjina care se zărise de după stînci era catargul vaporului. Un pavilion lung şi îngust fîlfîia deasupra, fluturat de vîntul rece al Nordului.

Sub pavilionul acesta venea tata de pe mare.

În curînd, motonava trebuia să răsară la cotitură.

Ceasul de mult aşteptat al revederii se apropia.

Evdokia Timofeevna şi Volodea sosiseră de patru zile la Murmansk. Trecuse aproape o lună din duminica aceea cînd Volodea şi Vanea citiseră în subterana de la Starîi Karantin scrijelitura în piatră, mărturie despre viaţa de partizan dusă de părinţii lor.

Aici, la Murmansk, primăvara abia se înfiripa. Iar primăvara adevărată rămăsese acolo, departe, pe cunoscutele ţărmuri ale mărilor calde. Acolo totul era verde. Soarele lumina şi încălzea ca vara. La plecarea lor, primăvara părea că rămîne în urma trenului. Cu fiecare zi de călătorie se făcea din ce în ce mai frig.

La Moscova trebuiră să schimbe trenul şi să meargă cu tramvaiul de la o gară la alta. Cădea o ploaie rece. Maică-sa îl puse pe Volodea să-şi închidă toţi nasturii de la palton şi-i înfăşură bine capul cu un şal gros. În tramvai era foarte multă lume. Oricît se zbătu să ajungă la

[1] Diabaz — rocă eruptivă. (n. t.)

geam, Volodea nu izbuti să vadă nimic — mai ales că maică-sa îl înfofolise, acoperindu-i aproape și ochii. Așa că băiatul nu putu să vadă Moscova.

A doua zi, în Petrozavodsk, el ceru voie mamei lui să se repeadă pînă în gară cu un marinar, să ia și el apă clocotită pentru ceai. Peste tot — băltoace amorțite. În ele se răsfrîngeau pini mohorîți, somnoroși, înghețați parcă. Iar aici, la Murmansk, pe coastele umbrite ale dealurilor, se vedea încă zăpadă. Cerul palid, ca iarna, căpăta către asfințit un reflex straniu, argintiu, care se topea într-un ușor abur trandafiriu. Pe cerul acesta se desenau brazi care păreau negri. Ziua, pămîntul mustea, iar noroiul se prindea de tălpile lui Volodea, smulgîndu-i din picioare galoșii noi, cumpărați de Evdokia Timofeevna. Dimineața însă, pămîntul avea rezonanțe metalice la fiecare pas, iar albele pojghițe de gheață plesneau ușor pe băltoace, supte parcă de îngheț pînă la fund în timpul nopții.

Totuși, nici la Murmansk — după cum se vede — nu-i adevărata Arctică. Celiuskin și participanții la expediția lui au hălăduit pe ghețari, nu aici.

Evdokia Timofeevna se ducea zilnic în port, ca să afle cînd va sosi motonava „Leonid Krasin", pe care naviga tatăl lui Volodea. Locuiau în căminul portului, unde se adunaseră și familiile celorlalți marinari din echipajul motonavei. Vaporul se întorcea dintr-o cursă în străinătate. Tată-său venea de departe, de peste țări și mări pe care Vanea Griținko încă nu le învățase la geografie, iar Valentina, deși le învățase, nu le știa chiar așa de bine. Motonava putea să sosească din zi în zi. În sfîrșit, birourile portului comunicară că „Leonid Krasin" va intra mîine la amiază în port.

Familiile marinarilor se strînseseră încă de dimineață pe chei, unde acostează pentru descărcat vasele care se întorc din călătorii îndepărtate. Erau și localnici, și oameni sosiți de departe, ca să petreacă aici, pe țărm, împreună cu soții, părinții și fiii marinari, puținele zile de odihnă pe uscat.

Pe Volodea îl pătrunsese frigul, cu toate că era gros îmbrăcat; căuta să se adăpostească de învăluirile vîntului nordic, ascunzîndu-se la spatele mamei sale. Nu-și văzuse părintele de aproape un an. Și mai înainte, băiatul tînjea totdeauna după tatăl său, cînd nu-l vedea mult timp, dar acum cînd avea de vorbit cu dînsul despre un

lucru așa de însemnat! Volodea încă mai de mult era ferm hotărît să-l roage neapărat pe tatăl lui să-i povestească despre războiul civil și despre partizanii care se luptaseră în subteranele de la Starîi Karantin. Afară de asta, o mulțime de nedumeriri îl împresuraseră, pe care Volodea nu le putea lămuri decît cu dînsul.

Și motonava nu mai sosea. Volodea se tot ruga de maică-sa ca să mai treacă o dată pe la birou și să întrebe de ce nu sosește „Krasin". Se ridica în vîrful degetelor și își întindea gîtul, vrînd să vadă cel dintîi catargul vasului cînd se va ivi.

În port se desfășura activitatea obișnuită. O locomotivă mică, cu coșul gros, care se rățoia cumplit și zbiera tot timpul, împingea vagoanele din spate și le scotea cu băgare de seamă din incinta portului. Tampoanele vagoanelor zăngăneau ciocnindu-se. Autocamioane cu roți late huruiau, sfărîmînd cu scrîșnet gheața dintre pietrele caldarîmului. Șalupe-remorchere duduiau sîrguincios la mal, scoțînd pe coș rotocoale de fum. Fiecare își vedea de munca lui. Nimănui parcă nu-i păsa ce așteaptă și pe cine așteaptă Volodea cu atîta nerăbdare. Numai macaralele înalte din port își întindeau gîturile lor lungi de oțel, vrînd parcă să se uite, împreună cu Volodea, dincolo de dealurile din spatele cărora trebuia să se ivească pavilionul vasului.

În sfîrșit, iată-l!

Sub pavilionul acesta călătorea pe mare tata.

Apoi, silueta înaltă, întunecată a vaporului lunecă încet, arătîndu-se la cotitură. În curînd nava se văzu în întregime, de la prova, unde clocotea spuma albă despicată în două, pînă la pupa frumos arcuită, în urma căreia săltau valuri grăbite, împletindu-se în trei puhoaie ca trei șuvițe de păr într-o coadă. Soarele nordic, plecat deasupra orizontului, poleia duneta albă a navei, coșul semeț și negru, cu un brîu stacojiu, lumina pavilionului roșu de la pupa și, la catarg, flamura purpurie, îngustă a flotei comerciale. La prova străluceau literele de aur: „Leonid Krasin". Pescărușii albi, întinzîndu-și aripile tremurătoare, ba cădeau glonț pe fața apei, abia atingînd-o... ba se ridicau deodată deasupra navei și tăiau pieziș întinderea radei bîntuită de vînturi. Pescărușii cercetau parcă de sus motonava și după aceea o remorcau, rotindu-se pe deasupra provei. Un urlet puternic și gros, ca de bas, se revărsă

deodată asupra împrejurimilor, iar ecoul lui răspunse dinspre antrepozite, se strecură printre clădirile portului, pe deasupra orașului, și se întoarse, repetat, de după dealuri, ca apoi să se piardă în larg, plutind.

„Leonid Krasin", cu sirena lui puternică, dădea semnalul de sosire.

Cei de pe mal făceau semne cu batistele și cu căciulile. La fel răspundeau și cei de pe bordul motonavei, care se apropiase foarte mult și se vedea acum înaltă ca peretele unei case mari. Peretele acesta se apropia de chei. Între perete și chei clocotea apa, zburau șuierînd parîmele cu care motonava era trasă spre țărm. Ochii lui Volodea, plini de-o înfrigurată nerăbdare, cercetau puntea, hublourile [1], suprastructura [2], căutînd pe cineva. În sfîrșit, Volodea îl văzu și îl recunoscu dintr-o dată. Tatăl lui, Nikifor Semionovici, într-o manta de piele neagră, cu guler de blană, purtînd o căciulă cu stema flotei comerciale, stătea pe pasarelă, aplecat peste balustradă, și striga ceva unor marinari care trăgeau un odgon, apucîndu-l toți dintr-o dată cu mîinile.

— Uite-l pe tătucu... mamă, uite-l ! Acolo sus, în vîrf, mai sus decît toți — se bucură Volodea și strigă : Tăticule !

— Mai încet ! îl opri Evdokia Timofeevna. Unde ai mai văzut tu una ca asta ? Se poate să răcnești așa ? Doar nu ești numai tu aici...

Volodea, fîstîcit, se uită în toate părțile. Într-adevăr, nu era numai el acolo : cheiul forfotea de lume. Dar toți, fără a se sfii cîtuși de puțin, strigau cîte ceva. Cu greu puteai deslușî în larma asta cine și ce strigă : „Să trăiești, Semion Tarasîci !", „Kolenka, dragul meu, uită-te încoace !", „Filați prova...", „Lăsați baloanele de acostare [3]", „Bună ziua, Maşa !", „Ei, Vasiuha !", „Bine ai venit !", „Cum s-arată vremea ?"

Pe urmă, peretele negru de fier, cu hublouri rotunde, se înălță chiar deasupra capului celor veniți în întîmpinarea marinarilor. Palancurile [4] scrîșneau. O mare scară de comandă se lăsă de sus de-a lungul bordului. Se întinseră frînghiile de cînepă ale balustradei, trecute prin ba-

[1] Hublouri — ferestruile mici, rotunde ale unui vas. (n.t.)
[2] Suprastructura — partea de deasupra a unei nave. (n.t.)
[3] Baloane de acostare — saci de iută, umpluți cu cîlți, care servesc pentru a amortiza șocul la acostare. (n.t.)
[4] Palancuri — scripeți multipli la vas. (n.t.)

rele metalice, ca un parmaclîc al acestei scări de vapor. Căpitanul portului, marinarii și soldații cu șepci verzi care-l însoțeau (Volodea știa că aceștia erau grăniceri) urcară scara pînă sus, pe puntea vasului. Volodea stătea pe chei, cu capul dat pe spate, chiar sub bordul vasului. Acolo sus, deasupra lui, toți duceau mîna la chipiu și îi salutau pe cei de pe țărm. Dar tată-său nu se mai vedea pe pasarelă. Se ivi în curînd puțin mai jos pe punte și, aplecîndu-se peste bord, începu să le strige :

— Dusia, bine v-am găsit ! Ai sosit ? Să trăiești, Vovka ! Ce mai faci ?

Mama își înălță capul și rămase tăcută, ținîndu-și cu amîndouă mîinile gulerul paltonului, fără să-și ia ochii plini de dor de la Nikifor Semionovici. Dar Volodea începu să strige :

— Tăticule ! Eu te-am văzut întîi și te-am recunoscut numaidecît ! Dădeai comenzi pe pasarelă. Tăticule, pot să mă sui la tine ? Tăticule, Valia n-a venit : are școală... încă n-a terminat cursurile.

De jur împrejur, toți schimbau vorbe cu marinarii înșirați la bordul vasului și strigau cîte ceva. De aceea, răspunsul tatălui nu se auzi. Făcu semn cu mîna și dispăru. „L-o fi chemat pesemne căpitanul", își zise Volodea. Căci cine putea fi mai mare decît tata, care, pe „Leonid Krasin", era adjunctul căpitanului și locțiitor politic ?

Mai trecu puțin și tatăl se ivi din nou pe punte. Treptele scării principale, ferecate cu plăci de aramă, răsunară sonor, scurt, sub pașii lui repezi, ca și clapele acordeonului sub degetele muzicantului. Și înainte de a apuca să-l privească de aproape pe taică-său, Volodea se și văzu o clipă, ca într-o oglindă, în geamul rotund al hubloului de la bord — atît de sus îl aruncaseră vînjoasele brațe ale tatălui. I se tăie răsuflarea. Vovka îi cuprinse zdravăn cu mîinile grumazul puternic, nevrînd pentru nimic în lume să se dezlipească de dînsul și refuzînd să zboare din nou. Fără să-i dea drumul din brațe, Nikifor Semionovici se aplecă asupra mamei lui Volodea și o sărută. Băiatul făcea strengării ca să-și ascundă neașteptata sfială care-l cuprinsese deodată — deoarece se dezobișnuise puțin de tatăl lui — și își băgă căpșorul între obrazul tatălui și capul mamei, țocăindu-i pe amîndoi : cînd pe unul, cînd pe celălalt.

Curînd, tustrei şedeau pe patul înalt, frumos strîns, din cabina lui Nikifor Semionovici. Patul era larg şi avea o ramă de lemn la căpătîi. Volodea fusese de mai multe ori pe nave maritime, dar nu se pomenise niciodată pe o navă aşa de mare. Se uită curios la frumoasa cabină, unde totul sclipea, totul părea neted şi curat, purtînd pecetea unui confort aparte, modest, chibzuit, controlat cu străşnicie — ceea ce este caracteristic încăperilor şi tuturor obiectelor de pe o navă mare, modernă.

Un motoraş bătea undeva dedesubt, sub covorul întins la picioarele patului, iar lumina becului electric, atîrnat de plafonul cabinei, tresărea uşor, în tact cu duduitul motoraşului. De peretele cabinei era prinsă o policioară. Pe ea se afla, într-un cuib anume făcut, o carafă pîntecoasă ca o cloşcă, iar alături, dintr-un cuibuşor, ieşea un pahar.

O scrumieră grea de aramă se găsea în faţa unui teanc de cărţi. Volumele erau groase şi aveau scoarţe tari. Un fotoliu turnant, foarte greu şi masiv se afla în faţa mesei. Totul era solid, de nădejde, bine făcut şi sănătos lucrat, numai bun să-l slujească temeinic pe marinar. Acestea te făceau să te gîndeşti că alături, despărţită numai de peretele subţire al bordului, se zbuciumă plescăind o forţă de care trebuie să ţii seamă — marea. Şi deodată, Volodea văzu fotografia, binecunoscută lui de acasă, dar care nu se potrivea de loc cu atmosfera de pe navă. În fotografie era mama, soră-sa Valia şi el, strîns lipit de tatăl lui. Şi dintr-o dată, în el se născu dorinţa ca totul să se repete aievea ca în fotografie.

— Ei, barbunaş de Kerci, ce mai faci ? îl întrebă Nikifor Semionovici, apucîndu-şi vîrtos odrasla cu mîna de ceafă şi răsturnîndu-i capul pe spate. Te-ai făcut mare. Ia te uită ce flăcău îmi eşti !

— Am ajuns pînă mai sus de cotul mamei — se grăbi să comunice Volodea, care, de fapt, creştea încet şi rămînea în urma celor de aceeaşi vîrstă cu dînsul — ceea ce îl durea peste măsură. Mamă, scoală-te în picioare şi arată-i tatii cît am crescut.

— Nu mai pot să-l stăpînesc — se plînse mama. Nikişa, ştii ce i-a trăsnit prin cap la grădiniţă ?

— Mamă ! Lasă !... Volodea îşi închipuia că maică-sa are de gînd să-i povestească despre termometru.

— Tu nu te băga în vorbă... Auzi, Nikişa... Treceau, acum un an, pe lîngă noi, copiii de la grădiniţă cu educatoarea. Îi ducea la un solar. Volodea, zdup ! peste gard şi, fără pic de sfială, de-a dreptul în rînd ! „Cine eşti tu ? Al cui eşti ? De unde ai mai răsărit ?“ Băiatul nostru nu şi-a pierdut de fel cumpătul : „Aşa şi pe dincolo. Sînt Volodea Dubinin“.

— Am spus : sînt fiul tovarăşului Nikifor Semionovici Dubinin.

— Da, adevărat... Adică, marinarul de cursă lungă. „Vreau să învăţ şi eu la grădiniţa dumneavoastră“, zice. L-au sfătuit, firește, să mă anunţe, ca să fac o cerere. El dă fuga numaidecît acasă şi-mi spune : „Mamă, directoarea grădiniţei de copii a spus să faci o cerere pentru mine“. Ei, ce zici de asta ? Uite, aşa s-a înscris el la grădiniţă. Şi-a mers un an încheiat. Atîta numai că-i obraznic... nu-s în stare să-i ţin piept.

— Tăticule, ştiu să citesc şi să scriu cu litere de tipar — se lăudă Volodea.

— Măi, măi ! se minună Nikifor Semionovici. Bravo, numai să nu te făleşti degeaba.

— Pune-mă să citesc ceva...

Volodea începu să caute cu ochii ceva de citit. Sări de pe patul tatălui său, apucă o carte frumoasă, colorată, de pe masă, se întoarse la loc dintr-un salt şi îşi apropie cartea de ochi.

— Mî... A... — citi el şi tăcu.

— Ei, ce zici, cărturarule ? îl întrebă tărăgănat tatăl, luîndu-l peste picior.

— Aici e o literă... Nu-i „Я“ ? El ciocăni cu degetul în litera latină „R“ [1], tipărită cu caractere groase pe scoarţa lucioasă. A ! Am ghicit ! E un „Я“ de-a-ndoaselea.

— Am colindat toată lumea, dar n-am auzit de o literă ca asta — izbucni în rîs tatăl său şi-i arătă cu degetul pe scoarţa cărţii : Dar litera asta ?

— Asta ? Volodea, tulburat, privi ţintă litera necunoscută, şerpuitoare, semănînd aidoma cu un cîrlig de undiţă. Asta... aşa ceva nu ne-au învăţat.

— Ei, vezi, cărturarule ! Să lepezi obiceiul de a înhăţa cărţi de pe masă, fără să întrebi. Aici nu scrie pe rusește. E o carte englezească, un ghid de navigaţie. Am cumpărat-o la Londra. Mai întîi întreabă, dragul meu, şi numai după aceea pune mîna pe carte. Tatăl luă cartea

[1] Litera Я (ia) din alfabetul rusesc e ca un R latin întors. (n.t.)

englezească din mîinile lui Volodea, o aruncă pe masă, scoase din teancul de cărţi un volum gros cu scoarţe roşii şi îl întinse lui Volodea : Hai, citeşte ce scrie aici !

— V... I... Lenin... Ştiu, ştiu ! V. I. Lenin... O... pe... re !

— Bravo, chiar că eşti cărturar ! izbucni tatăl, luîndu-l în braţe. Dusia, uite că am ajuns să-l vedem pe Vovka citind ! Vai, cum trec anii !

Cum veni vorba de citit, lui Volodea îi fulgeră în minte inscripţia din cariera de piatră. Să-l întrebe de-a dreptul pe tată-său despre asta, i se păru nelalocul lui. Trebuia să amîne convorbirea pînă va găsi un prilej mai potrivit. Atunci o să-l întrebe şi despre termometru : dacă într-adevăr tata s-a luptat pentru termometru în timpul războiului civil, cum susţinea mama. Dar ca să înceapă o astfel de discuţie, va trebui să rămînă între patru ochi cu tata.

Parcă simţind că fiul său vrea să rămînă singur cu el, tatăl deschise dulapul, luă de pe o poliţă chipiul de uniformă, aruncă în dulap căciula cu apărătoare pentru urechi, îşi îndreptă vestonul şi se aplecă puţin ca să se uite în oglindă.

— ...Dusia, a început să semene cu mine ! Nu-i aşa ?

— Toţi spun asta. Uită-te la ochi : leit ai tăi !

— Ce te holbezi, broscoiule ? Vezi să nu rămîi aşa ! glumi tatăl şi îl plesni uşor cu palma peste frunte. Hai, mergi cu mine să vizitezi motonava ? Dusia, îi dai voie să meargă cu mine ?

— Desigur că-i dau voie. Îl interesează şi pe el. Eu rămîn aici să-ţi mai strîng lucrurile.

— Prea bine ! exclamă Nikifor Semionovici. O să facem şi baie. Bănuiesc că n-ai făcut niciodată baie de aburi pe o navă. Ştii cum fac marinarii baie de aburi ? Şapte piei iau de pe dînşii şi-i trec şapte rînduri de sudori. Hai, băiete !

Nikifor Semionovici îl conduse pe Volodea pe motonavă şi îi arătă toate încăperile vasului. Se urcă împreună cu el pe pasarelă şi îl prezentă adjunctului-prim. Căpitanul coborîse pe ţărm şi plecase în oraş. Volodea se simţi puţin dezamăgit, aflînd că, afară de tatăl lui, căpitanul mai avea un adjunct, şi încă prim. După aceea, sprijinit de părintele său, lunecînd cu tălpile pe treptele de fier ale scării aproape verticale, ţinîndu-se strîns de barele groase de oţel, Volodea coborî cu Nikifor Semionovici în încăperile

de jos ale motonavei. Aici văzu tot ce era mai interesant — maşinile. Uriaşii de oţel stăteau acum nemişcaţi. Oameni cu bluze unsuroase, de culoare închisă, umblau pe podeţe lunecoase de fier, înşurubau ceva, ungeau şi ştergeau cu cîrpe. Aici totul era de fier, totul era lunecos. Nişte lămpi puternice, sub reţele metalice ca nişte botniţe, luminau foarte viu. Deşi maşinile stăteau tăcute şi nemişcate, lui Volodea i se părea că sînt gata din clipă în clipă să tresară, să învie şi să-şi arate forţa lor ascunsă, titanică, de care trebuie să te păzeşti : nu degeaba erau îngrădite din toate părţile cu balustrade şi cu grilaje de oţel.

— Hai, Volodea, să te recomand : iată şeful peste sufletele noastre, nenea Viliui — zise Nikifor Semionovici, ducîndu-l pe Volodea înaintea mecanicului, un bărbat în vîrstă, de statură uriaşă, care trebăluia pe lîngă un motor.

Nenea Viliui se ridică şi se îndreptă din şale : era cu un cap şi jumătate mai înalt decît Nikifor Semionovici. Îşi şerse bine de tot mîinile unsuroase cu nişte cîlţi şi-i întinse lui Volodea o palmă lată, cărnoasă, cu linii adînc săpate, în care stăruiau urme negre de ulei.

— Feciorul dumitale ? rosti cu voce groasă mecanicul. Va să zică v-aţi întîlnit ? L-ai adus să-i arătăm maşinile, Nikifor Semionovici ? Îl interesează ? Cum îl cheamă ? Vova ? Va să zică... Volodea ? Atunci, haidem, Vladimir Nikiforovici, să-ţi arăt toată gospodăria noastră.

Nenea Viliui îl conduse pe Volodea pe punţile înguste de fier, pe scăriţele verticale, lunecoase şi pe pardoselile zăbrelite, explicîndu-i construcţia maşinilor.

— Uite, aici se află motoarele Diesel. Căci... tu ştii ce-i asta ? O motonavă. Dacă ar fi fost vapor, am fi avut aici cazane. Noi avem motoare Diesel. Ai înţeles ? Va să zică aşa stau lucrurile ! Cînd ai să fii mare, ce ai de gînd să te faci ? Fără îndoială, marinar !

Nu era uşoară de loc întrebarea asta. Într-adevăr, la început Volodea visa să se facă marinar. Apoi a vrut să ajungă doctor, mai cu seamă după ce pescarul îl readusese cu atîta dibăcie la viaţă, salvînd pe micul înecat, şi după întîmplarea cu termometrul. Dar după ce a aflat cine a săpat inscripţia din cariera de piatră, Volodea a început să viseze la viaţa de partizan. În fiecare duminică se juca de-a „partizanii“ cu Vanea Griţenko. Dar astăzi, după ce s-a întîlnit cu tatăl său pe nava asta uriaşă, atît de minu-

Clubul cărţii digitale 2022

nată, Volodea s-a întors la primele sale planuri, hotărînd în sinea lui să se facă mai întîi marinar, și după aceea, pe uscat, să devină și partizan.

— Va să zică, marinar ! Foarte bine ! Tatăl tău e un marinar de ispravă. Să-i calci și tu pe urme... Da, da, și pe motonavă nu-i mai rău decît pe vapor. Avem și cazan.

Se opriră lîngă o matahală neagră de fier, care dogorea. Dedesubt duduia. Și părea că pardoseala de fier tremură ușor.

— Te întrebi poate : ce nevoie avem noi de cazan ? Foarte simplu : pentru toate nevoile gospodărești. Umplem cu apă clocotită rezervorul pentru bucătărie. Uite aici : fel de fel de robinete — albastre, roșii... ne trebuie și în sala de duș, la baie. Avem și baie, știi ? Baie rusească, cum se cuvine. Nu găsești astfel de băi în străinătate. Așa că trăim, după cum vezi, destul de bine. Uite, chiar acum intră la baie cartul din sala mașinilor.

Sus se și auzi glasul tatălui, care îl chema pe Volodea la baie.

Aici mirosea ca-n băile obișnuite : a lemn ud, opărit, a burete, leșie și a abur înăbușitor.

Tatăl lui își scoase vestonul și rămase într-o flanea, pe care o purta după vechea deprindere a marinarilor roșii. Se îndoi de șale, își duse mîinile după umeri, cu coatele înainte, și își scoase flaneaua. Volodea privi cu respect și cu admirație spatele lui vînjos, mușchii rotunzi care-i jucau sub pielea brațelor.

— Hai, ce stai acolo ? Dezbracă-te ! Atîrnă-ți hainele aici — îi spuse tatăl, frecîndu-și pieptul bombat, puternic. Hai vino să te frec eu cum trebuie. De mult nu te-am spălat. Dar știi că ești ciolănos, măi băiete ? Și asta de unde o mai ai ? Te-ai bătut. Nu-i așa ? Dar asta ? Măimăi, se vede treaba că ești ciuca bătăilor. Nu prea stai liniștit, mi se pare mie. Ia spune, de multe ori ai fost bine scărmănat ?

Se simți un curent de aer rece. Niște oameni negri, cărora le sclipeau dinții și albul ochilor, dădură buzna în baie, lepădîndu-și năvalnic din mers salopetele care miroseau a motorină și a ulei și aruncînd cu zgomot sub bănci cizmele grele. Volodea se uită mirat la ei și, pentru orice eventualitate, se lipi de tatăl lui.

— Cartul din sala mașinilor a venit la baie — îl lămuri tatăl său.

Deodată, marinarii dădură drumul la aburi în baie, începură să-și toarne unul altuia apă și, cu gesturi largi, își treceau din mînă în mînă căușele de lemn, care zburau pe banca lunecoasă. Făceau zgomot, fornăiau, scuipau, vorbeau tare, căutînd să întreacă zgomotul băii. Trupurile lor, pe care șiroia apa fierbinte, se albeau văzînd cu ochii. Puteai să deslușești acum ancorele, șerpii, corăbiile, sirenele și vulturii tatuați pe pielea unora dintre ei. După ce îl sui pe Volodea pe o treaptă înaltă, tatăl lui, scoțînd exclamații de încîntare, îi frecă violent spinarea cu un burete săpunit, nespus de fierbinte.

— I-iu-iu ! Au, tăticule, mă doare ! izbucni Volodea, nemaiputîndu-se stăpîni.

— Rabdă și tu. Asta îți dă sănătate. Am să te frec pînă ai să prinzi lustru. Acum închide ochii, dar tare de tot, ca să-ți torn apă pe cap.

Volodea se înecă sub valul de apă fierbinte care-l frigea, revărsat dintr-o dată de sus asupra lui. I se părea că n-o să mai poată răbda : că are să înghită apă și-o să se înăbușe. Dar iată că totul se sfîrși cu bine : trase aerul plin de aburi fierbinți pe gură și pe nări... mîinile puternice ale tatălui său îi stoarseră părul și îi șterseră urmele de apă de pe față. Volodea deschise ochii cu băgare de seamă.

— Acum ești curat ! rosti mulțumit tatăl. Hai, du-te și te îmbracă. Eu mai stau puțin la abur... Parfenov, mai dă drumu' oleacă la aburi !

Se auzi un fîsîit năprasnic care răbufni în toată baia. Volodea țîșni năvalnic din norul uriaș de aburi în holul băii ; acolo se îmbrăcă repede, cu toate că ciorapii, chiloții și cămașa lunecau greu pe trupul lui înfierbîntat și umed. Ghetele i se păreau grosolane și strîmte, iar degetele cu buricele albe, zbîrcite și aspre ca nucile, de-a dreptul caraghioase.

Din pricina căldurii înăbușitoare și a aburilor înghițiți din belșug, Volodea se simțea parcă mahmur. Cînd ieși în coridorul îngust, unde se vedea o balustradă de-a lungul peretelui din față, băiatul nu-și mai aduse aminte pe unde venise cu tată-său și încotro trebuie să apuce.

Undeva sus, deasupra capului, se auzea surd tropotul unor pași și parcă ceva lung și greu se tîra cu zgomot. Se auzeau glasuri, înăbușite de zgomotul fierăriei dimprejur. O clipă, lui Volodea i se păru că se găsește ia-

răşi în adîncime, sub pămînt, în strîmta galerie a carierei de piatră din Starîi Karantin. Dar aici era lumină, şi sub picior, în locul durităţii de piatră, simţea o uşoară tremurătură.

Volodea rătăci pe coridor ; merse pînă la capătul lui, cercetă cu băgare de seamă clanţele cabinelor, apoi se întoarse şi ajunse la un perete mare, galben, cu ferestrui zăbrelite de bare subţiri de alamă. Se înălţă şi se uită. Dedesubt, dincolo de geam, se deschidea un abis sonor, din adîncurile căruia ieşeau la iveală nişte matahale de oţel, prevăzute cu rotiţe şi cu aparate de aramă, care aveau, pe cadrane acoperite de sticlă, nişte ace nemişcate, ca acele de la ceas. Volodea recunoscu punţile lunecoase, coridoarele, scăriţele verticale, grilajele, pardoselile...

Întredeschizînd o uşă cu un geam zăbrelit printr-un grilaj de alamă, băiatul făcu un pas înainte şi găsi scăriţa aproape verticală pe care urcase : coborî cu faţa spre ea, lipindu-se cu burta de treptele rotunde de oţel, pe care le pipăia mai întîi cu vîrful unui picior şi numai după aceea aducea alături pe celălalt. Iată şi cazanul despre care îi vorbise nenea Viliui. Volodea recunoscu numaidecît rotiţele roşii şi albastre ale robinetelor de pe ţeava cea groasă, înfăşurată în ceva unsuros care semăna cu muşamaua. Nu era nimeni acolo. Volodea se apucă să cerceteze curios robinetele. Atinse mai întîi robinetul albastru şi-l întoarse niţeluş la stînga. Acul ascuţit de sub sticla aparatului care semăna a ceas se însufleţi şi începu să se mişte repede la dreapta şi la stînga oprindu-l parcă : „Nu, nu, nu pune mîna !“ Volodea nu se puse de pricină cu acul şi încercă şi celălalt robinet, cel roşu. Întoarse încetişor rotiţa la stînga, trăgînd cu coada ochiului, prudent, la aparat. De data asta, acul rămase nemişcat. Încurajat de consimţămîntul lui tacit, Volodea începu să întoarcă rotiţa roşie la stînga.

Deodată ceva trosni sub picioarele lui, se porni un şuierat şi, într-o clipă, îi umplu nările cu miros de baie. De sub grătar năvăliră aburi groşi, care învăluiră toată sala maşinilor. Se auzi glas de oameni speriaţi şi lipăit de tălpi goale. În norul de aburi, cineva zbură spre Volodea, se împiedică şi căzu peste el. Picioarele goale, de pe care se scurgea săpun lichid, treceau pe lîngă Volodea, răsturnat la pămînt, sau săreau peste dînsul. Băiatul vedea numai picioare, fiindcă restul era învăluit în aburi.

În sfîrşit, cineva, înţelegînd pesemne despre ce-i vorba, răsuci robinetul şi închise conducta de aburi. Aburii începură să se împrăştie încetul cu încetul, iar Volodea îl văzu înaintea lui pe nenea Viliui, gol-goluţ, un uriaş, care i se părea încă şi mai mare acum. Dar nenea Viliui nu-l vedea pe Volodea, fiindcă spuma groasă şi albă ca frişca de pe capul lui săpunit i se scursese în ochi. Scuipînd şi frecîndu-şi cu pumnii ochii, care îl usturau din pricina săpunului, nenea Viliui răcnea cît îl ţinea gura :

—Ptiu, fir-ar al dracului ! Nu mai văd nimic. Daţi-mi apă, fraţilor, să-mi clătesc faţa, că mi-au ieşit ochii din cap. Vai, cum mă mai ustură afurisitul ăsta de săpun.

Cineva aduse apă într-un căuş şi o aruncă în faţa lui nenea Viliui. Suflînd pe nări, acesta îşi întredeschise ochii roşii, abia mijiţi.

— Cine a făcut pozna asta ? Cine a dat drumul la aburi în baie ?

Atunci Volodea ţîşni speriat din aburi drept la picioarele lui :

— Eu am făcut asta... fără să vreau... Am întors numai puţintel şi deodată a bufnit...

Dar mîna vînjoasă a tatălui său îl şi apucă strîns de braţ şi îl scoase din sala maşinilor în coridor. Era desculţ, numai în pantaloni, şi gol pînă la brîu. Îl zgîlţîi supărat pe Volodea :

— Cum ai îndrăznit să faci una ca asta ? Unde te trezeşti ? Asta-i navă sau jucărie ? Ai văzut ce pacoste ne-ai căşunat ? Să stai aici pînă mă întorc ! Am să te gonesc numaidecît de pe navă ! Să debarci imediat şi să te duci la cămin. Nu-i încă de nasul tău să te urci pe o navă adevărată... Uite ce-ai făcut !

Tatăl său ar fi vrut să adauge o vorbă şi mai mînioasă, dar îşi duse deodată mîna la gură şi se întoarse repede, dînd neputincios din mîna cealaltă. Iar de jur împrejur, în coridorul îngust, oamenii săpuniţi îşi scoteau spuma din urechi şi căutau să deschidă ochii plini de clăbuci, acoperindu-se unii cu o flanelă mototolită, alţii cu vreun căuş, iar alţii numai aşa, cu mîinile...

Ascultau cum îşi certa tatăl odrasla şi se uitau la Volodea, care, ruşinat la culme, era gata să izbucnească în urlete de plîns... Deodată, unul după altul, începură să rîdă în hohote şi să fornăie, împroşcînd cu săpun în toate părţile.

După jumătate de ceas, Volodea porni împleticindu-se în urma mamei lui şi se îndreptă în tăcere spre cămin.

— Frumos îţi şade ! îl judeca mama. Tare frumos ! Ţi-au dat voie să te urci pe motonavă, ca un băiat cumsecade, te-au luat la baie cu oamenii mari, şi ţie, uite ce ţi-a trăsnit prin minte !... Dar bine că nu s-a întîmplat o nenorocire. Nici nu-ţi dai seama pesemne că l-ai făcut de ruşine pe tată-tău. Nu-i aşa ? Locţiitor politic al căpitanului, iar fiul lui n-are minte nici atîtica !

În urma ei, Volodea scîncea, iar maică-sa aproape îl tîra pe pavajul de scînduri, şi uneori se întorcea să-i spună :

— Hai mai repede ! Ce ? Nu mai ştii să mergi ? Ceaştepţi, să te trag eu de mînă ? Ai să vezi tu ce ai să păţeşti !

Drept pedeapsă, Volodea a fost lăsat singur în odăiţă la cămin, iar maică-sa se întoarse în port ; de acolo, împreună cu tatăl lui, plecă la plimbare în oraş. Evdokiei Timofeevna îi era milă de Volodea. Ea l-ar fi iertat cu dragă inimă. Ştia însă că în astfel de treburi Nikifor Seminovici e sever, şi pînă n-o să-i treacă, e mai bine să nu deschidă vorba despre băiat.

Iar Volodea şedea singur pe patul de fier, aşternut cu o pătură groasă, aspră, purtînd o ştampilă ca acelea de pe scrisori, numai că era de vreo zece ori mai mare „Murmansk-Port". Maică-sa îi poruncise cu străşnicie să nu se ducă nicăieri şi îi lăsase mîncare într-o farfurie, acoperită cu un număr din gazeta „Polearnaia pravda".

Lui Volodea îi era foarte urît singur. Afară se întuneca văzînd cu ochii. Scurta zi din Murmansk se sfîrşi. Volodea şedea pe pat şi asculta sirenele vapoarelor. Portul era aici, aproape. Acolo se afla motonava „Leonid Krasin". Iar pe navă — tată-său, care se întorsese, desigur, din oraş. Volodea îşi dădea seama că n-o să mai poată vorbi atît de curînd cu tatăl lui, ca de la bărbat la bărbat, să-l întrebe despre carierele de piatră şi despre termometru. Şi deodată îl cuprinse o dorinţă atît de fierbinte să se afle lîngă dînsul şi să se poarte astfel, ca să nu-l mai supere, încît Volodea sări cu hotărîre de pe pat, îşi puse paltonaşul şi căciula, îşi înfăşură un fular în jurul gîtului şi, cu băgare de seamă, deschise uşa care dădea în coridorul căminului. Pe coridor nu era nimeni.

Scoase cheia din broască, o vîrî pe-afară, încuie uşa, puse cheia în buzunar şi ieşi pe stradă.

Santinela de la intrarea în port îl strigă.

— Sînt de pe „Krasin" — se grăbi să răspundă Volodea.

— Bine, treci !

Santinela de cart de pe puntea lui „Leonid Krasin" observase mai demult în întuneric o mică siluetă care rătăcea pe chei lîngă debarcader.

— Ei, puştiule ! răcni el de pe bord spre chei. Ce te tot învîrţi pe aici ? Pe cine aştepţi ?

— Nene — se auzi o voce de jos — am treabă cu tovarăşul Dubinin, locţiitor politic.

— Ce face ? ! se miră santinela din cart. Ce treabă poţi să ai tu cu locţiitorul politic ?

— Spune-i numai că întreabă de dînsul Vova.

— Vova ? Am înţeles ! Voi anunţa pe Vova ! Dar care Vova ? Ştii tu cîţi Vova sînt pe lume ?

— De unde să ştiu ?... Dumneata spune-i că aici e Vova Dubinin.

— Ce vorbeşti ? Eşti rudă cu locţiitorul nostru politic ?

— Sînt băiatul lui.

— Ohoho ! Bravo, voinicule ! Tu eşti ăla cu dandanaua, care ai umblat la aburi şi i-ai trimis pe ai noştri goi-goluţi la plimbare ?

— Da, eu... — oftă Volodea şi se îndepărtă de navă. „Va să zică toţi ştiu povestea cu aburul. Nu mai am ce să caut pe navă."

— Hei ! Ia stai ! Încotro ? Locţiitorul politic trebuie să vină din moment în moment. Nu pleca !

Volodea se opri, îşi frecă obrazul de umăr, stătu puţin pe gînduri, oftă din nou şi se îndepărtă încet. Deodată, un glas cunoscut, gros şi răsunător se auzi de pe bordul lui „Leonid Krasin" :

— Ei, Dubinin junior ! Vladimir Nikiforovici, aşteaptă puţin ! Stai ! Stai, adjunctule la resortul aburului. Încotro ?

Volodea recunoscu glasul lui nenea Viliui. Paşii săi tropăiră pe scară.

Statura lui uriaşă se apropie de Volodea.

— De ce umbli după baie prin vînt ? Vrei să răceşti ? rosti cu vocea-i groasă nenea Viliui. Ia spune, ai mîncat

o scărmăneală bună de la tata ? Dar să nu mai vorbim de asta. Hai pe navă !

— Nu-mi dă voie tata... M-a debarcat.

— Hm-m, atunci stai cam prost. Aşteaptă-l : trebuie să se întoarcă din oraş. Voi pune eu un cuvînt să te îmbarce din nou. Ce-ai rămas aşa ? Vino-ncoace cînd îţi spun, c-ai să răceşti. Să mai stăm de vorbă ! Hai, hai vino !

Volodea zbură în sus ridicat de mîna puternică a lui nenea Viliui, care îl aşeză pe umăr. Se întunecase de-a binelea. Băiatului i se părea că pluteşte în văzduh, simţea că se înalţă din ce în ce mai sus. Văzu înaintea lui lumină. Apoi fu lăsat jos, pe puntea solidă, care se legăna ritmic.

...Cînd locţiitorul politic se întoarse din oraş, santinela din cart îi raportă că fiul său îl aşteaptă la mecanicul-şef. Nikifor Semionovici coborî pe puntea dinspre cabine şi auzi de departe hohote de rîs venind din încăperea lui nenea Viliui. Se apropie, dar nu putu intra în cabină, cu toate că uşa era deschisă. Marinari, mecanici, maşinişti erau îngrămădiţi pînă în coridor. Rotocoale de fum gros de tutun ieşeau din cabină şi se auzea glasul răsunător al lui Volodea, care prinsese curaj şi se simţea pe vas, vezi bine, ca la el acasă ! Marinarii îl puseseră să povestească, poate pentru a zecea oară, istoria cu aburul, căci soseau mereu alţi şi alţi ascultători.

— Cum, cum ? Va să zică aşa s-a întîmplat ! Ia spune, cum ţi-a explicat nenea Viliui mecanismul ?

— Mi-a arătat robinetele şi mi-a spus : „Aici e aburul. Noi trăim bine. Avem şi baie". Pe urmă am făcut baie şi m-am înfierbîntat. Am plecat s-o caut pe mama. Şi acolo unde-s maşinile, nu era nimeni. Am încercat robinetele... Deodată a răbufnit ceva aşa de tare, că toţi au început să alerge în pielea goală, numai cu săpunul pe ei. Şi curgea săpunu'...

Izbucni un nou hohot de rîs.

— Ce tot trăncăneşti tu acolo, Vovka ? răsună glasul locţiitorului politic şi toţi tăcură deodată, dîndu-se la o parte. Ce-i aici, şedinţă ? Aţi sunat adunarea ? Ia te uită, şi preşedintele comitetului navei e aici, şi secretarul organizaţiei de Comsomol. După cum văd, prezenţa sută la sută !

— Povesteşte cu haz băieţaşul, Nikifor Semionovici — se dezvinovăţiră marinarii. Adevărat şoim ! Îi zice ca la teatru !

— Ei, gata, haidem — zise Nikifor Semionovici şi porni cu Vovka spre cabina lui. Dar mama unde-i ? E sus ? îl întrebă el din mers.

Volodea tăcea.

— Ce taci ? Te-am întrebat unde-i mama ? A plecat doar după tine.... Ce ? Ai surzit ? Ţi s-au astupat urechile de aburi ?

— Nu ştiu unde-i.

— Cum nu ştii ?

— Am venit singur — mărturisi Volodea, cu glas abia auzit. Am stat cît am stat şi am venit la tine. Credeam că mama e aici. Voiam să viu la tine... mi-era dor.

— U-uf ! numai atîta făcu tatăl lui. Ei, stai tu ! Ai să vezi ce-ai să capeţi de la mama ! Unde ai lăsat cheia ?

— Uite-o.

Tată-său îi smulse cheia din mîini şi porni în fugă. Volodea îi auzea glasul :

— Parfenov ! Fii bun şi du cheia asta la căminul portului. Soţia mea se zbuciumă, desigur, acolo. Neastîmpăratul ăsta al meu a fugit şi a luat cheia cu el. Parfenov întrebă ceva. Tatăl răspunse : E aici, la mine. M-aş fi dus singur, dar intru acuma de cart. Şi-apoi, nu-i chip să-l las singur !

— E cam iute...

— Am să-i arăt eu lui cît e el de iute...

După ce se întoarse în cabină, tatăl închise bine uşa, se apropie încet de masă şi se aşeză pe scaunul turnant. Volodea se juca posomorît cu ciucurii perdeluţei de la pat, care semănau cu nişte flori de păpădie.

— Acum, Vladimir — începu tatăl — hai să stăm şi noi puţin de vorbă ! Nu mai ciupi perdeluţa aceea ! Vino încoace. Ce-nseamnă asta, Vova ? Mult o să-ţi mai faci tu de cap ? Mama se plînge că nu-i chip să te domolească ; era cît pe ce să te îneci ; de curînd ai căzut într-un puţ la cariera de piatră... I-ai băgat în sperieţi pe toţi... Iar azi, cum ai pus piciorul pe navă, ai făcut un tărăboi de s-a îngrozit toată lumea. Frumos e asta, după tine ? Şi încă ceva : mama te lasă în odaie, îţi spune s-o aştepţi pînă seara, iar tu îţi faci de cap. Cine te-a chemat aici ?

— Nu vreau pe mal... Volodea începu să scîncească. Tată, nu mă debarca !

— Dacă mai faci astfel de boroboaţe, te debarc. Dacă vrei să rămîi pe navă, să te supui rînduielilor. Aici e disciplină, băiete... Ah, Vovka, Vovka, cap prostuţ ce eşti !... Hai, suie aici. Ce ? Acum ţi-e ruşine ?

Volodea se urcă pe genunchii tatălui său. Deşi se simţea foarte bine acolo, pe genunchi, el mormăi : „Da, mi-e ruşine", dar în adîncul sufletului său era îngrozit cît de neruşinat e, fiindcă de fapt, el nu avea în clipa aceea nici o mustrare de cuget.

— Hai, mai spune-mi ceva — îl îndemnă tatăl. Cum te porţi la grădiniţă ? Şi cum te împaci cu Valia ? Te mai certi cu ea ?

Volodea îşi dădu seama că lucrurile se liniştiseră şi că era momentul cel mai potrivit pentru o convorbire, acum, înainte de a veni maică-sa. Se cuibări mai bine pe genunchii tatălui şi, uitîndu-se drept în ochii lui, îi puse întrebarea care îl chinuia de atîta vreme :

— Tăticule — zise el — tăticule, e adevărat că tu te-ai luptat pentru termometru ?

— Cum vine asta ? Cum adică, „pentru termometru" ? întrebă mirat Nikifor Semionovici.

— Mama mi-a spus că tu te-ai luptat pentru termometru.

— Ce-i cu tine, Vladimir ? Asta-i vreo născocire de a ta.

— Zău, pe cuvîntul meu... Cînd am spart termometrul... aşa, dinadins... mama mi-a spus că termometrul acela era obştesc şi că tata nu s-a luptat pentru termometrul lui, ci pentru unul obştesc. După aceea m-a trimis să-l dau pe al nostru înapoi.

— Stai puţin ! Hai să cercetăm lucrurile pe rînd — zise tatăl. Spune-mi tot cum a fost.

Volodea trebui să-i istorisească povestea cu urzicile şi cu termometrul. Nikifor Semionovici se uită încruntîndu-se, dar, fără să vrea, şi cu respect, la palmele grăsuţe, bine spălate, ale lui Volodea şi îl apucă duios de vîrfurile degetelor.

— Totuşi, ai îndurat ? Doar ustură, vezi bine... Probabil te-a durut ?

— Oho ! Şi încă cum ! Ba, adică, nu prea tare, numai un pic.

— Uite ce-i — zise tatăl şi luă o înfăţişare foarte serioasă. Chipul lui se făcu parcă mai aspru. Ochii săi mari, sub sprîncenele negre, stufoase, se umplură de-o lumină solemnă. Uite ce am să-ţi spun, Vovka : bună mamă mai avem ! Tot ce ţi-a spus ea e adevărat. Ţi-a lămurit lucrul de căpetenie. Eu nu mai am mult de adăugat. La drept vorbind, dacă ai fi pus la cale toată istoria asta cu termometrul numai în folosul tău, nici n-aş mai fi stat de vorbă cu tine. Lucrurile au ieşit şi aşa prost, dar ai o scuză : că ai făcut asta numai ca să-ţi ţii cuvîntul pe care l-ai dat unui tovarăş. Adu-ţi aminte pe viitor : să-ţi dai cuvîntul cu socoteală, numai atunci cînd ştii bine că poţi să-l ţii. Tu însă ce-ai făcut ? Mai întîi te-ai luădat şi pe urmă a trebuit să scoţi mercurul din piatră seacă. Iar cît priveşte bunul tău şi cel obştesc, mama ţi-a spus numai adevărul. Te-a lămurit foarte bine şi drept : noi ne-am luptat şi pentru termometrul obştesc, şi ca să fie grădiniţă pentru toţi copiii, şi ca toţi copiii din aceste grădiniţe să aibă jucăriile şi termometrele lor... da, şi pentru asta, dragul meu, ne-am luptat. Ai înţeles ?

— Am înţeles.

— Uite aşa... să-ţi intre asta în căpşorul tău cel prostuţ... Tatăl îl ciocăni uşurel pe frunte, dar îşi trase numaidecît mîna şi adăugă foarte serios : Mai bine să dai de o sută de ori lucrul tău, decît să-ţi însuşeşti un bun obştesc pe care îl gospodăreşte poporul. Noi, cînd e nevoie, ne dăm şi viaţa pentru bunul obştesc. Pe cînd tu... cu termometrul...

Volodea se uită în ochii tatălui său, îşi umezi buzele uscate şi rosti încet, cu emoţie :

— Tăticule, eu ştiu cînd erai gata să-ţi dai viaţa.

— Se ştie cînd : în timpul războiului civil...

— Nu, eu am văzut chiar locul unde te-ai luptat... acolo unde am căzut întîi în puţ... Dar, pe cuvîntul meu, tăticule, că nu-s vinovat. Şi vaca unchiului Vasili s-a prăbuşit în groapa aceea. Cum ne jucam de-a v-aţi ascunselea... cînd am lunecat acolo, am început să caut, şi într-un loc venea de sus o lumină printr-o crăpătură mică : atunci am citit pe peretele unde v-aţi iscălit tu şi cu unchiul Griţenko, pe vremea cînd eraţi partizani.

— Nu mai spune ! E peste putinţă ! Tatăl se răsturnă în fotoliu şi îl privi pe Volodea de departe, ca un pictor

care controlează exactitatea tabloului. Să fi rămas oare pînă acum? Spune drept, nu-i o scorneală de-a ta?

— Se poate, tăticule?... Stai să vezi... ascultă! La început am crezut că e vorba despre noi, fiindcă scrisul nu era citeţ. Şi-apoi era întuneric. Dar după aceea, cînd am făcut rost de mercur, Vanea m-a crezut. Atunci ne-am dus din nou acolo, cu felinarele... Dar, te rog, să nu-i spui mamei; altfel iarăşi mă ceartă... Şi am văzut că nu-i vorba de noi, ci de tine şi de unchiul Griţenko. Aşa scrie: „N. Dubinin", pe urmă un cîrlig şi „I. Griţenko". Va să zică, tu şi unchiul. Iar sub asta sînt uite aşa nişte cifre, ca la ceas. Mai întîi e ora 1, apoi ora 9; şi după aceea iarăşi 1 şi iarăşi 9. De ce aţi scris asta?

— Măi băiete, acolo scrie: o mie nouă sute nouăsprezece! rosti Nikifor Semionovici şi, binişor, îşi dădu jos fiul de pe genunchi.

Tatăl se sculă din fotoliu şi îl puse în locul lui pe Volodea, în picioare, ca fiul să-l ajungă în înălţime şi să-i poată vorbi ca unui om mare. Apoi, ca întinerit, începu să se plimbe vesel prin cabină; pe urmă se opri înaintea fotoliului, strîns lipit de Volodea, şi îi puse amîndouă mîinile pe umăr:

— Ceea ce mi-ai spus, Vovka, mi-a mers la inimă... Lasă, cînd ai să te faci mare, o să-ţi povestesc totul.

— Dar mai demult sînt mare, tăticule! Îi ajung mamei mai sus de cot. Am să înţeleg totul. O să vezi!

— Atunci ascultă, dacă zici tu c-ai să înţelegi. Să vezi, Vovka, cum am alungat noi în o mie nouă sute nouăsprezece molia albă din Crimeia. Unchiul Griţenko era un mitralior straşnic, iar eu, care fusesem argat, am fugit la partizani. Albii au ocupat Crimeia. Înţelegi? Gardiştii albi.

— Ştiu, burjuii, capitaliştii... — căută repede Volodea să dovedească ce ştie şi adăugă numaidecît: Zgîrie-brînză.

— Într-adevăr, aşa-i: chiaburii, moşierii... Dar proletarii, noi, sărăcimea, eram cu toţii pentru Puterea sovietică.

— Tu erai sărac, tăticule?

— Bineînţeles, am fost argat la un moşier, n-aveam nimic, nici al meu, nici obştesc. Pricepi? Îmi aparţinea numai viaţa mea tînără. Un singur bun obştesc aveam şi eu: eram într-un gînd cu tot poporul, ca să statornicim o putere a noastră. Puterea sovietică. Atunci ne-am adunat în carierele de piatră. De aceea au şi căpătat ele

numele de „Partizanele roşii". Ai auzit asta, nu-i aşa? Au încercat albii în fel şi chip să ne scoată de sub pămînt, dar n-au izbutit. Am intrat în pămînt, ne-am încleştat de piatră — poftim de ne smulge! Ne împlîntasem rădăcinile adînc în pămînt, ca stejarii. Pe cel ce-şi băga nasul îl primeam cu gloanţe. Am dus-o greu de tot acolo. Dar şi lor le dădeam destul de furcă de sub pămînt. Au sosit torpiloarele englezeşti. Dacă au venit, au venit... Au început să bombardeze carierele noastre de piatră. Au tras într-o singură zi trei sute de obuze. Ei, şi ce-au făcut? Au sfărîmat piatra. Dar oamenii noştri erau mai tari decît piatra. Numai odată, într-adevăr, am crezut că s-a sfîrşit cu noi. Duşmanii ne atacau din toate părţile. Un fel de atac general. Eu şi unchiul Griţenko ne apăram tocmai în porţiunea aceea a galeriei. Într-un moment de răgaz, aprindem noi cîte o ţigară. Zice Ivan Zaharovici: „Hai să lăsăm măcar pe piatră o amintire despre noi. Poate scăpăm cu viaţă, poate nu". Atunci ne-am scrijelit numele în piatră cu baioneta şi cu tesacul. Pe vremea aceea eram cam slăbuţ la învăţătură. Nu-s greşeli acolo? Ehei, Vovka, nu-ţi închipui cît de greu au dus-o părinţii voştri înainte de revoluţie! Într-un rînd, mi-aduc aminte...

Marinarul trimis de Nikifor Semionovici se întoarse împreună cu Evdokia Timofeevna pe navă. Ea se opri la uşa cabinei şi ascultă atent. Îşi închipuia ce chelfăneală căpăta Vovka de la tatăl său. Auzea glasul ridicat al lui Nikifor Semionovici. Un zgomot puternic răsună în cabină: parcă bătea cineva cu pumnul în masă. Evdokia Timofeevna nu mai avu răbdare şi ciocăni în uşă.

— Intră! strigă Nikifor Semionovici, şi cînd se întoarse o văzu pe Evdokia Timofeevna intrînd pe uşă. Aşteaptă puţin, Dusia... — şi bătînd cu pumnul în masă, tatăl urmă: Atunci, mă înţelegi, i-am lovit din flancul stîng: bum, bum, bum! Stai, maică, te rog nu ne tulbura, numai un minut: îi povestesc lui Vovka ceva din o mie nouă sute nouăsprezece...

— Te rog, mamă, numai puţin! şopti nerăbdător şi Volodea.

Îi ardeau ochii. Stătea în picioare pe fotoliu şi asculta cu admiraţie povestirea părintelui său.

Capitolul IV

LITERĂ CU LITERĂ

Mult timp nu se putuse hotărî Volodea ce să se facă cînd va fi mare. Pînă de curînd — după cum v-am mai spus — el visa să ajungă doctor. Apoi se hotărîse — ca mulţi alţi copii de aceeaşi vîrstă cu dînsul — să se facă explorator polar şi să navigheze printre gheţuri sub pavilion roşu. Imediat după asta îşi pusese în gînd să ajungă grănicer şi să se lupte în Extremul Orient cu samuraii japonezi. Se vedea apoi pe un avion cu aripile roşii, făcînd un zbor record fără escală. După ce văzu de şase ori în şir filmul „Ceapaev", Volodea începu să se pregătească pentru cariera militară şi, călare pe un băţ, alerga la galop prin curte, tăind cu sabia de lemn capetele inamicilor închipuiţi, acoperite de căciuli mari.

Cînd se trezi însă la Murmansk, împreună cu maică-sa, şi puse pentru prima oară piciorul pe o navă mare, noul lui vis fu să se facă marinar... dar nu un marinar oarecare, ci neapărat maşinist pe o mare motonavă ca „Leonid Krasin". E drept că n-o prea nimerise Volodea cu aburul, dar vorba-i că pusese şi el mîna pe una din tainele grozavei gospodării a lui nenea Viliui ; pusese mîna şi deşteptase — e drept din greşeală, dar deşteptase — forţa care dăinuia dormind în maşini.

Volodea îşi petrecu toată vara în Nord. Locuiră mai întîi la Murmansk, pe urmă la Arhanghelsk. Voiau s-o aducă acolo şi pe Valentina ; dar ea se îmbolnăvi şi răceala nu-i trecu mult timp. Doctorul le spuse că ar fi primejdios să plece în Nord. Pînă la urmă hotărîră ca Evdokia Timofeevna, împreună cu Volodea, să se întoarcă spre toamnă la Kerci.

Nikifor Semionovici plecă vara pentru o lună şi jumătate într-o cursă lungă. La întoarcere, „Leonid Krasin" aruncă ancora în gura largă a Dvinei de Nord, lîngă Solombala. Aici stăruia pretutindeni o mireasmă aspră de lemn de brad tăiat cu ferăstrăul, pe care n-o putea risipi nici vîntul Mării Albe. Zăceau stive de scînduri, se ridicau munţi întregi de buşteni doborîţi, iar terenul era alcătuit dintr-un strat compact de rumeguş vechi, gros de doi metri... Cel puţin aşa îl încredinţau pe Volodea băieţii din Solombala, cu care se împrieteni repede de tot.

Volodea nu era obişnuit cu zilele lungi, nesfîrşite, ale verii nordice... cu nopţile luminoase din amurg pînă-n zori... cu cerul rece şi palid de miazănoapte... cu vorba tărăgănată a noilor lui prieteni, care vorbeau cu „o" [1]. Dar morunul prăjit şi calcanul gătit cu măestrie se dovediră a fi tot atît de gustoşi ca scrumbiile, guvizii şi barbunii din Marea Neagră. Iar băieţii din Solombala nu erau întru nimic mai prejos decît tovarăşii pe care Volodea îi lăsase la Starîi Karantin, la Kamîş-Burun şi pe strada lui din Kerci.

Dar şi aici avu Volodea neplăceri din pricina unui rămăşag cu băieţii din Solombala. Se lăudase că poate sări în apă de pe bordul înalt al navei „Leonid Krasin". Băieţii nu voiră să-l creadă. Apa Dvinei de Nord era încă rece : zgîrcita vară din Arhanghelsk nu apucase s-o încălzească. Numai copiii năbădăioşi se scăldau acum. Îndeobşte, băieţii din Solombala, care văzuseră multe, se îndoiau că un puşti ca ăsta ar putea sări în radă, departe de ţărm, de pe bordul înalt al navei.

Puseră atunci rămăşag pe o pereche de patine. Volodea nu avusese niciodată patine. De altfel, rar dacă avea cineva patine la Kerci. Gîrla Melekcesma din Kerci îngheţa iarna pentru prea puţin timp. Băieţii îşi făceau săniuţe de lemn ori îşi legau nişte bucăţele de fier la picioare în locul patinelor adevărate şi se dădeau pe gheaţă. Povestind ţîncului de pe coasta Mării Negre despre asprimea iernii din regiunile Mării Albe, băieţii din Solombala se fuduleau cu schiurile şi cu patinele lor. Tare ar mai fi vrut Volodea să aibă nişte patine. Îşi închipuia cum îl vor invidia prietenii din Kerci cînd va trece în goană pe dinaintea lor pe cel dintîi gheţuş, cu patine „Snegurka" sau „Nurmis" în picioare, şi cum va luneca cu tăişul sclipitor — la dreapta şi la stînga, înainte şi înapoi — cum

[1] Pronunţau pe „o" accentuat, şi nu „a", aşa cum se pronunţă în centrul şi în Sudul Uniunii Sovietice. (n.t.)

dai briciul pe curea. Şi afară de asta trebuia să-i înveţe minte pe băieţii din Solombala a nu mai face pe grozavii faţă de cei de la Marea Neagră — din Crimeia şi de la Kerci.

Din partea lui, Volodea puse la bătaie o busolă nounouţă de buzunar, pe care tatăl său i-o adusese dintr-o călătorie. Volodea îi spunea busola amiralităţii. Nu se despărţea nici o clipă de acest minunat aparat pe fundul căruia, ca o vietate, se mişca sub o sticlă bombată un ac neastîmpărat roşu-albastru, care parcă adulmeca cu botişorul lui ascuţit: „Oare unde-i la voi nordul?" Volodea purta busola într-o învelitoare de antilopă, o cerceta la fiecare pas, cu rost şi fără rost; nu se despărţea niciodată de ea şi nici n-avea de gînd să se despartă. Era sigur că băieţii din Solombala nu-i vor cîştiga busola. Şi îşi făcuse găuri în tălpile sandalelor, tot exersîndu-se pentru patinaj pe pardoseala de scînduri a trotuarului din Arhanghelsk.

Băieţii din Solombala, cu care făcuse prinsoarea, nu ştiau că au de-a face cu un om de cuvînt. În ziua hotărîtă, băieţii se strînseră pe o plută de lîngă ţărm, se aşezară pe buşteni şi aşteptau busola, pe care, după părerea lor, o şi pierduse lăudărosul din Crimeia. În ziua aceea, Volodea se duse la tatăl său pe navă. Trebuia să prindă momentul potrivit cînd va rămîne singur pe punte.

„Leonid Krasin" era ancorat la două sute de metri de ţărm. Băieţii văzură bine de pe mal silueta mică, în chiloţi albaştri, ivindu-se lîngă pavilion, la pupa, pe care scria cu litere de aur: „Leonid Krasin". Silueta se opri cîteva clipe lîngă copastia [1] parapetului, îşi frecă obrazul de umăr, îşi înălţă braţele subţiri şi se aruncă cu capul în jos. Băieţii de pe ţărm săriră în sus de uimire.

Ruşinaţi şi posomoriţi, îi înmînară cu respect paţinele pierdute prin rămăşag. Seara, Volodea nu se mai putu stăpîni. Se duse la tatăl lui să-i arate trofeele, şi la prima întrebare: „De unde le ai?" răspunse printr-o sinceră mărturisire. După asta, trei săptămîni nu i-au mai dat voie lui Volodea să pună piciorul pe „Krasin". De altfel, din aceste trei săptămîni, două a zăcut în pat, bolnav din cauza apei din Dvina, rece ca gheaţa.

[1] Copastie — întăritură longitudinală la partea superioară a bordajului unei bărci; la vasele puntate, copastia e piesa de legătură între bordaj şi punte. (n.r.)

Dar nici pe ţărm nu stătu el degeaba.

După ce se făcu bine, hotărî să nu rămînă de loc în urma băieţilor din Solombala, şi de aceea îl rugă pe unul dintre prietenii lui mai mari să-i tatueze pe braţ o ancoră. Operaţia asta care se făcea cu un ac şi cu un creion chimic se dovedi a fi mult mai dureroasă decît istoria cu urzicile. Povestea se încheie la spitalul din Solombala, unde doctorul, după ce-l ocărî zdravăn pe Volodea, îi bandajă mîna şi îi spuse să se lepede de aceste apucături prosteşti şi primejdioase, dacă nu vrea să rămînă ciung pe toată viaţa. Iar tatăl său, aflînd de istoria asta, îl mustră supărat:

— Ai luat-o pe un drum greşit, băiete! Dacă vrei să ajungi marinar adevărat, pregăteşte-ţi întîi creierul. De ce să-ţi strici pielea? De altfel, toţi ar trebui să se lepede de obiceiul ăsta. Le povesteam eu odată, mai de mult, tinerilor noştri ostaşi de pe navă, o întîmplare petrecută în timpul războiului civil... Aveam între noi un marinar. De tînăr şi de prost ce era, îşi făcuse şi el podoabe cu acul pe tot pieptul: un vultur cu două capete şi cu coroană, mă-nţelegi, şi fel de fel de lozinci ale vechiului regim. Scria pe pieptul lui: „Pentru credinţă, pentru ţar", şi aşa mai departe. Ştii ce a ieşit pînă la urmă de aici? Omul a hotărît să lupte pentru Puterea sovietică. Creierul i se luminase de mult. Servea pe torpilorul nostru „Nezamojnik". Marinar în Flota Roşie, marinar în toată puterea cuvîntului. Iar pielea îi rămăsese bătrînă, cu toate prostiile vechiului regim. Nu putea nici să se ducă la baie, nici să se scalde cu tineretul. Cum se dezbrăca, flăcăii tăbărau asupra lui: „Măi, tu cel pentru credinţă şi ţar!" Rîdeau băieţii: „Hai să jucăm rişca cu el. Să-l aruncăm în sus şi să ghicim cu ce are să cadă deasupra: cu vulturul sau cu stema!" A umblat şi pe la doctori. Dar ei spuneau că nu-i nimic de făcut. Se gîndeau să-i facă o grefă cu pielea din altă parte. Dar prea tare îşi împodobise el tot pieptul... Unde să-i mai faci grefă! Uite-aşa s-a chinuit omul. Şi era un marinar de ispravă.

— Dar eu, tăticule, nu mi-am făcut un semn al vechiului regim, ci o ancoră — ripostă Volodea.

— Orice ar fi... N-avem nevoie de asemenea obiceiuri sălbatice. Poate mai înainte, în flota veche, mai mergea ca omul să fie marcat pentru toată viaţa. Dar noi nu însemnăm omul. Noi îi altoim conştiinţa. Tatuajul e un obi-

cei sălbatic! Omul trebuie să se respecte. Ce plăcere o mai fi și asta să-ți pui singur dangaua?

— Tăticule — zise nehotărît Volodea, uitîndu-se ca de obicei drept în ochii săi — dar și tu ai pe braț o ancoră și o stea, ta-tu-tu-ate...

Nikifor Semionovici nu-și pierdu cumpătul.

— Da, m-am ta-tu-tu-at... Dar ce crezi — adăugă el — că eu aveam pe atunci mai multă minte? Cînd stai și te gîndești, ți-e rușine de întunecimea minții de altădată. De aceea e bine să-ți amintești de trecut, ca să faci cît mai puține prostii. Voi însă, tinerii, n-ar trebui să repetați greșelile noastre. Voi trebuie să vă deprindeți din copilărie să fiți civilizați. Iată despre ce-i vorba, măi băiete!

* * *

Într-o zi rece de august, „Leonid Krasin" plecă din nou într-o cursă lungă. Pe chei se adunară prieteni, soții, mame, copii care petreceau nava. Motoarele Diesel prinseră să duduie dincolo de bordul negru al navei, vopsit de curînd, care părea un perete al țărmului. După ce îi îmbrățișă repede pentru ultima oară pe Evdokia Timofeevna și pe Volodea, Nikifor Semionovici sări pe treapta zăbrelită de jos a scării de bord și, ținîndu-se de balustradă, comandă celor de sus: „Ridicați scara la bord! Vira!" Și, înălțat o dată cu scara, strigă de sus:

— Ei, cu bine, Vovka! Spor la învățătură! Să crești mare, băiete!

Pe pasarelă și la mașini se auziră zăngănituri. Se strîngeau colac odgoanele aruncate pe navă. Între bord și țărm se deschise din ce în ce mai largă o prăpastie în care se învolbura apa. O mică șalupă de remorcare, cu un balon de acostare gros, împletit din odgoane, lipite pe etravă [1] ca un plasture pe nas, se sprijini cu el de bordul lui „Krasin" și începu să-l împingă de la țărm, ca să ajute motonava să iasă din spațiul strîmt al radei. La început, uriașul trup al navei părea că nu se poate întoarce, dar, simțindu-se deodată în largul estuarului și căpătîndu-și parcă libertatea obișnuită, deveni sprinten și puternic. Printr-un semnal scurt de sirenă, „Krasin" mulțumi șalupei de remorcare pentru ajutorul dat, iar șalupa îi răspunse cu glasul ei pițigăiat. Motonava sună solemn, prelung, cînd oprindu-se, cînd asurzind împrejurimile cu urletul ei tărăgănat de adio.

[1] Etravă — partea extremă de la prova unei nave. (n.t.)

Nikifor Semionovici pornea într-o nouă cursă.

A doua zi, Evdokia Timofeevna și fiul ei plecară spre Kerci: peste o săptămînă, Volodea începea școala. Iar peste o lună era ferm încredințat că lucrul cel mai interesant în viață este să intri în clasă, cu catalogul subsuoară, ducînd globul pămîntesc sau vreo pasăre împăiată ca o momîie... să vezi cum toată clasa se ridică deodată în picioare cînd intri pe ușă și te salută în cor, cu voce tare... iar tu te așezi grav la masă, atîrni pe perete un tablou frumos... știi orice, toți te respectă, toți te ascultă și chiar se tem puțin de tine. Poți să citești tot ce-i însemnat în catalog și să te uiți la orice note... ai dreptul să dai afară din clasă pe oricine, cît de puternic ar fi, dacă se obrăznicește... să subliniezi greșelile în caiete, cu creion gros, roșu, ba și mai mult, cu cerneală roșie, și să semnezi în josul paginii: „Văzut. V. Dubinin. 100 de greșeli. Foarte rău".

Într-un cuvînt, totul era limpede. Volodea știa sigur că atunci cînd va fi mare se va face profesor; de aceea, în primele două clase învăță foarte bine.

Pe urmă, siluete de nave începură să se ivească din nou, mai întîi pe sugătoare, și după aceea pe marginea caietelor de notițe în care își făcea acasă problemele, înainte de a le trece pe curat. Dorea și acum să fie profesor, dar la marină. Orice butucel cădea în mîna lui Volodea se prefăcea peste un ceas într-un fel de corabie; din două-trei surcele făurea catargele, iar din chibrituri — verge. Toată masa lui Volodea era plină de corăbii meșterite de mîna lui, de cuirasate, de torpiloare, de fregate cu pînze (pînzele le făcea din foiță de țigară) și de fanioane purpurii, tăiate din hîrtii de bomboane. Dar și cărțile se adunau în teancuri din ce în ce mai mari, alături de machetele de corăbii, înghesuindu-le puțin și ocupînd din ce în ce mai mult loc pe masa lui Volodea.

Cărțile ajunseseră noua pasiune a lui Volodea. El nu înăbușeau însă înclinările lui de mai înainte. Dimpotrivă; hrăneau vechile visuri și năsteau visuri noi, încă și mai atrăgătoare. Călători, ostași, revoluționari, viteji care disprețuiesc moartea și nu știu ce-i teama, luptători neîn-

fricați pentru adevăr, oameni luminați care urăsc minciuna și asuprirea se frămîntau în aceste cărți, pe care le îndrăgea cu deosebire băiatul nostru. Eroii despicau gheţurile polare, ca să deschidă omenirii mereu alte și alte căi. Descopereau mări și continente noi. Înfruntau cu îndrăzneală nedreptatea. Se luptau pe baricade. Unii mureau sub steagul roșu în luptă inegală, dar alții le luau locul, apucau stindardul purpuriu și îl ridicau sus de tot, deasuprea întregii lumi înmărmurite.

Volodea citea mult și adesea la întîmplare. Lua cărți de la Valentina, fără s-o întrebe.

— De ce iei cărți fără să ceri ? se supăra soră-sa. Tot nu pricepi o boabă din cartea asta. Nici eu n-am citit-o decît abia anul trecut, cînd eram în clasa a cincea. Asta-i doar o carte serioasă. Nu vezi ? Uite ce scrie aici : pentru școlarii de vîrstă mijlocie.

— Eu sînt aproape de vîrstă mijlocie.

— S-o crezi tu !. Uite ce mic ești ! De vîrstă mijlocie se socotesc copiii din clasa a cincea. Ehei ! Mai ai mult pînă atunci. Nici pionier nu ești încă.

— Mai întîi, ți-o spun eu că în curînd o să fiu. Și al doilea, eu cred că pionierii, dacă sînt cu adevărat pionieri, nu trebuie să vorbească de sus cu cei mai mici, pentru că nu se știe pînă la urmă care dintre dînșii vor fi mai buni pionieri. Să vezi tu dacă la primirea ta în Comsomol n-am să mă opun !

— Tocmai pe tine o să te întrebe !

— Pînă acum nu m-au întrebat, dar au să mă întrebe. Oricum, eu tot îl iau pe „Spartacus". L-am citit și am să-l mai citesc o dată. Asta nu-i de voi, nu-i o cărțulie pentru fete. E o carte de luptă, cu gladiatori, o carte revoluționară. Nu seamănă cu romanele tale. Am luat unul alaltăieri și l-am aruncat cît colo. Ce să te atragă ? Vorbesc, vorbesc într-una, suferă numai din pricina dragostei, iarăși stau de vorbă și discută, dar nu se petrece nimic. Nici măcar nu se luptă cineva.

— Dar „Spartacus" al tău nu suferă ? Și de el s-a îndrăgostit Valeria Messalina.

— Și ce-i cu asta dacă s-a îndrăgostit ? nu se dădu bătut Volodea. S-a îndrăgostit de el, fiindcă era un om drept, curajos și se lupta pentru robi, pentru libertate ! Nu s-a îndrăgostit numai așa...

— Dar Spartacus de ce s-a îndrăgostit de dînsa ? Ea era doar patriciană !

— Era, dar el a reeducat-o, și ea s-a dat de partea lui. Uf, mult te mai pricepi și tu ! Eu știu totul pe de rost !

Volodea înșfăcă cu mîna dreaptă o linie de pe masă, își trecu stînga pe sub mînerul unui coș rotund și, punîndu-și-l în față ca pe un scut, tăbărî asupra Valentinei, declamînd : „Înainte ! răcni viteazul Spartacus, cu glasul lui de tunet, de se cutremurară colinele dimprejur ; și, în fruntea gladiatorilor, porni împotriva legiunilor romane de mii și mii de oameni... Libertate și lumină ! strigă el. Izbîndă sau moarte !"

— Mamă, Volodea iarăși îmi ia din cărți, fără să-mi ceară voie, și se mai răţoiește la mine ! țipă Valentina, respingînd cu mătura atacul gladiatorului răzvrătit.

Mama se ivi, dezarmă în tăcere pe Volodea de coș și de linie, luă mătura din mîna Valentinei și despărți taberele combatante, pe fiecare în altă odaie.

Adeseori, în timp ce meșterea la vreo corabie nouă sau la altă născocire dibace de-a mîinilor lui, Volodea o ruga pe maică-sa să-i citească cîte ceva cu glas tare. Evdokia Timofeevna lua o carte și se așeza la masă. Și ea era de mult îndrăgostită de cărți. Citea cu o voce slabă, cam monotonă, dar rostea fiecare cuvînt cu respect, cu avînt, cu încredere. Chipul ei era sever, dar plin de bunătate, parcă îi destăinuia fiului său niște secrete foarte mari, încredințate numai lor. Lui Volodea îi plăcea foarte mult să lucreze, ascultînd-o pe maică-sa, care-i citea. Uneori sărea chiar de la locul lui, se arunca de gîtul Evdokiei Timofeevna și o săruta, spunîndu-i :

— Mamă, știi tu ce frumos citești, ce frumos ! Parcă văd totul cu ochii mei ! Nimeni nu poate citi ca tine.

Astfel citiră ei poveștile lui Pușkin și „Corabia aeriană" a lui Lermontov. Se apucară să-l citească pe Gogol. Mai ales „Taras Bulba" îi plăcu lui Volodea. Ce oameni viteji și puternici erau zugrăviți în cartea asta ! Cu cît curaj și cu cîtă îndîrjire bucuroasă îi tăiau ei în luptă pe vrăjmașii pămîntului rusesc ! Vai, cum îi furase pe amîndoi, mamă și fiu, cartea asta minunată, în care cuvintele parcă singure cîntau, rîdeau, plîngeau, închipuind ba șuierul săbiei și năvalnicul tropot al călărimii căzăcești, ba liniștea caldei nopți de pe meleagurile Niprului.

Cartea aceasta trezi multe visuri noi în sufletul lui Volodea. Evdokia Timofeevna lăcrima adesea deasupra ei. Volodea n-a uitat toată viața acele pagini citite de dînsa cu glas duios, unde se povestește cum mama lui Ostap și a lui Andrei a venit în puterea nopții să-și mai vadă o dată feciorii, pe care dimineața trebuia să-i petreacă la Seci. Ce frumos a citit maică-sa pasajul acesta !

„Numai biata mamă veghea. Îngenunche la căpătîiul scumpilor săi fii, care dormeau unul lîngă altul. Trecu încetișor pieptenele prin pletele lor tinerești, încîlcite, și le umezi cu lacrimile ei. Se uita la dînșii cu tot dragul, cu toate simțurile încordate ; toată făptura ei se concentrase în ochi ; nu se mai putea sătura privindu-i. Îi hrănise la sînul său, îi crescuse mari, îi răsfățase, și acuma iată că nu-i avea alături decît pentru o clipă. «Băieții mei dragi, copiii mei ! șoptea ea. Ce are să fie cu voi ? Ce soartă vă așteaptă ?»"

Era lumină multă în odaia în care mama citea fiului său rîndurile acestea. Pe fereastra deschisă se auzeau păsările ciripind vesel în pomi. Fiecare zi îi aducea lui Volodea atîtea lucruri interesante, atîtea cărți și noutăți ! Și se purta așa de bine băiatul, că nici prin minte nu-i trecea de ce maică-sa se uita uneori la dînsul cu o neliniște neașteptată, după ce-și ridica ochii și iarăși și-i lăsa pe pagina de pe care ștergea, fără să bage de seamă fiul, o lacrimă căzută.

Amîndoi încuviințară aspra hotărîre a lui Taras, care, după ce rosti : „Eu te-am făcut, eu am să te omor !", îl împușcă singur pe propriul său fiu Andrei, fiindcă acesta îi vînduse pe ai săi și trădase oastea cazăcească și pămîntul de baștină.

Cînd mama citi ultima pagină și ajunse acolo unde vrăjmașii îl înșfăcară pe bătrînul Taras și îl legară deasupra rugului, iar flăcările se și înălțau cuprinzîndu-i picioarele, cînd ea citi minunatele și cumplitele cuvinte : „Dar sînt oare pe lume astfel de flăcări și de chinuri, și-o asemenea putere care să biruie puterea rusească ? !", Volodea nu se mai putu stăpîni, sări în sus și începu să strige :

— Nu sînt, sigur că nu sînt ! Nu-i așa, mamă ?

Mama, dusă pe gînduri, întări cuvintele băiatului :

— Așa e, dragul meu.

Volodea începu să umble și prin cărțile tatălui său.

Nikifor Semionovici fusese mutat între timp în flota comercială din Marea Neagră. Făcea slujbă în portul Kerci și seara urma cursurile Universității de marxism-leninism. Odată, cotrobăind în cărțile tatălui său, de pe etajeră, Volodea găsi printre alte volume groase și grele o broșură fără scoarțe, decolorată, plină de însemnări făcute cu creionul. Volodea citi pe prima pagină îngălbenită cîteva cuvinte care îl făcură să pună mîna pe broșură și să se așeze jos, pe dușumea, chiar acolo lîngă etajeră. Judecînd după început, broșura trebuia să fie foarte atrăgătoare.

„O stafie umblă prin Europa — citi Volodea — stafia comunismului."

Băiatul trecu pe canapea și se cuibări mai bine, strîngîndu-și picioarele sub el. Începu din nou : „O stafie umblă prin Europa..." Interesant ! Volodea descurcă mai greu, e drept, următoarele două fraze, cu toate că și acolo dădu peste niște cuvinte cu totul neînțelese : Metternich, Guizot și radicalii. Mai departe însă nu pricepu chiar nimic. Răsfoi broșura, oftînd. Se uită la sfîrșit :

„Comuniștii detestă să-și ascundă vederile și intențiile..."

Lui Volodea îi plăcură aceste rînduri. Îi merseră la inimă. Și el era tot așa, sau cel puțin ținea să se socotească astfel.

„...Să tremure clasele dominante în fața unei Revoluții Comuniste", citi, șoptindu-și sieși, cuvintele al căror sens precis nu-l pătrundea pînă la miezul lui, dar cărora le prindea sonoritatea metalică, parcă vedea cum un berbece bate în porțile unei cetăți. „Proletarii n-au de pierdut în această revoluție decît lanțurile. Ei au o lume de cîștigat."

Iar sub aceste cuvinte stătea scris cu litere mari : *„Proletari din toate țările, uniți-vă !"*

Auzind pașii tatălui său, Volodea sări de pe canapea și așeză broșura la loc : acesta nu-i îngăduia să se atingă de cărți în lipsa lui.

Tatăl se spălă pe mîini la lavoar, se șterse bine și se apropie de masa lui Volodea, după ce aruncă din mers prosopul drept în cuierul din perete.

— Ei, cum stai cu lecțiile ? Ai pregătit totul pentru mîine ? Ai dezlegat toate problemele ? N-ai să mă faci

de ruşine ca data trecută ? Bagă-ţi minţile în cap ! Dar tu, Valenka, ţi-ai terminat lecţiile pentru mîine ?

Valia, care copia cu grijă tema dată pentru acasă, îşi ridică o clipă ochii de pe caiet :

— Mai am puţin. Ştii cît de mult au început să ne dea de învăţat ? O grozăvie !

— Bine, n-o să te supărăm. Eu şi Volodea ne retragem într-un colţ.

Tatăl trecu în capătul celălalt al odăii, trase mai aproape lampa de birou, se aşeză într-un fotoliu de pai împletit şi luă caietul din mîna lui Volodea.

— Aşa !... Va să zică, ce-ai avut pentru azi ? Aha ! O problemă cu proporţiile. Ei, cum ai dezlegat-o ? O-ho ! Ai cam încurcat-o aici... Ia stai puţin. Asta înseamnă, vorba ceea : să-ţi scarpini urechea dreaptă cu mîna stîngă.

— Dar rezultatul iese.

— Nu-i totul numai rezultatul. Să laşi obiceiul de-a urmări numai dacă iese rezultatul. Asta nu face două parale. Trebuie să găseşti soluţia cea mai simplă, să ajungi la ea pe calea cea mai dreaptă, nu să mergi pe bîjbîite, pînă nimereşti rezultatul din carte. Soluţia ta nu face două parale. Hai, stai aici. Vino să rezolvăm din nou problema.

Volodea se aşeză lîngă tată-său şi, supus, deschise caietul. Netezi foaia cu palma şi muie peniţa în cerneală.

— De ce ţi-ai mînjit mîinile pînă la cot ? îl întrebă tatăl, suflecîndu-i mîneca şi cercetînd mîna lui Volodea pe toate părţile. Ia te uită la el ! Şi toată mîna stîngă ! Ce-i asta ? Iar ţi-ai pus în gînd să te tatuezi ? Nu cumva ?

— Asta-i din pricină că mi-am făcut o peniţă automată, un stilou. Uite : înfăşor cu o sîrmă creionul, pe urmă îl moi în cerneală, care curge pe aici ; scrie, numai că stropeşte puţintel.

— Mm-da... De stropit, se vede bine că stropeşte. Păcat că de scris, parcă nu prea scrie. Hai mai bine să luăm un toc obişnuit, să ne încordăm puterile şi să rezolvăm problema... Ai luat ? Acum, gîndeşte-te !

Tatăl şi fiul se aplecară asupra caietului, şterseră ceva, mormăiră vreo cinci minute şi amîndoi, mulţumiţi, îşi îndreptară deodată spatele.

— Acuma-i altă socoteală. Adineauri te încurcaseşi. Nu ştiai pe unde să scoţi cămaşa. Hai, dă-mi acum stiloul tău

să mă mai uit la el. În general, invenţia e destul de bună. Bravo ! Atîta numai, sucitule, că dacă ai lua vîrful de metal al tocului şi dacă i-ai face un şănţuleţ, atunci stiloul ar scrie şi n-ar mai împroşca. Măi-măi, ce mai inventator de stilouri ! Te-ai mîzgălit tot... Tatăl rămase pe gînduri, privind pe fereastră : Mă uit la mîinile tale mînjite de cerneală. A trebuit chiar să te ocărăsc. Şi te-am ocărît pe bună dreptate : ar fi timpul să învăţi a mînui cum trebuie un toc. Dar, Vovka, ştii ce mi-am amintit acum ? Cînd am văzut pentru întîia oară în viaţa mea cerneală pe mîna mea, ce mîndru m-am simţit ! Era mare lucru... înţelegi tu : învăţam carte ! Pînă atunci, cu ce erau mînjite mîinile mele ? Cu păcură şi catran. Eram argat, la curtea unui moşier, nu departe de aici, dincolo de Kamîş-Burun. Cele dintîi litere le-am învăţat de-abia în o mie nouă sute şaptesprezece. Iar peste jumătate de an am început să învăţ a scrie. De aceea, poţi să-ţi închipui : cînd am scris cea dintîi literă cu cerneală şi m-am mînjit tot, la fel ca tine acum — mă umplusem şi pe limbă, şi pe păr — îmi părea rău să-mi spăl mîinile. Mergeam şi mă făleam faţă de toţi cu petele de pe degete. Parcă ziceam : „Uitaţi-vă... sînt cărturar, ştiu să scriu“... Pe atunci, noi trebuia să dezlegăm singuri problemele, nu ni se dădeau rezultatele de-a gata : noi singuri trebuia să ne zbatem... Tatăl tăcu cîteva clipe, furat pesemne de amintiri. Clătină din cap şi îşi aprinse pipa, îndesînd grijuliu tutunul cu degetul cel mare. Ce zici ? Să te ascult şi la oral ?

— Poţi să mă asculţi, dar să n-ai nici o îndoială : am învăţat bine.

Tatăl ştia un lucru : dacă Volodea spunea ceva cu atîta convingere, puteai să nu-l mai controlezi.

— Ascultă, Vova... — zîmbi încurcat Nikifor Semionovici. Faţa i se ascunse în rotocoale de fum. El suflă uşurel asupra fumului, împrăştiindu-l. Atunci poate îmi dai tu mie, niţeluş, o mînă de ajutor. Mîine, mă înţelegi, am de făcut un referat la seminar, la Universitatea de marxism-leninism. Eu aş zice că m-am pregătit temeinic. Toată noaptea trecută am lucrat, ştii prea bine. Totuşi... aşa... ar trebui să-mi fixez în minte anii... Aş fi rugat-o pe Valentina ; dar ea, uite, încă nu şi-a isprăvit lecţiile. Ar fi păcat s-o întrerup de la lucru. Tatăl se

sculă, se apropie de bibliotecă și scoase de acolo un volum gros. Cine mi-a întors aici totul pe dos?

— Eu m-am uitat la niște cărți.

— Ți-am spus odată pentru totdeauna: să nu-ți mai bagi nasul.

— Tată, am văzut acolo o carte. Începe foarte interesant. Se vorbește acolo despre o stafie care umblă pe toată suprafața pămîntului... toți împărații, regii și polițiștii sînt împotriva ei și-i știu de frică... Dar mai departe e foarte greu. Nu înțeleg. M-am uitat la sfîrșit: toate sînt iarăși pe înțeles. Scria ca la ziar: „Proletari din toate țările, uniți-vă!"

— Vovka, nu te apuca înainte de vreme de ceea ce nu te duce capul. Fiecare lucru la timpul lui. Știi tu ce carte-i asta? E mama tuturor cărților. Totul a pornit și a început de la cartea asta. E Manifestul Partidului Comunist! Hm, cum să-ți spun... și țarii au dat manifeste, de pildă, în timpul războiului, sau cînd țarul voia să-i amăgească pe țărani, le făgăduia libertate, dar pămînt nu le dădea. Manifestul acesta însă a destăinuit tuturor popoarelor din lume adevărul. Cărțulia asta are nouăzeci de ani și n-a îmbătrînit. Arde ca focul și în ziua de azi. Lenin cu ea a început marea lui cauză. De la ea am pornit cu toții noi, comuniștii...

— Și pionierii au pornit tot de la ea?

— Și pionierii, și comsomoliștii — cu toții! Toate astea ai să le înveți cînd va fi timpul. Deocamdată nu ești în stare să le pricepi.

— Dar nouă ne-au explicat astea! strigă din celălalt capăt al odăii Valentina.

— Firește, doar fata tatii e aproape comsomolistă.

— Tăticule, și eu sînt în stare s-o înțeleg — replică Volodea. Luna asta am să fiu și eu pionier.

— Încă nu se știe — îl necăji Valentina.

— Poate tu nu știi — îi tăie vorba Volodea. Multe nu știi. Eu însă știu sigur.

— Măi, măi, măi, ce oameni! Nu vă mai ciorovăiți atîta! rosti supărat Nikifor Semionovici. Ce-nseamnă asta la voi? Mi s-a urît! Tu, Valentina, azi-mîine ai să intri în Comsomol. Iar tu, Volodea, ești ca și pionier. N-aveți nimic de împărțit, și totuși vă certați mereu... Ei, Vova, hai la lucru! Prin urmare, tu ia cartea asta. Să urmărești anii, uite, de aici unde e subliniat; să mă

asculți. Ai să poți, da? Am învățat eu totul, știu bine... Mi-e teamă numai să nu încurc datele. Tu urmărește anii.

— Dar vă cere să știți neapărat anii? se interesă Volodea.

— Sigur...

Băiatului i se păru că tatăl său întinerise și parcă amîndoi erau colegi de clasă.

— Am flecărit destul. Să trecem acum la treabă. Urmărește-mă... Va să zică, așa... Nikifor Semionovici își drese glasul și începu să-și încerce nasturii de la tunică: În 1902, guvernul țarist l-a întemnițat pe tovarășul Stalin. Aflîndu-se în închisoare...

— Aici scrie: „în închisoarea din Kutais" — îl corectă sever Volodea.

— Da. Aflîndu-se în închisoarea din orașul Kutais, tovarășul Stalin a trasat sarcina, în vara anului 1903, să se înființeze la Tiflis o tipografie ilegală, în marginea orașului, la Avlabar.

Nikifor Semionovici începu să povestească pe larg istoricul interesant al tipografiei din Alvabar, pe care bolșevicii din Caucaz au instalat-o, cu ingeniozitate și cu îndrăzneală, adînc sub pămînt, după sarcina trasată de tovarășul Stalin. Volodea îl urmărea după carte, ridicîndu-și din cînd în cînd ochii de pe ea și uitîndu-se cu admirație la tatăl său. Îl oprea uneori brusc:

— Aici scrie: „apoi s-a primit".

— E același lucru. Volodea, tu te legi degeaba de mine. Doar nu-s dator să știu pe de rost. Tu urmărește-mă dacă știu exact anii. Altfel, după cît văd, n-am s-o scot la capăt cu tine pînă mîine dimineață.

— Ei bine, bine... zi înainte.

— Va să zică așa... Tatăl continuă, istorisind cum revoluționarii lucrau fără frică în tipografia subterană...

Uneori Volodea, nemaiputîndu-se stăpîni, lovea cu pumnul în masă și striga:

— Ura! Bravo lor!

— Volodka, mai încet, mă faci să-mi pierd șirul! îi atrase atenția de la locul ei Valentina.

— Așa-i, mai încet, Volodka!

— Nu pot, tăticule, eu trăiesc asta.

— Trăiește-o, dar mai mult în tine. Hai, urmărește mai departe... În același an, în februarie... Cînd spun în același an, înseamnă 1904.

În sfîrșit, Volodea sări și-l îmbrățișă pe tatăl său :

— Tăticule, știi ca pe apă ! Eu pentru nimic în lume n-aș putea să țin minte așa de bine. Tu povestești însă toate de-a fir-a-păr... Dacă și pe noi ne-ar învăța lucruri așa de frumoase — adăugă el după cîteva clipe de gîndire — desigur că aș căpăta totdeauna numai „foarte bine“ la toate obiectele.

— Ei, studenților, mai aveți mult de învățat ? V-ajunge de cînd vă tot ascultați unul pe altul — zise mama, intrînd în odaie. Valentina, tot n-ai isprăvit ? Hai la masă că se răcesc guvizii. Sînt așa de grași ! Numai să-i vezi, și-ți lasă gura apă.

Se așezară la masă. Emoționat de cele auzite, Volodea, scoțînd din gură cu amîndouă mîinile oasele țepoase de pește, se îndesa să povestească mamei despre tipografia subterană.

— Nu vorbi cu gura plină — îl opri maică-sa. Ai să-mi spui totul după-masă... Mai bine ți-ai pregăti lecțiile tale.

A doua zi, Volodea era foarte tulburat : oare ce notă va căpăta tata pentru referatul său ? Era noapte tîrziu și Nikifor Semionovici tot nu venise acasă, iar băiatul nu-și afla astîmpăr. Nu voia în ruptul capului să se ducă la culcare înainte de sosirea tatălui, cu toate că nu mai putea de somn. În cele din urmă, Volodea adormi cu capul pe masă, unde meșterea un motoraș electric, la care lucra de aproape două săptămîni. Se trezi însă numaidecît, de îndată ce auzi jos pe coridor pașii apăsați, de marinar, ai tatălui său. Nikifor Semionovici zbura ușor pe trepte, ca pe scara de bord. Volodea se repezi în întîmpinarea lui :

— Ei, tăticule, cum a mers ?

— Am căpătat „foarte bine“ ! răspunse tatăl.

— Spune-i să se ducă la culcare ! se amestecă în vorbă maică-sa. De două ceasuri nu-i chip să-l culc. Te-a așteptat pe tine. Din pricina ta, fiindcă nu s-a odihnit destul, are să capete mîine la școală un „doi“. Atunci o să fie tare frumos !

Dar Volodea tot nu putea adormi. Stătea culcat, cu ochii deschiși în întunericul odăii, și își închipuia o tipografie instalată adînc în carierele de piatră. El, Volodea, tipărea o gazetă care se intitula : „Tînărul revoluționar roșu subteran“. Sus, la suprafața pămîntului, clasele stăpînitoare, regii și polițiștii umblau repede, clocotind de mînie : ar fi voit să-l ucidă, dar nu izbuteau. Iar el se mistuia ca o stafie și hoinărea prin Europa, împrăștiind gazeta tipărită cu litere de foc...

Din noaptea aceea, Volodea începu să se gîndească dacă nu-i mai bine să se facă tipograf.

Îl rugă pe tată-său să-i dăruiască de Anul nou o tipografie mică : zațul „Tipograf“. Zațul se compunea din niște compostoare de lemn, în care se așezau literele de cauciuc. Mai avea o perniță, îmbibată cu tuș violet. Se putea culege în compostor un rînd întreg ; apăsai pe perniță rîndul cules în compostor, ca ștampila poștei, și imprimai pe hîrtie tot ce voiai. Mai erau acolo fel de fel de matrițe cu imagini de fluturi, iepuri, elefanți și avioane. Fluturii și elefanții nu-i puteau fi, bineînțeles, de nici un folos. Dar avionul și, mai cu seamă, steluța cu cinci colțuri care se afla în garnitură intrară numaidecît în funcțiune. În curînd, pe toate caietele, sugativele și maculatoarele lui Volodea se iviră titluri violete, foarte palide sau, dimpotrivă, groase și puțin mînjite : vladimir dubinin § proletari din toate țările uniți-vă (garnitura n-avea litere mari și nici semne de punctuație). Iar pe margini se vedeau avionul și steaua.

Volodea născoci un plan minunat : să instaleze o tipografie subterană la fundul puțului din carieră, unde fuseseră descoperite inscripțiile de pe peretele de piatră. Îi împărtăși planul acesta lui Vanea, dar vărul său îi răspunse cu obișnuitul lui simț practic, atît de lucid : „Păi ce rost are să tipărești sub pămînt ? Se poate și așa“... La început, Volodea se supără. Spuse că Vanea nu pricepe jocul. Acesta însă o ținu pe a lui. Dar „stafia umblă prin Europa“, răspunse Volodea, care nu voia să se dea bătut cu una cu două. Nici acest argument nu-l convinse pe Vanea. Atunci, Volodea îl înștiință că are să coboare singur în cariera de piatră.

— Du-te și încearcă — îi zise Vanea — numai să știi că terenul este acuma îngrădit, căci se înnădiseră băieții tocmai acolo unde se făceau niște amenajamente. Să vezi că n-ai să poți pătrunde.

Așa că planul rămase baltă.

Capitolul V

CUVÎNTUL E CUVÎNT

Nikifor Semionovici începu să navigheze, în calitate de căpitan, pe goeleta de marfă „Udarnik", care se mărginea la o navigaţie costieră [1], adică circula numai în porturile Crimeii şi în cele din ţinuturile Mării de Azov. După marile vapoare de pe ocean, pe care Volodea nu se mai sătura să le privească în Nord, „Udarnik" i se părea un vas umilitor de mic şi cu o viteză prea redusă, ca o jignire. Nu-l atrăgea pe goeletă nimic altceva decît Bobik, căţeluşul roşcat, flocos, cu coada încovrigată, care avea o pată neagră cu ochiul stîng — parcă un ochi i s-ar fi înălţat a mirare pe frunte. Bobik se legase de căpitan cu tot sufletul lui de căţel. Şedea culcat la uşa cabinei lui de pe goeletă, se ţinea veşnic de căpitan pe ţărm, îl aştepta la administraţia portului, îl petrecea pînă acasă şi stătea în curte pînă ce Nikifor Semionovici pleca din nou în cursă. Toţi vecinii ştiau: dacă Bobik nu se află în curte, însemna că nici stăpînul nu se găsea acasă. Iar dacă îşi făcea apariţia Bobik, era semn că stăpînu-i acasă. Întîlnindu-l pe Bobik în port, puteai fi sigur că „Udarnik" sosise.

Volodea se întoarse de la şcoală şi, după ce mîncă în grabă, strînse resturile, ca să le ducă în curte lui Bobik.

— Nu te mai obosi — îl preveni Valentina. Bobik a plecat cu tata în cursă.

Volodea rămase gînditor: de mult născocise un plan, care putea fi mai bine îndeplinit în lipsa tatălui său. Era vorba de motoraşul electric pe care, în sfîrşit, îl meşterise, dar căruia îi lipsea o rotiţă dinţată, întocmai ca acelea din ceasul tatălui său, care bătea neîntrerupt pe măsuţa de noapte de lîngă patul lui Nikifor Semionovici. Volodea dădea de mult tîrcoale acestui ceas, îi deschidea capacele

[1] Navigaţie costieră — navigaţie pe lîngă coastă. (n.t.)

şi îi cerceta mecanismul complicat. Pusese ochii pe o rotiţă cu zimţi, care se potrivea de minune la motoraşul lui electric. Ar trece prin ea osia, şi atunci motorul ar funcţiona. Fără asta era peste putinţă să pună motorul în mişcare.

Volodea trase după dînsul uşa odăii mari, unde se afla masa lui de lucru, etajera tatălui său şi măsuţa Valentinei. Familia Dubinin numea camera asta salon. Valentina plecase la Casa Pionierilor. Maică-sa era la bucătărie. Deci se putea apuca de treabă.

Volodea luă cu luare-aminte ceasul de pe măsuţa de noapte, întinse pe masă un prosop pluşat şi, punînd pe el ceasul cu sticla în jos, desprinse uşor cu briceagul capacul din spate. Pac! sări căpăcelul. Dar sub acest căpăcel mai era unul, ceva mai greu de deschis. Băiatul se descurcă însă. Rotiţele foarte fine, firişoarele de oţel care pulsau, zimţii în miniatură, articulaţiile minuscule şi tenace ale mecanismului alcătuit cu o iscusită chibzuială se iviră înaintea lui Volodea, cu lumea lor măruntă de tictacuri, atît de sclipitoare, de fragilă şi ciudat de vioaie. Mănunchiurile reflexelor scînteietoare lunecau, se desfăceau în evantai şi se topeau în luciul metalului. Gămăliile de rubin ale şuruburilor străluceau ca oglinda. Rotiţele plate, dinţate, care te făceau să-ţi aduci aminte de munca piticilor din poveşti, încremeniseră într-o aparentă nemişcare. Ochii lui zăreau numai un arc subţirel de tot, făcut dintr-un firişor de oţel, care ba se desfăcea, ba se strîngea... iar se desfăcea, iar se strîngea, ca o pulsaţie accelerată.

Căutînd să nu respire, ca să nu aburească metalul, Volodea scoase foarte prudent, cu limba cea mică a briceagului, rotiţa pe care o ochise de cîteva zile. Tictacul se întrerupse brusc. Ceasul se opri de parcă Volodea îi luase viaţa. Dar asta nu-l sperie pe băiat: ştia că n-avea decît să pună la loc rotiţa scoasă, şi ceasul va începe din nou să meargă.

Trebuia acum să fixeze rotiţa la locul cuvenit în motoraş. Nu degeaba lucrase Volodea la el timp de trei săptămîni. Întrebuinţase două bobine de la o sonerie electrică veche, o rotiţă de la o locomotivă stricată, şuruburi cu duiumul, o mulţime de liţe verzi-mătăsoase, strînse ghem, şi tot felul de sîrme cu reflexe de aramă. Volodea aşeză rotiţa ceasului în locul dinainte pregătit. Acum putea să dea drumul motoraşului. Voia însă să-şi împărtăşească

triumful cu maică-sa. Alergă la ea în bucătărie şi, după multe parlamentări, o aduse tîrîş în odaie.

— Mamă, şezi aici — o pofti Volodea, dîndu-i un taburet. Să vezi cum are să meargă numaidecît. Eu l-am făcut... eu singur.

— Vai, Vovka, spune-mi : n-o să se întîmple ca rîndul trecut, cînd a trebuit să deschidem după aceea toate ferestrele ?

— Se poate, mamă ? Atunci a fost cu totul altceva ! Pregăteam pulbere fără fum pentru artificii.

— Am văzut noi ce „fără fum" a fost ! Nu mai puteam toţi de atîta strănutat. Pînă şi Bobik era cît pe ce să se înăbuşe.

— Atunci a fost cu totul altceva. S-a întîmplat ceva absolut neprevăzut. Acum însă am făcut totul aşa cum trebuie... Poftim, uită-te. Am să pun îndată la priză... O clipă... Dar ce-i asta ? A-a, pricep. Nu-i curent. Dar acuma... Una...

Din priza în care Volodea băgase ştecherul tîşni o flacără. Se auzi numaidecît o pocnitură tare în celălalt capăt al locuinţei. Din mica maşină pe care o construise Volodea izbucni un fum galben. Bobina de sîrmă se aprinse. Mirosea groaznic a cauciuc ars şi în toată casa se stinse lumina. Uşile se trînteau pretutindeni. Pe scară se auzeau glasuri de oameni speriaţi :

— Ce-i, ce este ? Nu cumva s-au ars siguranţele ?

— Iarăşi s-a petrecut ceva la Dubinini ?

— Da. Am auzit o pocnitură la dînşii.

— Curată bătaie de joc ! Cînd o să se isprăvească odată cu toate astea ? Data trecută s-a stîrnit o duhoare nemaipomenită, iar acuma să stăm şi-n întuneric...

Dar în salonul unde se petrecuse catastrofa, din păcate nu era întuneric : hîrtia de pe masă luă foc de la sîrmele aprinse. O flacără albastră izbucni din sticla de spirt, răsturnată de Volodea.

— Ce-ai făcut ? strigă maică-sa, repezindu-se să stingă cu mîinile faţa de masă care ardea înăbuşit. Foc !

În clipa aceea se deschise o uşă. Alevtina Markovna, vecina lor, dădu buzna, cu zgomot mare :

— Doamne, Doamne ! Ardem.. mă aşteptam eu la una ca asta. A dat foc ! Doamne, Doamne, apă !

În întunericul care se lăsase, Volodea se repezi într-un suflet la bucătărie şi tot în goană se întoarse de acolo cu o albie foarte grea, plină de rufe puse la muiat. Fără să-şi

dea seama cum stau lucrurile, răsturnă albia pe masă. Focul se stinse fîsîind. Toţi tăceau respirînd greu. Se auzea numai cum se scurgea apa din faţa de masă : la început încet, pic, pic... apoi în picături mai dese şi, în sfîrşit, izbucnind în adevărate şiroaie...

Pe urmă, ceva moale şi ud ca o broască lunecă plescăind pe duşumea...

— Faceţi lumină — rosti în întuneric Volodea, cu o umbră de vinovăţie în glas.

Alevtina Markovna aprinse un chibrit şi se apropie de masă, legănîndu-se.

— Doamne ! răsună vocea ei. Cămăşuţa mea cea nouă... Oameni buni, cetăţeni ! Uite ce-a făcut din ea ! Evdokia Timofeevna... uite aici... Volodea, cine ţi-a dat voie să iei albia cu rufele mele ? Vai de mine ! Chibritul, ars pînă la capăt, fripse degetele Alevtinei Markovna, care tăcu o clipă, apoi umplu iarăşi cu ţipete camera cufundată în beznă. Evdokia Timofeevna, stăpîneşte-l, nu mai vreau să locuiesc sub acelaşi acoperiş cu o asemenea pramatie ! Din pricina lui mi-am fript mîna, Doamne, tocmai degetul pe care pun degetarul !

Pe scară, în întuneric, vecinii continuau să tropăie şi să se îndese.

— Lasă, ai să vezi tu ! îl ameninţă Evdokia Timofeevna. Uite ce bucluc ai mai făcut ! Uf, luate-ar...

Nu se putu stăpîni şi, înhăţînd un prosop ud, se repezi la Volodea şi-l plesni de două ori peste spatele încovoiat.

— Ei, ei, mamă ! rosti în întuneric Volodea, cu glas încet, dar apăsat. Ar trebui să-ţi fie nu ştiu cum... Şi încă sărbătoreşti Ziua femeii, te duci la adunare ! Nu ţi-e ruşine ? După aceea, el se întoarse în direcţia de unde se auzeau, din întuneric, zgomotoasele răsuflări ale Alevtinei Markovna : Ce tot ţipi la mine... nu ţi-am prăpădit rufele. Dacă vrei, ţi le spăl chiar eu.

— Îţi foarte mulţumesc. Îmi închipui ce mai spălat ar ieşi !...

— Mai bine dă-mi chibriturile. Am să repar numaidecît siguranţele.

— Pentru numele lui Dumnezeu, nu-i nevoie ! răcni Alevtina Markovna. Evdokia Timofeevna, te implor, nu-l lăsa ! Are să arunce casa în aer !

Dar Volodea, smulgîndu-i din mînă chibriturile, coborî în goană treptele ; pe urmă aduse de jos, tîrîş, o scară

portativă, o sprijini de perete și se urcă la contor și la siguranțe. Îi venea foarte greu să lucreze cu o singură mînă, deoarece cu cealaltă făcea lumină, aprinzînd chibrit după chibrit. Să cheme pe cineva în ajutor nu era cazul : jos, vecinii se certau mînioși în întuneric, iar în dreptul genunchilor lui tuna și fulgera Alevtina Markovna.

Dar Volodea desprinse în vuietul acesta un zgomot neașteptat care îl făcu mai-mai să se prăbușească de pe scară : de jos se auzea vesel lătratul lui Bobik.

Va să zică, tată-său se întorsese. Îi auzi chiar și glasul. Vecinii i se plîngeau de băiatul său. Se spune că în astfel de împrejurări ai vrea să te înghită pămîntul. Volodea, dimpotrivă, ar fi vrut să zboare prin tavan, care era mult mai aproape de el decît pămîntul. Dar bietul băiat încremeni pe scară.

— Iar te-ai apucat de pozne ? tună în întuneric vocea tatălui său. Unde mi te-ai vîrît ?

— Aicea sînt, tăticule !

— Și ce cauți acolo ?

— Am să-ți explic totul mai pe urmă... Îndată... numai să repar siguranțele.

— Să nu te dai jos pînă nu le repari. Ai făcut pozna, acum descurcă-te singur ! Îți fac eu lumînă. Un mănunchi de raze țîșni de jos, dintr-o lampă de buzunar, căzînd în colțul încăperii. Tatăl desluși în întuneric două mîini mînjite, care învîrteau siguranțele de porțelan pe tabloul contorului.

Peste trei minute, lumina se aprinse în toate camerele celor două etaje. Iar Volodea, murdar și rușinat, coborî încet scara.

Tatăl intră în salon, ca să vadă locul catastrofei. Volodea păși nehotărît în urma lui, presimțind că scandalul cel mare abia de acum încolo îl aștepta.

Nikifor Semionovici intră în salon, se uită la băltoaca de lîngă masă, la fața de masă pîrlită, și luă în mîini motorul care încă mai mirosea a cauciuc ars.

— Cum ai făcut contactul ? se interesă tatăl. Direct de la ștecher ? Bravo ! Dar transformatorul unde-i ? Soneria se pune la un transformator, iar tu ai făcut legătura direct. De altfel, Volodka, hai să ne înțelegem odată pentru totdeauna : să nu mai lucrezi de capul tău. Cînd ai să faci fizica la școală și ai să înveți despre electricitate, atunci,

da, pune-te pe construit. Inventator zăpăcit ce ești ! Naiba să te ia !

Volodea tăcea. Va să zică aici a fost buclucul ! Dar de unde să știe el de transformator ?...

Tatăl se opri lîngă măsuța de noapte. Ascultă, se aplecă și fluieră a pagubă :

— Ptiu !... Nu știu de ce merg astăzi toate la noi anapoda ; a stat și ceasul. Îl ridică și îl lipi de urechе : A stat. Nu s-a oprit din 1927, cînd m-am întors din armată. Volodka, spune drept : nu ți-ai băgat nasul și aici ?

— Fii liniștit, tăticule ! zise Volodea. Are să meargă numaidecît. Eu mă pricep la ceasuri... de mult. I-am scos numai o rotiță pentru un minut. Aveam nevoie de ea la motor...

— Ai scos-o ? Dar ce, nu ești în toate mințile ? Pîn-aici, Vladimir ! Am răbdat cît am răbdat, dar am ajuns la capătul răbdării. Într-o clipă să nu mai văd aici cîrligele și paracîrligele tale și toate sîrmele și vechiturile astea ! Iar dacă le mai văd, să știi că le arunc la gunoi ! Ai înțeles ?

— Ai văzut ? L-ai scos din sărite și pe tata ! Știam eu că odată și odată o să ajungem aici — se văită Evdokia Timofeevna.

— Tăticule, n-am să mai fac !

— N-ai să mai faci, fiindcă n-o să mai ai cu ce. Mîine să nu mai văd nimic pe aici. Adu rotița. Așa ! Să o duci mîine dimineață, cu ceas cu tot, la ceasornicarul din colț. Iar dacă n-ai să-l repari, să nu mai dai ochii cu mine. M-ai înțeles ?

Volodea așeză rotița blestemată lîngă ceasornicul mut.

— Tăticule, lasă-mă numai să încerc. Știu ce am de făcut !

— Am să te dezbăr eu odată pentru totdeauna de lăudăroșenia asta. Să nu te mai apuci de ceea ce nu ești în stare să faci... Poftim, ia și drege-l ! Mînios, tatăl împinse ceasul cu vîrful degetelor spre Volodea : Hai, începe, și eu am să mă uit. Ce mai mecanic !

— Dar nu mai striga la mine, tăticule — îl opri Volodea — fiindcă și așa îmi tremură mîinile, iar tu...

Volodea deschise cu briceagul amîndouă căpăcelele ceasului ; așeză cu băgare de seamă rotița în locul gol, învîrti un șurub, potrivi rotița cu zimți, suflă ușurel, șterse cu colțul unei cîrpe curate metalul aburit și scutură ceasornicul.

Rotița se mișcă slab, arcul se ridică, apoi căzu, și totul încremeni din nou.

Volodea scutură încă o dată ceasul. Zgîndări rotița cu briceagul.

Mecanismul însă rămase fără viață. Ceasul nu mergea.

Băiatul simțea cum îi ard sfîrcurile umflate ale urechilor. Se aplecă și mai tare asupra ceasului. Dar oricît îl zgîlțîi, oricît suflă și oricît îl învîrti, ceasul tot nu mergea.

— Vezi că nu-i bine să te joci de-a făgăduielile — zise tatăl, făcînd un gest de lehamite cu mîna, și intră amărît în camera de alături, fiindcă strașnic ar fi vrut ca fiul lui să dreagă ceasul și să se țină astfel de cuvînt.

Volodea nu vru să se ducă la cină. Oricît îl chemă tatăl, oricît căută să-l convingă maică-sa, băiatul rămase mai departe la măsuța lui și, cu o sîrmuliță subțire, căuta să pună în mișcare mecanismul încremenit al ceasului. Valentina veni după repetiția de cor de la Casa Pionierilor. Află de la ai casei despre cele întîmplate și intră încetișor în salon. Întorcîndu-se spre ea, Volodea îi aruncă o privire mînioasă și se îmbufnă, așteptîndu-se la vreo înțepătură. Dar Valentina nu vru să-și zădărască fratele. Își dădea prea bine seama ce se petrece în sufletul lui.

— Vova, nu vrei să-ți aduc un pahar de ceai ? Mama a cumpărat pesmeți vanilați.

— Nu vreau.

— Degeaba te mai chinuiești. Doar vezi și tu că nu poți face nimic.

— Valentina, pleacă de aici ! Înțelege ce-ți spun : pleacă odată !

— Bine, dar te rog : fără nervi — răspunse jignită Valia.

Volodea zvîrli cu linia după ea.

— Lasă-l în pace — o sfătui încet tatăl. Vrea să arate ce poate. Lasă-l să-și bată capul.

— E mîndru, are principii — încuviință maică-sa.

Hotărîră să-l lase în pace pe Volodea și să nu-l mai tulbure.

El auzi cum se strînge masa și cum stinge cineva lumina. Apoi tăcerea cuprinse casa. Băiatul pica de somn. Nu mai apuca să închidă gura de atîta căscat. În schimb, ochii nu și-i putea ține deschiși : i se închideau de la sine. Dar el stătea aplecat cu încăpățînare asupra ceasului, deșuruba și înșuruba rotițele la loc, scuturînd ceasul și ascultînd. Ceasul însă tăcea. În loc de tic-tac, urechile lui Volodea începură să prindă un fel de țiuit plictisitor, cu o ușoară rezonanță metalică. Ascultă, dar de jur împrejur domnea liniștea. Noaptea sălășluia mută în odaie. Pentru întîia oară în viața lui, Volodea rămăsese treaz pînă la o oră așa de tîrzie. Se iniția în taina orelor nocturne, pe care de obicei le ascundea somnul. Trosnituri fugare se auzeau în dușumea, în pereți și în tăbliile dulapurilor, făcîndu-l să tresară. Răsuna în toată locuința respirația tatălui său — puternică, adîncă... Valentina mormăia ceva în somn. Vîntul aduse de departe un fluierat de locomotivă. Undeva, pe mare, dădu semnale sirena unui vapor. Cu cît Volodea asculta mai mult tăcerea, cu atît mai limpede i se deslușea țiuitul metalic. Băiețașul, obosit, își dădu seama într-un tîrziu că îi vîjîie de fapt urechile și că îl doare nițeluș trupul înțepenit de îndelungata ședere. Va să zică, asta-i ceea ce numesc oamenii : mi-a intrat os prin os...

Dar Volodea ședea, ședea mai departe, chinuindu-se cu afurisitele mărunțișuri ale mecanismului de ceas.

O geană de azur începu să mijească la fereastră. Lumina becului electric, acoperit cu un abajur făcut din gazetă, pe care se ivise o pată cafenie de arsură, se învălui de un galben șters, supărător... Volodea manevră de o sută de ori toate rotițele, încercă toate șuruburile, puse iarăși la loc rotița și ascultă. Ceasul ticăi slab și tăcu din nou. Lui Volodea îi căzu capul pe masă.

Adormise — poate, fiindcă i se păruse că o pendulă grea se leagănă chiar lîngă capul lui și-i ciocănește sonor la ureche, cu fiece mișcare — la stînga și la dreapta — tic-tac, tic-tac... Volodea tresări, ridică iute capul, se uită speriat de jur împrejur, nedîndu-și seama de ce doarme singur la masă, iar în fața lui...

În fața lui, ceasornicul bătea tare și clar : tic-tac, tic-tac, tic-tac !

Fără să-i vină a crede, temîndu-se să nu sperie printr-o mișcare imprudentă ceasul însuflețit, Volodea ascultă îndelung bătaia aceasta minunată. Pe urmă băiatul închise cu cea mai mare luare-aminte amîndouă căpăcelele ceasului, dădu o fugă în bucătărie, se uită la pendula din perete, potrivi cu mîna tremurătoare acele ceasului la ora exactă și îl așeză înaintea lui. Sprijinindu-și cu amîndouă palmele capul, care îi cădea de oboseală, Volodea zăbovi încă mult timp așa, cu ochii la cadran, urmărind înceata

și somnoroasa mișcare a minutarelor fără odihnă, încîntat de molcoma bătaie a mecanismului.

După aceea, băiatul de-abia își mișcă picioarele înțepenite, umflate — care parcă erau vîrîte într-un mușuroi de furnici înțepătoare — și se îndreptă spre pat. Tîrî scaunul la căpătîi, așeză ceasul pe el și, ascultînd rezonanța tic-tacului în lemnul de fag al scaunului, începu să se dezbrace încetișor. Își scoase o gheată și hotărî să se odihnească o clipă înainte de a-și scoate cealaltă gheată ; dar adormi îmbrăcat cum era, cu un picior spînzurîndu-i din pat.

Așa îl găsi dis-de-dimineață tată-său, cînd se sculă și se pregătea să se ducă în port.

— Ce ți-a venit să te îmbraci așa devreme ? îl trezi Nikifor Semionovici, crezînd pesemne că Volodea începuse să se îmbrace și adormise din nou, pe jumătate îmbrăcat.

Atunci, Volodea se gîndi să-l păcălească :

— Mă pregăteam să mă duc la ceasornicar, ca să nu fi supărat — zise băiatul, uitîndu-se șiret la tată-său, cu ochii umflați de nesomn.

— Va să zică n-ai fost în stare să faci nimic ? !

— Nu, n-am fost în stare...

Nikifor Semionovici se uită la lumina uitată aprinsă, care ardea încă pe masă, și la chipul nedormit, palid, dar nespus de fericit al fiului său. Atunci ascultă atent.

Ceasul dres bătea acolo, pe scaun, limpede, victorios...

Capitolul VI

SUFLETUL PIONIERILOR

Ieșind din curtea școlii pe stradă, Volodea se uită de jur împrejur, își desfăcu cravata de pionier de la gît, o strînse și o ascunse în buzunar. Se opri puțin lîngă salcîmul mare din fața școlii, își frecă nervos obrazul de umărul stîng, pe care și-l săltă în sus ; apoi oftă adînc, încet, și porni pe stradă cît mai departe de școală, cît mai departe de casă...

Rămăsese într-adins mai în urmă în ziua aceea, pentru ca toți băieții din vecini — cu care se întorcea de obicei acasă — să plece de la școală. Nu rămase nici la antrenamentul echipei de fotbal, în care juca extrema stîngă. Simțea nevoia să fie singur : de aceea se hotărî să se întoarcă acasă pe un drum ocolit, mai lung.

Niciodată nu ieșise Volodea pe poarta școlii într-o stare sufletească așa de proastă, cu toate că mai avusese necazuri, ba încă destule ! Se întîmpla uneori să capete în carnet note slabe. Alteori avea nota „insuficient“ în vreun caiet aruncat în fundul ghiozdanului, pe care abia îl putea duce. Uf, ce greu trăgea în zilele acelea mica geantă de mușama, în formă de servietă. Parcă se afla tăinuit într-însa „tot greul pămîntului“, despre care se vorbește în balada cu uriașul Mikula Seleanikovici. Uneori, înainte de a pleca acasă, trebuia să se spele la robinetul din curtea școlii, ca să ascundă urmele bătăliilor purtate cu puțin înainte, și chiar să-și pudreze după aceea semnele luptei, cu tencuială sau cu pulbere de var. Dar în asemenea împrejurări avea cel puțin o mîngîiere : adversarului nici tencuiala nu-i mai putea ajuta cu nimic.

Cunoscuse înfrîngeri la fotbal, insuccese și ghinioane la lecții, care provocaseră ironiile fetelor. Vai, prin cîte nu

trecuse ! Prin multe și mărunte... Dar așa ceva încă nu i se întîmplase...

Nu degeaba și-a ascuns Volodea cravata de pionier. Toți ai casei știau că nu-i a bună dacă băiatul se întoarce de la școală fără cravată.

Volodea fusese făcut pionier chiar în anul acela, toamna, în preajma sărbătorilor din octombrie. În ajun, băiatul își chinuise mama și sora, punîndu-le să asculte de zeci de ori angajamentul solemn pe care trebuia să și-l ia față de tovarășii, înaintea steagului roșu al detașamentului. Iar tatăl, care se întorsese din port seara tîrziu, trebui să asculte și el angajamentul de pionier. Nikifor Semionovici îl puse pe Volodea să execute în salon cîțiva pași de defilare, să facă „stînga-mprejur" și să salute. De altfel, cum Volodea știa angajamentul pe de rost, tată-său avu misiunea să se ocupe în seara aceea mai mult de instrucția militară decît de partea politică.

A doua zi, Volodea a fost sărbătoritul familiei. O adevărată solemnitate. Însăși Valentina l-a felicitat față de toți, în numele Comsomolului. Sosise acasă cu pieptul scos înainte, pe care parcă ardea, pîlpîind și zbătîndu-și flăcările, cravata roșie, legată după toate regulile pionierești, avînd trei colțuri — mărturie a nezdruncinatei legături de luptă între trei generații revoluționare.

La școală nu era oglindă. De aceea, Volodea, în drum spre casă, se tot uită în geamuri ca să-și vadă imaginea. Dar numai silueta i se răsfrîngea în geamurile întunecate. Culorile apăreau șterse, focul cravatei mocnea. În schimb, acasă, el nu se putu urni multă vreme din fața oglinzii : netezea mereu cravata, ba trăgînd de un capăt, ba scurtîndu-l pe celălalt, ca să respecte întocmai regula pionierilor. Capătul comsomolist se cuvenea să fie pe piept mai lung decît cel al pionierilor, iar colțul larg, bolșevic, trebuia să vină drept la mijloc, între umeri, ieșind mult de sub gulerul răsfrînt.

La drept vorbind, Volodea avea oarecare experiență în privința felului cum trebuie să poarte cravata. Adesea, cînd Valia nu era acasă, Volodea îi lua pe ascuns cravata de pioniera și, stînd înaintea oglinzii, și-o înnoda la gît, cu gîndul la vremurile cînd va ajunge și el să poarte în mod legal semnul adolescenței revoluționare. Și iată că vremurile acestea sosiseră. I se arătase încredere, i se înmînase semnul dorit... Cu riscul de a răci, fără să țină seamă de

povețele mamei sale, care îl rugase să poarte paltonul încheiat, Volodea umbla prin curte cu paltonul larg desfăcut, ca toată lumea să-i vadă cravata. Născocea fel de fel de pretexte ca să treacă pe la vecini. A fost atît de atent cu toată lumea și de liniștit în ziua aceea solemnă, încît chiar Alevtina Markovna îl felicită : „Ești pionier ? Felicitările mele ! Să nădăjduim că asta are să te îndrepte cît de cît. Poate o să putem trăi și noi mai liniștiți".

Iar tatăl, cînd se întoarse seara de pe mare, îl întrebă îndelung și cu de-amănuntul cum s-au petrecut lucrurile : cum s-a înfățișat Volodea, cum a rostit angajamentul, ce a spus instructorul și dacă nu i-a făcut nimeni vreo observație.

După aceea, tatăl îl îmbrățișă pe Volodea, se așeză și-l trase aproape de el, între genunchi, netezi cu amîndouă mîinile cravata pe pieptul fiului său și trase ușor de capetele ei.

— Bagă de seamă, Vovka — îi zise Nikifor Semionovici — bagă de seamă ! De azi înainte ai altă răspundere.

Deodată, tatăl își descheie un nasture de la tunică și se desfăcu la gît. Între revere se ivi, bine întinsă pe pieptul larg, bombat, o flanelă de marinar, albastră cu dungi, de care nu se despărțea niciodată.

— Tu știi de ce o port ? Îți închipui că numai din obișnuință ? Nu. E o amintire de luptă a marinei. Știi ce-i ăsta ?

— Da. Tricou.

— Și cum îi mai zice ?

— Cum să-i zică ? Flanelă.

— Nu. Ăsta-i „sufletul marinarului". Asta e ! Iar tu începi să porți pe inimă cravata roșie. Putem zice că acesta-i sufletul tău de pionier. Ai priceput ?

* * *

Ce plăcut era să te duci în vacanță la Starîi Karantin și să stai de vorbă cu Vanea Griținko de la egal la egal, ca de la pionier la pionier ! Cînd stai de vorbă, ce bine-i să-i poți spune în treacăt : „Uite, în detașamentul nostru, toți pionierii au hotărît..."

Ce minunat este totul ! Dar astăzi s-a petrecut ceva urît de tot.

Iată ce s-a întîmplat. După recreaţia a doua, Iulia Lvovna — profesoara de literatură şi diriginta lor — intră în clasă şi zgomotul se potoli încetul cu încetul. O însoţea un bărbat necunoscut, mic de statură, cu o chică de păr des în cap, mărunt încreţit şi atît de negru, încît şuviţele cărunţite de la tîmple te făceau să crezi că îşi atinsese părul în amîndouă părţile cu degetele pline de cretă. Nişte ochi miopi şi foarte bulbucaţi căutau printr-o pereche de ochelari cu rama de corn, aşezaţi pe un nas mare. Iulia Lvovna se apropie de banca din faţă :

— Copii — rosti ea — vă aduc o veste mare şi bună. De azi înainte are să vă predea istoria Efim Leontievici, noul nostru profesor. Aţi auzit ? Va să zică îl cunoaşteţi !

Pe faţa uscăţivă şi gingaşă, cu sprîncene fine, mobile, a Iuliei Lvovna, trecu zîmbetul acela şiret, scînteietor, care-i făcea pe băieţi să spună despre profesoară : „E severă de mama focului, şi totuşi ne e dragă".

— Şi acuma — urmă Iulia Lvovna — nădăjduiesc că şi Efim Leontievici va izbuti curînd să vă cunoască pe toţi la un loc şi pe fiecare în parte. Lui îi vine mai greu : voi sînteţi mulţi, iar el e unul singur. Şi după rînduielile noastre, hai să-l socotim pe Efim Leontievici ca pe scumpul nostru oaspete în primele cincisprezece minute ale celei dintîi lecţii, iar voi să fiţi stăpînii clasei, gazdele. Sînt convinsă că veţi fi bucuroşi de oaspete şi că nu veţi face de ruşine propria voastră casă. Iar după aceea, cînd Efim Leontievici vă va cunoaşte mai bine şi se va familiariza cu voi, atunci va fi el gazda. Şi pentru orele cînd vă va conduce pe căile minunate ale istoriei, eu vă încredinţez cu totul lui. Aşa că, Efim Leontievici, poftim, vi-i dau în grijă...

Iulia Lvovna îşi desfăcu larg braţele, cuprinzînd parcă în ele toată clasa, şi se întoarse spre noul profesor ca şi cum i-ar fi încredinţat-o lui.

Profesorul tăcea, privind sfios, cu ochii mijiţi, pe sub ochelari. Copiii îl priveau iscoditor. După obiceiul şcolarilor, Volodea voia din capul locului să descopere la profesor ceva comic. Dar nu putu descoperi nimic distractiv în înfăţişarea noului profesor. Numai un cap mare, disproporţionat faţă de trupul scund. Dar cine s-ar putea lega de asta ! Destul îl necăjea pe Volodea statura lui mică. Rămăsese în urma tuturor celor de aceeaşi vîrstă cu el. Era unul dintre cei mai mici elevi din clasă. Presimţind

că băieţii îl vor porecli în ascuns pe noul profesor „piticul" — botez la care el nu putea lua parte — Volodea căpătă o oarecare antipatie faţă de Efim Leontievici.

Între timp, Iulia Lvovna îl lăsă pe noul profesor să treacă la masă, aruncă o privire atentă clasei şi se îndreptă spre uşă ; se mai uită o dată înapoi, îşi scutură capul cărunt, spunînd parcă : „Băgaţi de seamă, să nu mă faceţi de ruşine", şi ieşi din clasă.

Efim Leontievici nu se aşeză. Se plimbă prin faţa băncilor, uitîndu-se stăruitor la chipurile copiilor. Căuta parcă pe cine să întrebe şi întinse mîna scurtă spre banca unde şedea Dima Klenov : un elev obraznic, cu rîsul pe buze, cu ochii împlîntaţi aproape de rădăcina nasului, ceea ce făcea ca faţa lui rotundă să pară nefiresc de lată.

— Cum te cheamă ? îl întrebă domol profesorul.

Avea un glas molcom, dar aşa de gros şi pe un ton atît de coborît, încît toţi elevii, surprinşi, se uitară unul la altul.

— Klenov Dmitri — răspunse elevul, cu un glas neaşteptat de gros, deşi de obicei vorbea piţigăiat.

Elevii începură să pufnească în rîs. Volodea se bucură văzînd că lucrurile iau o întorsătură veselă. Dar profesorul se prefăcu a nu băga de seamă.

— Ei, Klenov Dmitri, spune-ne, te rog, ce aţi făcut pînă la sosirea mea ?

— Am făcut istoria — răspunse vocea răguşită de bas, cu totul nefirească, a lui Klenov, care simţi că este pe cale să ajungă eroul zilei. Am făcut o lecţie despre antichitate.

— Perfect — urmă profesorul. Dar ia spune-mi, Klenov, totdeauna ai vocea asta sau azi eşti răguşit ? Deodată, profesorul aruncă o privire veselă asupra clasei, îndemnîndu-i parcă pe elevi să ia parte la gluma lui. Ciudat — urmă Efim Leontievici. De cînd sînt profesor, n-am întîlnit încă un băiat cu voce aşa de groasă. N-ai cumva inflamaţie în gît ? Ia fă : „A-a-a-a".

Klenov se uită încurcat la colegi, dar nimeni nu-l încurajă.

— A-a-a-a ! făcu el, răguşit.

Clasa abia se ţinea de rîs. Fetele îşi duceau mîna la gură. Băieţii îşi umflau obrajii, cu ochii plecaţi asupra băncilor.

— N-ai nici o inflamaţie — răspunse liniştit Efim Leontievici, cu vocea lui de bas. Ciudat ! Şi ai o voce de

parcă ai fi bolnav de anghină. Dar te vindec eu numaidecît, într-o clipită. Hai cîntă după mine : „Tra-la-a-a-a..."

— L-a-a-a... a-a-a ! încercă să cînte Klenov, îmbujorat şi de ruşnie, şi din pricina sforţării. Începuse să-i pară rău că se apucase de una ca asta.

— Ei, ce-i cu tine ? Aşa bas, şi nu poţi coborî mai jos de „fa" ? Atunci urcă mai sus... Tra-la-a-a... Mai sus... La-a-a-a...

— Nu pot... mă doare gîtul — minţi Klenov.

— Dacă te doare gîtul, du-te la Iulia Lvovna, ca să-ţi dea drumul acasă. Poate ai anghină, asta-i primejdios pentru clasă. Iar dacă nu eşti bolnav, cîntă după mine.

Klenov, pierdut, se uită în toate părţile şi urcă sus de tot :

— La-la-la...

— În sfîrşit ! exclamă Efim Leontievici. Abia acum aud vocea ta adevărată. Rămîi, te rog, la nota asta. Hai, spune-mi ceva !

— Ce să spun ? întrebă în cele din urmă Klenov, derutat, cu vocea lui obişnuită, piţigăiată.

Toată clasa izbucni în hohote de rîs.

— În sfîrşit, te-am adus acuma la vocea ta ! Ai vrut să mă înşeli... Să nu mai faci ! Iar acum să ne apucăm de carte. Eu cred că fiecare copil trebuie să ştie ce s-a petrecut odinioară pe pămîntul unde s-a născut şi unde trăieşte astăzi. Nu-i aşa ?

Aruncîndu-şi pe neaşteptate capul în sus, Efim Leontievici îşi reluă respiraţia întreruptă o clipă printr-un spasm şi, din gît sau din buze, scoase un sunet ciudat, un fel de plescăit.

Elevii rămaseră atenţi. Începură să şoptească, descoperind la noul profesor o particularitate curioasă, pe care acesta şi-o ascunsese cu dibăcie un timp : suferea de astmă. Pînă atunci profesorul se putuse stăpîni, dar acum, cînd începu lecţia, trecînd la materia favorită, furat de ea din prima clipă, el, pesemne, nu se mai supraveghe.

— Nu-i aşa, prieteni ? îi întrebă din nou profesorul şi trase aer.

Numaidecît răsună ca un ecou din banca în care şedea Klenov împreună cu Mişa Doncenko, prietenul său nedespărţit :

— Aşa-i ! Tlip-Tlip !...

Profesorul nici nu-şi aruncă privirea în partea aceea. Se apropie de fereastră şi ridică mîna :

— Uitaţi-vă ! Şcoala noastră se află pe coasta dealului... Profesorul, respirînd, plescăi iarăşi într-un chip ciudat : A dealului Mitridate...

— Mi-tlip-date — se auzi un glas din banca lui Klenov.

Copiii începură să se întoarcă, uitîndu-se într-acolo.

— Dar ştiţi oare că acum două mii cinci sute de ani aici a fost oraşul Pandicapei, capitala regatului Bosporan ? De aici, regele Pontului, Mitridate Eupatoriu al VI-lea, ameninţa toate ţinuturile dimprejur. A purtat război cu imperiul roman, a cucerit teritorii întinse. Iar cînd cruzimile lui, războaiele nenorocite cu puternicii romani şi trădarea fiului său Farnac au aprins răscoala la Bospor, Mitridate s-a urcat pe dealul acesta, după cum spune legenda, şi s-a străpuns cu spada. Ştiri mai precise ne arată însă că Mitridate n-a fost în stare să se omoare singur... a întîrziat prea mult, şi lăncile vrăjmaşilor i-au grăbit moartea.

Legenda leagă dealul acesta din oraşul vostru de numele stăpînitorului crud, semeţ şi prădalnic al regatului Bosporan. Ne vom duce odată la muzeu, în lapidarium, să vedem monumentele epocii aceleia. Şi Puşkin a venit să vadă aceste locuri. A fost la Kerci la 15 august 1820. „Am să văd aici ruinele sarcofagului lui Mitridate, am să văd aici urmele Pandicapeii", a scris poetul în jurnalul lui. S-a urcat pe dealul Mitridate, a rupt de acolo o floare, ca amintire... Peste zece ani, poetul a scris despre Crimeia în „Călătoria lui Oneghin" :

... Ţinuturi sfinte de visare,
Cu-Atrid, Pilad acolo s-a luptat
Şi s-a străpuns acolo Mitridat...

Dar ştiţi voi — urmă profesorul — că locurile acestea sînt legate din antichitate de faima străvechilor meşteri ruşi, de la care se şi trage numele oraşului vostru Kerci ? Fiţi cu luare-aminte la cuvîntul acesta : Kerci ! În vechea limbă rusă, cuvîntul „korci" sau „kerci" înseamnă „fierar". În vremurile cele mai îndepărtate, aici se exploata o mină de fier. După cît se vede, erau în locurile

acestea niște fierării, adică, în vechea limbă rusă, niște „kerciniți". Tauro-sciții, iar mai tîrziu urmașii lor, vechii fierari ruși, kercii sau korcii, erau vestiți în toată lumea prin arta lor. Dar, să nu uit, în vechile letopisețe rusești, Kerci se numește pretutindeni Korcev, adică „orașul fierarilor", deci Kuznețk... Interesant, nu-i așa, prieteni? Profesorul își plimbă ochii strălucitori asupra întregii clase. Să vă mai povestesc ceva interesant. Cercetam odată lucrările academicianului Vasilievski, editate în 1908 de Academia de Științe. Și știți ce-am citit acolo? A fost odată un erou antic, Ahile, invincibilul și invulnerabilul Ahile. Data viitoare am să vă aduc „Iliada" lui Homer și-o să vă citesc despre Hefaistos, fierarul cel șchiop, care a făurit o platoșă de nepătruns pentru Ahile. Academicianul Vasilievski arată că Ahile a domnit odinioară asupra peninsulei Kerci. Era de neam tauro-scit. „Kercii" tauro-sciți au fost aceia care i-au făurit într-adevăr o platoșă minunată, cum n-avea nici una dintre căpeteniile aheenilor și troienilor...

Pe cînd profesorul vorbea astfel, luptîndu-se cu astma lui, înflăcărîndu-se și izbutind să atragă o parte dintre elevi, un zgomot începu să crească într-un colț îndepărtat al clasei. La început încet, pe urmă cu mai multă îndrăzneală. Doncenko și Klenov îl schimonoseau din ce în ce mai tare pe profesor. Se auzea numai: „Tlip-tlip... orașul Kerci... tlip-tlip... Mitridate..." Se transmitea treptat de la elev la elev o veselie crudă, care nu ținea seama de nimic — veselia aceea care cuprindea uneori clasa, încît copiii nu mai sînt în stare să se oprească, deși își dau seama că lucrurile iau o întorsătură foarte urîtă. Așa și acum, după fiecare frază repetată de Doncenko și de Klenov, rîsete înăbușite se auzeau tot mai tare. Elevii din față nu se mai puteau uita la profesor, ci se întorceau sau se aplecau mult asupra băncilor. Volodea pufni și el, împreună cu toți ceilalți, furat de buna dispoziție generală. În zadar șefa clasei, Svetlana Smirnova, fiica Iuliei Lvovna, încerca să facă ordine. Subțirică și înaltă, ea se sculă în picioare din bancă și, dîndu-și pe spate căpșorul cu codițe aurii care-i fluturau, se uită amenințător spre locul unde ședeau poznașii. Dar nu se mai putea face nimic.

— O nouă și minunată istorie se scrie acum aici, la poalele dealului Mitridate, în orașul vostru natal, dragi prieteni — zise profesorul.

— Tlip, prieteni! repetă ecoul poznaș.

Profesorul tăcu dintr-o dată.

Se apropie încet de catedră, răsuflînd greu, șuierător... Își luă catalogul și își îndreptă ochelarii.

— Eu aud de mult totul — rosti foarte încet profesorul, cu vocea lui groasă, răsunătoare. Mi-am zis: „Lasă-i să zburde, au să se plictisească". Voi sînteți copiii acelora care au dat o nouă faimă acestor ținuturi, orașului vostru... Da... da... Vă vorbesc și eu așa cum pot, cum îmi îngăduie inima... care nu bate cum trebuie. Nu mai am nimic de adăugat. Numai atîta vă spun: mi-e rușine pentru voi. Eu i-am observat, știu cine și-a bătut joc de mine. Dar n-am să-i reclam. Nu vreau nici măcar să știu cum îi cheamă... Lecții însă de azi înainte n-o să vă mai predau. Nu mai viu la voi în clasă. Purtarea voastră m-a îndurerat foarte mult. Rămîneți cu bine!

Nimeni nu mai îndrăzni să-l îngîne. Toți tăceau cînd profesorul se îndreptă spre ușă, cu capul în pămînt. Pași mai întîi încet, pe urmă se avîntă brusc cu tot trupul înainte, deschise ușa și se mistui în liniștea coridorului gol.

Clasa tăcea, zăpăcită. Încremeniseră cu toții. Dar liniștea nu dură mult. Izbucni larma. Elevii săriră de la locurile lor, gălăgioși. Apoi se făcu din nou tăcere.

Iulia Lvovna intră în clasă. Înaintă și se opri lîngă catedră. Trăsăturile fine și aspre ale chipului ei parcă se ascuțiseră încă și mai mult. Nu avea sprîncenele încruntate: numai vîrfurile lor zvîcneau ușurel. Privea clasă deschis, fățiș, ca întotdeauna. Își strînse doar mai tare decît de obicei gura severă, în colțurile căreia se săpaseră două cute mici, adînci:

— E adevărat? întrebă profesoara. Clasa tăcea. E adevărat că l-ați jignit pe noul vostru profesor, într-un mod atît de josnic și de rușinos? Efim Leontievici n-a vrut să-mi spună. Dar i-a venit rău... stă prost cu inima. Are respirația grea din pricina astmei... Știți voi însă ce pedagog minunat este? E un profesor vechi, emerit. A venit aici, în Sud, fiindcă sănătatea nu-i îngăduia să locuiască la Nord. Școlarii l-au petrecut cu lacrimi în

ochi. Ei vă invidiază că aveţi parte de un profesor atît de minunat. Iar voi ? Cum l-aţi întîmpinat ?

Toţi tăceau, stînd în picioare în bănci, cu mîinile pe marginea capacului ridicat al pupitrelor.

— Cine a născocit ticăloşia asta ? Să nu vă închipuiţi că am să mă apuc a cerceta cum stau lucrurile. Efim Leontievici a hotărît să nu-i demaşte pe capii răutăţilor. Nici eu n-am poftă să-i dibuiesc. Dar ei trebuie să aibă destulă bărbăţie şi să ajute clasa pentru a şterge această pată ruşinoasă. Da, da ! Să vină singuri numaidecît şi să spună în faţa clasei cum s-a putut întîmpla una ca asta. Aştept.

Iulia Lvovna trecu la catedră şi se aşeză, aşteptînd. Dar toţi rămaseră în picioare, nemişcaţi.

— Va să zică acei care au născocit ticăloşia asta mai sînt pe deasupra şi laşi. Cred, poate, că legile solidarităţii îi vor apăra. Atunci apelez la conştiinţa clasei. Desigur că şi eu sînt vinovată. Pesemne n-am ştiut cum să mă port cu voi... Am să-l rog pe director să mă desărcineze din postul de dirigintă a clasei voastre.

Profesoara ieşi dreaptă, neînduplecată. Cu toate că în bănci erau aproape patruzeci de elevi, băieţi şi fete, tuturor li se păru deodată că încăperea rămăsese pustie.

Svetlana Smirnova, şefa clasei, sări de la locul ei :

— Într-una v-am făcut semne, dar voi vă făceaţi de cap ! Cum să vă mai opresc ? Şi profesorul ne povestea lucruri aşa de interesante despre Kerci...

— Tot timpul nu ne-au lăsat să ascultăm. Nu s-auzea nimic — adăugă o fată durdulie, aşezată, curăţică.

— După mine — urmă Svetlana — Klenov şi Doncenko trebuie să se ducă imediat la Efim Leontievici să-i ceară iertare. Dubinin, de asemenea. Şedea lîngă dînşii şi, în loc să-i oprească, el a rîs cel dîntîi. Dar şi toată clasa, bineînţeles, trebuie să-şi ceară iertare. De asemenea şi eu, ca şefă a clasei... fiindcă nu v-am putut potoli. Şi ţie, Dubinin, să-ţi fie ruşine ! La orice prilej, numai ce te auzim : „Noi, pionierii“, iar astăzi...

— Ce-l amesteci aici pe Dubinin ! izbucni Volodea. Aşa, deodată, hop Dubinin ! Orice se întîmplă, întotdeauna Dubinin e de vină. Tu eşti şefa clasei, tu trebuie să răspunzi. De aceea ai fost aleasă ; iar tu îi dai zor numaidecît cu „Dubinin“ ? Klenov a început ; el să-şi ceară iertare. Eu nu l-am schimonosit pe profesor.

— Dar, oricum... ai rîs.

— Ţi-e uşor să spui, fiindcă stai în celălalt capăt al clasei... dar dacă ai fi stat alături şi l-ai fi văzut pe Klenov maimuţărindu-se, nici tu nu ţi-ai fi putut stăpîni rîsul.

Iar Doncenko şi Klenov, pe care îi înconjuraseră toţi elevii o ţineau cu încăpăţînare una şi bună :

— La rîs sînteţi toţi în frunte, iar dacă se întîmplă ceva, noi răspundem.

Într-adevăr, urît mai ieşiseră lucrurile.

Volodea mergea acum încet pe stradă, frămîntînd în minte cele petrecute. Ce-a găsit el de rîs ? Cum l-a putut face Klenov să rîdă ? Mereu se sfădeşte cu dînsul, şi de cîte ori nu se isprăveşte treaba cu bătaie — iar acum, fără voie, iată-i pe amîndoi tot o apă. Şi noul profesor începuse să povestească lucruri atît de interesante ! „Nu ne-au lăsat nici să ascultăm pînă la capăt... Ne-au făcut clasa de rîs.“

Nu-i venea să se ducă acasă. Volodea porni pe o stradă care cobora în pantă. Şcoala se afla pe deal şi chiar curtea ei era dispusă în terase. Volodea mergea „pe văi şi dealuri“, cum glumeau ei cînd băieţii din curţile de sus se jucau de-a războiul cu cei din curţile de jos.

Coborînd panta, Volodea coti pe marea scară de piatră care dădea jos, în strada Krestianskaia. Se opri şi, cu toate că văzuse de sute de ori inscripţia săpată aici în piatră, o citi astăzi încă o dată :

„Scara aceasta a fost construită în 1866 pe cheltuiala lui Vasili Konstantinov, fiu de negustor de clasa întîi din Kerci“.

O, tu, Vasili Konstantinov, fiu de negustor ! Ai fost oare vreodată într-o situaţie aşa de grea ca aceea în care se găseşte astăzi Vladimir Dubinin, fiu de marinar, care coboară acum încet pe scara asta ?...

Volodea trecu pe strada Lenin, largă, dreaptă, şi coti pe strada Engels. Lîngă frumoasa clădire a noului hotel, cintezoii cîntau din răsputeri în coliviile atîrnate deasupra capului lui Kiriliuk, cunoscutul păsărar. Volodea venea adesea aici să asculte cintezoii şi să stea de vorbă cu stăpînul lor. Crescătorul de păsări ştia toate noutăţile oraşului. Mulţi dintre prietenii lui Volodea de pe ţărm se adunau adesea în jurul lui Kiriliuk.

— Ce-i cu tine? Ce ai de eşti aşa mîhnit? Te-ai poticnit la aritmetică? îl întrebă Kiriliuk.

— Da' de unde! Necazul meu n-are nici o legătură cu aritmetica! îi răspunse Volodea, aşezîndu-se pe marginea trotuarului. În clasa noastră s-a petrecut o mare neghiobie.

— Nu cumva te-ai bătut? Cu cine? Nu... văd că persoana ţi-i intactă: nu văd nici o consecinţă.

— Ce bătaie? Altceva mai rău.

— Da-a? Ori te-au dat afară din şcoală?

— De dat afară nu m-au dat... dar poate să mă dea. Poate chiar aş merita. Cu toate că eu nu-s vinovat. Eu numai am rîs după aceea, n-am început eu.

Volodea povesti prietenului său mai mare toată întîmplarea. Kiriliuk asculta fluierînd a pagubă. Iar cintezoii, bucuroşi de semnal, se puseră şi ei pe fluierat.

— Zît! răcni la dînşii Kiriliuk. De cîntecul vostru îmi arde mie acum? Ascultă, Vovka, într-adevăr nu-i frumos. L-aţi jignit pe bătrîn pînă în adîncul inimii.

— Acuma nu ştiu ce-i de făcut! oftă Volodea. O să vină şi sora mea şi-o să se plîngă, desigur, acasă. Şi ştii ce fel de om e tata!

— Da, da, ai s-o păţeşti — încuviinţă Kiriliuk. Dacă se întîmplă ceva, vino la mine. O să vedem noi ce-i de făcut.

Volodea porni spre ţărm. Marea îl întîmpină pe băiat cu zgomotul monoton al fluxului, care rostogolea încet valuri peste valuri şi răsturna cu zgomot prundişul, dincolo de parapetul de beton. Seara, aici, pe ţărm, se plimba lumea. La ceasul acesta însă nu se afla nimeni. Iar măreţii lei de ipsos, lîngă care locuitorii din Kerci aveau obiceiul să se fotografieze, rînjeau desfăcîndu-şi parcă fălcile într-un căscat de plictiseală.

Volodea sări peste parapet. Aruncă vreo cîteva pietre turtite pe suprafaţa apei, ca să salte de mai multe ori fără să se afunde, făcînd aşa-zisele ochiuri. Oftă adînc, trăgînd pe gura deschisă şi pe nări iz de peşte şi de mare. Vîntul îi năvăli în gură cu atîta putere, mai-mai să-l înăbuşe. Îi dădură chiar lacrimile. Atunci Volodea se întoarse împotriva vîntului, îşi ţuguie buzele în chip de botişor, pe care ba îl strîngea, ba îl întindea. Iar vîntul vuia puternic în gura lui: u-u-u!

Dar astăzi, nici aceste îndeletniciri nu-l distrară pe Volodea. Se îndreptă încet cu spatele către vînt şi porni îndărăt.

Trebuia să se întoarcă acasă.

* * *

Văzîndu-l pe Volodea fără cravată la gît, Evdokia Timofeevna îşi dădu numaidecît seama că se petrecuse ceva.

— Hai, spune-mi, ce ispravă ai mai făcut? îl întrebă maică-sa.

— Cum, n-a venit încă Valentina?

— Încă nu. A întîrziat.

„O fi aflat totul, desigur. Are să sosească în curînd şi va începe să bată toba", îşi zise Volodea.

— Ei, ce ţi s-a întîmplat?! îl iscodi maică-sa.

— Nu mi s-a întîmplat nimic.

— Atunci de ce ţi-ai scos cravata?

— Aşa am avut poftă, şi gata!

Maică-sa nu căută să-l descoasă: ştia că s-ar osteni degeaba. Volodea n-are să mintă. Niciodată nu mintea — mai mult din mîndrie. Cînd va veni vremea, are să spună el. De aceea îl lăsă în pace.

Rămînînd singur, Volodea se apropie mai întîi de etajera pe care îşi ţinea tată-său cărţile. Pe scoarţele acestor cărţi şi pe cotoarele groase se aflau tipărite numele unor oameni mari, care au înţeles tot ce se petrece în lume şi care şi-au închinat viaţa pentru un trai mai bun al oamenilor, luptînd pentru adevăr şi dreptate. Poate că în aceste cărţi o să găsească undeva un sfat înţelept şi serios: ce are de făcut un pionier cînd se află într-o situaţie aşa de proastă. În ultima vreme, Volodea se deprinsese să respecte cărţile şi să nu pună mîna pe ele la întîmplare. Dar la ce pagină să caute ceea ce trebuia? Netezi grijuliu cu mîna cotoarele bombate. Îi părea rău că nu atinsese încă vîrsta cuvenită pentru asemenea cărţi, şi se îndreptă spre masa lui.

În ziua aceea nu-i făcu plăcere nici cuirasatul cel nou, aproape terminat, nici noua morişcă zburătoare pe care putea s-o lanseze de pe un fus, nici portretul lui Spartacus, îmbrăcat din cap pînă în picioare în costum de

gladiator, pe care îl isprăvise aproape în întregime (avea numai de colorat cu creion roşu toga care acoperea platoşa viteazului conducător al sclavilor răsculaţi).

Fără îndoială, nu oameni ca el navigau pe cuirasate. Nu astfel de oameni cuceream văzduhul sau conduceau oştile de viteji la luptă pentru libertate. Nici Spartacus, nici Ceapaev, nici Cikalov nu s-ar fi purtat vreodată ca pionierul Dubinin, care se afla acum într-o încurcătură aşa de mare.

Volodea se plimba prin odaie. Mama auzi din bucătărie cum băiatul, în salon, deschise şi închise numaidecît aparatul de radio, care tăcu brusc. Evdokia Timofeevna ştia cît de mult îi plăcea lui Volodea să asculte o muzică frumoasă. Îşi aduse aminte că pe cînd era mic a venit odată fuga în bucătărie şi a tras-o de fustă : „Mamă, hai în salon. Cîntă la radio ceva frumos, bucata mea favorită : «Marinarul Jelezneak». Am închis dinadins aparatul, ca să nu cînte pînă nu vii şi tu". Iar cînd mama, făcîndu-i pe plac, intră, în sfîrşit, în salon după dînsul, Volodea se urcă pe un scaun, ca să pună ştecherul la priză. Şi cînd în cameră se revărsă cu totul alt cîntec, copilul se făcu foc : credea că, dacă scoate ştecherul din priză, restul cîntecului nu va mai ieşi din radio...

„Se vede că-i supărat rău de tot, dacă nu vrea să asculte nici muzică", se gîndi mama.

Valentina veni în curînd de la şcoală. Volodea auzi cum maică-sa o întreba ceva în şoaptă. Ea răspunse tot în şoaptă şi apoi, cu paşi nesiguri, intră în salon.

— A, aicea eşti ? îl întrebă Valentina.

Volodea se uită la dînsa. Înţelese că ea ştia totul.

— Ei, şi ce crezi ? Ai făcut mare ispravă dacă ai spus ?

Sora lui închise bine uşa care dădea în coridor :

— Volodea, vrei să stăm puţin de vorbă ? Dar ştii, aşa cum vorbim la adunare cu pionierii.

— Bine, vorbeşte cum poftesti.

— Ascultă, Volodea... N-am de loc chef să mă cert cu tine. Vreau cu tot dinadinsul să vorbim serios. Nu uita că eu sînt comsomolistă, iar tu — pionier. Chiar dacă nu vrei să mă recunoşti ca soră mai mare, eu îţi sînt, oricum, superioară, pe linie de organizaţie.

Volodea nu putea suferi ca cineva să-i vorbească de sus, să ridice tonul. La cea mai mică grosolănie, el răspundea încă şi mai tăios. Se simţea însă cu totul dezarmat cînd îi vorbea cineva liniştit, cu răbdare, domol — într-un cuvînt, cînd îl lua cu binişorul. Stătea acum tăcut la masa lui, învîrtind în mîini cuirasatul, la care mai avea de meşterit. Abia aştepta ca soră-sa să spună ceva jignitor. Atunci ar fi putut să întrerupă dintr-o dată discuţia aceasta apăsătoare. Dar Valentina — vai, şireată mai e ! — continua să vorbească pe un ton aşa de mîhnit, că Volodea n-o mai putu întrerupe cu nici un chip.

— Îţi închipui, poate, că te-am pîrît cuiva ?

— Ba bine că nu !

— Firește că nu, Volodea... Ce rost ar avea să mă jeluiesc mamei, iar ea, necăjită, să-i spună tatii. Te-ai alege cu un perdaf bun. Mi-am zis că... o să-ţi dai seama şi singur.

— Şi ce ? Crezi că nu-mi dau seama ?

— Ei, dacă-i aşa, atunci nu mai am nimic de spus.

Valentina veni lîngă dînsul, aproape de tot, şi se aşeză pe marginea mesei.

— Nu te aşeza aici... Nu vezi cîte lucruri sînt pe masă ? bodogăni Volodea, mai mult din grijă pentru ordine, decît din dorinţa de a da surorii lui peste nas. Ei, ce mă fixezi aşa ?

Volodea se întoarse.

— Vovka... Desigur, nu-i timpul să ne ciorovăim. Nu mai sîntem copii mici. Şi pe mine m-a mîhnit cînd am aflat întîmplarea asta. Pionierii voştri mi-au povestit totul. Ştiu că nu ai început tu. Dar şi tu eşti vinovat. Nu-i aşa ?

Volodea, dezarmat, aruncă o privire surorii sale :

— Valicika, ai crescut cogeamite fată, dar de priceput nu pricepi nici o boabă... Adică ce ? Îţi închipui că mi-e frică ? Nu-i mare lucru pentru mine să mă duc să-mi recunosc greşeala. Dar o să mă întrebe : „Cine a început ?" După tine, ce-ar trebui să fac, să-i pîrăsc ?

Pe scară se auziră labe de cîine, ţăcănind cu ghearele. Din bucătărie răsună schelălăitul rugător al lui Bobik, care se întorsese flămînd din cursă şi pesemne venise fuga acasă înaintea stăpînului său. Volodea desluşi pe urmă şi vocea tatălui. Se auzi cum mama îi spunea ceva încet. După aceea uşa se deschise, iar tatăl, cu impermeabilul pe braţ, intră în salon. Purta cizme înalte de

cauciuc, ca pescarii, o tunică groasă de postav și șapca de uniformă a marinei comerciale. Avea fața îmbujorată, arsă de soare.

— Bună ziua, Valia ! Să trăiești, Vovka ! spuse el copiilor și se așează pe canapea. Își scoase cizmele grele. Valenka, fii așa de bună și adu-mi papucii. I-am pus acolo, în colț... Ei, dar ce aveți de stați așa plouați ? Ce s-a întîmplat ? Despre ce-i vorba, Valentina ? Nikifor Semionovici își plimbă privirea atentă de la fată la chipul abătut al băiatului. Îi măsură pe amîndoi. Volodka, de ce-ți atîrnă cravata din buzunar ? Acolo îi e locul ? Dacă ți-ai scos-o acasă, pune-o undeva frumos. Ce modă-i asta ? În ce statut scrie că „sufletul pionierului" atîrnă din buzunar ?

Roșind pînă în vîrful urechilor, neștiind ce să facă cu mîinile, Valentina apucă la întîmplare o carte de pe masă și se cufundă, chipurile, în lectură.

— Vai de mine, Valia dragă, așa citești tu ? zise tatăl, zîmbind mohorît. Întoarce cartea, nu vezi că o ții de-a-ndoaselea ?... Dar spune ce s-a întîmplat cu voi ? Vladimir, pe tine te întreb. Poți să-mi spui ?

— Pot — zise Volodea.

Valia scăpă din mînă cartea, care căzu cu zgomot pe podea. Nikifor Semionovici cercetă cu luare-aminte chipul palid al fiului său. Băiatul era vădit tulburat, iar degetele lui frămîntau marginea tunicii.

— Hai, spune mai repede, ce-i cu tine ? Nu cumva te-au dat afară ?

— Nu, tată... În general nu mi s-a întîmplat nimic deosebit... Dar trebuie să mă sfătuiesc cu tine. Trebuie să mă sfătuiesc cu tine... pe linie de partid.

— Pe linie de partid ? se minună tatăl său. Vorba asta, dragă, s-o întrebuințezi mai cu băgare de seamă. Ce vrei să zici cu asta : pe linie de partid ?

— Vreau... ca adevărat comunist... să-mi spui de-a dreptul ce-i de făcut. Astăzi, în clasa noastră, cum să zic, s-a petrecut ceva... din greșeală...

Și Volodea, aproape cu lacrimi în ochi, îi povesti totul părintelui său. Valentina rămase în picioare, mai mult moartă decît vie, strîngînd la piept cartea ridicată de jos, și aștepta cu groază să vadă ce-o să se întîmple.

Tatăl, care între timp își vîrîse picioarele obosite în papucii comozi de pîslă, se îndreptă încet din șale. Fața îi era stacojie. Volodea începu să tremure de-a binelea.

— Asta-i totul ? îl întrebă tatăl său.

— Totul — rosti drept încheiere Volodea, cu glas stins.

— Dă-mi punguliță cu tutun de pe masă... Ei, punguliță, punguliță ți-am spus să mi-o dai !

Volodea se repezi la masă și dădu tatălui său punguliță.

Nikifor Semionovici o desfăcu, băgă în ea o pipă scurtă, impozantă, moșmoni acolo, o scoase, o scutură, vîrî în gură coada pipei, înroșită și cu urme de mușcături, o strînse tare între dinții albi, curați, neacoperiți de gălbeneala specifică fumătorilor, scoase bricheta, scăpără și dădu drumul cu zgomot unui nor de fum argintiu. Făcu apoi vînt cu mîna și împrăștie fumul.

— Ei bine, hai să stăm de vorbă. Voiai, va să zică, o convorbire pe linie de partid ? S-o rugăm pe Valentina să plece, sau poate să rămînă în calitatea ei de comsomolistă ! Așa, tinere pionier. Frumos te mai porți ! Tatăl își desfăcu larg brațele și clătină scurt din cap. Te-ai deprins să întrebuințezi vorbe pompoase, știi fel de fel de cuvinte. Îndrăznești să te joci cu ele. „Pe linie de partid !" repetă el, mînios. Dar cum te lasă conștiința să rostești astfel de cuvinte, după cele ce ai îngăduit să se petreacă în clasă ? Hai ? Tata ridică glasul în așa fel, încît la bubuitul vocii sale de căpitan mama alergă și se opri la ușă, cu un castron într-o mînă și cu ștergarul în cealaltă. Ei, Dusia — urmă tatăl — ei... ai auzit ? Feciorașul nostru nu mai are pereche ! Nu vezi ? Explicațiile profesorului nu i-au fost pe plac. Profesorul a început să vorbească despre locurile acestea scumpe nouă, despre vremurile de altădată și despre realizările pe care le-am obținut, uite așa, cocîrjindu-ne — aici tatăl se lovi cu pumnul peste ceafă — și despre ceea ce am dobîndit și am apărat cu sîngele nostru. Cîțiva golani, huliganii clasei, au început să-l maimuțărească, iar deșteptul nostru de băiat a făcut cor cu dînșii : hi-hi-hi și ha-ha-ha... În loc să caute a-i potoli pe obraznici, el le-a cîntat în strună...

— Tăticule, n-am început eu... eu numai...

— Taci din gură ! Dacă eşti un bun pionier, răspunzi pentru onoarea întregii clase... Aşa, Dusia ! Fii atentă ! El, chipurile, se apără spunînd că profesorul are o vorbă comică, cu sufocări... Dar ia dă-mi încoace caietul de limba rusă ! Să vedem ce scrie aici ? „Caiet de limba rusă al lui Dubinin Vladimir, elev în clasa a IV-a.“ Vladimir Dubinin ăsta se făleşte că ştie să vorbească curgător, dar face greşeli la scris. Uite aici, de pildă... Scrie „florile grădini“ ; unde-i celălalt „i“ ? L-ai mîncat. Greşeala e sublinată cu roşu. Iar dincoace : „doi copiii“, cu trei „i“. Cel de-al treilea „i“ n-are ce căuta aici. Profesoara l-a şters. Atunci cum de ai îndrăznit tu, neisprăvitule, să rîzi de un profesor, de un om învăţat, care ştie de o mie de ori mai mult decît tine ? De ce v-aţi agăţat de dînsul ? Hai ? Tatăl se sculă în picioare, se plimbă prin odaie şi îşi scutură pipa în scrumiera marinărească, grea, care avea pe fund o ancoră în relief. Uite... Alexei Maximovici Gorki, cînd am fost la el la Sorrento... Îţi mai aduci aminte, Volodea ? Ţi-am mai povestit că în 1925, cînd serveam pe „Nezamojnik“, am trecut şi prin Italia.

Lui Volodea îi veni inima la loc. Îl auzise de mai multe ori pe tatăl lui povestind cum se întîlnise cu Gorki în Italia cînd fusese acolo torpilorul pe care era el marinar. Lui Nikifor Semionovici îi plăcea să-şi amintească întîlnirea asta... povestea ce bucuros îi primise marele scriitor şi cu cîtă simplitate stătuse de vorbă, la vila lui, cu tinerii marinari. Iar faptul că acuma tatăsău îşi amintise întîmplător de ziua aceea mare, adînc întipărită în mintea lui, prevestea că discuţia va lua o întorsătură favorabilă.

— Cînd a venit vorba de cultură, ştii ce ne-a spus Maxim Gorki ? urmă tatăl. Uite ce ne-a spus : „De la huliganism la fascism, zicea, nu-i decît un pas“. El ne-a învăţat atunci cum să respectăm omul. „Omul este un mare creator, zicea ; mă închin înaintea lui.“ Alexei Maximovici ne-a istorisit o întîmplare din copilăria lui : îi plăcea, cînd era mic, să spargă cu pietre felinarele de pe stradă. Îi plăcea, mă înţelegi, zăngănitul sticlei sparte. Odată însă, lampagiul a pus mîna pe el : dar în loc să-i tragă o mamă de bătaie, cum i s-ar fi cuvenit, a început să-i povestească despre sticlă : cum o suflă muncitorii dintr-un lichid arzător. Plămînii omului se prăpădesc,

se istovesc în cele din urmă... „Vezi ? zicea lampagiul acela. Omul a pus în muncă răsuflarea lui, iar tu zvîrli cu pietre !“ Vovka, vreau să te deprind să respecţi omul, să cruţi fiecare răsuflare a lui. E limpede ?

— Limpede.

— Ei, ţi-a mers la inimă cum se cade ? Bine — spuse cu blîndeţe tatăl său, ştergîndu-şi gura cu batista, ca să-şi ascundă un zîmbet. Da, m-am înflăcărat puţin... Of, Vovka, tare m-ai supărat. Dar acuma să te aud : cum ai tu de gînd să îndrepţi lucrurile ?

— Nu ştiu ce să fac... Tăticule, eu m-aş duce, dar au să înceapă a mă iscodi : „Cine a început ? Cine-i capul răutăţilor ?“ Şi eu nu vreau să-i pîrăsc.

— Foarte bine — încuviinţă tatăl, spre surprinderea lui Volodea. Nu-i mare vitejie să dai de gol pe cineva.

— Atunci am să spun că eu am început.

— Nu, nu. N-ai fi de lăudat nici pentru aşa ceva. Asta, vezi tu, aduce a ispăşire religioasă, a spovedanie bisericească, a cunună de martir.. Nici asta, Vladimir, nu-i pe linia noastră. Pe lîngă vina ta, nu trebuie să te încarci cu vina altuia. De altfel, şi vina ta e destul de mare. Să-ţi lămureşti tovarăşii în aşa fel, încît să vrea ei să meargă cu tine, să dorească să-şi lepede din spate povara ruşinii şi să-şi ceară iertare, cu inima deschisă, înaintea profesorului... asta da, ar fi ceva. Ar fi altceva, ar fi pe linia pionierilor.

— Dar dacă n-or să vrea ?

— Dacă n-or să vrea, ridică problema în faţa întregii clase. Colectivul vostru să-şi spună cuvîntul. Tu să-ţi recunoşti vina în întregime, înaintea clasei. Dacă şi atunci ei se vor încăpăţîna, dacă nu vor ţine la cinstea întregii clase, dacă vor pune amorul lor propriu, laş şi meschin, mai presus de onoarea obştească, atunci toată clasa să hotărască : urmează să-i spună directorului ori nu ? Să te grăbeşti însă singur a-i pîrî pe alţii, asta, desigur, nu-i o faptă tocmai eroică. Eu însă sînt încredinţat că ai să-i convingi. Şi ei, fără îndoială, au făcut asta mai mult din prostie decît din răutate. Doar la voi nu-i un lucru obişnuit o asemenea întîmplare.

Volodea sări de la locul lui, se repezi la palton şi îşi îndesă şapca pe cap.

— Unde pleci ? se alarmă maică-sa. E tîrziu, pe stradă-i întuneric.

— Așa-i.. Stai. Încotro ? îl întrebă și tată-său.

— Mă duc să-i lămuresc ! răspunse Volodea și își arătă pumnul mic, dar puternic. Pe Doncenko am să-l lămuresc eu la minut... Klenov însă e voinic. Dar nu-i nimic. Mai întîi am să-l conving pe Doncenko ; pe urmă o să ne apucăm amîndoi de Klenov.

A rămas o taină cum și-a convins Volodea Dubinin colegii și ce argumente a întrebuințat, ce metode a aplicat în seara aceea cînd l-a chemat în stradă pe Mișa Doncenko și cînd, după o scurtă altercație, au plecat împreună la Dimka Klenov. În schimb putem povesti ce s-a petrecut mai departe.

Era foarte tîrziu. După ce isprăvi de citit ultima teză, Iulia Lvovna așeză pe masă caietele albastre și galbene într-un teanc frumos rînduit. Își frecă cu pumnii ochii obosiți și înroșiți. Vru să se ridice de la masă, dar se răzgîndi, aducîndu-și aminte de întîmplarea dureroasă, petrecută în dimineața aceea la școală. Svetlana se pregătea de culcare și intră în bucătărie să se spele. Iulia Lvovna o auzi vorbind încet cu cineva. Se deslușiră șoapte :

— Tu spune-i numai... Spune-i că sîntem noi...

— Ce v-a apucat să veniți la o oră așa de tîrzie ? Are să vă alunge, o să vedeți voi... E obosită și rău dispusă.

— Tu spune-i numai atîta...

— Svetlana ! o strigă Iulia Lvovna. Cu cine vorbești acolo ?

Svetlana dădu fuga în odaie. Era îmbujorată de emoție pînă în vîrful urechilor. Dar chipul ei exprima o bucurie rău ascunsă.

— Mamă ! Au venit băieții noștri... Klenov, Doncenko... e și Dubinin cu ei.

— Ce înseamnă asta ? E vreme de discuții așa de tîrziu ? rosti Iulia Lvovna și porni încet spre bucătărie : dreaptă, liniștită ca totdeauna de parcă n-ar fi intrat în bucătărioara locuinței sale de pe lîngă școală, ci într-o sală de festivități. Cel puțin așa li se păru celor trei prieteni, care nu puteau auzi ce bucuroasă bătea inima profesoarei, inimă așa de încercată în ziua aceea.

Tustrei stăteau la ușa de la intrare, cu capul gol, umiliți. Volodea se uita crunt cu coada ochiului la cei doi colegi care căutau tot timpul să treacă în spatele lui.

— Bună seara, Iulia Lvovna — rosti Volodea și se uită nemulțumit spre Svetlana, care stătea în ușă, deși n-avea nici un rost aici

El apucă între timp să-l ghiontească zdravăn cu cotul pe Doncenko, care încerca mereu să se ascundă după dînsul. La rîndul său, Doncenko îl împingea înainte cu genunchiul pe Klenov, care se îndesa în el.

— Bună seara, Iulia Lvovna ! rostiră în cor cei doi pocăiți.

— Bună seara — răspunse Iulia Lvovna. Ce v-a mai trecut prin cap să veniți noaptea, așa de tîrziu ?

— Da, e cam tîrziu... — mormăi Volodea. Nu-i lămurești pe de-alde ăștia cu una cu două... Hai, vorbiți cum ați făgăduit. Spuneți totul. Nu mai umblați cu șoalda. Și se întoarse hotărît spre colegii săi...

— Iulia Lvovna... — începu Doncenko.

— Iulia Lvovna — adăugă grăbit Klenov. Noi cu toții, Mișa Doncenko, și eu, și Volodea...

— Despre mine poți să nu vorbești, am s-o fac eu singur — îl opri Volodea.

— Iulia Lvovna — zise Klenov și, cu un ghiont, îl împinse înainte pe Doncenko. Vă rugăm să ne iertați. Eu am început cel dintîi. N-am să mai fac.

— După aceea și eu... — urmă încet Doncenko.

— Iar eu, în loc să-i opresc, am început să rîd... De aceea și eu sînt vinovat. Eu, Iulia Lvovna, nu mă dau de loc în lături. Așa că am hotărît numaidecît să venim mai întîi la dumneavoastră și apoi să mergem de-a dreptul la Efim Leontievici... Numai că nu știm unde stă.

— Efim Leontievici se simte foarte rău după cele ce s-au petrecut astăzi. E un om suferind — zise Iulia Lvovna. Mi se pare că s-a și culcat. Mă duc chiar acum să bat la dînsul la ușă.

Tustrei se traseră fără voie îndărăt spre ușă.

— Ce, e aici ?...

— Da, Efim Leontievici a tras deocamdată la căminul nostru. I s-a pus la dispoziție o cameră. I-au făgăduit de la sovietul orășenesc că zilele acestea îi vor da locuință. Numai că nu știu dacă va mai avea nevoie de ea, fiindcă, mi se pare, vrea să plece din Kerci.

Băieții, tulburați, se uitară unul la altul.

— Dar poate va rămîne ? întrebă nehotărît Volodea.

— O să-l rugăm — urmă repede Klenov.

— Ştergeţi-vă pe picioare şi intraţi la mine. Mă duc să văd : poate nu s-a culcat încă.

— Dar dumneavoastră ne-aţi iertat ? se hotărî Volodea să limpezească situaţia.

Iulia Lvovna ridică din umeri :

— Hm, o să vedem : totul depinde de Efim Leontievici. Dacă vă iartă el, atunci nici eu n-o să mai am încotro.

Profesoara ieşi din bucătărie şi îi conduse pe băieţi în locuinţa ei. Svetlana le dădu scaune, iar ea rămase în picioare, mai la o parte, lîngă masa pe care se aflau caietele elevilor.

— Tu, desigur, ai tras cu ochiul la toate notele — zise cu răutate Volodea. Bine-i să ai mamă profesoară !

— Cum nu ţi-e ruşine, Dubinin, să spui aşa ceva ? exclamă revoltată Svetlana. Ce ? N-o cunoşti pe mama ? Se poartă cu mine mai sever decît cu voi toţi. Iar acasă nu arată nimănui caietele.

Se auziră paşi pe sală. Băieţii săriră în picioare şi luară poziţia de drepţi.

— Poftim, Efim Leontievici — zise profesoara la uşă. O deschise şi-i făcu loc profesorului.

Băieţii se uitară cu sfială la el. Purta acelaşi surtuc ca şi dimineaţă, dar n-avea pesemne guler, fiindcă ţinea cu stînga, ridicate la piept, reverele hainei.

Băieţilor li se păru că peste zi îi crescuse barbă mare, aşa de tare i se întunecaseră obrajii, iar prin ochelari, ochii i se vedeau roşii, învăpăiaţi.

— Bună seara. Aţi venit la mine ? Vreţi să-mi spuneţi ceva ? rosti încet profesorul.

Volodea îi ieşi drept înainte :

— Efim Leontievici, vă rugăm să ne iertaţi !

— Dar ce ? Tu eşti căpetenia ? întrebă mirat profesorul, uitîndu-se cu luare-aminte la Volodea.

— Nu... Dar toată ziua m-au muncit gîndurile... I-am spus şi tăticului. El m-a sfătuit : „Du-te la ei şi lămureşte-i". I-am lămurit. Acuma şi ei... dar vorbiţi odată. De ce tăceţi ?

— Eu sînt de vină — recunoscu în şoaptă Klenov.

Doncenko adăugă încet :

— Şi eu... puţin...

— Iar eu... — zise Volodea — eu, în loc să-i potolesc, am început să... Pe mine mă cheamă Dubinin Vladimir — isprăvi el pe neaşteptate şi îşi înălţă capul, uitîndu-se drept în ochii profesorului. Şi vă rugăm foarte mult să ne predaţi mai departe istoria.

Efim Leontievici, biruit, îşi desfăcu braţele. Haina i se deschise la piept, descoperind ceva rotund, roşu, legat cu un prosop, în care clipocea apa. Surprinzînd privirea mirată a băieţilor, Efim Leontievici îşi încheie haina cu amîndouă mîinile şi se scuză cu glasul lui gros :

— Mi-am pus un termofor cu apă rece. Inima mea, măi băieţi, cam scîrţîie : se aprinde prea repede. De aceea m-am hotărît s-o răcoresc. Acuma însă nu mai am nevoie. Îşi smulse termoforul parcă din piept şi îl aruncă pe un scaun. Eu, măi băieţi, fac parte din tagma originalilor, despre care un poet a spus : „A cere iertare unui astfel de om înseamnă a ajunge cel mai bun prieten al lui..." De altfel, astea-s fleacuri. O dată ce spuneţi că vreţi să vă puneţi pe învăţătură, totul e-n bună rînduială. O să învăţăm, prieteni !

— Mergem şi la muzeu ? Ne-aţi spus că ne duceţi la lapidarium, pe Mitridate — rosti Volodea, cu băgare de seamă.

— Mergem şi la lapidarium, pe Mitridate, peste tot, şi o să fie bine. Nu-i aşa, prieteni ?

Băieţii şi Svetlana exclamară cu entuziasm, în gura mare :

— Aşa-i !

Cînd se văzură în bezna curţii, prietenii începură să se hîrjonească şi să se îmbrîncească de bucurie ; apoi, după ce se îmbrăţişară, porniră unul lîngă altul, la vale, pe uliţele povîrnite, întunecoase, cîntînd cît îi ţinea gura un cîntec dintr-un film pe care îl văzuseră duminica trecută :

„Trei tanchişti, amici voioşi,
Pe un car blindat de luptă..."

Ai casei începuseră să fie îngrijoraţi, cînd deodată balustrada scării scîrţîi. Apucîndu-se de ea, Volodea, din trei sărituri, zbură peste toate treptele şi să înfăţişă în

carne şi oase în salon, cu mutrişoara lui mulţumită şi zîmbitoare.

— Ei ? îl întrebă tată-său, punînd mîna streaşină la ochi din pricina lămpii de masă care era lîngă dînsul. V-a iertat ? Ţi-a venit inima la loc ?

Volodea îşi descheie paltonaşul la gît. Dedesubt se vedea cravata purpurie de pionier.

Capitolul VII

EXPEDIŢIA ŞTIINŢIFICĂ

Iată ce s-a mai întîmplat, după ce profesorul a spus elevilor că înaltul podiş şi spinarea colinelor care pornesc de la culmea dealului Mitridate se întind pînă departe la Feodosia, unde tocmai atunci se făceau săpături arheologice. Volodea îşi spuse că va trebui neapărat să viziteze săpăturile de la Feodosia şi să vadă unde se isprăveşte spinarea colinelor care încep de la Mitridate. Dar cînd Dubinin îi destăinui lui Efim Leontievici acest gînd, profesorul îl lămuri că o astfel de călătorie — care cere şi bătaie de cap, şi timp mult — n-ar putea fi făcută în orice caz, decît numai în vacanţă. De altfel ar trebui ca dascălul, înainte de a intra în domeniul arheologiei, să dea elevilor unele explicaţii după manualele şcolare.

Volodea însă — cînd îşi punea ceva în cap — nu era dispus să aştepte multă vreme. Chiar a doua zi, la el acasă, se sfătui cu Mişa Doncenko şi cu Arkaşa Kruglikov. Doncenko, auzind planul, consimţi numaidecît ; dar molîul Kruglikov prinse să bombăne că i-e teamă să n-o păţească acasă. Şi-apoi nici el, nici Doncenko n-aveau bani de drum.

— Uf, ce oameni mai sînteţi şi voi ! izbucni mînios Volodea. Alţii şi-au dat şi viaţa pentru ştiinţă, iar voi... „să n-o păţesc“, „n-avem bani“ ! Zgîrciobilor ! Bine, atunci vă iau eu.

— Cum ne iei ?

— Foarte simplu. Mergeţi pe socoteala mea.

Volodea se duse la masa lui şi luă puşculiţa de ipsos în formă de iepuraş, pe care o ţinea printre celalalte lucruri. Puşculiţa asta îi fusese dăruită de Alevtina Markovna cu prilejul intrării sale în şcoală. „Succese răsu-

nătoare, purtare cuviincioasă, un car de bani, viitor de aur și o sută de ruble întotdeauna în buzunar, de cheltuială!" așa îi urase Alevtina Markovna și îl pusese pe Volodea să-și dea cuvîntul că va strînge cu răbdare ban lîngă ban, va păstra pușculița ca ochii din cap și nu va scoate nici o para din ea mai înainte de trei ani.

Volodea duse pușculița la ureche și o scutură. Zornăitul înfundat se arăta promițător.

— Ați auzit?

Băieții scuturară și ei îndelung pușculița și o duseră pe rînd la ureche, căutînd să-și dea seama cît de mare e capitalul care zăngăne înăuntru.

— Nici eu nu știu cît am aici. Voiam să strîng bani ca să-mi cumpăr la anul un ceas; dar, o dată ce-am hotărît, nu-mi pare rău.

— Volodea, poate n-ar trebui! încercă să-l împiedice Arkașa Kruglikov.

Excursia asta la Feodosia nu-l prea încînta. Arkașa era ținut din scurt acasă. Dar nici peste autoritatea lui Volodea nu putea trece.

Doncenko, băiat mai așezat și mai chibzuit decît alții, asculta cu neîncredere zornăitul pușculiței. Știa că Volodea era oricînd gata să dea „de tot" prietenilor creionul și vopselele, să le împrumute burghiul ori să-i aprovizioneze cu ținte și cu sfoară. Dar nu-i venea să creadă că ar putea cineva — numai de dragul științei — să-și dea tot avutul, pe care, desigur, l-a adunat cu greu, lipsindu-se de toate, poate chiar și de înghețată...

— Și nu-ți pare rău? îl întrebă Doncenko.

— Cum? De ce să-mi pară rău?

Volodea întoarse pușculița cu fundul în sus, luă un ciocan de pe masă și lovi. În fundul plat al pușculiței de ipsos se deschise o gaură neagră. Volodea răsturnă pușculița, și pe masă se împrăștiară monede de aramă și de argint — tot conținutul lucios și sonor al pușculiței.

— Așa! izbucni bucuros Volodea. Am încercat eu să scot banii prin gaură, cu cuțitul, dar nu mergea... Uneori mai ieșea, ce-i drept, cîte un bănuț, dar atîta tot. Pe cînd așa, îi am pe toți grămadă.

Tustrei se aplecară asupra comorii lui Volodea. Se apucară să numere. Din clasa întîi, Volodea izbutise să strîngă pînă atunci șaizeci și una de ruble și treizeci și cinci de copeici.

— Am dat lovitura! exclamă triumfător Volodea. Cu atîta bănet putem merge și la Moscova, nu numai la Feodosia. Nu-i așa?

Se înțeleseră ca duminica Volodea să nu mai plece la Starîi Karantin și să spună acasă că se duce la băieți; iar aceștia, la rîndul lor, urmau să informeze pe părinți că se duc la Volodea. Astfel se vor întîlni toți trei la gară, de unde vor merge cu trenul la Feodosia, ca să privească Mitridatul și din partea cealaltă.

Zis și făcut! Duminică, Volodea plecă mai devreme la gară și cumpără din banii lui trei bilete pînă la Feodosia; apoi îi așteptă pe Doncenko și pe Kruglikov la locul hotărît. Văzînd că nu mai vin băieții, Volodea începu să umble neliniștit de colo-colo; oare nu li s-a întîmplat ceva? Ieși în dosul gării să vadă dacă nu sosesc tovarășii săi. Acolo se ciocni piept în piept cu Alevtina Markovna.

— Vovocika! Ce cauți aici? îl întrebă mirată vecina.

— Am treabă...

— Măi-măi, ia te uită, are și secrete băiatul nostru! Ce te tot învîrți pe-aici, cu ochii la ceas? Nu cumva aștepți pe cineva?

Doncenko și Kruglikov, care sosiseră între timp, se și opriseră mai la o parte și-i făceau semne lui Volodea să vină. Pe peron se auzi glasul din megafon, rostit parcă într-o cutie de tinichea: „Trenul de Feodosia pleacă de pe linia a doua peste trei minute..."

— La revedere, Alevtina Markovna! izbucni Volodea. Am plecat, mă așteaptă...

Cît era ea de corpolentă, Alevtina Markovna începu să se răsucească în toate părțile cu o iuțeală nemaipomenită:

— Unde? Cine? Ia stai! Cine te așteaptă?

— Dar hai odată, Vovka! îl strigă naivul Doncenko. Ce faci? Pleacă trenul!

— Trenul? Care tren? Vova, unde pleci? Dar cum se poate... eu nu știu nimic!

Văzînd că nu-i chip să scape de ea, Volodea îi explică scurt:

— De ce te miri așa? Facem o excursie istorică. Plecăm într-o expediție științifică... să vizităm niște săpături... Mișa, Arkașa, haideți!

— Pentru întîia oară în viaţa mea aud aşa ceva. Ciudat! Locuim sub acelaşi acoperămînt, şi mie să nu-mi spuneţi! Foarte frumos! Mama ştie?

— Ştie, sigur că ştie! rosti răspicat Volodea. La revedere, Alevtina Markovna.

— Stai, stai, Vova! Te cunosc după vîrful nasului că minţi.

Volodea, care dăduse să pornească în goană, se întoarse şi se apropie încet de Alevtina Markovna. Aruncînd scîntei din ochii săi mari, după ce-şi zvîrli cu dispreţ buza de jos înainte, Volodea se opri în faţa mătăhăloasei vecine şi o privi — nu de jos în sus, ci parcă cel puţin din vîrful Mitridatului:

— Dumneata, Alevtina Markovna, ar trebui să ştii că n-am obiceiul să mint niciodată. O dată ce am afirmat că mama ştie, înseamnă că ştie. Atîta am avut să-ţi spun.

Volodea se răsuci brusc în loc şi alergă spre prietenii lui.

Locomotiva scoase un muget puternic şi răsuflă zgomotos; apoi, călcînd în loc cu toate roţile, zvîrli pe peron un val de aburi şi se încordă din răsputeri. Vagoanele, smucindu-se, se ciocniră în tampoane şi trenul se puse în mişcare. Băieţii abia apucară să sară în ultimul vagon.

— Aveţi bilete? îl întrebă însoţitorul de pe platforma vagonului.

Volodea îi arătă mîndru trei bilete de carton tare, cu o dungă roşie de-a curmezişul şi cu o mică gaură rotundă la mijloc.

Băieţii cercetară îndelung biletele şi le priviră la lumină, ca să citească literele şi cifrele timbrului sec.

— Oare-s bune? întrebă neliniştit Doncenko.

— N-ai nici o grijă. Doar nu mă urc pentru întîia oară în tren. Am fost şi la Moscova, şi la Leningrad, şi la Murmansk.

Deşi făcea pe şeful, Volodea simţea în suflet o neliniştе. Mai întîi nu ştia cum se va descurca acasă la întoarcere. Bine cel puţin că tatăl său era plecat de două zile în cursă... În al doilea rînd, se temea să nu-l fi păcălit cu biletele: A dat la casă un pumn de gologani... Cum l-a mai ocărît casieriţa, numărîndu-i! Dar dacă i-a dat din greşeală nişte bilete vechi? Volodea aştepta conductorul, cu inima cît un purice. Conductorul

însă nu mai venea. Trenul ajunse pe culmea care dădea spre Mitridate şi, şerpuindu-şi scurta garnitură de vagoane, se îndrepta către Feodosia. Locomotiva, zvîrlind pe coline şuviţe răsucite de fum îmbelşugat, stîrnea ciorile, care, croncănind, îşi luau zborul în toate părţile...

În vagon, băieţii găsiră două locuri libere lîngă geam. Volodea şi Mişa se aşezară, iar Kruglikov, sprijinit de umărul lui Volodea şi întinzîndu-şi gîtul, luă şi el parte la admirarea priveliştilor care se perindau în goană pe dinaintea geamului tulbure.

La stînga se vedea pe fereastră un lanţ de coline. După cum le explicase de curînd Efim Leontievici, acesta era şirul de gorgane străvechi, în număr de aproape o sută, care porneau de la Mitridate şi ţineau pînă la Feodosia. Volodea, înşirînd ce mai ţinea minte, le arăta la întîmplare:

— Uite, vezi gorganul cel turtit? Se numeşte Jilţul lui Mitriade... De cealaltă parte e Gorganul de aur; îi zice aşa, fiindcă acolo a fost îngropat mult aur... Iar dincolo se zăreşte Căpăţîna de zahăr...

— De ce-i zice aşa? S-a găsit zahăr în el? îl întrebă Doncenko, care, obosit, moţăia lovindu-se cu fruntea de geam.

— Tu pesemne ai tărîţe în cap! zise Volodea. Şi ce tot caşti ca peştele pe uscat?!

— Mă cam trage la somn...

— „Mă trage la somn!“ îl îngînă Volodea. Cum te-ai urcat în tren, te-ai şi întins ca o plăcintă. Ba ai mai ocupat şi locul de la fereastră. Lasă-l acolo pe cel ce vrea să privească afară. Arkaşa, stai tu aici. Schimbă locul cu el.

Doncenko trecu în locul lui Arkadi şi, după cîteva clipe, răsturnîndu-se greoi peste Volodea, pe care îl îngrămădise în fereastră, se puse pe o sforăială fericită. Volodea îl ghionti de vreo două ori cu umărul; dar Doncenko, după ce se îndrepta, peste puţin timp se prăvălea din nou asupra lui. În cele din urmă, Volodea se resemnă: nu era nimic de făcut. Şeful unei expediţii ştiinţifice e sortit, pesemne, să pătimească toate astea. Dar, după cum se ştie, somnul e molipsitor. Oboseala îl cuprinse încet-încet şi pe Volodea, mai ales că el dormise prost în noaptea aceea. Pleoapele îi căzeau grele şi, oricît încerca să-şi biruie toropeala, se lovi tare de

vreo două ori cu nasul de geamul rece. Se uită speriat la Kruglikov, care şedea în faţa lui, însă acesta se ghemuise de mult în colţ şi dormea cu gura larg deschisă. Volodea se încruntă, se uită la creştetul tuns al lui Doncenko şi, toropit, se prăbuşi spre capul lui.

Sări ars cînd auzi la ureche :

— Biletele !

* * *

Între timp, Alevtina Markovna — bucurîndu-se dinainte că-l va da, în sfîrşit, de gol pe nesuferitul ăsta de băiat, care mintea cu atîta nerusinare, şi că-l va înfunda în aşa fel, ca să nu mai zică nici pis — urca scara spre apartamentul familiei Dubinin. Evdochia Timofeevna, abia întoarsă din piaţă, unde cumpărase peşte, auzi de departe cascada vocii sale răguşite :

— Evdokia Timofeevna, draga mea, numai să nu-ţi pierzi firea... Îmi pare rău, dar trebuie să-ţi aduc la cunoştinţă ! Pricopsitul dumitale de Vovka... unde crezi că l-am întîlnit ? Nici nu-ţi trece prin cap ! A plecat cu nişte băieţi la Feodosia !

Un guvid mare, încă viu, lunecă în lighean din mîna Evdokiei Timofeevna şi începu să plescăie din coadă, împroşcînd cu apă toată bucătăria.

— Vai de mine, cum poţi să spui una ca asta, Alevtina Markovna ?

— Bravo ! Ştiam din capul locului că, pe lîngă toate astea, mai şi minte ! Voiam numai să controlez. S-a jurat în faţa mea că dumneata ştii. Şi uite, nu-i aşa că habar n-ai ?

— Unde-i acum ?

— Într-o expediţie ştiinţifică, aşa zicea. A pornit spre săpături. Auzi dumneata ! Cică trebuie neapărat să privească Mitridatul şi de cealaltă parte. Nu-i ajunge că-l vede de-aici !

— Dumnezeule, ce bucluc ! izbucni în sfîrşit Evdokia Timofeevna, tulburată pînă în fundul inimii. Şi nici Valentina, ca un făcut, nu-i acasă. Iar Nikifor Semionovici e plecat în cursă. Ce să mă fac ?

— Pe mine mă revoltă mai cu seamă minciuna asta sfruntată ! Şi încă mai are obrăznicia să nege. Să-l fi

auzit cum vorbea cu mine. L-ai rîzgîiat prea mult, Evdokia Timofeevna. Nu-i treaba mea să mă amestec în educaţia altora, dar dacă vrei să asculţi un sfat bun, am să ţi-l spun cu dragă inimă, ca o veeină adevărată...

Dar Evdokia Timofeevna n-o mai asculta :

— Lasă-mă, Alevtina Markovna... Nu mai vorbi atîta, că şi aşa mă doare capul !... El parcă mi-a spus ceva cînd a plecat azi-dimineaţă. Da, da, chiar mi-a spus. Stai că mi-am adus aminte ! Într-adevăr, aşa-i : eu mă găteam să mă duc la piaţă, iar el mi-a cerut voie să-l las pînă la nişte prieteni, la Kruglikov ; după aceea s-a apropiat de mine şi a adăugat : „Mamă, cum te întorci de la piaţă, uită-te pe masa mea ; ţi-am lăsat ceva. Neapărat să te uiţi". Mi-am închipuit că o fi născocit iarăşi vreo maşină sau vreo corabie. Mă scoate din sărite cu ele ! Mă reped să văd...

Evdokia Timofeevna intră iute în odaia unde se afla masa lui Volodea. Astăzi, o rînduială nemaipomenită domnea acolo. Toate erau puse la locul lor. Nu se vedea nici fir de talaş, nici gunoaie, nici bucăţele de carton, nici pete de clei... Totul se găsea unde se cuvenea : modelele, borcanele cu vopsele... Cărţile erau aşezate frumos în teancuri, sculele aranjate în sertar, iar pe masă se afla o foaie de hîrtie strînsă în patru, pusă cu un colţ sub o riglă.

Temîndu-se parcă să ia biletul în mînă, Evdokia Timofeevna se aplecă şi citi rîndurile scrise chiar deasupra.

„Dragă mamă ! Te rog nu te speria. Am plecat împreună cu băieţii să privesc Mitridatul şi de cealaltă parte. Se vede bine din Feodosia. Bani pentru bilet am luat din puşculiţa mea. Volodea."

Alevtina Markovna, care ardea de nerăbdare, se uită peste umărul mamei ; apoi se întoarse spre scrin, unde era locul puşculiţei. O apucă şi, cînd văzu spărtura neagră din fund, se cutremură de indignare :

— Adio, bieţii bănişori ! Şi eu care i-am dăruit-o, ca o proastă, socotind că asta o să-l facă mai aşezat...

— Ce-i de făcut ? Să dau o fugă la gară ! zise Evdokia Timofeevna. Se pregăti repede, încuie odaia, dădu cheia Alevtinei Markovna, cu rugămintea s-o înmîneze Valiei, şi se năpusti spre uşă ; dar din prag se

întoarse și spuse : Totuși, Alevtina Markovna, Vova n-a mințit !...

Șeful gării o informă pe Evdokia Timofeevna că trenul următor spre Feodosia pleacă abia peste cinci ore, dar o sfătui să se adreseze miliției gării, și chiar o conduse pînă acolo pe femeia care-și pierduse cu totul capul.

Milițienii notară numele și semnalmentele băieților și-i dădură să completeze un lung formular de anchetă ; îi cerură o declarație și făgăduiră că vor limpezi lucrurile. Șeful gării îi spuse că va trimite o telegramă la Feodosia.

Evdokia Timofeevna rămase să aștepte trenul.

*
* *

... — Biletele ! repetă conductorul cu ochelari mici, cu ramă de metal.

Nespus de tulburat, Volodea îi întinse cele trei bilete.

— Cu cine mai ești ? îl întrebă conductorul.

Volodea îl arătă pe Kruglikov, trezit dintr-o dată, și pe Doncenko, care se uita buimac de somn.

Conductorul îi privi peste ochelari pe tustrei pasagerii, cu luare-aminte și — cel puțin așa i se păru lui Volodea — cu multă neîncredere ; apoi luă biletele, le desfășură în evantai ca pe niște cărți de joc, le cercetă în zare și, după ce le așeză tacticos unul peste altul, le perforă dintr-o dată pe toate trei cu o deosebită plăcere, mînuind cleștele enorm, cu clonț mare. Îi dădu îndărăt lui Volodea biletele, iar pe urmă se uită sub bancă.

După ce ieși conductorul, băieții scoaseră un oftat de ușurare.

— Ufff ! Căuta ceartă cu lumînarea — zise Kruglikov.

— Vreun tipicar — îl categorisi Volodea. Numai să cazi în laba unui asemenea om... Dar noi sîntem în perfectă ordine. Ce ne pasă !

Cînd trenul ajunse în Feodosia, Volodea își duse mai întîi prietenii la bufet. Luară loc la o masă și se simțiră cu adevărat bărbați și călători.

Mult timp nimeni nu veni la ei. Ospătarii se duceau pe la toate mesele, dar pe ei parcă nici nu-i băgau în seamă. Atunci Volodea își scotoci buzunarele și, scoțînd

banii rămași, îi așeză grămadă pe masă, ca toți să vadă ce pasageri bogați au intrat, în sfîrșit, la bufetul gării din Feodosia. Dar nici turnulețul de monede lucitoare din fața lui Volodea nu-l ademeni pe ospătarul pirpiriu și oacheș, care trecu pentru a cincea oară pe lîngă băieți, cu degetele amînduror mîinilor încărcate, ca de niște inele fantastice, de toartele grelelor halbe, pline cu bere chihlimbarie.

La masa de alături se așezaseră între timp doi funcționari în delegație, îmbrăcați în mantale de ploaie scorțoase, cu glugă, făcute din pînză de cort. Țineau pe genunchi servietele umplute doldora și se uitau nerăbdători îndărăt, așteptîndu-l și ei pe ospătar. După aceea, unul dintr-înșii ridică o scrumieră de alamă și ciocăni cu ea în farfuria pe care se afla un ghiveci cu o hortensie gingașă. Ospătarul sosi numaidecît.

Atunci Volodea luă și el scrumiera și ciocăni în farfurie.

— Ce-i, băiețaș ? Ce bați așa ?

În sală, zgomotul pașilor și glasurile se răsfrîngeau în tavan, încît băieților li se păru că și vocea aceasta vine de undeva de sus. În sfîrșit, ospătarul se apropie și de masa lor.

— Dați-ne, vă rog, două... — Volodea măsură din ochi înălțimea turnulețului de monede — ba nu, trei chifle și o porție de halva.

— Altceva cu ce vă mai servim ?

Volodea era în culmea fericirii că-i vorbea ospătarul atît de politicos. Din recunoștință, ar fi fost gata să comande tot ce se afla în vitrina bufetului ; dar, trăgînd iarăși cu coada ochiului la fișicul de lîngă scrumieră, răspunse :

— Altceva nu mai dorim nimic...

Cînd să iasă băieții din gară, un milițian îi opri :

— Mult v-ați mai lăsat așteptați ! Unde v-ați rătăcit ? îi întrebă el.

Băieții, zdrobiți, se uitară unul la altul. Volodea însă ridică din umeri :

— Ce rătăcit ? Cu noi vorbești, nene ?...

— Mă iei cu nene, hai ? îi tăie vorba milițianul. Nu-mi umblați cu fofîrlica, că nu se prinde !

— Dar ce doriți, tovarășe milițian ? întrebă Volodea, care, pricepînd cum stau lucrurile, își făcu repede un

plan. Desigur că ne confunzi. Noi sîntem fraţi. Ne cheamă Terescenko şi am venit aici la bunica noastră.

— Bine, bine, deocamdată însă haideţi pînă la bunicul ! zise miliţianul fără să zîmbească şi, pentru orice împrejurare, îl apucă de cot pe Volodea.

— Te rog, fără mîini ! izbucni jignit Volodea.

— Bine, băieţaş, fie şi fără mîini — consimţi miliţianul. Numai daţi-vă cuvîntul că n-aveţi s-o ştergeţi. De altfel, tot v-aş prinde.

Îi duse într-o cameră la capătul gării, unde un om cu şapcă de feroviar în cap şedea la un birou. Avea nişte mustăţi mari, sure, groase sub nas şi subţiri la vîrf, de parcă pe buza de sus ar fi avut prins un caier de lînă.

— Aha, aţi venit ! prinse el să răcnească cît îl ţinea gura, cu voce fioroasă de bas ; şi, pentru efect, trînti cu pumnul în hîrtiile din faţa lui de pe masă. Numai vagabonzi îmi mai trebuiau ! Ce năzbîtii v-au mai trecut prin cap ? Ce înseamnă asta ? Hai ?!

Doncenko încremeni de frică. Faţa îi deveni plîngăreaţă. Kruglikov se ascunse la spatele lui Volodea, care nu suferea să strige cineva la el, iar acum se supără foc. Văzînd însă că, oricum, totul este pierdut, se apropie de masa şefului şi, cu o voce răsunătoare, subţire din cauza tulburării, zise :

— Dar pentru ce răcniţi ? Ce, am furat ceva ?

— Cum ?! Mai şi întrebi ? Tu mă întrebi... pe mine ? porni să tune şi să fulgere şeful.

— Vă rog să nu ţipaţi la noi — repetă Volodea. Dumneavoastră sînteţi şef de gară sovietic, iar noi sîntem elevi sovietici, aşa că ar trebui să vorbiţi frumos cu noi... Vă rog... Pe mine mă cheamă Dubinin Vladimir. Tata e marinar de cursă lungă... Acesta e Kruglikov Arkadi, fiu de doctor, iar celălalt se numeşte Doncenko Mihail. Am venit aici într-o excursie.

— Ce ? Cum ?... Hm... Şeful staţiei se uită în ochii lui Volodea şi rosti deodată încet, cu vocea schimbată, ca pentru sine : Să nu răcnesc la voi, auzi, cînd cine ştie unde mai aveaţi de gînd să vă duceţi ! Spune-mi, te rog, cum vine asta ? Cine v-a dat vouă dreptul să plecaţi de acasă fără voie ? Am şi primit trei telegrame în privinţa voastră. S-a anunţat şi la radio. A trebuit să pun paznici la toate ieşirile din gară. Spune dumneata, te rog, aşa este ? Hm ! Şi ei, de colo, cică să nu răcnesc !

Tare aş vrea să ştiu cum v-ar pofti inima să vorbesc cu voi. Glasul şefului de gară răsună mai plin : „Bună ziua, bine aţi sosit, vă mulţumim că ne-aţi făcut cinstea să ne vizitaţi oraşul. Nu doriţi să vedeţi curiozităţile noastre istorice ?“ Aşa, nu ? Şi el se apucă iarăşi să răcnească : Hai !?... Ia răspundeţi-mi ! Cum ?

— Tocmai de aceea am venit, tovarăşe şef, din punct de vedere istoric...

Miliţianul care-i adusese pe băieţi şi care rămăsese în spatele lor se plesni cu palma peste coapsă :

— Ia te uită ce vorbe-i ies din gură ! Grozavi băieţi !

— Hlopunin ! se răsti şeful gării la el. Ce-nseamnă asta ? Linişte acolo ! Du-i în camera de serviciu ! În curînd va sosi din Kerci o garnitură întreagă cu mamele lor.

Hlopunin îi duse pe băieţi în camera de alături şi le arătă o bancă lungă, lîngă perete :

— Uite, şedeţi aici şi deocamdată aşteptaţi. În curînd or să vă sosească mamele şi nu ştiu dacă o să vă fie moale. Expediţie ! Mă rog ! Cercetători ştiinţifici ! Dar la şcoală cum învăţaţi ?

— Bine — răspunse cu siguranţă Kruglikov.

— Ba chiar foarte bine — preciză Volodea.

Doncenko oftă şi tăcu.

— Dar ce... vă învaţă acum la şcoală despre Feodosia noastră ?

— Am învăţat despre Kerci, dar noi voiam să cunoaştem şi Feodosia voastră.

— Oraşul nostru e frumos — rosti cu convingere Hlopunin. Cercetătorii ştiinţifici, desigur, nu au ce face aici ; dar merită să-l vizitezi. Am avut un pictor vestit : Aivazovski. Aţi auzit de el ? A zugrăvit furtuna pe mare, uneori şi marea liniştită. Dar mai mult furtuna... A locuit chiar aici, în oraşul nostru. Dar de altfel a murit de multă vreme. Ne-au rămas însă tablourile lui, o galerie întreagă. Face să le vedeţi, dacă sînteţi nişte băieţi atît de curioşi. Nu-i departe. Cum ieşiţi din gară, la dreapta...

— Dumneata ai pus gabja pe noi, iar acum ne îndemni să vizităm oraşul...

O femeie grasă, înspăimîntată, se apropie de uşa biroului. Cotrobăi încă o dată în poşeta de piele, o închise cu zgomot ţăcănind tare încuietoarea şi, lovindu-se cu

palmele peste toate buzunarele, scoase un geamăt adînc, prelung :

— Mi l-au furat... sau l-am pierdut. Nu-l găsesc... nu-i nicăieri. Bună ispravă !

Puse mîna pe clanța ușii și i se adresă lui Hlopunin :

— Unde-i șeful gării ? Aicea-i șeful dumitale ?

Primind un răspuns afirmativ, femeia bătu cu putere în ușa biroului. De dincolo se auzi glasul șefului. Femeia trase scurt ușa după dînsa și intră în birou.

— Are să-l găsească la paștele cailor ! îi prezise Volodea.

— Ce înseamnă asta, tovarășe șef ? se auzi glasul femeii din birou. Mi-a dispărut buletinul din poșetă. Îl aveam aici, iar acum, ia-l de unde nu-i ! Ce ordine ții dumneata ? De ce mai ocupi locul acesta ?

Băieții ascultau cu sufletul la gură. Așteptau nerăbdători ca, din clipă în clipă, să izbucnească glasul de bas al șefului, iar femeia să iasă de-a berbeleacul din birou. Dar, spre marea mirare a băieților, glasul șefului nu se auzea de loc. Veneau de acolo numai țipetele furioase ale femeii care își pierduse buletinul.

Cînd femeia tăcu, cineva îi răspunse atît de încet, încît cuvintele nu i se puteau desluși.

— Aha — le spuse Volodea la ureche tovarășilor lui de drum. S-a făcut blînd ca un mieluțel...

— Cine ? Jevlakov ? Șeful, vrei să zici ? se miră milițianul, care-l auzise pe Volodea. Dar el întotdeauna-i liniștit. Nici nu-i auzi gura. Cu voi a fost altceva. Dinadins a făcut-o. Cînd m-a trimis după voi, așa mi-a spus : „Vezi, adu-mi-i aici pe călători, să le trag eu o săpuneală bună ! Dacă cei de-acasă nu știu cum să-i crească, zice, am să-i reeduc eu : am să le iau piuitul, să le treacă cheful pe viitor".

Ușa dinspre biroul șefului se deschise, și femeia care își pierduse buletinul ieși de acolo.

— Unde să-l caut ? răcni ea, întorcîndu-se din prag. L-am căutat peste tot ; acum caută-l dumneata !

— Nu te frămînta, cetățeano ! Mai bine caută liniștită — răsună din cabinet glasul moale, împăciuitor al șefului de gară. Veni pînă în pragul ușii și, cînd dădu cu ochii de băieți, numaidecît începu să zbiere, zburlindu-și mustățile : Stați numai că v-arăt eu ! Auzi ! Vă dau eu vouă hoinăreală !

Timpul trecea încet. Băieții se plictisiseră să tot șadă acolo, în camera de serviciu. Mereu intrau milițieni, aruncau cîte o privire asupra băieților și îl întrebau pe Hlopunin :

— Din tren ?

— Da, din tren — răspundea Hlopunin.

— I-ați reținut ?

— Da, a trebuit !

— Ce-au făcut ? I-au prins fără bilet ?

— Nu — îi lămurea Hlopunin. Sînt cercetători științifici.

— Zău ? Și în care știință ?

— În știința „ia-ți tălpășița".

— Oho, asta-i pesemne o știință nouă !

— Da, o-nvață ei la Kerci.

Toți izbucneau în rîs, uitîndu-se la băieții îmbufnați.

Femeia de adineauri — cea care pierduse buletinul — intră din nou.

— L-am găsit ! răcni ea, deschizînd ușa biroului șefului de gară. L-am găsit ! Îl băgasem în geamantan. Ce ziceți de asta ?

— Așa-i cîteodată — răspunse scurt șeful gării.

În sfîrșit, lumea începu să se vînzolească în marea sală de alături. Hamalii se duceau pe peron. Și șeful gării ieși din birou, răsucindu-și caierul mustăților, își încheie mantaua de ploaie la toți nasturii, își îndreptă șapca și se adresă lui Hlopunin :

— Rămîi aici ; eu trebuie să ies în întîmpinarea trenului. Iar voi, istoricilor iuți de picior, după mine, fuga marș ! Hei, stați, nu așa. Luați-vă de mînă, și pasul mai mare ! După mine ! Șeful ieși pe peron și acolo îi așeză pe băieți în front. Acum stați așa ca să vă vadă toată lumea.

O fluierătură... aburi... umbre mari, vărgate cu dungi înguste de lumină, se năpustiră asupra gării, acoperind și înăbușind totul. Ferestrele vagoanelor plutiră pe deasupra băieților, mai întîi repede, apoi din ce în ce mai încet, pînă ce, în sfîrșit, trenul se opri.

— Uite-i ! Sînt toți aici ! răsună glasul Evdokiei Timofeevna. Slavă Domnului ! Sînt bine, sănătoși !

Fugi pe coridorul vagonului și coborî repede de pe scară pe peron. După ea se dădu jos mama lui Arkașa Kruglikov, urmată de mama lui Mișa Doncenko. Tustrele

Clubul cărții digitale 2022

mamele se repeziră la odraslele lor care, de emoţie, tot se mai ţineau de mîini, cum le poruncise şeful gării. Se auziră exclamaţii pline de mustrări, tînguieli, oftaturi... Şeful gării duse mîna la şapcă, apoi îşi mîngîie cu degetul mic vîrful mustăţilor :

— Iată-i pe tustrei, cetăţenelor ! Transportul intact. A trebuit numai să le fac puţină muzică. Altfel nu se poate... Vă rog, luaţi-i în primire.

Toţi intrară în biroul şefului. Mamele scoaseră din sacoşe şi din legături de-ale mîncării ; dar băieţii, din mîndrie, nu primiră nimic.

— Mulţumim, am mîncat.

— A făcut cinste Volodea — lămuri Kruglikov.

— Trei chifle şi halva — adăugă încet Doncenko.

El, pesemne, nu s-ar fi dat în lături să mai îmbuce ceva, dar nu-i venea la îndemînă să primească faţă de Volodea, care îl ospătase cu atîta generozitate. Se văzu deci silit să renunţe la legătura ispititoare pe care o desfăcuse mama înaintea lui.

Mamele erau atît de fericite că şi-au găsit feciorii, pe care îi socoteau pierduţi fără urmă, încît uitară, la început, chiar să-i ocărască. Le făgăduiră numai că vor căpăta acasă ce li se cuvenea... Atunci dîrzul Volodea hotărî să ia ofensiva...

— Bine, mamă, ai să mă ocărăşti acasă. Dar pentru că tot aţi venit, hai să vizităm săpăturile şi să vedem cum arată dealul Mitridate din partea asta.

— N-am să-ţi fac pe plac ! izbucni supărată Evdokia Timofeevna. Roagă-mă mai degrabă să nu-i spun nimic tatii cînd s-o întoarce. Altfel ai s-o iei tu şi pe-o parte, şi pe alta. Ea îi întoarse spatele lui Volodea : Auzi, nerușinatul ! Nici nu vreau să te văd în ochi ! Încă nu mi-a venit inima la loc.

— Dar tot trebuie să aşteptăm trenul două ceasuri.

— Ai să stai aici. Şi să nu îndrăzneşti să te depărtezi de mine nici un pas.

Volodea oftă. Atunci le veni în ajutor fiorosul şef de gară :

— Hai, duceţi-i, dacă ţin atîta la asta. Că dacă nu le iese din cap, iarăşi au să fugă. Vă rog să-i luaţi de aici şi să-i duceţi unde vreţi, numai să nu-i mai văd înaintea ochilor. Mi-am pierdut o jumătate de zi cu ei !... Apoi, întorcîndu-se spre băieţi, îşi zbîrli mustăţile. Să

fie pentru ultima oară ! zbieră el. Aţi înţeles ? Şi cu asta basta !

Pînă la urmă mamele, sfătuindu-se una cu alta şi fiind toate de părere că s-ar plictisi să mai aştepte încă două ceasuri trenul la gară, se lăsară înduplecate de rugăminţile băieţilor şi plecară împreună cu ei să viziteze Feodosia.

Umblară pe uliţe curăţele. Multe case aveau arcade imitînd arhitectura veche. Dincolo de căsuţele cu colonade, sus pe deal, puteau fi văzute de pretutindeni ruinele turnurilor genoveze, măcinate de vreme.

O briză răcoroasă sufla dinspre mare. Fanioanele multor ţări fîlfîiau prinse de parîme, deasupra cîrmei vapoarelor.

În vreme ce treceau cu toţii pe lîngă intrarea în port, ieşi de-acolo un marinar înalt, cu manta de ploaie şi cu şapca flotei comerciale. Cînd să dea colţul străzii, deodată se întoarse şi înmărmuri de mirare. Iar Volodea, cînd îl văzu, se şi ascunse la spatele maică-si.

— Dusia ? ! exclamă uimit tatăl. Ce cauţi aici ? Şi Volodea ? Tii, dar e o întreagă excursie. De ce nu mi-aţi spus ? Eu am sosit ieri ; acum încărcăm corabia şi în curînd ridicăm ancora...

— Bună ziua, Nikifor Semionovici — rostiră emoţionate şi celelalte două mame.

— Tăticule, noi ne ducem să vizităm săpăturile — zise repede Volodea, venindu-şi în fire.

— Dar cum de v-a dat prin minte să veniţi aici ? Eu nu v-am auzit niciodată să puneţi la cale o excursie — bodogăni Nikifor Semionovici, uitîndu-se bănuitor la feţele tulburate ale soţiei şi fiului său. Curios ! Ne-am întîlnit ca două corăbii gata să se ciocnească prin ceaţă.

Lui Volodea îi venea să intre în pămînt, să se cufunde în mare, să se prefacă în abur şi să se împrăştie în văzduh.

— Ia uită-te la mine ! îi spuse tatăl. Nu cumva tu eşti capul răutăţilor ?...

Sînteţi curioşi, fără îndoială, să ştiţi ce-a fost mai departe. Dar parcă face să povestim ? Ce putea să fie ? A fost şi rîs, au fost şi lacrimi. Cei mici au făgăduit că aşa ceva n-o să se mai întîmple, iar cei mari i-au încredinţat că nici acasă n-o să se întîmple nimic. Multe

s-au spus, multe s-au ascultat... Pe urmă tatăl s-a întors la corabie şi a plecat pe mare, iar expediţia s-a îndreptat repede spre gară, fiindcă sosise ceasul întoarcerii.

Călătoriră în tăcere. Nimeni nu scoase nici un cuvînt. În schimb, a doua zi, Iulia Lvovna a vorbit despre asta în cancelarie.

Ce-a spus, nu-i greu de închipuit! Volodea îşi va aduce mult timp aminte de vorbele ei, iar noi n-avem de gînd să le repetăm.

* * *

În curînd, Efim Leontievici îşi îndeplini făgăduiala şi merse cu toată clasa la lapidarium.

Vizitînd muzeul, micii excursionişti descoperiră lucruri uimitoare. Mai întîi se lămuriră că numele de „lapidarium" vine de la cuvîntul latinesc „lapis", care înseamnă „piatră". Lucru de mirare: de cîte ori Volodea şi colegii lui hoinăreau pe costişele dealului Mitridate, vedeau coloanele sure, sculptate ale muzeului. Uneori, uitîndu-se la pozele din manualele claselor superioare, copiii găseau în paginile cărţilor imaginea unor clădiri cu coloane asemănătoare şi se minunau: cîte lapidarii sînt pretutindeni! Acum aflară că arhitectura muzeului din oraşul lor fusese copiată după străvechiul templu grecesc al lui Teseu şi că în el se păstrează lespezi de piatră, tocite de vreme, monumente funerare, preţioase pentru savanţi şi renumite în lumea întreagă.

Chiar şcolarii cei mai neastîmpăraţi se domoliră cînd Efim Leontievici, împreună cu ghidul muzeului — un bărbat smead, cu ochi albaştri şi cu mustăţi cărunte, tuşinate — îi conduse pe elevi lîngă monumente, mauzolee, băi de piatră, lespezi, urcioare şi amfore uriaşe în care putea să încapă o grupă întreagă de pionieri. Şi cînd te gîndeşti că toate aceste lucruri au fost făcute de mîna unor oameni care au trăit aici acum două mii şi mai bine de ani! Podoabe rare, flori, desene, zei, galere, imagini de grifoni (lei cu cap de vultur) tăiate în piatră, ca şi chipuri de ostaşi, litere greceşti colţuroase, bănci din lespezi sfărîmate — toate acestea purtau urma veacurilor de mult trecute, cînd oraşul Kerci era încă Panticapei, iar Kamîş-Burun se numea foarte comic: Diia-Tiritaca. Dar încă de pe atunci, în vremurile acelea de demult, se scotea calcar alb din carierele de piatră şi se zideau din el oraşe, case şi temple. Acum, oraşul e clădit tot din aceeaşi piatră.

Volodea cercetă cu băgare de seamă pietrele poroase, tocite, care aveau istoria lor milenară. Efim Leontievici le povestea despre războaiele străvechi, care făcuseră să tremure pietrele Panticapeii, despre crudul rege Mitridate, al cărui nume îl poartă dealul unde se află azi muzeul. Efim Leontievici le povesti şi de Savmac, viteazul căpitan al sclavilor sciţi răsculaţi din Panticapei (şi el sclav), pe care ei l-au făcut rege. Ţara lui Savmac se întindea aproape asupra întregului regat Bosporan. Dar Savmac a căzut într-o luptă inegală cu Mitridate.

Volodea începu deodată să-l urască pe Mitridate. Află însă că unul dintre comandanţii oştilor romane, trimis de senat să lupte cu Spartacus, nu a putut pleca pentru a-şi îndeplini misiunea, deoarece cam pe atunci purta război cu Mitridate. Volodea îl iertă întrucîtva pe Mitridate, regele Bosporului, care făcuse cît de cît greutăţi romanilor în lupta lor cu Spartacus.

Astfel se desluşeau mereu noi şi noi relaţii uimitoare, de care Volodea habar n-avea mai înainte — după cum nu-i trecuse prin minte cînd era copil mic că ar putea fi vreo legătură între termometrul de la grădiniţa de copii şi inscripţia scrijelită de tatăl său în carierele de piatră.

Lui Volodea îi plăcea mai cu seamă că ghidul muzeului vorbea despre trecut în aşa fel, încît puteai crede că fusese chiar el pe domeniile lui Mitridate, că stătuse de vorbă cu sclavii de pe galere, gustase vin din amfore, aprinsese candele în temple şi fusese de faţă la cearta dintre Mitridate şi fiul său. Cu toate că purta o bluză largă, cenuşie, din buzunarul căreia ieşea vîrful unui creion, iar în picioare avea sandale obişnuite, „Skorohod", Volodea era încredinţat că nu s-ar fi rătăcit pe uliţele Panticapeii şi, la nevoie, s-ar fi înţeles atît de bine cu anticii, încît însuşi Savmac sau chiar Spartacus l-ar fi luat drept unul de-al lor.

Uitîndu-se la literele tăiate în piatră, Volodea își aduse iarăși aminte de subterana — împrejmuită acum — unde rămăsese o amintire săpată de tată-său în timpul glorioasei lui tinereți. «Odată și odată vor dezgropa și piatra aceasta și o vor așeza în lapidarium. Oamenii vor veni și vor citi: „N. Dubinin. I. Griținko. 1919". Vor vedea steaua cu cinci colțuri și își vor da seama ce eroi s-au luptat în carierele de piatră în anul 1919 al erei noastre.»

Capitolul VIII

Biblioteca Ion Creangă

PĂMÎNTUL ȘI CERUL

După atîtea aventuri pe uscat și pe mare, Volodea hotărî că-i timpul să cucerească și văzduhul.

Era în 1939, cînd Volodea trecuse în clasa a cincea. Cam în vremea aceea s-a întîmplat explozia în curtea de sus a școlii.

Cei „Trei Vova" — cum erau numiți în clasă Volodea Dubinin, Volodea Kiselevski și Volodea Burakov — se hotărîră să dea drumul unui balon făcut de dînșii, pe care îl construiseră după niște indicații din broșura „Fizica pentru toți". Făcuseră rost de la laborator de puțin hidrogen într-o retortă, cu care încercară să umple balonul de foiță lipită cu gumă arabică. Se petrecu însă ceva neprevăzut: amestecul dădu o substanță explozibilă. În curtea școlii se auzi o bubuitură puternică și geamul de la ghereta paznicului se făcu țăndări. Iarăși discuții neplăcute... Iulia Lvovna îl lămuri din nou pe Volodea că se apucase de lucruri peste puterile lui... că orice măiestrie se sprijină pe știință... și că atunci cînd omul nu știe încă destul, cea mai bună inițiativă nu poate aduce decît nenorociri.

Într-adevăr, a fost cît pe ce să cadă pe capul lor o adevărată nenorocire cînd cei „Trei Vova" au întreprins singuri o altă încercare de a birui văzduhul.

Văzuseră de atîtea ori cum băieții de la Casa Pionierilor înălțau zmee mari, ca niște cutii turtite, deasupra dealului Mitridate! Prietenii hotărîră să facă și ei un asemenea zmeu. În revista „Znanie sila"[1] găsiră modelul zmeului. Dar băieții nu ținură seamă de el. Îi atrase mai cu seamă o notă tipărită pe aceeași pagină.

[1] „Znanie sila" — „Știința este o forță". (n.t.)

Scria acolo că un zmeu foarte mare poate să ridice chiar un om. Tustrei prietenii hotărîră să facă un zmeu uriaș, care să-i minuneze pe toți. Meșteriră la construcția lui timp de două săptămîni. În sfîrșit, zmeul fu gata. Era alcătuit din patru șipci de cîte doi metri lungime, prinse la capete cu două manșete late din hîrtie groasă de împachetat și fixate la mijloc cu niște draniță așezate cruciș. Zmeul era gigantic. Era așa de mare, că, pus în picioare, semăna cu un paravan sau cu un chioșc din colțul străzii Krestianskaia unde se vindea înghețată. Cei „Trei Vova" începeau tocmai bine în spatele acestui paravan.

Făcură rost în port de o frînghiuță subțire, tare... Băieții cărară cu trudă zmeul — ca pe un cufăr mare și greoi — pe costișa povîrnită a dealului Mitridate. Aici, zmeul își arătă numaidecît năravul: fu gata-gata să se smulgă din mîinile stăpînilor lui, la cea dintîi învolburare de vînt. De-abia îl domoliră băieții.

Hotărîră ca Volodea Kiselevski și Volodea Burakov să țină mosorul cu frînghia învălătucită. Ei trebuiau să se coboare puțin mai jos, pe costișă, iar Volodea Dubinin, urcat sus, pe povîrniș, urma ca la momentul potrivit să salte zmeul în aer și să-i dea drumul cînd ceilalți doi Vova, la comanda lui, vor porni fuga în jos. Dar zmeul era atît de greu, încît Volodea nu-l putu ridica singur deasupra capului, împotriva vîntului. Din nenorocire, în ziua aceea, un băiețel de vreo șapte ani, din vecini, Iliușa Sîrikov, se luase după cei trei prieteni. În vreme ce băieții cărau la deal zmeul, Iliușa își ajuta prietenii din răsputeri, cu toate că ei îl goneau și strigau la dînsul să nu se bage și să nu-i încurce. Văzînd că Volodea nu poate s-o scoată la capăt cu zmeul uriaș, Iliușa, ridicîndu-se în vîrful picioarelor, se silea să-l ajute pe tovarășul său mai mare și să-și justifice participarea la un eveniment așa de însemnat ca înălțarea unui zmeu. În sfîrșit, Iliușa simți că zmeul se lasă stăpînit. Se atîrnă de el cu amîndouă mîinile, întinzîndu-se cît putu de tare. Abia se putea sprijini cu vîrful degetelor de costișa repede... Cînd, deodată, simți că-i fuge pămîntul de sub picioare. Ca să nu cadă, bietul băiat apucă frînghia întinsă tare, care-i tăia palmele. Se uită în jos și, îngrozit, văzu că panta dealului Mitridate parcă pornise la vale și se îndepărta din ce în ce

mai mult. Nu mai era chip să pună piciorul pe pămînt, oricît s-ar fi zbătut...

— Sari, dă-ți drumul! îi strigă de jos Volodea Dubinin.

Fără să se uite îndărăt, ceilalți doi, nemaiputînd de bucurie, alergau la vale pe povîrniș. Auzind strigătul lui Dubinin, ei întoarseră capul și îl zăriră pe Iliușa, care se înălța la cer. Băiețelul era la vreo patru metri deasupra pămîntului, spînzurat cu brațele întinse, învîrtindu-se în văzduh. Dădea din picioarele lui goale, dar nu îndrăznea să sară. Zbîrnîind din hîrtia-i întinsă, avîntîndu-se la fiecare izbucnire de vînt, zmeul se înălța tot mai sus. Băieții, zăpăciți, de-abia îl țineau și, temîndu-se să nu scape zmeul din mîini, desfășurau frînghiuța de pe mosor și, prin asta, înălțau zmeul cîte puțin, din ce în ce mai sus.

În salturi, Volodea porni fuga la vale. Alergă pînă la prietenii lui, înhăță frînghiuța și, cu hotărîre, începu s-o înfășoare de-a dreptul pe brațul lui gol.

— Ține-te, Iliușa, ține-te bine! îl încurajă el.

Frînghiuța aspră îi tăia pielea. Brațul lui Volodea se învineți. Dar zmeul se încăpățîna, îl trăgea în sus, se smucea ba într-o parte, ba în alta, amenințînd să se lovească de povîrniș și să-l izbească pe Iliușa, spînzurat de frînghiuță, de costișa dealului. Atunci Volodea dădea drumul frînghiuței cîțiva centimetri și zmeul își îndrepta poziția. Cînd picioarele lui Iliușa fură cam la vreun metru de pămînt, Volodea comandă:

— Prindeți-l repede... De picioare! Dar aveți grijă.

Cei doi Vova îl prinseră de picioare pe zburătorul fără voie, care avea degetele zgîrcite de groază, și îl lăsară cu luare-aminte pe pămînt. Iliușa tăcu cîteva clipe, apoi își privi atent palmele, pe care începuseră să se ivească urme vinete, iar curmăturile să se umfle, și începu să urle deznădăjduit numai atunci cînd simți sub picioare pămîntul tare și sigur...

Între timp, zmeul, eliberat de greutate, se înălță deodată drept în sus. Vîntul îl repezi cu putere într-o parte; zbîrnîind, zmeul se izbi de povîrniș. Hîrtia plesni de la un capăt la altul, încheieturile îi trosniră și vîntul tîrî la vale, pe costișă, spetezele rupte și zdrențele de hîrtie.

N-avea nici un rost să mai ducă acasă rămăşiţele adunate de pe jos.

De asemenea nu se alese nimic nici din proiectul unui nou balon uriaş, cu care — după calculele precise ale celor „Trei Vova“ — se putea zbura uşor pînă la Lună. Trebuiau numai să pregătească trei învelişuri. Primul înveliş — cel exterior — urma să plesnească sub stratosferă. Balonul, după socoteala celor „Trei Vova“, se va elibera de al doilea înveliş în atmosferă. Asta îl va împinge atît de puternic în spaţiul interplanetar, încît va ajunge în Lună. Cel din urmă înveliş al balonului va fi de folos la coborîre. Astfel, totul fusese chibzuit şi prevăzut.

Dar Vasili Platonovici, profesorul de fizică, le dădu proiectul peste cap, socotindu-l neştiinţific, întrucît un aerostat nu poate zbura în vid. Nu putea fi deci folosit la zborul în Lună. Pe deasupra, profesorul îi puse în încurcătură pe viitorii navigatori aerieni printr-o întrebare foarte simplă :

— Dar îndărăt, dragii mei, cum aveţi de gînd să zburaţi ?

La asta, nici unul dintre cei „Trei Vova“ nu apucase încă să se gîndească.

Vasili Platonovici îl sfătui pe Volodea Dubinin să intre în cercul aeromodeliştilor de pe lîngă Casa Pionierilor.

— Ascultă-mă pe mine — îi spuse Vasili Platonovici — acuma-i era aviaţiei, nu a navigaţiei aeriene : e veacul avioanelor, nu al aerostatelor. Au învins aparatele mai grele decît aerul. Dacă vrei să cucereşti văzduhul, apucă-te deocamdată de făcut modele de avioane. E o ocupaţie încîntătoare şi pe de-a-ntregul după puterile tale. Numai că trebuie să fii cumpătat. Acolo-i nevoie de multă răbdare.

Şi Volodea se înscrise în clubul tinerilor constructori de aeromodele. Fu repartizat în grupa instructorului Nikolai Semionovici, un om cu capul rotund, cu nasul cojit, cu părul decolorat, semănînd şi el cu un elev care abia a trecut de vîrsta şcolară. Instructorul îi spuse cu ce va trebui să înceapă. Îi arătă desenul unui model foarte simplu şi îl conduse pe novice într-o cameră mare şi spaţioasă. Curentul făcut cînd se deschise uşa mişcă modelele uşoare de avion, atîrnate de

tavan, făcîndu-le să vibreze. Aparate cu aripi ascuţite, uşoare ca fulgul, meşterite din şipci foarte subţiri sub învelitori de hîrtie ceruită semitransparentă, păreau că plutesc, aşa cum atîrnau de sîrmele subţiri, nevăzute... Mişcate de vînt, se ciocneau între ele cu un zgomot uşor, surd.

Erau aici modele uriaşe de avion, cu aripile fragile, larg desfăşurate. Sub ele atîrnau, de sîrmele subţiri, învîrtindu-se, avioane foarte mici — puţin mai mari decît turcaleţii de hîrtie pe care Volodea şi prietenii lui ştiau să-i înalţe încă din clasa întîi. Erau şi carcase ale viitoarelor aeromodele, neacoperite încă de hîrtie, alcătuite de la un capăt la altul din şipci subţiri, drepte, şi din draniţe curbe de lemn, netezite la rindea, şlefuite cu glaspapir şi lustruite cu piele de căprioară. Articulaţii de avion, aripi, ampenaje [1], fuselaje [2] se învălmăşeau pe mesele la care lucrau băieţii de aceeaşi vîrstă cu Volodea şi chiar puţin mai mari. Stăruia aici un miros aparte : de clei, un fel de esenţă, de răşină şi de ceară.

— Pînă una alta, uită-te la ele — zise instructorul. Mă întorc numaidecît.

Nu departe de Volodea, un băieţandru cu faţa rotundă şi cu nasul lat, în vînt, lăsîndu-se pe vine înaintea mesei şi rezemîndu-şi bărbia de marginea ei, controla aeromodelul la care lucra ; voia să vadă dacă a întărit bine şi egal ampenajul stabilizatorului [3].

Marginea semicirculară a aripii, frumos lucrată, se găsea la vreo cîţiva centimetri de Volodea. Băieţandrul era aşa de absorbit de lucrul lui, că nici nu-l băgă în seamă pe noul coleg. Sprijinit cu bărbia de masă, mijindu-şi ba un ochi, ba celălalt, el îşi cerceta aparatul din dreapta şi din stînga, legănîndu-şi capul pe masă ca un mutunache.

— Ăsta are să zboare ? îl întrebă Volodea.

— Încă nu ştiu — răspunse cu modestie băiatul.

Se sculă, se dădu într-o parte şi începu să cotrobăiască prin scule. Fără să fie băgat în seamă, Volodea întinse mîna şi atinse coada avionului. Dar coada

[1] Ampenaj — două aripi mici, una fixă, alta mobilă, care servesc la menţinerea stabilităţii în timpul zborului. (n.t.)

[2] Fuselaj — corpul aeromodelului, care leagă aripile de ampenaje. (n.t.)

[3] Stabilizator — aripa fixă a ampenajului. (n.t.)

era pesemne numai prinsă în ţinte de corpul micului aparat. Cum o atinse, coada şi căzu. Volodea, speriat, căută s-o potrivească la loc de unde sărise. Era însă prea tîrziu.

— Cine te-a pus s-o atingi? începu să strige stăpînul aeromodelului şi-l îmbrînci pe Volodea.

Dar Volodea se apucă de bagheta de jos a fuselajului. Îmbrîncit, făcu un pas înapoi, fără să lase fuselajul din mînă. Auzi o pîrîitură şi rămase cu bagheta ruptă în mînă.

— Ce-nseamnă asta? Ai venit aici să distrugi totul? îl întrebă înfuriat constructorul şi-l împinse iarăşi pe Volodea, mînjindu-l cu palma murdară pe obraz.

Avea mîna plină de funingine, fiindcă tocmai atunci pregătea clei. Volodea, cu faţa toată mînjită, se repezi furios asupra lui. Din mers apucă să bage mîna stîngă într-o cutie cu clei; şi, la rîndu-i, mînji mutra adversarului său, care, să fim drepţi, îşi ocrotea mai mult avionul decît persoana sa. Se apăra cu o mînă de Volodea şi cu cealaltă ţinea deasupra capului aeromodelul sfărîmat, pe care novicele cel mărunt căuta neapărat să-l apuce, sărind la dînsul.

Volodea simţi că cineva îl cuprinse cu putere pe la spate, îl ridică în sus şi-l dădu la o parte:

— Ei, ei! Ce-i asta? Luptă aeriană?

Zburlit, cu obrazul vărgat de funingine, roşu ca racul, Volodea, răsuflînd din greu, stătea în faţa instructorului.

— Ce s-a întîmplat? Ce înseamnă asta?

— Mi-a sfărîmat de tot noul meu „pescăruş"! se jelui potrivnicul lui Volodea şi, mototolind nişte bucăţi de hîrtie de pe masă, îşi şterse cu grijă faţa. Dar i-am arătat eu...

— Bravo! zise instructorul. Frumos îţi şade! repetă el, ironic. Băiatul vine pentru întîia oară la clubul nostru, şi voi îl primiţi cu funingine. Hai repede, milităreşte! Amîndoi, fuga la lavoar, să vă spălaţi mîinile!

Adversarii se stropiră în tăcere cu apă la lavoar şi se întoarseră la instructor.

— Ia arătaţi-mi mîinile. Bun! Mai mult sau mai puţin curate. Acum daţi-vă mîna. Împăcaţi-vă şi totodată faceţi cunoştinţă. Acesta-i noul membru al cercului nostru, Dubinin Volodea. Iar el (şi arătă spre adversarul lui) este Jenea Bîcikov, campionul nostru. Tipul lui de aeromodel, „pescăruşul", a bătut de curînd recordul oraşului.

După aceea, instructorul îl aşează pe Volodea la o masă, îi dădu un cuţitaş de oţel, ascuţit ca un brici, şi îi arătă cum să taie dintr-o placă subţire de lemn — după un desen făcut pe ea — scheletul viitoarei aripi a avionului. Volodea se apucă de lucru cu rîvnă; dar prima latură se rupse. Îşi muşcă buza, îşi frecă bărbia de umăr şi aruncă o căutătură pe sub sprîncene spre Bîcikov. Acesta îşi vedea de avionul lui. Volodea zvîrli sub masă latura de lemn ruptă. Se apucă să taie o a doua latură; dar se grăbi, şi scîndurica plesni din pricina unei mişcări prea brusce. În spatele lui, la masa de lîngă perete, cineva pufni în rîs.

— Nu ţii mîna cum trebuie — zise deodată Bîcikov, uitîndu-se atent la mîinile lui Volodea.

— Ia mai tacă-ţi pliscul! răspunse încet Volodea şi rămase foarte mulţumit de prezenţa lui de spirit.

— Dacă nu vrei, treaba ta...

Tăcură amîndoi cîtva timp. Lui Volodea însă nu-i mergea treaba. Laturile ori se rupeau, ori ieşeau noduroase, neegale. Iar în celălalt capăt al mesei, modelul lui Jenea Bîcikov, uşor, zvelt, frumos şlefuit, parcă îi făcea în ciudă. Jenea tocmai acoperea scheletul aripii cu o hîrtie ceruită, întinsă. O lovi uşor cu unghia. Ea răsună sonor ca o tamburină.

Lui Volodea îi venea să lase totul baltă, înainte de a se descoperi cît material stricase. Dar nu intra în obiceiul lui să-şi părăsească lucrul dacă luase hotărîrea să-l ducă pînă la capăt.

— Ei, merge, merge? îl întrebă instructorul Nikolai Semionovici, care venise în spatele lui. Vai de mine! rosti el cu amărăciune. Aşa n-o să facem noi treabă. De ce n-ai spus că nu-ţi iese? Să fi rugat pe cineva să te ajute... Jenea, ce-nseamnă asta? Stai alături de un coleg şi nu-i arăţi?

— Eu am vrut, dar el ţine morţiş să facă totul singur...

— Ascultă, Dubinin, aşa nu merge — zise instructorul. „Singur"! Bineînţeles că la noi fiecare lucrează singur, dar avem o lege: să ne ajutăm unii pe alţii. Cînd vezi că tovarăşului tău nu-i iese ceva, dă-i o mînă

de ajutor. Dacă nu izbuteşti singur, cere sprijinul altuia... Uite ce, Jenea : azi ai lucrat destul. Ajunge ! Stai aici şi ajută-l pe Dubinin.

— Mai bine arătaţi-mi dumneavoastră... şi fac eu singur — încercă Volodea să-l contrazică.

— Ai să faci singur cînd o să înveţi ; deocamdată ascultă ce ţi se spune... Hai, Jenea !

— Uite aşa trebuie să ţii cuţitul — începu Jenea şi luă briceagul din mîna lui Volodea, care parcă nu voia să-i dea drumul — iar scîndurica sprijin-o aici şi ţine-o, uite, cu degetul ăsta. Dar nu apăsa prea tare. Uite aşa, lucrezi uşurel. Vezi ce bine a ieşit ?

Volodea tăcea, uitîndu-se cu jind la mîna sigură a lui Jenea Bîcikov, care mînuia cu atîta siguranţă cuţitaşul ; tăişul ascuţit pătrundea în lemn exact pe linia desenului făcut pe scîndurică.

— A, am priceput ! strigă după un minut Volodea. Acuma am priceput. Dă încoace ! Am să fac singur. Acuma o să meargă.

— Bine. Încearcă singur — îi spuse Jenea.

Volodea îi luă instrumentul din mînă şi, şi în cîteva minute, tăie cu scrupulozitate figura însemnată pe scîndurică. De data asta, lucrul ieşi mult mai bine.

— Vezi ? A început să meargă şi la tine — îl lăudă Bîcikov.

— Ba deocamdată-i tot prost — recunoscu Volodea.

După ce se întoarse acasă, se apucă iarăşi de treabă şi tăie pînă noaptea tîrziu laturi semicirculare dintr-o scîndurică. Nu se duse la cerc trei zile. Tot timpul liber şi-l petrecea aplecat asupra scîndurii, cu briceagul în mînă. Mîinile îi erau numai scrijelituri.

A patra zi, Volodea se duse iarăşi la cerc. Instructorul îl întrebă de ce a lipsit atîtea zile.

— Am exersat — zise Volodea. Daţi-mi un cuţitaş. Acuma pot singur să fac cum trebuie. Poftim, uitaţi-vă. E bine aşa ?

Peste douăzeci de minute, toţi se strînseră împrejurul mesei lui. Instructorul luă cîteva baghete de distanţare şi cîteva laturi tăiate de Volodea ; le puse pe desen, le învîrti iarăşi în mîini şi le arătă tuturor, minunîndu-se.

— Are aptitudini ! Şi destulă dîrzenie. Dar ce ne facem cu surplusul de amor propriu ? Te lăudai degeaba

la început, nu ieşea nimic. Acuma, hai să ne apucăm de montat. Am să-ţi arăt cum. Lasă-l pe Bîcikov că-i necăjit : lucrează la un model nou de avion şi nu izbuteşte.

Montajul e o îndeletnicire migăloasă, dar atrăgătoare. Scheletul aripii, asemănător cu cel de peşte, se înfiripă din nişte laturi curbe, din baghete de distanţare foarte subţiri, din arcuri mici şi din scoabe. Aripile se montează pe o baghetă mare, groasă...

Dar nu era puţin lucru să faci să plutească în aer construcţia asta uşoară, înaripată, alcătuită din beţişoare, scîndurele şi stinghii. Pe Volodea îl încînta uneori cîte un aeromodel ieşit din mîinile lui, care, suplu şi sprinten, voia parcă să se desprindă singur din mîinile lui şi să-şi ia năvalnic zborul spre înălţimi. Dar venea momentul lansării. Şi atunci se întîmpla ca modelul, în loc să plutească lin şi să coboare domol în depărtare, să se învîrtească parcă luat de vîrtej sau să se avînte uneori pentru o secundă într-un zbor nesigur, ca apoi, izbindu-se de un obstacol nevăzut care îngrădea parcă înălţimile, să se prăbuşească la pămînt cu un zgomot sonor. Şi cu acest prilej se strica întotdeauna cîte ceva.

Dar nici omul care s-a înălţat cel dintîi în văzduh cu un planor n-a cunoscut, desigur, entuziasmul simţit de Volodea cînd, pentru prima oară, modelul său de planor, simplu, construit cu grijă şi pus la punct cu migală, lansat în curtea Casei Pionierilor, s-a ridicat molatic în aer ; apoi, uşor înclinat, a descris în văzduh o linie curbă, largă şi, în sfîrşit, a aterizat lin, foşnind în iarbă.

O nouă pasiune, care îl îmbăta, puse cu totul stăpînire pe Volodea. Din clipa aceea hotărî să se facă aviator şi constructor de aeroplane. Volodea nu se mai îndoia că aceasta şi numai aceasta era menirea lui : construirea de avioane. La început, cînd Volodea îşi strîngea de pe masă sau îngrămădea într-un colţ modelele corăbiilor sale, simţea o oarecare mustrare de conştiinţă : oare nu şi-a trădat marea ? Dar se mîngîia numaidecît, gîndindu-se că, în cazul cel mai rău, se va face aviator şi constructor de hidroavioane, ca acelea care amerizau uneori dincolo de digul Siroki, în portul Kerci, atingînd cu flotoarele propria lor imagine răsfrîntă pe faţa liniştită şi netedă ca oglinda a mării.

La clubul tinerilor constructori de avioane domnea o rînduială severă: fiecare aeromodelist trebuia să învețe mai întîi să facă detaliile, apoi să monteze modelul schematic al planorului, și numai după aceea i se îngăduia să treacă la modele din șipci, cu motoare de cauciuc. Pe urmă puteai construi modele cu fuselaj — oarecum asemănătoare cu avioanele în miniatură. Cele mai bune aeromodele erau lansate de pe culmea dealului Mitridate. Dar Volodea n-avea răbdare să urce treaptă cu treaptă această scară lungă. Încurajat de izbînda zborului de probă al primului său aeromodel, se gîndi numaidecît să construiască, după un proiect al său, un model neobișnuit de complicat, un avion neapărat cu fuselaj și neapărat cu două motoare de cauciuc. Cînd Volodea îi împărtăși intențiile sale lui Jenea Bîcikov, acesta clătină din cap. Dar Volodea, sigur de sine, se apucă de treabă. Se hotărî să lucreze acasă, în taină, iar cînd avionul va fi gata, va apărea cu el pe terenul cercului și le va arăta el atunci băieților, mai cu seamă lui Jenea Bîcikov, ce constructor de avioane este Volodea Dubinin.

Acum toată masa lui de lucru și pervazul ferestrei de alături erau pline de fel de fel de materiale necesare la construirea avioanelor. Nici nu mai aveau loc. Valia găsea uneori, sub cărțile ei, folosite ca prese, bețișoare și scîndurele puse cruciș, învălătucite strîns cu ațe și lipite zdravăn de scoarța cărților. Tînărul constructor trebuia să țină la aburi, deasupra ceainicului, manualul avariat al surorii sale... Ceea ce, negreșit, nu putea să facă manualul mai bun și nici pe stăpîna lui mai îngăduitoare.

Dar, de bine de rău, avionul proiectat a fost construit. Era așa de mare, încît Volodea, cînd ieși cu aeromodelul pe ușă, se văzu nevoit să-l încline cu o aripă în sus și cu alta în jos. Mai-mai să-l agațe de pervazul ușii. Toți copiii din curte alergară să se uite la minunatul aparat ieșit din mîinile lui Volodea. Avionul era într-adevăr minunat. Stele roșii cu cinci colțuri erau frumos lipite pe aripile largi, rotunjite spre vîrfuri. Aceleași stele, decupate din hîrtie groasă, puteau fi văzute și pe fuselaj, și pe ampenaj. Era un avion-amfibie, după cum susținea Volodea, adică un aparat care putea și ateriza, și ameriza. Chiar și Alevtina Markovna, după ce dădu la

o parte perdelele subțiri, rosti de sus, aplecîndu-se pe fereastra odăii:

— În sfîrșit, Vovocika s-a apucat de o treabă nimerită! Ia uitați-vă ce frumusețe! Adevărat albatros! Chiar o să zboare?

Volodea aruncă în sus o căutătură disprețuitoare. Bineînțeles, nu putea să arate aici calitățile aviatice ale aeroplanului său:

— Curtea noastră e prea mică; n-am spațiu. Ăsta-i un avion de cursă lungă. Are nevoie, jur împrejur, de mult spațiu liber. Ei, nu pune mîna, nu e al tău. Privește numai cu ochii! îl repezi Volodea pe un băiețaș, care, sfios, atinsese cu degetul stelele de pe aripă.

După ce le dădu tuturora răgaz să privească bine capodopera, Volodea cără aparatul la cercul tinerilor aviatori constructori. Se chinui destul cu el pe drum — așa de mare era avionul. Cînd ajunse în curtea Casei Pionierilor, membrii cercului Iu.A.S. [1], și nu numai aceștia, dar și membrii cercului de șah unde tocmai atunci avea loc un concurs, ca și participanții la simpozionul cu tema: „Despre prietenie", care se ținea în sală, dădură cu toții năvală în curte și îl înconjurară pe Volodea. Iar acesta stătea în mijlocul lor, mîndru, triumfător, ținînd cu amîndouă mîinile înaintea lui un avion mare și frumos, cu stele roșii. Auzea cum pionierii vorbeau cu admirație între dînșii:

— Brovo lui! Parcă-i un avion adevărat.

Un pionier șahist, un băiat mărunt, cu ochelari mari, cercetă modelul din toate părțile, aplecîndu-se tare asupră-i, de parcă l-ar fi adulmecat, și după aceea îl întrebă delicat pe Volodea:

— Ce tip e?

— Amfibie — îi răspunse de sus Volodea.

Băieții dimprejur se uitară cu respect unul la altul; le părea bine că la Casa Pionierilor se află un băiat așa de priceput, care poate construi chiar și amfibii.

— Singur l-ai făcut? Tu singur? îl întrebă cineva.

— Nu. M-a ajutat mama-mare — îl luă Volodea în răspăr.

Toți izbucniră în rîs.

[1] Iu.A.S. — în romînește: Tinerii constructori de aeromodele. (n.t.)

Veni și Jenea Bîcikov. Cercetă cu luare-aminte modelul, atinse cu băgare de seamă o aripă, îi ceru voie lui Volodea să țină cîteva clipe avionul în mîini și i-l dădu îndărăt constructorului nostru.

— N-are să zboare — rosti încet Bîcikov.

— Ce spui ?! răspunse jignit Volodea. Faci pe deșteptul !

— N-o să zboare pentru că-i prea greu — îl lămuri tot atît de încet Jenea. Apoi fuselajul e prea scurt. Are să capoteze.

— Nu cobi ! începu să strige Volodea. Ai să vezi...

Avionul era atît de mare, încît și curtea Casei Pionierilor — după părerea lui Volodea — era strîmtă pentru el. Hotărîră să urce costișa dealului Mitridate și să lanseze de acolo aparatul.

Porniră cu toții. Volodea mergea în frunte, ducînd avionul. Nu urcară chiar pînă sus. Aleseră un loc potrivit și Volodea învîrti în sens contrar șnururile de cauciuc împletite, care trebuiau să pună în mișcare elicele, și le ținu strîns cu degetele, ca să nu se desfășoare fără folos. Ridică avionul deasupra capului, se înălță în vîrful degetelor și săltă în aer modelul, dînd drumul în același timp elicelor.

— Ura ! începură să strige băieții, bucuroși, pornind în goană la vale, pe costișă, după avionul care zbura pe deasupra capului lor.

După ce-și ridică botul în sus, avionul se poticni brusc, își săltă coada, făcu două tumbe în aer, apoi o porni strîmb, cu o aripă în jos, se izbi cu botul de pămînt și se dădu de-a dura pe povîrniș ca un ghem de ciulini. Băieții alergau împrejur, țipînd și sărind într-un picior, neștiind dacă-i cazul să atingă aparatul care se dădea peste cap, ori nu. Volodea îi împrăștie, ghiontindu-i, și puse mîna pe avion. Aparatul nu suferise stricăciuni prea mari : trenul de aterizare era ciocnit într-un loc, hîrtia se rupsese puțin...

— Nu l-am lansat bine ! lămuri Volodea.

Învîrti iarăși șnururile de cauciuc ale elicelor și azvîrli cu putere avionul în aer. Dar aeromodelul, după ce făcu un luping stîngaci, se înfipse din răsputeri în povîrnișul dealului. Ceva trosni. Vîntul porni deodată să sufle dinspre mare și începu să-l tîrască pe iarbă. Avionul avariat se înțepeni într-o tufă și prinse să

vibreze, zbîrnîind din membrana ruptă a aripii. Volodea alergă spre el. Își dădu seama că totul era pierdut.

În juru-i, băieții începură să rîdă, mai întîi încet, pe urmă din ce în ce mai tare. Volodea auzi observațiile jignitoare ale acelorași copii, care, cu cinci minute înainte, îi lăudaseră avionul.

— Totul era făcut numai ca să-ți ia ochii...

— Decoruri...

— Fasoane multe, dar fără rost...

— Cu cît a zburat mai sus, cu atît a căzut mai jos...

— Ha-ha, asta-i bună : amfibie !

— Dubinin, poate că avionul tău nu decolează decît de pe apă ?

— Ba și-n apă, tot s-ar da peste cap.

Fără să răspundă vorbelor batjocoritoare, Volodea desprinse cu băgare de seamă aripile plesnite ale avionului, din tufa cu crăci ghimpoase.

În curînd, toți plecară, lăsîndu-l pe Volodea singur cu aparatul ghinionist. Ridică în brațe avionul ajuns într-o stare de plîns și care acum stătea neputincios, cu o aripă frîntă.

O nouă rafală de vînt se ridică dinspre mare. De dincolo de strîmtoare, din partea Tamanului, năvăleau nori. În depărtare, tunetul mormăia parcă ceva înăbușit, pentru sine.

Era timpul să coboare. Dar cum să se întoarcă acasă după asemenea înfrîngere ?

Deodată, Volodea băgă de seamă că nu era singur. Jenea Bîcikov se apropie de el.

— Asta ai pierdut-o tu ? întrebă Jenea și, privind în altă parte, îi întinse lui Volodea o stinghioară găsită.

Volodea luă în tăcere lemnișorul.

— Ți-am spus că-i prea greu — zise Jenea tot așa de încet ca și mai înainte. Și nici nu era bine centrat. Apoi, de ce i-ai pus niște nervuri așa de groase ?

Volodea auzea pentru întîia oară despre nervuri și despre centrare. Dar nu se trădă.

— Am vrut să-l fac mai rezistent.

— Uită-te, Dubinin — adăugă Jenea. Nu vezi că n-are echilibru ? De aceea se și apleacă într-o parte. Firește, ăsta-i un lucru greu. Nu te poți descurca singur. Trebuie să cunoști calculele. Iată de ce lucrăm noi în

colectiv. Pe cînd tu vrei să lucrezi singur. Sînt mulţi băieţi cu mai multă experienţă decît tine, şi totuşi...

Şedeau amîndoi aplecaţi lîngă avionul avariat şi discutau despre lipsurile lui, căutînd să-i dreagă stricăciunile. Într-atît îi furase vorba, încît nici nu băgară de seamă că norii veniţi de pe mare acoperiseră cerul ; deodată, tot oraşul pieri sub picioarele lor, ascuns de vălurile sure ale ceţii. O picătură mare de ploaie lovi sonor în membrana aripii, ca într-o tobă.

— Uite cum s-a întunecat ! zise Volodea, ridicîndu-şi capul. O să ne facă ciuciulete ! Fugi repede, pe-aici poţi să cobori de-a dreptul, e mai scurt drumul.

— Dar tu ?

— Eu o iau pe drum... că dacă viu de-a dura pe-aici, chiar că stric totul.

— Hai să-l ducem împreună — zise Jenea Bîcikov. Să ajungem mai repede, că îl udă de tot.

Apucînd amîndoi de capetele aripilor rupte ale avionului, începură să coboare panta cu pas repede. Sub dînşii, negura se îngroşa încet, peste tot. Năvălea din toate părţile. Dealul pe care se aflau băieţii părea o insulă într-o mare de pîclă. Simţeai o înfiorare, cufundîndu-te în ceaţă. De cîteva ori, vîntul era cît pe ce să le smulgă din mîini avionul. Atunci, băieţii se aşezau jos şi căutau să-l ţină cît mai aproape de pămînt. Ploaia se întetea din ce în ce. Povîrnişul era lunecos. Vîntul mîna spre dealul Mitridate turma deasă a norilor şi tuna asurzitor deasupra băieţilor, orbiţi de biciul de foc al fulgerelor. Furtuna sta gata să izbucnească. S-ar fi zis că nişte uriaşe butoaie de fier goale se rostogoleau de pe culme la vale. Iar sub ei, pămîntul luneca, se desfăcea parcă...

Deodată, Jenea gemu surd şi se prăbuşi la pămînt. Fără să lase avionul din mîini, Volodea se tîrî spre dînsul.

— Ce-i ? Ce ai ?

— Nu ştiu. Piciorul.

Jenea încercă să se ridice de jos, dar gemu înăbuşit şi se lăsă iarăşi la pămînt.

— Na-ţi-o bună — zise Bîcikov, simţindu-se parcă vinovat. Nu pot să pun piciorul jos. Mă doare, ştii cum... Faţa i se schimonosi. Îşi muşca buza de jos, dar vorbea mai departe cu aceeaşi voce scăzută, aşa cum discuta de

obicei la cerc : Du-te ! Fugi că ţi-l udă de tot. Începe şi furtuna.

O răbufnire de vînt fu cît pe ce să-l răstoarne pe Volodea la pămînt. Se porni să toarne cu găleata. Şuvoaie tulburi, vuind, amestecate cu pietre, veneau la vale de pe culmea dealului Mitridate.

— Chiar nu poţi merge de loc ? întrebă Volodea, întorcîndu-se cu spatele împotriva vîntului.

— Cum o să mă lase, am să plec. Dar tu ce mai aştepţi ? Fugi !

— Unde să fug ? Haidem împreună.

— Nu pot.

— Ştiu că nu poţi, de asta vreau să mergem împreună. Hai, scoală să te iau în cîrcă.

— Vezi-ţi de treabă, sînt greu.

— Vezi-ţi tu de treabă, ridică-te cînd îţi spun ! O să fie chiar mai bine, ai să mă aperi de ploaie.

— Dar cu avionul cum rămîne ?

— Dă-l încolo de avion ! Urcă-te !

Volodea coborî un pas mai jos şi se aşeză în genunchi, cu spatele spre Jenea, care îl cuprinse de după gît. Era mai înalt şi mai puternic decît Volodea. Acesta se opinti să se ridice, apucîndu-se cu mîinile de iarba udă ca să se ajute, dar iarba se smulgea din pămînt. Izbuti totuşi să se scoale în picioare. Sprijinindu-se cu piciorul sănătos în povîrnişul dealului şi zgîrcindu-şi celălalt picior, Jenea săltă mai sus în spatele lui Volodea.

— Aşa, acum ţine-te bine... Numai vezi că mă strîngi de gît şi nu pot să răsuflu.

Îi ajungeau din urmă şuvoaiele, care se rostogoleau năvalnic pe povîrniş. Apa tîra pietre. Trebuia să te ferești de ele. Volodea înainta la întîmplare prin puhoiul ploii torenţiale. Deodată, ceva alb fulgeră în şuvoiul de lîngă dînsul. Volodea văzu, numai pentru o clipă, o stea roşie. Înţelese că era avionul lui sfărîmat... Aparatul luat de puhoi se propti de-o piatră, apoi se răsuci în loc şi pieri.

Poticnindu-se la fiecare pas, luptîndu-se din răsputeri cu povara, Volodea îl căra pe Bîcikov. Cînd nu mai putea de oboseală şi simţea că-i gata să se prăbuşească, el scuipa apa ce-i intra în gură şi spunea :

— Ascultă, Bîcikov, lasă-te puţin într-un picior, să mai răsuflu şi eu.

Jenea stătea într-un picior. După ce-şi îndrepta şalele, Volodea se sprijinea de dînsul şi se mai odihnea cîteva clipe, apoi poruncea : „Hai, Bîcikov, urcă-te !“ şi îşi mai purta tovarăşul o bucată de drum.

Îl cără aşa pe Bîcikov pînă la prima clădire din marginea oraşului. Acolo, sub o streaşină, aşteptară să treacă prăpădul. După aceea, Volodea alergă acasă la Jenea şi vesti pe părinţii acestuia de nenorocirea întîmplată.

Din ziua aceea deveniră cei mai buni prieteni. Ştiţi, desigur, că marile prietenii încep totdeauna printr-o ciocnire, o ceartă zdravănă sau printr-o mică încăierare.

În curînd, Jenea dădu cu succes prima probă la construirea de aeromodele şi ajunse instructor la Iu. A. S. Şi Volodea urcă tot aşa, mai departe, treaptă cu treaptă, toată scara aceea pe care voise s-o sară dintr-un singur salt. Aeromodelele îi reuşeau destul de bine. Afară de asta, el era pictorul gazetei de perete de la Iu. A S. Chiar în primul număr, Volodea desenă cu curaj o caricatură intitulată : „Lupta aeriană“, care înfăţişa foarte spiritual ciocnirea lui cu Jenea, fără să economisească vopsea neagră pentru propria lui mutră.

Acum, instructorul Nikolai Semionovici era mulţumit de Volodea, care prindea uşor toate procedeele tehnice şi nu-l mai auzeai vorbind decît despre „colţar“, „longeron“ sau „nervuri“... Construi în întregime un bun aeromodel cu motor de cauciuc. Avionul fu încercat în curtea Casei Pionierilor. Hotărîră ca a doua probă să aibă loc pe dealul Mitridate, unde toate aeromodelele trebuiau să treacă, ca să zicem aşa, examenul de maturitate pentru obţinerea diplomei. Fixară pentru probă ziua de sîmbătă.

Dar Evdokia Timofeevna se duse vineri la şcoală, la adunarea părinţilor. Ea vorbi îndelung cu Iulia Lvovna, care îi spuse că în timpul din urmă Volodea se cam lăsase pe tînjeală cu învăţătura. Băiatul e foarte înzestrat, dar pesemne că are acum alte preocupări ; ar trebui deci să fie ţinut mai din scurt.

— Trebuie să-l obligaţi să-şi dea cuvîntul de onoare că va învăţa — o sfătui Iulia Lvovna. El, dacă îşi dă cuvîntul, şi-l ţine. Am avut ocazia să mă conving de multe ori de lucrul acesta. Şi dumneata ai încredere în cuvîntul lui.

Cînd Evdokia Timofeevna se întoarse acasă, nici nu-şi lăsă şalul din spate, ci veni de-a dreptul la masa unde Volodea dădea o scîndurică la rindea. Îi luă în tăcere rindeaua din mînă, o puse pe masă şi-i spuse :

— Destul ! Ai dat la rindea, te-ai zbenguit, ţi-ajunge ! De mîine n-ai să te mai duci nicăieri. Să intru în pămînt de ruşine, nu altceva, cînd mi-a spus Iulia Lvovna cine-mi eşti. Ai început să legi cartea la gard. O iei pe drumul codaşilor. Mi-a spus că n-o asculţi, că nu prea eşti cuviincios. Şi doar ştii cît îţi caută ea în coarne. Se poartă cu voi ca o mamă adevărată. Într-un cuvînt, de mîine n-ai să te mai duci nicăieri. Asta-i !

A doua zi, la lecţia de limba rusă, Volodea citea sub bancă o carte despre Cikalov. Kruglikov analiza la tablă o complicată propoziţie eliptică.

— Dubinin ! îl strigă Iulia Lvovna. Ce spui, a răspuns bine Kruglikov ?

Volodea sări ca ars, îl privi cu ochi pierduţi pe Kruglikov şi citi ceea ce scria pe tablă.

— Cred că a răspuns bine.

— Şi de ce crezi că a răspuns bine ?

Volodea ar fi putut să spună : „Pentru că Kruglikov e elev silitor, şi dacă a răspuns el aşa, mai mult ca sigur că are dreptate“...

Dubinin însă îşi mută greutatea corpului de pe un picior pe altul, se uită pe fereastră şi zise :

— Fiindcă n-am auzit ce-a răspuns.

— Dar poate ai auzit cel puţin ce l-am întrebat eu ?

— Propoziţie... propoziţie eliptică — i se suflă din spate.

— Aţi cerut analiza unei propoziţii, numai că nu ştiu ce fel — zise Volodea şi, ridicîndu-şi bărbia, se uită drept în ochii profesoarei.

— Unde îţi zburau gîndurile, Dubinin ? îl întrebă Iulia Lvovna. Negreşit, undeva departe, pe sub nori. Totuşi, Dubinin, trebuie uneori să cobori şi pe pămînt. Cel puţin în timpul lecţiilor. Dă încoace cartea pe care o citeai.

Cu ochii în podea, Volodea luă cartea din bancă şi o duse profesoarei.

— „Cikalov“ — citi Iulia Lvovna. Hm, bine ! Dacă-ţi place cartea, vino aici şi citeşte... hai, să zicem, propoziţia asta. Ea însemnă de unde pînă unde să citească

Volodea : S-o analizăm cuvînt cu cuvînt. Tu, Kruglikov, poţi să treci la loc.

— „Cikalov era un cercetător înnăscut — începu să citească cu pasiune Volodea — înzestrat cu forţă de la natură, om încercat, cu experienţă, care a descoperit posibilităţi încă necunoscute. La început, el a pus la încercare numai maşinile şi curajul său. Astăzi..."

— Destul, destul ! îl opri Iulia Lvovna. Ţi-am cerut numai o propoziţie...

— Lăsaţi-l să citească mai departe, mai departe ! prinseră să strige copiii din bănci. E foarte interesant !

— Linişte ! Pentru o analiză gramaticală ajunge şi o singură propoziţie. Dacă s-a apucat să citească atîta, n-are decît să analizeze totul.

Volodea citi din nou amîndouă frazele şi, după ce se încurcă, făcînd confuzie între complement şi atribut, izbuti în cele din urmă să înţeleagă adevărul cerut de regulile sintaxei.

— Vezi, Dubinin — zise Iulia Lvovna — tu ai navigat mult timp ; şi trebuie să recunoaştem că, de bine de rău, ai ajuns la mal. Iar acum cînd vrei să zbori sus de tot, ai cam început să te poticneşti pe uscat. Citeşti în timpul lecţiilor despre Cikalov. Vrei pesemne să ajungi ca dînsul. Dar de învăţat te-ai lăsat pe tînjeală.

— Credeţi că Cikalov a răspuns întotdeauna „foarte bine" ? ripostă Volodea.

— Nu ţi-e ruşine, Dubinin, să-ţi ascunzi lenea ta, luîndu-l de exemplu pe Cikalov ? Dar cum a trăit Cikalov, şi cînd ?... Şi în ce condiţii trăieşti tu acum ! Dacă ai fi citit mai atent viaţa lui Cikalov, ai fi ştiut că el a învăţat admirabil. Poftim, Dubinin, ia-ţi cartea. Dar făgăduieşte-mi că n-ai să mai citeşti în timpul lecţiei. Îmi făgăduieşti ?

— Nu — răspunse el. N-am să mă pot stăpîni.

— Atunci îţi iau cartea.

— Luaţi-o. Nu-mi place să mint : altfel am s-o citesc.

Iulia Lvovna îi ceru lui Volodea să rămînă la şcoală după sfîrşitul lecţiilor şi să treacă pe la ea, la cancelarie.

— Ascultă, Volodea — zise Iulia Lvovna. Pun mare preţ pe faptul că tu eşti un băiat cinstit. Asta e o mare calitate. Eu m-am deprins să cred tot ce spui. Dar un om adevărat nu trebuie să braveze, să facă paradă de

calităţile lui : „Ah, ce om drept sînt ! Uitaţi-vă la mine ce cinstit sînt !" Şi încă ceva : trebuie să-ţi spun, Dubinin, că omul care are de gînd să facă un lucru urît şi declară asta deschis mai are mult pînă să fie om cinstit. Să-ţi intre bine în cap. De pildă, astăzi în clasă... Cum mi-ai răspuns cînd te-am întrebat despre carte ? Cine ar lua lucrurile uşor ar putea spune : „Ah, ce băiat cinstit !" De fapt însă aici nu-i nimic de laudă. Ai vrut numai să faci pe grozavul ! Nu-i aşa ?

— Ba de loc — negă Volodea, încruntîndu-se. Dar eu aşa sînt : o dată ce-am făgăduit, mă ţin de cuvînt. Iar dacă nu pot să fac ceva, nici nu făgăduiesc.

— Foarte frumos ! Trebuie să te ţii de cuvînt. Pentru asta te preţuiesc foarte mult, Volodea. Numai că cuvîntul trebuie să aibă un rost. Făgăduiala se cuvine să fie folositoare. Totul atîrnă de asta : cuvîntul dat ! Ce fel de făgăduială ai făcut !

După aceea, Iulia Lvovna nu pierdu prilejul să-i spună încă o dată lui Volodea că legase cartea la gard şi că în ajun fusese nevoită să stea de vorbă cu maică-sa despre asta.

— Dar cine v-a spus că eu nu vă respect ? o întrebă deodată Volodea. Vorbesc unii vrute şi nevrute, iar după aceea... mai dovedeşte, dacă poţi, că nu-i aşa... Eu vă respect foarte mult. Numai că mama îmi spune : „Trebuie s-o iubeşti ca pe mama ta adevărată"... Asta, să spun drept, nu-mi intră în cap. Cîte mame trebuie să am ?

Iulia Lvovna zîmbi pentru întîia oară în tot timpul convorbirii lor.

— Eu, Dubinin, nu ţi-am cerut niciodată una ca asta — zise profesoara. Aici ai perfectă dreptate. Ai o singură mamă. Dar noi amîndouă vrem să scoatem din tine un om adevărat. Şi s-ar putea, fiindcă eşti înzestrat. Dar constat că n-ai timp. Chiar acuma, uite, îmi dau seama că te grăbeşti : te uiţi mereu pe fereastră.

Într-adevăr, Volodea era foarte grăbit. Cerul îl ispitea prin fereastra cancelariei. Era o zi minunată. Jenea Bîcikov şi ceilalţi prieteni îl aşteptau pe dealul Mitridate. Astăzi, pentru întîia oară, Volodea trebuia să lanseze de pe culme aeromodelul său.

Ajunse în goană acasă şi mîncă la repezeală. Dar cînd să plece, maică-sa îl opri :

— Ce ? Ieri am vorbit la pereți ? Nu ți-am spus că n-ai să te mai duci nicăieri ?

— Mamă ! o imploră Volodea. Mamă, mă așteaptă băieții pe Mitridate... așa ne-am vorbit. De ce nu mă-nțelegi ? Băieții se adună astăzi anume pentru asta. Le-am dat cuvîntul. Hai, dă-mi voie, pentru ultima oară...

— Nici nu vreau să aud.

— Mamă, îți dai seama în ce situație mă pui ?

— Nici tu nu m-ai pus într-o situație mai bună față de profesoara ta.

Volodea, tulburat, se plimbă de două ori prin odaie, încoace și încolo.

— Mamă, trebuie să-mi dai drumul. Oricum, eu tot mă duc, mamă.

Atunci se amestecă în vorbă Alevtina Markovna, care tocmai se ivise din camera ei :

— Doamne Dumnezeule, ia te uită la el ! tună Alevtina. Ce ton ! Ai văzut dumneata ! Așa se vorbește cu mama, hai ? Tot are să se ducă ! Evdokia Timofeevna, știi că eu nu mă amestec în educația altuia, însă asta-i din cale afară...

— Dar ce să fac ? Nu cumva vrei să-l leg ? izbucni Evdokia Timofeevna.

— Mamă, eu te previn : mi-am dat cuvîntul...

Alevtina Markovna, scoțînd-o pe Evdokia Timofeevna din cameră, îi șopti ceva la ureche.

— Ce te tot ciorovăiești cu el ? Cheia ce rost are ?

— Adevărat ! Să văd acuma cum ai să pleci !

Evdokia Timofeevna trînti ușa drept în nasul lui Volodea, care rămăsese în salon. Băiatul auzi cheia răsucindu-se de două ori în broască.

Volodea încercă clanța, nevenindu-i să creadă că maică-sa trecuse la măsuri atît de aspre. Bătu încă o dată și, năpustindu-se cu umărul în ușă, o lovi cu putere. Dar ușa nu se clinti.

— Mamă... nu faci bine ce faci ! Vocea lui Volodea se îngroșă. Gîtul i se umflă parcă deodată din pricina jignirii. Fire independentă, el, care își apăra întotdeauna cu mîndrie libertatea, fusese zguduit pînă-n fundul sufletului de faptul că maică-sa recursese la un vădit act de violență împotriva lui. Mamă, te rog ! Vorbesc foarte serios. Deschide-mi, mamă ! Auzi ? Pe cuvîntul meu că mă întorc exact la nouă. Poți să te uiți la ceas.

Își lipi urechea de canatul ușii. Aștepta răspunsul maică-si. Dar dincolo de ușă era liniște. Dacă ar fi putut vedea prin ușă, Volodea ar fi văzut cum maică-sa, după ce a aruncat o privire deznădăjduită Alevtinei Markovna, dăduse să întindă mîna spre cheie. Dar vecina, strîngîndu-și pumnul puhav cu un inel ieftin pe deget, îi făcu un semn cu capul Evdokiei Timofeevna că trebuie măcar o dată să se țină dîrză. O chemă apoi pe Evdokia Timofeevna și o duse în camera ei :

— Draga mea, trebuie să-i arăți că ești mai tare.

— Niciodată nu m-am purtat așa cu el — rosti neliniștită Evdokia Timofeevna și rămase atentă la fiecare zgomot.

— Uite, de aceea ți s-a suit în cap. Fii măcar o dată mai aspră, asta-i numai în folosul lui. Ascultă ce-ți spun, draga mea.

În salon se auzi zgomotul mașinii de cusut. Maică-sa își ciuli urechile. Nu era nimic deosebit în faptul că Volodea se așezase la mașina de cusut : el croia și cosea destul de des pînze pentru corăbiile lui și își punea chiar singur petice pantalonilor rupți la fotbal. Și totuși, ea ascultă foarte neliniștită.

— Scumpa mea, de ce ești așa de nervoasă ? zise Alevtina Markovna, căutînd s-o liniștească. S-a apucat de treabă. Foarte bine că s-a potolit.

— Vai, mi se strînge inima ! De la el poți să te aștepți la ceea ce altuia nici nu i-ar trece prin minte.

În salon, mașina de cusut duruia într-una cu zgomot. Ba se oprea, ba pornea din nou, huruind. Apoi răsună o ciocănitură în ușă, pe dinăuntru. Se auzi vocea lui Volodea :

— Mamă !

Evdokia Timofeevna își astupă gura cu mîna, temîndu-se că n-o să se poată stăpîni și o să-i răspundă : așa de obidit și plin de nădejde răsuna glasul lui Volodea dincolo de ușă.

— Mamă... Ascultă...

— Ce mai vrei ? Stai acolo ! răspunse mama, nemaiputîndu-se stăpîni.

— Mamă, te întreb pentru ultima oară : îmi deschizi ?

— Nu — rosti cu lacrimi în glas Evdokia Timofeevna.

— Bine, fă cum crezi.

Dincolo se făcu tăcere. Se auzi cum Volodea se în-

depărtă de ușă. Pe urmă, Evdokia Timofeevna auzi distinct glasuri de pe stradă și huruitul unei mașini care trecea pe drum. Mama înțelese că Volodea deschisese fereastra. Întorcîndu-se și văzînd că Alevtina Markovna nu se mai află prin apropiere, Evdokia Timofeevna se plecă repede și își puse ochiul la gaura cheii. Desluși ceva alb care flutura în fereastra deschisă, pe fondul azuriu al cerului. Se grăbi să vîre cu mîna tremurătoare cheia în broască, o întoarse scurt, deschise ușa, intră în salon și își văzu fiul.

Volodea stătea pe pervazul ferestrei și lega de rama oberlihtului o fîșie de pînză albă, răsucită ca o frînghie. Fîșia albă se desfăcu o clipă într-un loc și Evdokia Timofeevna recunoscu monograma roșie „E.D.". Nu mai încăpea nici o îndoială : era un cearșaf mare, rupt fîșii și cusut în lungime. Volodea stătea cu spatele spre ușă și, din pricina zgomotului de pe stradă, nu auzi cînd intră maică-sa. Se aplecase tocmai spre abisul străzii, apucîndu-se cu o mînă de banda albă și îngustă lăsată în jos, dincolo de fereastră, iar cu cealaltă prinzîndu-se de pervaz. Se îndoi puțin, plecîndu-se înainte și... deodată se simți înhățat cu putere de la spate și tras din fereastră.

— Ce-i cu tine ? Ce voiai să faci ? Doamne Dumnezeule ! rosti mama, înăbușindu-se, după ce-l întoarse cu fața spre ea pe fugarul fără noroc, căruia nu-i mai dădea drumul din mîini. Cum ți-a trecut prin cap una ca asta ? Își miji ochii și, ieșindu-și din fire de mînie și de spaimă, fără să-și poată stăpîni tremurul capului, vru să ridice palma să-i dea lui Volodea o lecție binemeritată ; dar mîna i se agăță în șuvița lungă, albă, care atîrna legată de mijlocul fiului său.

Volodea stătea palid, cu buza de jos scoasă înainte. Nu lăsa din mînă funia albă, răsucită, făcută din bucăți de cearșaf sfîșiat.

— Chiar voiai să-ți dai drumul ? îl întrebă maică-sa și îl zgîlțîi de umeri. Spune : ți-ai fi dat drumul ?

— De ce m-ai închis ? Eu doar mi-am dat cuvîntul că am să vin.

— Dar la mine te-ai gîndit măcar atîtica ? Dar dacă, Doamne ferește, te prăpădeai ?

— M-am gîndit eu la toate, mamă, nu te speria. Dacă s-ar fi rupt fîșia de pînză, m-aș fi apucat de creanga aceea... și m-aș fi dat jos din pom. De ce trebuie să-ți

faci spaime ? Nu-i de loc înalt. Sîntem doar la etajul întîi... Aș fi coborît și de la al doilea...

Atunci mama îl împinse pe Volodea cu amîndouă mîinile, se lăsă pe un scaun și izbucni în plîns. Volodea o privea posomorît. Nu putea suferi lacrimile, mai mult chiar decît grosolăniile.

— Mamă... de ce te superi așa ? N-aș fi pățit nimic.

— Pleacă, piei din ochii mei... N-ai inimă... Du-te unde vrei.

Volodea se învîrtea pe lîngă maică-sa. Lesne îi venea să spună acum : „Du-te unde vrei". Dar cum să te duci ?

— Mamă, așa nu mă duc. Mai bine nu mă duc de loc. Las' să spună băieții că nu mă țin de cuvînt. Lasă... de vreme ce nu ți-e milă de mine.

— Dar du-te, du-te, pentru numele lui Dumnezeu. Du-te, dacă trebuie să pleci.

— Nu, mamă, nu mă goni așa. În felul acesta nu pot pleca. Nu mă mai duc.

— Dar ce-ai vrea, poate, să te rog ?

— Nu-i vorba să mă rogi, ci să-mi spui : „Du-te. Îți dau voie. Dar la nouă să fii acasă". Așa cum vorbești totdeauna. Știi prea bine.

— Du-te, îți dau voie. Numai lasă-mă în pace. La nouă fix să fii acasă ! zise mama, izbucnind deodată în rîs. Își șterse mai întîi un ochi, apoi celălalt.

Volodea îi sări de gît și începu s-o sărute, învîrtind-o cu scaun cu tot. Ea se apăra, dar el se ținea scai de dînsa. Mama fu nevoită să-l gîdile. De-abia atunci Volodea sări în lături, scheunînd din pricina gîdilițurilor, ghemuindu-se și frecîndu-și coastele cu palma.

— Te-ai prins de mine, scai nesuferit ! zise mama, potrivindu-și părul zburlit. M-ai ciufulit toată. Pleacă de aici. Să nu te văd în ochi pînă la nouă. Lasă că strîng eu în odaie. Cît privește cearșaful, o să ne mai răfuim noi.

...Soarele scăpăta la asfințit după dealul Iuz-Oba, cînd Volodea și toți membrii Iu-A.S.-ului, în frunte cu instructorul Nikolai Semionovici, ajunseră pe culmea dealului Mitridate.

O priveliște minunată li se desfășura înaintea ochilor.

De fiecare dată cînd Volodea urca aici, un entuziasm deosebit îi umplea inima, trezit de senzația înălțimii și

de întinderile încîntătoare, fără margini, care se desfășurau înaintea lui. Jos, la picioarele lor, orașul îi părea negrăit de frumos ; de aici se vedea tot, dintr-un capăt în celălalt. Ca sub o baghetă magică, acoperișurile țuguiate de țiglă, fațadele caselor și ale clădirilor mari, îndreptate spre apus, păreau arămii, atinse de razele piezișe ale soarelui care asfințea. Ici și colo, cupolele de sticlă de la intrările caselor mari reflectau asfințitul, pîlpîind ușor. Depărtarea și înălțimea ascundeau metehnele, ștergeau asperitățile, dădeau o față nouă sau o umbră detaliilor nearătoase, alcătuind ansambluri minunate : totul părea curat, drept, spălat, proaspăt... Scara cea mare, cu două sute paisprezece trepte, numărate de Volodea, pe care le urcase de atîtea ori, cobora din terasă în terasă pînă jos, la poalele dealului Mitridate. O adiere de vînt flutura pe culmea care domina orașul și strîmtoarea, fluierînd uneori în stîlpii stației meteorologice. Coloanele sure ale capelei de pe mormîntul vestitului arheolog Stempkovski, fost pe vremuri guvernator al orașului Kerci, păreau trandafirii în lumina soarelui care scăpăta. Se puteau citi pe ele fel de fel de inscripții, scrijelite de școlarii din Kerci, în sufletul cărora se înrădăcinase credința că elevii, înainte și după examen, trebuie să se urce neapărat pe culmea dealului Mitridate. De aceea, pe zidurile și pe coloanele capelei puteai citi astfel de inscripții :

„Ultimele clipe înaintea ultimei răfuieli — examenul. Să nu-mi purtați gînd rău !"

„Ura ! Am trecut la botanică !"

„Elevii au ochii pe carte, dar gîndurile-s hăt departe."

„Am venit aici, am privit orașul și lumea, luîndu-mi rămas bun înaintea prăbușirii la geometrie."

„Degeaba mi-a fost frică : nu m-am lăsat și am trecut examenul cu «foarte bine»."

„Din nou aici, din nou tînăr, vesel și îndrăgostit... dar tot nu știu cu ce a fost egal x din problemă. Vom trăi și vom vedea."

Iar mai încolo se afla scris cu ortografie de modă veche :

„Vei trăi ciubotă, vei muri ciubotă, dacă-n cap nu-ți intră nici o iotă".

Departe, dincolo de radă, furnalele se înălțau ca niște turnuri de șah, iar cowperele uzinei metalurgice „Voi-

kov" semănau cu o orgă uriașă. Alături se zărea, pestriț, cartierul muncitoresc, căruia locuitorii Kerciului îi spun Kolonka. De sus se vedeau limpede contururile zimțate ale Vechii Cetăți și ale Digului Genovez. Apele trandafirii ale fluviului se așterneau pe mare pînă dincolo de farul care clipea pe etravă. Digul Siroki se întindea drept în jos, înaintînd în mare. O șalupă se îndrepta grăbită spre el, lăsînd pe fața apei urme deslușite care se desfăceau în două.

Toate îi erau cunoscute și răscunoscute pînă în cele mai mici amănunte. Totuși, și de astă dată — cum sta pe muchia dealului antic, în mînă cu aeromodelul ușor, nou-nouț, ce fremăta în vînt, voind parcă să-și ia zborul — Volodea trăi din nou cunoscutul simțămînt de încîntare și de libertate, pe care-l avea întotdeauna aici, pe dealul Mitridate. Ar fi vrut parcă să se avînte chiar el în spațiul străveziu, fără margini, și să plutească lin, ca-n vis, deasupra orașului și deasupra mării, îndreptîndu-se într-acolo spre depărtatul țărm al Tamanului, învăluit în mantia de aur a asfințitului, dincolo de care se înalță numaidecît nenumăratele piscuri ale Caucazului.

Volodea ținea aeromodelul deasupra capului, așa cum ții șoimul de vînătoare, gata să-i dai drumul. Îi făcuse pe loc ultima revizie. Avionul fusese încercat și probat. Însuși Vasili Platonovici, profesorul de fizică, verificase și el calculele lui Volodea. Instructorul Nikolai Semionovici supraveghease procesul de construire. Devotatul Jenea Bîcikov îi dăduse sîrguincios o mînă prietenească de ajutor, iar acum el cerceta cu grijă aparatul, mergînd în jurul lui Volodea cu capul ridicat.

— Hai, poți să-i dai drumul — zise Nikolai Semionovici.

Volodea se lăsă pe călcîie. Jenea Bîcikov veni să-i ajute. Ținea aeromodelul de coadă, în vreme ce Volodea învîrtea cordonul de cauciuc.

— Gata ? întrebă Nikolai Semionovici.

— Gata ! răspunse Volodea, cu o voce neobișnuit de înceată.

Ridică aparatul cu amîndouă mîinile deasupra capului, ținînd cu stînga elicea și pregătindu-se cu dreapta să-i facă vînt.

— Atenţiune ! Drumu' ! strigă Nikolai Semionovici.

Aplecîndu-se mai întîi pe spate, Volodea duse cît putu mai îndărăt aeromodelul deasupra capului. Îşi îndreptă statura, se aplecă înainte cu o mişcare lină, dar totodată puternică, dădu drumul avionului cu stînga şi-l azvîrli în acelaşi timp cu dreapta în văzduh.

Micul aparat cu aripi albe păru că a rămas atîrnat în aer, deasupra pantei dealului.

Volodea încremenise, puţin aplecat înainte.

Totul în el năzuia mai departe : şi privirea, şi mîna întinsă, şi buza scoasă cu încordare în afară, şi gura strîns încleştată, şi fiecare fibră a trupului său, totul urmărea avionul în miniatură, care îşi luase zborul, lansat cu cîteva clipe mai înainte de mîna lui... care parcă îl ţinea şi acum în văzduh.

Micul avion zbura, zbura într-una. De pe deal aveai impresia că aeromodelul plutea deasupra oraşului. Trecu în zbor peste lapidarium şi-apoi, luat de-un curent ascendent ce se iscase, se abătu puţin într-o parte, ca un pescăruş, şi descrise o largă linie curbă, conturînd parcă spaţiul din jurul dealului. Îl văd acum, fără îndoială, şi elevii de pe strada Pirogov, şi oamenii de pe strada Lenin. Poate chiar şi păsărarul Kiriliuk îşi ridică spre cer capul şi admiră zborul aeromodelului minunat, fără să bănuiască măcar că acesta e opera mîinilor micului său prieten de la şcoala „Locotenentul Schmidt".

De mult se dezrăsucise cordonul de cauciuc al aparatului. El însă plana mai departe : o boare caldă de aer se înălţa de pe pămîntul încălzit în timpul zilei, sprijinindu-i aripile diafane şi nelăsîndu-l să aterizeze.

Iar membrii Iu.A.S.-ului, riscînd să-şi rupă gîtul, alergau pe povîrnişul abrupt, urmărindu-l cu capul dat pe spate. Strigau ceva cu entuziasm. Se împiedicau în molozul de calcar şi de ţiglă antică, se ridicau în picioare şi iarăşi o luau la fugă după avionul care zbura.

În sfîrşit, aparatul se lăsă lin în jos, cu botul înainte, lunecă din zbor pe iarbă, se opri puţin şi, împins uşor de vînt, se mişcă din nou. Dar Volodea, care sosi în fugă, puse mîna pe el.

Toţi îl înconjurară, felicitîndu-l. Membrii Iu.A.S.-ului se uitau cu respect la modelul de avion al lui Volodea. Acesta îl căuta cu ochii pe Jenea Bîcikov.

— Ai văzut ? strigă Volodea. Planează !

— Fiindcă nu-i prea greu — zise Jenea. Volodea, cred că aparatul a întrecut norma cel puţin o dată şi jumătate.

Aduseră ruleta. Măsurară distanţa de la faleza cea mai apropiată pînă la punctul de aterizare a avionului. Toţi ştiau cîţi metri sînt de la faleză pînă la culmea dealului, care fusese mai de mult măsurat de membrii Iu.A.S.-ului. Socotiră, adunară şi ieşi că aeromodelul zburase în linie dreaptă aproape două norme. Şi cît a mai făcut, ocolind în linie curbă !

— De astă dată, Dubinin, primeşte felicitările mele ! zise Nikolai Semionovici, cînd toţi se urcară din nou pe culme. Dacă ai să munceşti încă puţin, o să te calificăm instructor, ca să-i înveţi pe cei noi. Acuma pot să spun că ne-am atins scopul.

Volodea nu înţelese cine şi-a atins scopul : el sau Nikolai Semionovici ? Dar nici nu căută să pătrundă taina lucrurilor. Se simţea foarte bine. Era stăpînul spaţiului care se întindea departe pînă-n albastrul întunecat al înserării. I se părea că poate să pună mîna pe orice. Stînd pe culmea dealului Mitridate, Volodea respira adînc aerul îmbălsămat al serii răcoroase. Mirosea a mare, a iarbă, a fum depărtat — într-un cuvînt, a toate miresmele vieţii... şi înţelese dintr-o dată imensitatea acestei vieţi...

Volodea îşi mai lansă o dată aeromodelul. Alături de el, alte aeromodele dibaci construite, lansate de mîinile sigure ale prietenilor lui din Iu.A.S., se înălţară în sus şi porniră pe povîrnişurile străvezii ale văzduhului, plutind şi aterizînd. De pe culmea dealului antic, băieţii, mîndri stăpîni ai văzduhului, le urmăreau cu priviri geloase şi visătoare.

Capitolul IX

EXAMENUL

— Acestea au fost deci cele mai importante zboruri ale aviației noastre — zise Volodea, încheindu-și povestirea, și se uită sever la copiii care îl ascultau. Fiindcă aviatorii noștri nu știu ce-i frica. Noi avem și cei mai buni constructori, adică acei care inventează și construiesc noile tipuri de avioane, și aeroplanele cele mai bune. Am fost destul de clar ?

— Foarte clar ! răspunseră repede copiii, cît se poate de bucuroși. Mai povestește-ne...

— Ei, dacă a fost clar, să vă ascult acuma... adică am să v-ascult, ca să văd ce-a reținut fiecare.

Începînd din anul acesta, Volodea, care trecuse în clasa a șasea, avea convorbiri cu copiii din clasa întîi ; primise această sarcină din partea organizației de pionieri. Iată cum se petrecuseră lucrurile : în curtea școlii, Volodea luase apărarea unui elev dintr-a întîia, de care se legase un cogeamite băiețoi din clasa a șaptea. Agresorul era un vlăjgan, cu un cap mai înalt decît Volodea, care nu creștea, și pace : tot cel mai mic din clasă rămăsese. Dar Volodea nu se uita la înălțime cînd era vorba de bătaie. Își însușise anumite sisteme de luptă, corespunzătoare staturii lui. Se repezea la picioarele adversarului și îl lovea cu atîta dibăcie, încît acesta, oricît de înalt ar fi fost, zbura de-a dura sub dînsul. Volodea perfecționase acest sistem pe malul mării, folosindu-l ca partener de antrenament pe răbdătorul Jenea Bîcikov. Dar diferendul nu ajunse de astă dată la o adevărată bătaie. Auzindu-l pe copil cum plînge și-l roagă să-i dea îndărăt creionul roșu-albastru, Volodea îl ajunse din urmă pe lungan și-i spuse :

— Nu ți-e rușine... de ce iei creionul de la un copil mic ?

— Că tu strașnic de mare mai ești ! răspunse acesta.

— Mare, mic, dar pe tine tot te întrec.

— La ce ?

— La toate. La minte, de pildă.

Mai departe, convorbirea luă un caracter strict parlamentar :

— Știi tu ce se întîmplă cu aceia care au obiceiul să pună mîna pe lucruri străine ? îl întrebă Volodea.

— Ți-am luat ție ceva ? nu se lăsă deșiratul.

— Ai să vezi tu acuma de la cine ai luat.

— Ia șterge-o de-aici, să n-o pățești. N-am chef să am de-a face cu tine.

— Atunci dă-i înapoi băiețelului ce i-ai luat.

— Ia ascultă, de unde ai mai răsărit și tu, prichindelule, să-mi comanzi mie ?

— Prichindel ? În orice caz, pe tine te ajung. Nu știu cine-i mai înalt dintre noi.

— Zău ? Măsoară : îmi ajungi cu capul pînă la gît.

— Va să zică sîntem egali.

— Cum... egali ? Sînt mai înalt decît tine cu un cap întreg.

— Dar cine-ți pune la socoteală capul ? Ăla-i cap ?

Urmă ceea ce gazetele numesc de obicei o „furtunoasă scenă în parlament". Încasînd o palmă drept în creștet, Volodea se repezi cu capul în stomacul adversarului, care, de durere, se aplecă în jos ; atunci Volodea trecu repede îndărătul lui, îi sări în cîrcă și începu să-i care la pumni în ceafă, strigînd :

— Fierarul Vakula [1] călare pe dracu ! Dă înapoi ce-ai luat ; altfel am să te călăresc așa pînă acasă !

Oricît se zbuciumă vlăjganul, căutînd să-l zvîrle pe Volodea din spate, oricît cercă să dea cu dînsul de perete, se văzu silit în cele din urmă să se recunoască bătut și să înapoieze lui Volodea creionul luat.

— Asta-i totul — zise Volodea — acum ești liber. Și să ții minte altă dată că eu am un năravi : cînd am spus un cuvînt, e cuvînt !

După aceea, Volodea se întoarse spre copilul care plîngea și îi înapoie creionul. Dar acesta nu se putu

[1] Vakula — personaj din „Serile în sat la Dikanka" de N. Gogol. (n.t.)

stăpîni încă multă vreme. Prea-i fusese mare jignirea şi plîngea într-una, cu suspine. Volodea se lăsă pe vine lîngă el, îşi deschise ghiozdanul, căută o hîrtie şi, negăsind nici una curată, rupse la repezeală o foaie dintr-un caiet, fără să se mai gîndească la urmări. Luînd între degete creionul cu pricina, Dubinin desenă băieţelului marea albastră, o corabie roşie din care ieşea pe coş fum albastru, apoi, deasupra, un avion albastru cu stele roşii pe aripi. Şi atunci băieţaşul nespus de fericit, porni acasă, purtînd înainte desenul acesta minunat, înfipt în creion ca un steag.

Din ziua aceea, copiii începură să facă cerc împrejurul lui Volodea în curtea şcolii. Îl cercetau din ochi cu entuziasm, minunîndu-se de puterea şi de îndrăzneala acestui băiat, nu atît de răsărit ca înfăţişare, dar care — după cum se vede — era luminat la minte şi trecut prin încercările vieţii. Volodea desena cu plăcere elevilor din clasa întîi avioane şi corăbii. Iar „porumbeii" de hîrtie pe care el îi dăruia băieţaşilor băteau la zbor toate recordurile de distanţă.

Ca urmare, Svetlana Smirnova, preşedinta sfatului de detaşament al pionierilor, îi dădu ca sarcină pionierului Dubinin — pesemne, după sfatul Iuliei Lvovna (cel puţin aşa bănuia Volodea) — să ducă munca culturală printre elevii clasei întîi.

Această sarcină fu trecută în procesul-verbal al adunării.

La început, Volodea nici nu vru să audă: „Dar ce? Să ajung dădaca lor? Dă-i încolo de puşti! Să le şterg eu nasul? Şi-apoi, despre ce aş putea să le vorbesc? Ei nu sînt încă în stare să construiască aeromodele. Să mă fi pus măcar să-i antrenez la fotbal sau să-i învăţ să înoate. Asta... treacă-meargă. Dar aşa, ce muncă-i asta?... Cum să duc muncă culturală?" După aceea vorbi chiar Iulia Lvovna cu el. Ea avea darul, cînd îţi vorbea, să-ţi descrie lucrurile cele mai simple şi mai obişnuite ca extraordinar de interesante, iar chestiunile cele mai complicate, după ce le analiza ea, nu ţi se mai păreau aşa de anevoioase. Iulia Lvovna îl povăţui pe Volodea să povestească băieţilor ceea ce ştie el mai bine, dintr-un domeniu care-l interesează îndeosebi.

— Cum adică? Să le povestesc despre războiul civil, despre Ceapaev?

— De ce nu? Vei reciti ceea ce trebuie şi după aceea le vei povesti.

— Pot să le istorisesc şi despre avioane?

— Sigur că da!

— N-au să priceapă o boabă.

— Dar tu, cînd erai de seama lor, nu pricepeai nimic?

— Cu mine-i altă socoteală... cînd eram de vîrsta lor, eu trecusem prin multe.

— Ehei, Dubinin, se vede că n-ai trecut chiar prin toate!

— Îmi ajunge, Iulia Lvovna.

— Crezi? Mai ai încă.

Glumiră cît glumiră, dar pînă la urmă îi făgădui că o să se apuce serios de lucru. Uneori, copiii îl sîcîiau cu întrebări care-l puneau pe Volodea în mare încurcătură. De aceea începu să se pregătească temeinic pentru discuţiile cu copiii, ca să nu-şi piardă în faţa lor marele prestigiu de elev din clasa a şasea.

Astăzi, Volodea conducea o discuţie cu întrebări şi răspunsuri despre „Zborurile istorice ale aviatorilor sovietici". Copiii îl ascultau cu atenţie încordată. Volodea îi ţinea din scurt.

— Vă rog să fie linişte — le cerea Dubinin, bătînd cu degetul arătător în masă. Băgaţi de seamă! Eu n-am să vă las să vă faceţi de cap. La mine, în primul rînd, e disciplină. Aţi înţeles?

Volodea căuta s-o imite în totul pe Iulia Lvovna şi strecura cuvinte împrumutate de la Efim Leontievici, iar uneori folosea chiar expresii de-ale tatălui său.

— Ei? Cine vrea să povestească, să repete sau are vreo nelămurire? întrebă Dubinin, cînd isprăvi istorisirea despre zboruri.

— Volodea, eu aş vrea să întreb... — dădu să înceapă o fetiţă, dar Dubinin o opri.

— Ce vorbă e asta: „Eu aş vrea să întreb"? Înainte de toate trebuie să ai răbdare. Dacă vrei să întrebi ceva, ridică mîna. Cînd eşti întrebată, răspunzi.

— Pot să întreb? zise fetiţa, după ce ridică frumos mîna.

— Acuma întreabă.

— Cînd era mic, Cikalov învăţa bine?

Volodea se uită la ea cu asprime, își trase tunica și rosti cu gravitate întocmai ca tată-său :

— Învăța bine. Avea note mari la toate obiectele. Dar pe atunci, purtarea lui, desigur, cam lăsa uneori de dorit. Fiindcă nu era încă disciplinat. Ai priceput ? De altfel, cînd te ocupi de viața unor astfel de oameni, să ai în vedere că nu trebuie să le imiți greșelile, ci să tragi învățăminte din felul cum și le-au corectat.

Volodea își asculta singur glasul. Bun... Întocmai ca al Iuliei Lvovna.

Copiii îl priveau pe Volodea cu încredere și erau aproape îndrăgostiți de dînsul. Le plăcea acest elev dintr-o clasă mai mare — destul de mic și el — care știa de toate și care era pesemne extraordinar de puternic : altfel n-ar fi îndrăznit să sară la bătaie, măsurîndu-se cu vlăjganul acela...

Absorbit de această discuție instructivă, Volodea nu băgă de seamă că un băiețaș se tot lungea de mult timp dintr-o parte, ridicîndu-și mîna amorțită. În sfîrșit, fetița care îl întrebase cu o clipă mai înainte despre Cikalov, ridică din nou mîna.

— Ce-i ? Mai ai de pus vreo întrebare ?

— Nu — răspunse fetița, sculîndu-se. Vreau numai să spun că Iliușa Sîrikov vrea să întrebe ceva. De cînd a ridicat mîna...

Abia atunci Volodea observă că Iliușa Sîrikov, care stătea mai într-o parte, nu numai că ridicase mîna, dar o și sprijinea cu cotul în palma cealaltă.

— Hai întreabă, Sîrikov !

— Volodea Dubinin, vreau să te întreb — rosti sfios băiețașul — dumneata învățai bine cînd erai mic ?

— Asta n-are nici o legătură cu subiectul nostru — îi tăie repede vorba Volodea, de teamă să nu treacă discuția la actualitate. Ai priceput ? Asta, una la mînă. În al doilea rînd, dacă vrei să știi, cînd eram ca tine, aveam numai „foarte bine".

Toți copiii se uitară cu respect la Volodea.

— Și eu am luat azi un „foarte bine" — zise Sîrikov.

— La ce ?

— La cultură fizică... Am făcut fandări.

Volodea adăugă repede :

— Bine-bine. Mai aveți de pus vreo întrebare în chestiunea avioanelor ? Nu mai aveți nici o întrebare ? Atunci ajunge pentru ziua de azi. Bună ziua, copii !

— Bună ziua... Cu bine, Volodea Dubinin ! Mulțumim ! Ne-ai povestit foarte frumos ! rostiră toți, încercînd, care mai de care, să acopere cu mulțumiri glasul celorlalți...

Volodea își îndreptă pe piept cravata de pionier și ieși pe coridor. Lîngă ușă dădu nas în nas cu instructorul lui, Jora Polișciuk, elev din clasa a noua. Volodea se fîstîci. Era nemulțumit că, poate, instructorul trăsese cu urechea la convorbirea lui cu copiii. Dar Jora, el însuși parcă puțin stingherit, zise :

— Ai isprăvit ? Cum a mers ? Am impresia că destul de viu. Bravo, știi să te descurci. Vezi ? Și tu n-ai vrut să primești sarcina asta ! Volodea tăcu. Instructorul se uită drept în ochii lui și urmă : Știi că ești așteptat la ședința colectivului de conducere a detașamentului ?

— Eu ? se miră Volodea.

— Nu ți-au spus ? Cum se poate ? N-ai văzut-o azi pe Valia ? Nu-i nimic. Dacă nu știi, atunci îți comunic eu : ești chemat la ședința colectivului de conducere. Toți s-au adunat și te așteaptă.

...Soarele, gata să scapete după culmea dealului Mitridate, își furișa în clasă razele-i piezișe, de rămas bun ! Umbrele cercevelelor încrucișate de la ferestre desenau dreptunghiuri portocalii și ardeau parcă pe peretele luminat al clasei. Svetlana Smirnova, președinta sfatului de detașament, ședea la masă. Avea cravată roșie și o rochiță în pătrățele, de culoare închisă, care-i rămăsese cam mică : mîinile și picioarele îi ieșeau din ea parcă prea lungi. Purta cozile aurii strînse în jurul capului ; de aceea capul părea mai mare, iar gîtul, așa de subțirel...

Membrii colectivului de conducere ședeau în băncile din față. Volodea intră și îi salută. Îi răspunseră și ei tot așa, cu palma ridicată în sus, deasupra capului. Observă că unii membri ai colectivului de conducere îl priveau cu o curiozitate neprietenoasă, iar alții, dimpotrivă, își fereau privirea de îndată ce se uita la ei.

Intră instructorul Jora Polișciuk. Trecînd prin spatele Svetlanei, de-abia înclinîndu-se, îi șopti ceva din mers ; apoi se retrase și se lipi de perete, cu mîinile la spate.

— Să începem — zise Svetlana şi se ridică în picioare. Declar deschisă şedinţa sfatului de detaşament al organizaţiei de pionieri din clasa a şasea „A". La ordinea de zi avem o singură chestiune : despre sîrguinţa la învăţătură a pionierilor din clasa noastră.

Volodea rămase atent.

— Care-i situaţia ? urmă Svetlana Smirnova, fără să se uite la Volodea. Constatăm o purtare nepermisă... din partea unor pionieri activişti de-ai noştri : şi mai ales din partea lui Dubinin Volodea.

— Ai nimerit-o şi tu ! exclamă Volodea. Toate în capul meu se sparg !

— Dubinin, cînd vei avea cuvîntul, o să spui tot ce vrei. Dar acum n-ai cuvîntul. De ce am spus că lucrul acesta îl priveşte mai ales pe Dubinin ? Fiindcă el este foarte capabil. Toţi profesorii spun asta. Dacă ar vrea, ar putea fi cel dintîi în clasă. Acum stă mai bine cu disciplina, în schimb a rămas în urmă la mai multe obiecte. Şi asta pentru că-i prea pasionat. Cînd se apucă de-o treabă, izbuteşte. Dar după aceea, dacă îl interesează altceva, lasă baltă toate celelalte treburi. N-are, cum spune mama, perseverenţă.

— Ştiu eu şi fără tine ce spune Iulia Lvovna — nu se putu stăpîni Volodea.

Dar Svetlana nici nu catadicsi să-i răspundă şi urmă:

— În concluzie : clasa noastră a fost cea dintîi la învăţătură. Şi cum stăm astăzi ? Desigur, nu-i vorba numai de Dubinin. Nu susţin asta. Dar el are influenţă asupra celorlalţi. E unul dintre activiştii noştri de frunte... În ultimul timp a ajuns codaş şi trage şi pe alţii după dînsul. Mai cu seamă la limba rusă. Cine a făcut data trecută cea mai proastă lucrare ?

— Am avut greşeli — protestă Volodea, sărind în sus — dar Iulia Lvovna a spus în schimb că tema e bine gîndită, că-i bună ca sens.

— Şi cum ? Greşelile nu contează ? Ai trei greşeli de gramatică. Lucrarea a fost trimisă la Comitetul orăşenesc pentru învăţămînt. Ne-ai făcut toată clasa de rîs.

Toţi se uitară la Dubinin. Volodea roşi. Îşi freca bărbia de umăr, mormăind încet, numai pentru sine :

— Ce-s eu de vină dacă în capul meu gramatica nu ţine pas cu ideile ?

Bine că nu-l vedeau copiii înaintea cărora, acum cinci minute, rostise cu atîta încredere cuvinte alese despre greşelile oamenilor de seamă şi despre îndreptarea lor.

Jora Polişciuk se îndepărtă de peretele pe care îşi lipise palmele duse la spate şi se apropie încet de masa la care şedea Svetlana.

— Ai spus foarte bine — se adresă el lui Volodea. Temele tale sînt bine gîndite. Au sens. Dar tocmai de aceea înveţi gramatica, sintaxa, ca să poţi împărtăşi cu noimă şi altora ceea ce gîndeşti şi să-ţi exprimi corect gîndul prin cuvinte.

— Ştiu. Propoziţia este o gîndire exprimată prin cuvinte. Asta am făcut-o în clasa a treia — bombăni Volodea.

Îi trecu prin minte un gînd năstruşnic. Uite, Jora vorbeşte acum în faţa lui şi a altor pionieri aşa de bine şi de frumos despre învăţătură, iar cu cîteva minute mai înainte, el însuşi, Volodea, îi instruise pe copii. Şi cine ştie ? Poate că deseară, la adunarea comsomoliştilor, îl vor lua la rost şi pe Jora pentru că nu-i destul de silitor. Ar avea haz ! Şi căpătînd curaj, ridică mîna :

— Aş vrea să pun o întrebare. Se poate ? Vreau să-l întreb pe Jora : el cum stă cu învăţătura ?

Acum veni rîndul instructorului să se fîstîcească.

— Asta n-are absolut nici o legătură cu ceea ce discutăm ! se supără Svetlana.

— Dacă-i vorba pe-aşa, nici sîrguinţa mea la învăţătură n-are nici o legătură cu munca de pionier — adăugă Volodea. Eu îmi îndeplinesc sarcinile date de colectivul de conducere. Nu mi s-a făcut nici o observaţie. Iar greşelile de gramatică mi le-a subliniat în caiet Iulia Lvovna. Şi e destul.

Jora Polişciuk se sprijini cu mîna de masă şi clătină din cap :

— Tu spui, Dubinin : „Dacă-i vorba pe-aşa"... Nu. La noi nu merge asta. Dubinin crede, pesemne, că m-a prins cu multă dibăcie. Că, adică, bine l-a mai picnit pe instructor. Uite cum dă din colţ în colţ. L-a pus la zid. Dubinin, Dubinin ! Şi încă eşti pionier activist, te socoţi fruntaş ! Organizezi discuţii cu copiii mici.

— Nu pierde niciodată prilejul să ştirbească autoritatea altuia — se plînse Svetlana.

— Dar nu-i vorba de asta — zise instructorul, încruntîndu-se. Să nu-ţi închipui, Smirnova, că tremur pentru autoritatea mea. Mai înainte de toate, adevărul... Tu, Dubinin, ai vrea să afli cum stau eu cu sîrguinţa? Poftim. Da. Nu neg că ar putea fi şi mai bună. Dar, în comparaţie cu începutul anului, am făcut un salt mare. Acuma am numai la un obiect „suficient", la două obiecte „bine", iar la toate celelalte „foarte bine". Şi te asigur, Dubinin, că în curînd o să am în locul acelui „suficient" cel puţin „bine". Să nu-ţi închipui că notele sînt una, iar cauza pionierilor alta. Ştii cum m-au criticat odată la adunarea noastră de Comsomol cînd am rămas în urmă? M-au prevenit din capul locului că mă vor elibera din munca pe care o duc cu voi şi că nu voi mai fi instructor. Crezi că asta-i o perspectivă plăcută? E o ruşine! Atunci m-am apucat serios de treabă. Propun acum acelaşi lucru: dacă Dubinin n-o să se îndrepte la gramatică, să-l eliberăm din munca lui cu copiii. Căci s-ar putea să nu dovedească, pentru că n-are timp. Şi dacă nici după aceea nu-şi va băga minţile în cap şi va mai căuta să demonstreze că sîrguinţa la învăţătură a pionierului este numai o chestiune personală a sa, atunci ne vom întreba dacă un astfel de băiat, capabil, dar care nu vrea să înveţe din răsputeri, merită să mai fie socotit un adevărat pionier.

Volodea sări în sus:

— Ascultă, Jora... Asta e prea-prea... înţeleg să fi făcut cine ştie ce... Volodea îşi strînse cravata cu amîndouă mîinile şi clătină din cap: Nu trebuie să vorbeşti chiar aşa.

— Voi vedea eu dacă trebuie să vorbesc aşa ori nu — răspunse Jora. De altfel, eu fac numai o propunere. Colectivul de conducere va hotărî. Eu însă l-aş elibera chiar acum din munca pe care o duce cu elevii cei mici.

— Auzi, Volodea? îl întrebă Svetlana. Tu ce zici?

— Daţi-mi un termen — se dădu bătut Volodea. După aceea veţi hotărî.

— Ce copil rău eşti! se răsti Svetlana, strîngîndu-şi pumnii slăbuţi. Volodea o supărase atît de tare, încît ea se îndepărtă fără să vrea de tonul ei oficial. Groaznic de rău.

— Adică de ce sînt rău? Răspunde-mi!

— Pentru că întotdeauna avem de furcă cu tine. Să nu fii tu în stare să înveţi gramatica pînă acum! Drept să-ţi spun, mi-e şi silă să mă uit la tine!

— N-ai decît să nu te uiţi. Iar cît priveşte că sînt un copil rău, asta se va vedea. Daţi-mi un termen. Pînă în ziua fixată am să învăţ totul.

Svetlana se sfătui încet cu membrii colectivului, apoi se întoarse spre Volodea:

— O lună îţi ajunge?

— Şi ce trebuie să învăţ pînă atunci?

— Să înveţi acordurile, să repeţi materia făcută pînă azi şi să ştii toate terminaţiile.

— Îmi ajunge berechet.

— Atunci o să scriem aşa în procesul-verbal. Numai bagă de seamă, Dubinin, ţi-ai dat cuvîntul faţă de colectivul de conducere!

— Cînd s-a mai întîmplat să-mi dau eu cuvîntul şi să nu mi-l ţin? declară cu mîndrie Volodea. Dar de copii pot să mă ocup?

— Eu cred că poate să se ocupe — hotărî Svetlana, adresîndu-se membrilor din colectivul de conducere.

— Mai am de făcut o propunere în chestiunea aceasta — zise instructorul. Cineva trebuie să-l controleze pe Dubinin şi, la nevoie, să-l ajute. Pe cine să numim? Poate primeşti tu, Svetlana? La caz de nevoie te-ar ajuta şi Iulia Lvovna, te-ar îndruma cum trebuie.

— Eu? Svetlana îşi înălţă sprîncenele.

— Ea? întrebă Volodea, săltîndu-se uşor. Nu! Mai bine lipsă! Vă foarte mulţumesc.

— Bine, fie! zise Svetlana.

— Mă descurc şi singur — rosti cu încăpăţînare Volodea.

— Rău faci că nu primeşti un ajutor tovărăşesc. Un pionier nu se poartă aşa — adăugă instructorul. Eu i-aş da totuşi munca asta Svetlanei.

Svetlana îl privi ţintă pe Volodea. O pată trandafirie se întinse pe gîtul ei subţire. Simţi cum îi ard urechile, şi o roşeaţă gingaşă îi îmbujoră toată faţa pînă în albul ochilor. Ea scutură din cap cu ciudă şi zise:

— Dacă Dubinin n-are nimic împotrivă, sînt gata: cum va hotărî colectivul. Mi-e totuna.

În drum spre casă, proasta dispoziţie a lui Volodea se risipi încetul cu încetul. Mergea bălăbănindu-şi ghioz-

danul, trecîndu-l pe ostreţele gardurilor întîlnite în cale ca să scoată un duruit mărunt ca de tobă. Fluierînd, se frămînta cu gîndul cum să-şi împartă mai bine timpul ca să îndeplinească totul: să se ducă şi la clubul aeromodeliştilor, să se ocupe şi de copii, să înveţe şi gramatica. N-avea nici o îndoială că într-o lună se va pune la curent cu materia. „Dacă vreau, fac; o dată ce am făgăduit, gata!" se gîndi Dubinin.

Încă din antreu, înainte de a urca scara, Volodea simţi miros de tutun tare, de pipă. Va să zică, tatăl său era acasă. Nu se aştepta ca Nikifor Semionovici să se întoarcă în ziua aceea din cursă. Iată-l şi pe Bobik ieşind din boxa de sub scară. Numai că avea o mutră de parcă mîncase de curînd o chelfăneală. Încă de departe, cîinele dădu sfios din coadă, iar cînd Volodea întinse mîna să-l mîngîie, Bobik se lipi cu burta de pămînt şi apoi o zbughi afară. Scheună chiar uşurel, ca şi cum Volodea s-ar fi răstit la dînsul.

— Ce-i cu tine, Bobik? De ce te-ai speriat?

Volodea şuieră, chemînd căţelul. Urcă în goană scara şi bătu în uşă. Îi deschise maică-sa.

— Mamă, dă-mi un oscior să-l arunc lui Bobik — zise Volodea şi începu din nou să cheme cîinele, şuierînd.

— Te rog, linişte, fără fluierături! rosti maică-sa cu jumătate de glas, oprindu-l. N-aduce cîinele. Latră, se învîrte de colo-colo... Nu ne arde acum de el. Mama închise uşa, după ce-i dădu drumul lui Volodea în odaie, şi-i spuse în şoaptă: Mare nenorocire, Volodenka... Pe tata...

Evdokia Timofeevna îşi acoperi faţa cu o mînă şi, apucînd poala şorţului cu cealaltă, începu să-i morfolească un colţ cu dinţii.

Volodea simţi o greutate pe inimă şi-l străbătu un fior rece. O privea pe maică-sa cu ochii larg deschişi, temîndu-se s-o întrebe ce se întîmplase.

— E-n salon — şopti mama, plîngînd cu suspine.

Silindu-se să nu facă zgomot, Volodea se repezi în camera alăturată, aproape-n fugă. Tată-său stătea nemişcat la fereastră, în picioare, cu spatele spre Volodea; ţinea pipa în mîna care-i atîrna fără vlagă de-a lungul trupului. Spinarea lui lată, neobişnuit de gîrbovită, şi pipa stinsă, în mîna-i lăsată în jos, întregul trup parcă

înţepenit... toate acestea îi spuneau lui Volodea că se întîmplase într-adevăr o nenorocire. Puţin mai încolo, Valia şedea pe un scaun, cu faţa spre Nikifor Semionovici. Ţinea palmele împreunate, vîrîte între genunchi. Şedea aplecată, cu umerii căzuţi, şi nu-şi lua ochii înroşiţi de la tată-său. Văzîndu-l pe Volodea intrînd, ea duse degetul la gură, se sculă şi păşi în întîmpinarea fratelui. Îl apucă pe Volodea de mînă şi ieşi cu el.

— L-au dat afară pe tata... — rosti cu greu Valia.

Se aşteptase pesemne ca Volodea, auzind această veste, să exclame, să se îngrozească, să-i pună întrebări peste întrebări. Dar Volodea nu spuse nimic. Numai faţa i se făcu cenuşie ca piatra de calcar: încremenise parcă. O uimire tristă se strecură încet-încet în ochii lui mari.

Valia îi dădu lămuriri.

— S-ar putea să-l excludă şi din partid. Ai priceput?

Iar Volodea tăcea, tăcea într-una. Prindea cu greu ceea ce îi spunea soră-sa. Îi auzea cuvintele, înţelegea semnificaţia fiecărui cuvînt separat. Dar sensul celor auzite (tocmai ceea ce în gramatică se cheamă: „gîndire exprimată prin cuvinte"), asta încă nu ajungea la conştiinţa lui. Atunci Valia îi povesti în şoaptă că tatăl lor dăduse recomandaţie pentru intrarea în partid şi în serviciu unui marinar care navigase cîndva pe „Krasin", în vremea cînd Nikifor Semionovici era locţiitor politic pe această navă. Marinarul se dovedise a fi un netrebnic. Nu îşi îngrijea nava, avusese chiar două avarii, iar de curînd săvîrşise o faptă de neiertat pentru orice marinar cinstit: intrase beat în cart şi sfărîmase nava de o stîncă. Cîţiva oameni fuseseră răniţi, se pierduse o mare încărcătură de preţ. Iar tata garantase pentru dînsul şi ca comunist, şi ca tovarăş de muncă. Acum, vinovatul va fi judecat, iar deocamdată l-au scos pe tatăl lor din slujbă.

— Du-te tu la tăticul — îl sfătui încetişor Evdochia Timofeevna, care se apropiase de copii. De mai bine de două ceasuri stă aşa. N-a scos o vorbă cu nimeni. Iar cînd a venit, de îndată ce mi-a spus totul, a adăugat: „Vai, cînd o să afle Vovka, ce lovitură mortală pentru el!" Suferă şi pentru tine.

Volodea se îngrozi mult mai mult de faptul că tatăl său se ruşina de el şi că-i era greu să-i povestească cele

petrecute. Se apropie cu pas hotărît de el. Nikifor Semionovici își întoarse încet spre dînsul fața lui mare, frumoasă, dar atît de întunecată astăzi. Își ridică mîna care ținea pipa stinsă, zîmbi cu un surîs șters, plin de vinovăție, și mîna îi căzu iarăși în jos.

— Uite-așa, Vova... ai auzit? rosti el cu glas înăbușit, zîmbind stingherit, cerîndu-și parcă iertare fiului său că îi pricinuise o nemulțumire așa de mare. Ai văzut, dragul meu, ce pacoste!

— Mi-a spus Valia — răspunse Volodea.

Amîndoi tăcură.

— Vezi ce se poate întîmpla... — urmă tatăl. Cîtă încredere am avut în omul acela, și el...

Nikifor Semionovici făcu un gest cu mîna și rămase iarăși cu ochii ațintiți pe fereastră.

O milă sfîșietoare îl cuprinse pe Volodea și simți un gol insuportabil în inimă. Nu-l văzuse încă niciodată pe Nikifor Semionovici într-o asemenea stare. Îl îngrozea mai ales faptul că tată-său, pe care Volodea îl socotea un model de putere și de dîrzenie neînfrîntă... tată-său cu care se mîndrea atîta și-i invidia tinerețea plină de avînt... tată-său care totdeauna și în orice prilej fusese sprijinul lui cel mai de nădejde — tocmai el fusese lovit, așa deodată, de-o nenorocire atît de mare. Groaza pricinuită băiatului de gîndul acesta semăna, probabil, cu sentimentul nimicitor, de pierzanie, pe care îl au oamenii în timpul unui cutremur, cînd pămîntul, stîlpul cel mai sigur și de nădejde al lumii, adică însăși temelia vieții, începe deodată să se clatine, își pierde stabilitatea și încetează să mai fie sprijinul tuturor ființelor și lucrurilor. Și totul se prăbușește brusc...

— Tăticule — căuta Volodea să-l mîngîie — dar tu, oricum, ai să te aperi... ai să lupți pînă-n pînzele albe. Tăticule, poate că numai carnetul de membru o să ți-l ia... adică certificatul. Dar tu, în sinea ta, tot comunist ai să fii.

— Nu poți să fii comunist așa, de capul tău — răspunse tatăl. Ești încă prostuț. Înțelege-mă, aici puterea omului constă în aceea că el, împreună cu alții ca și dînsul, face parte dintr-un tot. Iar acest tot uriaș, puternic, e Partidul. Ce poate face omul de unul singur? Cu o rîndunică nu se face primăvară. Eu sînt în partid, Vladimir, din primul an al Puterii sovietice. Partidul

m-a făcut om. Partidul mi-a dat posibilitatea să învăț carte. Partidul m-a ridicat. Ce-am să fiu eu fără partid? Absolut nimic!

— Dar ce fac cei fără partid? întrebă Volodea. Doar există unii care nu sînt în partid, dar au luat parte și ei la războiul civil, și care muncesc bine.

— Cine spune altfel, măi sucitule! Dar nu despre asta-i vorba. Tatăl se întoarse ostenit spre Volodea: Oamenii muncesc și săvîrșesc fapte mari. Nu toți fac parte, neapărat, din partid. În partid sînt numai aceia care stau în primele rînduri. Doar partidul e avangarda poporului. Partidul este detașamentul lui de frunte. A te afla în rîndurile lui, fiule, este o mare cinste! Trebuie să fii vrednic de această cinste. Și eu, după cum se pare, am meritat cinstea asta. Dar am garantat cu cuvîntul meu de bolșevic și cu onoarea de membru de partid pentru un om care s-a dovedit pînă la urmă un nemernic, și din pricina asta s-ar putea să pierd și eu încrederea partidului.

— Tăticule, dar dacă te scot din partid, asta-i pentru totdeauna? întrebă Volodea.

— Nu. Nu te gîndi la una ca asta! Eu, ca și tine, măi frate-miu Volodea, nu sînt dintre aceia pe care să-i scoți dintr-o dată și pentru totdeauna. Noi facem parte din familia Dubinin! Pe noi nu ne poate șterge cu radiera de pe listă, cu una cu două.

— Bineînțeles, tăticule! exclamă bucuros Volodea. Ți-aduci aminte că în carierele de piatră scrie și acum: „N. Dubinin"! Cîți ani s-au scurs de atunci, dar numele nostru nu s-a șters de pe piatră!

— Așa-i, Vovka! Bine că mi-ai adus aminte. Îți mulțumesc. Fără îndoială, familia mea nu e așa de vestită ca să fi făcut vîlvă, dar oamenii cinstiți n-o defăimează. Eu, Vovka, în 1919 am scris cu sînge numele familiei mele în listele partidului. Înțelegi în ce sens spun asta? L-am scrijelit cu cinste și-n piatră. L-am înscris nepătat și-n jurnalele de bord ale navelor. Iar acuma? Să-mi șteargă numele dintr-o dată? Încă nu, Vova. Numele nostru va rămîne la locul lui. Să vedem ce-o să spună comitetul de partid. Dacă va trebui, mă duc și la comitetul orășenesc. Nu se poate, așa, deodată... Sînt vinovat, n-am ce zice, dar prea e din cale afară...

Merit, desigur, o mustrare : nici n-aş crîcni. Dar să mă dea afară, asta întrece orice măsură... Dacă va fi nevoie, mă duc pînă la Moscova şi tot o să-mi aflu dreptatea.

Se plimba de mult prin cameră. Pipa îi fumega în mînă. Iar Volodea stătea şi îşi întorcea capul cînd la stînga, cînd la dreapta, urmărindu-l cu mare încordare pe Nikifor Semionovici. Pe băiat îl părăsea treptat sentimentul apăsător de mai înainte cînd i se părea că acea imensitate de oameni, puternică şi necruţătoare, din rîndurile căreia făcuse parte şi tatăl său, înainta cu pas grav, continuîndu-şi drumul, în vreme ce tată-său rămăsese în urmă... Nu ! Tăticul va merge în acelaşi pas cu toţi !

Dar scurta însufleţire a lui Nikifor Semionovici se stinse tot atît de brusc cum izbucnise. Tatăl tăcu deodată şi începu să se uite iarăşi la Volodea cu o privire abătută, stingherită, plină de durere :

— Nu-ţi doresc să treci niciodată, Vladimir, prin ceea ce trec eu astăzi. Cîntăreşte-ţi bine cuvîntul ! Să nu ţi-l dai cu uşurinţă nici pentru tine, nici pentru alţii. Iar dacă ai să devii comunist, trebuie să-l păzeşti încă şi mai mult. Cuvîntul unui comunist e un lucru cu mare greutate. Se apropie piept în piept de Volodea, oftă adînc, clătină din cap, îşi miji ochii ca străpuns de o durere şi îl apucă de coate pe fiul său cu amîndouă mîinile : Dar n-o să ne lăsăm înfrînţi ! Nu-i aşa, Vladimir ? Sîntem noi Dubinini ori nu ?

— Sîntem Dubinini, tăticule !

— Va să zică, deocamdată aşa am hotărît.

Pe urmă, Nikifor Semionovici împreună cu Evdokia Timofeevna se duseră la un tovarăş de-al lor să se sfătuiască ce-i de făcut. Volodea rămase singur cu Valentina. Alevtina Markovna ieşise de cîteva ori din camera ei şi oftase adînc, compătimitor, la uşa salonului, dînd a înţelege că este şi ea la curent cu situaţia şi că-i gata oricînd să pălăvrăgească pe tema asta. Dar Volodea se sculă şi îi închise uşa în nas.

— Bravo ! Frumoasă purtare ! se auzi de după uşă. Leit tat-su !

Volodea simţi sîngele năvălindu-i în faţă. Vru să strige ceva vecinei, dar o privi pe soră-sa, se stăpîni şi trecu în tăcere la masa lui. Acolo începu să se uite, cu

gîndul aiurea, prin cărţi şi prin caiete. Valia se apropie de dînsul şi îl întrebă dacă-i adevărat că fusese chemat astăzi la şedinţa colectivului de conducere.

— Ei, da, e adevărat — răspunse în silă Volodea. Polişciuk al vostru te-a şi informat ! Dar nu-i nimic, l-am pus şi eu cu botul pe labe.

— Cum l-ai pus cu botul pe labe ?

— Am făcut şi eu aluzie la notele lui. Nici n-a mai crîcnit.

— Vovka, Vovka, tot copil ai rămas. Nu degeaba te-au poreclit băieţii „pui de vrăbiuţă". Cum l-ai pus tu cu botul pe labe, cînd Jora, aproape la toate obiectele, n-are decît „foarte bine ?" Acuma-i printre primii din clasa noastră.

— Da-a ? întrebă Volodea cu neîncredere, lungind cuvîntul.

— Cum ? Nu ştiai ? S-o lăsăm încurcată. Dar mai bine spune-mi : ai de gînd să te îndrepţi ori nu ?

Volodea rămase puţin pe gînduri, fornăi şi îşi frecă obrazul de umăr.

— M-am hotărît din capul locului, Valia. Mi-am şi dat băieţilor cuvîntul. Acuma însă parcă mi-e totuna. O dată ce a pătimit tăticul...

— Vai, Vovka, Vovka ! Valia se simţi fulgerător ca un om mare. Nu-mi vine să cred ce iese din gura ta ! Dimpotrivă, acum trebuie să ne punem amîndoi serios pe învăţătură. Şi aşa, tăticul şi mămica au destule necazuri.

— Eu eram gata să mă apuc de carte. Numai că vor s-o numească pe Svetlana Smirnova ca să-mi ajute. Au să-şi bată joc de mine toţi colegii.

— Lasă-i să-şi bată joc. În orice caz e mai bine decît să-şi bată joc de greşelile pe care le faci. Vovka, vrei să-mi arăţi şi mie la ce ai rămas în urmă ?

În alte împrejurări, Volodea i-ar fi răspuns desigur îmbufnat şi ar fi sfătuit-o să nu-şi bage nasul unde nu-i fierbe oala. Astăzi însă, el scoase caietul din ghiozdan, îi arătă greşelile din teză şi o rugă chiar să-i explice acordul gramatical.

Amîndoi stătură cot la cot pînă tîrziu, cu scaunele apropiate, aplecaţi asupra manualului. Volodea, lăsîndu-şi la o parte mîndria, repeta cu răbdare regulile, cum îi cerea soră-sa.

A doua zi la şcoală, după orele de clasă, Iulia Lvovna îl opri pe Volodea tocmai cînd acesta se pregătea să plece acasă :

— Am auzit că tatăl tău are unele neplăceri. E adevărat ? îl întrebă profesoara. Fără îndoială că acum îţi vine greu, Dubinin. Poate vrei să nu te ascult cîtva timp ? Eu sînt aproape sigură că tatăl tău o să reuşească pînă la urmă. E un om care a activat mult... Are să se ţină seamă de toate. Ei, ce zici, Dubinin ?

— Mulţumesc, Iulia Lvovna, dar nu-i nevoie. Ascultaţi-mă ca de obicei. Mi-am dat cuvîntul că o să mă îndrept, şi dumneavoastră ştiţi...

— Ştiu, ştiu : dacă Dubinin şi-a dat cuvîntul, n-o să şi-l calce. Da, te cred, te cred. Ar fi fost bine să fi trecut pe la noi. După cîte ştiu, colectivul de conducere a pus-o pe Svetlana să te asculte. Nu ?

— Să mai învăţ puţin. Şi pe urmă poate să mă asculte — răspunse Volodea.

În săptămîna următoare, Volodea o rugă pe Svetlana Smirnova să rămînă în clasă, după lecţii, ca să-l asculte la gramatică. Rămaseră chiar în clasa lor, a şasea. Pe tablă, paralelogramele desenate la ora de geometrie nu fuseseră încă şterse. Cîrpa udă nu apucase să se usuce. Iar pe ventilator se legăna un drăcuşor de hîrtie. Svetlana se aşeză la catedră, iar Volodea în banca întîi şi îşi cuprinse genunchii cu mîinile.

— Ei, de unde să te întreb ? zise Svetlana.

— De unde vrei... din toată materia — îi propuse Volodea.

— Bine. Uite, Dubinin, dacă-i vorba de toată materia, atunci să-mi spui...

Svetlana îl purtă cîteva minute prin toată afurisita de gramatică. Volodea răspundea fără greutate, uitîndu-se ironic la preşedinta detaşamentului, care căuta să facă pe serioasa.

— Vezi, Dubinin, că poţi să înveţi ? rosti în sfîrşit Svetlana. Dacă n-ai fi fost aşa de răsfăţat, ai fi ajuns fruntea clasei.

De unde să-i treacă prin gînd Svetlanei că elevul indolent, de care trebuia să se ocupe, nu stătuse degeaba tot timpul acesta ! Sîmbăta trecută, Dubinin ceruse voie de acasă şi plecase cu noaptea în cap la bunul său prieten Vanea Griţenko. De data asta, Volodea trebui să-şi

domolească firea şi să se arate supus — ceea ce nu intra în obiceiul lui. Vanea observă dintr-o dată o schimbare în caracterul prietenului său mai mic.

— Ce-i cu tine, Vovka ? Te doare cumva burta ? Hai să ne jucăm pînă nu se întunecă. Am făcut rost de minge.

— Vanea, eu n-am venit la tine să batem mingea — zise Volodea, uitîndu-se într-o parte. Dacă-mi eşti cu adevărat prieten, vrei să mă ajuţi ?

— La ce să te ajut ?

— Ei, la ce ? ! La lecţii... O cam scrîntesc la acorduri... M-au criticat la şedinţă. Şi mi-am dat cuvîntul că o să mă îndrept. Au pus-o pe Svetlana să mă ajute. O ştii pe Smirnova ? Ea e preşedinta detaşamentului nostru.

— Va să zică ai dădacă. Felicitările mele ! îl înţepă Vanea, nemaiputîndu-se stăpîni.

Volodea îşi strînse pumnii :

— Ascultă, Vanea, dacă-i vorba pe-aşa, atunci, rămas bun de pe acum ! Am venit la tine ca la un prieten. Nici mie nu-mi convine s-o văd luîndu-şi nasul la purtare. Să se laude pe urmă : „Ia uitaţi-vă ! Eu l-am scos de urechi pe Dubinin !“ Aşa că mai bine dă-mi o mînă de ajutor. Vreau să mă ţin numaidecît de cuvînt şi să-i arăt că nici noi nu sîntem de lepădat. Pricepi tu ? Ceva am învăţat eu. Tu numai să mă asculţi.

— Ce-ai vrea adică ? Să mă apuc de învăţătură cu tine ? Şi chiar acum, numaidecît ? Dar mă aşteaptă băieţii...

— Va să zică mai mult contează la tine joaca decît rugămintea unui prieten ?

— Nu că ar conta mai mult, dar vezi că... nu trebuia nici tu să te laşi pe tînjală... Acuma să stau eu să-mi pierd timpul cu tine...

Vanea se uita pe fereastră afară, unde se auzeau glasurile băieţilor din Starîi Karantin care-l aşteptau. Apoi îl privi pe Volodea. Îi plăcu mai cu seamă că Dubinin, care avea totdeauna un aer de independenţă, stătea astăzi potolit şi-i vorbea cu o deosebită consideraţie. „Îşi dă seama, în sfîrşit, cum trebuie să se poarte cu cei mai mari.“ Hotărî să-l mai încerce o dată.

— Bine, dacă mă rogi, fie ! zise Vanea cu un ton îngăduitor. Numai să ai în vedere un lucru : eu sînt

sever cînd e vorba de lecţii. Am să te frec de-o să te treacă năduşelile ! Ai intrat la apă. Să ştii ! Ei ? Ai adus cartea ca să facem lecţia ? Bun-bun. Dă-o încoace. Arată-mi pînă unde ai ajuns. Asta ce-i ? Ce nu înţelegi aici ?

Amîndoi se aşezară la masă.

— Ia mîinile de pe masă ! porunci Vanea, încă şi mai sever. Lasă pisica în pace. Nu te ocupa de lucruri care n-au nici o legătură cu lecţia.

— Numai că pisica nu e lucru. E fiinţă — observă ironic Volodea.

— Dacă te crezi aşa de învăţat, de ce nu te prepari singur ? se supără Vanea şi închise cu zgomot manualul.

Volodea se văzu nevoit să se jure că nu se crede învăţat de loc şi că n-o să-şi mai îngăduie nici o observaţie. Vanea se muie şi deschise din nou cartea.

— Hai citeşte, uite de aici. E foarte uşor. Eu anul trecut am învăţat totul într-o singură lecţie. Uf, ce căpăţînă mai ai ! Ia-ţi mîinile, şezi cumsecade şi nu te mai legăna !

Volodea îşi luă supus mîinile de pe masă. Căută să şadă fără să se legene şi goni pisica cu piciorul. Citi de cîte cinci ori fiecare paragraf de reguli. Hotărî să rabde orice de data asta, numai să înveţe blestematele de acorduri, ca Svetlana să nu se poată fuduli faţă de el, socotind că totul ar depinde numai de dînsa. Nu ! Mai bine să rabde orice, aici, de la Vanea, căruia, cînd îi va ajunge pe ceilalţi colegi la gramatică, o să-i plătească el cu vîrf şi îndesat pentru fiecare paragraf învăţat acuma...

Prietenii se ţinură de carte toată seara de sîmbătă şi jumătate din duminică.

Vanea, care se descurca şi el destul de greu la învăţătură, îl puse pe Volodea să înveţe pe de rost toate regulile şi toate terminaţiile. Unchiul Griţenko şi mătuşa Niuşa se cruceau de purtarea prietenilor : ce-i pălise pe amîndoi de învăţau atîta ?...

Iar acum, după o săptămînă, Volodea culegea roadele dulci ale învăţăturii, care — după cum se ştie — are întotdeauna rădăcini amare. Svetlana era foarte mulţumită de el.

— Ce bine ai învăţat şi ce repede prinzi tu totul ! se minună ea.

Dar Volodea se posomorî deodată. Îşi propti picioarele în podea, se sprijini pe mîinile puţin depărtate de trup şi se înălţă ca la paralele, cu privirea în pămînt.

— De ce n-ai jucat sîmbătă în echipa de fotbal ? îl întrebă Svetlana.

— Aşa, n-am avut poftă... de fotbal îmi arde mie acuma ?

— Ia te uită unde-mi era omul cu prea multe griji ! Dar eu te văd plimbîndu-te tot timpul cu tată-tău. Vă duceţi şi vă plimbaţi, iar înaintea voastră aleargă căţelaşul. Dubinin, tatăl tău nu mai călătoreşte acum pe mare ?

Volodea îşi aruncă spre dînsa ochii plini de atîta deznădejde şi de-o atît de amară nelinişte, încît ea înţelese deodată că atinsese punctul vulnerabil, care doare chiar cînd îl atingi cu un cuvînt.

— Cum ? Tu nu ştii ? zise Volodea. Nu ţi-a spus nimic Iulia Lvovna ?

— Nu. Dar ce e ?

— Tăticul nu mai are serviciu... dar provizoriu, bineînţeles — se grăbi Volodea să adauge. A garantat pentru cineva, şi acela l-a făcut de rîs. Ah, i-aş arăta eu individului aceluia ! Numai de mi-ar cădea nenea în mînă...

— Vai, iartă-mă, Dubinin. N-am ştiut nimic.

Svetlana stătea înaintea lui, frămîntînd în mînă capetele cravatei. Era puţin mai înaltă decît Volodea. Dar astăzi, Dubinin şedea în bancă şi nu simţea acest neajuns, atît de umilitor, după părerea lui. Abia acum observă Svetlana cît de mult slăbise Volodea în ultima săptămînă şi ce cearcăne avea sub ochii săi care păreau încă şi mai mari.

— Într-adins umblu cu tăticu, înţelegi tu ——zise cu încredere Dubinin. Mergem împreună, îi mai povestesc şi eu despre Mitridate şi despre fel de fel de întîmplări din istoria antică. Iar Bobik... Dac-ai şti, Smirnova, ce căţel deştept e ! Mereu vrea să-l atragă spre mare. Dimineaţa aleargă, latră, şi tot ne cheamă pe scară. Iar cînd ies împreună cu tăticul, el fuge de-a dreptul spre mare. Se uită înapoi, stă pe loc şi ne aşteaptă. Dacă vede că nu ne interesează marea, se întoarce şi el îndărăt la noi. Numai că latră şi scînceşte într-una... Pe tăticul, asta îl întristează şi mai mult...

— Fără îndoială că tatălui tău îi vine tare greu — rosti compătimitor Svetlana.

— Şi încă cum! Uită-te la mine... Ţi-aduci aminte? La şedinţa colectivului de conducere al detaşamentului, cînd Jora a spus despre mine că va pune chestiunea: ce fel de pionier sînt, mie mi-a şi sărit ţandăra. Dar aici e vorba de un om care toată viaţa a fost în partid, şi deodată... Eu atîta îţi spun, Smirnova, te rog să n-ai nici o îndoială. Tăticul e un Dubinin, şi eu la fel. Pe noi nu ne poate şterge de pe listă cu radiera, aşa, cu una cu două.

— Sigur, Dubinin. Numai să nu uiţi ce ai promis. Cînd ai plecat de la şedinţă, doar am garantat şi eu pentru tine. De aceea ai şi fost lăsat să te ocupi de copii. Aşa că trebuie să fii cu ochii în patru şi să nu mă faci de ruşine. Ne-am înţeles?

— N-ai nici o grijă, Smirnova — o asigură Volodea. Îţi mulţumesc că ai garantat pentru mine. N-o să-ţi pară rău.

Mai rămaseră de cîteva ori în clasă după lecţii. Uneori venea şi Iulia Lvovna, îl întreba cum merge învăţătura, dar nu se amesteca în meditaţie. Dădu pe acolo şi Jora Polişciuk, care îi lăudă pe amîndoi. Sîmbăta, Volodea se ocupa de copii ca şi mai înainte. Totul mergea cît se poate de bine. Dar elevii vedeau că Volodea slăbeşte. Îl părăsise veselia de odinioară. Nu se mai ducea pe la clubul aeromodeliştilor şi refuza să mai joace extrema stîngă în echipa de fotbal.

Cazul lui Nikifor Semionovici intră în discuţia comitetului de partid al portului. În fiecare zi, cînd se întorcea de la şcoală, de cum i se deschidea uşa, Volodea întreba: „Ei, ce veste? Încă nu s-a hotărît?"

Suferea văzînd că Nikifor Semionovici se chinuie. Volodea era deprins să-l vadă pe tată-său ocupat totdeauna cu ceva: ba dregea mobila, ba meşterea pe ici pe colo prin gospodărie, ba citea luînd notiţe într-un caiet gros, pe care îl închidea apoi în sertarul mesei. Acuma însă putea să stea ceasuri întregi nemişcat la fereastra din salon, cu pipa stinsă în mînă.

— De ce nu te duci să te mai plimbi puţin? căuta să-l convingă Evdokia Timofeevna.

Atunci pornea împreună cu Volodea să hoinărească pe străzi, unde răbufnirile pătrunzătoare ale vîntului de

nord-vest goneau frunzele îngheţate pe şanţul rigolelor de piatră, ţiuia în sîrmele electrice şi făcea să foşnească afişele de cinema rupte. Bobik alerga înainte, mirosind trunchiul văruit al salcîmilor şi scîncind. Vîntul îi arunca într-o parte coada. Dar la fiecare răspîntie de unde pornea vreo străduţă spre mare, Bobik se întorcea şi încremenea în aşteptare, tremurînd din tot trupul şi cercetînd dacă stăpînul lui nu o va lua, în sfîrşit, către port pe o uliţă cunoscută.

Stăpînul se uita însă în altă parte şi lăsa răspîntia în urmă.

— Tăticule, să vezi că o să te cheme iarăşi la slujbă — îl îmbărbăta Volodea pe părintele său. Sînt sigur. Numai că trebuie să te lupţi.

— Mă lupt, fiule, mă lupt.

Marinari, vechi tovarăşi, veneau la Nikifor Semionovici, se închideau cu dînsul în salon şi fumau mult. Se auzea acolo foşnet de hîrtii.

Şi ce greu mai trecea vremea asta rece şi tristă! Volodea începu să se gîndească dacă n-a sosit timpul să pornească şi el la acţiune. Îi veni chiar în minte să trimită o scrisoare la Moscova şi să povestească totul despre tatăl său — cum s-a luptat în carierele de piatră, unde i s-a păstrat numele săpat în piatră, şi cum a străbătut toate mările sub pavilionul roşu. Dar hotărî să mai întîrzie puţin cu scrisoarea asta. Trebuia să aştepte mai întîi hotărîrea comitetului de partid. În al doilea rînd — dacă-i vorba să fim sinceri — Volodea se temea ca nu cumva, într-o scrisoare atît de lungă, să facă cine ştie cîte greşeli, care l-ar fi putut compromite nu numai pe el, dar şi pe Svetlana Smirnova, şi pe Iulia Lvovna, şi toată organizaţia lui de pionieri, şi oraşul Kerci. De aceea, băiatul învăţa cu răbdare acasă, după lecţii, şi singur, şi cu Svetlana. Datorită însuşirilor şi memoriei lui, lucrurile mergeau foarte bine.

În sfîrşit se fixă ziua cînd urmau să dea teza la limba rusă. N-am putea spune cine avea mai mare emoţie: Volodea sau Svetlana Smirnova, meditatoarea lui voluntară. Iulia Lvovna intră cu paşi măsuraţi în clasă. Ţinînd cartea cu mîna întinsă, departe de ochii săi ageri, începu să dicteze: „Ce îmbătătoare şi minunată e o zi de vară în Ucraina!" Svetlana, fără să ţină seama de îndatoririle de pionieră şi de fiică, începu să-i arate lui

Volodea cu degetul ei subțirel că trebuie să pună un semn de exclamație la sfîrșitul frazei. Și Volodea puse semnul de exclamație. Scrise sîrguincios, după ce din rîvnă își mușcă ușurel limba, muind și ștergînd penița cu mare grijă de marginea călimării, așa cum își curăță vrăbiile ciocul. De data asta, el nu-și puse mare nădejde în stiloul său automat, de tipul cel mai nou, culme a perfecțiunii, construcție proprie.

Uneori, în momentele cele mai grele, Volodea își arunca privirile spre Svetlana, care îi făcea niște semne neînțelese, cu privire la punctuație. Dar atunci se amesteca Iulia Lvovna: „Svetlana, ce alfabet pentru surdo-muți e ăsta?" Fetițele pufneau de rîs, băieții icneau în pumn, iar biata Svetlana se îmbujora, de la gulerașul ei alb pînă în vîrful urechilor.

După cîteva zile, iată că Iulia Lvovna veni în clasă cu un teanc de caiete, pe care începu să le împartă copiilor, strigîndu-i pe rînd. Volodea Dubinin făcuse numai două greșeli mici în teză și căpătase nota „bine".

Dubinin se grăbi să se ducă acasă, fericit că va putea să-l mai bucure puțin pe tatăl său, care în ultima vreme căzuse din nou într-o adîncă deprimare. Dar acasă, Volodea află că tatăl său fusese chemat în port. Hotărîră să-l aștepte cu prînzul pe Nikifor Semionovici. Nimeni nu se așeză la masă, trăgînd mereu cu urechea: nu vine cumva? Într-un tîrziu, mama convinse cu greu pe Valentina și pe Volodea să stea la masă. După ce prînzi grăbit, băiatul se repezi în port. Din ușa comitetului de partid, Bobik, care își aștepta cu nerăbdare stăpînul, sări înaintea lui, scîncind bucuros. Volodea așteptă puțin acolo, înghețată de-a binelea și se întoarse acasă. Bobik însă rămase pe loc, oricît îl chemă băiatul.

Tocmai seara tîrziu, treptele scării scîrțîiră și trosniră sub pașii grei ai tatălui. Înainte de a fi apucat el să vîre cheia în broască, cei din casă deschiseră larg ușa, dînd-o de perete. Tatăl intră, o cuprinse pe Evdokia Timofeevna cu brațul pe după umeri, o apropie de dînsul, făcu cîțiva pași spre fundul camerei și se opri. Un zîmbet ostenit, fericit și senin îi lumina toată fața, așa cum Volodea nu mai văzuse de mult pe chipul lui Nikifor Semionovici. Tatăl vîrî mîna în sîn, scoase cu băgare de seamă un carnețel roșu și îl ridică sus de tot deasupra capului:

— Iată-l! zise Nikifor Semionovici. A fost, este și va fi în vecii vecilor al meu!

Își lăsă mîna în jos, ținînd în palma deschisă carnetul de partid. Toți se aplecară asupra mîinii lui: parcă vedeau pentru întîia oară acest mic și modest document. El dovedea că acel care-l posedă face parte din glorioasa avangardă a marelui popor, care, cu înțeleaptă îndrăzneală, transformă lumea din temelii... face parte din detașamentul înaintat, cel mai de frunte, al omenirii muncitoare, fiind adică membru al Partidului Comunist (bolșevic).

Valentina își îmbrățișă tatăl, cu un strigăt de bucurie, și începu să-l sărute. Mama își lăsă capul pe umărul lui. Iar Volodea... Volodea simți că din clipă în clipă i se va întîmpla ceva neobișnuit și că, nici mai mult nici mai puțin, va izbucni în plîns. Atunci apucă brusc mîna mare a tatălui său, care deveni iarăși puternică, și începu s-o sărute cu patimă, s-o sărute acolo unde fusese tatuată o ancoră mică, albastră...

De data asta, familia Dubinin nu se duse la culcare pînă noaptea tîrziu. Nikifor Semionovici le povesti iarăși și iarăși cum fusese întrebat de către cei din comitetul de partid, cum alți tovarăși vorbiseră de munca lui fără pată, cum se lămuriseră lucrurile, că omul acela (care îl băgase în bucluc) decăzuse numai în ultima lună, după o mare durere încercată de dînsul — îi murise băiețașul — mai înainte fiind un bun muncitor. Nikifor Semionovici Dubinin, ca locțiitor politic pe navă, ar fi trebuit să-și dea seama, firește, că omul acesta are o fire slabă, cu toate că nu făcuse pînă atunci nimic compromițător. Comitetul de partid al portului găsi de cuviință să-l recheme pe tovarășul Dubinin în postul lui, sancționîndu-l totuși cu o mustrare.

Era tîrziu de tot cînd Volodea se duse, în sfîrșit, la culcare. Nikifor Semionovici se apropie de dînsul, cu prosopul aruncat pe umăr, și-i spuse:

— Nu dormi, Vovka? Voiam să las pînă mîine dimineață, dar nu mai am răbdare. S-a hotărît să fiu trimis la Moscova în delegație, ca să recepționez niște nave noi pentru portul nostru. Dacă n-ai s-o scrîntești cu notele, vom porni cu toată familia la Moscova, în capitală. Să vadă și cei de acolo cine e familia Dubinin!

Volodea, așa cum era, numai în cămășuță, începu să danseze în pat gopakul.

...Împărțind înainte de vacanță carnetele de note, Iulia Lvovna zise :

— Iată-l, Dubinin Volodea, ia-l. Ai doi de „bine" ; la celelalte obiecte — „foarte bine". Numai la limba rusă, ca și înainte, nu stăm de loc așa cum am fi dorit : la oral — „bine", dar la teză — „suficient". Am auzit că pleci la Moscova. Uite ce, ca să nu rămîi în urmă, îți dau pentru vacanță următoarea sarcină — de altfel și vouă, băieți, am să vă dau o temă — să-mi trimiți o scrisoare în care să-mi descrii cu de-amănuntul tot ce ai văzut la Moscova. Toți ceilalți să pregătească acasă o lucrare cu subiectul : „Cum am petrecut vacanța". Ați înțeles ?

— Am înțeles — răspunse Volodea o dată cu colegii lui.

*

* *

Către sfîrșitul vacanței de iarnă, un factor poștal bătu la ușa apartamentului de lîngă școală, în care locuia Iulia Lvovna. Scoase din geantă un plic mare, îl înmînă Iuliei Lvovna și o rugă să-i semneze în condica de primire. Pe plicul greu și voluminos scria în partea de jos : „Moscova. Hotel Novo-Moskovskaia, V. N. Dubinin".

— Svetlana ! o chemă Iulia Lvovna. Uite ce băiat bun e Dubinin al tău ! Și-a îndeplinit sarcina. Vezi ce cogeamitea scrisoare ne-a trimis ?

Profesoara se apucă să desfacă plicul.

Dinăuntru se iviră două bucăți mari de carton, iar dintre ele lunecă pe masă un disc subțire, parcă gelatinos, parcă de celuloid. Iulia Lvovna îl prinse cu teamă și apucă să-l cerceteze și să-l învîrtească în mîini, neștiind ce-i cu dînsul. Pete mate de lumină jucau lucind pe dîrele concentrice de pe cîmpul rotund al discului. O bucată de hîrtie albă, rotundă, cu o gaură la mijloc, ca o etichetă, era lipită în mijlocul discului. Pe cercul de hîrtie sta scris cu creionul : „Puneți-l la patefon chiar cu un ac uzat".

— Veșnic născocește cîte ceva neobișnuit — zise Iulia Lvovna. Uf, Dubinin ăsta al tău !

— Mai întîi că e mai mult al tău decît al meu — răspunse Svetlana, îmbufnîndu-se.

— Dar mi se pare că tu ți-ai pus în gînd să-l reeduci ?

— Știi ce, mamă — izbucni Svetlana, roșind pînă în vîrful urechilor — dacă mă tachinează fetele, treaba lor. Dar nu mă așteptam ca și dumneata...

— Ei, lasă, nu fi prostuță ! Glumesc și eu. Dă mai bine o fugă pînă la Vasili Platonovici : ei au patefon. Roagă-l să ni-l împrumute, ca între vecini. Sînt curioasă să văd ce bucată de muzică ne-a trimis Dubinin.

Vasili Platonovici le dădu patefonul cu plăcere. Se miră numai că severei Iulia Lvovna îi venise poftă de muzică, așa, tam-nisam, ziua în amaiza mare. Îi propuse chiar Svetlanei să-și aleagă și cîteva plăci ; dar, spre marea lui mirare, ea răspunse că n-are nevoie de plăci și nici măcar de ace noi. Svetlana ceru anume un ac întrebuințat.

Deschiseră patefonul și învîrtiră de manivelă ca la caterincă. Puseră placa subțire, elastică, pe suportul rotund. Svetlana așeză acul bont, verzui, care semăna aidoma cu un ac de pin, la marginea plăcii, pe care o împinse ușor ca s-o pună în mișcare. În odaie răsună un glas :

— Bună ziua, scumpă Iulia Lvovna ! Vă rog să primiți felicitările mele de Anul nou. La mulți ani...

Mama și fata schimbară o privire aproape speriată. Prin fîșîitul și hîrîiala patefonului, amîndouă recunoscură glasul care de sute de ori răsunase și aici, în odaia aceasta, și în clasă, și în curte, sub fereastra lor. Da. Nu mai încăpea nici o îndoială : era glasul lui Volodea Dubinin.

— Volodka ! șopti Svetlana. Zău, mamă, că-i Dubinin !

Iulia Lvovna făcu un semn cu mîna către fiica ei, ca să n-o împiedice să asculte ; și îndreptîndu-și șuvițele de păr, își plecă urechea spre patefon.

— ...Vă trimit scrisoarea aceasta din Moscova. Mi-ați cerut să vă scriu cum voi petrece vacanța. Ați spus că aceasta va fi lucrarea mea de făcut acasă. V-am făgăduit că vă voi trimite o scrisoare. Iată, vă și trimit scrisoarea, m-am ținut deci de promisiune, numai că e vorba de o scrisoare vorbită...

— Vai, ce limbă, ce limbă : „promisiunea“ ! oftă Iulia Lvovna, clătinînd din cap.

Patefonul urmă :

— ...Astăzi am fost cu tata la Parcul de Cultură şi Odihnă, care poartă numele lui Gorki. O frumuseţe ! Este şi un patinoar. De altfel, toate aleile sînt acoperite de gheaţă şi poţi să patinezi unde vrei. Iar după aceea, cînd ne-am dus la cinema, am văzut scris undeva, pe o firmă, că oricine, dacă vrea, bineînţeles, poate să intre şi să i se imprime vocea pe placă, pentru trei ruble sau pentru cinci ruble. Asta se numeşte „scrisoare vorbită“. Atunci mi-am adus aminte ce v-am făgăduit. Dar n-aveam nici un chef de scris. Mai întîi nu prea am timp ; în al doilea rînd, dumneavoastră m-aţi fi ocărît desigur pentru greşeli. Pe cînd aşa, într-o scrisoare vorbită, nu găsiţi nici o greşeală, şi chiar dacă găsiţi, n-aveţi unde s-o subliniaţi...

— Las' c-am să-ţi arăt eu ţie, obraznicule ! exclamă Iulia Lvovna, ameninţînd patefonul cu degetul.

Cu coatele rezemate de masă, sprijinindu-şi bărbia firavă de pumnişorii strînşi, Svetlana asculta — ba înmărmurită de obrăznicia lui Dubinin, ba entuziasmată de născocirea-i neobişnuită. Era ceva uimitor şi straniu ca undeva, înăuntrul patefonului, în gîtlejul de metal al aparatului, să trăiască şi să răsune glasul cunoscut al lui Volodea — ce-i drept cam schimonosit, puţin mai gros decît în realitate, totuşi, fără doar şi poate, glasul lui Dubinin.

— ...Mă simt foarte bine aici. Sînt lucruri interesante. Eu am mai fost odată la Moscova, cînd eram mic, dar n-am înţeles nimic. Acuma însă totul îmi place foarte mult, mai cu seamă Kremlinul. Am fost acolo... adică am trecut pe lîngă el... Chiar în prima zi cînd am sosit... Am stat pînă s-a înnoptat de-a binelea. Mama voia chiar să mă caute cu miliţia. Credea că m-am rătăcit. Dar, bineînţeles, eu m-am găsit singur. M-am plimbat prin Piaţa Roşie, am văzut mauzoleul lui Lenin şi am privit de jur împrejur la toate monumentele istorice. M-am dus şi a doua zi acolo. Apoi am fost la Pomul de Iarnă din Sala Coloanelor. E pomul cel mai frumos din Uniunea Sovietică ; nicăieri pe lume nu se află unul mai mare. E mai înalt decît şcoala noastră. Cînd îl împodobesc, mi s-a spus că întind scara pompierilor. Am cîştigat acolo un premiu la un concurs cu întrebări şi răspunsuri. Întrebările le punea un actor care semăna şi la chip, şi la înfăţişare cu Motanul încălţat. Întrebările erau uşoare : tot lucruri învăţate împreună cu dumneavoastră. Premiul n-a fost cine ştie ce — ceva pentru copiii mici : un loto de masă, marca „Ugadai“. L-am dăruit chiar acolo unui băieţaş care m-a rugat să i-l dau. Iulia Lvovna ! Am fost cu tata, mama şi cu Valia la Teatrul Academic de Artă şi la Teatrul Mare. Am văzut „Ţarul Fedor Ioannovici“, o dramă istorică. E foarte interesantă. Pe urmă am văzut baletul „Lacul lebedelor“, unde nu vorbeşte nimeni nimic ; mie nu prea mi-a plăcut, dar Valentinei i-a plăcut. Am fost şi la Muzeul Revoluţiei ; am văzut tunuri care au luat parte la Marea Revoluţie din Octombrie 1917. Am mers mult cu metroul. E aşa de frumos ! Avem cu ce ne mîndri : nicăieri în lume nu se află un astfel de metrou. Totul e numai din marmură, Iulia Lvovna ! Am fost şi la Galeria Tretiakov. Acolo se află tablourile cele mai vestite : „Ivan cel Groaznic“, „Cei trei viteji“ şi „Urşi de pădure“. Mi-a părut aşa de bine că m-a luat tata cu el. Îi sînt recunoscător...

Glasul amuţi la patefon. Acul se apropie de peticul rotund de hîrtie din mijloc. Cîteva secunde, patefonul numai foşni şi fîsîi, după aceea răsună iarăşi glasul lui Volodea :

— ...Nu ştiu ce să mai spun... în scrisoare... Asta-i totul. Tata mi-a dat cinci ruble pentru placă. Acuşi se isprăveşte. Tata vă trimite şi el salutări. Vă rog să transmiteţi din partea mea salutări fiicei dumneavoastră, Svetlana. De asemenea transmiteţi multă sănătate lui Efim Leontievici, lui Iakov Iakovlevici, Mariei Nikiforovna, lui Vasili Platonovici, precum şi tuturor colegilor mei. Şi cu asta v-am spus totul. Mi-e dor de dumneavoastră. Aici vorbeşte Dubinin Volodea, elevul dumneavoastră din clasa a şasea. Asta-i totul

Patefonul tăcu.

— Ei, ce zici ? exclamă Iulia Lvovna, întorcînd iarăşi placa pe toate părţile. Ce-i de făcut cu unul ca ăsta ? Nu te-a uitat nici pe tine. Îţi trimite salutări.

Trimiseră după vecini — după Vasili Platonovici şi Efim Leontievici. Veni şi Maria Nikiforovna, profesoara de geografie. Apăru chiar directorul Iakov Iakovlevici.

Puseră din nou placa lui Volodea Dubinin, cu „scrisoarea vorbită“ din Moscova.

— Ce te faci, Iulia Lvovna, te-a tras pe sfoară ? începură să rîdă cu toţii.

— Hm, rămîne de văzut...

Iulia Lvovna avea dreptate.

La prima lecţie după vacanţă, ea dădu înapoi elevilor lucrările făcute acasă în timpul vacanţei, care îi fuseseră înmînate în ajun. Spre mirarea clasei, la urmă ea scoase din servietă şi o placă, pe care i-o întinse lui Volodea. Era scrisoarea vorbită. Dubinin luă zîmbind placa şi citi cele cîteva rînduri scrise cu cerneală roşie pe hîrtia din mijloc : „Ca fond — foarte bine ; compunerea — cam lăbărţată. Suficient. A se copia în caiet“.

Iar dedesub, ca şi în caiet, obişnuita iscălitură a Iuliei Lvovna.

Capitolul X

„S + S“

Fratele lui Nikifor Semionovici, unchiul Kim, isprăvindu-şi stagiul militar, se întoarse din Extremul Orient la Kerci. Făcuse parte cîţiva ani din unităţile de grăniceri. Luptase la Halhin-Gol în formaţiunile O.K.D.V.A. (Armata Roşie din Extremul Orient). Era un om înalt, uscăţiv, totdeauna proaspăt bărbierit. Pe Volodea îl încîntaseră de la început ţinuta sa militară, mişcările lui stăpînite, mîinile-i energice şi sigure deprinse să facă totul repede şi cu precizie, obrajii săi arămii, arşi de soare, care nu semănau cu feţele aurii, pîrlite de arşiţa Mării Negre, şapca verde de grănicer, agerimea ochilor săi atenţi, care observau totul. Unchiul Kim fusese cercetaş în armată. Stînd la Dubinin seara, după cină, unchiul Kim povestea îndelung despre faptele de arme de pe malurile fluviului Halhin-Gol şi despre luptele din ţinutul Bain-Ţagan, la care luase şi el parte.

În clipele acelea, Volodea uita pe ce lume se găseşte. Unchiul Kim avea darul de a povesti atît de frumos, încît ascultătorii parcă vedeau înaintea ochilor vastele privelişti ale Extremului Orient : dealurile vulcanice, pe care alergau infanteriştii japonezi, mici de statură, cu vorba peltică, şi malurile pustii ale fluviului, de pe care japonezii, surprinşi de atacul neaşteptat al tancurilor noastre, săreau, plescăind în apă, ca broaştele. În timpul povestirii, unchiul Kim mişca tacîmurile de pe masă. Aşeza pahare care reprezentau dispozitivul cuiburilor de mitralieră. Punea în mijlocul mesei o tavă, reprezentînd fluviul strălucitor. Instala pe o ceaşcă un cuţit cu mînerul înainte : chipurile — un tun. Totul se mişca, trăia, era în acţiune. Mîinile sigure ale unchiului Kim aşezau cu dibăcie dispozitivul bateriilor şi al formaţiunilor respective.

Executau tot felul de operaţiuni de luptă. Aduceau în ajutor loviturile de tanc ale zaharniţei şi ale ceainicului, aruncînd inamicul în ligheanul de clătit paharele — adică în lac.

Ce minunat povestea unchiul Kim!

Fiindu-i dor de Marea Neagră, locul lui de baştină, unchiul Kim îl convinse pe Nikifor Semionovici să plece împreună la prins peşte, cu o brigadă de pescari colhoznici. Îl luară şi pe Volodea.

Ieşiră în larg, departe, într-o şalupă cu un felinar mic la prova. Noaptea era caldă, încropită de evaporările primăvăratice ale mării, care îşi dăruia din belşug căldura adunată în timpul zilei. Împreună cu pescarii care mergeau prin vad, ei trăgeau năvoadele pline. Solzii scrumbiilor sticleau în lumina lunii. Peştii de aur şi de argint se zbăteau în matiţa[1] năvodului. Noaptea, plasele întinse pe prăjini semănau cu un pom de Anul nou, împodobit fantastic, pe jumătate împotmolit, cu ramurile întinse departe, pe apă. Sub acest baldachin mohorît sclipeau jucării încîntătoare, peşti minunaţi, atîrnau ţurţuri de cristal, iar picăturile, înşirate pe razele de lună, sunau căzînd de pe ochiurile năvoadelor.

Pe urmă se încălziră cu toţii pe ţărm, în jurul focurilor aprinse chiar la marginea apei. Puseră la fiert ciorbă de peşte, prăjiră guvizi. Unchiul Kim începu să le povestească pescarilor despre viaţa din Extremul Orient şi despre vestitele isprăvi ale grănicerilor.

Tot ce auzea de la unchiul Kim, Volodea povestea bineînţeles a doua zi colegilor. Organiză chiar cu copiii o discuţie de întrebări şi răspunsuri despre Extremul Orient şi despre grăniceri. Dar asta era prea puţin pentru dînsul. Se lăudă că-l va aduce neapărat odată pe unchiul Kim la adunarea detaşamentului, să le istorisească chiar el însuşi toate întîmplările sale uimitoare. Volodea îşi luă asta ca o sarcină de pionier. Dar unchiul Kim nici nu vru să audă de o cuvîntare la adunarea pionierilor.

— Ce-ţi veni, Vovka! zise el, refuzînd. Eu nu ştiu să vorbesc cu copiii. Şi apoi, cine sînt eu ca să le povestesc despre asemenea fapte? N-am nici deprindere şi nici nu stăpînesc un limbaj potrivit. Nu, nu viu, lasă-mă în pace!

[1] Matiţă — matca, fundul adînc al năvodului unde se strîng peştii. (n.t.)

Zadarnic căută Volodea să-l convingă pe unchiul Kim că e un povestitor minunat, că limbajul lui este foarte potrivit şi că băieţii au să-l asculte fără a sufla. Unchiul nici nu voia să audă. Volodea fu nevoit să recunoască faţă de unchiul Kim făgăduiala dată de el pionierilor — că grănicerul le va vorbi despre Extremul Orient — şi se plînse că băieţii îi vor face viaţa un iad dacă unchiul Kim va refuza. Dar nici aşa nu-l putu îndupleca.

— De ce nu mi-ai cerut consimţămîntul înainte de a făgădui? îl ocărî el pe Volodea. Treaba ta! Tu ai frăcut-o, tu să tragi ponosul.

Numai cînd Valentina îl aduse pe Jora Polişciuk, şi amîndoi se puseră pe capul unchiului Kim, grănicerul consimţi:

— Bine. După o asemenea pregătire de artilerie şi sub presiunea unor forţe superioare, sînt silit să bat în retragere. Vin, lua-v-ar... să vă ia!

Toate pregătirile avură un caracter foarte solemn. Unchiul Kim îşi prinse decoraţia pe tunică. Jora Polişciuk îl întîmpină la intrare pe oaspetele de vază şi îl conduse în clasă, unde băncile erau date la o parte şi rînduite în semicerc. Toţi pionierii purtau cravata. De cum se ivi unchiul Kim în uşă, se sculară toţi în picioare. Iar Svetlana Smirnova, tropăind sprinten cu tocurile pe duşumea, se apropie de unchiul Kim, îl salută şi îi dădu raportul:

— Pionierii clasei a şasea s-au adunat ca să vă întîmpine şi să asculte comunicările domniei-voastre despre evenimentele din Extremul Orient, la care aţi luat parte personal. Prezenţi douăzeci şi nouă de pionieri. O absenţă din cauză de boală. Raportează preşedintele detaşamentului, Smirnova Svetlana. Raportul e dat.

— Înţeles! Raportul e dat — spuse unchiul Kim, spre marea uimire a Svetlanei, deoarece în asemenea împrejurări se cuvine să se răspundă: „Raportul e primit". Bună ziua, băieţi, tineri pionieri! strigă el, cu voce sonoră de comandant.

— Bună ziua! răspunse clasa în cor.

Căutînd să-şi amintească ce se spunea pe vremea lui la adunările pionierilor, unchiul Kim începu:

— Pionieri, la luptă pentru cauza Partidului Comunist, fiţi gata!

— Totdeauna gata ! răspunseră pionierii într-un glas, ca un singur om.

Numai Svetlana se uita cu o vădită nemulțumire la unchiul Kim, fiindcă acesta încurcase lucrurile. Doar așa trebuia să spună la sfîrșit, la închiderea adunării ! Dar unchiul Kim începu să povestească despre lupta de la Bain-Țagan. Ridică fără greutate masa cu mîinile sale puternice, o puse în fața lui, zicînd că ea reprezintă malul înalt al fluviului, iar acolo unde sînt băncile se află dispozitivul nostru... fiecare bancă e un tanc... comandamentul nostru concentrează forțele... iar de aici, de după masă, japonezii se tîrăsc pe mal (degetele unchiului Kim se arătară de după marginea mesei). Atunci Svetlana, absorbită de farmecul povestirii, atît de plastice, iertă oaspetelui toate greșelile.

— Lupta a ținut opt zile, opt zile încheiate, pe o căldură de iad, în zăpușeală și arșiță — istorisea unchiul Kim. Cîțiva cercetași am fost trimiși în recunoaștere spre mal. Ne strecuram tîrîș...

Unchiul Kim se întoarse costiș spre bănci. Iar mîinile lui expresive, uscățive și mlădioase, lipite cu palma de masă, lunecau fără zgomot, ca doi cercetași care se tîrăsc pe burtă.

— Am privit noi și am cercetat, deslușind totul : cel mai potrivit lucru era să dăm lovitura, uite aici, din coastă. Ne-am întors înapoi (mîinile unchiului Kim făcură cale-ntoarsă, mișcîndu-și degetele pe masă) și am raportat comandantului. Atunci au intrat tancurile noastre în acțiune. Pregătiți-vă ! răcni deodată unchiul, îndreptîndu-și statura. Pentru atac, înainte !

Semicercul de bănci se puse în mișcare : vrăjiți de povestirea grănicerului, pionierii din primele bănci, sprijinindu-se cu picioarele în dușumea și ținînd pe dedesubt băncile cu mîinile, porniră să le împingă.

— Înainte, ura ! comandă unchiul Kim și se repezi spre bănci ; apoi, punînd amîndoi pumnii la ochi, ca un binoclu, privi cîmpul de operații ; în sfîrșit pași spre masă.

Mîinile lui înfățișară ceea ce văzuse el prin binoclu. Sprijinindu-se pe degetele întinse, mîinile lui închipuiau de astă dată, prin salturi spasmodice, pe samuraii care fugeau în panică. Iar masa era înconjurată de băncile care înaintau mereu. O mînă a unchiu-

lui Kim se prăbuși de pe masă, iar cealaltă se încleștă cu degetul mare de marginea mesei, atîrnînd un minut în gol : două degete, care se bălăbăneau, reprezentau picioarele — și ultimul samurai se prăvăli de pe mal în apele Halhin-Golului.

— Am cîștigat bătălia. Malul e curățat de inamic. Încetarea ! comandă unchiul Kim și se așeză pe scaun, ștergîndu-și fruntea de sudoare.

Toți aplaudară din răsputeri. Fiecare se simți o clipă părtaș la lupta cîștigată. Din toate părțile curgeau întrebări. Băieții cereau amănunte despre bătălie : „Dar avioane au participat la luptă ?“ „Cum se numește tancul cel mai puternic ?“

Fetițele îl rugară să le arate pe hartă locul luptei și fluviul Halhin-Gol.

Svetlana ridică mîna. Volodea, care nu prea lua în seamă întrebările fetelor, rămase de data asta atent. Se temea ca Svetlana, nepricepută în treburi militare, să nu pună cumva grănicerului vreo întrebare naivă. I-ar fi părut rău dacă unchiul Kim ar fi spus mai tîrziu : „Dar aia cu codițele încolăcite pe cap ce se tot îndesa cu întrebările ?“...

— Vreau să vă întreb ceva — rosti Svetlana cu glas răsunător. Ne-ați arătat ce eroi sînt grănicerii noștri. Ne-ați povestit cum acționează cercetașii. Ne-ați spus că cercetașul, dintr-o singură privire, trebuie să vadă, să-și amintească și să înțeleagă totul. Va să zică, ei trebuie să fie niște oameni cultivați ?

„Ce rost are întrebarea asta ?“ se gîndi Volodea.

— Sigur ! răspunse unchiul Kim. Trebuie să fie oameni cu știință de carte. Altfel nu s-ar putea descurca. Trebuie să aibă învățătură. Armata noastră e o armată de oameni cultivați. Știe multe. Și mai cu seamă, fiecare știe ce are de apărat.

— Spuneți-mi, vă rog, tovarășe — continuă Svetlana — dumneavoastră ce credeți ? Poate să fie bun comandant de cercetași și bun grănicer cineva care face greșeli la scris ?

— Care face greșeli ? repetă întrebarea unchiul Kim.

— Da... Să zicem că un bun şi capabil pio... adică un comandant ar scrie, de pildă, „nişte copi învaţă“, adică numai cu un i...

În clipa aceea, toţi întoarseră deodată privirea spre locul unde, cu puţin mai înainte, stătuse Volodea, în faţa ferestrei deschise.

Dar Volodea nu mai era nicăieri.

Băiatul nu mai aşteptă să audă răspunsul unchiului Kim la întrebarea trădătoare a Svetlanei. El ştia prea bine că cuvîntul „copii“ trebuia scris cu doi i. Ieri la teză însă, Volodea se grăbise, pur şi simplu, şi numai din nebăgare de seamă „mîncase“ o literă. Ce mare lucru! Cum să nu ştie ceva atît de simplu? Fără îndoială, un bun cercetaş nu trebuie niciodată să scape din vedere nici măcar asemenea amănunte. Desigur, aşa a răspuns unchiul Kim. Dar venind din partea Svetlanei, întrebarea asta era o adevărată trădare. De altfel, Svetlana începuse în ultimul timp să se poarte foarte ciudat cu dînsul. Cînd se plimbau amîndoi pe ţărmul mării sau urcau dealul Mitridate, Svetlana, deşi lăsa să se înţeleagă totdeauna, din purtarea ei, că parcă se întîlniseră întîmplător pe drum, totuşi asculta cu interes ceea ce îi spunea Volodea. Îl întreba despre activitatea Iu.A.S.-ului, îi răspundea cu luare-aminte şi împărtăşea toate preocupările lui. Dar de îndată ce se apropiau de dînşii prietenele ei sau băieţii din clasa lor, Svetlana începea pe loc să glumească pe seama lui şi să-l înţepe cu vorba; îi căuta nod în papură şi făcea spirite pe socoteala lui. Toată fiinţa ei era numai ţepi; i se ascuţea şi nasul, şi bărbia, şi umerii, şi coatele. Totul parcă ameninţa: „Nu te apropia, că te înţep!“

Iar Volodea... El avusese atîta încredere în ea! Îi povestise pînă şi despre inscripţia din carierele de piatră şi-i făgăduise că va pune la cale cu unchiul Griţenko o vizită la puţul acesta vestit, care era acum împrejmuit cu un grilaj. Socotise că Svetlana era singura fată capabilă să înţeleagă ceea ce simţiseră el şi Vanea Griţenko cînd văzuseră pentru întîia oară inscripţia lăsată de părinţii lor în subterane.

Volodea îi împărtăşise Svetlanei pînă şi planurile lui în legătură cu noul model record de avion, pe care îl isprăvise de curînd. Şi cînd colo — poftim! Îl face

de rîs faţă de tot colectivul pionierilor. Noroc că lîngă el se afla fereastra deschisă şi clasa era la parter... Unchiul Kim, mai mult ca sigur, nici n-a înţeles rostul acestei întrebări.

Ajungînd la clubul Iu.A.S., Volodea, care fusese numit instructor, examină lucrările noilor veniţi. Îi lăudă pe unii, îi îndreptă pe alţii, făcîndu-le observaţiile cuvenite. Se duse, în sfîrşit, la masa lui. Deasupra plutea un model minunat de avion, cu totul gata, înălţat pînă aproape de plafon; era modelul despre care povestise ieri Svetlanei cu atîta entuziasm. Încă de aseară, după plimbarea cu Smirnova, Volodea scrisese cu lac roşu: „S+S“ pe fuselajul aeromodelului mare, elegant, cu aripile înguste, mîndria clubului Iu.A.S. În registrele asociaţiei fusese trecut că instructorul V. Dubinin a isprăvit modelul experimental de tip individual: „S+S“. Asta însemna: „Super-supremaţie“. Cel puţin aşa le explica Volodea băieţilor. Dar ce însemna în realitate asta rămînea o taină a lui.

Duminica trebuia să aibă loc pe dealul Mitridate întrecerea orăşenească între constructorii de aeromodele. Modelul „S+S“ fusese construit tocmai în vederea acestor întreceri, la care trebuia să asiste aproape toată şcoala, întregul club, pionierii altor şcoli şi profesorii. De mai multe zile, Volodea nu visa decît întrecerea aceasta. Era sigur de noul său model. Îl încercase de cîteva ori în curte. Se dusese odată împreună cu prietenul său devotat, Jenea Bîcikov, şi lansase modelul de pe coasta dealului Mitridate. Niciodată nu izbutise să construiască un aeromodel atît de perfect. Îşi închipuia cum va zbura micul său aparat pe deasupra spectatorilor adunaţi pe coastele Mitridatului, şi cum toţi vor citi pe el literele tainice. Dar numai Svetlana Smirnova, faţă de care Volodea făcuse ieri o aluzie cu privire la numele avionului, va înţelege secretul denumirii.

Îşi aminti toată convorbirea de ieri. Îi spusese: „Ştii cum am să-mi numesc modelul?“ „Cum?“ îl întrebase Svetlana. Şi Volodea, mergînd pe trotuar, la un metru şi jumătate de ea, aşa cum cerea rînduiala, rostise: „Es plus es“. „Şi ce înseamnă: «Es plus es»?“ îl întrebase Smirnova. Volodea nu mai putea de bucurie, băgînd de seamă că Svetlana roşise. Şi răspunsese: „Înseamnă

Super-supremaţie". „A-a, asta înseamnă ?" a rostit prelung Svetlana, iar Volodea îşi dăduse seama cu plăcere de dezamăgirea ei. Atunci, Dubinin se grăbise să adauge : „Dar poate că înseamnă şi altceva. Numai că nu spun". „Zău ? E vreun secret ?" îl întrebase ea, plină de speranţă. Volodea răspunsese : „Da, ăsta-i secretul meu personal !" Atunci, Svetlana parcă se cam supărase : „N-ai decît să-ţi ţii secretul pentru tine !"

Fusese aşa de frumos ieri ! Marea — azurie, ca vara... Se apropia 1 Mai. Svetlana îl rugase pe Volodea s-o ajute să pună la punct spectacolul şcolar...

Volodea stătu cîteva clipe, uitîndu-se de jos în sus la modelul care plana atîrnat de o frînghiuţă ; apoi îl lăsă jos şi-l fixă de masă. Îl privi cu dragoste şi cu amărăciune. Trecu degetul peste literele scrise pe fuselaj. Rămase cîtva timp pe gînduri ; apoi oftă, trase cu hotărîre spre el un borcănaş cu vopsea albă şi începu să acopere cu luare-aminte numele tainic al modelului.

— Dacă-i aşa, mai bine-i spun „Cernomoreţ" [1].

Şi Volodea se duse să mai aducă vopsea.

Pînă duminică, Volodea nu mai vorbi cu Svetlana Smirnova. O ocolea. Svetlana observă acest lucru ; de aceea, cînd îl întîlnea, îşi ridica bărbia ascuţită şi, întorcînd privirea în altă parte, îşi lăsa genele în jos.

Svetlana veni la întrecere, dar însoţită de Slava Korolkov — tocmai elevul acela din clasa a şaptea, pe care îl călărise Volodea atunci cînd luase apărarea unui copil.

Volodea nici nu vru să se uite spre ei.

El sosi ultimul pe deal. Membrii clubului erau de mult acolo. Veniseră şi elevii Şcolii Nr. 2, unde exista un serios cerc de amatori constructori de aeromodele. Se adunase lume multă. Un vînt domol, cald, cu mireasmă de mare, mişca fanionul falnic, azuriu şi vrîstat cu raze aurii, înălţat pe culmea dealului. Sub fanion se aşezară membrii clubului Iu.A.S. Purtau în mîini modele cu aripi albe. Cravatele de pionier păreau că ard viu în soare. Fanfara, aşezată lîngă capela Stempkovski, cînta un marş din alămurile înfierbîntate de soare. Mirosea a iarbă proaspătă de primăvară. Păsări zburau pe deasupra dealului Mitridate, zădărînd parcă pe membrii clubului Iu.A.S. şi chemîndu-i să-şi măsoare în văzduh puterile cu ele.

[1] Cernomoreţ — cel de la Marea Neagră. (n.t.)

Volodea nu era în frontul constructorilor de aeromodele. Profitînd de calitatea lui de aeromodelist vechi şi mai experimentat, el venise cel din urmă la locul startului, acoperind cu un ziar fuselajul avionului. Nikolai Semionovici şi primul arbitru al întrecerilor, numit de comitetul orăşenesc de cultură fizică şi sport, şedeau la o măsuţă pe care se afla un megafon.

— A-a, iată că a sosit şi Dubinin ! zise Nikolai Semionovici salutîndu-l. Tovarăşe Pavşin, astăzi se dă lupta pentru recordul orăşenesc... Ce zici, Dubinin, totul e în ordine ?

Trăgîndu-şi pe ochi cozorocul şepcii albe ca să se apere de soare, tovarăşul Pavşin îl privi pe Volodea şi începu să-i caute numele în registrul de întreceri.

— Dubinin ? Aha... Dubinin Vladimir. Modelul Iu.A.S., Casa Pionierilor, tip cu fuselaj, „Es plus es".

— Nu, nu ! rosti repede Volodea. L-am schimbat.

— Ce-ai schimbat ? îl întrebă mirat Nikolai Semionovici.

— I-am schimbat numele — rosti încet Volodea. Modelul meu se numeşte acum „Cernomoreţ".

— Bine. Dacă vrei „Cernomoreţ", fie şi „Cernomoreţ" — consimţi tovarăşul Pavşin, trecînd la rubrica respectivă noua denumire a avionului. Uite, l-am înscris. Aşa să-l şi anunţăm ?

— Da.

Mai întîi avură loc zborurile aeromodelelor construite de începători, care trebuiau să îndeplinească norma fixată de Iu.A.S.

Aparatele uşoare se ridicau în aer unul după altul. Unele zburau pînă la linia însemnată pe iarbă, altele se opreau mai încoace, iar cîteva aterizau departe, dincolo de linie. Instructorii măsurau cu ruleta depărtarea şi anunţau cu voce tare cifrele. Tovarăşul Pavşin le însemna în carnet, iar Nikolai Semionovici trecea rezultatul în registru. Apoi se anunţară întrecerile între aeromodele de cursă lungă. Pavşin îi chemă la start pe cei înscrişi. Un elev înalt din clasa a opta de la Şcoala Nr. 2, vestit pentru modelele sale, ieşi cel dintîi la linia startului.

— Începem întrecerea între modelele experimentale de cursă lungă, cu fuselaj şi cu motor de cauciuc ! anunţă

arbitrul Pavşin. La start se află Nikolai Arjaneţ, membru al cercului de aeromodelism de la Şcoala Nr. 2. Model de construcţie personală, marca „Zmeul Gorînîci".

Fetiţele din Şcoala Nr. 2 începură să aplaude furtunos. Membrii clubului Iu.A.S. tăceau, aşteptînd.

Arjaneţ, un adolescent spătos, zvelt, îmbrăcat într-o flanelă de fotbal, vărgată, cu manşete albe şi cu guleraş, şi în nişte pantaloni largi de marinar, ieşi la linia albă a startului, ţinînd cu amîndouă mîinile înaintea lui un model enorm, cu aripi largi şi cu planul central mult ieşit înainte. Aripile şi fuselajul erau ingenios zugrăvite : o dungă galbenă în zigzag se întindea pe bord, iar zimţi roşii şi negri de-a lungul aripilor. Deriva verde, pe care erau desenaţi zimţi la fel ca şi pe aripi, semăna cu o creastă de balaur pompos împodobită.

— Ăsta chiar că te bagă în sperieţi ! şopteau membrii clubului Iu.A.S. Adevărat balaur... Te-apucă groaza !

Arjaneţ strînse şnurul de cauciuc al motorului şi, ridicînd deasupra capului modelul cu cioc, curat ca o pasăre de pradă, stătea la linie şi trăgea cu coada ochiului la masa arbitrului, în aşteptarea comenzii.

Volodea îi urmărea gelos fiecare mişcare. Auzi limpede cum Slava Korolkov, care se afla lîngă Svetlana Smirnova, plescăi din limbă, arătînd modelul lui Arjaneţ :

— Ăsta o să înviioreze toată lumea. E un adevărat zmeu Gorînîci ! Are să-i înghită pe toţi.

Deodată Svetlana îi răspunse ridicînd din umeri :

— Rămîne de văzut ! Pentru fiecare zmeu Gorînîci se găseşte un Dobrînia Nikitici să-i vină de hac.

— Oho ! bravo ! exclamă Korolkov. Numai că în cazul ăsta e nevoie şi de un Vladimir Soare-Răsare, care să-l trimită pe Dobrînia Nikitici [1].

— Poate o să se găsească şi un Vladimir — rosti semnificativ Svetlana, într-adins cu voce tare, după cum i se păru lui Volodea.

Dubinin o privi cu recunoştinţă. Începu chiar a se căi că într-un moment de furie ştersese primul nume al modelului său. Svetlana încă nu ştia nimic şi, fără îndoială, aştepta din clipă în clipă să se ivească în văzduh modelul „S + S".

[1] Gorînîci, Vladimir Soare-Răsare şi Dobrînia Nikitici sînt personaje din folclorul rus. (n.t.)

Dar în clipa aceea, Volodea auzi comanda, rostită scurt, şi văzu cum Arjaneţ îşi lansă modelul. Aparatul porni în linie dreaptă, legănîndu-se pe aripile lui largi, apoi începu să urce. Un freamăt trecu prin mulţimea spectatorilor. Cu palmele streaşină la ochi, spectatorii admirau modelul care se înălţa drept în sus. Dar ochiul expert al lui Volodea observă că modelul lui Arjaneţ avea aripile prea largi faţă de puterea motorului, de aceea vîntul îl legăna în zbor. Iar faptul că aparatul urcase drept în sus, ceea ce stîrnise admiraţia spectatorilor neiniţiaţi, producea numai un efect fără valoare, fiindcă forţa motorului se cheltuia degeaba, în gol. Nu va ajunge departe : cu cît mai multă forţă pierde aparatul în urcuş, cu atît zborul va fi mai scurt. Volodea văzu modelul lui Arjaneţ cum porneşte brusc în jos. Toţi cei dimprejur începură să aplaude. De mic ce era, Volodea nu putu zări la început, dincolo de capetele spectatorilor din faţă, unde aterizase modelul concurentului său. Observă numai că ajutoarele arbitrului alergau mai departe de locul unde aterizaseră mai înainte modelele începătorilor.

— O sută cincizeci şi şase de metri ! anunţă prin megafon Pavşin. Nikolai Arjaneţ, din prima încercare, a stabilit un nou record oraşenesc...

Deodată, Volodea auzi pe cineva rostind cu voce tunătoare, parcă la urechea lui :

— Să vină la start Dubinin Vladimir, din clubul Iu.A.S., Casa Pionierilor. Model de construcţie proprie, aparat de viteză. Marca...

Îndepărtîndu-se o clipă de megafon, Pavşin se aplecă asupra registrului care se afla pe masă. Volodea văzu cum se îmbujorase de emoţie Svetlana. „Vai, de ce-am făcut asta ?"

— Marca „Cernomoreţ" ! citi în sfîrşit Pavşin.

Volodea nu îndrăzni să se uite la Svetlana, dar simţea că fata nu-şi lua ochii de la dînsul.

Membrii clubului Iu.A.S. prinseră să şoptească în juru-i :

— De ce „Cernomoreţ" ? Parcă-i spunea „Es plus es" !

Elevii Şcolii Nr. 2 strigară ironic din spate :

— Se temea, desigur, să nu iasă „S.O.S." — „Salvaţi sufletele noastre !"

Volodea sta neclintit pe linia startului. Ridică mîna dreaptă cu modelul deasupra capului, în timp ce cu de-

getele mîinii stîngi ținea strîns elicea, șlefuită și lustruită cu măiestrie, care se silea din răsputeri să pornească. Șnurul de cauciuc al motorului era răsucit pînă la refuz.

Spectatorii examinau cu mirare tipul neobișnuit de aparat: fuselajul lung și îngust, aripile ascuțite, întoarse îndărăt în formă de unghi...

Volodea simți o ușoară atingere pe umăr. Aruncă o privire repede îndărăt. Nikolai Semionovici se afla acolo. Se vedea că și el era emoționat.

— Controlează stabilizatorul — îi șopti instructorul. Nu s-a îndoit?

Pavșin duse megafonul la gură, îndreptîndu-l spre Volodea. Lui Dubinin i se păru din nou că cineva rostește cu voce răsunătoare de bas, chiar la urechea lui:

— Gata? Ești pregătit? Atențiune! Start!

Volodea, care pînă atunci stătuse cu umărul stîng ieșit înainte, se îndreptă scurt, aruncîndu-și mîna stîngă în lături și, printr-o mișcare mlădioasă, ducînd mîna dreaptă înainte, lansă modelul în aer.

Mulți crezură că băiețandrul ars de soare, cu ochii neobișnuit de mari, care cu o clipă mai înainte ținuse deasupra capului o jucărie frumoasă în formă de pasăre, construită din scîndurele subțiri și din hîrtie, făcuse în fața tuturor un fel de scamatorie neînțeleasă. Într-adevăr, în prima clipă li se păru că modelul dispăruse și că Volodea se prefăcuse numai că îi dă drumul din mîini. Dar băieții începură să strige:

— Uite-l, uite-l cum zboară! Iată-l! Mănîncă pămîntul! Cauciucul strîns, desfăcîndu-se, învîrtea elicea cu o repeziciune fantastică. Iar modelul ușor, cu aripi înguste, zbura cu o viteză nemaipomenită, în linie perfect dreaptă. Zbura aproape de pămînt, plutind ca un lăstun. Mulți copii nu se putură stăpîni și porniră în goană după avion, ca să vadă locul unde va ateriza.

Volodea privea cu fața palidă, concentrată. Încremenise în atitudinea discobolului: cum lansase modelul, așa rămăsese — cu mîna dreaptă întinsă înainte.

Aparatul, pus la punct cu măiestrie, trecuse de mult peste fanionul roșu care semnaliza locul aterizării avionului lui Arjaneț, și zbura mai departe, atingînd parcă pămîntul, cu toate că de fapt era încă în aer. Apoi modelul se culcă cu pieptul pe iarbă, lunecă lin pe ea și, în sfîrșit, se opri.

Toți o luară la fugă într-acolo, căutînd să se întreacă unul pe altul, grăbiți să afle rezultatul. Alergau și ajutoarele arbitrului, desfăcînd din mers ruleta.

Volodea aștepta pe linia startului. Întoarse capul la dreapta.

Ridicîndu-se în vîrful degetelor, Svetlana căuta să vadă ce se întîmplă la locul unde aterizase modelul. Rămăsese singură. Slava Korolkov alergase de-a valma cu ceilalți.

Dar iată că toți, vorbind în gura mare, porniră să urce coasta. Înaintea tuturor se cățăra, gîfîind, Nikolai Semionovici: căuta să-i întreacă în fugă pe ceilalți. Aducea cu grijă, în amîndouă mîinile, modelul lui Volodea și zorea să ajungă cît mai repede la masa arbitrului. Trecu încă un minut, și o voce răsunătoare îl asurzi pe Volodea:

— Modelul „Cernomoreț" al lui Vladimir Dubinin, din clubul Iu.A.S., Casa Pionierilor, a zburat două sute douăzeci și patru de metri. Astfel, recordul lui Nikolai Arjaneț n-a durat decît cinci minute. Noul record aparține lui Vladimir Dubinin, care, repet, a atins două sute douăzeci și patru de metri.

Arjaneț refuză să repete încercarea, întrucît își dădu seama că modelul lui Dubinin îl întrece la zborul de distanță. Se apropie de Vladimir și, din toată inima, îi scuturâ mîna. Toți cei din jur aplaudară. Volodea se apropie de masă, luă modelul în mînă și îl examină cu luare-aminte, întorcîndu-l pe o parte și pe alta. Deodată răsună glasul nesuferit și veninos al lui Slava Korolkov:

— Măi tu, „Cernomreț"!

La început, nimeni nu înțelese nimic. Mulți se întoarseră spre băiețandrul deșirat, pe care îl pălise, așa, deodată, rîsul.

— „Cernomreț"! Vai, mor de rîs! Vai, am să plesnesc! exclamă Slava Korolkov, tăvălindu-se de rîs.

— Ce-i cu tine? Ai mîncat ciuperci? îl întrebă cineva. Ce te zvîrcolești așa?

Dar lunganul Slavka nu mai era în stare să scoată nici o vorbă și arăta numai cu degetul spre modelul lui Volodea.

Jenea Bîcikov, care se uita cu indignare cum se tăvălea de rîs Korolkov, privi spre avion la locul arătat de dînsul și încremeni. Bordul stîng al modelului record,

opera lui Volodea Dubinin, purta într-adevăr inscripția zugrăvită de mîna constructorului: „Cernomreț". Volodea, de emoție și în grabă, făcuse o greșeală.

Observînd cum s-a schimbat prietenul său la față, Volodea citi și el atent inscripția de pe bordul modelului și se făcu roșu ca racul. Nici o greșeală gramaticală de-a lui nu ieșise la iveală într-o clipă așa de nepotrivită ca aceasta. Niciodată — nici la vreo dictare, nici la vreo lucrare făcută acasă — nici o literă de pe lume nu-l făcuse atîta de rîs pe Volodea, ca acest „o" mîncat acum...

Iar de jur împrejur se auzea:

— Ha-ha-ha! „Cernomreț"!

— „Cernomreț"! Pădureț, săltăreț, moțul creț... Bine ai mai adus-o!

Ochii lui Volodea scăpărară de o furie atît de aprigă, încît chiar școlarii cei mai glumeți se traseră fără voie îndărăt. Slavka Korolkov, care cunoștea prea bine firea lui Dubinin, se piti și el în grabă la spatele cuiva. Volodea își scoase înainte, cu încăpățînare, buza de jos; își aruncă modelul la pămînt și ridică piciorul... Încă o clipă, și modelul record de mare viteză, cu aripi ascuțite, care cu cîteva momente mai înainte devenise renumit, ar fi fost călcat în picioare. Dar niște mîini puternice îl înșfăcară pe Volodea de subsuori pe la spate și îl traseră la o parte. Era Nikolai Semionovici.

— Ce-nseamnă asta, Volodea? Vino-ți în fire! Dă-i încolo! Ce-ți pasă de ei? zise instructorul, căutînd să-l liniștească; dar și el arăta acum ca un băiețaș jignit.

Volodea i se smulse din mîini și, cît îl țineau picioarele, o porni în goană pe panta dealului Mitridate. Jenea Bîcikov ridică atent modelul de la pămînt, suflă praful de pe el, clătină din cap, îi îndreptă coada îndoită și îl așeză pe masa arbitrului.

Sărind peste pietre, lunecînd pe năruiturile de pămînt, Volodea alerga la vale. Era în capul scării Mitridate, cînd auzi un glas zorit:

— Volodea!

Se uită. Era Svetlana.

Primul său impuls îl îndemnă să fugă cît mai repede și mai departe. Dar asta ar fi fost o adevărată lașitate. De aceea se opri, răsuflînd din greu, cu ochii larg deschiși, privind-o țintă pe fetiță drept în față.

— Ce vrei, Smirnova? Poți să rîzi cît poftești... Poftim! Aștept.

— Uite ce-i, Dubinin... — zise Svetlana, gîfîind puțin. Începea pesemne o frază dinainte pregătită: Vreau să-ți spun ceva...

Svetlana rupea frunzele de pe o crenguță de salcîm cu care se juca în mîini.

— Hai, zi-i! Ce vrei să-mi spui? o întrebă Volodea.

— Voiam să-ți cer iertare, Dubinin — adăugă Svetlana. Atunci, la adunare, am pus o întrebare nelalocul ei. Recunosc... Îți spun cu toată sinceritatea. Ești mulțumit?

— Ah, Smirnova, ce caracter ai și tu! Ești mai severă decît maică-ta, zău așa.

Svetlana zîmbi, înălțîndu-și sprîncenele:

— Dar tu îți închipui că ești un băiat de zahăr? Numai ce te umfli în pene: „Noi, familia Dubinin!" rosti Svetlana, imitîndu-l.

Volodea zîmbi fără voie, atît de hazliu îi prinsese ea intonația.

— Bine. Hai să ne împăcăm! îi propuse Svetlana, căutînd să-și ascundă emoția sub un aer de condescendență.

Volodea îi întinse mîna.

— Eu nu port pică nimănui. Uit răul ce mi se face — rosti el și izbucni în rîs.

— „Nu port pică nimănui"... — tărăgăni Svetlana cu viclenie cuvintele. Dar numele modelului totuși l-ai schimbat... Vezi? Singur te-ai pedepsit. Să nu rîzi? Auzi! Cernomreț!

— Ascultă, Smirnova! izbucni printre dinți Volodea, strîngînd pumnii amenințător. Nu mă uit că ești președinta detașamentului... cînd ți-oi da una, să știi...

— Na, dă-mi! Svetlana se apropie provocător de dînsul, cu capul răsturnat pe spate. Ce mai stai? Dă-mi!

— Mai spune o dată, și-ai să vezi tu!

— Am să-ți spun și-ncă de trei ori: Cernomreț! Cernomreț! Cernomreț!

Într-o clipă, Volodea zbură în vîrful scării. Se opri pe înalta platformă laterală, ca o terasă ieșită în afară, se duse pînă la bordura peretelui vertical și răcni de acolo:

— Tot de trei ori să-mi ceri iertare, altfel sar de aici și mă fac praf!

— Ce, ești nebun? Ți-ai ieșit din minți, Dubinin? Dă-te jos de acolo! Numaidecît!!!

— Cere-ți iertare, altfel sar. Știi că eu mă țin de cuvînt... Hai! Număr pînă la trei!

Aducîndu-și aminte de multe alte întîmplări petrecute cu Dubinin, Svetlana simți în glasul lui o hotărîre atît de nebunească, încît se grăbi să cedeze:

— Ei bine, poftim: iartă-mă!

— Încă de două ori — îi ceru neînduplecat Volodea. Hai! Număr.

— Iartă-mă, iartă-mă — rosti supusă Svetlana. Mare ticălos mai ești, Volodea!

— Să nu crezi că n-aș fi sărit — adăugă Volodea. Uite, să vezi...

Dubinin se lăsă pe vine, se apucă de bordură, rămase atîrnat, cu picioarele spînzurate în jos și, desfăcîndu-și mîinile, sări în gol.

— Ehehei! Am păcălit fetița! Nu i-am dat bombonica! o tachină Volodea. Degeaba mi-ai cerut iertare. Pentru mine nu-i înalt de loc!

Amîndoi coborîră sărind cîte două trepte. Împrejur, orizontul se îngusta din ce în ce mai mult. Casele începură să le astupe vederea spre mare. Pămîntul, plin de răsuflări calde, aromate, primăvăratice, îi întîmpina cu bucurie pe cei ce se întorceau de pe înălțimile bîntuite de vînturi. Amîndoi se simțeau negrăit de bine.

— De altfel, încă nu te-am felicitat — zise Svetlana. Ai bătut recordul...

— Ce mai record!... Cernomreț...

— Lasă, să nu mai vorbim de asta! Nu-s decît fleacuri. În orice caz, bravo ție că l-ai pus la punct pe cel de la Școala Nr. 2.

— Vreau să construiesc un nou model cu motor.

— Totuși, bravo ție, Dubinin! Cînd ai să fii mare, te vei face desigur constructor de avioane.

— Dar tu ce vrei să te faci?

— Nu știu încă... Dar bine că mi-am adus aminte; uitasem. Acum, că ne-am împăcat, pot să te rog și eu ceva. Avem, după cum ți-am mai spus, un spectacol la 2 mai, cu „Floarea purpurie". N-ai vrea să-i ajuți pe colegii noștri să pună lucrurile la punct? Să faci, de

pildă, decorurile... După aceea avem nevoie de unele efecte acustice și de lumină...

— De ce nu? Cu plăcere. Ții minte cum am făcut viscolul în piesa „Împărăteasa de zăpadă"? După aceea, trei zile n-a putut răzui mătușa Varia dușumeaua: tot spăla zăpada mea... Dar tu joci în piesă?

— Joc. Sînt fata de neguțător din castelul de cleștar, care cade în ghearele căpcăunului mărilor, zgripțoroiul pădurilor.

— Cine o să fie căpcăunul?

— Căpcăunul e Slava Korolkov...

— Bun. Asta i se potrivește. N-ar prea face să mă ostenesc pentru dînsul, dar fie! De vreme ce mă rugați, o să vă ajut...

Volodea nu jucase niciodată în vreo piesă, la școală. După părerea lui, nu făcea pentru un băiat să se dichisească și să dea reprezentații, adică — așa cum spunea el — să se maimuțărească în fața publicului. Dădea însă totdeauna ajutor, cu cea mai mare plăcere, în ce privește tehnica: potrivea lumina, așeza cortina care se desfăcea în două părți, aranja decorurile, imita pe scenă tunetul, furtuna, ninsoarea — în sfîrșit, diriguia stihiile. Chiar de a doua zi, după convorbirea cu Svetlana, Volodea se puse pe lucru.

Spectacolul era montat de însăși Iulia Lvovna. Ea îi explică lui Dubinin ce avea de făcut. Cum era vorba de decoruri foarte simple, Volodea avea puține lucruri de făcut: trebuia să aducă pe scenă tunetul și trăsnetul cînd se va ivi căpcăunul mărilor, și să arunce asupră-i, din lanterna magică, o lumină colorată: mai întîi verde, apoi violetă și la urmă roșu-aprins. Într-un cuvînt, să-l lumineze astfel, ca să-l scoată cît mai fioros. Iar cînd sperietoarea hidoasă, căpcăunul flocos, se prefăcea în Făt-Frumos, trebuia să-l lumineze cît mai viu.

Ce-i drept, Volodea cam uitase cuprinsul poveștii lui Axakov, pe care o citise mai de mult. Prefacerea căpcăunului în Făt-Frumos îi pricinuia o mare amărăciune lui Volodea. Cît timp Slavka Korolkov umbla pe scenă tîrîndu-și picioarele, cu gura groaznic de schimonosită, încovoiat și cu mers crăcănat, horcăind și mugind, îl încînta nespus de mult pe Volodea. Dar cînd Slavka Korolkov se prefăcea în Făt-Frumos și lua de braț pe

mezina neguțătorului, adică pe Svetlana, și se așeza alături de ea, povestea nu-i mai plăcea lui Volodea chiar de loc. În clipele acelea ar fi vrut să se așeze el lîngă Svetlana și să-i spună cîteva cuvinte, ca s-o facă să simtă că și băiatul nearătos la înfățișare, care rămăsese mai mic de statură decît colegii săi, avea în schimb un suflet ales, minunat...

La repetiția generală, Volodea, absorbit fiind de spectacol, uită să schimbe la momentul hotărît hîrtia colorată din lanterna magică. Iulia Lvovna se supără:

— Dubinin Volodea! Ce caști gura acolo? De ce n-ai schimbat culoarea? Ne strici toate efectele. Ține minte: cînd Svetlana va spune: „Scoală-te, trezește-te, dragul meu prieten; te iubesc ca pe alesul dorit al inimii mele!", atunci tu să scoți repede hîrtia verde și să reverși o lumină vie drept asupra lui Slava... Iar tu, Slava, să lepezi pielea căpcăunului și să apari ca Făt-Frumos.

În clipa aceea, lui Volodea îi trecu prin minte un gînd viclean. Hotărî să se răzbune pe Slava pentru toate. „Bine-bine! își zise el. Las' că am să-ți arăt eu efect! Să vezi ce mai Făt-Frumos am să te fac! Ba am să te fac mai dihai decît dracu! Să te înveți minte să mai rîzi altă dată! Cernomreț!"

În ziua aceea, cînd Valia se întoarse de la adunarea de Comsomol, îl găsi pe Volodea în pat. Dormea cu nasul pe pernă, mormăind ceva prin somn. Alături de dînsul, pe un scaun, se afla o carte pe care Volodea o luase de la soră-sa fără să-i ceară voie și pe care o citise noaptea. Era „Prima iubire" de Turgheniev.

Serbarea avu loc la 2 mai.

Volodea plecă la școală de dimineață. Umbla de colo-colo, cu ciocanul în buzunar, strîngînd cuie în dinți, deși Iulia Lvovna îi făcuse de două ori observație că nu-i igienic să ții cuie în gură. Purta în spate scara mobilă, deșuruba becuri și le punea în altă parte, întindea frînghii de care trebuiau atîrnate decorurile.

Spre seară, invitații umplură marea sală a școlii. Se strînseseră mulți elevi din clasele superioare, veniseră părinți de-ai elevilor... Volodea se uita pe gaura cortinei în sala aflată dincolo de acest obstacol magic, care se clătina. Lumea se împărțea acum în două: ceea ce se

petrecea dincolo de cortina prăfuită, în sala care vuia... și ceea ce se crea, deocamdată în tăcere, aici, dincoace de cortină, pe podeaua de scînduri a scenei, și alături, într-o cameră unde Svetlana, îmbrăcată într-o rochie frumoasă, cu cozile mari, aurii, desfăcute, stătea în fața oglinzii, iar în jurul ei se frămînta Iulia Lvovna, care își pierduse puțin din domoala-i severitate.

— Dubinin — auzi Volodea — dă semnalul al treilea!

Volodea, care era însărcinat și cu soneria, sună zgomotos din clopoțelul cel mare, pe care i-l înmînase mătușa Varia. Se repezi pe urmă în culisele laterale, de unde putea să manevreze cortina și să lumineze scena.

În sală se făcu încet-încet tăcere. Iulia Lvovna se apropie de Volodea cu o cărțulie în mînă, trase cu urechea spre sală și zise:

— Cortina, Dubinin!

Profesoara trecu în culise, gata să sufle actorilor, la nevoie.

Volodea trase repede de sfoară. Cortina se desfăcu zbătîndu-se. O mare zăpușeală năvăli dinspre sală. Iar pe scenă, un negustor gras, care își vîrîse sub cămașă o pernă, strînsă cu centura, și își mișca barba de cîlți, rosti cu glasul lui Arkașa Kruglikov:

— Fetele mele dragi, fetele mele bune, fetele mele frumoase, eu mă duc pe meleaguri străine, peste mări și peste țări, la capătul lumii...

Începu pe urmă să întrebe pe fetele sale ce daruri să le aducă din străinătăți. Șura Filimonova, dintr-a opta, care făcea pe fiica cea mai mare, ceru o cunună de aur, bătută în pietre scumpe. Asia Taturova, ca fiica cea de a doua, mijlocie, îl rugă să-i aducă o rochie de cristal oriental. În vreme ce ele stăteau de vorbă cu negustorul, Volodea se uita numai la Svetlana, care ședea mai la o parte, și tot timpul ținea asupra ei lanterna magică. Iulia Lvovna îl apucă de cîteva ori de mînă și îl zgîlții, ca să lumineze și pe celelalte fiice ale negustorului. Volodea îi făcea un semn din cap că a înțeles, dar pe încetul tot spre fiica mezină întorcea mănunchiul de raze. Iar cînd Svetlana, adică fiica mezină, îi ceru numai o floare purpurie, care-i tot ce poate fi mai frumos pe lume, Volodea îndreptă asupră-i fascia de raze trecute printr-o hîrtie roză, străvezie, care-i rămă-

Clubul cărții digitale 2022

sese de la Pomul de Iarnă din anul trecut. Tuturora li se păru, ori cel puțin așa era încredințat Volodea, că însăși Svetlana semăna acum cu floarea purpurie.

Spectacolul îi dădu mult de lucru lui Volodea. Trebui să facă zgomot dintr-o căldare de tablă care imita tunetul. Scuturâ deasupra capului abacul. Bătu cu piciorul într-o lădiță goală. Alătură capetele sîrmelor electrice ca să fulgere — lucru la care se cerea băgare de seamă, ca să nu se ardă siguranțele. Îi era chiar ciudă uneori că avea atîta bătaie de cap cu acest Slavka Korolkov, care dădea replicile din culise, lipindu-și buzele groase de o pîlnie mare de carton, fiindcă bunul și cinstitul negustător, rătăcit în castelul căpcăunului mărilor, zgriptorul pădurilor, nu trebuia să-l vadă pe stăpîn, ci-i auzea numai glasul fioros. În schimb, cînd se ivi în palatul fiarei mezina, o fată semeață, minunat de frumoasă, care se jertfea pentru salvarea tatălui său, Volodea revărsă din plin lumină pe scenă, jucîndu-se cu lanterna magică, punînd și scoțînd hîrtii colorate. Cu mîna liberă începu să dea drumul dintre culise, pe scenă, porumbeilor din hîrtie colorată, care închipuiau păsările paradisului. Iulia Lvovna trebui iarăși să se amestece și să facă dreptate în distribuirea luminii și a umbrei pe scenă.

Sala înmărmuri de groază cînd Slava Korolkov, într-o blană de oaie mițoasă, leoarcă de sudoare, păși tîrîndu-se pe scenă pentru întîia oară. Era într-adevăr înspăimîntător. În loc de ochi, îi ardeau în cap două becuri legate cu o sîrmuliță de o lampă electrică de buzunar (bateria era ascunsă sub mască). O coadă de pîslă și niște gheare lungi, făcute din sîrmă, îi desăvîrșeau hidoșenia. Volodea nu cruța celofanul verde, violet și siniliu, ca să dea căpcăunului — prin luminile lui — o înfățișare încă și mai scîrboasă.

Se apropia momentul culminant al spectacolului. Mezina, ca să-și țină cuvîntul, căuta să se întoarcă la castelul căpcăunului mărinimos. Dar surorile sale mai mari, după cum vă aduceți aminte prea bine, o înșelară: întoarseră timpul cu o oră în urmă, și ea întîrzie. Intră în goană pe scenă, cînd zgriptorul pădurilor, căpcăunul mărilor, zăcea fără viață la pămînt, strîngînd în labele lui monstruoase floarea purpurie...

Ce frumoasă era Svetlana în scena aceasta! Alerga în jerba de raze — anume pregătită de Volodea pentru dînsa — așa de ușoară, de diafană, înfiripată parcă din lumină și din polenul de curcubeu care roia în mănunchiul razelor. Ea căzu în genunchi, îmbrățișă cu brațele sale subțiri capul hîd al căpcăunului (a cărui inimă bună și suflet curat ea începuse să le iubească) și strigă cu glas limpede ca de cristal, care răsună în toate colțurile sălii și care îi puse deodată lui Volodea un nod în gît:

— Scoală-te, trezește-te, dragul meu prieten; te iubesc ca pe logodnicul ales al inimii mele!

În clipa aceea, Volodea își dădu pe dată seama că ar trebui să fie cel din urmă ticălos ca să strice o scenă așa de frumoasă. Nu-și putea rîde de aceste cuvinte minunate. Nu putea să profaneze povestea printr-un gest prostesc și să murdărească emoția înaltă pe care cuvintele mezinei i-o insuflau și lui, și întregii săli — rămasă ca de piatră, într-o liniște desăvîrșită. Povestea îi cucerise pe toți. Volodea nu i se putu împotrivi.

Iar cînd Slava Korolkov, în bubuitul triumfal al căldării și al lăzii în care Volodea lovea victorios, sări pe scenă și, smulgîndu-și de pe el înăbușitoarea blană de oaie, se ivi înaintea tuturor în chip de Făt-Frumos, atunci, deschizînd într-o clipă toate portițele lanternei magice, revărsă asupră-i un potop de lumină.

Iar după aceea, Volodea trase fără încetare sfoara cortinei, desfăcînd-o și strîngînd-o, cînd pentru unul, cînd pentru celălalt, deoarece spectatorii îi chemau fără încetare pe actori la rampă. Luîndu-se de mînă, amîndoi ieșeau și salutau. Iar Volodea, fără să invidieze pe nimeni, desfăcea larg cortina și în același timp mînuia entuziasmat lanterna ca s-o lumineze pe Svetlana, care, rumenă și fericită, se înclina în fața sălii. Spectatorii aplaudau, aplaudau într-una. O aduseră de mînă pe scenă și pe Iulia Lvovna. Cînd Volodea îndreptă asupră-i lumina, profesoara își așeză părul alb și începu să clipească din ochi.

Publicul aduse buchete pe scenă. Era primăvară. Trandafirii își răspîndeau mireasma. Dulce mai mirosea liliacul! În seara aceea, toți erau fericiți.

Frîntă de oboseală, dar foarte mulțumită, Iulia Lvovna strînse lucrurile Svetlanei, și tocmai ieșea din

școală cînd cineva, cu un buchet uriaș de liliac în mînă, o întîmpină la ușa de la intrare, în amurgul serii de mai. Venind de la lumină, Iulia Lvovna nu recunoscu deodată chipul celui ce se apropia.

— Tu ești, Dubinin ?

Volodea ținea stîngaci buchetul de flori, ca pe o mătură, cu mîna lăsată în jos.

— Poftim — zise el — din partea mea, pentru dumneavoastră.

— Svetlana ! strigă în întuneric Iulia Lvovna. Vino încoace. Volodea ne-a adus flori.

— Asta-i din partea mea, pentru dumneavoastră, Iulia Lvovna — repetă stăruitor Volodea.

Iulia Lvovna luă din mîna lui buchetul enorm și își înfundă fața în liliacul înmiresmat, umed.

— Ce flori minunate, Dubinin !

— Sînt altele și mai frumoase — rosti Volodea, cu voce groasă ; apoi adăugă după cîteva clipe de tăcere : Asta-i fiindcă am căpătat astăzi o veste foarte bună ; îmi vine să sar în sus de bucurie ! Iulia Lvovna ! A fost aici o persoană, de altfel foarte severă, de la comitetul orășenesc pentru învățămînt. Mi-a spus că, pentru activitatea mea la clubul Iu.A.S. și pentru noul meu model, mă trimit la Artek. Îndată ce voi isprăvi școala, plec. Noapte bună, Iulia Lvovna !

Capitolul XI

ȚĂRMUL PIONIERILOR

În seara zilei de 16 iunie 1941, goarnele pionierilor sunau pe toată întinderea țărmului, de la Hurzuf pînă la Dealul Ursului. Trîmbițele răsunau și în Taberele de Sus, și în Taberele de Jos, și în barăcile de la Suuc-Su ale Taberei Nr. 3. Tobele băteau pe întrecute pe tot țărmul.

Volodea își luă locul în front — ultimul din flancul stîng. Alături stătea Iusup Șarimov de prin părțile Taşkentului, cunoscut în ținutul lui ca mare culegător de bumbac. În spatele lui Volodea, puțin mai răsărit decît el, venea Ostap Varenik, un tînăr grădinar din satul Kotelev. Iar mai departe nu se mai vedeau decît șepcile albe, una după alta, ca treptele : o scară de capete urcînd pînă la capul bălai al lui Andrei Kacialin, din flancul drept, originar din Leningrad, cel mai bun pictor al taberei.

Detașamentele se adunau de obicei la pavilionul central al taberei, dincoace de balustrada de piatră, acolo unde un amfiteatru — construit chiar lîngă mare, într-o scobitură a dealului — își desfășura, ca un evantai uriaș, semicercul băncilor albe.

Detașamentele sosiseră, pășind pe nisipul roșcat al tuturor cărărilor care coborau dinspre tabere, și treceau de-a lungul desișurilor de cohia, frumos tunse, și pe lîngă tufele îmbălsămate de trandafiri roșii ca focul sau albi ca zăpada.

Erau prezenți pionierii din Taberele de Sus și de Jos, precum și pionierele din Tabăra Nr. 3.

Detașamentele veniseră pentru adunarea festivă.

Artekul își sărbătorea cea de a șaisprezecea aniversare

Era 16 iunie 1941.

Peste patru zile, Dubinin trebuia să se întoarcă acasă.

Volodea stătea încremenit în frontul solemn. Era îmbrăcat ca toţi pionierii, într-o bluză albă de marinar, cu guler albastru, de sub care ieşea cravata purpurie, legată cu nodul pe piept. Amurgul albăstrui plutea pe sub copacii aleilor umbrite, unde şi ziua, pe orice zăpuşeală, puteai găsi un adăpost retras. Volodea respira adînc aerul dulce, aromat, pe care îl îmbibaseră toată ziua miresmele mării, ale trandafirilor înfloriţi şi ale cetinilor stufoase de la miazăzi. Dincolo de balustrada albă murmurau, abia auzite, valurile Mării Negre..

Dar în timpul petrecut aici, care trecuse atît de repede, cel mai mult îl încîntaseră pe Volodea minunatele seri de tabără.

La început nu-i plăcuse aici. Nu aşa îşi închipuia el viaţa de tabără. Îşi imaginase Artekul ca un ţinut al libertăţii, unde puteai să dormi de-a dreptul pe ţărm, să te scalzi cînd vrei, să ieşi cu barca în larg zile întregi şi să sari de pe stîncă în vînzoleala fluxului.

Cînd colo, totul mergea aici după un program bine stabilit. O ordine desăvîrşită diriguia totul cu străşnicie. Trebuia să locuieşti şi să te culci într-un cort uriaş, aşezat într-adevăr lîngă mare, dar aşa de solid şi de temeinic, încît semăna mai mult cu o casă făcută din prelate, decît cu un adăpost uşor, de campanie.

Apoi nu te puteai scălda decît numai la anumite ore, şi încă sub supravegherea doctorului, care punea întîi termometrul în mare, ca să afle temperatura apei. Nu-ţi era îngăduit să te prăjeşti la soare cît voiai şi ţi se dădea comanda cînd să te întorci de pe spate pe burtă. În fiecare zi erau anumite ore, pe care neastîmpăratul Volodea nu le putea îndura cu nici un chip. Aceste ore se numeau „repaus absolut", fiindcă pionierii — după regulile taberei — n-aveau voie în vremea asta să facă absolut nimic : pionierii din Artek erau obligaţi să se culce şi să doarmă.

În primele zile de tabără la Artek, sufletul însetat de libertate al fiului de marinar se răzvrăti furtunos împotriva acestor rînduieli. Cînd în timpul „repausului absolut" Volodea fugi din cort, directorul Artekului, Boris Iakovlevici — cel cu obrajii rumeni, de care dădeai pretutindeni — puse mîna pe dînsul la ţărmul mării.

— Ia vino încoa' — îl chemă directorul pe Volodea. Ce-i cu tine ? Eşti somnambul ? Toţi dorm, şi tu te plimbi ? ! Va trebui să te cam trimitem la izolare. Oricum, o să te mutăm la Tabăra de Sus, într-o vilă. Am crezut că stai bine cu sănătatea, deşi eşti cam slăbuţ : de aceea te-am şi repartizat aici în cort. Dar, după cît se vede, va trebui să te închidem într-o vilă. Cum te cheamă ? De unde eşti ?

— Dubinin. Din Kerci.

— Scrumbie de Kerci ce eşti ! Ce crezi că aici eşti de capul tău, să înoţi cînd vrei ? Te-ai apucat să ne calci ordinea ? ! Ce sînt părinţii tăi ?

— Tata e marinar, căpitan...

— O să-i scriem : „Aşa şi aşa, tovarăşe căpitan ! Disciplina din Artek nu-i place fiului dumitale. Avînd în vedere că noi n-avem dreptul să schimbăm regulile noastre, rămîne ori ca fiul dumitale să-şi schimbe caracterul, adică să se deprindă cu ordinea, ori ca dumneata să-l iei înapoi"... Nu merge aşa, prietene, nu merge ! Şterge-o în cort şi numaidecît — culcarea ! Aici e disciplină, nu glumă ! Deprinde-te cu ea.

Boris Iakovlevici îl duse înapoi pe Volodea în cortul deschis şi îl vîrî în pat.

Apoi, cînd, scăldîndu-se, trecu înot în zona interzisă şi porni în largul mării, Volodea o păţi de-a binelea. Instructorul de serviciu ieşi îndată cu barca în larg după el. Îi porunci să se urce numaidecît în barcă, apoi îl duse la ţărm, unde pionierii îl primiră fără nici o manifestare de admiraţie.

Dar Volodea se încadră încet-încet în viaţa aceasta, măsurată cu stricteţe, care făcea ca ziua să fie plină de activitate. Cercetă repede cele din juru-i, vizită toate taberele, îşi însuşi regulile, află legendele Artekului, care se transmiteau de la o serie la alta. Luă parte la urcuşul pe Dealul Ursului, pînă-n vîrf, de unde ţi se desfăşoară o privelişte şi mai minunată decît de pe Mitridate. Nu trecu nici o săptămînă, şi Volodea se simţi la Artek ca la el acasă : învăţă cîntecele de tabără, cunoscu minunăţiile fermecătorului ţinut al pionierilor, ajungînd un devotat păzitor al tradiţiilor şi al obiceiurilor din această republică a copiilor. Se împrieteni repede cu vecinii din cort. I se părea că de cînd lumea e amic cu Iusup Şarimov, cu Ostap Varenik şi cu Andrei Kacialin. Îi

venea greu să-şi închipuie că peste patru zile se vor despărţi, împrăştiindu-se în toate colţurile ţării lor uriaşe, şi poate nu se vor mai întîlni niciodată în viaţă. Dar el nici nu voia să se gîndească la asta.

Volodea ajunse în curînd un convins prieten al Artekului. Făcu chiar o excursie la Adolare — cele două stînci uriaşe care ieşeau din valurile mării, nu departe de ţărmul Artekului. Învăţă să joace toate jocurile cuprinse în colecţia de jocuri a Artekului. Ca toţi pionierii din Artek, Volodea îi spunea „Jos-un-kilo" scării lungi care ducea la Tabăra de Sus, fiindcă, după cum se spunea în glumă, omul care o urcă pierde un kilogram din greutate.

Auzise de multe ori legenda — pe care o cunoştea orice pionier din Artek — a vieţii extraordinarului doctor Zinovi Petrovici Soloviov. Căsuţa şi chioşcul lui se păstrau cu grijă în tabără. În căsuţa aceasta locuise odinioară medicul militar bolşevic Soloviov, întemeietorul Artekului. Era grav bolnav. Ştia că zilele îi sînt numărate, dar ascundea asta faţă de toţi. Pionierii veneau aici, la el — la acest om înalt, de o rară frumuseţe, cu părul alb, cu ochii de foc — şi ore întregi îl ascultau povestind atît de atrăgător despre Lenin, despre Marea Revoluţie Socialistă din Octombrie, despre războiul civil, despre ştiinţă şi despre cărţi.

Volodea nu se mira cînd un vas de război din flota Mării Negre saluta cu pavilionul tabăra, cum făcea ori de cîte ori trecea în cursă pe mare prin dreptul Artekului. Ştia că vasul acela era comandat de un tînăr căpitan de marină, care fusese pe vremuri în tabăra de la Artek şi păstrase pînă astăzi o recunoscătoare amintire taberei, educatoarea lui. Ca să dea acest salut, căpătase o aprobare specială din partea amiralului, comandantul flotei, care fusese şi el pionier de onoare al Artekului.

Şi nu i se mai păru comic lui Volodea, cînd o micuţă preşedintă a unui detaşament, la adunarea tuturor formaţiunilor, a comunicat grav, dînd comandantului taberei raportul de seară :

— Douăzeci şi şase de pionieri prezenţi la adunare. O pionieră lipseşte din cauză de boală. Pionierul de onoare al detaşamentului, Budionnîi, mareşal al Uniunii Sovietice, lipseşte, fiind reţinut de îndatoririle serviciului său...

Volodea înţelegea acum că şi acest lucru era foarte important — tocmai aşa trebuia să vorbească. De aceea, tot ce se petrecea în tabără, începînd cu deşteptarea şi sfîrşind cu adunarea de seară, avea o semnificaţie importantă, solemnă : şi marşurile, şi scăldatul, ba chiar şi liniştea mormîntală a „repausului absolut" — fără de care (cum se lămuriră prea bine lucrurile mai tîrziu) ar fi fost greu să rezişti pînă seara la tot ceea ce îţi dăruia într-o singură zi Artekul.

După ce se potoliră primele impresii furtunoase, unul din locurile cele mai atrăgătoare din tabără pentru Volodea ajunse, firește, atelierul de construit aeromodele al Artekului. Ăsta era într-adevăr atelier, nu glumă ! Cum se putea compara cu el modestul atelier al clubului Iu.A.S. din Kerci ! Cînd veni aici pentru întîia oară, lui Volodea îi fugeau ochii în toate părţile. Îşi închipuise că îi va uimi pe pionierii din Artek cu cunoştinţele lui în domeniul construirii aeromodelelor. Dar ceea ce văzu aici îl făcu să păstreze o tăcere prudentă. Volodea examina, cu un entuziasm tăinuit, modelele de cel mai nou tip, extraordinar de elegante. Cît de îngrijit fuseseră construite şi ce calităţi de zbor descopereai la ele, cînd erau lansate de pe munte, dincolo de Tabăra de Sus !

De aici, din Artek, puteai lua un model de adevărat motoraş cu benzină, puţin mai mare decît o cutie de chibrituri. Volodea văzu aici modele care îşi strîngeau în zbor trenul de aterizare şi, cu puţin înainte de aterizare, îi dădeau drumul din nou. Erau aici şi mici modele de avioane militare, care lansau rachete sau paraşutişti în miniatură. Pe fiecare aparat sclipea lacul, scînteia lemnul şlefuit, plin de podoabe strălucitoare, scăpăra bordajul încordat al aripilor. Totul era un exemplu de soliditate şi de frumuseţe. Îi arătară lui Volodea modelele executate de constructorii cei mai buni din seriile anterioare. Unul dintre modelele acestea era vopsit în albastru-verzui şi semăna cu o dumbrăveancă. Pe fuselaj avea o placă mică de aramă — insigna de premiu. Printre pionierii din Artek circulau fel de fel de legende despre acest model care a luat parte la toate întrecerile unionale şi s-a menţinut în aer aproape o oră. A fost trimis chiar un avion adevărat ca să-l caute în nori.

Volodea începu să lucreze în atelier.

Instructorul și educatorul lui fusese pe vremuri un vestit planorist și sportiv, care bătuse multe recorduri. A avut un accident, și acum se ocupa de băieții din Artek. El examină lucrul lui Volodea și se apropie de dînsul :

— După cum se vede, ești vechi specialist în meseria noastră, șiretule ! Dar pe mine, drăguțule, n-ai să mă duci... Am înțeles dintr-o dată cu cine am de-a face, de cum ai pus mîna pe unealtă. Ești bun la toate... Hai, spune-mi, unde, cum și ce ai învățat ?

După aceea, Volodea rămase zile întregi în atelierul de aeromodele. Se apucă să construiască un model cu motoraș de benzină care, după socotelile lui, trebuia să bată recordul constructorului de avioane legendar, din seria de acum doi ani.

Modelul era aproape gata. Rămînea numai să-i găsească un nume pompos, vrednic de el, și să-l lanseze. Dar în ajunul zilei hotărîte pentru proba modelului, detașamentul din care făcea parte Volodea porni în excursia de mult făgăduită, la Alupka.

Plecară cu un autobuz mare, pe o șosea asfaltată care șerpuia de-a lungul mării, cînd apropiindu-se de țărm, cînd pornind în sus, ca să înfrunte parcă munții. La cotiturile bruște, pionierii erau împinși spre peretele autobuzului. Ținîndu-se de barele înguste, care despărțeau ferestrele, pionierii scoteau capul afară și cîntau cît îi ținea gura, ca de obicei, vestitul cîntec al Artekului, cunoscut în toate unghiurile țării :

„Ne-am prăjit, ne-am ars la soare ;
Negri am ieșit din mare.
Te slăvim, Artek, cîntînd...
N-o să te uităm nicicînd“...

Pionierii făcură un popas la Ialta, se plimbară pe țărm, unde valurile fluxului se avîntau atît de sus, spărgîndu-se de parapet, încît vîntul mării aducea stropi pînă pe trotuar. Uneori aceste picături loveau cu un plescăit vitrinele de cristal ale magazinelor, prelingîndu-se pe geamul în care se răsfrîngea orbitorul soare al Crimeii, tivit cu un chenar de curcubeu fumuriu.

Iar în Alupka, unde casele și ulițele se cățărau parcă pe muntele povîrnit, Boris Iakovlevici — după ce coborîră cu toții din autobuz — se adresă astfel pionierilor :

— Am ajuns. Asta-i strada Sevastopol. Aici e. Uite casa aceea, la numărul patru. Pe munte se vedea o căsuță albă. Copacii înalți se împreunau deasupra ei ca un baldachin. Ascultați, copii, să nu supărați prea mult gazda, să fiți cuminți... O salutăm, îi ducem flori. Pe urmă, dacă vrea cineva să spună ceva, n-are decît să spună. Mulțumim și plecăm. Doar și fără noi, vine aici în fiecare zi destulă lume : oricum, e obositor.

Copiii își îndreptară cravatele, examinînd cu nerăbdare casa curată, modestă, care nu se deosebea întru nimic de casele vecine. Boris Iakovlevici bătu în portiță.

Se deschise larg o fereastră. Se ivi o femeie între două vîrste. Ochii săi triști se uitară atenți la copii de sus în jos. Deodată, toți copiii, fără a se fi sfătuit mai înainte, ridicară mîna dreaptă deasupra capului, salutînd-o pe stăpîna căsuței.

— Bună ziua, Tatiana Semionovna ! Bine te-am găsit ! rosti Boris Iakovlevici, scoțîndu-și șapca albă de doc și ștergîndu-și cu batista creștetul nădușit. Te rog să nu te superi, dragă, și să nu ne iei la rost. Am venit iarăși cu grupul care-i la rînd. Pionierii noștri voiau să te vadă măcar o clipă. Au auzit că locuiești aproape de noi, că sîntem vecini. A trebuit să-i aduc... Copii, vă recomand pe Tatiana Semionovna, mama lui Pavlik.

Copiii o salutară pe Tatiana Semionovna într-un glas, dar nu milităreste. Nu-și mai luau ochii de la dînsa.

Volodea se dădu cu băgare de seamă mai aproape, ca să nu-i acopere nimeni vederea. Stătea cu capul dat pe spate, cu gura întredeschisă. Nu-i venea să creadă că o vede în carne și oase pe mama lui Pavlik, despre care citise și auzise atîtea și despre care el însuși le povestise copiilor. Va să zică, iat-o, asta e femeia care l-a născut și l-a crescut pe cel mai vestit pionier. Detașamente și case de pionieri îi poartă numele. E proslăvit în cîntece. Despre dînsul se povestește la ședințe, se dau spectacole, se tipăresc cărți...

Femeia modestă, cu chipul simplu, devenit deodată prietenos, luminat de zîmbetul molcom al buzelor sale îndurerate, clătină din cap spre pionieri :

— Bună ziua, copii ! Intrați, dragii mei. Poftiți, intrați ! Portița e deschisă.

Vorbea cu un uşor accent uralian.

Emoţionaţi de această întîlnire, pionierii, înghesuindu-se stîngaci, se strecurară pe portiţă în curte: duceau în braţe buchete uriaşe de trandafiri din Artek. Cînd Tatiana Semionovna ieşi în pridvor, multe din flori îi căzură la picioare — fiindcă ea nu putea duce în braţe toate buchetele grele, înmiresmate, care i se întindeau din toate părţile.

— Vai, dragii mei, vă mulţumesc! De unde aţi luat atîtea flori? De ce aţi nimicit frumuseţea asta? rosti Tatiana Semionovna, silindu-se să cuprindă cu amîndouă braţele uriaşele buchete de flori.

— Nu-i nimic. Avem multe în Artek — ziseră copiii.

— Am să le pun îndată în apă, lîngă portretul lui Paşa. Vreţi să-l vedeţi?

Într-adevăr, toţi voiau să vadă portretul lui Pavlik.

Intrară sfioşi în odăile răcoroase, curate, şi se uitară îndelung la portretul vestitului pionier din Gherasimovka, satul acela îndepărtat din Ural. Fapta lui vitejească a arătat lumii întregi ce devotament neştirbit pentru cauza lui Lenin şi ce ură aprinsă împotriva duşmanilor poporului umplu inimile tinere ale vlăstarelor Marii Revoluţii din Octombrie.

Volodea rămase mult timp înaintea acestui portret. Îşi aduse aminte în clipa aceea de tot ce auzise despre Pavlik Morozov — cum s-a prăpădit el în chip tragic, răpus de mîna unor ucigaşi, înaintea cărora nu se înfricoşase inima lui de pionier. Aruncă apoi o privire spre femeia căruntă de alături, care aşeza cu grijă florile în urcioare, vaze şi căldări. Vru să-i spună mamei lui Pavlik ceva foarte duios.

— Ce mult seamănă cu dumneavoastră! spuse Volodea, luîndu-şi inima în dinţi.

— Da, aşa se spune, seamănă cu mine — răspunse ea şi oftă.

— Era voinic? întrebă Dubinin. Înalt?

— Nu. Cam ca tine. Puţin mai mărişor.

— În Artek, un detaşament de-al nostru poartă numele fiului dumneavoastră Pavlik — zise o fetiţă.

— Avem şi o şalupă care se numeşte tot „Pavlik Morozov".

— În Moscova este o ulicioară, în Krasnaia Presnia, care se cheamă tot Pavlik Morozov.

— Tatiana Semionovna, povestiţi-ne ceva despre Pavlik.

— Ce să vă povestesc, voi aţi citit desigur mai de mult. Ştiţi totul. În gazete şi-n cărţi e scris mai bine decît v-aş istorisi eu. Şi ce v-aş putea spune? Era bun, dragii mei, şi foarte cinstit. Dacă spunea o vorbă, nu şi-o călca niciodată. Învăţa foarte bine. Şi ce îndrăzneţ era! Ar fi fost gata să facă orice pentru adevăr, pentru Puterea sovietică. Nu cruţa nimic. Şi viaţa şi-a dat-o. Nu se temea de moarte. Dar asta o ştiţi voi prea bine. Şi-apoi, dragii mei, era aşa de duios! Ce frumos se purta totdeauna cu mine...

Mama tăcu, se uită la portretul fiului ei şi îşi duse mîna la gît.

Volodea o asculta, cu ochii larg deschişi, sorbindu-i cuvintele. Fapta vitejească a lui Pavlik şi durerea mamei îi erau binecunoscute de multă vreme din cărţi, dar acum căpătaseră viaţă, îi deveniseră atît de apropiate... ca şi cum nu s-ar fi întîmplat într-un sat departe în Ural, ci undeva, alături de şcoală, pe aceeaşi uliţă.

Tatiana Semionovna urmă:

— Întotdeauna a vrut Pavlik să vadă marea, s-o privească cum arată. Visa mereu marea. Şi n-a avut noroc s-o vadă. Dar voi, dragi copii, priviţi-o pentru dînsul şi bucuraţi-vă, în amintirea lui, de tot ce-i acum al vostru... Aveţi mare şi soare din belşug... oameni buni vă îngrijesc şi vă educă. Mă uit la voi, pionierii, şi le invidiez pe mamele voastre...

Andriuşa Kacialin făcu cîţiva paşi înainte şi rosti cu vocea întretăiată de emoţie:

— Scumpă Tatiana Semionovna, daţi-mi voie ca în numele nostru al tuturora, în numele tuturor pionierilor din Artek, să vă spun... să vă mulţumesc că aţi stat de vorbă cu noi, şi să vă spun... să vă încredinţăm că noi cu toţii ne vom strădui să fim pentru slăvita noastră patrie... ceea ce a fost Pavlik al dumneavoastră.

* * *

Ziua aceasta se întipări în mintea lui Volodea mai adînc decît toate celelalte zile petrecute în tabără. La întoarcere, Dubinin tăcu pe drum tot timpul. A doua zi, el intră în atelierul aeromodeliştilor, luă de pe poliţă

noul său model care avea motoraş cu benzină şi se duse la instructor :

— Vladislav Sergheevici — începu Dubinin — m-am hotărît... pot să dau modelului meu numele de „Pavlik Morozov“ ?

Nimeni nu rămase uimit cînd se înălţă deasupra taberei un aeromodel care avea scris pe aripi cu litere mari şi clare : „Pavlik Morozov“, şi care bîzîia cu motoraşul lui, lăsînd pe cerul azuriu al Crimeii o dîră subţirică de fum. Pionierii din Artek îl salutară de jos, fluturînd mîinile şi şepcile lor albe.

„Pavlik Morozov“ se ridică repede în sus. Zbură pe deasupra copacilor, apoi curenţii de aer cald îl prinseră şi îl mînară către mare. Îl văzură şi pionierii din Tabăra de Jos şi cei din Tabăra de Sus. Îl zăriră şi fetiţele din Tabăra Nr. 3.

Şalupe ieşiră în larg ca să aducă modelul cînd va ameriza. Dar „Pavlik Morozov“ zbura, zbura mereu, dus de adierile vîntului domol, care dezmierda obrajii arămii, arşi de soare ai pionierilor din Artek, clătina uşor frunzişul copacilor şi mîna încet de pe cărări petalele de trandafir.

În curînd, şalupele pierdură modelul din vedere. Parcă se topise în răsfrîngerile strălucitoare ale mării, în arşiţa aurie, care te orbea. În zadar aştepta Volodea, plin de nădejde, la ţărm, şalupele care se întorceau. Îl înştiinţară că modelul dispăruse.

Boris Iakovlevici vorbi la telefon cu toate sanatoriile din împrejurimi şi cu serviciile administrative cu care lucra, întrebînd dacă nu fusese văzut undeva modelul de avion.

Dar modelul parcă se mistuise.

Abia peste un ceas, oamenii care lucrau la vii, văzură cum un avion mic cobora din cer spre dînşii. Preveniţi de telefonul dat de la birou, ei aduseră în goană la tabără ştirea aceasta.

— Zboară, zboară ! se auzea în toate taberele.

Deşi trebuiau să se aşeze, după program, la masa întinsă pentru cină, toţi pionierii, ospătăresele, îngrijitoarele, instructorii şi chiar severa doctoriţă Rozalia Rafailovna ieşiră cu toţii în fugă pe terase, ca să-l vadă pe „Pavlik Morozov“, pe care vîntul îl aducea cuminte acasă.

Volodea ajunse deodată cunoscut în toate taberele. Cînd se ivea undeva, auzeai în urma lui :

— Acesta-i pionierul al cărui model a zburat şi s-a întors singur acasă peste o oră...

...Iar acum, Volodea stătea modest în flancul stîng al detaşamentului, cu faţa spre stîlpul înalt şi alb al pavilionului.

Se lăsa repede seara de miazăzi — caldă, parfumată... Văzduhul era îmbibat de miresmele livezilor şi ale mării : simţeai pe limbă un gust dulce-sărat.

* * *

Felinarele colorate se aprinseră pe aleile taberelor. Cînta muzica. Marea era fosforoscentă şi revărsa asupra ţărmului scînteieri palide. Deodată, o flacără înaltă ţîşni pe terenul din faţa amfiteatrului. Focuri izbucniră îndată şi pe Adolare. Şuvoiul de raze al reflectorului lumină cu sclipiri de mărgăritar pavilionul purpuriu al taberei. Rachete colorate străpungeau cerul, împrăştiindu-se cu pocnituri şuierătoare. Ciorchini verzi, roşii şi albaştri atîrnau cîteva clipe în văzduh şi apoi se stingeau ca să facă loc altor focuri de artificii. Pieptul lui Volodea era plin de aer înmiresmat, de entuziasm şi de recunoştinţă. Simţea în clipa aceea că ar fi în stare să săvîrşească orice ispravă vitejească în numele acestei lumi minunate, luminoase ca-n poveşti... Simţind cu umărul şi cu cotul pe vecinul care se lipea strîns de dînsul, Volodea contopi uralele lui, strigate din răsputeri, cu exclamaţiile răsunătoare, bucuroase, ale colegilor lui şi ale tovarăşilor din Leningrad, Iakuţk, Murmansk, Moscova şi din depărtatul Ural, unde locuise Pavlik Morozov, care îşi jertfise scurta lui viaţă pentru ca pe pămînt să fie veşnic astfel de seri... nimeni să nu mai cuteze a smulge copilăriei fericirea aceasta, florile acestea... nimeni să nu stingă flacăra triumfătoare a focului din tabăra pionierilor...

* * *

Peste patru zile, Volodea plecă acasă. Ducea cu sine ceea ce duc toţi pionierii din Artek : o fotografie care îl prinsese lîngă un copac australian, cîteva frunze uscate

de magnolia, împodobite cu inscripția „Salutări din Artek“ (o astfel de frunză merge și prin poștă dacă-i pui marcă), o grotă meșterită de el din scoici, un săculeț de prundiș marin în fel de fel de culori, cîțiva crabi mici, uscați, fixați pe un postament rotund, negru, acoperit cu un mare bec electric. În afară de asta, Volodea aducea — ca premiu pentru succesul avionului construit de el — modelul „Pavlik Morozov“, demontat și împachetat cu grijă.

Cei de acasă îl așteptau cu nerăbdare. În ultimul timp, și lui Volodea începuse să-i fie dor de ai săi.

Nikifor Semionovici era plecat în cursă. Mama și Valia nu mai știau pe ce lume sînt de bucurie cînd văzură cît de bronzat era Volodea. Îl bătură pe obrajii plinuți. Amîndouă priviră cu dezgust crabii uscați. Volodea se supără că ele nu înțeleg ce splendizi sînt.

Băiatul se culcă devreme, obosit de călătorie și de povestiri, imaginîndu-și dinainte cum va monta a doua zi dimineața modelul și cum în timpul zilei va trage o fugă cu el pe Mitridate, unde, ca totdeauna duminica, se vor strînge desigur membrii clubului Iu.A.S. Cît se vor minuna cînd Volodea le va arăta pe „Pavlik Morozov“ al său!

Mama veni la dînsul să-i ureze noapte bună, dar Volodea dormea tun, cu o mînă strașnic de pîrlită atîrnîndu-i în jos, și cu picioarele arse de soare, ieșite afară printre gratiile patului. Ea își privi cu drag fiul. Volodea se bronzase, parcă mai crescuse, se îngrășase. Era foarte drăguț așa cum dormea, cu gura întredeschisă, cu buzele cărnoase, roșii, împurpurate de somn... Toate minunățiile lui aduse din Artek erau înșirate, ca podoabă, pe o măsuță: crabii, frunzele uscate de magnolia, mica grotă, cutiile de carton în care împachetase piesele modelului... Iar la picioarele patului stăteau aruncate sandalele scîlciate, jupuite de pietre, aproape ferfeniță de atîta purtat.

Mama le ridică și le cercetă, clătinînd din cap, apoi stinse lumina și ieși din odaie pe nesimțite.

În curînd toți ai casei adormiră. Volodea respira ritmic, adînc, visînd focuri de artificii care se reflectau în mare. Evdokia Timofeevna dormea ușor. Simțind însă prin somn că fiul său se află iarăși aproape, acasă, putea să nu mai fie neliniștită ca atunci cînd el era de-

parte de dînsa... Valentina adormi cu gîndul ca a doua zi să se ducă, împreună cu Jora Polișciuk și cu prietenele sale, să asculte concertul de pe bulevardul Primorski.

Dormeau și membrii clubului Iu.A.S., care se visau zburînd pe deasupra dealului Mitridate, fără să bănuiască ce model extraordinar adusese în oraș Volodea Dubinin.

Se schimba pe nave cartul de la miezul nopții. Nikifor Semionovici, în calitate de căpitan, trecu la postul de veghe, ca să-și conducă goeleta din Feodosia la Kerci. Începuse să se crape de ziuă.

Deasupra mării prindeau să se reverse zorile. Era noaptea cea mai scurtă a anului.

Mijeau zorile zilei de 22 iunie.

PARTEA A II-A'

CETATEA SUBTERANĂ

Capitolul I

NU NE-A LUAT...

Marea Neagră e acum alta? S-a mîlit ori a înghețat? Sau dealul Mitridate s-a făcut mai mic? Iar cerul de iunie nu-i tot același ca și ieri? Soarele de vară al Crimeii oare n-a pălit?

Nu. Toate au rămas ca mai înainte. Marea nu s-a schimbat de loc: a rămas aceeași ca totdeauna, galben-cafenie la țărm din pricina mîlului stîrnit de flux, iar mai departe — verde ca jaspul și, în sfîrșit, cu sclipiri albăstrii de oțel la orizont. Pe cer nu se vedeau nici azi nori; soarele ardea tot așa de aprig ca și ieri. Dealul Mitridate domina mai departe orașul, iar pe străzi se simțea același iz de pește. Toate parcă rămăseseră neschimbate. Volodea însă își dădea seama că totul era altfel.

Pe culmea dealului Mitridate nu mai zburau modelele cu aripi albe ale membrilor clubului Iu.A.S. Acum nimeni nu mai avea voie să se ducă acolo. Pe coastele Mitridatului și pe culmea dealului fuseseră instalate baterii ale artileriei antiaeriene. De jos se vedeau foarte bine pe cerul azuriu contururile negre ale tunurilor: bătrînul Mitridate înălța spre cer țevi de tun, înguste și lungi. Cum îl puteai vedea de pe orice stradă, dealul acesta înarmat părea că stă de strajă la fiecare răscruce, amintind veșnic de război.

Aceeași era și marea, și cerul, și vegetația... Culorile lor rămăseseră tot atît de aprinse sub soarele orbitor al Crimeii. Dar în oraș și pe țărm totul parcă era șters. Culorile orașului se întunecaseră. Șalupele, șalandele și goeletele din port, bogate mai înainte în culori vesele, fură vopsite, și în cîteva zile căpătară înfățișarea cenușie a oțelului, ca marea pe timp de furtună. Mulți oameni

îmbrăcară uniforme de culoarea pămîntului și a ierbii. Războiul bubuia undeva, încă departe, dar, apropiindu-se, arunca pete pe pereții și pe acoperișurile caselor. Mîzgălituri stranii, grosolane... pete verzi cu tonuri cafenii-roșiatice... zugrăveli de camuflaj se iveau pe antrepozitele din port și pe clădirile uzinelor. Totul voia parcă să se ascundă sub pămînt, să se facă una cu țărîna, ca să nu fie găsit. Pereții clădirilor, mînjiți cu pete și dungi, de camuflaj, își schimbau culorile de odinioară, contopindu-se cu nuanțele terenului, ale nisipului, luînd culorile văgăunilor și ale smocurilor de iarbă.

Seara, pe mare, unde înainte se legănau lîngă dig atîtea felinare verzi și roșii, cu lumini vii, și unde jucau așa de vesel steluțele aprinse în vîrful catargelor, nici o scînteioară nu mai pîlpîia. Chiar neobositul far nu mai clipea. Iar noaptea, întinderile acestea nesfîrșite, pustii, bătute de vînturi, care nu mai răsfrîngeau nimic, luau o înfățișare sălbatică.

Dar și ziua, și noaptea, ochii oamenilor ardeau plini de o lumină aspră, uneori sfredelitoare, care nu clipea. Lui Volodea i se părea că ochii tuturor se schimbaseră brusc în neuitata zi de 22 iunie, cînd viața parcă plecase ca o corabie ce se îndepărtează de țărm și nu se mai poate întoarce înapoi. Țărmul liniștit rămăsese parcă departe, în urmă; iar în față te întîmpina, cu adieri pline de spaimă, necuprinsa tărie a furtunilor negre, necunoscute...

În Kerci veneau știri, una mai alarmantă decît alta. Fasciștii bombardaseră Sevastopolul. Se spunea că și la Simferopol se dăduse alarma. Iar Simferopolul era aproape de tot...

În primele zile ale războiului, Volodea asculta nerăbdător la radio, cu urechea lipită de aparat. Aștepta mereu comunicatul care să vestească, în sfîrșit, că inamicul a fost oprit și dat peste cap, că el fuge, lăsînd totul în urmă, că trupele noastre, cu steaguri roșii, pășesc pe străzile orașelor fasciste, care se predau. „Stați, așteptați — le spunea Volodea colegilor săi — asta e numai la început... pînă se vor concentra toți ai noștri. Să vezi mîine-poimîine ce-o să fie...“ Dar începea o nouă zi, și încă una. Radioul însă tot nu anunța vestea dorită. Dimpotrivă, comunicatele deveneau din zi în zi mai

alarmante. Inamicul cotropea tot mai adînc ținuturile sovietice.

Nikifor Semionovici stătea acum zile întregi în port. Și nu te puteai duce acolo, fără un permis special. Porțile erau păzite de santinele. Se întîmpla ca Volodea să nu-l vadă mult timp pe tatăl său, care rar dormea acasă.

Cînd auzi comunicatul Biroului Sovietic de Informații că inamicul ocupase Minskul, Volodea simți nevoia de a sta de vorbă cu cineva care să-l înțeleagă cum trebuie și să-l ajute a-și explica evenimentele. Se gîndi mai întîi să se ducă la Iulia Lvovna, dar simți o sfială.

Aducîndu-și aminte de vechiul său prieten Kiriliuk, la care găsea adesea un spijin în momentele grele, Volodea se îndreptă spre dînsul. Dar cintezoii gureși nu mai cîntau la intrarea hotelului, unde toate geamurile erau lipite de-a curmezișul cu fîșii de gazete. Și nici pe Kiriliuk nu-l găsi.

Volodea împinse nesigur ușa turnantă și, dus de ea, se trezi într-un vestibul răcoros, cufundat în semiîntuneric. Militari și marinari ședeau pe scaune, pe canapele, discutau, ședeau întinși, moțăiau... Pretutindeni erau valize și lădițe.

Portarul cunoscut, văzîndu-l pe Volodea, îi strigă:

— Hai pleacă de aici, pleacă așa cum ai venit!

— Dar Kiriliuk unde e? îl întrebă Volodea.

— S-a înscris ca voluntar în miliția populară... Și a eliberat toți cintezoii pe timp nelimitat...

Volodea se întoarse posomorît acasă. Cu o stăruință care-ți dădea de bănuit, el începu să-și așeze pe masă și să-și strîngă lucrușoarele la o parte. Observînd în ochii lui o strălucire ciudată, plină de hotărîre, care nu prevestea nimic bun, Evdokia Timofeevna îl întrebă cu îngrijorare:

— Ce-i cu tine, Vovka, ce-ai căzut așa pe gînduri? Cred că n-ai să te apuci de vreo prostie...

— Știi ce, mamă? începu Volodea, oprindu-se înaintea Evdokiei Timofeevna și frecîndu-și cu înverșunare obrazul de umăr. Uite, merg pe paisprezece ani... Și viața îmi trece așa, fără rost...

— Adică cum asta, fără rost? izbucni indignată mai-că-sa. Te-ai apucat de carte serios. Ai fost trimis la

Artek. Toți au început să te laude. Cum îți vine să spui „fără rost“ ?

— Dar astea-s treburi copilărești. Înțelege-mă, mamă. Eu însă, singur, n-am făcut nimic. Mai mult au contribuit cei din juru-mi pentru mine. Pionierii m-au ajutat să mă îndrept la învățătură... tu și tata, la fel... comitetul orășenesc pentru învățămînt m-a trimis la Artek. Dar eu, eu însumi... mă înțelegi, mamă ? Eu singur n-am făcut încă nimic deosebit.

— Dar cine poate să facă, la vîrsta ta, ceva deosebit ? Tu ține-te bine de învățătură. Asta-i ! Și dacă vrei, dă-ne și nouă o mînă de ajutor în gospodărie. Iar cînd primești vreo sarcină din partea pionierilor îndeplinește-o cum trebuie. Asta-i treaba ta. Ce vrei mai mult ?

— Vai, mamă — și Volodea dădu înciudat din mînă. Nu-i vorba de așa ceva. În timpul războiului finlandez am stat ca pe ghimpi acasă... Și tot era cît pe ce să fug într-un rînd cu Doncenko, dar s-a isprăvit războiul. Acuma însă, după cum se vede, o să fie lung războiul... Tot poporul a plecat la luptă. Peste tot se face mobilizare... Kiriliuk, păsărarul, s-a înscris și el voluntar în miliția populară. Iar eu trebuie să rămîn pe loc... Cum vine tata, eu o să-i cer voie... Să mă trimită chiar el la flotă. Altfel, eu fug, și gata !

— Cum nu ți-e rușine să vorbești așa cu mama ta ? Dacă-i spun tatălui tău...

— Las' că-i spun eu singur.

Valentina sosi de la adunarea de Comsomol. Acuma și ea lipsea zile întregi de acasă.

Veni obosită, abia tîrîndu-și picioarele trudite, grele ca plumbul. Se lăsă vlăguită pe scaun. Trase un prosop din cuierul fixat în perete. Începu să-și șteargă fața nădușită și gîtul plin de praf.

— Mai bine te-ai spăla întîi — îi zise mama.

— Mamă, lasă-mă să mai răsuflu puțin... Am descărcat astăzi, cu toți copiii din școală, un tren întreg. Am avut un subotnic [1] comsomolist. Ori sînt obosită, ori nu sînt ! Credeam că nu mai ajung acasă ; și ca să urc scara, a trebuit să-mi ridic picioarele, cu mîna, de sub genunchi... nu mai puteam...

[1] Subotnic — zi de muncă voluntară. (n.t.)

Volodea o privi nemulțumit. Soră-sa se mîndrea cu oboseala ei. I se părea că face paradă de ea. Poftim, parcă ar spune : „Uitați-vă ce mult am muncit !“

— Iar mîine, mamă — urmă Valia, făcîndu-și vînt cu prosopul — mîine, toți comsomoliștii noștri, împreună cu cei de la uzina „Voikov“ și cu cei de la Combinatul metalurgic, sîntem programați să venim în sprijinul Uniunii Pescarilor. Să uscăm și să dregem năvoadele. Trebuie să dăm ajutor femeilor, de vreme ce bărbații le-au plecat pe front.

Volodea o ascultă atent pe soră-sa, după ce se așeză cu luare-aminte pe un scăunaș lîngă masă.

— Ce bine-i de voi ! Sînteți comsomoliști ! Vă trimit pretutindeni — zise el, cu invidie în glas...

— Dar ce ? Parcă voi, pionierii, stați degeaba ? răspunse Valia. Astăzi, la gară, i-am văzut pe copiii feroviarilor strîngînd fiare vechi. Acuma se găsește de lucru pentru toți. Numai tu... Ce să-ți fac dacă îți pierzi vremea cu albumul ?

Volodea roși.

— Mai întîi că nu e album, ci jurnal. Dacă mi l-ai luat fără să-mi fi cerut voie, cel puțin să te fi uitat la el cumsecade. Judeci lucrurile după tine, pesemne. „Album“ ! Transcriu acolo comunicatele Biroului Sovietic de Informații. Astfel, cînd se va sfîrși războiul, voi avea istoria lui din prima zi. Dacă nu pricepi, de ce-ți bagi nasul unde nu trebuie ?

Volodea ieși supărat din odaie și, coborînd repede scara, se duse în curte.

Peste cîteva minute el ajunse sub ferestrele casei în care locuia prietenul său Volodea Kiselevski. Fluieră puternic și îndată auzi pe cineva din odaie bătînd toba cu degetele în geam. Volodea Kiselevski îi făcu semn cu mîna, poftindu-l în casă, dar Volodea Dubinin îi arătă cu degetul spre pămînt, semn că-l roagă pe prieten să vină el afară.

Cînd veni Kiselevski, Volodea îi spuse :

— Ai citit ceva despre Timur ?

— Cum s-a luptat el și băieții lui ?

— Da. Cartea lui Gaidar. Îți aduci aminte cum s-au organizat ca să poată ajuta familiile celor plecați pe front ? Hai să facem și noi la fel.

— Dar cum să facem, nu știu.

— Nici eu nu prea ştiu. Aş vrea să facem însă şi noi ceva asemănător. Altfel, să ştii, Kiselevski, eu fug, şi gata...

— Unde vrei să fugi ?

— Pe front, iată unde !

— Au să te oprească pe drum — i-o reteză scurt Kiselevski.

Nimic nu părea mai simplu : să afle la comandamentul militar adresele mobilizaţilor cărora li s-au trimis ordine de chemare, să intre de-a dreptul în casele acelea, să salute pioniereşte şi să spună : „Bună ziua ! Sîntem pionieri. Avem o brigadă timuristă. Noi facem parte din ea. Vrem să vă ajutăm. Spuneţi-ne, ce nevoi aveţi ?“ Dar nu prea sînt sorţi de izbîndă. S-ar putea să-i refuze : „Mulţumim, n-avem nevoie de nimic“. Asta — în cazul cel mai bun. S-ar putea să şi rîdă : „Ia te uită unde ne erau ajutoarele !“ Dar n-ar fi peste putinţă să-i şi gonească : „Numai voi mai lipseaţi aici !“

Iar dacă-i vorba de lucrat în taină, cum lucra Timur al lui Gaidar, puteau avea şi unele neplăceri, ţinînd seama că era stare de război. Mai dai peste vreun detaşament de vînătoare comsomolist, şi nici nu ştii cînd te înhaţă — chipurile, fiindcă umbli pe scări şi prin curţi străine şi spionezi. Pretutindeni, toată lumea vorbea de spioni. Chiar şi Volodea dorea să descopere vreun diversionist, de aceea cerceta cu atenţie fiecare persoană suspectă întîlnită în cale.

Nu. Acum nu mai era chip să se lucreze în taină. Atunci, Volodea hotărî să ceară şi sfatul Iuliei Lvovna.

Văzîndu-se în curtea cunoscută a şcolii, unde domnea o linişte de vacanţă, Volodea dori cu ardoare să se apuce iarăşi de învăţătură. Îşi închipuia că îşi va simţi inima mai uşoară dacă în fiecare dimineaţă va suna clopoţelul şi dacă ziua va fi întrebuinţată după programul şcolar — fiecare minut fiind închinat diferitelor treburi în cadrul şcolii. Se vor strînge, de pildă, la un loc elevii din aceeaşi clasă, se vor ţine adunări în camera pionierilor ; iar Jora Polişciuk — pe care nu-i chip să-l găseşti acum — le va povesti despre război. Dar în aceeaşi clipă se gîndi că le-ar fi peste putinţă să mai stea acum în bancă, să-şi pregătească lecţiile şi să răspundă la întrebările profesorilor. Nu le-ar intra copiilor învăţătura în cap. Toate

gîndurile lor sînt stăpînite de un singur lucru — de război.

Totuşi Volodea se mai linişti cînd văzu că Iulia Lvovna, calmă ca întotdeauna şi zbătîndu-i-se puţin de tot sprîncenele (ceea ce mai înainte nu observase Dubinin), îl ascultă şi-i vorbeşte cu glasul ei obişnuit, tacticos, aspru şi melodios în acelaşi timp :

— Dragă Dubinin — zise Iulia Lvovna — înţeleg de ce nu-ţi mai găseşti locul. Numai să nu te grăbeşti. Acesta va fi un război lung. Inamicul, fără îndoială, n-o să ne învingă niciodată, de asta sînt ferm convinsă, dar noi trebuie să ne cruţăm forţele. Astfel vor spori zi de zi. De de-alde tine însă n-au nevoie pe front, te rog să mă crezi. Dar de dat ajutor aici, ăsta e un lucru bun şi cred că trebuie să-l faci. Svetlana avea de gînd să vină la tine, să-ţi propună să daţi o raită pe la toţi elevii şi să începeţi munca.

— Dar vorba e, cum s-o începem ?

— Nu-mi mai amintesc unde am citit : „Lucrul cel mai greu e începutul. Nu-l poţi învinge decît într-un singur chip : să începi“.

Şi ei începură.

Începură cu casa marinarului militar Sîrikov, tatăl lui Iliuşa Sîrikov — acela căruia îi plăcea să pună întrebări cu prilejul convorbirilor lui Dubinin cu copiii şi care odată l-a întrebat cum învaţă el, Volodea. Cînd intrară pionierii în casă, Iliuşa era singur. La început se sperie, şi mult timp nu-i lăsă pe elevi să treacă din antreu în cameră ; apoi îl văzu pe Volodea, îl recunoscu şi-i spuse :

— Cînd ne-ai vorbit despre Cikalov, mi-ai făgăduit să-mi faci o corabie. Ei, te ţii de făgăduială ?

În aceeaşi zi, unul dintre cele mai bune torpiloare dispăru de pe masa lui Volodea. A doua zi, un crucişător, artistic meşterit de Volodea la strung dintr-o bucată de lemn, navigă într-o direcţie necunoscută. În mai puţin de cinci zile, flotila lui de pe masă suferi mari ravagii. Întreaga „armadă“ a lui Volodea — navele lui, pînă la minunatul cuirasat „Krasnîi Spartak“, torpiloarele, culegătoarele de mine şi submarinele, făurite din coajă de copac — toate se puseră în mişcare, trecute de darnicul Volodea în mîinile încrezătoare ale băieţaşilor cu părinţi plecaţi pe front. De cum vedeau sub ferestre sau pe

portița deschisă cravata roșie a pionierului de serviciu, copiii strigau :

— Dar unde-i pionierul Volodea ? Vine azi pe aici ? Cînd mai vine ?

Uneori, Svetlana Smirnova venea fuga spre seară și, sfioasă, se adresa Evdokiei Timofeevna :

— Vă rog să-i dați voie lui Volodea să se mai ducă astăzi pe strada Pirogovskaia. Este acolo un băiat, Serioja Strelcenko, fiul unui tanchist... Plînge într-una și îl cheamă pe Volodea să-i dreagă corabia. Nu vrea cu nici un preț să meargă la culcare. Mama lui a venit la mine și m-a rugat.

Volodea se duse pe strada Pirogovskaia...

În ziua de 3 iulie, dis-de-dimineață, Valia îl trezi pe Volodea.

— Școală, școală, Volodea... Dar fără zgomot ! zise ea, zgîlțîind umărul ars de soare al fratelui său și se retrase în colțul unde atîrna difuzorul. Trezește-te odată, Volodka, auzi ? Vorbește tovarășul Stalin !

Volodea sări brusc din pat. Somnul îl părăsi de îndată ce ieși de sub cearșaful cu care fusese învelit. Pășind în liniște cu picioarele goale, Volodea se apropie fuga de difuzor. Stătea înveșmîntat în razele încă piezișe ale soarelui de dimineață — mic, bronzat de arșița Artekului, cu părul decolorat, încălzit încă de somn... Făcea semne cu mîna la orice mișcare a surorii lui, cerîndu-i să nu tulbure liniștea.

Fără să clipească din ochi, Volodea privea talgerul în formă de pîlnie.

Stalin vorbea fără grabă, precis și hotărît, ca un profesor în mijlocul unei clase tăcute, încremenite într-o încordată atenție. Spunea că toți cetățenii Uniunii Sovietice, împreună cu Armata Roșie și cu Flota Roșie, trebuie să apere fiecare palmă de pămînt sovietic. Îi învăța pe toți cum trebuie să dea ajutor Armatei Roșii în spatele frontului, cum trebuie să lucreze într-un spirit nou, ostășesc. Îi chema pe toți și pe fiecare în parte să lupte fără cruțare cu dușmanul înverșunat, viclean...

...„În regiunile ocupate de dușman trebuie să se creeze detașamente de partizani..."

Volodea aruncă o privire spre perete, unde atîrna portretul din tinerețe al tatălui său.

„...Tovarăși ! Forțele noastre sînt fără număr. Dușmanul îngîmfat va trebui să se convingă în curînd de aceasta... Se vor ridica la luptă masele de milioane ale poporului nostru... În fiecare oraș amenințat de pericolul invaziei dușmanului trebuie să creăm asemenea detașamente populare înarmate, să ridicăm la luptă pe toți oamenii muncii, ca să apărăm cu pieptul libertatea noastră, onoarea noastră, Patria noastră..."

Stalin sfîrși. Evdokia Timofeevna oftă adînc.

Călcînd tot în vîrful degetelor, Volodea se îndepărtă de difuzor și se așeză pe marginea patului, căutînd să nu facă zgomot.

Volodea simți nevoia să se sfătuiască de îndată cu cineva asupra celor gîndite de dînsul în ultimele zile. Trebuia să-l vadă neapărat pe tată-său.

Dar Nikifor Semionovici nu părăsise de o săptămînă incinta portului.

— Mamă — începu Volodea — poți să zici ce vrei, dar eu mă duc chiar acum în port la tata. Am să răzbesc eu într-un fel pînă la dînsul...

După scurta ploaie, dimineața era neobișnuit de senină. Casele, copacii, stîlpii aruncau umbre bine conturate. Văzduhul părea străveziu.

Volodea nu apucă să iasă din curte, cînd o umbră mică, neagră îl întîmpină chiar în dreptul porții. Auzi un lătrat vesel și tot atunci ceva cald și lățos îi sări în piept... Ceva umed îl linse pe nas.

— Bobik, Bobik ! începu să strige de bucurie Volodea, apărîndu-se și rîzînd cu hohote.

Iar Bobik sărea mereu asupra lui, pîndind prilejul să-l lingă neapărat pe față. Volodea dădu ușurel cîinele la o parte și alergă în stradă, ca să-și întîmpine părintele. Apariția lui Bobik era cel mai sigur vestitor al sosirii lui Nikifor Semionovici.

Într-adevăr, chiar aici, lîngă portiță, îl văzu pe tatăl său, care în ultimele zile se trăsese foarte mult la față. Chipul lui ars de soare părea istovit. O strălucire rece, maladivă se stingea în ochii săi cu pleoape roșii — cum li se întîmplă de obicei oamenilor care nu s-au culcat din ajun. Volodea își ridică deodată privirea și nu mai văzu pe chipiul tatălui său insigna flotei comerciale, ci așa-numitul „crab de aur" cu o steluță roșie — emblema flotei militare.

— Tată, ce-i cu tine? Eşti mobilizat?

— Intru în flota militară, fiule. Plec chiar astăzi. Am venit să-mi iau rămas bun. Ce mai e nou pe acasă? Ce face mama? Dar Valia?

După jumătate de ceas, mama începu să pregătească bagajul lui Nikifor Semionovici pentru o călătorie lungă... doar pleca la război. Odinioară, Evdokia Timofeevna îl întîlnise pe Nikifor Dubinin într-un tren sanitar; şi, după mulţi ani de viaţă cu dînsul, ştia că era de prisos să se mai împotrivească, să mai caute a-l opri ori să-l convingă de a face altfel de cum credea el.

De cîte ori nu l-a petrecut ea cînd pleca în vreo călătorie primejdioasă... de cîte ori nu l-a condus cînd pleca la luptă... de cîte ori nu l-a echipat pentru o cursă lungă pe mare! De fiecare dată, Evdokia Timofeevna nu era în stare să-şi înfrîngă grija pentru bărbatul său. Se mîndrea fără voie cu omul acesta puternic, de un curaj stăpînit, în sufletul căruia glasul severei datorii bărbăteşti răsuna ca o chemare a propriei sale conştiinţe. Ştia că o aşteaptă zile grele, pline de nelinişte, de cele mai groaznice primejdii şi de gînduri chinuitoare, pe care nu le poţi îndepărta. Evdokia Timofeevna ştia ce greu îi va fi. Îşi dădea seama însă că aşa trebuiau să se petreacă lucrurile şi că altă cale nu există.

Volodea, care se aşteptase ca maică-sa să înceapă a plînge şi să caute a-l convinge pe Nikifor Semionovici să nu se ducă voluntar în flota militară, se uita cu respect la chipul întunecat al maică-si, împietrit, întins, acoperit parcă de un văl. Ea aşeza în valiză lucrurile tatălui — cărţi, serviciul de bărbierit, o fotografie a familiei — iar Valentina îi călca rufele şi îi aranja frumos flanela curată.

Volodea se aşeză pe canapea lîngă tatăl său, care îşi alegea cărţile şi hîrtiile, dînd în lături o parte din ele. Prinzînd un moment potrivit, Volodea îi şopti lui Nikifor Semionovici:

— Tăticule... am o mare rugăminte. Te rog să mă asculţi...

— Te ascult, Vova — îi răspunse el, rînduind mai departe hîrtiile.

— Tăticule, numai să mă asculţi serios. Să ne înţelegem de la început: fără glume.

— Mai încap glume acuma? Tatăl împinse cărţile la o parte. Hai spune! Despre ce-i vorba?

— Tăticule, te rog fii om înţelegător şi ia-mă cu tine!

— Poftim, poftim — zise maică-sa, care stătea lîngă masă. Asta aud de la dînsul tot timpul. Ba m-a şi ameninţat că fuge!

— Unde să fugi?

— În flota militară. Voi fi elev-marinar. De înotat, ştiu să înot — una la mînă. Am umblat şi la tir; va să zică, în curînd am să învăţ a trage cu arma — două la mînă.

— Mai întîi, dacă-i vorba de socoteală, îţi iese deocamdată numai una şi jumătate, de vreme ce abia de acum înainte ai de gînd să înveţi să tragi — răspunse tatăl. Dar lucrul de căpetenie este că tu n-ai ce face acolo. Ai să fii mai de folos aici, acasă: aşa socot eu. Tu ai să fii capul familiei. Bărbatul casei!

— Lasă, tăticule! Iar îţi baţi joc de mine. Eu vorbesc serios, şi tu...

— Ba eu, Vladimir, vorbesc cît se poate de serios.

— Chiar aşa. Ce mare nevoie pot avea acolo de tine? intră în vorbă Valentina şi adăugă încet: Jumătate de marinar!

— Tu să taci din gură! Ce jumătate de marinar?! o repezi Volodea.

Bobik începu să latre în antreu. Pe scară se auziră paşi. Cineva bătu în uşă. Volodea se duse să deschidă. Se întoarse îndată în cameră, strigînd încă din vestibul:

— A venit unchiul Griţenko! Şi Vanea!

— Bine aţi venit! Aţi nimerit tocmai la timp, să mă petreceţi...

Ivan Zaharovici Griţenko, un om tăcut, sfios, care răspîndi numaidecît în toată casa iz de peşte şi de mahorcă, se aşeză pe canapea şi, fără grabă, începu să stea de vorbă cu Nikifor Semionovici. Între timp, Volodea vorbea încetişor într-un colţ cu vechiul său prieten.

— Vanea, ai auzit cum a vorbit Stalin?

— Bineînţeles că am auzit.

— Eu am şi trecut în jurnalul meu. Exact cum a spus: „Toate forţele poporului, pentru zdrobirea duşmanului!"

— Eu ţin minte totul şi fără jurnal.

— Şi eu ţin minte. Numai că asta o să-mi folosească mai tîrziu la istorie. Am trecut toate comunicatele Biroului Sovietic de Informaţii.

— Arată-mi-l şi mie.

— Ţi-l arăt altă dată. Nu-i totul citeţ : am scris cu creionul. Cînd o să transcriu cu cerneală, o să ţi-l arăt... Dar ce se mai aude pe la voi, prin Starîi Karantin ?

— Nimic deosebit. Numai că în Kamîş-Burun s-a camuflat peste tot. Acum nu mai recunoşti locurile...

— Va să zică te întorci de unde ai plecat ? îl întrebă în vremea asta unchiul Griţenko pe Nikifor Semionovici. În flota militară... La slujba ta din tinereţe...

— Da, la flota de război din Marea Neagră — răspunse Nikifor Semionovici. Sînt paisprezece ani de cînd am fost demobilizat. Am făcut de mult cerere ca să plec voluntar. Dar m-au ţinut pe loc treburi de-ale portului. Nu voiau cu nici un chip să-mi dea drumul. Astăzi însă am declarat tuturor că nu mai rămîn nici o zi aici. „Faceţi cum ştiţi, le-am spus, şi daţi-mi drumul." Atunci mi-au dat drumul. Voi cere să fiu trimis pe torpilorul meu. Se aplecă spre Griţenko şi începu să-i spună încet : Ivan Zaharovici, te rog, ca rudă şi ca prieten, să ai grijă de casa mea... Ţi-i încredinţez pe ai mei, întreaga familie. Îmi pun toată nădejdea în tine.

— De asta să nu ai nici o grijă, Nikifor. Mergi sănătos la război ; pleacă pe mare cu inima liniştită ! Văd eu de ai tăi. N-o să-i lăsăm la o nevoie.

— Te rog să nu-l scapi din ochi pe Vovka. Au început să-i zboare gîndurile la front. E prea năvalnic. Să fii mînă de fier.

— N-ai nici o grijă în privinţa asta, o să ne ţinem de capul lui...

Seara, familia Dubinin şi cei doi Griţenko îl petrecură pe Nikifor Semionovici. La gară, tatăl se ţinu tare. Era îmbrăcat în uniforma militară. Din toată ţinuta lui se desprindea din nou acea bravură nestăvilită care caracterizează pe marinarii noştri militari. Se uita cînd la fiică-sa, cînd la fiul său. Zîmbea oarecum stingherit, ca un om care se simte înconjurat de atenţia tuturora şi care din această pricină se bucură, dar în acelaşi timp se simte încurcat pentru că dă oamenilor atîta bătaie de cap şi atîtea emoţii. Căuta să nu se uite la chipul palid

şi încremenit al soţiei sale. Simţea însă mereu, aţintită asupră-i, privirea ochilor ei, care într-o singură zi i se duseseră în fundul capului.

Clopotul gării dădu al doilea semnal. Oamenii începură să-şi ia rămas bun.

— Ei, noroc la război ! Să nu fii în luptă mai prejos decît în 1919 ! îi ură unchiul Griţenko, scuturînd mîna lui Nikifor Semionovici. Amiral să te văd !

— Rămîneţi sănătoşi ! Cu bine, fostule mitralior ! Poate o să-ţi vie şi ţie rîndul să-ţi aminteşti de cele vechi. S-ar putea chiar să ajungi general — glumi Nikifor Semionovici şi, făcînd semn cu ochii spre ai săi, adăugă încet : Să nu uiţi înţelegerea noastră asupra familiei.

— În privinţa asta să n-ai nici o îndoială — răspunse Griţenko. Dar lasă gluma la o parte... Cum mi-ai spus adineauri ? Fost mitralior ? Mda, cam aşa e ! A fost de lucru, a trebuit să luptăm şi-n războiul cu germanii, şi în războiul civil. Dacă mă ajunge rîndul şi pe mine, şi dacă va fi chemat contingentul meu, n-o să am nimic împotrivă. N-am uitat să trag din „Maxim". Ba, dac-ar fi vorba de-o saftea, aş pleca şi acum..

Răsună fluierul conductorului. Toţi cei de pe peron năvăliră instinctiv spre vagoane. Acei care îşi petreceau rudele ar fi vrut parcă să se apuce de barele vagoanelor şi să mai ţină trenul cîteva clipe în gară.

— Şeful dă semnalul de plecare — zise Nikifor Semionovici. Rămîi sănătoasă, Dusia !

Nikifor Semionovici o îmbrăţişă strîns pe Evdokia Timofeevna, se încruntă tare, îşi sărută încă o dată soţia, puternic şi năvalnic, şi-i dădu cu gingăşie mîna jos de pe umăr. Se sărută zgomotos cu Valentina pe amîndoi obrajii, se aplecă, luă palma lui Volodea şi i-o strînse cu putere, iar cu cealaltă mînă îl cuprinse pe fiul său, îl atrase spre dînsul, aproape ridicîndu-l în sus. Volodea, care se înălţa în vîrful degetelor, simţi cîteva clipe cum îi fuge peronul de sub picioare.

— Să creşti mare, băietane ! rosti înăbuşit tatăl şi îl sărută apăsat pe gură.

Volodea simţi mirosul cunoscut al tutunului de pipă şi al votcii pe care mama i-o dăduse la masa de despărţire. Volodea apucă să-i şoptească :

— Tăticule, fii om de înțeles. Ia-mă cu tine...

Deodată, un scîncet și un chelălăit de cîine răsună mai întîi la spatele lor și apoi chiar la picioare. Bobik sărea între Nikifor Semionovici și Volodea, zburînd cu toate patru labele în aer.

— Ia te uită, totuși ai scăpat — zise Nikifor Semionovici, rîzînd. Ăsta are suflet de marinar. A simțit că plec în cursă. Mă rog, se putea fără el? Ia-l în brațe, Vova, și ține-l zdravăn; altfel se ia după mine și mai nimerește sub tren.

— Nu înțeleg cum a putut să scape de acasă... A spart desigur geamul de la magazie: doar l-am închis — zise mama.

Locomotiva se răsti răgușit la toată lumea: parcă plecase înainte și-i chema de departe pe cei rămași pe loc.

Nikifor Semionovici își mai sărută încă o dată, repede, soția și sări pe treapta vagonului. Văzîndu-l că pleacă, Bobik începu să se zbată în brațele lui Volodea, care îl ținea strîns.

Volodea rămase așa pe peron, strîngîndu-l la piept pe Bobik, care lătra și urla jalnic. Nici nu putu să facă semn cu mîna după trenul care îl ducea pe tatăl său la război. Pe peron se făcu deodată liniște: parcă se căscase o prăpastie. Trenul plecă, descoperind celelalte linii și priveliștea din preajma gării. Se dezvălui și întreaga durere a despărțirii. Cineva din spate plîngea în hohote. Evdokia Timofeevna își trecu încet mîna peste față, ștergîndu-și o lacrimă care i se furișase fără voie.

Toți părăsiră în tăcere peronul. Volodea se urni din loc cel din urmă, purtîndu-l stîngaci în brațe pe Bobik, care se liniștise, dar întorcea mereu capul după trenul plecat. Ieșind din gară, Volodea lăsă cîinele jos:

— Haidem, Bobik! Nu ne-a luat... nici pe mine, nici pe tine...

Capitolul II

INIMĂ ARSĂ

A treia zi, Volodea o găsi pe maică-sa plînsă.

— Ce ai, mamă? o întrebă el, tresărind.

Evdokia Timofeevna făcu un semn cu capul spre radio:

— Sînt tulburată, Vova... S-a dat chiar acum un comunicat despre un aviator de-al nostru. Un proiectil i-a aprins aparatul, benzina a luat foc; atunci el și-a îndreptat avionul asupra fasciștilor... și împreună cu ei a sărit în aer... Vezi cît de tare i-a urît? Și, desigur, era tînăr. Ar fi putut să scape, aruncîndu-se cu parașuta, dar n-a vrut. A ales moartea. Dar uite că numele nu l-am înțeles, un căpitan... Pospelov, mi se pare...

Volodea o asculta cu respirația tăiată pe maică-sa, mușcîndu-și buzele. Răsuflă numai cînd ea sfîrși. Alergă într-un suflet pe strada Lenin, unde se lipeau în fiecare zi comunicatele Biroului Sovietic de Informații. Acolo, Volodea copie comunicatul în jurnalul său, mozolind de emoție creionul în gură... și mina creionului îi lăsă o pată neagră pe buze:

„Căpitanul Gastello, comandant de escadrilă, a săvîrșit o eroică faptă de arme. Proiectilul unui tun antiaerian inamic a lovit rezervorul de benzină al avionului său. Neînfricatul comandant și-a îndreptat atunci aparatul cuprins de flăcări spre un loc unde văzuse concentrate autocamioane și cisterne cu benzină ale inamicului. Zeci de mașini și de cisterne germane au sărit în aer împreună cu avionul eroului."

Volodea copie frumos aceste rînduri ale comunicatului, rămînînd să le treacă acasă pe curat cu cerneală.

Seara, Volodea le citi Svetlanei Smirnova. După ce le citi, el adăugă:

— Şi Cikalov, dacă ar fi trăit, la fel ar fi făcut. Sînt sigur de asta !...

Într-o seară, Svetlana veni fuga la dînsul. Pe faţă i se citea tulburarea.

— Volodea — zise ea — eşti tare obosit ?

Trupul şi mîinile lui Volodea erau frînte de oboseală : lucrase toată ziua la grădinărit cu pionierii care ajutau familiile celor plecaţi pe front.

— Dar de ce mă întrebi ?

— Ţi-aduci aminte că pe Pirogovskaia te-ai dus să dregi unui copil o corabie ? Au primit o înştiinţare : le-a murit tatăl... ars de viu într-un tanc. De-ai şti ce-i acolo ! Ce ştiu eu face ? Copilaşul acela... nici nu-mi închipuiam că înţelege ceva... s-a încleştat aşa de tare de maică-sa, că nu-i chip să-l smulgi. Hai cu mine pînă acolo !

A doua zi dimineaţa, făcînd curăţenie în cameră, Evdokia Timofeevna băgă de seamă că masa lui Volodea era goală Nu-şi dădu însă deodată seama ce lipseşte de acolo. Corăbiile se călătoriseră de mult. Dar Evdokia Timofeevna îşi aducea aminte că încă în ajun mai era ceva pe masă.

— Volodea ! îl strigă maică-sa. Ce aveai tu ieri pe masă ? Nu-mi aduc de loc aminte, dar parcă lipseşte ceva...

Volodea aruncă spre maică-sa, pe sub gene, o privire cam stingheră :

— Era modelul de avion... din Artek...

— Şi ? L-ai lansat ?

— Ei !... De asta îmi arde mie acuma... L-am dăruit unui băieţaş de pe Pirogovskaia. Tatăl său a murit ars într-un tanc. Băiatul plîngea într-una. Mi-a fost tare milă de el, mamă ! L-am luat eu cu binişorul, şi aşa, şi aşa... N-a fost chip. Plîngea şi plîngea. Atunci i-am dus modelul şi i-am dat drumul. A început deodată să bată din palmele lui mici — lip-lip... Şi s-a pus pe rîs. Iar cînd a luat modelul în mînă, tremura de bucurie. Ei, ce era să fac ? I l-am dat de tot. Gata...

— Şi nu ţi-a părut rău ? îl întrebă maică-sa, înclinîndu-şi capul şi uitîndu-se duios la fiul său. „Leit Nikifor : e în stare să-şi dea şi cămaşa de pe dînsul" — se gîndi ea.

— Numai puţintel, ce să zic ! recunoscu Volodea. De băieţaş însă mi-a părut şi mai rău... Dar să nu mai vorbim de asta — se întrerupse deodată singur şi se posomorî.

Şcoala începu ca de obicei la 1 septembrie.

În ziua aceasta, o gălăgie furtunoasă cuprindea întotdeauna clădirea şcolii, dezobişnuită de zgomot în timpul verii. Acuma însă copiii se adunară liniştiţi în sala cea mare. Directorul Iakov Iakovlevici rosti o scurtă cuvîntare :

— Prieteni — zise directorul — astăzi, ca şi în alţi ani, începe şcoala. Dar întîmpinăm într-o atmosferă nu tocmai obişnuită această zi, mare atît pentru profesorul cît şi pentru elevul sovietic. Văd după chipurile voastre, simt după seriozitatea cu care aţi venit astăzi aici că voi vă daţi prea bine seama ce răspunderi grele apasă acum pe umerii patriei noastre. Duşmanul vrea nu numai să ne smulgă pămîntul şi să ia viaţa a milioane de oameni... El are de gînd să nimicească tot ce am cucerit noi sub falnicul steag, înălţat de Partidul lui Lenin. Ne-am cucerit dreptul de a fi liberi şi stăpîni pe munca noastră. Fasciştii doresc ca munca să fie iarăşi caznă pentru om, iar pe noi vor să ne facă robii lor. Noi am proclamat şi am confirmat dreptul omului la odihnă şi la bătrîneţe asigurată. Fasciştii ucid pe bătrînii fără apărare şi omoară pe copii. Noi am consfinţit dreptul fiecărui om la învăţătură, ca una dintre marile cuceriri ale Revoluţiei din Octombrie. Fasciştii vor să ne smulgă lumina învăţăturii, să ne cufunde în întunericul neştiinţei. Dar noi, profesorii voştri, mîndri că ni s-a încredinţat misiunea de a vă asigura fiecăruia dintre voi dreptul la învăţătură, declarăm lumii întregi că, oricît vor bubui tunurile, ele nu vor înăbuşi glasul profesorului, glas care va răsuna între aceşti pereţi atîta timp cît vor rămîne în picioare...

Apoi luară cuvîntul comsomoliştii din clasele superioare. Iar cînd Iakovlevici era gata să dea comanda : „Treceţi în clasă !", Volodea ridică mîna. Toţi se uitară la dînsul cu mirare. Volodea era sfios la şcoală şi rar lua cuvîntul la marile adunări.

— Ce-i, Dubinin ? îl întrebă directorul.

— Aş vrea... dacă se poate, să spun o poezie despre aviatorul Gastello. Am învăţat-o din revista „Ogoniok".

— De ce nu ? Spune-o — încuviinţă directorul. Faceţi linişte ! ridică el glasul către pionieri, care, uimiţi, începură să vorbească între ei, privindu-l pe Volodea.

Nimeni nu se aştepta la asta de la Dubinin.

Volodea înaintă pînă în mijlocul sălii, unde stătea directorul, îşi potrivi cravata roşie şi, cu o voce surprinzător de sonoră, care îi făcu pe toţi să tacă deodată, recită versurile găsite cu o zi înainte în „Ogoniok“ şi pe care le învăţase numaidecît pe de rost :

Să-ţi sădeşti în suflet dragostea de ţară,
Ca mai mult decît pe tine s-o iubeşti,
Dîndu-ţi viaţa în a flăcărilor pară,
Doar la ea, la soarta ei, să te gîndeşti !

Volodea îi privi pe pionieri. O căută din ochi pe Svetlana Smirnova, care îl asculta atentă, lungindu-şi gîtul şi ridicîndu-se în vîrful degetelor.

Toţi îl ascultau — şi elevii din clasele superioare, de pe chipul cărora se şterse numaidecît obişnuitul aer de superioritate, şi copiii cei mici, care îl priveau cu entuziasm pe favoritul lor, şi Iulia Lvovna, cu părul ei alb care făcea să pară încă şi mai negru părul lui Efim Leontievici de-alături, şi directorul Iakov Iakovlevici, şi Maria Nikiforovna, profesoara de geografie, şi profesorul de fizică Vasili Platonovici, şi prietenii lui Volodea : Arkaşa Kruglikov, Mişa Doncenko, Volodea Kiselevski şi Svetlana Smirnova. Toţi îl ascultau. Iar glasul lui Volodea răsuna tot mai puternic :

Nu-i aceasta-ntîia noastră bătălie
Cu duşmanul ce-n curînd va fi răpus.
La mormîntul tău, aprins ca o făclie,
Noi jurăm să împlinim cele ce-am spus.

Volodea isprăvi. Un copil dădu să bată din palme, dar îşi ascunse repede mîinile, uitîndu-se speriat la vecini : poate nu se cade să aplauzi pentru că-i război, şi mai ales pentru că sînt nişte versuri aşa de serioase. Dar Iulia Lvovna, întinzîndu-şi spre Volodea mîinile subţiri, bătu tare din palme de cîteva ori. Atunci, toţi porniră să aplaude furtunos, din toată inima, cu entuziasm.

Toţi voiau, firește, să capete versurile acestea ca amintire. Cînd Volodea trecu la loc, şcolarii îi şopteau din toate părţile : „Dubinin, dă-mi şi mie poezia s-o copiez“... „Nu vrei să mi-o scrii şi mie pe caiet ca amintire ?“

Începu şcoala. Ca şi înainte suna clopoţelul, tot aşa intrau în clasă profesorii, cu hărţi făcute sul şi cu cataloage subsuoară, în mîini cu păsări împăiate, cu mulaje de ipsos şi cu fel de fel de aparate. Elevii se sculau în picioare, apoi se aşezau în bănci. Se ţineau lecţiile.

Totul parcă îşi urma cursul normal, de mult rînduit şi adînc înrădăcinat. Dar lui Volodea începu să i se pară la lecţii, din ce în ce mai des, că toate acestea nu sînt lucruri reale, că ele numai închipuie ocupaţiile şcolare. Explicînd pîrghiile de gradul doi, Vasili Platonovici privea pe fereastră şi se gîndea, desigur, la acelaşi lucru ca şi Volodea — adică la război şi la frontul care se apropia din ce în ce mai mult. În timpul unei teze, cînd se auzea în liniştea clasei numai hîrşcîitul apăsat al peniţelor pe hîrtie sau scîrţîitul uşor al unei bănci sub un elev care se îndrepta de mijloc, Volodea simţi deodată o stranie încremenire : nu-şi putu aduna gîndurile. I se părea ceva din cale afară de sălbatic şi de absurd ca, în vreme ce o nenorocire aşa de mare se abătuse asupra ţării, elevii să şadă în clasă ca şi cînd nu s-ar fi întîmplat nimic, să mînuiască tocul, să adune, să scadă, să pună în paranteze, să simplifice... Volodea auzea în discuţii şi citea în buletine şi comunicate că inamicul înaintează asupra Crimeii. I se părea foarte ciudat că nu numai în şcoală, dar şi în oraş, totul urma calea obişnuită : oamenii se duceau la lucru, magazinele erau deschise, în piaţă se vindeau guvizi...

De unde ar fi putut el să ştie că, dincolo de cursul obişnuit al vieţii, văzut de toţi, se înjgheba o acţiune anevoioasă, care se înfiripa deocamdată pe ascuns şi care, în viitorul apropiat, trebuia să vină în ajutorul luptei poporului, grăbindu-i izbînda aşteptată cu atîta ardoare !

Volodea nu ştia că această acţiune este dusă în taină de oameni printre care erau şi mulţi cunoscuţi sau prieteni de-ai tatălui său, care veniseră de multe ori în vizită la ei.

Cine putea să-şi închipuie că modestul şi tăcutul Griţenko din Starîi Karantin îşi închinase toate puterile acestei taine, a cărei existenţă Volodea nici n-o putea bănui ? De unde era să ştie Volodea că omul în vîrstă, uscăţiv, care îşi dibuia drumul cu băţul şi pe care îl întîlnise de mai multe ori pe stradă, nu era altul decît tovarăşul Andrei, cunoscut sub numele acesta numai de doi-trei activişti de frunte, membri de partid din oraş ? Din însărcinarea partidului, el conducea această acţiune secretă care pătrundea încet-încet în organizarea tuturor

lucrărilor pregătitoare de apărare din uzine și întreprinderi, din carierele de piatră și instituții. Dar nimeni, chiar dintre oamenii care îndeplineau aceste însărcinări, nu știa că sub numele de „Andrei" activează un vechi bolșevic, sosit din Simferopol pentru organizarea muncii bolșevice în ilegalitate, în cazul cînd fasciștii ar pătrunde aici. Acesta era încercatul ilegalist Ivan Andreevici Kozlov, care suferise de curînd o grea operație la ochi și care — aproape orb — n-a vrut să rămînă în spital în zilele atît de grele pentru patrie...

Nebărbierit, încovoiat, Kozlov stătea cu răbdare la rînd în prăvălii, ca toată lumea, aducea acasă, rostogolind, un butoiaș cu hamsii sărate. Se strecura cu băgare de seamă pe străzi printre trecători, pipăind cu bastonul lespezile trotuarului. Cine putea bănui că omul acesta șters, cu sacul în spate, pornește pentru a cincea oară în viață la o activitate bolșevică în ilegalitate, ca să organizeze rezistența împotriva inamicului! Numai secretarul comitetului orășenesc de partid, tovarășul Sirota, pe care Volodea îl vedea adesea la Casa Pionierilor și căruia îi arătase odată aeromodelul său de mare viteză, era la curent cu toate acestea. Iar acum, Dubinin îl întîlnea adeseori pe tovarășul Sirota în port. Îl vedea de departe, lîngă bateriile antiaeriene de pe Mitridate. Secretarul comitetului orășenesc de partid era președintele comitetului orășenesc de apărare. Dar nimeni — și cu atît mai puțin Volodea — nu bănuia legătura dintre acțiunile tovarășului Sirota, cel vioi, energic, și bătrînul molatic, cu ochelari fumurii, care trecea uneori de-a lungul țărmului, dibuind drumul cu bastonul...

Între timp, muncitorii de la uzina „Voikov" și cei de la combinatul metalurgic isprăviseră două trenuri blindate, căci acum toți lucrau pentru sprijinirea frontului. La Kamîș-Burun și pe întregul litoral se mobiliză toată flota pescărească. Pe șalupe și pe șalande se instalară tunuri. Micile vase pescărești erau prefăcute în corăbii militare. Chiar fabrica de conserve făcea acum grenade, iar manufactura de tutun fabrica gamele, sobe pentru tranșee și echipament necesar brutăriilor de campanie.

Într-o seară, Volodea observă că dispăruse via îmbujorare a cerului, care de obicei ardea parcă deasupra uzinei „Voikov". Acolo, în dosul uzinei, era o groapă de zgură: cînd se descărcau în ea, noaptea, căușe uriașe de

zgură, răsfrîngeri de lumină trandafirie se zăreau de jur împrejur pe o distanță de zece kilometri. Volodea nu știa că bolșevicii din uzină, împreună cu comsomoliștii, lucrau zi și noapte, ridicînd în jurul uzinei ziduri înalte de cărămidă, care camuflau groapa de zgură. Avioanele flotei de pe Marea Neagră se ridicau noaptea deasupra Kerciului, anume ca să controleze dacă se văd din văzduh munții încinși de zgură. Volodea nu știa, de asemenea, că utilajele cele mai prețioase ale fabricilor erau transportate din oraș în Ural și că, noaptea, sute de mii de capete de vită erau încărcate pe barcaze pescărești sau pe plute improvizate din butoaie și dintr-o pardoseală de scînduri, care le treceau peste strîmtoare la Taman.

Volodea nu știa nici că la comitetul orășenesc de partid din Kerci începuseră să curgă cereri peste cereri din partea comuniștilor, a comsomoliștilor și a cetățenilor fără de partid, care se rugau să fie înscriși din timp în detașamentele de partizani, dacă va fi nevoie să se organizeze astfel de detașamente. Vechii partizani din 1919 îl luau cu asalt pe tovarășul Sirota!

— Am venit la tine, tovarășe secretar! Înrolează-ne. A venit pesemne vremea să ne mai dezmorțim și noi ciolanele bătrîne. Dă-ne sarcini.

În diferite sectoare se făceau provizii de alimente și depozite de muniții. Se duceau în carierele de piatră căzi betonate pentru păstrarea apei de băut. Pretutindeni — la uzina „Voikov", la combinatul de la Kamîș-Burun și la șantierul naval — se alcătuiau grupuri de artificieri, conduse de comuniști, oameni curajoși și hotărîți.

Dar de unde putea să știe școlarul despre toate astea?

Oamenii care se bucurau de încrederea Partidului Comunist și căpătau aceste sarcini grele și primejdioase știau să păstreze secretul și să-și îndeplinească misiunea neobservați de nimeni.

Sirenele de alarmă începuseră să urle din ce în ce mai des la Kerci. Nourașii artileriei antiaeriene explodau tot mai des, cu un trosnet puternic, deasupra dealului Mitridate.

La 27 octombrie, cînd Volodea împreună cu toată clasa lui dădeau teză la fizică, sirena portului prinse să mugească dincolo de zidurile școlii, și zgomotul ei se urca tot mai sus deasupra orașului, vrînd parcă să se înalțe în goană pe culmea Mitridatului. Navele porniră să se

tînguie. Vîntul aducea de departe pocnetul de explozii al artileriei antiaeriene, asemănător cu sunetul sticlelor desfundate, una după alta.

Uşa clasei se deschise brusc. Intră Iulia Lvovna.

— Iertaţi-mă, Vasili Platonovici... S-a dat alarma — zise ea. Copii, lăsaţi cărţile în bănci, ieşiţi numaidecît din clasă şi coborîţi în adăpost. Dar în linişte şi fără înghesuială ! Aveţi loc cu toţii. Dubinin ! Ce, tu te crezi invulnerabil ? De ce-ai rămas pe loc ?

— N-am rămas pe loc, Iulia Lvovna. Numai că eu nu mă duc în adăpost.

— Ce vorbă-i asta : „Nu mă duc" ? Ori nu cunoşti dispoziţiile date în oraş ? În caz de alarmă trebuie să intri numaidecît în adăpost !

— Dar eu m-am înscris în echipa de salvare... cred că locul meu poate fi pe acoperiş, nicidecum în beci.

Un zgomot monstruos, grav, care făcu să se clatine totul dedesubt, se prăbuşi din văzduh peste oraş ; parcă se prăvălise dealul Mitridate asupra Kerciului. Cioburi de sticlă se împrăştiară prin clasă. Iulia Lvovna îl înşfăcă pe Volodea de mînă şi îl tîrî aproape cu sila în coridor.

...Cînd ieşi în goană pe stradă, Volodea se opri fără să vrea, copleşit de groază. Bucăţi de piatră, cioburi de geam şi sfărîmături de cărămidă acopereau caldarîmul. În mijlocul străzii, drept în faţa şcolii, zăcea un uriaş cazan de vapor, turtit, sfărîmat, adus parcă de o putere supranaturală. Se îngropase cu o muchie în pămînt, iar cu celălalt capăt dărîmase jumătate din peretele clădirii vecine. Bubuituri puternice de explozii se auzeau mereu dinspre mare. Un iz de ars — alarmant, care te umplea de groază — se aşternea, amestecat cu fumul, de-a lungul străzii. Pe Mitridate trăgea într-una artileria antiaeriană. Deasupra portului se învolburau nori de fum negru, cu marginea de jos tivită de răsfrîngerile roşii ale flăcărilor : păreau muiaţi în sînge.

Volodea o luă la fugă spre port.

Pe drum, Dubinin află că o bombă incendiară, aruncată de un bombardier german „Junkers", lovise un vapor cu muniţii care intra chiar atunci în port.

Explozia, cu o putere de neînchipuit, aruncase cazanul vaporului tocmai în centrul oraşului.

Era dureros să priveşti străzile schilodite. În vreo zece minute, bombele schimonosiseră multe case, smulseseră

copacii din rădăcină. Salcîmii se tăvăleau de-a dreptul pe caldarîm. Unul se răsturnase într-o groapă făcută de o bombă în mijlocul străzii. În vitrina sfărîmată a unui magazin zăcea, pe cioburi de sticlă, un cal mort, zvîrlit acolo de suflul exploziei. Trist se tînguiau firele rupte, atîrnate de un stîlp care, în cădere, rămăsese sprijinit cu un capăt în fereastra spartă a unei case cu etaj. Sufla un vînt rece, pătrunzător, îmbibat cu iz de funingine.

Volodea auzi un zgomot ciudat, ca un clănţănit : parcă ciocnea cineva, chiar la urechea lui, repede-repede, una de alta, două pietre de domino. Trase cu urechea. Îl trecură fiorii. Simţi că e clănţănitul acela nesuferit, care răsuna undeva, în el însuşi, şi care începu să-i zgîlţîie tot trupul. Înţelese brusc : chiar dinţii lui clănţăneau...

În timpul nopţii sună iarăşi alarma.

După ce se îmbrăcă repede, Volodea se căţără pe acoperiş. Undeva, sus de tot, încă departe, un zgomot plictisitor, nesuferit sfredelea cerul. Era un zgomot care îi amintea lui Volodea de bîzîitul bormaşinii din cabinetul dentar în care nimerise odată întîmplător.

Oraşul se pitise în bezna nopţii de toamnă. Imensitatea neagră a dealului Mitridate domina casele întunecate. Deodată, pe coasta dealului, o lumină, înţepătoare parcă, fulgeră de cîteva ori în şir. Se stinse, se aprinse din nou, clipi de trei ori şi se stinse iarăşi. Şi deodată o scăpărare roşie-aprinsă izbucni în acelaşi loc după o frîntură de secundă. Trecură cîteva minute, şi izbucnirile de lumină albă şi roşie se repetară.

Peste un minut, o patrulă (doi marinari şi un miliţian) îl opri pe Volodea, care fugea pe stradă spre Comandamentul Apărării Antiaeriene.

— Ce fugi ? N-ai auzit alarma ?

— Cineva dă semnale fasciştilor de pe Mitridate ! zise repede Volodea şi îl trase pe miliţian la o parte, de unde se vedea bine coasta Mitridatului.

Aşteptară cîtva timp. Tocmai atunci nu se mai văzură semnalele. Miliţianul începu să se uite chiorîş la Volodea. Dar deodată pe culmea Mitridatului scăpără viu, de cîteva ori la rînd, o lumină albă, apoi alta roşie — şi se stinse.

— Cum te cheamă ? îl întrebă repede miliţianul. Dubinin ? Vladimir ? Ascultă : stai aici şi urmăreşte de unde vine lumina ; noi dăm o fugă să raportăm ofiţerului de serviciu.

Patrula pieri în goană după colţ. Volodea rămase singur. Lumina se aprinse iarăşi pe Mitridate ; dar după o izbucnire scurtă, parcă întreruptă, pieri şi nu se mai aprinse. Straşnic ar fi vrut Volodea să tragă şi el o fugă pe Mitridate, ca să vadă ce se petrece acolo. Dar îşi aduse aminte de ordinul patrulei şi rămase cu răbdare pe loc, pînă se dădu încetarea alarmei.

Fasciştii bombardau oraşul Kerci aproape în fiecare zi. Sirenele urlau ziua şi noaptea. Străzile se goleau. Lovituri grele zguduiau oraşul. Iar după încetarea alarmei, figuri palide se iveau pe străzi. Oamenii se uitau pierduţi în toate părţile, priveau străzile cunoscute şi nu le mai puteau recunoaşte : îşi căutau casele şi nu le găseau...

În timpul bombardamentelor, Volodea ducea în adăpost copiii de pe strada lui, dar el nu rămînea acolo. Abia aşteptînd încetarea alarmei, el se gîndea că trebuie să activeze cu hotărîre, adică să plece pe front. Acolo, chiar dacă se întîmplă să te prăpădeşti, ai parte cel puţin de o moarte de viteaz, pe cîmpul de luptă.

O mulţime de lume intra şi ieşea din casa pe care era bătută o tăbliţă : „Comisariatul militar al oraşului Kerci".

Volodea umblă mult timp încoace şi încolo pe coridoare, prin forfota de militari. Nimeni nu-i dădea atenţie. Toţi îşi vedeau de treburile lor. Acolo, ca în cele mai multe instituţii militare, plutea iz de cizme, de piele şi curele, de mahorcă şi de o anumită soluţie dezinfectantă. În sfîrşit, Dubinin găsi uşa pe care atîrna o scîndurică : „Comisarul militar". Bătu o dată, de două ori, şi cum nimeni nu-i răspunse, crăpă încet uşa şi intră în birou. În fundul camerei, un om bine făcut, cu capul rotund, ras, şedea la o masă de scris pe care nu se afla nici o hîrtie şi, în genere, nu era nimic în afară de călimară. Pe petliţele lui se vedeau însemnele de maior. Comisarul, întors spre pervazul ferestrei pe care se găsea telefonul, asculta atent, cu receptorul la ureche, încuviinţînd din cînd în cînd :

— Aşa... Da... Bine... Să se ducă... Asta-i totul ? Daţi-i drumul înainte ! Ce-i cu tine ? se întoarse comisarul înspre Volodea.

— Tovarăşe comisar, daţi-mi voie... — începu Volodea.

— Asta trebuia s-o fi spus acolo, la uşă.

— Am bătut la uşă...

— Şi dacă n-a ieşit nimeni afară, ai intrat tu înăuntru — zîmbi comisarul. Ei, în sfîrşit, ori din ce parte ai fi răsărit, spune repede : de ce ai venit ?

Volodea luă poziţie de drepţi, îşi apropie călcîiele. Vru chiar să bată din ele milităreşte, dar se încurcă de emoţie :

— Tovarăşe comisar, daţi-mi voie... Am o rugăminte la dumneavoastră : înscrieţi-mă, tovarăşe comisar...

— Unde să te înscriu ?

— Pentru front... Doar se primesc voluntari.

Comisarul apucase să scoată din sertar nişte hîrtii şi începu să urmărească ceva pe ele cu degetul, de parcă ar fi uitat de Volodea ; în sfîrşit înălţă capul fără grabă.

— Eşti elev ? Mergi la şcoală ? îl întrebă.

— Sînt în clasa a şaptea... La şcoala „Locotenent Schmidt !" Am aproape la toate obiectele „foarte bine".

— Şcoala e deschisă ?

— Şi ce-i cu asta ?

— Deocamdată nu ţi-a cerut nimeni să-ţi dai părerea. Eu te întreb : şcoala e deschisă ?

— De mai bine de o lună, tovarăşe comisar militar.

Cît de mult ar fi vrut Volodea în clipa aceea ca şcoala să nu fie deschisă !

— Aşa — rosti comisarul — foarte bine că şcoala e deschisă. Aşa şi trebuie. Ai priceput ? Am uitat să te întreb : cum îţi zice ?

— Dubinin Vladimir Nikiforovici, născut în anul 1927.

— Nu eşti cumva fiul căpitanului Dubinin ? îl întrebă curios comisarul şi îl privi mai blînd pe Volodea.

— Da, să trăiţi ! răspunse milităreşte Volodea, tresărind.

— Îl cunosc pe tatăl tău. El ştie oare ce gînduri ai tu ?

— L-am rugat să mă ia cînd a plecat cu flota, dar n-a vrut — recunoscu fără chef Volodea.

— N-a vrut să te ia ? Aşa ! rosti răspicat comisarul militar. Iar tu, Vladimir Nikiforovici, ai hotărît, va să zică, să ne iei pe ocolite, să ne cazi adică în spate, cum se spune la noi. Aşa-i ? Uite ce-am să-ţi spun eu, flăcăule... Sînt dobrovoleţi, adică voluntari, dar sînt şi alţii pe care eu îi numesc samavoleţi, adică samavolnici, care fac totul de capul lor. Îţi dai seama de deosebire ? După părerea ta, tu ce eşti ?

Volodea tăcu.

— Cunoşti disciplina militară ? îl întrebă comisarul.

— O cunosc, tovarăşe comisar militar.
— În ce clasă spui că eşti ?
— În clasa a şaptea „A".
— Ştii să execuţi un ordin ?
— Ştiu, desigur.
— Atunci ascultă comanda la mine : stînga-mprejur, direcţia clasa a şaptea „A" ! Înainte, marş !

Supunîndu-se acestui glas deprins să comande, Volodea, foarte încurcat, găsi într-însul destulă putere ca să nu se facă de rîs în faţa comisarului ; şi după ce execută stînga-mprejur, bătînd talpa pe parchet, ieşi în coridor. Cînd Dubinin închise uşa după el, comisarul îi strigă din urmă :

— Înainteee ! Şi vă dau ordin tuturora să vă pregătiţi de zor pentru cît mai mulţi „foarte bine". La lucru !

Văzînd că nu-i chip să întreprindă nimic prin comisariatul militar, Volodea se duse la comitetul orăşenesc al Comsomolului.

Într-o cameră mare se îngrămădea multă lume. Băieţandri de şaptesprezece-optsprezece ani, toţi cu bonete de aviaţie, îşi alegeau armele. Erau comsomolişti din batalioanele de vînătoare. Volodea îi urmărea cu strașnică invidie. Vedea cu cîtă îndemînare îşi aruncau arma în spate, trecîndu-şi cureaua pe după umăr, cum îşi îndesau încărcătoarele în cartuşiere şi cum se îndreptau spre uşă, într-o ţinută demnă, ostăşească. Văzînd un cunoscut, Volodea îi dădu bună ziua, se apropie de el şi, cu o deosebită consideraţie, începu să-i mîngîie arma :

— Dă-mi-o şi mie puţin.

— Fugi de acolo, aici nu-i joacă ! îi tăie acesta vorba cu asprime şi puse arma deoparte.

— Cine e aici instructor la resortul militar ? întrebă Volodea ?

Cunoscutul îi arătă pe cineva dintr-un colţ al camerei. Dar Volodea nu-l văzu pe instructor, atîta lume năvălise din toate părţile în jurul mesei lui, punîndu-i întrebări, cerîndu-i cîte ceva, gesticulînd. Volodea căută să se apropie de dînsul mai întîi dintr-o parte, apoi trecu în cealaltă, se înghesui la spatele cuiva şi, strecurîndu-se şoldiş pe lîngă acesta, se trezi înghesuit pe neaşteptate drept în faţa mesei. La masă şedea un comsomolist foarte mărunt. Acesta clipea obosit din ochi şi răspundea comsomoliştilor care i se adresau din dreapta şi din stînga.

— Tovarăşe instructor... — apucă să rostească Volodea.

Instructorul se uită o clipă la dînsul, dar cineva îi atrase îndată atenţia în altă parte. În sfîrşit se întoarse din nou spre Volodea :

— Tu ce vrei ?

— Tovarăşe instructor... uite ce-am să vă spun... numai să aveţi răbdare. Răspundeţi-mi mai întîi mie. Am venit la dumneavoastră într-o chestiune militară.

— Doar toţi vin la mine numai pentru asta, băieţaş — răspunse instructorul.

— Ce băieţaş ! sări jignit Volodea. Mai întîi uitaţi-vă ca lumea. De două săptămîni merg pe cincisprezece ani.

— Da, ai o vîrstă respectabilă. Numai spune-mi mai repede ce vrei.

— Eu sînt pionier, activist, aproape comsomolist... voi intra curînd în Comsomol, dacă voi fi primit, bineînţeles... Într-un cuvînt, vreau să mă trimiteţi pe front, în orice calitate veţi crede dumneavoastră de cuviinţă.

— Ei, asta-i bună ! Îmi închipuiam că ai venit într-adevăr cu treabă ! Credeam că înţelegi, ca pionier, prin ce vremuri trecem, şi cînd colo... Instructorul se încruntă.

— Dar ce, asta nu-i treabă ? stărui Volodea. Va să zică nu-i treabă dacă omul vrea să se ducă pe front ?!

— Aşteaptă să mai creşti. Deocamdată nu-i treabă pentru tine. Volodea avea o înfăţişare aşa de nenorocită, încît instructorul îi spuse : Ascultă, băiete. Eşti un băieţandru bun, după cîte văd, eşti patriot. Dacă într-adevăr vrei să faci treabă, s-o găsi ceva şi pentru tine. Unde înveţi ? La „Locotenent Schmidt" ? Bun. Uite, am de lucru pentru tine şi pentru colegii tăi. Avem nevoie de sticle.

— Sticle ? întrebă neîncrezător Volodea.

— Da, da, sticle... Ce te uiţi aşa ? Nu pentru şirop, nici pentru limonadă : facem grenade din ele. Le umplem cu benzină, iar pe front vom nimici cu ele tancurile nemţeşti. Germanii au multe tancuri. Ai priceput, nu-i aşa ? Artilerie de sticlă.

— Aha ! Am auzit de aşa ceva — răspunse bucuros Volodea.

— Ei, asta o să fie sarcina pe care ţi-o dă Comsomolul. Ocupă-te de ea. Dar am uitat să te întreb : cum te cheamă ?

— Dubinin.

— Stai puţin ! Valia Dubinina e rudă cu tine ?

— E sora mea.

— Foarte bine, atunci caută să-i calci pe urme. Bună fată ! Asta ştiu că face treabă... Atunci pot să contez pe tine, Dubinin. Adu aici sticle.

— Dar de trimis pe front... nu-i chip ? mai întrebă o dată, într-o doară, Volodea.

— Toate la timpul lor... — răspunse tărăgănat instructorul şi începu să vorbească cu alţii.

*

* *

Era ora de sintaxă. Arkaşa Kruglikov analiza propoziţiunile principale şi secundare, scrise pe tablă.

— Dubinin ! îl strigă deodată Iulia Lvovna. Unde eşti, Dubinin ?

Aplecîndu-se asupra băncii, Volodea Kiselevski şopti ceva în jos. Volodea Dubinin, roşu la faţă din pricina sforţării, se ridică de sub bancă. Toţi se întoarseră spre el, şoptindu-i :

— Dubinin... Vovka... te-a strigat.

— Ce-i cu tine, Dubinin ? Ai adormit sub bancă ? îl întrebă Iulia Lvovna. Treci la tablă.

Volodea se ridică şi făcu un pas. În clipa aceea răsună un zgomot şi un zăngănit. Din cutia pupitrului căzură nişte sticle care, rostogolindu-se pe duşumea, nimeriră pe intervalul dintre bănci.

— Ce s-a întîmplat acolo la tine ? întrebă supărată Iulia Lvovna.

— Dubinin bombardează clasa ! strigară unii din fund.

— Iulia Lvovna — rosti necăjit Volodea şi începu, pe ascuns, să dea sticlele de-a dura cu piciorul spre banca lui — au căzut din greşeală... E artileria de sticlă... viitoarele grenade. Adunăm sticle din însărcinarea comitetului orăşenesc al Comsomolului.

— Nimic de zis. Dar de ce le-ai adus în clasă ?

— Unde era să le pun, dacă mi le-au adus aici ? E vorba de copiii din clasa a doua, de care m-am ocupat eu anul trecut. Le-am dat şi lor sarcina asta. Şi ei îmi aduc sticle.

— Nu se poate, Dubinin. Hai să ne înţelegem, n-o să transformi clasa în depozit de sticle. Găseşte-ţi alt loc. Iar după lecţii, treci şi pe la mine pe acasă, să-ţi sporesc şi eu artileria. O să se găsească şi la mine cîteva sticle.

Volodea căpătă de la Iulia Lvovna un coş plin cu sticle. În general, în ziua aceea colectarea merse strună. Din buzunarul paltonaşului îi ieşeau gîturile sticlelor căpătate de la elevii din clasa a doua, sticle îi sunau în sîn, îi zăngăneau în coşuleţ, ciocnindu-se una de alta — sticle de toate formele şi de toate calibrele. Umplînd strada de zgomot, Volodea se întorcea acasă vesel.

Se afla în colţul străzii Pirogovskaia cînd se dădu alarma.

La început, Volodea fu foarte neliniştit : căra nişte obiecte fragile, care se puteau sparge uşor. Ar fi fost păcat să se sfărîme. Volodea se îndreptă zorit spre casă. Zăngănitul sticlelor îi însoţea fiecare pas. Ajungînd ca săgeata în curtea pustie, moartă parcă, Volodea răsturnă toate sticlele într-un sac, pe care îl tîrî spre adăpost. Pe drum, Dubinin se ciocni piept în piept cu Alevtina Markovna, care abia putea duce o boccea enormă şi care se grăbea şi ea să intre în adăpost. De cum îl văzu, începu să strige :

— Volodea, vai ce îngrijorată e maică-ta ! Nu voia să intre în adăpost fără tine ! Du-te cel puţin să te vadă, să-i vie inima la loc.

Dar astăzi nimic nu l-ar mai fi putut îndupleca pe Volodea. Îşi tîrî sacul greu, care zăngănea înfundat, îi dădu drumul pe treptele de cărămidă ale subsolului şi abia după aceea intră şi el în adăpostul subteran. Un bec galben, îngrădit într-o plasă de sîrmă, împrăştia o lumină slabă. În lumina aceasta chioară, Volodea se uită pe rînd la oamenii aşezaţi cu spatele la peretele umed, la copiii potoliţi şi la bătrînele încovoiate de amărăciune. Zăpuşeala, parcă dospită, a subsolului, greutatea pămîntului care-ţi atîrna deasupra capului, gata-gata să se prăbuşească, totul îl copleşea pe Volodea. Nu. Mai bine la suprafaţă, la lumină, la aer ! Volodea îşi aşează cu băgare de seamă, în fundul adăpostului, preţiosul său sac cu sticle, care se găsea într-o oarecare siguranţă, iar el căută să se strecoare afară.

— Nu mai are astîmpăr... — începură să bombăne unii.

— N-aş umbla aşa, dacă n-aş avea un rost — răspunse îmbufnat Volodea.

— Cunoaştem noi rosturile tale.

Glasul mamei se auzi deodată din semiîntunericul adăpostului :

— Vovocika, tu eşti acolo ? Vino mai repede aici, puişorul mamei. Sînt singură, Valia nu-i. Au oprit-o pesemne la comitetul orăşenesc... Oare ce-o să mai fie ?

— Da, mamă, eu sînt aici... vin numaidecît... — zise Volodea, făcîndu-şi loc cu greu spre maică-sa.

— Foarte bine ai făcut, mintosule, că ai coborît în adăpost. Îţi mulţumesc, dragul meu — zise mama. Volodea îşi dădu seama că e mai bine să nu deschidă vorba despre sticle. Hai, vino şi stai lîngă mine. Nu ieşi din adăpost. Te rog ! căută să-l convingă maică-sa.

— O fac numai pentru tine.

După felul cum se zguduia tot pămîntul, îţi dădeai seama că la suprafaţă cădeau bombe. În adăpost era linişte. Toţi ascultau. Numai un copil scîncea într-un colţ.

— Nu mai pot, mamă, plec — zise Volodea, nemaiputîndu-se stăpîni.

— Dar mi-ai făgăduit că stai aici !

— Şi n-am stat ? Iar acuma plec. Doar n-am spus că o să stau pînă la încetarea alarmei.

O lovitură puternică, zguduitoare se simţi pînă în fundul adăpostului. Se risipi ţărînă din tavan. Oamenii începură să şuşotească deodată, care mai de care, cu spaimă, mulţi îndreptîndu-se spre ieşire. Volodea voi să sară şi el de la locul său ; maică-sa însă îl apucă de mînă :

— Şezi aici, Volodea... Şezi, te rog !

Băiatul căuta în tăcere să-şi elibereze mîna, fără să se smulgă, dar stăruitor, cu putere.

— Spuneţi-i şi dumneavoastră, oameni buni, să nu se ducă — îi rugă Evdokia Timofeevna pe cei din jur. Poate pe dumneavoastră o să vă asculte.

Un cetăţean îmbrăcat cu două paltoane, puse unul peste altul, care şedea pe o valiză mare, cu o boccea enormă în braţe, se adresă lui Volodea :

— Chiar aşa, de ce nu stai într-un loc, cum stau toţi copiii ? Ce tot o faci pe eroul ?

Volodea îi întoarse spatele, aruncîndu-i o vorbă de dispreţ :

— Erou-neerou, doar n-o să stau aici pe boccele... Om în toată firea şi s-a vîrît într-o crăpătură, ca un gîndac, în timp ce afară poate e nevoie de stins focul. Nu ţi-e milă pesemne de oraşul dumitale !

— Eu sînt în trecere pe aici — răspunse calm cetăţeanul de pe valiză. Dar, fie vorba între noi, tare obraznic mai e... — adăugă el, adresîndu-se Evdokiei Timofeevna.

O explozie răsunătoare bubui din nou în depărtare, zguduind pămîntul de deasupra capului şi de sub picioarele oamenilor din adăpost. Mama îl lăsă de mînă, şi Volodea, folosindu-se de acest prilej, se repezi afară, după ce strigă de pe scară :

— Fii liniştită, mamă, într-o clipă sînt înapoi !

Cum ieşi din curte pe stradă, Volodea auzi cîteva cuvinte şi rămase înlemnit. Doi militari care treceau pe acolo vorbeau între ei :

— Şcoala „Locotenent Schmidt" de pe Pirogovskaia a fost distrusă. O bombă a lovit-o în plin.

— Da, ne-au comunicat şi nouă la telefon de la statul-major raional... Se spune că s-ar fi prăpădit multă lume.

Volodea se repezi spre strada Pirogovskaia.

Ca să scurteze drumul, el se căţără pe povîrniş, străbătu în goană curţile de trecere şi traversă cartierul. Urcă pe Pirogovskaia şi, înăbuşindu-se, alergă împotriva vîntului, care aducea asupră-i fum şi bucăţele de hîrtie. Pe lîngă dînsul trecu, sunînd din clopot, o autocisternă a pompierilor. Volodea ajunse în fugă la şcoală şi, făcîndu-şi loc prin mulţime, se apropie în sfîrşit de ea. Văzu limbi de flăcări ieşind pe ferestrele clasei unde Volodea stătuse în bancă cu cîteva ceasuri în urmă. Un colţ al clădirii se prăbuşise, lăsînd să se vadă o parte din laboratorul de fizică şi din cancelarie. Un şoim împăiat, prins pe o bară de fier încovoiată, atîrna deasupra unei movile de sticle sfărîmate, dintre care ieşeau părţile de alamă ale unor aparate. Văpaia focului mişca şoimul cu un singur ochi, care parcă plutea încet peste ruinele şcolii.

Băieţii din echipa de salvare din clasa a zecea şi pompierii lucrau pe ruine. Unii desfăceau cu cîngile grămezile de cărămidă. Alţii se grăbeau cu nişte brancarde acoperite, care atîrnau greu. Un pompier înalt, îmbrăcat într-un costum scorţos de foaie de cort şi purtînd cască de culoare kaki, se repezi asupra focului, ţinînd în mînă furtunul aplecat înainte şi şfichiuind flăcările cu un bici de apă care pîrîia : căuta astfel să domolească sălbăticia flăcărilor.

— Te rog ţine asta, Dubinin — auzi Volodea un glas deasupra capului său. Se uită şi o văzu pe Iulia Lvovna cu două globuri pămînteşti în mîini.

Profesoara era palidă, aşa de palidă, că părul ei alb se contopea cu paloarea chipului. Dar mai mult decît orice îl uimi şi-l înspăimîntă pe Volodea faptul că Iulia Lvovna, care totdeauna, atît de dreaptă, îşi purta sus capul alb prin clasă, era acum trasă la faţă şi îngheboşată. I se păru lui Volodea bătrînă de tot.

— Te rog, ţine-le — adăugă Iulia Lvovna şi, fără să se uite, vîrî în mîinile lui Volodea un mare glob pămîntesc, un electroscop plesnit, roata lui Segner, îndoită, şi cîteva cărţi cu scoarţele roase pe margini — pesemne tot ce putuse salva din foc.

Volodea citi fără să vrea titlul cărţii de deasupra : „I. S. Turgheniev. Povestirile unui vînător".

— Oare... oare mult le vom mai îngădui să facă una ca asta ? zise profesoara, privind focul care mistuia şcoala. Mult o să mai rabde omenirea toate astea ? Cînd, cînd are să se isprăvească odată cu ei ? Şi pentru totdeauna !...

Volodea îşi dădea seama de cine vorbeşte Iulia Lvovna cînd spunea : „ei".

— L-au ucis pe Sîrikov, pe Iliuşa... cel din clasa a doua — rosti profesoara, tot fără să se uite la Volodea, urmărind mai departe, cu privirea aţintită în foc, prăpădul şcolii sale.

Adînc mişcat, Volodea era cît pe ce să scape tot ce avea în mîini. „Şi eu am luat azi un «foarte bine»... la cultura fizică... Am făcut fandări" — îşi aminti Dubinin.

— Mamă, haidem acasă — o implora Svetlana, care se apropiase de dînsa. Şi la noi sînt toate geamurile sparte, toate vasele...

— Astea-s fleacuri : vasele, geamurile... Aici se petrece ceva groaznic, înfricoşător, o crimă ! Priveşte... ard cărţile. Asta nu-i de îngăduit...

Iulia Lvovna îşi scutură capul, vrînd parcă să îndepărteze coşmarul care o copleşea.

Acoperişul se prăbuşi. Un stîlp de flăcări care împrăştia scîntei, încununat de o căciulă miţoasă de fum, se înălţă urlînd deasupra şcolii. Cărţi întregi zburau ridicate de suflul puternic al focului care vuia. Broşuri şi caiete roiau în aer. Manualele deschise se învîrtejau ca nişte fluturi cu aripi de foc. Uneori, cărţi mari se iveau în

rotocoalele de fum, îşi fluturau foile care ardeau mocnit, ba înălţîndu-se, ba răsucindu-se şi rostogolindu-se, înghiţite de foc...

Zadarnic Volodea şi Svetlana o trăgeau de mînă pe Iulia Lvovna şi căutau s-o convingă să meargă acasă. Profesoara stătea lîngă şcoala care ardea, fără să simtă arşiţa dogoritoare, muşcîndu-şi cu dinţii buza palidă, fără sînge. Îndreptîndu-şi încet ţinuta, cu capul dat pe spate, cu părul alb zburlit de suflul fierbinte al incendiului, Iulia Lvovna privea una dintre cele mai odioase privelişti profanatoare ale omenirii : cărţile care se mistuiau în foc.

După aceea, Volodea şi-o amintea adesea pe profesoară inundată de reflexele mînioase ale focului, îmbrăţişînd strîns globul pămîntesc, cu ochii plini de o revoltă amară, în care se răsfrîngeau flăcările — parcă nu cele ce bîntuiau nebuneşte înaintea ei, ci altele care-i pîrjoleau inima...

* * *

Şcoala arsese.

Dar a doua zi, toţi elevii se adunară ca de obicei, aproape de ora nouă dimineaţa, în jurul jariştei. Copiilor nu le venea să creadă că nu mai au şcoală şi că nu se vor mai ţine lecţii. Chiar şi cei mai leneşi, pentru care fiecare lecţie pierdută sau scăpată era o sărbătoare, îşi dădură deodată seama că şcoala, şi tot ce-i lega de ea, este cea dintîi şi cea mai de căpetenie preocupare, care dă rost şi echilibru fiecărei zile. Vacanţa, sărbătoarea, duminica, toate acestea erau bune, tocmai fiindcă înfăţişau repausul dorit, la care visezi în zilele grele de lucru.

Iar acum, această sărbătoare silită, impusă de duşman, era ceva dezgustător, umilitor, care despuia viaţa de tot ce era mai bun şi mai preţios.

Oricît de severă ar fi fost Iulia Lvovna, oricît de temut de către elevi ar fi fost Iakov Iakovlevici, oricîtă faimă de pretenţios ar fi avut Vasili Platonovici, oricît de sîcîitoare ar fi fost socotită Maria Nikiforovna, toţi şcolarii înţeleseră deodată că oamenii aceştia erau de mult aproape de inima lor, că le sînt dragi şi că n-ar putea înţelege viaţa fără ei...

Volodea se găsea şi el printre ceilalţi copii, lîngă jarişte. Prin ferestrele pustii ale şcolii se vedea cerul de toamnă, coborît parcă. Vîntul zgîlţîia, vuind, o foaie de tablă de pe acoperiş, spînzurată de cornişă. Bucăţi de hîrtie rupte din foile caietelor pluteau ude în băltoacele de pe caldarîm. Litere mari, scrise de mînă pe foi liniate, abia se mai vedeau, spălate de apă. Erau extemporalele după dictare, lucrări de aritmetică, probleme, formule...

Directorul Iakov Iakovlevici şi Iulia Lvovna ieşiră din curtea şcolii.

— Dragi prieteni ! începu Iakov Iakovlevici şi îşi îndreptă pansamentul de pe mînă — se alesese ieri cu o arsură în timpul incendiului. Dragii mei prieteni ! Familia noastră şcolărească a rămas fără adăpost. Hitler şi-a început opera, arzînd cărţile din ţara lui. Îşi urmează acum opera sălbatică în alte ţări. Dar învăţătura omenească, ştiinţa şi tot ceea ce şcoala noastră sovietică a sădit în inimile voastre, tot ce a prins rădăcini în creierul vostru nu se poate arde, prieteni, nu se poate nimici prin bombardament ! Noi vom urma să învăţăm. Cu localul stăm acum foarte prost. Aproape toate clădirile din oraş sînt luate pentru nevoi militare. Dar vom găsi noi un locşor pînă la urmă... Dacă va fi nevoie, vom învăţa acasă, în locuinţele profesorilor. Diriginţii vă vor comunica mîine programul lecţiilor.

Cîteva zile, şcolarii învăţară în locuinţa Iuliei Lvovna — uneori, dacă nu ploua, pur şi simplu în curte, iar cînd era vreme urîtă, elevii se înghesuiau pe coridor, în bucătărie şi în odăiţa profesoarei. Dar zi cu zi veneau tot mai puţini copii. Oraşul Kerci începuse să fie evacuat. Atacurile aeriene se îndesiseră. Foarte curînd veni o ştire înspăimîntătoare : hoardele hitleriste pătrunseseră în Crimeia şi se infiltrau în peninsulă. Ţinînd pe loc atacul lor prădalnic, trupele sovietice se retrăgeau spre Simferopol şi Kerci.

Capitolul III

ORLIK ŞI SOKOLIK [1]

După insuccesul suferit de Volodea la comandamentul militar, unde comisarul oraşului îl jignise, comandîndu-i : „Direcţia şcoală, înainte marş !“, Dubinin se văzu nevoit pentru o vreme să renunţe la gîndul de a ajunge pe front. Mai pe urmă însă, încetul cu încetul, această dorinţă fără astîmpăr, sîcîitoare şi înflăcărată începu să pună iarăşi stăpînire pe sufletul său. Iar acum, cînd şcoala arsese, bombardată de fascişti, şi cînd cursurile, strămutate în alte localuri, se întrerupseseră aproape de la sine, el nu-şi putea găsi nici o îndreptăţire să rămînă mai departe acasă, unde — după cum i se părea lui — era condamnat să nu facă nimic. Trebuia neapărat să întreprindă ceva. Dar Jora Polişciuk, instructorul detaşamentului de pionieri, cu care Volodea Dubinin se sfătuia îndeobşte în chestiunile însemnate, se înrolase într-un batalion de vînători. Volodea rămase şi fără povăţuitorul lui comsomolist. Valentina, soră-sa, muncea de dimineaţă pînă noaptea în port sau la gară, unde comsomoliştii dădeau ajutor la evacuarea oraşului. De altfel, Volodea nici nu prea era hotărît să-i împărtăşească Valentinei gîndurile sale în legătură cu frontul. Îi rămînea un singur lucru de făcut : să se ducă la Starîi Karantin şi să mai stea de vorbă cu Vanea Griţenko. Acest prieten încercat l-ar fi înţeles, desigur. Dar Volodea n-avea de unde să ştie că Vanea pusese de mult ceva la cale, ca să poată aduce chiar aici, acasă, „o contribuţie la cauza cea mare...“

Volodea sosi la Starîi Karantin într-un autocamion întîlnit în drum, care şerpuise mult timp pe şosea, ocolind gropile făcute de bombele aviaţiei. Nu-şi găsi însă

[1] Orlik — vulturaş ; Sokolik — şoimuleţ. (n.t.)

prietenul acasă. Gospodărosul de Vanea n-avea chef să stea cu braţele încrucişate. Află de la mama lui că plecase cu căruţa să care de pe cîmp porumbul mătuşii Maria Semionovna, sora bună a tatălui lui Volodea. Băiatul rămase puţin mirat: „Ce l-o fi apucat pe Vanea Griţenko să care tocmai porumbul zgîrcioabei de mătuşe Marusia?“ Dar, pe cît se vede, multe se schimbaseră în Starîi Karantin, acum de cînd începuse războiul.

Trebui să se ducă la mătuşa Marusia, care locuia tot acolo, în cartierul muncitoresc. Dar cum coti pe uliţa Mariei Semionovna, Volodea auzi în spatele lui un huruit de roţi şi glasul lui Vanea:

— Heeei! Păzea! La o parte că te calc!...

Volodea sări în lături, dar cînd îşi întoarse capul, îşi dădu seama că degeaba se grăbise să se ferească din drum. Gloaba de cal abia-abia tîra după el o căruţă hodorogită, cu roţile jucînd în toate părţile. Îi puteai număra coastele mîrţoagei, iar şira spinării, ascuţită şi proeminentă, te făcea să te gîndeşti la o barcă răsturnată cu fundul în sus. Vanea, care şedea voinicește pe loitra căruţei, în zadar ţocăia din buze, scuturînd hăţurile şi zvîrlind chiar picioarele care-i spînzurau afară; degeaba asurzea împrejurimile cu voinicescul său îndemn de surugiu. Volodea recunoscu numaidecît pe vechea lui cunoştinţă, bătrîna iapă a mătuşichii, care călca aşa de rar cu picioarele-i slabe şi noduroase, de parcă la fiecare pas ar fi stat să socotească ce picior urma să mişte din nou.

Şi căruţa încărcată cu ştiuleţi, care hodorogea paşnic, şi mersul somnoros al calului, şi înfăţişarea, domolită între timp, a lui Vanea, totul îi amintea lui Volodea, pînă la jignire, de o imagine specifică spatelui frontului, îndepărtată într-un mod revoltător de faptele şi de locurile spre care tindea năvalnic sufletul său.

Fără să se mai aştepte poftit de prietenul lui, Volodea sări în căruţă şi se aşeză lîngă Vanea:

— Ce-i cu tine, Ivan? Te-au pus să cari porumb? Bună treabă, n-am ce zice!

— Noroc! răspunse morocănos Vanea şi se uită cu coada ochiului la prietenul lui, prefăcîndu-se că nu i-a auzit cuvintele pline de batjocură. Ascultă, Volodea... ştii ce... mai bine dă-te jos... Şi aşa îi e prea greu calului...

— Ce vorbeşti? Ăsta mănîncă jeratic! Nu vezi? Abia-l ţii în frîu. Dar să nu-l înghiontești cumva, că se-ntoarce

cu picioarele în sus — glumi Volodea şi, sărind jos, porni alături de căruţă, cu mîna pe leuca de dinainte, învelită în tablă.

— Oricum ar fi, dar tot cal e! bombăni serios Vanea. Apoi, frămîntîndu-se pe loc, adăugă: În război, şi un cal ca ăsta poate fi de folos.

Tot batjocoritor, Volodea replică:

— Unde vezi tu război aici, în Starîi Karantin? Cu cine te lupţi, cu cocenii de porumb?

— Deştept mai eşti şi tu!... Îţi place să iei, aşa, lumea la vale. Dar de unde ştii că n-am un plan al meu?

Volodea îşi privi atent prietenul de jos în sus:

— Ce plan?

— Un plan, că doar n-am să stau degeaba aici.

Într-o clipă Volodea fu iarăşi în căruţă lîngă Vanea şi îl privi drept în ochi:

— Zău, Vanea? Ascultă-mă... Şi eu tot pentru asta am venit. Nu mai pot să clocesc acolo. Şcoala a fost bombardată; nu mai învăţăm. Mulţi pionieri de-ai noştri au şi plecat. Iar eu umblu fără nici un rost pe acasă. Am fost şi la comisariatul militar, şi la comitetul orăşenesc al Comsomolului, peste tot... Nu vor să ne primească în armată, şi pace!

— Da, ştiu, nu ne primesc. Dar eu tocmai de asta mi-am făcut un plan. Să vezi, Volodea, că aşa o să mă primească. Păi ce-ţi închipui că aşa, fără rost, m-am apucat eu să car porumb mătuşii Marusia? Vanea se uită în toate părţile, apoi se plecă spre Volodea: Ca să se deprindă calul cu mine. Înţelegi? Să-l hrănesc bine, să-l îndrept... Dar fiindcă veni vorba, Vova, n-ai cumva vreo carte despre creşterea cailor? Sau măcar despre creşterea animalelor, în general?

— Ascultă, Ivan... Ce tot îndrugi? Vorbeşte lămurit, că nu pricep nimic.

Atunci Vanea, după ce se mai uită o dată de jur împrejur, îi destăinui lui Volodea, în cea mai mare taină, planul lui.

Iapa mătuşii Marusia se şi obişnuise cu dînsul. Trebuia numai să mai prindă carne. Iar cînd va fi un telegar pe cinste, Vanea va zbura călare pe el la Starîi Krîm, unde se spune că se strîng partizanii în păduri. Dacă se duce singur, poate nu-l primeşte; dar cînd vine să se înroleze un luptător cu cal, nimeni nu-l refuză.

— De altfel mi-am făcut şi provizii de pesmeţi. Îi ascund în şură — încheie Vanea. Apoi, pe neaşteptate, îl întrebă : N-ai cumva o idee, cum să-i spun iepei ?

— Pentru ce ? Doar are nume ! O cheamă Filka.

— A fost Filka. Dar acum e război. M-am gîndit s-o botez din nou... Îi spun Sokolik. Mătuşa habar n-are... Şi... ştii, Vova... iapa s-a învăţat. Întoarce capul cînd o chem. Uite !... Na-na-na, Sokolik ! strigă Vanea. Fosta Filka nici din ureche n-ar fi mişcat. Vanea însă trase pe ascuns hăţul şi-i întoarse capul mîrţoagei. Ai văzut ? Întoarce capul cînd o strigi. Bravo, Sokolik ! La galop... marş ! Atunci Sokolik, derutat, se opri deodată în loc. Nu pricepe încă bine comenzile de cavalerie — îl lămuri Vanea. E deprinsă cu rînduielile de-acasă... Ei, dii, luate-ar dracu ! răcni Vanea ; iar Sokolik, scuturînd din cap, dumerit, o luă din loc.

Dar Volodea sări în tăcere din căruţă şi, fără să se uite spre Vanea, se îndepărtă supărat de căruţă.

— Hei ! Stai, Volodea. Unde pleci ?

— Nu mai vorbesc cu tine — răspunse el, luînd-o cu paşi mari înainte. Numai la tine te gîndeşti ; de prieteni nici nu-ţi pasă.

— Stai odată ! răcni încurcat Vanea, trăgînd de hăţuri ca să-l oprească pe Sokolik. De atîta vreme nu ne-am văzut... De unde era să ştiu ?

— Ar trebui să mă cunoşti mai bine ! îi zvîrli Volodea din mers, ridicînd mînios din umăr şi frecîndu-şi bărbia.

Îndemnînd calul, Vanea căută să-l ajungă pe prietenul său, care, jignit, îi întoarse spatele. Îşi dădea seama că nu se purtase cu dînsul aşa cum ar fi trebuit. Dar degeaba îl biciuia pe Sokolik... nu era chip să-l ajungă pe Volodea.

— Stai odată, n-auzi !? zbieră Vanea.

Volodea nu se opri. În schimb, Sokolik, bucuros, rămase iarăşi ţintuit locului. Vanea lepădă hăţurile, sări din căruţă şi, încrezîndu-se mai mult în cele două picioare ale sale decît în tuspatru ale calului, o luă la fugă după Volodea.

— Volodea, stai ! Am un plan..

— Ţi-am auzit planul.

— Nu, nu-i ce crezi, opreşte-te... am un plan în privinţa ta. Mai putem face rost de un cal. Dar spune-mi, eşti hotărît să mergi cu mine la partizani ?

— Mai încape vorbă ?!

Volodea se opri şi se uită plin de încredere la Vanea.

— Ai să vezi, Vova, că îţi sînt prieten ! Am un cal şi pentru tine. E cam beteag, dar se înzdrăveneşte. După bombardament l-au scos din controalele administraţiei ; dar pe degeaba, îţi spun eu. Calul n-are nimic, numai la un picior l-a atins o schijă ; celelalte trei sînt nevătămate...

— Şi unde-i calul ăsta ? îl întrebă Volodea, înflăcărîndu-se.

— Rătăceşte pe lîngă carierele de piatră. Nu-i al nimănui... Vorba-i : unde-l duci ? Aici e aici.

— Lasă asta — zise Volodea. Tu arată-mi unde e, că-i găsesc eu adăpost. Îl duc la mătuşa Marusia. E lacomă, zgîrcită... N-o să se dea ea în lături să ia un cal de pomană, ai să vezi tu. Am să-i spun că noi o să-l hrănim şi-o să-i purtăm de grijă. Ei, cînd mă duci acolo ?

Bătrînul cal de mină, poreclit la carierele de piatră Lîska, nimerise în ajun sub bombardament, şi o schijă îi vătămase piciorul de dinainte.

În vremuri normale, Lîska ar fi fost pusă la tratament şi s-ar fi făcut bine. Dar acum, cui îi ardea de aşa ceva ?

Starîi Karantin şi Kamîş-Burun începuseră să fie parţial evacuate. Bacurile pline treceau mereu vite şi cai peste strîmtoare, la Taman. Cine era să-şi bată capul cu un cal bătrîn, schilodit ? Aşa că, după expresia lui Vanea Griţenko, Lîska fusese ştearsă din controalele administraţiei.

Bătrînul cal de mină păştea singuratic, în trei picioare, prin hălăciuga uscată de pălămidă, pe o colină din preajma carierelor de piatră. Cînd băieţii ieşiră cu căruţa la marginea cartierului muncitoresc, o văzură de departe. Lîska moţăia, legănîndu-se trist şi ţinînd în aer piciorul rănit.

Volodea era totdeauna foarte grijuliu cu animalele. Se vedea pe faţa lui cît de adînc îl impresionase durerea cumplită şi apăsarea singurătăţii, întipărite pe chipul calului rănit şi părăsit de oamenii cu care se obişnuise.

— Lîska ! o chemă încet Vanea, după ce băieţii săriră din căruţă şi se apropiară de cal.

Iapa ridică greu capul cu pata albă în frunte şi se uită tristă la băieţi. Volodea se aplecă spre genunchiul umflat al Lîskăi, care încă mai sîngera uşor. Goni cu băgare de seamă muştele de toamnă, tăbărîte lacom asupra rănii.

— Nu-i lovită rău, Vanea, dă-i tu un braţ de coceni, iar eu îi pregătesc numaidecît un bandaj.

Cu recunoştinţă parcă, Lîska îşi vîrî în palma lui Vanea buzele aspre şi, desprinzînd gingaş cu dinţii săi lungi, galbeni, boabele de porumb de pe ştiuleţi, începu să le ronţăie. Între timp Volodea, lăsîndu-se pe vine, îşi desfăcu batista, apoi se opri o clipă, chibzuind. Scoase din buzunarul tunicii un caiet boţit în care îşi însemnase poveţele lui Timur. Rupse din el vreo zece file albe, le aşeză cu luare-aminte pe rană şi, legînd pe deasupra strîns cu batista, bandajă bine genunchiul Lîskăi, care tremura uşor.

— Cheam-o, să vezi că vine ! îi strigă Volodea lui Vanea.

Dîndu-se un pas îndărăt, Vanea întinse Lîskăi un cocean proaspăt. Săltînd cu băgare de seamă pe picioarele sănătoase, calul înaintă spre hrană.

— Ai văzut ?! izbucni triumfător Volodea. Din calul ăsta o să iasă un bidiviu... Am să-i prind piciorul în scîndurele, îi dau demîncare din belşug, şi-o să vezi că-l întrece pe Sokolik-al tău ! Vanea, înrolează-ne şi pe noi în cavaleria ta ! Totodată îţi comunic că din clipa asta iapa mea nu se mai numeşte Lîska. Aşa, ca să ştii !

— Şi-atunci, cum o înregistrez ?

Volodea se uită la Vanea, apoi la cal :

— Scrie : Orlik !

Mătuşa Maria Semionovna îşi arătă de la început în mod zgomotos adînca ei uimire şi nemulţumire cînd văzu în ogradă o gloabă de cal, numai piele şi oase, tîrîndu-se, şchioapă şi legată la genunchi, în urma căruţei încărcate cu porumb, trasă de iapa sa, căreia tot îi mai spunea grosolan : Filka. Dar cînd mîrţoaga îşi vîrî botul în maldărele de coceni din căruţă, mătuşa izbucni indignată de-a binelea :

— Unde vi-s ochii ? Ce caută aici căzătura asta străină ?! Îmi strică porumbul, şi ei se uită la dracu-n praznic ! Mă tem că a morfolit jumătate din porumb... Piei de-aici ! Ho, boală !

Şi ea căută să o izgonească pe Lîska, ameninţînd-o cu un băţ. Deodată însă Volodea îi ieşi înainte :

— Bine te-am găsit, mătuşică Marusicika... — începu el. Iar Vanea se cruci de unde i-a mai răsărit lui Volodea

în gîtlej glăsciorul acesta, negrăit de dulce. Multe salutări de la mama şi de la Valia. Vor să ştie ce mai faci şi cum o mai duci cu sănătatea matale atît de scumpă.

— Ce sănătate ! Vai de capul meu ! Mă lupt şi eu cum pot. N-am nici un pic de linişte. Ia te uită : l-am trimis pe Vanea după coceni, că el a vrut, şi-acum poftim !... Dar ce vă mai zgîiţi ? Goniţi-o din ogradă, pentru numele lui Dumnezeu, pînă nu-mi strică tot porumbul ! Piei de aici ! Vai, Vanka, ai să mă bagi în mormînt... cu zile ai să mă bagi în mormînt.

— Mătuşică, nu te supăra, mătuşică — adăugă Volodea, uitîndu-se ţintă, netulburat, la faţa stacojie şi asudată a mătuşii. Lasă, mai bine primeşte calul. Noi ţi l-am adus. De tot.

— Dar ce naiba să fac eu cu mîrţoaga asta ?! De unde aţi luat-o ? O fi vreun cal de pripas. Nu-i aşa ?

Cu multă răbdare, Volodea se apucă s-o lămurească :

— Nu, mătuşică, ascultă-mă... Se evacuează caii şi toate vitele... Nu, deocamdată nu-i nimic, dar pentru orice împrejurare... Unele vite rămîn însă pe loc. Acestea sînt date populaţiei, ca să nu se prăpădească. Fără nici un ban. Noi, dacă am văzut asta, ce-am zis : „Hai să-i luăm şi mătuşichii noastre un cal, că are inimă bună“... Vanea scoase un sunet ciudat, de parcă ar fi vrut să se smiorcăie, dar Volodea îi arătă pumnul pe la spate şi urmă : Înţelegi, mătuşico ? Asta e, îţi dăm calul absolut degeaba şi fără nici un act. Oricum, ce-ţi strică ?

Ascultîndu-l cu neîncredere, matuşa se dădu mai aproape de cal şi îl cercetă cu dispreţ :

— Dar de ce-aţi luat un cal numai pielea şi oasele ? N-aţi putut să puneţi mîna pe unul mai bun, dacă v-aţi gîndit la mătuşa voastră ? Şi uite : e beteag de un picior. Ce să fac eu cu lepădătura asta ?

— Dacă nu-ţi place, treaba matale ! îi tăie vorba cu hotărîre Volodea. Ai auzit, Ivan ? „Lepădătură“ ! Scoate-l afară, Vanea, lasă să-l ia alţii care se pricep la cai... Cînd veneam încoace, mătuşică, nu mai puteam să ne descotorosim de lume. Nu şi nu că să li-l dăm lor... Auzi, Ivan, ce proşti am fost ? „Lepădătură“ ! Dacă ar fi lepădătură, n-ar avea numele pe care-l are... Hai, Orlik ! Te dau în altă parte... la nişte oameni cumsecade. Au să-ţi vindece

genunchiul, şi-atunci n-ai să mai fii Orlik, ci Oriol[1] din cap pînă-n picioare. Să mergem, Ivan!

Volodea trase calul spre poartă.

— Ia lasă calul! Ce pui mîna pe bunul altuia! izbucni repede mătuşa. Stătea în cumpănă: cum să piardă ea chilipirul! O dată ce l-aţi adus în ograda mea, numai eu am dreptul să hotărăsc la cine rămîne calul: la mine sau la vecini. Dar vorba-i, cu ce-l hrănim?

— În privinţa asta, mătuşică, să n-ai nici o grijă. Eu şi Vanea o să-l îngrijim... Nu-i aşa, Ivan?

— Sigur — adeveri Vanea. Ce, ori crezi că nu sîntem în stare? În privinţa asta poţi fi liniştită, mătuşică Marusia. Vova mi-a făgăduit că o să facă rost de o carte despre creşterea cailor. Aşa că o să-l îngrijim după ultimul cuvînt al ştiinţei.

— Lasă că ştiu eu cîte parale face ştiinţa voastră! bodogăni mătuşa; şi, ca o adevărată gospodină, îi scoase calului scaii prinşi în coama încîlcită şi-l bătu cu palma pe spinarea-i slabă, costelivă. Orlik îi zice? Bine, fie şi Orlik...

Astfel, mătuşa Marusia confirmă noul nume al Lîskăi. Iar prietenii noştri se înverşunară şi mai mult în hotărîrea lor de a se alătura partizanilor din pădurile de la Starîi Krîm, de îndată ce se vor înzdrăveni caii lor de luptă — Sokolik şi Orlik.

Dar pentru realizarea acestui plan măreţ mai era nevoie de multă bătaie de cap. Mai întîi, băieţii trebuiau să dea din belşug hrană cailor. În al doilea rînd, nu puteau face nimic pînă nu se va vindeca piciorul rănit al iepei Lîska-Orlik. Şi-apoi aveau neapărată nevoie de merinde pentru drum şi, cît de cît, de nişte hăţuri. Cît priveşte şeile, la asta nici nu visau deocamdată.

Întrucît prietenii luaseră de la început hotărîrea să facă totul pe bază ştiinţifică, Volodea căută, înainte de orice, să-şi procure vreo carte din care să înveţe cum se cresc caii Bibliotecile din oraş însă erau închise. Totuşi, Volodea, după multă căutare, dădu undeva peste o carte veche, groasă, rătăcită într-un subsol plin de mucegai şi de şoareci. Cartea aceasta fusese tipărită, după cum scria pe copertă, în 1892, adică aproape cu patruzeci de ani înainte de venirea lui Volodea pe lume, şi avea un titlu impozant şi fastuos: „Cartea fundamentală despre creşterea cailor pursînge şi de curse din Rusia". Băieţii erau încredinţaţi că această carte le putea fi de cel mai mare folos în pregătirea de luptă a iepelor Filka-Sokolik şi Lîska-Orlik.

[1] Oriol — vultur (în limba rusă). (n.r.)

Dar băieţii nu izbutiră să scoată din carte nici o învăţătură practică pentru caii lor. În schimb, cunoscuţii începură să observe că în discuţiile dintre ei, Vanea şi Volodea — care se ducea aproape zilnic la Starîi Karantin — foloseau din belşug expresii din domeniul creşterii cailor — trotting, prognatism, Schenkel, aliură — şi nenumărate denumiri de cai, ca de pildă: perşeron, lituanian, orloveţ, ahaltechineţ, brabant... După cartea asta n-au putut să determine rasa lui Orlik şi a lui Sokolik. Volodea susţinea că Orlik al lui se trage fără îndoială din rasa Oriol, pursînge, cu nobilă încrucişare arabă, pe cînd Sokolik ar descinde mai degrabă din caii de Don amestecaţi puţin cu perşeroni; dar Vanea nu era de aceeaşi părere şi, gata să se ia la harţă cu prietenul lui, susţinea că Sokolik ar face parte din rasa pură ahaltechineţ.

Indiferent de opiniile lor, amîndoi făceau rost de hrană, cărînd cu multă tragere de inimă, în curtea mătuşii Marusia, coceni şi coji de cartofi. Aduceau paie, le tăiau şi le opăreau cu apă clocotită; apoi presărau deasupra pleavă, tărîţe... Fără să bănuiască planurile lor viclene, mătuşa Marusia nu ştia cum să-i mai laude pe băieţi. Într-adevăr, caii începuseră vădit să se întremeze; iar rana de la picior a lui Orlik, aproape vindecată, nu mai supura. Cînd Volodea sau Vanea îl scoteau cu rîndul pe Orlik din grajd, ca să-l plimbe prin curte, calul punea cu băgare de seamă în pămînt şi piciorul beteag.

— Ca mîine o să-nceapă a zburda — zicea Volodea. Nu degeaba i-am spus eu Orlik. Precis e din rasa Oriol. Cu astfel de cai, Ivan, ştii cum o să ne primească pădurea de la Starîi Krîm? O să ne mulţumească chiar. Ai să vezi.

Dar în adîncul sufletului său, Volodea nu era de loc liniştit. Îl durea gîndul că se va despărţi de maică-sa şi de Valentina tocmai în aceste zile atît de grele, pline de primejdii. Şi-apoi, parcă ştiau ei cum se vor petrece lucrurile cînd vor porni la galop pe bidiviii lor spre pădurea de lîngă Starîi Krîm? Îi vor primi oare partizanii? Nu-i vor trimite cumva acasă, cu coada între picioare?

Volodea nu putea să uite neplăcuta lor păţanie de acum cîţiva ani. Amîndoi, el şi Vanea Griţenko, se duseseră să prindă guvizi cu undiţa, într-o zonă interzisă, lîngă Cetatea Veche. Cei din Kerci, din Kamîş-Burun şi din Starîi Karantin ştiau cu toţii că nu-i voie să te sclazi şi să pescuieşti în zona cetăţii. Dar erau aşa de ademenitoare şanţurile, turnurile şi zidurile vechi ale bătrînei cetăţi turceşti, despre care băieţii din părţile Mării Negre auziseră atîtea şi atîtea legende !... Aşa că el se dusese împreună cu Vanea să prindă guvizi tocmai acolo unde nu era voie. O patrulă însă pusese mîna pe amîndoi şi-i dusese la pichetul de pe ţărm, care se afla chiar în Cetatea Veche. Comandantul îi ameninţase că-i va ţine ca pe nişte condamnaţi, să cureţe cartofi timp de trei zile. Dar pînă la urmă, ce-i drept, lucrurile se sfîrşiseră cu bine. Grănicerii marinari începuseră să rîdă de „condamnaţi", îi ospătaseră cu plăcinte şi le dăduseră drumul acasă. La plecare, Volodea, care căpătase curaj, ceruse să-i arate tunurile. Atunci comandantul i-a spus pe un ton aspru :

— Aici n-avem nici un tun, băiete ! Bagă bine în cap ce-ţi spun. Şi îţi dau un sfat : să nu povesteşti nimănui că ai fost aici. Eşti pionier ? Perfect ! Va să zică trebuie să păstrezi secretul militar. Iar acum, marş acasă !

Asta le-ar mai trebui, să-i gonească tot aşa şi de la Starîi Krîm.

Ţesălîndu-l pe Orlik, Volodea se uită în ochii blînzi, dar plini de o tristeţe duioasă, grea :

— Măi Orlik, măi, ce telegar ai să fii tu ! Cum o să pornim noi la galop ! Iar după aceea... „baioneta la armă, pentru atac... aaarş !" Ca Ceapaev ! Şi-i vom goni pe fascişti din Krîm ! Ptru, Orlik ! Ho, ho, nu da peste mine... Ai răbdare, Orlik, în curînd...

Într-un colţ tainic al şurei lui Ivan Zaharovici Griţenko, care nu bănuia nimic, se aflau ascunşi nişte desagi făcuţi cu multă dibăcie din pînză de sac de mîinile îndemînatice ale lui Volodea. Erau doldora de pesmeţi şi, pe deasupra, în fiecare era băgată o legătură de hrişcă.

Totul fusese pregătit în vederea plecării la partizani în pădurea de la Starîi Krîm. De altfel trebuiau să se grăbească ; din zi în zi, comunicatele de pe front erau tot mai neliniştitoare. Fasciştii cotropiseră Crimeia. Se

apropiau de Simferopol. Era primejdios de a amîna plecarea chiar cu o singură zi. Volodea dădu fuga la Starîi Karantin, ca să se înţeleagă definitiv cu Vanea în privinţa plecării la partizani. Vor porni în noaptea următoare.

Dar de data asta, Vanea îl întîmpină, absorbit parcă de o preocupare ciudată. Nu-l mai recunoşteai pe Vanea, băiatul aşezat, tacticos şi, de obicei, atît de uşor de convins ; parcă nu era acelaşi Vanea, cu care, abia în ajun, Volodea pusese la cale cele din urmă pregătiri pentru fugă. În odaie, cînd Volodea îi făcu semn să iasă pînă afară în ogradă, ca să stea de vorbă, Vanea se sculă fără chef, ridică din umeri într-un chip ciudat şi numai după aceea porni în urma tovarăşului său. Afară avu loc între prieteni o convorbire care îl înmărmuri cu totul pe Volodea.

— Ai auzit ? începu Volodea, cînd băieţii ajunseră lîngă şură. A ajuns frontul la Simferopol...

— Ştiu, am auzit — răspunse încet Vanea.

— Nu mai putem aştepta. Mîine noapte pornim la drum : de altfel, totul e gata. Caii merg bine. Mîine dimineaţă o să-mi iau rămas bun de la mama şi de la Valentina, bineînţeles, fără să le spun nimic. O să le las numai un bilet pe masă, ca să nu fie neliniştite mai pe urmă, şi o să mîn la mătuşa Marusia. Tu să vii la miezul nopţii, cum am vorbit, iar eu am să aduc caii. Ne-am înţeles ?...

— N-are să iasă nimic din asta — rosti deodată Vanea, cu glas încet.

— Cum ? Ce vorbă-i asta : „N-are să iasă nimic" ? Ce vrei să spui ?

— Că n-are să iasă nimic.

— Tu aiurezi ? Ce-i cu tine ?

— N-are să iasă nimic din ce-am pus noi la cale — repeta Vanea încet, răspicat...

— Ce s-a întîmplat ? Te-ai răzgîndit ori eşti bolnav ? Cum n-are să iasă nimic, cînd toate sînt pregătite, şi caii, şi merindele ?!

— Uite ce-i, Vova, eu nu mai plec — rosti Vanea, cu hotărîre, dar tot încet, după cum îi era obiceiul. Şi nici pe tine nu te sfătuiesc să pleci.

— Ce s-a-ntîmplat cu tine ? Îţi calci cuvîntul ? Ne-am înţeles, am pregătit totul, şi acum... Ştii cum se cheamă

asta, mai ales că-i încurci şi pe alţii ?! Şi zi aşa, Ivan ! Văd că a intrat spaima în tine... Cel puţin recunoaşte.

Vanea se uită la el :

— Iţi spun ce este. Eu nu plec. Nu pot să plec.

— Tot timpul ai putut, şi-acum deodată : „Nu pot" ! Ce fel de prieten îmi mai eşti şi tu ? Degeaba am făcut ce am făcut ! Degeaba am pus totul la cale cu tine ! Mi-am pierdut timpul de pomană. Dacă n-ai fi fost tu, de mult eram acolo... Volodea abia îşi stăpînea lacrimile, într-atîta se simţea de jignit şi de îndurerat. Nici nu ştiu ce să mai zic ! Zău dacă ştiu... Spune drept : a intrat frica în tine. Aşa e ?

— Dacă vrei, n-ai decît să crezi că m-am speriat — răspunse Vanea, iar liniştea lui îl umplu de uimire pe Volodea.

— Nu se poate. Vanea, mai gîndeşte-te... poate ai să pleci totuşi.

— Nu pot, Vova.

— Ce ţi s-a năzărit de l-ai luat pe „nu pot" ăsta în braţe, aşa, dintr-o dată ?

— Aşa mi s-a năzărit.

— Dar explică-mi şi mie...

— Nu pot.

— „Nu pot, nu pot" ! De ce nu poţi ?

— Nu pot să spun.

— Du-te la dracu şi tu, şi „nu pot" al tău ! începu să răcnească Volodea. Cu pumnii strînşi, se vîrî în Vanea, înfruntîndu-l cocoşeşte : Laşule ! Asta eşti ! Un laş ! Taci ? Vanea se întoarse fără să-i răspundă. Taci ? Bagă-ţi bine în cap ultimul meu cuvînt. Te mai aştept o zi. Pînă atunci, hotărăşte-te ! Poate are să-ţi iasă din cap acest „nu pot". Iar mîine o să văd eu cine-mi eşti : un Sokolik, ori o gloabă mai amărîtă decît bătrîna Filka !

Straşnic ar mai fi vrut Volodea să-i spună tovarăşului său un cuvînt de jignire cît mai usturător. Prea fusese deprins ca Vanea, care-l socotea şef, să-l asculte totdeauna. Dar astăzi, Vanea avea într-însul ceva care-l făcu pe Volodea să-şi înghită mînia, cu toată frea lui clocotitoare şi cu toată limba-i ascuţită. Îl privi încă o dată pe Vanea Griţenko, tot mai uimit de schimbarea ciudată, chiar misterioasă, care se petrecuse în tovarăşul său, din ajun pînă astăzi.

Volodea simţi limpede că Vanea a ajuns într-o singură zi mai vîrstnic decît el. Dar acel ceva nou, plin de siguranţă şi maturitate, neînţeles încă de Volodea, dar cunoscut de Vanea, cine ştie prin ce împrejurări, astăzi nu putea fi aflat prin nici o stăruinţă, nu putea fi înfrînt prin nici o jignire, oricît de biciuitoare.

O taină se furişase între cei doi prieteni, o taină cunoscută numai de Vanea şi rămasă deocamdată străină lui Volodea.

Dubinin îşi dădu seama că de data asta Vanea îl dovedise. De aceea îi spuse împăciuitor :

— Bine, Vanea. Eu plec. Iar tu, vezi, gîndeşte-te, poate totuşi...

În fundul sufletului său însă era convins că Vanea se gîndise şi că de data asta nu-şi va schimba hotărîrea. Dar ce-l făcuse pe Vanea, de obicei atît de mlădios şi de supus, să dea dovadă de atîta tărie de caracter ?

Chinuit de această enigmă, Volodea se întoarse spre seară în Kerci. Oraşul liniştit, cufundat în amurg, părea mort, acoperit ca într-un linţoliu de aripa neagră a Mitridatului.

Capitolul IV

TAINA UNCHIULUI GRIȚENKO

Zilele se scurgeau una cîte una. La 2 noiembrie, după prînz, un autocamion acoperit cu o prelată se opri lîngă casa în care locuia familia Dubinin. Unchiul Griţenko ieşi din cabină şi sări greoi pe caldarîmul umed.

Auzind huruitul unei maşini care se apropia, Volodea se uită pe ochiul mobil al ferestrei :

— A venit unchiul Vanea ! Mamă, Valia, a venit unchiul Vanea !

Unchiul Griţenko intră repede în cameră, împreună cu Evdokia Timofeevna, dînd celorlalţi bună ziua din mers.

— Ei, ce zici, te-ai hotărît ? începu el, dînd cu o mînă la o parte scaunul pe care i-l adusese Volodea. Vrei să te evacuezi sau rămîi pe loc ? E vorba că, mă rog, n-o să putem scăpa nici noi de oaspeţi nepoftiţi. Iar eu i-am făgăduit lui Nikifor ca, la caz de nevoie, să vă dau o mînă de ajutor.

Evdokia Timofeevna se uită la Volodea şi la Valia. Aruncă o privire în jurul camerei, apoi zise nehotărîtă :

— Ivan Zaharovici, parcă sînt ameţită. Mă gîndesc şi-aşa, şi-aşa... şi nu ies la nici un capăt. Dacă-i vorba de plecare, e greu : doar bombardează şi strîmtoarea... Cît priveşte de rămas pe loc, ce-o să fie oare aici ?

— Uite ce — zise Griţenko — mie nu-mi place să vorbesc mult. Atîta numai că nici de rămas în oraş nu-i chip. Au să afle că Nikifor e membru de partid, că a fost partizan, şi o să aveţi mult de furcă. Veniţi mai degrabă la mine, în Starîi Karantin. Acolo veţi avea mai multă linişte. Apoi şi Niuşei o să-i fie mai plăcut : ştii, tot gogeşte ; iar acuma s-a îmbolnăvit de-a binelea.

— Dar Vanea o să rămînă acolo ? întrebă Volodea.

— Acolo, bineînţeles. Unde să se ducă ? dădu să spună unchiul Griţenko, dar, cine ştie de ce, tăcu molfăind din buze şi adăugă cu alt ton : Ei, poate nu chiar acolo, o să vedem noi...

Lui Volodea i se păru că unchiul Griţenko îi ascunde ceva.

— Dumneata mai gîndeşte-te — zise Ivan Zaharovici. Eu mai am de făcut un drum pînă la sediu, la Uniunea Pescarilor. Dacă te hotărăşti, atunci pregăteşte-te repede, strînge-ţi acolo ceva lucruşoare şi aşteaptă-mă. Mîine, cel mai tîrziu poimîine, mai dau eu prin oraş şi vă iau atunci.

Pe cînd Griţenko se înţelegea cu Evdokia Timofeevna, Volodea, neobservat de nimeni, se furişă în stradă.

La poartă aştepta autocamionul. Şoferul moţăia în cabină. Volodea puse piciorul cu băgare de seamă pe cauciucul tare, gros, cu zimţi mari. Se apucă de marginea oblonului şi se uită pe platformă, sub prelată. Pe platformă erau aşezate nişte lădiţe lungi, scunde. Prin crăpătura unei lădiţe sclipi ceva. Volodea sări peste oblon, dădu prelata la o parte şi se ghemui lîngă o lădiţă. „Aha ! se gîndi el. Aici e ceva care s-ar putea asemăna cu nişte arme. Ăsta-i va să zică sediul Uniunii Pescarilor ! Bun pescar mai e şi unchiul Griţenko !“

Descoperirea aceasta îl pasionă atît de mult pe Volodea, încît nu auzi cînd ieşi Griţenko din casă. Simţi numai cum se clatină maşina. Auzi trîntindu-se uşa cabinei. Numaidecît începu să duduie motorul pus în funcţiune de şofer. Sub platformă se auziră două pocnituri, un duduit, şi maşina porni, intrînd deodată în mare viteză. Volodea, luat prin surprindere, se prăvăli pe spate. Prelata dată la o parte îl acoperi şi el se zbătu multă vreme, neputînd ieşi de sub ea. Cînd se eliberă de acolo, maşina zbura spre marginea de răsărit a oraşului. Autocamionul mîna atît de repede, încît n-ar fi putut să sară din el în timpul mersului, iar să bată în acoperişul cabinei şi să-i ceară unchiului să oprească maşina îi era peste putinţă ; ar fi mîncat o chelfăneală straşnică de la unchiul Griţenko pentru fapta lui. Trebuia s-aştepte să se oprească maşina, ca să poată sări nebăgat în seamă.

Dar autocamionul mîna şi mîna fără oprire. Scoţîndu-şi încă o dată capul de sub prelată, Volodea văzu că mergeau spre Starîi Karantin. Va să zică unchiul Griţenko

umbla cu şiretlicuri. N-avea de mers la nici un sediu al Uniunii Pescarilor. Pur şi simplu, nu voia să întîrzie şi nici să ia în maşină pe cineva. Umblă cu vicleşuguri bătrînul. Apoi, şi cînd l-a întrebat de Vanea, tot în doi peri i-a răspuns.

Autocamionul gonea repede pe şosea. Volodea se piti pe o lădiţă şi se acoperi cu prelata.

După douăzeci de minute maşina se opri. Motorul se stinse. Autocamionul se clătină. Uşa din dreapta a maşinii, unde şedea unchiul Griţenko, se trînti din nou. Volodea îşi scoase cu băgare de seamă capul de sub prelată şi văzu că autocamionul se oprise lîngă intrarea în carierele de piatră. Recunoscu numaidecît locul şi turnul de la gura principală, unde funcţiona de obicei ascensorul.

Dar ceea ce văzu astăzi Volodea nu semăna de loc cu ceea ce văzuse altă dată aici.

În faţa ascensorului, care tocmai atunci ieşise din fundul pămîntului şi pe care-l putu observa din ascunzişul lui, era o forfotă nemaipomenită. Gabriolete, care cu boi, maşini, căruţe, toate trăgeau acolo. Din ele se descărcau lădiţe, butoaie, lăzi... Volodea văzu cum nişte oameni dădeau jos, dintr-un autocamion sosit în goană, nişte lădiţe lungi, scunde, ca aceea pe care şedea el. Veni în urmă o căruţă din care se descărcară ceaune de tuci, hîrdaie, vase de bucătărie. Un om ducea într-o mînă un covor strîns, iar în cealaltă — o boccea rotundă, bine legată, din care ieşea mînerul unei balalaici.

Volodea înţelese că locuitorii tîrguşorului Starîi Karantin îşi ascundeau avutul de bombardament în adăposturile subterane.

— Emelin ! auzi Volodea glasul unchiului Griţenko. Du-te la Jucenkov şi raportează-i că am sosit cu transportul. Să trimită oameni care să-l ia în primire. Eu rămîn aici să întorc maşina.

Maşina se clătină din nou. Uşa din stînga se trînti. Cum plecă şoferul, Volodea sări jos. Unchiul Griţenko se întoarse şi numai ce-şi desfăcu larg braţele :

— Ptiu, drace ! Stai ! Tu eşti, ori mi s-a năzărit mie ?! De unde-ai răsărit ? Ai venit cu avionul ? Nu mai înţeleg nimic.

— Asta-i secretul meu militar — răspunse Volodea. Dar ce căraţi acolo, unchiule Vanea ?

— Ia şterge-o de-aici ! rosti supărat unchiul Griţenko. Nu-i destul că ai călătorit clandestin, acum mai vrei să şi ştii totul. Să nu te mai prind pe aici ! Cineva îl chemă pe Ivan Zaharovici. Griţenko îi făcu un semn cu mîna, se-ntoarse spre Volodea şi-i şopti parcă şuierat : Şterge-o, să nu mai pui piciorul pe-aici ! şi alergă sub şopron.

Între timp se ridică din fundul pămîntului ascensorul, din care ieşi Vanea Griţenko. Îşi scoase şapca din cap, o bătu de genunchi, scuturînd praf de calcar, şi se îndreptă spre curtea carierelor de piatră.

— Vanea, ia vino-ncoace — îl chemă încetişor Volodea. Nu mă recunoşti ? Ce-i cu tine ? Eu sînt.

Văzîndu-l pe Volodea, cu care se întîlnea acum rar, Vanea dădu să se repeadă la dînsul, dar se opri la jumătatea drumului şi păşi mai departe cu mers aşezat, stăpînit...

— Bună ziua, Vova !

— Noroc, muţunache !

— Ce cauţi aici ? Cine ţi-a dat voie să intri ?

— N-am cerut voie nimănui. Unchiul Vanea m-a adus aici cu maşina.

— Ia auzi-l ce se mai laudă !

— Întreabă-l dacă nu mă crezi. Am venit cu dînsul în autocamion. Am stat pe lăzile cu arme. Dar ce-i ?

Vanea îl privi foarte mînios :

— Oricum, tu nu ştii nimic ; şi nici nu trebuie să ştii nimic. Hai, ia-ţi tălpăşiţa !

— De ce să-mi iau tălpăşiţa ? Doar am venit în vizită la tine.

— Musafirii vin acasă. Aici nu te-a chemat nimeni.

— Ce-nseamnă asta, Vanka ? Ce te răţoieşti aşa la mine ? Vorbeşte frumos ! Doar am văzut totul. Faceţi aici, desigur, un depozit militar subteran. Nu-i aşa ?

— Crezi ce vrei, fie şi depozit, dacă doreşti... Amîndoi porniră spre poarta curţii carierelor.

La ieşire îi opri o santinelă.

— E cu mine ! îi răspunse cu voce tare Vanea. L-a adus tata din oraş.

Volodea se simţi umilit că Vanea arătase din cap, cu atît de puţină consideraţie, spre dînsul. Auzi ? „E cu mine !“ Dar trebui să se supună, fiindcă santinela îl cercetă cu luare-aminte şi îi spuse lui Vanea :

— Tu să nu-mi mai aduci aici oameni fără rost. Altfel să știi că nici pe tine nu te mai las altă dată !

Cînd băieții se îndepărtară de carierele de piatră, Volodea se opri în fața lui Vanea, aținîndu-i calea :

— Ascultă, Vanea, îmi ești prieten ori nu-mi ești ? Spune-mi și mie totul. Nu vrei să-mi spui ? Bine. Nici nu-mi trebuie. Dar să știi un lucru : de azi înainte nu mai sîntem tovarăși. Un om, dacă ți-e prieten, are încredere desăvîrșită în tine. Tu știi ce înseamnă la mine cuvîntul. Doar eu sînt pionier. N-am obiceiul să flecăresc cîte-n lună și-n stele. Ții minte cît timp n-am vorbit nimănui despre inscripția din puțul carierei de piatră ! Ei ? Îmi spui ori nu ? Da ?

— Ce te tot ții de capul meu ? Degeaba te superi — mormăi Vanea. Nu pot să-ți spun nimic despre asta. Am jurat față de tata : mi-am dat cuvîntul meu de pionier că n-am să spun nimănui.

— Depinde cui. Să nu spui unui străin. Dar mie ? Ce, eu sînt străin, sau sînt prietenul tău ? Dacă nu vrei, treaba ta, nu te mai rog.

— Dar tu n-o să spui la nimeni ?

— Ce mai vorbești ? Nu cunosc eu regulile ?

— Nici un cuvințel ?

— Nici cîrc !

— Pe cuvîntul tău de pionier ?

— Pe cuvîntul meu de pionier !

— Ține minte, Vovka ! Dacă scapi un singur cuvînt, poți să-ți iei adio de la viață. Să știi !

Volodea tremura de nerăbdare.

— Acum ascultă — rosti în șoaptă Vanea, uitîndu-se în toate părțile. Vova, poate mă vezi pentru ultima oară. Ai noștri intră în carierele de piatră. Mă iau și pe mine. M-au și înrolat — apăsă el ultimele vorbe, cu mîndrie.

Vanea îi povesti că de cîteva zile se fac în taină pregătiri pentru trecerea unui detașament de partizani în carierele de piatră subterane. Dacă inamicul va ajunge la Stării Karantin, partizanii se vor ascunde sub pămînt și de acolo vor duce lupta împotriva fasciștilor. Și unchiul Griținko va intra în carierele de piatră ; s-a înrolat în detașamentul de partizani. Iar mama lui Vanea va rămîne cu familia Dubinin în tîrgușor.

Mașina care pleca seara în oraș urma să-i ia și pe ei. Se întunecase de-a binelea cînd unchiul Griținko, ostenit și plin din cap pînă-n picioare de praf alb de calcar, sosi acasă. Vova îl aștepta în pridvor. Îl trase cu amîndouă mîinile de mîneca scurtei, să se aplece, și-i șopti la ureche :

— Unchiu' Vanea, stai un minut... am de vorbit ceva cu matale...

— Bine, hai în casă, să stăm de vorbă ca oamenii. De ce aici, în frig și pe întuneric ?

— Nu se poate acolo. Avem de vorbit ceva între patru ochi.

— Aha, am priceput — rosti domol unchiul Griținko și, așezîndu-se pe o treaptă a pridvorului, prinse a-și răsuci o țigară : Asta-i în legătură cu maică-ta, ca să nu-ți tragă o scărmăneală. Bine, bine ! O să iau toată vina asupra mea. O să-i spun că eu te-am luat cu mine.

— Ba nu, unchiu' Vanea, nu-i vorba de asta...

Volodea se uită împrejur. Întunericul se înțetea în tîrgușor. Luminițe se iveau ici-colo în ferestre, dar mîini nevăzute trăgeau numaidecît storuri negre. Tîrgușorul se cufundă în beznă.

— Unchiu' Vanea — șopti Volodea — unchiu' Vanea, eu știu totul... Știu pentru ce vă pregătiți acolo... Unchiu' Vanea, trebuie să-mi vii în ajutor. Doar i-ai făgăduit tăticului meu că o să ai grijă de mine. Acum ține-te de cuvînt. Uite ce : vreau să intru și eu în detașamentul vostru de partizani.

Bietul unchi Griținko se dădu îndărăt și deodată se ridică în picioare, desfăcîndu-și larg brațele deasupra lui Volodea.

— Cum ? întrebă el, uitîndu-se în toate părțile, și începu să vorbească cu accent ucrainean, cum i se întîmpla întotdeauna cînd era emoționat. Care detașament de partizani ? Făcu iarăși un gest cu mîna : Ce-i cu tine ? De unde ai mai născocit și asta ? Uite ce iscodiri îi mai trec prin cap !...

— Nu-i nici o născocire. Lasă, unchiule, că știu eu totul. Nemții se apropie, iar voi intrați acolo, în subterană. Vreau să merg și eu cu dumneata, cu voi toți. Oricum, unchiule, nu scapi de mine. Iar dacă nu mă vor primi în detașament, am să vin singur. Doar știu o mulțime de intrări care duc la voi. Ții minte cînd am intrat

atunci cu Vanea și matale m-ai scos afară? Am găsit atunci semnătura dumitale și a tăticului. Ți-aduci aminte că te-am rugat după aceea să ne povestești cum ai luptat acolo, împreună cu tăticul, în 1919?

Greu te înțelegeai cu unchiul Griținko! Era scump la vorbă. Mai mult tăcea, iar cînd răspundea, răspundea scurt de tot:

— Ei, da, am fost acolo — zise el — și ne-am luptat. Dar ce-i cu asta? N-am fost numai noi. Era norod mult...

— Tocmai, și eu vreau să fiu acolo unde e norodul. Oamenii luptă, iar eu să stau și să privesc? Nu, nu, vă foarte mulțumesc. Unchiu' Vanea, dragă unchiule, fii om de înțeles! O dată în viață te rog și eu ceva, ajută-mă!

— Sst! Nu-ți mai bate gura de pomană. Auzi, detașamentul! Să nu mai aud cuvîntul ăsta din gura ta! L-ai auzit și l-ai uitat. Ai înțeles?

— Da, sigur! Am înțeles: secret militar...

— Tocmai că e secret, și tu faci atîta vîlvă. Dar de unde ai aflat tu toate astea, spiridușule? A-a-a... Stai! Vanea ți-a spus! Lasă că-i arăt eu! Unchiul Griținko duse palma la gură, acoperind focul țigării, apoi o stinse și o strivi cu piciorul. Ei bine, Vovka, am să vorbesc despre tine cu comandantul. Ai dreptate. Poate că-i mai bine să fii cu noi... Dar hai, deocamdată, înăuntru să îmbucăm ceva, că acuși vine mașina care pleacă în oraș. E timpul să te întorci acasă.

Volodea mîncă repede, și tocmai cînd se pregătea să iasă din căsuța lui Griținko, auzi trîntindu-se ușa, și din întunericul curții intră în odaie un om uriaș, de o rară frumusețe, cu un trup minunat clădit. Privea printre gene, cu ochii negri, scăpărători. Purta cizme și o tunică scurtă. Era încins cu centură. În cap avea o șapcă dată pe ceafă. Era atît de înalt, încît la ușă se aplecă binișor ca să nu dea cu fruntea de pragul de sus. Cînd deschise gura să vorbească, îi sclipiră dinții albi, curați:

— Bună seara, Ivan Zaharovici! Nu vă deranjez? Bună seara, gazdă! Cum o duci cu sănătatea? Mai bine?

— Fii bun și ia loc, Alexandr Fedorovici — îl pofti unchiul Griținko, dînd oaspetelui un scăunaș vopsit. Poate vrei să stai la masă cu noi?

Musafirul făcu cîțiva pași mari, trase scăunașul spre dînsul și se așeză.

— Nu, mulțumesc, am mîncat mai înainte; apoi nici n-am cînd, am venit numai pentru o clipă. Mîine trebuie să te duci din nou la oraș. După dispoziția tovarășului Andrei... ai înțeles? Și oaspetele se uită semnificativ la Griținko. Ne-a telefonat acolo: ne-au făgăduit nuci și păstăi. Ai înțeles? Al cui e flăcăuașul ăsta? întrebă el, arătînd cu capul spre Volodea.

— O rudă a mea de la oraș, un fel de nepoțel... e cam de-o vîrstă cu Vanka al meu. Fiul lui Dubinin Nikifor. Poate ai auzit de dînsul?

— A-a-a... îl știu, cum să nu-l știu... acela care a plecat la flotă — rosti tărăgănat musafirul și îl privi pe Volodea, atent și binevoitor. Sau cel puțin așa i se păru lui Volodea.

— Îmi scoate sufletul... Vrea să-l luăm și pe el cu noi — mormăi unchiul Griținko, uitîndu-se cu coada ochiului la musafir. Se ține scai de mine ca ciulinii de coada cîinelui; nu-i chip să te descotorosești de el!

Oaspetele îl măsură cu luare-aminte dintr-o singură privire:

— Dar de unde știe? El e doar din Kerci!

— S-a atîrnat azi de mașină, spiridușul — bombăni stingherit unchiul Griținko. Greșeala mea! Dar parcă poți să te ferești de el? Are niște ochi... ca argintul viu! Peste tot își vîră nasul. Observă ce vrei și ce nu vrei.

— E prea mic — făcu oaspetele cel înalt. După cît se pare, e băiat bun, numai că-i prea mic.

— Cum sînt mic? Volodea se ridică de pe laviță. Numai la statură am rămas în urmă. Dar din august merg pe cincisprezece ani.

— Nu te mai înălța pe vîrfuri — zise unchiul Griținko, uitîndu-se sub masă la picioarele lui Volodea. Și așa ești destul de arătos, n-am ce zice.

Musafirul începu să rîdă în hohote, din toată inima. Atît de tare îi sticliră dinții, atîta voie bună răspîndiră scăpărările din ochii săi negri, pe sub sprîncenele drepte, strîns îmbinate, încît pînă și Volodea se înveseli dintr-o dată.

— Ei, noapte bună — zise musafirul, sculîndu-se.

Se îndreptă din șale. Oasele trupului său mare și vînjos trosniră. Își plesni șapca de palmă, și-o puse în cap cu un gest larg, își luă rămas bun, iar din ușă îi făcu deodată cu ochiul lui Volodea, strengărește, ca un băiețel:

— Bine. Vom vedea. Mama îţi dă voie ?

După ce se înclină, musafirul deschise larg uşa, fără să mai aştepte răspuns, şi se cufundă în bezna nopţii.

— Cine-i ăsta, unchiule ? întrebă Volodea.

— Cum nu ţi-ai dat seama ? se miră Vanea, care stătuse tot timpul liniştit, mai la o parte. Şi tu care te lauzi mereu că ştii tot...

— Ţine-ţi gura ! îl opri tată-său. Tu ai cam început să flecăreşti prea mult. Tăcu, îl privi pe Volodea, apoi clătină din cap : Bine, de fapt ce să mai ascunzi ? După aceea adăugă cu respect ostăşesc : E comandantul nostru, Ziabrev Alexandr Fedorovici !

Întors în oraş, Volodea plecă de dimineaţă să-şi ia rămas bun de la Iulia Lvovna şi de la Svetlana.

— Bună ziua ! Mama ta e acasă ? o întrebă Dubinin pe Svetlana, intrînd în bucătărioara întunecoasă din locuinţa profesoarei.

— Acasă, sînt acasă ! răsună un glas de undeva de sub plafon. Uitîndu-se în sus, Volodea o văzu pe Iulia Lvovna pe o scară rezemată de perete. Venind de la lumină, Volodea n-o observase. Repar lumina electrică — îl lămuri de sus Iulia Lvovna. De la bomba aceea, toate s-au hodorogit la noi. Trage de pretutindeni. Uşile nu se închid. Şi nu ştiu ce s-a întîmplat la siguranţe... De jumătate de ceas mă zbat şi nu-i găsesc buba...

— Daţi-vă jos, Iulia Lvovna — îi propuse Volodea. O dreg eu în doi timpi şi trei mişcări.

— Te pricepi ? Mi-aduc aminte că, dimpotrivă, te pricepeai să arzi siguranţele şi să-i laşi pe toţi în întuneric.

— Asta se întîmpla cînd nu mă pricepeam.

— Ei, atunci poftim, priceputule ! spuse Iulia Lvovna şi coborî uşurel de pe scară.

Volodea zbură într-o clipă pe treapta de sus. Se aşeză comod şi cercetă siguranţele la tablou. Scoase din buzunar, unde avea tot felul de nimicuri tehnice, o sîrmă subţire şi o răsuci pe un creion. Deodată se făcu lumină. Becul de pe coridor clipi brusc şi se aprinse. Se luminară şi odăile, în care era întuneric din pricina plăcilor de furnir puse la ferestre, în locul geamurilor sparte. Spiralele reşoului electric, pus la priză, se înroşiră şi ele treptat. Volodea coborî de pe scară încet şi atît de maiestuos, ca un orator care descinde jos de pe soclu.

— Asta-i tot !

— Bravo, Dubinin ! îl lăudă Iulia Lvovna. Mare meşter eşti... mînă de aur...

— E un fleac — zise Volodea cu modestie.

— Hm, cum să-ţi spun... Totuşi asta-i o dovadă în plus că învăţătura e lumină... chiar electrică, iar lipsa de învăţătură, întunecime, şi încă în toată casa — glumi Iulia Lvovna. Nu-i aşa, Svetlana ?

— Şi eu aş putea să fac asta — zise Svetlana, jignită, ridicînd din umeri — dar tu niciodată nu mă laşi.

— Nu prea am încredere în talentele tale tehnice.

Iar Volodea, mîndru că talentul lui tehnic este preţuit la adevărata valoare, se şi apucă să fixeze în şuruburi un zăvoraş smuls de la fereastră. Ciopli pragul cu cuţitul, şi uşa începu să se închidă ca şi înainte. Astupă o crăpătură la altă fereastră, drese un scăunaş rupt, găsi unele defecte la reşoul care funcţiona perfect şi, în genere, desfăşură o activitate atît de furtunoasă, încît Iulia Lvovna îi luă delicat reşoul electric din mînă şi îi spuse :

— Prea multă bătaie de cap ! Mulţumesc, Dubinin. Ajunge !

Dar Dubinin amîna mereu convorbirea pentru care, la drept vorbind, venise la profesoară. Se frămînta în loc, la masă, uitîndu-se la plafonul cu tencuiala crăpată, căzută din loc în loc, după bombardament. Căută ceva de care să se mai apuce. Voia să lase aici o amintire plăcută.

Svetlana băgă de seamă stinghereala lui :

— Volodea, ce-ai tu astăzi ? Eşti aşa...

— Cum aşa ? Sînt la fel ca totdeauna

— Ei, lasă... că doar văd eu.

— Sveta, dar voi nu plecaţi nicăieri ?

— Unde să plecăm ? Aud că la Taman e primejdios să pleci : se bombardează strîmtoarea. Ieri au scufundat o şalandă cu evacuaţi. Nu. Eu şi mama vom rămîne aici...

— Noi plecăm astăzi la Starîi Karantin, la unchiul Griţenko — o înştiinţă cu greu Volodea, aproape cu un aer de vinovăţie. Iar după aceea poate va trebui să plec şi eu... la bunica...

— Va să zică, totuşi te evacuezi ? îl întrebă Svetlana, dar parcă i se tăiase glasul. Se uita la dînsul cam de sus, cu capul răsturnat pe spate, în semn de oarecare superioritate, vrînd să arate într-adins că ea e mai înaltă decît Volodea. Şi cîte discuţii n-am avut noi ! N-ai decît să te

evacuezi... poftim... numai că nu trebuia să rosteşti fel de fel de cuvinte pompoase : „Eu rămîn aici ! Pînă la capăt ! Orice s-ar întîmpla ! "

— Svetlana, se poate ? se amestecă în vorbă Iulia Lvovna. Ce înseamnă tonul ăsta ? Cine ţi-a dat dreptul să vorbeşti aşa ? Fără îndoială, ei trebuie să se evacueze. Dacă vor veni fasciştii aici, vor afla numaidecît că tatăl lui Volodea e comunist, că a fost pe vremuri partizan roşu şi că astăzi e mobilizat în flotă. De ce nu te gîndeşti la ceea ce spui ?

— Da, mă gîndesc ! începu să strige Svetlana. Eu mă gîndesc la ceea ce spun ! Dar el nu s-a gîndit la ceea ce a spus... Lasă-l, lasă-l... n-are decît să plece !

Svetlana se întoarse brusc, îşi vîrî în îndoitura cotului ascuţit capul său mic, pe care era încolăcită o coadă groasă, şi se lipi de peretele bucătăriei. Niciodată n-o mai văzuse Volodea pe preşedinta detaşamentului într-o asemenea stare sufletească. Se uita dezarmat cînd la Iulia Lvovna, cînd la ceafa Svetlanei (cu pufuşor blond, auriu, sub cozile desfăcute în două), care se cutremura de plîns. Ehehei, dacă ar fi ştiut Svetlana unde are de gînd să se „evacueze" el şi la ce bunică vrea să se ducă ! Straşnic ar fi dorit să-i povestească despre carierele de piatră, despre partizani, despre tot ceea ce aflase ieri ! Dar pentru nimic în lume n-avea dreptul să vorbească despre asta cu nimeni !...

— Isprăveşte, Svetlana, isprăveşte odată ! zise Iulia Lvovna, apropiindu-se de fiica ei şi îmbrăţişînd-o. Ce bocitoare te-ai mai făcut în ultima vreme ! De ce plîngi cu hohote ? Ce-i cu tine ? Poţi să-mi spui şi mie ? Prostuţo, de ce te-ai supărat aşa tare ?

Svetlana tăcu, ştergîndu-şi ochii cu dosul mîinii. Nici ea nu se putea dumeri ce anume o supărase aşa de tare. Simţi deodată o îngrijorare pentru toţi şi pentru ea. O durea că Volodea Dubinin, totdeauna atît de curajos şi de neînfricat, pe care ea îl socotea vrednic de adevărate isprăvi vitejeşti, pleca deodată, împreună cu maică-sa, cît mai departe de primejdie, supus ca oricare băieţaş, la fel ca şi ceilalţi... Dar maică-sa are desigur dreptate : familia Dubinin trebuie să plece de aici.

Svetlana se linişti, îşi îndreptă cozile şi se întoarse spre Volodea. Văzu că Volodea ţinea stîngaci în mînă un pachet învelit în hîrtie de ziar.

— Ce ai acolo ? întrebă curioasă Svetlana, clipind din genele lungi, scăldate încă în lacrimi.

Volodea desfăcu repede pachetul, mototoli hîrtia şi, după ce căută cu ochii un loc unde s-o arunce, o băgă în buzunar. În palma lui se ivi o minunată grotă în miniatură, făcută din scoici şi din pietricele marine. Intrarea grotei era închisă cu o portiţă de grilaj, făcută din hîrtie groasă, aurie. Printre gratii se zărea o peşteră micuţă, singuratică...

— Asta-i grota lui Puşkin — lămuri Volodea. Eu am făcut-o la Artek. Am lucrat-o după natură. Acolo este o grotă ca asta. Se numeşte grota lui Puşkin.

— Cum, singur ai făcut-o ? Uite, mamă, ce frumoasă e !

Volodea puse miniatura pe masă şi se dădu puţin în lături.

— V-am adus-o dumneavoastră — rosti el, cu o voce dintr-o dată foarte groasă — ca o amintire din partea mea. Iată... înăuntru se aprinde un bec. Trebuie numai s-o pui la priză.

Întinse mîna de departe şi, fără să se apropie de grotă, pentru a arăta că nu-i mai aparţine, Volodea puse ştecherul la priză. O lumină roşie izbucni înăuntrul grotei.

— Ce lucruşor drăguţ ! se minună Iulia Lvovna. Ah, Dubinin, Dubinin, ce bătaie meriţi tu, dar n-are cine să ţi-o dea. Ce bine ai fi putut învăţa ! Puteai să fii primul în clasă !

— Iulia Lvovna, în timpul din urmă doar am început...

— N-am nimic de zis, Volodea, dar ai fi putut învăţa şi mai bine.

— Iulia Lvovna, cum se va sfîrşi războiul, am să vă arăt eu ce pot.

— Bine, Volodea, o să aştept. Deocamdată, eu şi Svetlana luăm grota aceasta numai în păstrare. Ai muncit atîta la ea !

— Nu, nu ! Nu în păstrare, ci de tot. V-o dau ca amintire din partea mea.

— Bine, mulţumesc, Dubinin... Svetlana, de ce nu-i mulţumeşti ?

— Mulţumesc, Volodea — rosti pe gînduri Svetlana. Îmi ziceam : ca ieri ai venit să-ţi iei rămas bun de la noi înainte de a pleca la Artek. Ţii minte ? După specta-

colul cu „Floarea purpurie". Oare toate acestea s-au petrecut nu demult? Şi serbarea, şi 1 Mai... Parcă au trecut o sută de ani de atunci...

Şi Volodea se gîndi ce adînc se cufundase în trecut Artekul cu focurile lui colorate de artificii deasupra mării, cu zilele lipsite de griji din tabără.

— E timpul să plec — zise Volodea. La revedere, Iulia Lvovna, rămîneţi cu bine! Şi tu, Svetlana...

Volodea, stingherit, fără să se uite, întinse Svetlanei mîna. Iulia Lvovna îl chemă mai aproape:

— Vino încoace. Uite aşa. Să trăieşti! Totuşi, să ai puţină grijă de tine. Gîndeşte-te la măicuţa ta. Adu-ţi aminte cîteodată şi de mine. Din cînd în cînd mai aruncă-ţi ochii în carte, ca să nu rămîi în urmă. Ţi-aduci aminte cum... dar nu, n-ai de unde să-ţi aduci aminte de asta. În cărţile de copii de odinioară scria aşa: „Copii, ca pe-o boală lenea s-o goniţi: o pagină zilnic, măcar, să citiţi". Tu repetă măcar cîte o jumătate de pagină. Ne-am înţeles? Altfel, bagă de seamă, să ştii că după război ai să capeţi de la mine numai „insuficient". Se sili să zîmbească: Hai, Dubinin, vino să te sărut...

Cuprinzînd cu degetele sale lungi tîmplele lui Volodea, neastîmpăratul ei elev, profesoara îl sărută apăsat pe frunte, apoi îl împinse uşurel cu palma tot pe frunte, făcîndu-i parcă semn s-o ia la drum...

Tuşind, fiindcă i se părea că-l zgîrie ceva în gît, Volodea ieşi în goană din locuinţa profesoarei. Ascultînd paşii săi repezi care se îndepărtau, Iulia Lvovna îi spuse Svetlanei:

— Ba-i foarte bine că-l ascund undeva mai departe. Dacă vor veni nemţii aici, ar fi vai de pielicica lui. Ah, ce drac împieliţat. Cîtă bătaie de cap am avut şi eu cu el. Dar mi-e drag totuşi broscoiul ăsta holbat.

— Dar nu seamănă de loc cu un broscoi, mamă! zise Svetlana, luînd pentru întîia oară apărarea lui Volodea.

— Bine, iartă-mă. Dar parcă voi l-aţi poreclit aşa pe Dubinin din pricina ochilor săi...

Volodea porni pe bulevardul Primorski: voia să mai privească o dată marea de pe ţărmul atît de drag lui. Era o zi posomorîtă, rece... Ţărmul Tamanului era învăluit în ceaţă. Cioburi de ghivece sparte se tăvăleau pretutindeni pe bulevard. Marele leu de piatră, care veghea

deasupra balustradei, era aproape decapitat. O schijă îi luase jumătate din cap. Bănci ude, cu picioarele în sus, zăceau îngrămădite în pavilionul de scînduri al orchestrei.

Volodea coborî pînă jos, pe plajă. Marea parcă îl recunoscuse: valuri mărunte săriră în întîmpinarea lui, încercînd parcă să sărute cu buzele lor sărate obrajii lui Volodea. Se vînturau la picioarele lui şi se gudurau ca şi Bobik.

Volodea îşi aduse aminte, oftînd, de căţelaşul lui credincios. Acum cîteva zile, Bobik se luase pe ţărm după nişte marinari militari, care îl ademeniseră pe şalupa lor de patrulare...

După ce stătu cîtva timp singur în faţa mării, Volodea plecă în oraş. Trecu încă o dată pe lîngă colţul unde şedea păsărarul Kiriliuk, străbătu toată strada Lenin şi ajunse pînă la colţul străzii Krestianskaia; se urcă pe cunoscuta scară a lui Konstantinov, fiul de negustător; stătu puţin pe strada Pirogovskaia, în faţa clădirii mutilate, unde mai înainte fusese şcoala lui, şi se îndreptă spre casă: trebuia să se pregătească de plecare.

Capitolul V

ADIO, LUMINĂ A ZILEI !

Autocamionul mare mîna pe şosea, de la Kerci la Starîi Karantin. Volodea şedea în cabină, lîngă şofer. Era mîndru de încrederea ce i se arătase. La un semn al şoferului, el punea mîna pe maneta de alamă şi o trăgea spre dînsul, schimbînd viteza. Iar Evdokia Timofeevna, Valia şi unchiul Griţenko şedeau pe platformă, peste încărcătura bine acoperită cu o prelată, printre boccele, lăzi şi tot felul de calabalîc din gospodărie.

— Dusia, să hotărîm deci — zise unchiul Griţenko. În caz de ceva, eu îl iau pe Vova cu mine în carierele de piatră. Am şi vorbit cu comandantul detaşamentului nostru. El e de acord. Îl cunoaşte pe Nikifor. Va fi şi Vanka al meu acolo, cu noi. O să am grijă de amîndoi. În privinţa asta, nu fi neliniştită.

— Dar Vovocika e încă pui cu caş la gură — rosti îndurerată Evdokia Timofeevna. Ce-o să facă el singur acolo ? Şi la ce vă poate fi de folos ?

— Cît priveşte folosul... vom vedea noi. Dar acum nu despre asta-i vorba. Acolo o să am eu grijă de dînsul. Cum poţi lăsa sus pe unul ca ăsta, dacă vin fasciştii ? Ce ? N-ai pătimit destule de pe urma firii lui ? Parcă în timp de pace puţină bătaie de cap ai avut cu el ?

— În privinţa asta ai dreptate, aşa e... totuşi parcă mi-e frică... Ce are să facă el acolo fără mine ?

— Tu să te descurci fără dînsul... nu-i duce lui grija.

— Vai, mi-e frică, Ivan Zaharovici... mă tem totuşi !

— Dacă ar rămîne băiatul cu tine, ai avea mai multe necazuri. Aşa însă, fără el, ai să poţi îndura vremurile astea grele şi ai să-i poţi da şi Niuşei o mînă

de ajutor, să vadă de casă. Singură n-ar putea s-o scoată la capăt. Ştii că-i bolnăvicioasă... Pe lîngă asta, mai e şi însărcinată : aşteptăm către primăvară să nască. Ce poţi să faci ! Iar în subterană nu-i chip s-o iau : nu-i îngăduie sănătatea. Altfel v-am fi luat pe toţi acolo...

În primele zile ale lunii noiembrie, geamurile dîrdîiau, iar vasele zăngăneau în căsuţa unchiului Griţenko, unde locuia acum familia Dubinin. Bubuituri puternice, surde, înfundate parcă, veneau dinspre Kamîş-Burun.

Unchiul Griţenko, palid şi preocupat, se întoarse noaptea din carierele de piatră. Îşi curăţă mult timp urechile pline cu sfărîmături de calcar, apoi îi chemă încet pe Vanea şi pe Volodea :

— Măi băieţi, fiţi gata ! Fascistul se apropie de Kamîş-Burun. Azi-mîine trebuie să coborîm în subterană. Aşadar, să fiţi în regulă cu toate. Cum se va da ordinul, cît ai clipi, să fiţi acolo ! Să nu faceţi nici un pas fără învoirea mea.

Volodea şi Vanea, cărora încă nu li se dăduse voie să coboare în carierele de piatră, umblau toată ziua prin curtea pietrăriei, ajutîndu-i pe cei mari : descărcau alimente, lădiţe cu cartuşe, saci cu făină ; cărau în ascensor saltele, dădeau de-a dura butoiaşe. Băieţii erau bucuroşi că treaba se făcea aşa de gospodăreşte. Ce nu se cobora în subterană prin galeriile laterale ? ! Lădiţe, un acordeon cu învelitoare, plăpumi strînse sul, dulapuri... Dar fără îndoială că cel mai mult îi încîntă pe băieţi că minerii, adică cioplitorii de piatră, după ce îi goniră pe copii cît mai departe de gura principală a puţului, coborîră în subterană nişte obiecte grele, acoperite grijuliu cu prelate sau cu foi de cort : numai un om cu totul necunoscător într-ale milităriei n-ar fi ghicit că era vorba de mitraliere.

Uneori, Ziabrev ieşea la suprafaţă din fundul carierelor de piatră. Băieţii îl recunoşteau de departe, după statura-i înaltă şi bine făcută, şi se repezeau în întîmpinarea lui. Iar comandantul le făcea semn strengăreşte din ochii săi veseli, negri, pe sub sprîncenele-i dese, săltate brusc în sus :

— Hei, pionierilor ! Merge treaba ?

— Tovarăşe comandant — îl întrebă încet Volodea — coborîm curînd în subterană ?

— Toate la vreme lor — zise glumeț comandantul. O să ne săturăm de stat dedesubt. O să vrei să ieși la suprafața pămîntului.

— Ba n-o să vreau de loc !

— Prost ai fi. Cît mă privește pe mine, n-am de gînd să stau acolo toată viața. Comandantul se îndreptă spre mașina mică, verde — cu marca „M.K." — și strigă de departe la șofer : Emelin, hai să pornim spre oraș. Mă lași la comitetul orășenesc, la tovarășul Sirota.

O ceață rece, deasă ca pîsla udă, începu să se tîrască dinspre mare : plutea pe văi și ascundea înălțimile din vecinătate. Parcă spațiul lăsat vieții se strîmta zi cu zi.

Iar dincolo de ceață, bubuiau tunurile fără încetare. Vuietele războiului se deslușeau din ce în ce mai limpede și mai aproape.

În ziua de 6 noiembrie, dimineața, înainte de a pleca spre carierele de piatră, unchiul Griținko scoase din sertarul de jos al unui scrin un steag roșu, înfășurat, și-i spuse lui Vanea să se urce pe acoperiș.

— Ajută-l și tu, Vovka. Fixați-l cît mai bine. Mîine e sărbătoare. Las' să-l vadă lumea... Mai sus, flăcăiașilor, să strălucească din depărtare ! Să-și aducă aminte lumea de numele tîrgușorului nostru : Partizanul Roșu. Așa i se spune încă din 1919 și așa o să i se spună în vecii vecilor !

Volodea și Vanea înălțară prăjina cu steagul pe acoperișul de țiglă al căsuței. De sus se vedea bine tot tîrgușorul. Băieții observară că și pe celelalte acoperișuri din Starîi Karantin începuseră să se ivească steaguri roșii, de sărbătoare. Ceața grea părea că-i răsuflarea mării... ca și cum dincolo de țărmurile povîrnite clocotea zarea aprinsă. Peretele de ceață care se înalță dincolo de Kamîș-Burun ascundea toate împrejurimile. Dar dincolo de peretele acesta se auzeau împușcături, salve de artilerie. Răpăiau mitralierele, țăcăneau sec și des armele automate. Uneori ceva trecea țiuind pe deasupra lor înspre oraș. Și îndată se auzea de acolo un bubuit răsunător, care se rostogolea fără grabă asupra întregului ținut.

Iar steagurile purpurii, luminoase fluturau în vînt deasupra căsuțelor albe din Starîi Karantin.

Oamenii se felicitau între dînșii cu glas scăzut, dar semnificativ și plin de nădejde :

— Fîlfîie steagurile...

— Sărbători fericite !

— Vai, nu ne închipuiam că o să întîmpinăm astfel cea de a douăzeci și patra aniversare...

— Blestematul de Hitler ! S-a legat de capul nostru. Ne-a zdrobit viața noastră pașnică !

— Steagurile dragi, uite, fîlfîie...

— Numai lașii n-au arborat steaguri : s-au pitit după obloane.

— Dar parcă mulți sînt dintr-ăștia ? Unul-doi, atît. Chiar acum am trecut prin tîrgușor : pretutindeni fîlfîie, roșii ca focul, steagurile.

Doi cercetași din detașament, Vajenin și Șulghin, se întoarseră pe sub seară din Kamîș-Burun. Îi întîmpină Griținko, care era de santinelă la gura puțului principal al carierelor de piatră.

— Ei, cercetași, ce vești noi și bune ne-aduceți ?

— Noi, puține ; bune, încă și mai puține — răspunse Vajenin.

— N-ați văzut nemți la Kamîș-Burun ?

— Am văzut, ba i-am și auzit — răspunse scurt cercetașul, posomorît.

— Au și intrat în Eltighen. Ai noștri au făcut acolo un baraj de artilerie... I-au oprit puțin — lămuri cercetașul mai în vîrstă, Șulghin. Stau gata să năvălească asupra Kerciului. Au și anunțat, fălindu-se, că mîine vor fi acolo. Adică, hop, armata germană, tocmai în ziua aniversării Revoluției din Octombrie, a ocupat orașul Kerci, unul dintre cele mai însemnate centre industriale ale Crimeii... și așa mai departe. Am citit manifestele lor. Dar o să mai vedem noi. Doar ai noștri n-o să le iasă înainte cu plăcinte calde. Numai că hitleriștii au concentrat în punctul acesta forțe puternice : aproape fiecare soldat are armă automată.

— Au și tancuri multe — remarcă Vajenin.

— E aici comandantul ? îl întrebă Șulghin pe Griținko.

— A coborît în subterană, la statul-major.

Amîndoi cercetașii se îndreptară spre gura puțului, unde funcționa ascensorul.

...În tîrgușorul întunecat se lăsase liniștea. Numai dinspre Kamîș-Burun, de unde mai înainte venea surd

murmurul domol al fluxului, se auzeau acum împușcături și răbufnirile exploziilor.

Deodată, pe o stradă întunecoasă, nu departe de intrarea în curtea carierelor, răsună limpede :

— Vorbește Moscova !

Locuitorii tîrgușorului se strînseră în întuneric, împrejurul singurului megafon, care nu fusese încă ridicat de pe stîlp. Se auzeau porți și uși trîntite... Oamenii ieșeau fuga din case. Volodea și Vanea se repeziră și ei într-acolo.

Dinspre mare și dinspre Kamîș-Burun sporea vuietul exploziilor, al salvelor de artilerie și al deselor împușcături de armă. Oamenii își puneau la ureche palma, ca o pîlnie, ca să audă mai bine transmisiunea din Moscova. Cînd răsuna vreo explozie prea puternică în vecinătate, lumea, mînioasă, se ferea într-o parte. În noaptea rece de război, cu ceață și cu vînt, printre trosnete și bubuiturile care se auzeau în apropiere, se desprinse glasul tovarășului Stalin :

„...Insuccesele Armatei Roșii nu numai că n-au slăbit, ci, dimpotrivă, au întărit și mai mult atît alianța dintre muncitori și țărani, cît și prietenia dintre popoarele Uniunii Republicilor Socialiste Sovietice..."

Partizanii ieșeau din galeriile subterane și veneau în goană prin întuneric.

„...Pătrunzînd în adîncul țării noastre, armata germană se îndepărtează de spatele său, este nevoită să acționeze într-un mediu dușmănos, este nevoită să-și creeze, într-o țară străină, un nou spate, care, pe deasupra, este în permanență destrămat de către partizanii noștri. Toate acestea dezorganizează din temelii aprovizionarea armatei germane, o silesc să se teamă de spatele său și îi ucide încrederea în trăinicia poziției sale..."

Cînd se auziră ovațiile răsunătoare și fără sfîrșit de la Moscova, oamenii din jurul stîlpului cu megafonul, în întuneric, fără să țină seama de nimic, ridicară mîinile deasupra capului și începură să aplaude. În clipele acelea, ei nu mai auzeau vuietul sinistru al luptei care se apropia, nu auzeau șuierul proiectilelor care treceau pe sus, ascultau numai tunetele de aplauze entuziaste care răsunau la Moscova. Auzeau numai bătaia inimii lor înflăcărate, încălzită din nou de o mare nădejde. Auzeau aplauzele lor înfrățite.

Aplauzele încetară. Un foșnet al întinderii necuprinse se desprinse din megafonul pierdut în întuneric. Oamenii începură să se împrăștie. Dar cîteva pîrîituri răsunară sonor în megafon, și un glas de femeie comunică rar și trist, dar foarte puternic (își dădeau seama că vorbește cineva aici, aproape) :

— Atențiune ! Aici stația raională de radioficare. Ne adresăm tuturor. Cetățeni, peste cinci minute părăsim vremelnic tîrgușorul Kamîș-Burun. Această stație își suspendă activitatea pînă la eliberarea de sub cotropitori. Moarte ocupanților fasciști !

O pocnitură răsună în megafon. Din el se revărsă parcă un pustiu negru — pustiul morții. Și acest pustiu pătrunse în multe inimi. Chiar cei mai curajoși simțiră în inima lor un fior de gheață. Oamenii voiau să ajungă cît mai repede la lumină, la căldura focului din cămin, să fie cît mai aproape de prieteni. Fiecare voia să simtă cu cotul lui cotul unui tovarăș de luptă, al unui om de nădejde. Voia să iasă din lumea asta înnegurată, pustiită, în care fioroșii năvălitori își și făcuseră apariția.

La gura carierelor de piatră, unde abia-abia clipea o baterie electrică de buzunar, acoperită de palma lată a comandantului, partizanii îl înconjurară pe Ziabrev. Vanea și Volodea se strecurară și ei acolo. Băieții auziră vocea limpede și sonoră a comandantului :

— Chiar acum s-a întors a doua patrulă a noastră de cercetași, Șustov și Vajenin. Inamicul e la Kamîș-Burun. Fixez pentru mîine coborîrea în subterană. Să se comunice aceasta de îndată celor cartiruiți sau care locuiesc în tîrgușor. Să se pună străji puternice la toate intrările. Mîine în zorii zilei, la ora șapte fix, se va arunca în aer gura puțului principal. Tovarășul Jucenkov să ia toate măsurile, conform ordinelor...

— Le-am și luat — răsună în întuneric glasul mohorît, preocupat al lui Jucenkov.

— Repet : să se verifice cine din efectiv se mai află la suprafață. Ordon ca în zorii zilei să intre cu toții în carierele de piatră. Din momentul acela, nimeni n-are voie să iasă la suprafață, fără aprobarea mea. E limpede pentru toți ? Are cineva de pus vreo întrebare ?

Ridicînd mîna ca la școală, Volodea se întinse spre comandant :

— Îmi dați voie ?

— Cine-i acolo ? Comandantul se aplecă și lumină cu bateria electrică fața lui Volodea, care își mîji ochii. A-a, pionierul... Zi, ce vrei să spui ?

— Ne dați voie, mie și lui Vanea, să plecăm chiar acum ?

— Dar cine vă oprește ? Deocamdată sînteți încă la suprafață. Dacă ne coborîm, atunci s-a isprăvit, basta ! Stai acolo liniștit și nu mai scoți nasul afară.

— Tovarășe comandant, uite ce voiam să vă spunem... Am observat în tîrgușor un depozit. Înainte stătea acolo o santinelă, iar acum nu e nimeni. Ne-am strecurat să vedem ce-i înăuntru : sînt grenade. Trebuie să le aducem aici. Altfel o să pună fasciștii mîna pe ele.

— I-auzi ! Bravo, broscoiule ! Nu degeaba a pus un cuvînt pentru tine Griținko. Într-adevăr sînt grenade ? Nu cumva de spaimă ți s-au făcut ochii așa de mari ? Te pomenești că se tăvălesc în vreo magazie niscai fuse sau pătlăgele vinete ?

— Ce pătlăgele ! Sînt grenade adevărate. „Ef-1". Drept cine mă luați ? Le cunosc ! Întrebați-l și pe Vanea.

— A ! Dacă adevărește și Vanea, totul e-n regulă ! zise comandantul, zîmbind în întuneric. În fața unei asemenea autorități, eu, bineînțeles, mă dau bătut ! Puteți să ne arătați drumul ?

— Fără îndoială ! Le-am fi cărat și singuri, dar sînt prea grele.

— Nu. Nu-i nevoie să le aduceți singuri. Trimit chiar acum oameni cu voi. Numai să lucrați repejor. Să fiți cu un picior aici, iar cu celălalt acolo ! Apoi, măi băieți, dați voi de știre în tîrgușor ca toți ai noștri să se adune în zori aici. Unchiul Griținko are lista, iar Vanea, ca băștinaș, o să-i găsească. Hai, înainte marș !

— Am plecat, băștinașule — îl înțepă Volodea pe Vanea.

Volodea dormi ultima noapte la suprafața pămîntului, în căsuța lui Griținko.

În timpul nopții, maică-sa se apropie de cîteva ori de patul în care dormeau Volodea cu Vanea. Îi înveli

mai bine cu plapuma pe băieți și își astupă gura cu pumnul, ca să nu înceapă a geme și a plînge din pricina neliniștii care o chinuia. Cînd printre storurile de hîrtie albastră de camuflaj începură să se strecoare primele răsfrîngeri ale revărsatului, unchiul Griținko se și dădu jos din pat, începu să meargă apăsat, cu picioarele goale, prin casă și ridică storurile, lăsînd să pătrundă în odaie lumina tulbure, rece ca gheața, a zorilor abia mijind. Îi zgîlții pe băieții care dormeau tun :

— Hai, flăcăiașilor, scularea !

Băieții se îmbrăcară căscînd. Cum erau după somn, îi cuprinse o înfiorare de frig. Evdokia Timofeevna și Valia făcuseră focul la plită și puseseră de ceai. Mătușa Niușa rămăsese în pat : se simțea prost de tot în vremea din urmă.

Băieții se spălară în curte cu apă rece și se înviorară numaidecît. Intrară înăuntru și se așezară la masă. Evdokia Timofeevna nu se dezlipea de fiul său. Mătușa Niușa îi spuse încet, din pat :

— Bea ceai, Vovocika... cine știe cînd o să mai apuci a te ospăta ! Mănîncă, scumpul meu... Vanicika, ia și tu, dragă, ia chifle, pune-le în săculeț... nu mai avem pentru cine le păstra... Vai, copilașii mei, copilași...

Suflînd din greu, băieții mestecau scovergile reci, rămase de cu seară, și sorbeau ceai fierbinte din farfurioare.

Pe fereastră se vedea cum se ridica încet ceața. Cerul tremura în ape trandafirii. Și iarăși mașina de război începu să lucreze, aproape, din ce în ce mai zgomotos.

— Hai, flăcăiașilor, beți mai repede ceaiul ! Ne așteaptă. Trebuie să executăm ordinul.

— Ce-ai să faci tu acolo, Vovocika ? Nici nu pot să-mi închipui ! rosti Evdokia Timofeevna, cu un ton de dojană.

— Mamă, te rog nu te mai frămînta atîta pentru mine. N-are nici un rost ! Mai bine ai grijă de tine. Și ține minte ce ți-a spus ieri unchiul Vanea. Ce-ai să răspunzi dacă te întreabă cineva de mine ?

— Țin minte, țin minte, Vovocika... o să spun : „Volodea a plecat la bunica".

— Ține minte: la bunica. Vezi să nu scapi vreo vorbă. Asta-i doar un secret militar, o taină. Înțelegi?

— Cum să nu înțeleg, Vovocika! răspunse supus mama, abia stăpînindu-și lacrimile. Vai, Vovocika, Vovocika! Cel puțin de te-ai purta mai cu băgare de seamă. Să nu faci vreo prostie.

— Și tu, Valentina, vezi să-ți ții gura, să nu spui cuiva unde am plecat. Trebuie să pricepi și tu.

— Bine-bine, te rog nu-mi da mie povețe. Ți-ai și luat nasul la purtare.

Unchiul Griținko îl chemă pe Volodea mai la o parte:

— De ce vorbești așa, de-a bătul, cu sora ta? Nu uita că-i mai mare. O să vă întreacă ea la treabă pe toți și în toate...

— Cum în toate? întrebă jignit Volodea.

— Adică n-o să se ducă să trăncănească de pomană. Nimeni n-o să afle de la ea nimic.

— Și ce-ar putea să afle de la ea?

— Ce, ne-ce! Ceea ce nu trebuie să știți voi.

Fără să înțeleagă ceva, Volodea îl privi pe Ivan Zaharovici. Știa el că nu poți scoate multe de la unchiul Griținko.

— Nu cumva și ea este?... întrebă cu jumătate de gură Volodea.

— Dar tu ce crezi?... mormăi Ivan Zaharovici. Asta-i fată, nu glumă! Tu și Vanea n-aveți decît de învățat de la dînsa. Adevărată comsomolistă! Ar fi vrut și ea să meargă cu noi. Dar trebuie să rămînă. Fiindcă își cunoaște datoria, respectă ordinele. Nu-i ca Vanea, care ți-a spus totul numaidecît...

— Unchiule Vanea — zise Volodea, tresărind — ce-i cu ea? Va să zică i s-a dat și ei o sarcină?

— Ce sarcină? Care sarcină? Ce vorbe sînt astea!? izbucni mînios unchiul Griținko. Tu să le știi pe ale tale și să taci din gură. Mai bine gîndește-te cine rămîne cu mătușa Niușa și cu maică-ta. Trebuie să aibă grijă cineva de ele.

Dar Volodea își dădu seama că unchiul Vanea îi ascunde iarăși ceva.

— Va să zică și ea... — zise Volodea. Așa e, unchiule?

— Dar tu cum ți-ai închipuit?

— Bravo, Valecika! exclamă uimit băiatul, rostind răspicat cuvintele.

— Ei, gata — încheie unchiul Griținko.

Strîngînd bagajele celor ce plecau, Valia ieși în tindă ca să ia un sac dintr-o ladă. Volodea țîșni după dînsa. În tindă era întuneric, dar băiatul auzi capacul lăzii pocnind și simți că soră-sa e alături.

— Valentina — începu Volodea în șoaptă — ești supărată pe mine? Poate că am spus și eu vreo vorbă nelalocul ei. Lasă! Tu știi că țin la tine, la drept vorbind. Ceea ce fac, fac numai din obișnuință. În întuneric, Volodea îi strînse ușor mîna — odinioară așa de moale, iar acum atît de aspră și de pîrlită. Valia, dar de ce-ți sînt mîinile așa?

— Mi-au crăpat. În ultimul timp am avut mult de spălat. Am dat ajutor la spital — lămuri Valia, fără să-și retragă mîna.

Volodea strînse tare, cu amîndouă mîinile, palma surorii sale. Respecta acum foarte mult mîna surorii lui, mîna aceasta pîrlită, harnică, crăpată...

— Valia — adăugă încet Volodea. Hai să ne luăm de-aici rămas bun. Nu-mi place față de toată lumea... Încep îmbrățișările și clipirile repezi din ochi... Tu să nu mai ai pică pe mine.

— Ah, Volodka, Volodka! Tot timpul mă cert cu tine; iar cînd nu ești acasă, nu-mi mai aflu locul. Dar mama... Volodea, fii totuși mai prevăzător. Te rog...

— Bine! o asigură Volodea. Și mai degrabă să ai grijă de mama. Dacă vezi că se frămîntă prea mult cu gîndul la mine, liniștește-o... abate-i gîndurile în altă parte.

— Cum să i le abat? Ești încă prostuț, Vovka!

— Totuși caută...

— Bine, o să încerc.

Se îmbrățișară în întuneric. Volodea se ciocni stîngaci de gîtul și de bărbia surorii care era mai înaltă decît dînsul, iar ea îl cuprinse cu putere pe după umeri și îl sărută pe amîndoi obrajii. Apoi, Volodea, smiorcăindu-se în întuneric, o întrebă cu băgare de seamă:

— Valia, ai primit și tu o însărcinare?

Simți în întuneric că soră-sa se trage puțin la o parte:

— Nu-i vremea flecărerilor fără rost! Hai, Volodea, să ne pregătim de plecare.

Apoi unchiul Griţenko îi rugă pe toţi să ia loc — ca înaintea unei călătorii lungi. Toţi se aşezară liniştiţi: care pe laviţă, care pe marginea patului, care pe un scăunaş, iar mătuşa Niuşa — în pat. Toţi se uitau drept înainte. O dimineaţă de toamnă, senină, amorţită de cel dintîi geruleţ, îşi cernea lumina pe chipurile palide ale celor două mame, ca şi pe faţa Valentinei...

...La intrarea în curtea carierelor de piatră, santinela, după ce dădu drumul unchiului Griţenko şi băieţilor, intră în vorbă cu dînşii:

— Măi flăcăiandrilor, aţi strîns pe toţi cei ce lipseau? Voi sînteţi, mi se pare, cei din urmă. Se uită în lista din mînă. Ba nu. Mai lipsesc două persoane. Uite-te că vin în fugă. Două fete, cu nişte legăturele în mîini, veneau zorite spre carierele de piatră. Santinela le opri: Staţi, porumbiţelor, staţi, fetelor! Nu vă grăbiţi aşa. Să verific mai înainte cine sînteţi.

— Dar ce? Ai orbul găinilor? se năpusti asupra santinelei o fată oacheşă, înaltă, cu ochi neastîmpăraţi şi îndrăzneţi. Ieri mi-ai dat mîna: bună ziua — adio! Şi acum nici nu vrei să mă cunoşti? Dă-mi drumul, birocratule!

— Nu vă dau drumul — zise santinela, roşind pînă în vîrful urechilor. Dacă-i ordin să controlez, o să verific după listă, cu toate că vă cunosc personal. Cum te cheamă?

— Ce zici, Ninka? Ai mai auzit una ca asta? rosti revoltată oacheşa, întorcîndu-se către prietena sa, o fată durdulie, bălaie, de vreo şaisprezece ani.

— Ce te mai pui cu el? îi răspunse cea blondă. Spune-i cum te cheamă, şi gata! Uită-te în listă. Pe mine mă cheamă Kovaliova Nina. Iar pe ea, Nadia Şulghina.

— Las-o să spună singură — se încăpăţînă santinela. Eu nu iau act de declaraţiile altora.

— Ptiu, să nu crăpi de ciudă? se îmbufnă de-a binelea Nadia Şulghina. Din capul locului mi-am dat seama că am de-a face cu un birocrat. Lasă, lasă, ai să-mi cazi tu în mînă, acolo jos!

— Dacă mă insulţi, să ştii că nu-ţi mai dau drumul de loc.

— Ei, îţi place una ca asta, Ninka? Hai înseamnă: Şulghina Nadejda Zaharovna. Uite, sînt trecută acolo, la sfîrşit. V-au pus aici pe toţi deştepţii!

Santinela însemnă fetele pe listă şi le dădu drumul; după aceea se întoarse spre băieţi şi le făcu din cap cu înţeles: adică... „Aţi văzut, cu mine nu merge"...

Fetele se îndreptară spre şopronul ascensorului. Bălana cea durdulie se uită îndărăt şi îşi apucă năvalnic prietena de mînă.

— Vai, Nadia, totuşi te-apucă groaza să cobori în subterană! Şi azi, uite ce zi senină e... Doar îi sărbătoare... Iar eu intru cu tine sub pămînt.

— Ia mai lasă astea... Dacă eşti cîrpă, stai mai bine după cuptor!

Dîndu-şi brusc prietena la o parte cu umărul, ea păşi cu hotărîre în ascensorul metalic, care tocmai se urcase din carieră.

— Hai, Ninka! O răsuflare mai mult sau mai puţin, totuna-i...

Fata cea durdulie sări şi ea în ascensor. Se lipi de prietena sa mai înaltă şi îşi roti ochii mari, trişti, asupra cerului:

— Adio, soare drag, adio, lumină a zilei!

Ascensorul parcă se prăbuşi în mină.

— Hai, flăcăiandrilor, să intrăm şi noi înăuntru — zise santinela. Acuma sîntem cu toţii, în păr. E ordin să nu mai dau voie nimănui nici încolo, nici încoace. N-auzi cum îşi face neamţul de cap? Parcă-i alături, după casa aceea. Uite cum bate... Să ne grăbim!

Băieţii se apropiară de gura carierei. Înaintea lor se deschidea o fîntînă neagră, parcă fără fund. Un iz stătut de hrubă venea de undeva din măruntaiele nevăzute ale carierelor de piatră. Se auzeau nişte bocănituri înfundate, pe care urechea abia le prindea. Volodea privi încă o dată în jos.

Deodată Dubinin nu se simţi în apele lui. Se uită îndărăt. Dimineaţa aceea senină, proaspătă, înfiorată de cel dintîi geruleţ, îl înviora. Cerul era limpede, trandafiriu. Soarele trebuia să răsară din clipă în clipă.

Într-adevăr, mitralierele răpăiau zgomotos undeva foarte aproape. Vîntul care se stîrnise în zori aducea miros de fum şi de ars. Totuşi te îngrozea gîndul să

cobori în negura necunoscută de sub pămînt, despărţindu-te de aerul proaspăt, de soare şi de cer.

Cînd cuşca de fier a ascensorului, rece, aburită, ieşi iarăşi din puţ şi se opri înaintea băieţilor, Volodea îşi dădu seama dintr-o dată că acum, cînd pune piciorul pe podeaua ascensorului, face un pas foarte însemnat, poate hotărîtor pentru întreaga lui viaţă. În timpul din urmă, ce multe lucruri bune şi frumoase se rupeau parcă de viaţa lui ! Artekul, modelele de avion cu aripi sonore, întinderile largi care ţi se desfăşurau înaintea ochilor de pe culmea dealului Mitridate, colegii, Svetlana Smirnova — totul rămăsese undeva departe, în urmă... Acuma îl părăseau copilăria lui spulberată, mama şi Valia, care rămăseseră deasupra pămîntului... Iar el trebuia să păşească în cuşca de fier şi să se prăbuşească sub pămînt, ştiind că acolo, în străfundurile care îi dădeau fiori, îl aştepta cu totul altă viaţă.

Volodea şi Vanea intrară amîndoi odată în ascensor. Se auzi un fluierat. Ascensorul se zgudui. Duşumeaua păru că vrea să fugă de sub picioarele băieţilor, năruindu-se cu repeziciune. Se apucară unul de altul.

Hotarul precis dintre lumină şi întuneric fulgeră pe dinaintea lor. Întunericul îi învălui. Răsuflarea adîncimilor îi întîmpină, ţîşnind de jos ca o adiere uşoară.

...Peste jumătate de ceas, cînd nu mai rămăsese nici picior de om în curtea carierelor, o explozie cumplită răbufni la gura puţului principal.

Grinzi, scînduri şi pietre zburară în înaltul cerului. În locul acela, pămîntul se ridică şi se răsturnă. Bolovani smulşi din loc se năruiră în gura puţului.

Pulberea de calcar se lăsa încet-încet.

Deasupra era linişte. Nici ţipenie de om.

Pămîntul înghiţise detaşamentul.

Capitolul VI

Prof. Ion Cristescu

CETATEA SUBTERANĂ

Aşa a plecat Volodea la bunică-sa...

Cînd ascensorul aduse băieţii în fundul carierelor de piatră, lumina electrică încă ardea acolo. Pereţi de calcar poroşi şi aspri, albi-cenuşii, susţineau bolta de piatră grea, neted cioplită, prin care trecea gura ascensorului. La dreapta şi la stînga se vedeau şinele : ele se pierdeau în semiîntunericul galeriilor subterane, care se încrucişau aici. Partizanii împingeau vagonete încărcate cu lădiţe, cu baloturi şi boccele. Ultimele pregătiri se isprăviseră înainte de coborîrea definitivă a detaşamentului în subterană. Uitîndu-se la lumina vie a becurilor electrice, la pereţii solizi şi siguri ai subteranei, la vagonetele încărcate care circulau, Volodea se linişti numaidecît şi îşi zise că deocamdată aici nu-i nimic prea înspăimîntător : „Parcă ar fi în metrou".

Băieţii se învîrtiră cîteva minute pe lîngă puţul principal, neştiind ce trebuie să facă. Toţi erau preocupaţi de treburi. Nimeni nu-i băga în seamă. Dar iată-l pe comandant ieşind cu paşi repezi din galerii, îngheboşîndu-se ca să nu atingă cu capul sîrmele electrice şi armătura de lemn :

— Toată lumea să vină aici ! Repede ! Cît mai este lumină. Din clipă în clipă poate s-o stingă de la uzină.

Oamenii începură să se strîngă din toate părţile la ascensor. Erau oameni în vîrstă, lucrători de la carierele de piatră, pescari din Starîi Karantin şi din Kamîş-Burun, muncitori de la combinatul metalurgic, îmbrăcaţi în salopete albastre, pe care le înălbise pulberea cernută de pe pereţii subteranei. Volodea observă printre partizani cîteva femei în vîrstă şi pe cele două codane pe care le întîlnise la intrare. Văzu şi cîţiva

copii : o fetiță de patru ani, pe care o ținea de mînă un băiețaș, după înfățișare elev în clasa întîi. Veniră încă doi băieți. Volodea îl recunoscu pe cel mai mare dintre dînșii : era Tolea Kovaliov, prietenul lui Vanea Griținko.

— Tovarăși ! Să facem apelul. Comandantul scoase o listă din buzunar. Vajenin Vlas Ivanovici.

— Prezent ! răspunse unul dintre partizanii pe care Volodea îi văzuse ieri întorcîndu-se din recunoaștere.

— Griținko Ivan Zaharovici !

— 'zent ! răspunse dîrz, milităreşte, unchiul Griținko.

— Griținko Ivan Ivanovici !

— De ce nu răspunzi ? îi șopti Volodea, dîndu-i un ghiont lui Vanea, care, emoționat că fusese numit ca oamenii mari — Ivan Ivanovici — nu-și putea aduna gîndurile. Uitați-vă, e aici ! strigă Volodea în locul lui.

— Ce-ai amuțit așa deodată ? îl întrebă comandantul pe Vanea. Deprinde-te cu ordinea. Cînd ești strigat, răspunde numaidecît.

— Aici — răspunse încet și pițigăiat Vanea.

— Așa da, acuma aud că ești aici — zîmbi comandantul și își urmă apelul. Așa... Dubinin Vladimir Nikiforovici !

— Prezent ! răcni din răsputeri Volodea.

— Nici așa tare nu-i nevoie — zise comandantul și clătină din cap, uitîndu-se vesel spre Volodea. Așa... Ei, Jucenkov este de față, Ziabrev... e și el aici...

Apelul urmă. Volodea își întorcea tot timpul capul, căutînd să cerceteze chipurile și să-i țină minte pe partizanii strigați. Iar Vanea, care-i cunoștea bine pe toți, îi dădea în șoaptă lămuriri :

— Șulghin, ăsta-i tatăl Nadiei, aceea care s-a luat la harță cu santinela.

— Lazarev Simion Mihailovici e prezent... — rosti comandantul.

Vanea dădu explicații :

— Ăsta-i șeful statului-major... a fost înainte de război director peste toate carierele de piatră, și peste cea de la Adji-Mușkai, și peste cea de aici. Iar Jucenkov — cel smolit, de colo — a fost directorul carierelor noastre de piatră.

— Lazareva Akilina Iakovlena !

— Asta-i nevasta șefului, mătușa Kilia. Toți o cunosc.

— Liubkin Efim Andreevici !

— O-o, să-l vezi pe ăsta ce trăsnit e. Strașnic de hazliu ! Am și făcut cunoștință cu dînsul.

— Manto Iakov Markovici !

— Uite-l, lunganul de colo. E bucătarul. De-ai ști ce poznaș e ! Ai să vezi.

Și așa Volodea cunoscu aproape pe toți oamenii cu care urma să locuiască sub pămînt. Erau aici și familii întregi : Kovaliov, Șulghin, Emelin, Lazarev... Multe femei n-au vrut să se despartă de bărbații lor. Copiii au ținut să rămînă lîngă părinți. Au preferat să ducă viața aspră de sub pămînt, fără lumină și fără aer proaspăt, decît să trăiască pe pămîntul cotropit de inamic.

— Și acum, cît mai repede — adăugă comandantul, după ce făcu apelul — toți trebuie să-și ocupe definitiv locul după indicațiile tovarășului Jucenkov, așa cum a hotărît conducerea detașamentului. Și vă rog să nu schimbați locurile fixate pentru fiecare. Îi rog, de asemenea, pe cei cu familii să se așeze de la început temeinic unde li se va arăta și să nu mai peregrineze din loc în loc. Altfel va fi aici șatră. Ați înțeles ? Iar acum, tovarășe Lazarev, te rog să pui santinele în toate sectoarele, în primul rînd în sectorul „Volga" și la statul-major. De altfel, tovarăși, vă comunic că în clipa aceasta declarăm stare de asediu. Vă rog să țineți minte că noi am venit aici nu ca să ne ascundem, ci ca să luptăm. Acesta — arată el, cu degetul, pămîntul și apoi de jur împrejur — acesta ne e frontul. Linia noastră de apărare. Asta e tot ce aveam să vă spun. Ivan Zaharovici vrea să adauge cîteva cuvinte.

Un om zdravăn, neobișnuit de spătos, cu un cogeamite cap, care din pricina greutății parcă îi intrase puțin între umeri, se desprinse de lîngă zid. Părea croit dintr-o bucată. Purta o salopetă de culoarea calcarului. Părea desprins chiar atunci din piatră. Făcu doi pași, rar, și se opri. Stătea cu ochii în pămînt. Dar cînd și-i ridică, Volodea se bucură și se minună fără voie : ce lumină liniștită și vie izvora din privirea aceasta, sur-

prinzător de sfredelitoare, de parcă ar fi vrut să străbată piatra.

— Asta e Kotlo, comisarul — îi comunică Vanea lui Volodea.

Comisarul zise :

— Voi fi foarte scurt, tovarăşi. Nu vorbe, ci fapte se aşteaptă de la noi. Sîntem cincizeci de oameni. Nu sîntem chiar aşa de mulţi, dar nici prea puţini, dacă fiecare va avea conştiinţa că este om sovietic, cetăţean al unei ţări cum încă n-a mai fost alta pe pămînt. Vom întîmpina greutăţi. Într-adevăr, noi ne-am pregătit bine. Ni s-au dat de toate — şi arme, şi hrană. Dar înainte de toate, noi trebuie să facem economie ; e greu de spus de pe acum cît timp vom fi nevoiţi să luptăm aici. Partidul ne-a însărcinat pe noi, comuniştii, să conducem această acţiune de partizani, sub pămîntul pe care, din clipă în clipă, îl va călca inamicul. Ce va aduce el, ce a şi adus, ştiţi cu toţii. Nu e nevoie să v-o mai spun. Dar duşmanul nu va avea tihnă pe pămîntul nostru ! Cît vom trăi, noi nu-l vom lăsa în pace ! Trupele noastre părăsesc vremelnic raionul Kerci, poate chiar şi oraşul. Noi însă rămînem. Tovarăşi, noi rămînem aici ! Comandantul v-a spus, şi pe bună dreptate, că noi n-am coborît aici ca să lîncezim, ci ca să luptăm. Aceasta este cetatea noastră subterană. Vom acţiona de aici. Nu vă făgăduiesc o viaţă tihnită. Dar sînt sigur că izbînda va fi a noastră. Pentru că eu cred cu tărie în voi, tovarăşi dragi... Tovarăşi, cred că fiecare dintre voi, bătrîni şi tineri, comunişti şi tovarăşi fără partid, comsomolişti şi pionieri, cred că fiecare va face totul ca să-şi îndeplinească datoria faţă de patrie. Iar cînd va bate ceasul, cînd va sosi sorocul să ieşim pe faţa pămîntului şi cînd vom vedea iarăşi steagul roşu fluturînd pe glia noastră, atunci oamenii se vor înclina cu adînc respect în faţa noastră, iar poporul va spune : „Adevăraţi oameni sovietici sînt în Starîi Karantin. Nu degeaba ne-am pus toată nădejdea într-înşii !“ Să îndreptăţim această nădejde !

Liubkin, un om bălan, cu faţa rotundă, care stătea lîngă comisar, începu să strige : „Ura !“ Dar comisarul îi astupă gura cu palma lui lată.

— Sst, gălăgiosule !... Nu aşa. Să strigăm „ura“ numai pentru noi. Am ridicat santinelele de sus şi nu

putem şti cine hoinăreşte deasupra, la gura puţului. Nu trebuie să facem nici un zgomot fără rost. Dar dacă vă îndeamnă inima, hai să spunem pentru patria noastră „ura !“ dar încet, să auzim numai noi.

Cincizeci de oameni, înghesuiţi între pereţii de piatră ai subteranei — vîrstnici, tineri şi copii — toţi rostiră încet, într-un glas, de trei ori :

— Ura... Ura... Ura !

Volodea simţi ceva cald în inimă.

Lumina clipi de trei ori. O dată cu întunericul care se aşternu pentru o clipă împrejur, înecînd totul într-o beznă de nepătruns, inima lui Volodea zvîcni şi ea de trei ori. Dar ce va fi cînd uzina electrică de la suprafaţă se va opri definitiv şi cînd sub pămînt lumina va pieri cu totul ? !

— Tovarăşi, să nu pierdem vremea. Acesta a fost un semnal al uzinei — răsună glasul stăpînit al comisarului. Aţi pregătit felinarele şi lămpile cu carbid ? Aprindeţi-le şi cu toţii să ne împrăştiem neîntîrziat la locurile noastre. Tovarăşe Jucenkov ! Vladimir Andreevici ! E totul gata ? Grăbeşte-te cît mai este curent ! E timpul să indici fiecăruia locul. În douăzeci de minute, toţi oamenii să fie la locul lor. Controlează totul, şi cît mai repede !

Abia apucară băieţii să intre într-o galerie laterală, şi lumina se stinse.

Întunericul adînc, nesfîrşit, ca o stihie, parcă le apăsa pe ochi nişte plăci late şi negre, care nu se mai ridicau. În beznă, Volodea se apucă de mîneca tunicii lui Vanea. La început nu putu zări nimic. Apoi, o slabă răsfrîngere de lumină începu să se clatine înaintea lui. Ochii i se obişnuiră puţin cîte puţin cu întunericul. Volodea băgă de seamă o lumină în depărtare. Dîre lungi, jucăuşe lunecau pe pereţi şi pe bolta joasă a galeriei. Ca nişte foarfece uriaşe, ele se strîngeau şi se desfăceau.

— Haidem ! De ce te-ai oprit în loc ? îi spuse Vanea. Trebuie să te deprinzi cu întunericul.

Volodea păşea în urma lui Vanea, dar deodată se lovi de un colţ de piatră ieşit în afară. Simţi cum îi creşte un cucui.

— Ţine mijlocul. Nu te lipi de perete — îl dăscăli Vanea, care era mai umblat. Stai să aprind lampa cu carbid. Nu voiam să cheltuiesc gazul fără rost !

Amîndoi se opriră. Vanea potrivi cu pricepere felinarul de miner pe care îl ducea în mînă. Pompă și aprinse un chibrit. O limbă subțire de flacără țîșni din felinar, ca o mină dintr-un creion automat. Flăcăruia se făcea cînd mai lungă, cînd mai scurtă, luminînd de jur împrejur, pe un spațiu restrîns, asperitățile tunelului și tavanul coborît, cioplit în piatră. Mai departe lumina se pierdea în întunericul care o absorbea, ca apa în nisip... În față, totul era din ce în ce mai negru, mai de nepătruns.

Merseră așa destul de mult. Deodată, Volodea simți că galeria coboară. Vanea îl duse în curînd într-o mică peșteră, tăiată într-o latură a unui coridor subteran, și lumină acest colțișor.

— Uite, aici vom locui noi — zise Vanea. Adu-ți lucrușoarele.

Ochii lui Volodea începură să se obișnuiască treptat cu semiîntunericul. Dubinin zări un fel de pat cioplit în piatră, pe care se afla o saltea mare de paie. Deasupra patului se vedea, scobită în perete, o mică firidă, în care puteai să pui un felinar sau o lampă.

Apoi Vanea își conduse prietenul prin cotloanele înguste de piatră, ca să-i arate cetatea subterană, care avea trei etaje, numite orizonturi. Sub pămînt, în locul calcarului scos, rămăseseră niște coridoare lungi — galeriile direcționale. Ele se încrucișau în toate direcțiile, alcătuind un labirint care se întindea pe cîțiva kilometri. De la suprafața pămîntului ajungeau pînă aici, prin niște galerii înclinate sau chiar niște fîntîni verticale, puțurile. Băieții se aflau acum la orizontul al doilea — la treizeci și cinci de metri sub pămînt. Aici era sectorul „Moscova". Vanea îi arătă de departe o santinelă, care stătea lîngă o firidă de piatră, unde lumina un felinar. Tot acolo, lîngă santinelă, erau ascunse în cuiburi de piatră două mitraliere cu țevile îndreptate la dreapta și la stînga, de-a lungul galeriei. La spatele santinelei se înălțau patru dulapuri, așezate la rînd, cîte două. La mijloc rămînea un loc de trecere, acoperit cu o foaie de cort. Aici era intrarea la statul-major. De acolo, pe deasupra și pe dedesubtul foii de cort, se strecura lumină. Se auzea glasul sonor al comandantului. Mai era și un al treilea orizont, cel de jos, adînc de tot, la șaizeci de metri sub pămînt. Acolo

se găseau depozitele de muniții. Majoritatea partizanilor locuiau la orizontul al doilea.

Volodea observă sîrme întinse pe jos, de-a lungul pereților, prin galeriile de piatră. Din cînd în cînd răsunau undeva niște sonerii răgușite. Vanea îl lămuri că în cetatea subterană se instalase o rețea telefonică. Erau telefoane la toate posturile de pază — și în sectorul „Volga", și în sectorul „Kiev", cel mai apropiat de suprafața pămîntului și, prin urmare, cel mai expus primejdiei. Iar toate posturile erau legate cu statul-major.

Băieții n-aveau voie să urce în sectorul „Kiev". Santinela le porunci să se întoarcă înapoi.

— Atunci, hai pe la bucătărie — propuse Vanea. Poate ne ospătează nenea Iașa Manto cu ceva, de bun venit în casă nouă...

Vanea mergea cu pași siguri înainte, luminîndu-și drumul cu felinarul. Volodea abia se putea ține după dînsul. Nu mai intrase de mulți ani în carierele de piatră. De altfel nu i se întîmplase niciodată să coboare la o adîncime așa de mare. Mergea cu capul tras fără voie între umeri ; tot timpul i se părea că o să se lovească neapărat cu creștetul de ceva ; cu fiecare clipă devenea din ce în ce mai puternică impresia că o monstruoasă imensitate de piatră îl apasă greu deasupra capului.

Într-o galerie lăuntrică, ceva se mișcă deodată cu zgomot și parcă mugi răgușit, nesigur. Apoi Volodea auzi niște clefăituri cadențate ca-ntr-un rumegat.

— Vanea, ce-i acolo ?

— Circul lui nenea Iașa ! răspunse vesel, de departe, Vanea, care o luase mai înainte. Avem aici, Vovka, un întreg ocol de vite. Ne-am asigurat cu de toate, fii pe pace !

Dinspre „circ" venea miros de fîn uscat și de bălegar — un iz atît de pașnic și de familiar — ciudat în întunericul din subterana plină de primejdii.

Făcură încă vreo sută de metri și cotiră. Volodea simți aburi de bucătărie, miros de carne friptă. În fața lor mijea o lumină. Se auzeau glasuri de femei și zgomot de vase. Peste un minut, băieții se treziră într-o mare încăpere subterană, pe bolta căreia jucau răsfrîngerile roșii ale flăcărilor ce ardeau vesel în vatră. Mă-

tușa Kilia și fetele pe care Volodea le văzuse dimineața în curtea carierelor trebăluiau în fund, la o masă de lemn. Iar un bărbat neobișnuit de înalt și de zdravăn, cu mînecile suflecate, cu o bonetă albă pe cap, într-un șorț de pînză groasă, stătea aplecat cu totul deasupra plitei.

— Bună ziua, nene Iașa, la mulți ani! zise Vanea și îl înghionti cu cotul pe Volodea, parcă prevenindu-l că acuși are să se întîmple ceva hazliu.

— Sper că-i zi, una la mînă! Sper că-i bună, două la mînă! răspunse nenea Iașa. Cît mă privește pe mine, eu mă afum aici de trei zile și habar n-am dacă-i zi ori noapte... Hai intrați, flăcăiandrilor, intrați! Dar cu cine ești, Vanea? „De unde-ai răsărit, mîndrețe de copil?"

Volodea era cît pe ce să se simtă jignit; dar Vanea începu repede vorba:

— E Volodea Dubinin. Nu-ți mai aduci aminte, nene Iașa? Ți-am vorbit de el. Se pricepe bine la electricitate. O să-ți dreagă, cît ai clipi, dinamul.

— Ho-ho — zise nenea Iașa, îndreptîndu-și trupul lîngă plită, dar îndată se prinse cu mîinile de cap: se lovise de tavan. Hait! Iar m-am pălit... Să notăm: a opta oară, în același loc. Nu s-ar fi putut oare construi bucătăria asta mai înaltă sau, în cazul cel mai rău, să fi luat un șef-bucătar mai scund? Aici e o contradicție absolută. Iar eu răspund pentru toate cu propriul meu cap. Însă ce nevoie am acum de dinam, cînd și așa îmi țîșnesc într-una scîntei electrice din ochi?... Ha! Dar ce mai chicotesc femeile astea acolo! Nu le băgați în seamă, băieți. Acuși e gata masa, măi flăcăiandrilor, un prînz cum n-ați pomenit niciodată pe pămînt, iar sub pămînt, garantez că încă n-ați mîncat așa ceva.

— Nene Iașa, ce avem azi la prînz? îl întrebă Vanea.

— Primul fel: soupe paysanne à la partisanne. Al doilea, fricassée de ovăz curat. Iar al treilea fel, pentru voi, pionierii, o gogoașă și una după ceafă. În cinstea cunoștinței noastre pot să vă tratez cu o porție dublă.

— Vai, nene Iașa, bine le mai zici! exclamă Vanea, entuziasmat.

Volodea rîdea din toată inima. Din capul locului, nenea Iașa parcă i se lipise de inimă. Îl mai văzuse și

înainte. Iakov Markovici Manto, bucătar-șef la cantină, mare sportiv, neîntrecut alergător, bun de glume, era numit în Kerci „Iașa motociclistul". Avea motocicleta lui — una dintre primele motociclete proprii din oraș. Nenea Iașa își petrecea tot timpul liber pe șaua de piele a calului său de oțel, care te asurzea, strănutînd un fum liliachiu. Călărea încoace și încolo pe străzile Kerciului. Calul lui nenea Iașa era capricios. Se întîmpla ca adesea Iakov Markovici să fie nevoit, leoarcă de sudoare, să-l tîrască singur de frîu la deal, ajutat de băieții nespus de bucuroși. Cei mai șireți se așezau cu burta pe șa, nebăgați în seamă, și călătoreau pe seama celorlalți, care împingeau mașina din toate părțile. Și toți împreună, cu forțe unite, îl încurcau pe nenea Iașa.

În primele zile ale războiului, nenea Iașa își pusese motocicleta la dispoziția batalionului de vînătoare. Ziabrev, care îl cunoștea bine pe Manto, îi propuse să intre în detașamentul de partizani. Nevasta și copilul lui nenea Iașa fuseseră de mult evacuați. El primi foarte bucuros propunerea lui Ziabrev. Puse o singură condiție: ca partizanii să-i permită a-și lua motocicleta sub pămînt. Nu putea îngădui ca fasciștii să-i călărească calul său nărăvaș de oțel.

Motocicleta, cu un steguleț roșu pe ghidon, stătea acum la ușa bucătriei, într-un fundac al galeriei subterane.

— Ascultă, flăcăiașule! se adresă nenea Iașa lui Volodea, aplecîndu-și capul pe un umăr, pentru mai multă siguranță. Îi adevărat că ești mare specialist în tehnică, fizică, electricitate și în psihoterapie?

— Nici nu știu măcar ce-i asta — recunoscu Volodea.

— Bine, să lăsăm deoparte psihoterapia — zise nenea Iașa, mutîndu-și cu băgare de seamă capul pe celălalt umăr. Să vorbim numai de fizică, tehnică și electricitate. Te pricepi la becuri și la baterii pentru lămpile electrice de buzunar?

— Mă pricep, sigur că mă pricep... Numai că n-am nici o lampă la mine.

— Va să zică te pricepi. Dar n-ai lampă electrică. Eu însă, măi flăcăiandrule, vezi tu, am o motocicletă. Și motocicleta are, cum prea bine știi, un dinam. Uite ce

am născocit: tu să-mi tragi un fir de la motocicleta asta. La un capăt pui şi meştereşti o dulie, în care înşurubezi un bec mic. Becul acesta îl atîrnăm la comandament. Eu dau drumul aici motorului, dinamul se învîrteşte, iar curentului electric nu-i rămîne altceva de făcut decît s-o ia la goană pe fir. Şi la comandament se aprinde lumina. Ei, ce zici? E rău? Aşa-aşa! Capul lui Iaşa nu-i făcut numai pentru cucuie... Aoleu, s-a prins! strigă nenea Iaşa şi se repezi la plită, de unde venea miros de ars. Apucă să ia ceva de pe foc, bombănind: Uite ce se întîmplă dacă îmi pun mintea cu voi... Vin, încep să vorbească şi vorbesc de nu poţi să spui şi tu un cuvînt; iar după aceea cine răspunde pentru toate? Nenea Iaşa! Akilina Iakovlevna, dă-le cîte o gogoaşă şi să nu-i mai prind pe aici...

Deodată, un bubuit puternic, cu scrîşnet şi prăbuşiri, zgudui toată subterana. Suflul puternic de aer îi izbi pe băieţi peste genunchi. Pară şi fum izbucniră din vatră. Felinarul lui Vanea se stinse. O pulbere de calcar învălui totul. Nenea Iaşa se repezi să-şi acopere vasele. Fetele şi tuşa Kilia se uitau la dînsul cu ochi speriaţi, întrebători. Gogoşile nemestecate încremeniră în gura băieţilor.

— Mă rog, fără psihoterapie — rosti calm nenea Iaşa. Cum s-ar spune, liftul a fost oprit pentru reparaţii. Jucenkov a aruncat ascensorul în aer. Totul e în ordine. Toţi ai noştri sînt acasă!

...Toţi trebuiau să-şi rînduiască culcuşul.

Băieţii aşezară bine salteaua de paie pe pat şi întinseră păturile. Ca ele să nu se murdărească din pricina pereţilor calcaroşi, băieţii puseră ziare pe perete, deasupra patului de piatră. Le fixară cu beţe de chibrituri înfipte în găurile pe care le sfredeliră anume în calcar. La capătul patului prinseră un tablou colorat: „Lupta pe mare", din revista „Pionierul". Îşi aşezară lucrurile în lădiţe. Iar sub pernă, Volodea îşi puse teancul de cărţi luate de acasă.

În timpul din urmă, lui Dubinin îi rămăseseră puţine cărţi: le dăruise aproape toate pupililor săi, pe care îi vizita acasă, ca Timur în inspecţiile sale. Păstrase numai cărţile cele mai bune şi mai dragi lui, pe care le luase sub pămînt. Lumina slabă a felinarului scotea în evidenţă profilul distins al lui Spartacus de pe cartea lui

Giovagnoli, cu colţurile flenduroase, şi pe Ceapaev care zbura pe un cal, într-o mantie înaripată fluturînd în vînt, de pe coperta cărţii lui Furmanov. Mai avea „Poltava" de Puşkin, o broşură despre Cikalov, un manual de gramatică, luat din respect pentru sfaturile Iuliei Lvovna, şi „Tom Sawyer". La început Volodea nu voi să ia cu dînsul această ultimă carte; pe urmă însă îşi aduse aminte de aventurile lui Tom în peştera-n care nimerise după ce rătăcise prin labirintul subteran. Cine ştie? Poate va avea nevoie de cartea asta acolo, în cariere, pentru vreo lămurire. Mai ştii ce se poate întîmpla?...

Deoparte ţinea o cărţulie foarte zdrenţăroasă, fără copertă şi fără titlu, într-o învelitoare de pînză, scoasă de la un vechi caiet de notiţe: era cartea pe care o luase din etajera tatălui său. Pe prima pagină erau cuvintele care odinioară îl uimiseră pe Volodea şi care îi rămăseseră întipărite în minte pentru totdeauna: „O stafie umblă prin Europa..."

Prima zi trecu pe nesimţite, cu treburile instalării şi cu vizitarea cetăţii subterane. Dacă n-ar fi fost Vanea, Volodea s-ar fi rătăcit, desigur, de vreo cîteva ori — atît de încurcate erau cotloanele carierelor de piatră, care se ramificau în toate părţile.

Nu puteai spune că sub pămînt lipsea aerul, dar parcă ceva îţi apăsa pieptul. Poate era numai conştiinţa că deasupra capului tău se află milioane de tone de pămînt, iar aici, numai un spaţiu îngust, neînsemnat, în care abia te puteai mişca, înghesuit din toate părţile de piatră. Vinişoare de apă, care se prelingeau abia zărite, sclipeau ici-colo, răzbind prin pereţi. Umezeala se simţea pretutindeni — pe pereţi, pe haine, pe pături... Toate obiectele de metal erau jilave: parcă asudau. Şi în întunericul care-ţi apăsa răsuflarea, în temniţa aceasta umedă, aveai de trăit nu numai o zi, nu numai o săptămînă şi, poate, nu numai o lună.

Totuşi, aici Volodea nu simţea de loc acea stare de spirit deprimantă şi umilitoare pe care o simţea în adăpost, cînd şedea cu maică-sa, cu bătrînii şi cu copiii, atent la zguduiturile pămîntului, pricinuite de căderea bombelor. Acolo era o aşteptare supusă, neputincioasă. Pe cînd aici, Volodea vedea santinele lîngă felinarele spînzurate de tavan; mitraliere care, ca doi grifoni de

fier, străjuiau intrarea la comandament ; lădițe cu cartușe, învelite cu mare grijă. Auzea țăcănitul închizătoarelor la armele pe care le ungeau partizanii. Își dădea prea bine seama : nu, aici nu e un adăpost, ci o cetate, o forță concentrată, înspăimîntătoare, care într-adins s-a ascuns și a coborît sub piatră, gata să se apere pe sine și pe cei rămași la suprafață în ghearele dușmanului.

Cu toate că-l treceau fiori din pricina umezelii, necunoscută de dînsul pînă atunci, Volodea simțea o nestăvilită mîndrie că fusese primit și el în mijlocul acestor oameni tari, uniți, în care — după cum spunea comisarul — își pusese poporul nădejdea.

Văzînd că Vanea Griținko, deși era negru de fum, se ferea în chip vădit să se spele, Volodea încercă să înlăture dezordinea asta, neîngăduită nici în timp de război :

— Ce-i cu tine, Ivan, de-ai ajuns în halul ăsta ? Nici patul nu ți l-ai strîns... și umbli murdar, ciufulit... Hai, pune imediat totul în rînduială. Un pionier oricînd trebuie să fie ordonat. Pe pămînt sau sub pămînt, totuna-i. Nu-i nici o deosebire. Dar unde ți-e cravata ? Sub pernă îi e locul ?

Volodea în fiecare dimineață își lega frumos cravata roșie, vîrîndu-i cu grijă capetele sub gulerul tunicii, ca să nu se păteze de funinginea ce stăruia în aer, răspîndită de facle și felinare. Se uită încă o dată la prietenul său și-l apăsă deodată cu putere pe umăr, ca să se așeze pe lavița de piatră ; și, cu pieptenele lui, începu să-i desfacă lațele încîlcite.

Vanea scutura din cap și se zbătea, dar Volodea îl mustruluia fără îndurare :

— Rabdă, Ivane, rabdă ! Învață rînduielile războiului.

— Văleu ! Lasă-mă, Volodka. Nu vezi că-mi jupoi pielea ? ! Și nu mai face pe șeful cu mine. Iote la el ce se umflă în pene ! Ți-a intrat în cap că ești comandant !

— Cine va fi comandant, om vedea noi. Dar deocamdată rabdă !

Între timp, lumina unui felinar se ivi la spatele lui Volodea și se auzi cunoscuta voce a lui Ziabrev :

— Foarte bine, Dubinin ! Bravo ! Dă-i înainte ! Comandantul ridică felinarul : cercetă peștera, lavița frumos așternută, cărțile rînduite în teanc, și se declară mulțumit : Meriți toate laudele pentru ordine. Totu-i la locul lui, cum se și cuvine. Se vede că locuiesc aici pionieri. În astfel de tineri poți să ai încredere.

* * *

După cină, primind un supliment de gogoși cu marmeladă, băieții se sculară de la masă și se duseră la patul lor de piatră. Mîndri de înfrățirea actuală cu gloria părinților lor, amîndoi scriseră pe rînd, cu creion roșu, pe perete : „V. Dubinin. I. Griținko. 7.XI.1941". Se învelîră apoi cu păturile jilave și stinseră felinarul.

Șezură așa cîtva timp în tăcere, ascultînd. O beznă cum nu vezi niciodată pe pămînt, chiar în nopțile cele mai întunecoase, cînd stai cu obloanele lăsate, năvăli grea asupra patului lor. Bezna aceasta diafană și, în același timp, de nepătruns se prăbuși peste ei : se lăsă peste păturile lor, încremeni în ochii lor deschiși, ca o apă opacă, neagră... Undeva, în galeriile de sus, glasuri se chemau și-și răspundeau. Un zvon ușor se auzea dinspre cotloanele îndepărtate ale subteranei. Pe urmă, și zvonul acesta se potoli. Bezna și liniștea îi învăluiră pe băieți.

— Oare ce se petrece acum acolo, pe pămînt ? întrebă în șoaptă Volodea.

— Poate se dau lupte — răspunse Vanea. Mîine vor pleca cercetași printr-o altă ieșire. Vor afla totul.

O bucată de vreme, amîndoi tăcură în întuneric. Voiau să doarmă.

— Vanea, ce-ar fi să cerem să ne trimită pe noi în recunoaștere ?

— M-da, vezi să nu te trimită — răspunse tărăgănat Vanea, căscînd.

— Spune-le că noi știm toate cotloanele și ieșirile. Spune-le că ne-am mai vîrît aici, cînd eram copii. Ai să le spui, Vanea ? Ce zici ?

Dar Vanea, obosit de munca de peste zi, adormise.

...Pe Volodea îl trezi lumina felinarului, ridicat de unchiul Griținko drept în fața băieților care dormeau.

— V-ajunge... oamenii s-au sculat cu toții... Hai, că altfel vă pune nenea Manto lingurile de gît. Repede, deschideți ochii mari !

Deasupra se auzea un vuiet inegal, care se revărsa parcă în spasme. Se pierdea o clipă, apoi se înfiripa din

nou. Uneori, cîte o șuviță de pulbere calcaroasă începea să se prelingă pe perete.

— Hai, trîndavilor, mișcați-vă! îi zori unchiul Griţenko, trăgînd păturile de pe băieți și adunînd cu muchia palmei praful de calcar risipit pe pat. Sculați-vă, dați cu apă pe ochi, și la treabă! Ați primit o misiune de luptă.

Băieții săriră ca arși din pat.

— Ce misiune, unchiu' Vanea? căută să-l descoasă Volodea, vîrîndu-și cămașa în pantaloni.

— Ai să afli îndată ce misiune.

— De unde?

— De unde poate să fie? De la comandament. Dar ai face bine să pui cît mai puține întrebări.

Băieții se repeziră într-o galerie laterală, unde erau așezate la perete lavoarele. Se stropiră repede cu apă pe ochi și se șterseră cu același prosop, trăgînd fiecare de cîte un capăt în direcții opuse. Peste un minut, băieții porniră după Griţenko, care purta felinarul în mînă. În curînd, se pomeniră în încăperea bucătăriei subterane, unde îi întîmpină nenea Iașa Manto, gătit cu șorț alb. Fără să-și înalțe capul împodobit cu bonetă, ca să nu se lovească de bolta scundă, nenea Iașa puse, trîntind pe masă, înaintea băieților, două castroane cu cașă și cu conserve calde.

— Ți-am adus ajutoarele, Iakov Markovici — zise unchiul Griţenko. Au fost detașați la serviciul tău. Rămîn la dispoziția ta. Hrănește-i și pune-i pe loc la treabă.

Băieții mîncară repede, căpătară cîte o cană de ceai fierbinte și cîte o bucată de pîine cu marmeladă pe care o dădură iute gata... Mulțumiră, își șterseră gura și săriră în picioare, așteptînd ordinele de luptă.

— Ei, ce ziceți, flăcăiașilor — îi întrebă nenea Iașa — v-ați săturat? Sau să vă mai dau o porție?

Băieții mulțumiră și refuzară.

— Atunci să vă fie de bine — zise nenea Iașa. Iar acum, să vă dau o misiune. Vă previn că e o misiune de luptă, urgentă. Ascultați comanda la mine. Uite despre ce-i vorba. Mai întîi, știți ce-i un pesmet?

— Firește, pîine uscată — răspunse Volodea.

— Întocmai, uscată, în nici un caz udă. Noi avem în galeria de alături zece lădițe cu pesmeți. Iar ieri am descoperit că din pricina umezelii acesteia afurisite, care

m-a pătruns pînă-n măduva oaselor, pînă la ficați și la splină, pesmeții au început să se înăcrească, să se moaie și, mai mult decît atît, chiar să mucegăiască. Așa că trebuie să-i alegem imediat. Cei mucegăiți trebuie dați la o parte. Cei uscați, în alt loc. Treaba asta, flăcăiași, nu-i chiar așa de interesantă. De altfel, nici să te lupți nu-i o ocupație prea interesantă. Mult mai interesant ar fi, bineînțeles, să stăm acolo, deasupra, decît aici, jos... Totuși ne-am coborît cu toții dedesubt. Dar ce? Mai e nevoie să vă lămuresc? Sînteți doar flăcăiandri conștienți: puneți mîna pe felinar și luați-o din loc!

Toată ziua, Volodea, Vanea, iar pe urmă Tolea Kovaliov, Jora Emelin și Vova Lazarev — trimiși în ajutor — trebuiră să aleagă pesmeți. Era o îndeletnicire foarte plictisitoare și neplăcută. O parte dintre pesmeți erau moi și umezi. Un mucegai verzui, ca un pufușor alb, se ivise pe alții. Sub lumina chioară a felinarului, pesmeții semănau cu niște arămuri coclite, necurățate de mult. Băieții alegeau în tăcere pesmeții, punînd deoparte pe cei buni — neatinși încă de umezeala subterană. Cei umezi erau puși în niște tăvi de tablă, ca să fie uscați pe plită. Cei uzi de tot erau aruncați în niște căldări anume pregătite.

Nadia Șulghina — cea cu gura mare — se ivea din cînd în cînd în galerie.

— Ei, vrăbioilor! începea ea cu voce răsunătoare. Nici piatra care înconjura din toate părțile cămara partizanilor nu-i putea înăbuși glasul. Ciuguliți mai repejor! Prea vă mocăiți, și timpul trece...

Prietena ei, Nina Kovaliova, cea durdulie și cu ochii mari, lua în tăcere tăvile, căra căldările și le aducea goale înapoi. Numai rareori se ruga:

— Ar trebui să lucrați mai cu grijă, măi băieți!... Tolik — îi arătă ea frățiorului său — de ce arunci printre pesmeții buni mucegaiurile astea?

Băieții lucrau în tăcere. Ascultau uneori bubuitul înfundat care venea de deasupra, prin stratul de piatră gros de patruzeci de metri.

Strașnic ar mai fi vrut să știe și ei ce se petrece acum acolo, pe pămînt. Ocupația încredințată lor li se părea ceva înjositor, o treabă femeiască, de bucătărie: făcea oare să te zbați ca să fii primit în detașamentul de partizani și să cobori sub pămînt, pentru ca la urmă să stai așa și să alegi pesmeți? În sfîrșit, Volodea nu se putu

stăpîni şi, spunînd că se întoarce numaidecît, se îndreptă spre bucătărie. Şi acolo era zor : femeile spălau vasele, frecau mesele, uscau în tăvi pesmeţii umezi.

— Nene Iaşa — începu încet Volodea, apropiindu-se de bucătarul-şef. Ce-i asta ? Mult o să mai stăm aşa ? Dă-ne altă sarcină. Acolo deasupra se dau desigur lupte, iar noi mutăm pesmeţii de colo-colo.

Nenea Iaşa, care şedea pe un scăunaş, se sculă destul de repede. Dar numaidecît se stăpîni şi se uită cu teamă la tavan.

— Mi-e nu ştiu cum să aud asemenea vorbe din gura ta — zise el. Sînt deprins ca pionierul să spună : „Gata oricînd !“ Şi cînd colo, văd că pionierul nu-i de loc gata să-şi îndeplinească misiunea de luptă. La mîncare e gata, dar ca să dea o mînă de ajutor pentru ca oamenii să aibă ce mînca aici, sub pămînt, nu-i gata.

— Ce misiune de luptă mai e şi asta ? Se poate încredinţa şi puştilor, pe cînd eu... şi Vanea...

— Ai auzit vreodată de aprovizionarea frontului ? Ai idee ce-i asta ? Fără îndoială e vorba aici mai cu seamă de obuze, cartuşe şi aşa mai departe. Dar trebuie să încarci nu numai tunul şi arma. Omul trebuie să-şi aibă încărcate şi mintea, adică creierul, şi inima — cum se spune : conştiinţa. Asta e alimentare spirituală. De alimentarea asta se îngrijeşte comisarul nostru. Dar şi mie mi s-a încredinţat o sarcină de aprovizionare : trebuie să am grijă ca oamenii mei să fie sătui, ca sîngele din toate vinele lor să nu se prăpădească din pricina umezelii acesteia blestemate, ca mîinile şi picioarele lor să aibă putere. Iar asta, după tine, nu-i misiune de luptă, ai ? Ascultă, băiete, lasă copilăriile ! Să nu mai aud aşa ceva ! Uite, ia mai bine gogoaşa asta cu magiun, iar pe astelalte, du-le tovarăşilor tăi ! Şi să ţii minte de la mine că gura aduce mai mult folos cînd mănîncă, decît cînd vorbeşte într-aiurea. Ştii ce — începu deodată să răcnească mînios nenea Iaşa, văzînd că Volodea se pregăteşte să-l contrazică — pe mine să nu mă scoţi din sărite ! Piei din ochii mei !

Volodea trebui să se facă nevăzut.

...Pe sub seară, cercetaşii Vlas Vajenin şi Ivan Gavrilovici Şustov se întoarseră de deasupra pămîntului. Cu puţin înainte de a se crăpa de ziuă, ei ieşiseră din carierele de piatră prin una din găurile cele mai îndepărtate

şi, pe acelaşi drum, se întorseseră înapoi. Osteniţi, cu feţele posomorîte şi trase, cercetaşii trecură tăcuţi spre statul-major, fără să răspundă la întrebările partizanilor, care, dîndu-se la o parte, în galerii, le făceau loc. În zadar se învîrtiră Volodea şi Vanea pe lîngă dînşii şi le ieşiră pe urmă fuga înainte ca să-i întrebe şi ei :

— Nene Şustov, ce mai e acolo, sus ? Nu-i aşa că se dau lupte ?

Cercetaşii trecură în tăcere spre statul-major. Numai Vajenin arunca uneori cîte o vorbă din mers :

— Nu te grăbi... Ai să afli cînd va veni vremea. Hai, lasă-mă să trec...

După cîtva timp, Ziabrev ieşi din încăperea statului-major, unde intraseră cei doi cercetaşi. Partizanii, strînşi lîngă statul-major, se uitau neliniştiţi la faţa comandantului, brăzdată de umbrele pronunţate ale felinarului.

Comandantul zise :

— Tovarăşi, deasupra noastră — şi el arătă cu degetul spre boltă — deasupra se dau lupte. Kamîş-Burunul e în flăcări. Ordon trecerea la starea de asediu. Inamicul se află pe pămîntul nostru. Ar putea deci să se vîre şi sub pămînt. Controlaţi posturile, întăriţi paza ! Încolo, rămîn în vigoare toate ordinele dinainte.

Băieţii se uitară neliniştiţi unul la altul. Volodea înălţă capul şi privi bolta scundă de piatră sură, pe care jucau umbrele, neliniştite parcă, aruncate de felinare. Îţi venea greu să-ţi închipui că acolo, deasupra, pe pămîntul cunoscut din copilărie, calcă acum oameni străini. Din pricina asta, desigur, pămîntul se cutremura atît de tare, încît şi aici, la o adîncime de patruzeci de metri, se simţea înăbuşita lui revoltă.

Glasul lui Ziabrev îi trezi din adînca-i încremenire...

— Ei, ce mai staţi ? Jucenkov, Manto ! Trimiteţi-vă oamenii în sectoare, la lucru.

Partizanii începură să se împrăştie în tăcere, aplecîndu-şi capul şi mai mult, de parcă bolţile galeriilor subterane s-ar fi lăsat mai jos, strivite de greutatea monstruoasei furii care mugea surd pe pămîntul patriei, acolo, deasupra...

Capitolul VII

JOS ŞI SUS

Băieţii îşi petrecură şi jumătate din ziua următoare muncind tot acolo, sub comanda lui nenea Iaşa. Isprăviră, în sfîrşit, bătălia cu pesmeţii. Dar trebuiră să aleagă hribi uscaţi şi să mute nişte lădiţe cu conserve la un loc mai potrivit.

Iar vuietul de deasupra sporea din ce în ce mai mult. Băieţii căutară să răzbată spre o gură mai retrasă, ca să poată arunca o privire deasupra. Dar santinela de la orizontul de sus nu le dădu voie, ba încă îi şi ameninţă că va telefona la statul-major. Băieţii se văzură nevoiţi să se întoarcă.

Pe cînd ei se retrăgeau spre orizontul inferior, deodată, după un cot al unei galerii, se ivi un necunoscut. Băieţii ţîşniră într-o clipă după colţul galeriei laterale.

— Hei, flăcăiaşilor ! îi chemă un glas din întuneric. Ia veniţi încoace, că bîjbîi, bîjbîi pe loc şi nu-i chip să ies la lumină.

— Taci din gură ! şopti Vanea lui Volodea, acoperind cu palma lumina felinarului.

— Trebuie să-i vestim numaidecît pe-ai noştri — hotărî Volodea.

Amîndoi se repeziră îndărăt, cît îi ţineau picioarele, spre santinela care nu-i lăsase să treacă în orizontul de sus. Santinela telefonă imediat la statul-major. De acolo veniră Ivan Zaharovici Griţenko şi Şulghin.

— Cine-i acolo ? răcni unchiul Griţenko în întunericul coridorului, unde se auzeau paşii necunoscutului.

— Dar cu cine am onoarea ? răsună un glas.

— Ia ascultă ! se mînie Griţenko. Mie nu-mi arde acum de glume. Vino încoace la lumină, spre felinar. Atunci ai să ai onoarea.

După cum se vede, tonul autoritar şi liniştit al unchiului Griţenko îl impresionă pe necunoscut. După cîteva clipe, în lumina felinarului se ivi un flăcău cu ochi ageri, cu trese de sergent-major la petliţe, cu o foaie de cort în spate şi cu tunica desfăcută, sub care se vedea o flanelă. Ţinea într-o mînă arma automată.

— Ascultaţi, oameni buni — rosti împăciuitor noul venit. Am nimerit aici şi nu cunosc drumul înapoi. Am luptat împotriva nemţilor împreună cu ai noştri ; am tras toate cartuşele... am aruncat şi cea din urmă grenadă. Abia am scăpat. M-au gonit încoace, la dracu-n praznic.

— Ai putea să-l laşi la o parte pe dracu. Mai bine raportează cum se cuvine cine eşti ! ordonă cu asprime unchiul Griţenko, ridicînd încet arma.

— Sînt Sosiura Stepan, sergent-major în compania de infanterie marină... Am venit aici fără ordinul dumneavoastră. El zîmbi ironic şi, încruntîndu-se, clătină din cap. Nu ştiu, oameni buni, ce să fac şi încotro să apuc. Poate vreţi să-mi arătaţi drumul să ies la lumină ? Acolo se prăpădesc ai noştri...

— Hai cu noi ! îi porunci unchiul Griţenko şi adăugă cu glas ceva mai îmbunat : Şi-aicea luptă tot ai noştri.

În chipul acesta, detaşamentul de partizani spori cu un om — comsomolistul Sosiura.

Iar peste o jumătate de oră, partizanii aduseră la comandament încă un rătăcit sub pămînt. Acesta era Alexandr Bondarenko, marinar intendent. El se afla în apărare lîngă una dintre gurile carierei, făcînd parte din brigada de infanterie marină care lupta la suprafaţă, ţinînd piept ofensivei hitleriştilor. În timpul luptei, la un moment dat nu-i mai luă foc arma automată. Bondarenko trase cu pistolul. Fasciştii îl izolară de tovarăşii săi. Îl înconjurară pe ofiţerul singuratic, care continua să tragă cu pistolul. Bondarenko văzu printre pietre gura salvatoare, se rostogoli în ea şi se trezi în carierele de piatră. Se apucă numaidecît să-şi dreagă arma automată. Aici îl găsiră partizanii care făceau rondul în galerii. Documentele lui Sosiura şi Bondarenko fură cercetate cu atenţie la statul-major. Li se propuse amîndurora să rămînă deocamdată în detaşament. Amîndoi primiră cu mare bucurie. Istoviţi de nopţile nedormite, petrecute în luptă, nebărbieriţi, respirînd din greu, ei cercetau încă nesiguri subterana. Dar ochii lor, duşi în fundul capului,

priveau cu încredere şi cu luare-aminte feţele partizanilor care se strînseseră în jurul lor.

— Într-un cuvînt, ne vin întăriri — încheie bucuros Ziabrev.

După prînz, Manto îşi duse motocicleta mai aproape de statul-major şi o aşează într-un mic fundac al galeriei. Volodea îl ajută să tragă un fir pînă la statul-major. În curînd, după două poçnituri ale eşapamentului — care erau cît pe ce să producă alarmă în subterană — motocicleta lui nenea Iaşa începu să duduie vesel şi deodată se aprinse la statul-major, deasupra mesei, un bec electric înşurubat de Volodea într-o dulie şi atîrnat de tavan. Comandantul Ziabrev, comisarul Kotlo, şeful statului-major, Lazarev, şi genistul şef Jucenkov, care se găseau în clipa aceea acolo, la comandament, îl lăudară cu toţii pe Manto şi pe tînărul său ajutor.

— În numele comandamentului vă exprim mulţumiri — zise Ziabrev. E o lumină cît se poate de bună! Numai că trebuie s-o stingem numaidecît. Fiindcă uzina ta electrică, Iakov Markovici, mai mult face gălăgie decît dă lumină. Motorul tău duduie din cale afară de tare. Iar deocamdată noi n-avem nici un interes să dăm de ştire inamicului despre existenţa noastră.

Folosindu-se de buna dispoziţie a comandantului, Volodea, care tocmai se pregătea să plece, se întoarse la masa unde se afla Ziabrev:

— Îmi daţi voie să vă spun ceva, Alexandr Fedorovici? Noi cu toţii — şi Vanea, şi eu, şi Tolea Kovaliov — care sîntem pionieri, am hotărît astăzi că dumneavoastră trebuie să ne trimiteţi în recunoaştere. Noi cunoaştem toate ieşirile... Chiar astăzi ne-am strecurat... Pe noi n-o să ne bage nimeni în seamă acolo la suprafaţă. De aceea am hotărît...

— Cine a hotărît...? se interesă comandantul.

— Noi cu toţii am hotărît...

— Aha — rosti serios comandantul şi adăugă: Va să zică voi aţi hotărît? Atunci, foarte bine! Cheamă-i aici pe toţi cei ce-au hotărît.

Într-un minut, Volodea îi aduse la comandament pe Vanea Griţenko şi pe Tolea Kovaliov.

— Aşa — făcu comandantul, uitîndu-se la tustrei băieţii. Uite, Dubinin Volodea mi-a comunicat că voi aţi

hotărît că noi *trebuie* să vă trimitem în recunoaştere. Aşa e?

— Aşa-i — răspunseră într-un glas Vanea şi Tolea.

— Voi aţi *hotărît*, va să zică, iar noi *trebuie* să executăm? Aşa e? repetă întrebarea comandantul. El se ridică în picioare şi se adresă comisarului: Ivan Zaharovici, te rog, scoală-te de la locul dumitale. Şi dumneata, tovarăşe Lazarev, ridică-te. Iată că misiunea noastră s-a simplificat. Ei hotărăsc în locul nostru. Nu mai trebuie să ne batem noi capul. Poftiţi, tovarăşi, zise comandantul, întorcîndu-se spre băieţi. Vouă vă spun asta. Volodea, Tolea, Vanea. Aşezaţi-vă aici! Haideţi odată, de ce staţi în picioare? Luaţi loc!

Comandantul se ridică, se apropie de băieţi şi începu să-i împingă spre taburetele de lîngă masă. Băieţii se proptiră uşor în picioare; dar mîinile vînjoase ale comandantului îi apucară pe tustrei şi îi duseră spre locul unde cu puţin înainte şedeau comandantul, comisarul şi şeful statului-major. Apoi Ziabrev, cu aceeaşi expresie serioasă, îi aşeză bine pe toţi, unul după altul, pe taburete. Kotlo, Lazarev şi Jucenkov se aşezară pe paturi şi, curioşi, urmăreau ce va face comandantul.

— Uite ce, Dubinin Volodea — zise Ziabrev — o dată ce voi aţi hotărît totul, puneţi-vă pe treabă. Iată! Tu, Dubinin, eşti comandant şi răspunzi pentru fiecare dintre noi. Pentru fiecare dintre cele cincizeci de suflete. Din clipa asta tu răspunzi de tot ce se întîmplă în carierele de piatră. Pentru fiecare om ţie ţi se va cere socoteală. Şi-o să trebuiască să răspunzi nu numai faţă de propria ta conştiinţă, ci şi faţă de întregul popor, faţă de partid. Ai înţeles? Ia în primire dosarele. Aici e trecut orice. Dacă aţi hotărît aşa de lesne totul, înseamnă că vouă vă vine mai uşor să rezolvaţi toate aceste treburi decît mie, împreună cu tovarăşul comisar şi cu şeful statului-major.

Ridicînd foaia de cort care atîrna la intrare, Vajenin aruncă o privire în încăperea comandamentului. Îi văzu pe comandanţi şezînd pe paturi şi pe cei trei băieţaşi tronînd pe scaunele acestora, numai că băieţii, deşi se aflau la masa comandanţilor, nu prea semănau a şefi, ci păreau mai degrabă că nu ştiu pe unde să scoată cămaşa. Vajenin vru să se dea îndărăt, retrăgîndu-şi cu băgare de seamă capul de sub foaia de cort, dar comandantul îl observă:

— Hai, hai înăuntru, Vajenin, intră!

— Tovarăşe comandant — raportă Vajenin, intrînd — în sectorul „Kiev" s-a semnalat o oarecare mişcare în galeria de sus. Cred c-ar trebui să ţinem acolo un post întărit şi să se ia măsuri pentru a se trimite oamenilor de mîncare acolo, pe loc, ca nimeni să nu se îndepărteze. Apoi ar trebui să înfiinţăm un atelier de armurărie. Din pricina umezelii, ruginesc închizătoarele armelor... Pe urmă aş vrea să vă mai spun ceva, tovarăşe comandant...

— Adresează-te pentru toate astea pionierilor noştri — răspunse comandantul. Ei vor să hotărască totul în locul nostru.

Volodea şi cei doi prieteni ai lui şedeau la masă, ţinînd capul în pămînt. Le ardeau urechile de ruşine. Pierduseră orice speranţă de scăpare. Pentru întîia oară, Volodea văzu limpede ce sarcină complicată şi peste măsură de grea este să răspunzi de atîţia oameni, să-i conduci, să dezlegi problemele cele mai complicate şi după aceea pe cele mai mărunte, să ştii că oamenii şi-au pus nădejdea în tine şi ţi-au încredinţat viaţa lor, soarta lor, cauza lor. Comandantul îl pusese în locul lui numai pentru un minut şi, desigur, în glumă, ca să-l înveţe minte. Locul acesta îl şi ardea pe Volodea. Oare ce avea de gînd acum acest om înalt, frumos, cu ochii negri şi strălucitori, care nici o clipă nu şi-a lepădat de pe umeri povara lui grea?

Iar Vajenin, care nu înţelegea nimic, îşi plimba privirile de la băieţi la comandant şi înapoi.

— De ce ţii omul în loc? De ce nu-i răspunzi? îl întrebă comandantul pe Volodea.

Dubinin se sculă de la masă şi îşi potrivi cămaşa:

— Alexandr Fedorovici... de ce vă bateţi joc de noi? Noi n-am vrut să fim comandanţi, ci v-am rugat numai să ne trimiteţi în recunoaştere.

— Stai, nu te grăbi. Să stabilim mai întîi primul punct: recunoşti că nu poţi să te descurci deocamdată cu comandamentul? Omul acesta a venit la tine cu un lucru simplu şi tu nu poţi să-i dai dispoziţiile cuvenite. Totuşi te-ai apucat să hotărăşti.

— Dar de unde să ştiu, Alexandr Fedorovici, despre ceea ce întreabă dînsul?

— Într-adevăr, şi eu cred că n-ai de unde să ştii. Dar buclucul e, prietene, că nici la recunoaştere nu eşti mai

breaz, după cum bănuiesc. Şi nu cred eu să cunoşti aşa de bine situaţia de la suprafaţa pămîntului, ca singur să poţi hotărî totul pentru noi.

— Dar noi v-am rugat numai...

— Dă-mi voie, dă-mi voie!... Uite, am şi martori. Cum ai spus? „Noi am *hotărît* că dumneavoastră *trebuie*..." Asta înseamnă că voi aţi *hotărît*, iar noi *trebuie* să executăm... Aşa-i? Ei, iată, dragă, că nu-i aşa! Conducerea va hotărî. Ziabrev se apropie de masă, întinse mîna spre Volodea şi îl dădu uşurel la o parte cu palma de pe locul său. Şi acuma, eroilor, vorba ceea: dacă nu ştii să mesteci mălaiul, nu pune de mămăligă! Văd că nu sînteţi în stare să faceţi nimic. Hai să ne descurcăm fără voi şi să hotărîm.

Ziabrev privi chipurile ruşinate ale băieţilor şi deodată se porni pe un rîs cu hohote, molipsitor. Începu să rîdă zgomotos şi comisarul. Lazarev rîse încet. Veselia îi cuprinse pe toţi cei de faţă. Tolea Kovaliov prinse să chicotească, iar Vanea Griţenko zîmbi nesigur, apoi pufni şi el în rîs.

Dar Volodea îl împinse deodată pe Vanea într-o parte, îşi frecă brusc bărbia de umăr şi se repezi spre ieşire. Vajenin întinse braţele, vrînd să-l prindă; dar Volodea se plecă într-o clipă şi ţîşni pe sub cotul lui Vajenin.

— S-a mîniat, mititelul — zise Ziabrev.

— Nu-i nimic. Are să-i treacă — răspunse comisarul.

— Băieţi, puteţi pleca — adăugă comandantul, adresîndu-se celorlalţi doi băieţi. Şi spuneţi-i lui Dubinin al vostru că s-a supărat degeaba. Dacă va fi nevoie, vă vom trimite şi pe voi în recunoaştere. Dar să vă spun drept: numai în caz extrem. Cît priveşte discuţia de azi, să n-o uitaţi. Poate că acum veţi înţelege mai bine cine trebuie să hotărască şi cine este dator să execute.

Ieşind în fugă de la statul-major, urmărit de rîsul blajin al comandanţilor, Volodea fu cît pe ce să răstoarne santinela care stătea la intrare şi se repezi spre cotlonul său. Voia să fugă cît mai departe, să rămînă singur şi să i se potolească în întuneric obrajii, care îi ardeau. Dar la cotitura tunelului, Dubinin mai-mai să se ciocnească de nişte oameni care veneau spre dînsul. Lumina felinarului îl orbi o clipă. El îşi miji ochii; îi recunoscu numaidecît pe Şustov, Kolîşkin şi alţi doi partizani. Pe cel de-al cincilea nu-l cunoştea: un tinerel cu ochi albaştri, îm-

brăcat într-o manta mînjită de var, cu insigne kaki de locotenent la petlițe. Obrajii îi erau acoperiți de peri țepoși și rari. Era plin de noroi pe față. Mergea cu pași nesiguri, cu capul vîrît între umeri, plecîndu-se mai mult decît era nevoie, așa cum umblă oamenii care intră pentru întîia oară într-o mină. Volodea se lipi de perete să le facă loc celor ce veneau. Din crîmpeiele de fraze schimbate de partizani cu necunoscutul, Volodea înțelese că s-a petrecut ceva foarte însemnat și se întoarse înapoi la statul-major, unde partizanii îl duceau, fără doar și poate, pe locotenentul necunoscut. Îl auzi pe Șustov:

— Aici e o mică pantă, să nu vă loviți, tovarășe locotenent.

Locotenentul îl întrebă cu glas ostenit, stins:

— Mai avem mult? N-o să ne rătăcim?

— Cum să ne rătăcim, tovarășe locotenent? Aici cunoaștem fiecare buburuză a pietrelor. Mai avem puțin.

Volodea mergea încet în urma lor, ascultînd cu nesaț fiece cuvînt care ajungea pînă la el.

Nu știa ce tragedie se desfășurase cu puțin înainte deasupra carierelor de piatră.

* * *

Compania de infanterie marină de sub comanda locotenentului Petropavlovski se retrăgea, luptînd de peste o săptămînă. Comandamentul ordonase infanteriei marine să acopere retragerea trupelor sovietice din Kamîș-Burun. Inamicul presa compania din toate părțile. I se tăiase legătura cu marea. Compania fusese fărîmițată în cîteva grupuri. Noaptea însă, supraviețuitorii se adunau iarăși la un loc, hotărîți să reziste pînă la ultimul cartuș și să execute ordinul, respectînd cunoscuta deviză a marinarilor: „Murim, dar nu ne predăm!"

Aproape de tîrgușorul Starîi Karantin, nemții îi împresurară pe matrozii rămași în viață — erau cu toții numai patruzeci și doi de oameni. Locul era aici deluros, brăzdat de șanțuri, despicat de surpături, numai bun de apărare. Dar ce puteau să facă patruzeci de oameni, istoviți de lupte necurmate, duse zile în șir, și izolați de unitatea lor? Își pierduseră orice nădejde de salvare și nu se gîndeau decît la un singur lucru: cum să moară cu cinste și cum să plătească mai scump inamicului pentru pieirea lor! Locotenentul-major Petropavlovski, comandantul companiei, și instructorul politic Kornilov ședeau culcați în fundul unei văgăuni, pe muchia căreia soldații se apărau în cerc. Lîngă dînșii se aflau două femei: agentele sanitare militare Nadia Iuștina și Marina Savina, care pansau un soldat grav rănit; hitleriștii se apropiau tîrîș din toate părțile. O armă automată nemțească răpăia aproape de tot, la douăzeci și cinci de metri — nu mai departe. În înserarea care se lăsa, un ostaș aruncă o grenadă în direcția armei automate care lătra dușmănos. Răsună o explozie. Schije vîjîiră în aer. Arma automată tăcu. Dar altă armă automată începu să tragă din direcție opusă.

— Ascultă, comandante — rosti răgușit Kornilov — Sergheev raportează că sînt pe sfîrșite cartușele. Și încă de ieri am pierdut legătura cu postul de comandă al batalionului. De altfel mă tem că nici batalionul nu mai există. Ce ai de gînd să faci?

— Uite care-i părerea mea, Gheorghi Ivanovici — răspunse cu glas scăzut Petropavlovski — socot că ne-am încheiat misiunea pe pămînt...

— Și ce? Te pregătești să te urci la cer?

— De ce la cer? Crezi că nu mai există altă posibilitate? Nici pe pămînt, nici în cer, ci sub pămînt. Ții minte ce ne spuneau oamenii în Marienthal? Tocmai pe-aici, pe undeva, sub noi, se află carierele de piatră. Se-aude că acolo ar fi partizani. Ce-ar fi să ne facem drum spre ei? Ce zici, instructore politic?

Locotenentul Sergheev și doi matrozi fură trimiși în recunoaștere. Încă de cu ziuă, Petropavlovski băgase de seamă că într-un perete al văgăunii se cască o gură neagră. Sergheev și soldații care-l însoțeau, pătrunzînd înăuntru, se treziră într-o galerie pe jumătate năruită. Comandantul hotărî ca la căderea nopții tot detașamentul să se ascundă în galeria aceasta și să baricadeze intrarea cu bolovani de calcar ciopliți, care se găseau în galerie, la gura ei.

Cum se lăsă noaptea, fasciștii începură să lumineze împrejurimile cu rachete, care zburau spre cerul negru și, frîngîndu-se ca niște gheare prădalnice, căutau de sus în fundul văgăunii. Un cadaveric foc bengal lumina îndelung văgăuna, care semăna, în lumina aceasta, cu un crater din lună. Chipurile oamenilor păreau verzi-palide

— rachetele parcă le supseseră sîngele. Dar matrozii se piteau pe după pietre, se culcau pe pămînt, se tîrau pe burtă spre galerie. În curînd, tot detaşamentul se retrase fără nici o pierdere în gura subteranei. Începură numaidecît să ridice un perete, lăsînd în el numai ambrazuri pentru mitraliere şi arme. Sergheev strînse toate chibriturile care se găseau la tovarăşii lui şi, luînd cu dînsul doi luptători, porni pe galeria povîrnită în subterană. Cei rămaşi îl urmăreau cu privirea, plini de nădejde. Văzură mai întîi cîteva licăriri tulburi, abia zărite: Sergheev aprindea chibriturile, luminînd drumul sub pămînt. Pe urmă se mistuiră şi aceste reflexe. Paşii li se pierdură în depărtare. Oamenii rămaseră încă mult timp, privind în jos şi ascultînd liniştea neagră care domnea în labirintul subteran, larg deschis înaintea lor...

Acum nu se mai auzea decît geamătul ostaşului rănit, din preajma căruia nu se dezlipeau cele două femei. Uneori, cineva ofta adînc sau, abia auzit, blestema. Se aprinseră licuricii ţigărilor. La lumina lor trandafirie, clipind slab, se desluşeau cu greu chipurile matrozilor aşezaţi la posturi, lîngă mitraliere, după zidul cu ambrazuri, clădit din bolovani de calcar, care acum astupa ieşirea la suprafaţă. Pentru orice împrejurare îndreptară o mitralieră spre fundul galeriei: mai ştii cine s-ar fi putut ivi de acolo, din tăcerea şi din întunericul subteranei?

Volodea şi prietenii săi, puşi pe jeratic de curiozitate, se învîrteau pe lîngă statul-major. Prin perdeaua care despărţea încăperea statului-major de galerie, băieţii auzeau glasul sonor al comandantului, vocea groasă, stăpînită a comisarului şi glasul liniştit, întrerupt, răguşit al necunoscutului. Apoi Şustov ieşi în goană de acolo, se mistui undeva şi se întoarse în curînd cu Manto, care aducea, lăsînd în urmă o mireasmă îmbietoare, un castronaş din care ieşeau aburi şi o lingură. Băieţii ardeau de curiozitate şi de mult şi-ar fi lipit urechile de foaia de cort dacă santinela nu i-ar fi gonit, mînioasă, dojenindu-i:

— Ce, trageţi cu urechea? Aveţi vreo treabă? Hai ştergeţi-o de aici, că altfel vă spun comisarului.

În sfîrşit, perdeaua se dădu la o parte. Ieşi comandantul detaşamentului, iar după dînsul, comisarul. Amîndoi aveau în mîini felinare. Locotenentul necunoscut se ivi cel din urmă. Fără să arunce vreo privire spre băieţi, porniră cu toţii prin galerie spre sectorul „Kiev". Volodea vru să-i urmeze pe cei plecaţi, dar glasul de bas al comisarului răsună în întuneric:

— Cine ţopăie acolo? Întoarce-te numaidecît! Ai auzit?

Trecu foarte multă vreme. Poate o oră încheiată. Poate chiar două. Şi iată că băieţii auziră prin galerie, dinspre sectorul „Kiev", un murmur, ecoul multor glasuri, zăngănit de fier. Apoi se speriară de-a binelea şi săriră în sus cînd o mulţime fără număr — cum li se păru lor în întuneric — se revărsă dintr-o galerie laterală în galeria direcţională, unde se aflau ei. Mulţimea umplu toată galeria. În semiîntuneric şi-n înghesuială era greu de desluşit care-i băştinaş şi care-i nou venit. Volodea izbuti să zărească printre dînşii un ofiţer smead, cu trăsături energice, precise. Era tot încărcat de arme: avea două ærme subsuoară, o armă automată îi atîrna pe piept, iar alta se vedea în mîna-i liberă. Un toc galben de lemn, pentru pistol, ieşea de sub haina-i largă de doc, îndepărtîndu-i uşor poalele. Avea aruncată pe umeri o foaie de cort, plină de pete, desenate aşa cum se înseamnă localităţile în machetele militare. Volodea îşi aminti pe loc de cabinetul militar din Casa Pionierilor. Noii sosiţi se dădură la o parte şi făcură loc oamenilor care purtau o brancardă, pe care zăcea nemişcat un om acoperit cu o foaie de cort. Două femei cu genţi de muşama mergeau în urma lor. Una dintre ele se adresă celui înarmat, cum s-ar zice, pînă-n dinţi:

— Tovarăşe instructor politic, ce facem? Ne înfundăm aici?

— Fii liniştită, Marina — îi răspunse cu glas scăzut ofiţerul cel smead.

— Vai, tovarăşe instructor politic, mă trec fiorii. Mi-e teamă că n-o să mai ieşim niciodată de aici.

— Lasă, Marina, fii liniştită... O să fie bine! Ieşim noi.

Adăugă încă ceva, dar glasul sonor al lui Ziabrev înăbuşi totul:

— Tovarăşi, iată-vă ajunşi aici. Deocamdată, nu-i chip să vă duceţi în altă parte. Trebuie să ancoraţi la noi. Dacă aşa ne-a fost sortit, vom lupta împreună... Rog

pe tovarășul comandant de companie și pe instructorul politic să vină la mine, la statul-major. Chemați-l pe Manto. Lazarev, dă dispoziție ca oamenii să primească hrană. Unde e Jucenkov? Să-i rînduiască în compartimentul patru și cinci. Acolo avem loc liber. Instalați-vă, tovarăși. Să vă simțiți, cum se spune, ca la voi acasă.

În vreme ce la statul-major avea loc consfătuirea cu comandanții rezervei sosite cu totul pe neașteptate, băieții, în frunte cu Volodea, porniră prin toate galeriile să ducă vestea cea nouă. Dar noutatea ajunsese pretutindeni înainte — și tare se mai necăjiră băieții, văzînd că știrea adusă de dînșii nu uimește pe nimeni. Toți auziseră că populația cetății subterane sporise cu patruzeci și doi de oameni. În schimb, băieții avură o deplină mulțumire cînd primiră sarcina de a-i conduce pe noii sosiți la locurile hotărîte. Ce mîndri pășeau ei, bălăbănind felinarul, prin galeriile subterane, încurajînd pe matrozii care pășeau timid în urma lor și se împiedicau mereu, nefiind aclimatizați cu noua situație.

— Calcă, nene, cu mai mult curaj! Mergi drept înainte... Și acum apleacă-ți capul, că altfel te lovești. Uite, aicea-i, ca să zic așa, cămara, iar dincoace galeria familiștilor. Aicea o să stați dumneavoastră. Cum vă rînduiți lucrurile, îndată mergem la bucătărie. Nenea Manto e bucătar-șef.

Iar bucătarul-șef, cu șorțul suflecat, trebăluia prin bucătărie. Se lovea fără cruțare cu capul de tavan, dar nu mai simțea durerea. Își mustruluia ajutoarele și făcea cu glas tare socoteli cu privire la rații și la alimente, susținînd cu tărie în timpul acesta că el, nenea Iașa, trebuie să răspundă pentru toate cu capul lui, care, din pricina afurisitului acestuia de tavan, e tot numai cucuie...

În „dormitorul fetelor", cum numeau partizanii micul fundac de piatră unde locuiau Nadia Șulghina și Nina Kovaliova, codanele primiră cu dragă inimă pe noile venite. Peste cîteva minute răsuna acolo gîngureala sonoră și rîsul Nadiei Șulghina, împletit cu țipetele poznașei Nina Kovaliova, ca și o vorbărie atît de zgomotoasă, de-ai fi zis că s-au strîns acolo cel puțin douăzeci de oameni, buni și vechi prieteni.

Matrozii, istoviți, după ce lepădară armele, se cuibăriră îndată să doarmă. Băieții luau în mîini, cu respect,

grelele și cumplitele arme ale ostașilor, cumpănindu-le în mîini greutatea, soliditatea, îmbătați de răcoarea acestor scule atît de dorite, care făceau parte din echipamentul de luptă.

Dar instructorul politic, care avea asupra lui tot felul de arme, îi cuceri cu totul. De cum ieși de la statul-major, Volodea îi sări înainte:

— Vai, nene, cîte mai ai!

— Dar tu ce faci aici? îl întrebă instructorul politic Kornilov. Și tu ești partizan?

— Îhî... Nene, dar de unde ai strîns atîtea? Văd că ai și nemțești. Uite, automatul ăsta e nemțesc, îl știu eu. Sistem Schmeisser. Straşnic! Vanea, ia uite! De unde le ai, nene?

— Mi le-au dat în păstrare frații — glumi Kornilov.

— Care frați? se miră Volodea.

— Aceia pe care i-am trimis pe lumea cealaltă.

— Dumneata singur?

— Pe unii, eu singur, însă pe ici pe colo m-au mai ajutat și tovarășii. Dar tu cine îi fi fiind? Cum te cheamă?

— Vova — apoi se corectă necăjit — adică, Volodea... Vladimir. Iar numele de familie, Dubinin.

— Bine, Vova, adică Volodea. Nu vrei să-mi arăți unde sînt repartizați oamenii noștri? Mi-e teamă că n-o să nimeresc pe întuneric!

— Numaidecît. Hai cu mine! Cunosc toate galeriile. Sîntem deprinși cu întunericul. Dar pe dumneata, nene, cum te cheamă?

— Kornilov Gheorghi Ivanovici. Poți să-mi spui și „nenea Gora", dar poți să-mi zici numai așa: tovarășe instructor politic. Ei, haidem!

Pe drum, în vreme ce îl conducea pe Kornilov, care venea în urma lui, Volodea se oprea din cînd în cînd și, ridicînd felinarul, se uita întrebător în ochii instructorului politic:

— Nene... tovarășe instructor politic, dumneata ai atîtea arme! Dă-mi și mie un pistolaș.

— Nu-nu, nu se poate, Vova. În timp de război, armele nu se dăruiesc.

— Bine, atunci măcar lasă-mă să duc și eu una. Cred că ți-e greu să le duci singur.

— Nu-i nimic, mă descurc eu. Mîine înregistrăm toate armele. Şi-atunci vom împărţi fiecăruia ce-i trebuie.

— Dar noi, băieţii, o să căpătăm ?

— Dacă te-nghesui aşa la armă, ţi-o spun eu : ai s-o păţeşti din capul locului. Ia mîna şi ţine minte : cu arma nu trebuie să te joci şi nici să pui mîna pe ea fără rost. Ştii să tragi ?

— Ştiu, nene ! Am tras la tir la Casa Pionierilor. Dă-mi să trag o dată şi ai să vezi.

Volodea îl apucase pe instructorul politic de mînă, gata să-l tîrască în prima galerie transversală.

— Ce-i cu tine, prietene ! Unde ai să tragi, aici ? E întuneric beznă de jur împrejur. Ori vrei numai să speriem oamenii. Ba mai putem împuşca pe careva din greşeală !

— Te conduc spre ieşire, nene. Eu ştiu aici toate drumurile. Ne strecurăm... dacă sînt cu dumneata, îmi dă voie santinela... Ne furişăm şi trag în fascişti. Măcar o dată. Da ?

— După cum se vede, eşti prea grăbit. Crezi că fasciştii nu ştiu să împuşte ? îi atrase atenţia instructorul politic. Dacă nu nimereşti ?

— Dacă nu nimeresc, mai trag o dată şi am să nimeresc. Mă tîrăsc ca să trag mai de aproape, şi după aceea, pac, pac, pac, la rînd. O dată tot am să nimeresc. Nu-i aşa, tovarăşe instructor ?

— Nu, dragă, nu se învaţă aşa tirul. Mai aşteaptă : dacă vom putea, organizăm aici un poligon de tir, facem şi ţinte. Atunci am să mă ocup şi de tine. Dar pînă atunci te sfătuiesc să nu te joci cu arma. Asta e o jucărie primejdioasă.

*
* *

După ce încercuiră compania lui Petropavlovski şi-i împinseră pe matrozi în văgăună, hitleriştii erau siguri că au pus mîna pe ultimii apărători ai tîrguşorului ; capcana se închisese. Nu mai era chip de scăpare. Încercuind văgăuna în care se retrăseseră matrozii sovietici împresuraţi, hitleriştii hotărîră să aştepte pînă dimineaţa, ca să lichideze definitiv, în zori, rămăşiţele companiei. Naziştii luminau din cînd în cînd văgăuna cu rachete şi o secerau cu salve de mitralieră şi de arme automate. Dar

matrozii, nu se ştie de ce, încetaseră de aseară să mai răspundă la focul hitleriştilor. Noaptea trecu în linişte, iar dimineaţa inamicul descoperi că compania matrozilor sovietici împresuraţi se făcuse nevăzută. Nemţii erau îngrijoraţi : unde se putuse mistui întreaga companie, pe care ei o urmăreau de cîteva zile ? Unde a putut să dispară ea cu răniţii şi cu mitralierele ei ? Doar nu o fi înghiţit-o pămîntul !

Hitleriştii cercetară cu de-amănuntul văgăuna şi îşi dădură seama că tocmai aşa se întîmplase : compania intrase în pămînt.

În curînd, fasciştii aflară că o întreagă armată de partizani, după cum se spunea, se ascunde sub picioarele lor, în carierele de piatră. Umblau zvonuri că o parte din trupele sovietice, unite cu partizanii, intrase sub pămînt, ca de acolo să dea armatei hitleriste lovituri după lovituri. Hitleriştii încercară să pătrundă în galeria în care se mistuise compania de infanterie marină. Dar cum se apropiau de zidul clădit din bolovanii cenuşii de calcar, împuşcături ţîşneau din fiecare crăpătură : răpăiau mitraliere, secerau arme automate. Trebuiră să se culce la pămînt, să sfarme cu grenade baricade de piatră, să pună o mină şi să arunce zidul în aer. Dar la o sută de metri în adîncimea galeriei, un nou zid le tăie calea fasciştilor : partizanii împuşcau de după zidul acesta pe oricine se apropia de dînşii prin coridorul îngust.

În curînd, nemţii renunţară la gîndul de a mai încerca să pătrundă prin galeria aceasta în adîncul carierelor de piatră, dar puseră santinele la gura galeriei.

Vestea despre primul atac al fasciştilor respins de partizani se răspîndi ca fulgerul printre locuitorii cetăţii subterane. În dimineaţa aceea, oamenii ascultară atenţi, multă vreme, îndepărtatele împuşcături care veneau dinspre sectorul „Kiev", repetate la infinit de ecoul subteranelor.

Primul număr din „Foaia de luptă" apăru pe perete, nu departe de statul-major. În această gazetă se comunica pe scurt că prima încercare a inamicului de a pătrunde în cetatea subterană fusese respinsă, dar că toţi urmează să se pună în gardă, deoarece inamicul, fiind acum informat că sub pămînt se ascund partizani, va căuta să pătrundă în carierele de piatră. Alături de acest comunicat se afla afişat ordinul de zi al comandantului,

prin care încunoștiința încadrarea în detașament a patruzeci și doi de oameni din compania lui Petropavlovski; de asemenea, comandantul exprima mulțumiri pentru purtarea exemplară în treburile gospodărești: Nadiei Șulghina, Ninei Kovaliova, lui Volodea Dubinin, Tolea Kovaliov și lui Vanea Griținko.

Băieții umblau mîndri și urmăreau de departe impresia făcută de acest ordin asupra partizanilor care îl citeau.

Către seară (vremea se determina aici sub pămînt numai după ceas), santinelele din orizontul de sus comunicară telefonic la statul-major că într-o galerie, nu departe de ieșirea la suprafață, a apărut un om care, vorbind bine rusește, cheamă afară pe locuitorii subteranei. Asta era la gura galeriei ce ducea în pantă lină afară și pe care pietrarii o numiseră „panta dulce". Comandantul detașamentului, Ziabrev, comisarul Kotlo, Lazarev și Kornilov se îndreptară numaidecît într-acolo. Urcară în cea mai mare liniște spre „panta dulce" și se opriră la poalele ei ascultînd.

— Ei, cetățeni — răcni iarăși cineva de deasupra — ieșiți afară. N-o să vi se întîmple nimic! Ce v-ați înmormîntat acolo? Domnul comandant a ordonat ca toți cei din carierele de piatră să iasă afară! Dumnealui știe cine s-a coborît acolo. Domnul comandant a ordonat să ieșiți afară. N-o să vi se întîmple nimic rău. Domnul comandant și așa vă știe pe toți pe degete. Dacă vreți, pot să vă citesc lista... Cetățeanul Lazarev! Jucenkov! Ziabrev!

— Uite, scîrba, lipitoarea! șopti Lazarev. Și pare o voce cunoscută... Am auzit-o de multe ori... Oare cine-i acela care ne vinde?

— Alexandr Fedorovici! urmă necunoscutul, strigînd la gura „pantei dulci". Vasili Andreevici! Simion Mihailovici!

Ziabrev își ascunse felinarul după niște pietre și, rămînînd în întunericul de nepătruns, îi conduse pe Kotlo și pe Lazarev în sus pe „panta dulce". Mergeau lipiți de perete, căutînd să se miște fără nici un zgomot. În fața lor, lumina începu să mijească, mai întîi slab, apoi din ce în ce mai tare și, în curînd, prinse să se vadă deschizătura semicirculară a intrării. Pe fondul cerului se desena limpede silueta omului care striga fără să se potolească, striga mereu numele partizanilor. Îndărătul lui se puteau distinge cîțiva oameni cu arme automate.

— Ah, ce țintă bună! Dintr-o singură salvă i-aș putea curăța pe toți — șopti Kornilov la urechea lui Ziabrev.

Dar comandantul, ridicînd repede mîna, îl zgîlțîi cu putere de umăr:

— Nu se poate pentru nimic în lume! Acolo, în alte șanțuri și în adînciturile se ascund încă mulți locuitori. S-au refugiat aici în timpul bombardamentelor și al luptelor. Dacă-i omorîm acum pe nemernicii aceștia, nu-ți închipui cît rău putem face unor oameni pașnici... Mai bine lasă-i naibii în pace. Ce zici, comisarule?

Kotlo își puse palma grea pe umărul lui Ziabrev, în semn de încuviințare.

— Dar glăsciorul ăsta trebuie neapărat să-l ținem minte — rosti el, mormăind abia deslușit.

— Vedeți că nu se hotărăsc să coboare? zise Ziabrev, cu un zîmbet pe buze. Le e teamă. Asta-i bine... Santinelele să fie aici cu ochii în patru. Trebuie să întărim paza. Auzi, Simion Mihailovici?

Coborîră în galeria de jos, și încă mult timp îi urmări vocea stăruitoare, răgușită, din gura „pantei dulci":

— Hei, oameni buni, cetățeni! Degeaba vă ascundeți. Ieșiți... nimeni n-o să vă facă nimic.

Cercetașii Vajenin și Șustov, care ieșiseră la suprafață printr-o galerie îndepărtată, se întoarseră seara tîrziu în carierele de piatră. Se duseră direct la statul-major. În curînd, Ziabrev chemă acolo pe toți comandanții. Cînd se adunară pînă la unul, Ziabrev le comunică:

— Situația pe ziua de azi este următoarea: după cum se vede, hitleriștii știu prea bine despre existența detașamentului nostru. Cercetașii ne aduc vestea că nemții evacuează pe toți cei ce locuiesc în preajma carierelor de piatră. Întreg raionul e pus sub observație. Bărbații sînt arestați fără excepție.

— Da. Noi abia ne-am strecurat — spuse și Vajenin.

— Dar pe femei, fasciștii nu le arestează? întrebă Ziabrev.

— Nu. Ele sînt încă libere — răspunse Vajenin.

— Ar trebui să ne gîndim pe care dintre femeile noastre am putea să le trimitem în recunoaștere.

Peste jumătate de oră, Nadia Șulghina își vedea de treabă prin cantina și îl zădăra pe Vajenin.

— Ce, nene Vlas, ai pus-o de mămăligă cu recunoașterea? Ei, tu vîră-te în vizuină și lasă-mă pe mine la lumină! Îți închipui că voi, bărbații, sînteți mai cu moț? Uite că nu faceți nici cît o ceapă degerată. Mi-a venit și mie rîndul.

— Bună mai ești de gură! glumi Vajenin. Ești ca o casă de bani dintr-o prăvălie. Primești o monedă de argint și dai rest zece gologani de aramă.

— Chiar așa, fata tatii, ar fi bine să-ți mai ții limbuța în gură — o sfătui Șulghin — ca nu cumva cînd o să ieși la lumină, să nu ți-o muști.

— Deasupra pămîntului am să fac pe surdo-muta — răspunse rîzînd Nadia.

Toată seara, Volodea se învîrti pe lîngă Nadia Șulghina, privind-o cu invidie: uite ce noroc a dat peste ea — o trimit în recunoaștere! Fără îndoială, asta e o adevărată misiune de luptă. Nu să alegi pesmeți...

Dar Nadia Șulghina n-avu parte să plece în recunoaștere. Abia ieșise la suprafață printr-o veche galerie, cînd răsună un strigăt grosolan într-o limbă străină. Fata țîșni îndărăt în galerie. Cizme grele tropăiră pe pietre. Nadia o luă la fugă cît o ținură picioarele, spre fundul galeriei și coti într-un coridor lateral. Comisarul și Vajenin, care o conduseseră pe cercetașă, văzură la intrare silueta unui soldat neamț, cu o armă automată în mîini. Vajenin puse într-o clipă arma la ochi, dar comisarul îl apucă de mînă; împușcătura ar fi putut atrage atenția dușmanului. Era limpede că nemții controlează intrarea aceasta. N-avea nici un rost să-i convingă că tocmai aici se ascund partizanii. Lasă-i să creadă că aici este numai vreun adăpost împotriva bombardamentelor, din care n-au ieșit încă la suprafață toți cei ascunși...

Încercară s-o trimită pe cercetașă printr-o altă ieșire mai îndepărtată.

Se îndreptară într-acolo.

Vajenin o opri grijuliu:

— Nadiușa, nu te grăbi să ieși. Mai întîi stai să arunc eu o privire... să văd ce se petrece pe acolo.

Se tîrî spre ieșire, se uită afară și numaidecît văzu cîțiva hitleriști în apropiere. Săpau și îngropau ceva. Vajenin se retrase fără zgomot îndărăt în galerie.

— Nu-i nimic de făcut — îi raportă el comisarului. Au început să pună mine... și au așezat santinele pretutindeni. Nu-i nici o ieșire.

— Așa! Situația se complică deci — mormăi comisarul. Repede ne-au mai tăiat toate drumușoarele. Cineva de deasupra ne trădează... Ce să-i faci, Nadia? Nu fi supărată! căută el s-o mîngîie pe fată, care tăcea amărîtă. Lasă, nu trebuie să ne grăbim. Să mai chibzuim ce-i de făcut.

Deși fiecare ieșire la suprafață era legată de mari primejdii, partizanii continuară să întreprindă unele mici recunoașteri. Descoperiră niște ieșiri îndepărtate, neobservate de la suprafață, pe jumătate năruite, prin care se strecurară deasupra. Derunov și Rofeicik se duseră în recunoaștere, travestiți în haine civile. Dar și încercații cercetași Makarov și Vajenin ieșiră de mai multe ori în misiune. De cîteva ori, cercetașii avură prilejul să se ciocnească, în cele mai îndepărtate dintre galeriile de sus, cu hitleriștii care căutau să găsească vreo intrare neapărată în subterană. Cîteodată avea loc schimb de focuri între cercetași și fasciști. În astfel de împrejurări, hitleriștii se retrăgeau de obicei, grăbindu-se s-o ia la sănătoasa din întunericul înspăimîntător, locuit de inamici nevăzuți, care nu știau ce-i frica.

Bondarenko se dovedi a fi un cercetaș neașteptat de bun. Colindă împreună cu Rofeicik și cu Derunov cele mai îndepărtate unghere ale carierelor de piatră, unghere unde nu călcase picior de om ani în șir. Bondarenko nădăjduia să găsească vreo ieșire la suprafață, neobservată de inamic, sau să întîlnească vreun locuitor care nu ieșise încă din adăposturile unde oamenii se ascunseseră de bombardament și de focul artileriei.

Odată, Bondarenko găsi într-adevăr gîrliciul unei galerii vechi, de mult părăsită. Era așa de îngust și de strîmt, că spătosul Bondarenko abia-abia putu să se strecoare prin el. Tocmai în clipa aceea trecea pe deasupra gîrliciului o locuitoare din tîrgușor. Văzînd capul lui Bondarenko apărînd pe neașteptate din pămînt, drept la picioarele ei, femeia îngheță de spaimă. Dar Bondarenko izbuti s-o liniștească numaidecît. Femeia se aplecă, chipurile, ca să smulgă iarbă pentru capra care păștea puțin mai încolo, și, uitîndu-se în toate părțile, intră în vorbă cu partizanul. Află de la ea care era situația în tîrgușor:

sosiseră noi unități hitleriste, iar fasciștii îi iscodeau pe locuitori dacă nu știu unde anume se ascund partizanii.

În timp ce comisarul și Vajenin căutau, dar fără folos, s-o ducă pe Nadia Șulghina la suprafață, Volodea și prietenii lui nu pierdură vremea în zadar. Instructorul politic Kornilov organiză un fel de poligon de tir în orizontul cel mai de jos al carierei, la o adîncime de șaizeci de metri. Se strînseră aici toți tinerii partizani și cîțiva matrozi din compania lui Petropavlovski. Într-o galerie lungă care se înfunda, două felinare, așezate jos, lîngă zid, luminau niște panouri de scînduri pe care erau lipite ținte din hîrtie de ziar. Băieții constatară ce țintaș minunat era Kornilov. Nimerea, glonț după glonț, drept în centrul negru al țintei, făcut cu cerneală. Dar asta era puțin...

— Volodea, fii bun și strînge tuburile goale și pune-le uite colo, pe piatra aceea, lîngă țintă.

Volodea se repezi să îndeplinească rugămintea instructorului politic, apoi se întoarse pe linia de foc. Cu greu puteai zări acolo, abia sclipind în lumina chioară a felinarului, tuburile de alamă așezate pe piatră, ca niște popice, lîngă țintă.

— Acuma uitați-vă! zise Kornilov, desfăcînd clapa tocului. Scoțînd un pistol cu țeavă lungă și cu cătare înaltă, îl ridică spre umăr și, cu o mișcare mlădioasă în sus, ochi. Pac! Un tub dispăru, Kornilov repetă mișcarea. Pac! Cel de-ai doilea tub nu mai sclipi. Apoi, fără să mai facă vreo mișcare cu pistolul, pe care îl ținea în mîna întinsă, instructorul politic apăsă de cîteva ori pe trăgaci. Împușcăturile răsunară puternic, magazia neagră a pistolului zvîcnea de fiecare dată îndărăt, scuipînd parcă tuburile goale de pe lături. Mîna lui Kornilov rămînea nemișcată, iar tuburile de lîngă țintă dispăreau unul după altul.

— Așa zic și eu! Așa da, minunat! începură să strige băieții.

Dezvăluindu-și îndemînarea, instructorul politic îi dădu lui Volodea o cutie de chibrituri și strigă:

— Arunc-o acum în sus, de-a lungul tavanului!

Volodea zvîrli cutia de chibrituri așa cum îi ceru instructorul politic. În această clipă trosni o împușcătură. Băieții se repeziră să ridice ținta și, smulgîndu-și unul

altuia cutia lovită, o aduseră și-o înmînară instructorului politic.

— Da — zise Volodea — dar oare am să pot trage și eu așa vreodată?...

— De ce nu? îl încurajă Kornilov. O dată ce-ți plac armele, trebuie mai întîi să le studiezi, apoi să stăpînești meșteșugul, tehnica, cum se spune... și după aceea poți să pui mîna pe ele. Veniți încoace, băieți! Vedeți, asta e o armă militară obișnuită, model 1891. Arma rusească cea mai de încredere. Acum hai să vedem din ce părți e alcătuită... Acesta e închizătorul...

Mîinile puternice și sigure ale lui Kornilov țineau arma. Băieții se aplecară mult de tot asupra închizătorului care țăcăni.

Dar deodată se arătă Kolîșkin, și lecția se întrerupse. Coborî în galerie, strigînd de departe:

— Dubinin Volodea, Tolea Kovaliov și Vanea Griținko, la comandament! Trap!

Cînd copiii intrară la statul-major, Ziabrev stătea lîngă masă la locul lui. Iar comisarul — un om îndeobște greoi — umbla repede de colo pînă colo, cu mersul său apăsat, domol, legănîndu-se puțin. După ce se uită cu coada ochiului la copii, el se întoarse mușcîndu-și buza. Se opri o clipă și iarăși începu să se plimbe înainte și înapoi.

— Ei, Ivan, Anatoli și Vladimir — zise comandantul, cercetîndu-i pe băieți cu ochii lui negri — cum vi se pare viața sub pămînt? Merge? Bine. Vreau să vă spun ceva. Luați loc, copii! Ia să vedem ce-i de capul vostru. V-ați lăudat acum cîteva zile că voi cunoașteți toate cotloanele și ieșirile. Așa e?

— Cunoaștem cîteva — răspunse cu modestie Volodea. Iar Vanea adăugă:

— Noi numai intrarea principală n-am cunoscut-o, fiindcă nu ne lăsau pe-acolo. Cît privește ieșirile lăturalnice, prin toate ne-am băgat!

— Dar acum ați putea găsi cotloanele acestea?

— Cum să nu le găsim?

— Bine. Atunci să vă spun despre ce-i vorba — urmă comandantul. Astăzi am încercat să trimitem o patrulă de recunoaștere, dar n-am izbutit. Toate ieșirile mari se găsesc sub observația inamicului. Peste tot am încercat. S-a dus și comisarul Ivan Zaharovici. Atunci uite

ce m-am gîndit: poate cunoașteți voi, băieți, vreo ieșire care să nu se observe de loc de la suprafață. Doar trebuie să fie asemenea ieșiri...

Volodea se săltă de pe scaun:

— Stai, nene Saşa... adică Alexandr Fedorovici... stai! Se întoarse către Vanea: Vanea, ții minte unde m-am prăbușit atunci cînd am găsit inscripția? (Vanea dădu din cap în semn că-și amintește.) Sînt, nene Saşa. Sînt! Și noi știm un loc. Ieșirea aceea nu se vede de loc de deasupra. De cîte ori nu ne-am băgat acolo eu și Vanea...

Comisarul se opri din mers și se apropie de masă.

— Surpătura asta se află aproape de intrarea principală — adăugă Volodea. Și vaca lui unchiu' Vasili s-a poticnit acolo și a căzut înăuntru... și-a rupt piciorul...

Ziabrev izbucni în rîs:

— Ei, dacă vaca și-a rupt piciorul, atunci și dracu o să și-l rupă acolo... Dar oare nu se plimbă și prin partea aceea fasciștii? Hai? Tu ce crezi?

Atunci Șustov începu să vorbească:

— Ehehei... ia stai... Eu cunosc puțin locul ăsta. Gura aceea dă în pieptul dealului. Chiar dacă nu poți ieși afară pe acolo, în schimb din locul acela vezi toate împrejurimile, pînă departe. Starîi Karantin îl vezi ca-n palmă. Atîta numai, nu știam că poți să nimerești de aici la gura aceea. Eu știam că se află o astfel de năruitură, dar atîta tot. Iar ei, ia te uită ce-au descoperit!... Dar, măi flăcăiași, nu cumva mințiți? E un fel de gaură strașnic de îngustă. Locul acela e de mult surpat. Nici pisica nu poate să treacă pe acolo.

— Noi o să trecem — rosti Volodea cu încăpățînare. Tovarășe comandant, nene Saşa, ne dați voie... Desigur, dumneavoastră hotărîți: noi numai vă rugăm — urmă repede Volodea, amintindu-și de lecția pe care o primise data trecută.

— Tu ce părere ai, Ivan Zaharovici? îl întrebă Ziabrev pe comisar. Ești de acord? Ce zici?

Comisarul se încruntă și, greoi, mai făcu vreo cîțiva pași de la un capăt la altul al încăperii; apoi se apropie de băieți și își încrucișă brațele pe piept:

— Uite, băieți, am ajuns la ananghie... Vă dați seama că nu vă trimitem cu inima ușoară. Dar noi sîntem datori să luptăm; și pentru asta avem nevoie de informații exacte. Trebuie să aflăm totul: care-i situația nemților

acolo, la suprafață, unde au cartiruit trupele, unde le este statul-major, ce mișcare se observă și în ce direcție... Într-un cuvînt, vi se va lămuri misiunea pe urmă, în amănunțime. Nevoia de-a afla toate astea ne-a ajuns pînă aici — și comisarul arătă cu muchia palmei la gît. Partizanii noștri nu se pot urca deasupra, căci hitleriștii îi înșfacă numaidecît pe bărbații din localitate. Fiindcă au mirosit că sîntem aici. Cineva a scăpat o vorbă în privința noastră... Au gonit pe toți oamenii din galeriile părăsite, unde își făcuseră adăpost. Va să zică, oamenii vîrstnici nu pot ieși la suprafață pentru nimic în lume. Ați înțeles cum stau lucrurile? Inamicul a pus santinele pretutindeni, la toate ieșirile pe care le cunoaștem, și le minează. Pe voi însă ar putea să nu vă bage în seamă și, chiar dacă v-ar zări, și-ar zice: „Ia, aleargă acolo niște copii"... Numai că voi, firește, nu trebuie să vă vîriți în ochii lor. Feriți-vă, băieți! Să nu vă puneți degeaba viața în primejdie. Asta e o rugăminte a mea personală.

Comisarul îi privi pe băieți, se încruntă, făcu un gest de deznădejde cu mîna și se așeză pe un taburet care scîrțîi sub trupul său greoi. Ziabrev se uită la dînsul, după ce le făcu băieților cu ochiul:

— Comisarul e îngrijorat pentru voi. Dar nici eu, trebuie să recunosc, nu sînt tocmai în apele mele. Aveți grijă, șoimilor, să umblați mai cu luare-aminte. Ivan Gavrilovici Șustov o să vă dea toate indicațiile. E un om încercat. Să-i urmați poveștele. Și vă rog să nu vă faceți de cap. Ne-am înțeles? Acum e ora nouă dimineața (comisarul se uită la ceas). Peste o jumătate de oră plecați... Tu, Ivan Gavrilovici, mergi cu ei pînă la ieșire: să te uiți tu mai întîi în toate părțile și să vezi ce-i acolo. Dacă observi prin apropiere vreo concentrare de trupe, nu dai drumul băieților. Vom aștepta un moment mai prielnic... Iar voi, băieți, dacă izbutiți să ieșiți cu bine la suprafață, vă ordon să vă întoarceți cu raportul la ora 17 fix. Șustov o să vă aștepte la ieșire. Vedeți să nu vă rătăciți la întoarcere, să vă fixați bine în minte gîrliciul, dar mai cu seamă să-l ascultați pe Ivan Gavrilovici ca pe tatăl și ca pe mama voastră laolaltă... Uite ce, Vova: am încredere în tine. După cum se vede, ești un băiețandru deștept. Te numesc comandantul grupei. Astăzi merge numai Tolea Kovaliov cu tine. El cunoaște locurile.

Vanea Griţenko se uită plin de nădejde la comandant, căutîndu-i privirea. Dar Ziabrev urmă:

— Tu, Tolik, să-l asculţi pe Vova: el are multă prezenţă de spirit şi ochi ageri. Am observat asta. Iar tu, Vanea, eşti un flăcăiaş aşezat, înţelegător. E prea devreme să ieşi la suprafaţă. Te cunosc prea mulţi oameni. Hai, daţi-i bătaie, şoimilor! Vă doresc spor la lucru, izbîndă, noroc, într-un cuvînt: toate cele bune!

— Astăzi să nu intraţi în tîrguşor — zise comisarul, apropiindu-se de băieţi. Pentru noi, lucrul de căpetenie este să lămurim mai întîi situaţia chiar de deasupra noastră şi din preajma carierelor de piatră. Aţi auzit, băieţi? Eu şi comandantul avem toată încrederea în voi.

— O să facem cum e mai bine. N-aveţi nici o grijă — zise Volodea, care nu mai putea de bucurie şi de avînt. O să facem totul. Să fiţi siguri!

— Dacă n-am fi fost, nici nu v-am fi trimis.

— Iar acum, Ivan Gavrilovici — rosti Ziabrev — du-i repede la Manto, la bucătărie. Să le dea acolo cît le-o încăpea în pîntece, ca să nu le ghiorăie maţele cînd se vor furişa deasupra... Aşa, băieţi, să ne înţelegem: staţi frumuşel la pîndă, fără nici un zgomot, şi cînd prindeţi momentul, tiptil... deasupra! Deocamdată nimănui nici o vorbă!

Greu le veni micilor cercetaşi să tacă, mai cu seamă cînd Akilina Iakovlevna, care îi ospăta prea pe îndelete, îi întrebă încotro se grăbeau aşa.

— Avem o misiune specială, mătuşă Kilia — zise Volodea şi adăugă: Secretă...

— Toţi s-au umplut de secrete, dragă Doamne! începu să bodogănească Akilina Iakovlevna. Chem fetele, şi ele tot cu secrete umblă. Parcă nu ştiu eu care li-s secretele... S-au apucat, împreună cu doftoresele, să împodobească „dormitorul fetelor" cu festoane şi cu fel de fel de fleacuri tăiate din gazete, ba şi cu covoare pe perete... Dar ce-o fi cu ai noştri? Toţi sînt atît de prinşi de treburi, încît nici să mănînce nu mai au vreme. A trecut de ora nouă şi încă n-a venit nimeni să ia gustarea de dimineaţă. Nici Manto nu-i aici. Unde o mai fi şi el?

— Ehei, draga mea, războiul îţi alungă şi pofta de mîncare — zîmbi Şustov. Hrana nu merge de loc după programul din timp de pace. Dar voi, flăcăiaşilor, de ce vă grăbiţi aşa? Mestecaţi ca lumea, ca să încapă cît mai

mult. Adică degeaba şi-a deschis tuşa Kilia restaurantul pentru voi? Şedeţi cum se cuvine la masă. De ce mîncaţi în picioare?

— Aşa începe mai mult— glumi Volodea, înecîndu-se cu bucata de plăcintă pe care tuşa Kilia o tăie şi o dădu băieţilor.

După ce mîncară şi mulţumiră tuşii Kilia, micii cercetaşi şi conducătorul lor trecură prin galeria unde locuia Şustov. Acolo, Ivan Gavrilovici îşi controlă fără grabă arma şi şi-o atîrnă de umăr, luă o grenadă şi vîrî un pumnal marinăresc în carîmbul cizmei — arma cea mai de încredere în întunericul subteranei. Vechiul cercetaş îşi ascunse cu dibăcie sub haină tot echipamentul său şi luă în mînă felinarul de miner. Îţi făcea impresia că-i un miner paşnic, care se pregăteşte să plece la lucru — numai ciocanul de abataj îi mai lipsea.

Volodea şi Tolea examinară cu respect armamentul vechiului cercetaş.

— Ah! făcu Volodea, nemaiputîndu-se stăpîni. Să ne fi dat şi nouă măcar un briceag. Pe cînd aşa, trebuie să mergem cu mîinile goale.

— Credeam că eşti un băiat cu scaun la cap, dar văd că îţi mai trebuie multă minte! izbucni mînios Şustov. Închipuie-ţi numai ce bucluc ar ieşi dacă fasciştii te-ar agăţa şi-ai avea asupra ta o armă! S-ar sfîrşi cu tine şi am păţi-o şi noi. De ce nu eşti un om cu chibzuială?! Cînd umblu deasupra, şi eu las acasă toate sculele astea. Merg ca un cetăţean paşnic, şi atîta tot. Astăzi, dacă am pus mîna şi eu pe cîteva de-ale gospodăriei, am făcut-o cu rost. Mă gîndesc că, dacă întîlnim niscaiva musafiri nepoftiţi prin galerie, să avem cu ce-i ospăta.

Vanea Griţenko se uita cu invidie la tovarăşul lui. Prima misiune a lui era numai să-i petreacă pe Volodea şi pe Tolea la gîrliciul cunoscut. Dar îşi dădea seama cît de primejdios ar fi fost să iasă la suprafaţă: Vanea era prea binecunoscut în Starîi Karantin. Reîntoarcerea lui, atît de neaşteptată, i-ar ului pe toţi. Doar se ştia că Griţenko şi fiul său se evacuaseră din tîrguşor.

Capitolul VIII

PRIMA IEŞIRE LA SUPRAFAŢA PĂMÎNTULUI

Şustov îi privi încă o dată atent pe cercetaşi, din cap pînă-n picioare, şi-i căută prin buzunare să vadă dacă nu le-a rămas în ele ceva care, în cazul unei întîlniri cu duşmanul, i-ar fi putut da acestuia indicaţia asupra legăturii dintre băieţi şi partizani. Dar tinerii cercetaşi nu aveau decît vreo cîteva tartine din pesmeţi cu slănină. În buzunarul lui Volodea însă, Şustov găsi un creion şi un petic de hîrtie. I le luă, apoi ridică de jos felinarul aprins, le făcu băieţilor semn să-l urmeze şi porni prin întunericul care, despicat parcă în două de lumina felinarului, le făcea loc cercetaşilor să treacă înainte, şi apoi se închidea numaidecît în urma lor.

Cercetaşii urcară în orizontul de sus pe o pantă lină a galeriei. Drumul pe sub pămînt era întortocheat şi încîlcit. Coridoare, aidoma unul cu altul, dădeau din dreapta şi din stînga în tunelul prin care mergeau cercetaşii. Coridoarele se pierdeau într-o beznă fără de sfîrşit. Unele erau baricadate cu lespezi tăiate din stînca de calcar, care nu apucaseră să fie scoase la suprafaţă. În multe părţi, partizanii izbutiseră să ridice ziduri artificiale; croindu-şi drumuri ocolite, ei săpaseră în piatră fundacuri — capcane — ca să împiedice pătrunderea inamicului în adîncul cetăţii subterane. Reţeaua galeriilor înguste, a tunelurilor şi a coridoarelor — orizontale ori înclinate, abrupte ori line — care se încrucişau, putînd înşela pe omul cel mai rutinat, se întindea cale de zeci de kilometri pe sub pămînt. Dar Şustov şi tinerii lui cercetaşi călcau cu siguranţă în tăcerea galeriilor de piatră. Numai vechiul cercetaş spunea din cînd în cînd:

— Aici, băgaţi de seamă, flăcăiaşilor, e o cotitură. Ţineţi minte semnul de aici, aceste trei pietre, de unde se face un ocol.

Şustov lumină cu felinarul semnul convenţional, alcătuit din pietre. Cine nu era iniţiat în taina acestor semne nici nu le băga în seamă. Dar partizanii învăţaseră alfabetul lor de piatră şi se orientau numaidecît în ce parte să pornească, unde să facă o cotitură, ca să ocolească peretele ce închidea tunelul. În unele locuri trebuia să te abaţi din cale chiar o sută de metri, ca apoi să te întorci iarăşi la galeria care ducea la gîrlici.

În sfîrşit, o lumină gălbuie începu să mijească înaintea cercetaşilor. Răsună glasul santinelei:

— Stai! Cine-i acolo?

— Arma. Dă parola.

— Voronej — se auzi din tunel.

Dincolo de această santinelă mai era încă un post de pază, unde Şustov rosti din nou, de data asta cît se poate de încet: „Arma", şi din întuneric i se şopti aproape la ureche: „Voronej". Aici începeau galeriile largi, aproape de suprafaţa pămîntului, ale orizontului de sus. De acolo se strecura o lumină palidă, ştearsă. Şustov începu să vorbească în şoaptă. Pe Volodea îl trecură fiorii, şi fiindcă Şustov vorbea în şoaptă abia auzită, şi fiindcă acesta se purta cu multă prudenţă, şi din pricina luminii nesigure ce împrăştia puţintel întunericul, dar şi datorită faptului că pămîntul lor, pe care călcau acum fasciştii, era aici, aproape de tot. Pentru întîia oară, Dubinin îşi dădu seama că se afla în faţa unei primejdii, neştiind încă cum se vor isprăvi lucrurile.

— Ei, unde vă e gîrliciul? Încotro s-o luăm? întrebă în şoaptă Şustov.

Vanea Griţenko îi apucă mîna cu felinarul, o ridică deasupra capului, dînd-o un pic într-o parte, se uită cu atenţie împrejur şi şopti:

— Vovka, recunoşti locul? Mi se pare că într-acolo ar trebui s-o luăm. Ţi-aduci aminte? Aici trebuie să fie puţul în care părinţii noştri şi-au scrijelit numele, numai că s-a năruit totul...

Vanea şi Volodea trecură înainte. Şustov îi învăţă să acopere felinarul cu învelitoarea de piele, ca să-i camufleze lumina. Mergeau unul după altul, ţinîndu-se fiecare de umărul celui de dinainte. Praful moale de

calcar le înăbuşea paşii. Înaintau aproape fără nici un zgomot. Deodată Vanea se opri şi, pe şoptite, îi ceru lui Şustov îngăduinţa să ridice o clipă „camuflajul" felinarului. Şustov îi îngădui, şi o clipă cercetaşii văzură înainte o movilă de bolovani enormi de piatră. Pesemne că aici se produsese de curînd o năruire de teren. Mai departe nu te puteai strecura decît tîrîş. Observînd gîrliciul printre pietre, Volodea şi Vanea ţîşniră ca şopîrlele unul după altul.

Te apuca spaima să te caţări într-un spaţiu atît de mic, strecurîndu-te prin strîmtoarea îngustă a pietrelor, care parcă pîndeau să-i strivească pe cercetaşi. Dar încă şi mai greu îi veni lui Şustov. Gîfîind, se furişa după băieţi, silindu-se să nu scape din mîna stîngă piciorul lui Volodea. Căuta, de asemenea, să-l simtă, agăţat de piciorul său drept, pe Tolea Kovaliov, care încheia această coloană de reptile. Dar înainte, deasupra lor, lumina răzbătea din ce în ce mai limpede. Începură să se audă îndepărtatele bubuituri ale unui bombardament de artilerie. Se mai tîrîră vreo cinci minute, şi iată că zăriră deasupra lor o mică crăpătură, pe jumătate astupată de pietrele care se năruiseră. Se simţea o undă de aer proaspăt. Vîntul de afară sufla prin gîrlici, împrăştiind parcă întunericul subteranei.

Şustov îl trase pe Volodea de picior. Acesta înţelese semnalul şi se opri.

— Acuma, flăcăiaşilor, lăsaţi-mă, să mă uit singur şi să văd ce şi cum — rosti încetişor Şustov. Le ordonă băieţilor să rămînă pe loc, iar el se furişă spre crăpătura astupată cu o lespede de piatră.

— Nene Şustov — îi şopti din spate Volodea — chiar ăsta-i gîrliciul nostru. Nu-i aşa, Vanea, că-l recunoşti?

— Da, da, ăsta-i — răspunse încet Vanea Griţenko. Dar măcar lăsaţi-mă să mă uit şi eu afară, dacă nu mă luaţi cu voi.

— Tacă-ţi gura! îi şopti tăios Şustov şi privi cu luare-aminte prin deschizătura gîrliciului.

Prin pîcla sură a acestei zile de toamnă se desfăşura înaintea lui priveliştea ştearsă a tîrguşorului Starîi Karantin. Şustov se dumeri numaidecît de unde se vedea priveliştea aceasta. Îşi dădu seama că gîrliciul în care se furişaseră se găsea pe povîrnişul abrupt al dealului. Dînd

cu băgare de seamă o piatră la o parte, Şustov se uită afară. Voia să vadă dacă îl observă hitleriştii. Dacă ei vor începe să tragă într-însul de undeva, dintr-o coastă, sau de pe culmea dealului, înseamnă că nu poate da drumul băieţilor pe aici.

Tunurile băteau undeva foarte aproape. Pămîntul se zguduia răspunzînd cu înfiorare salvelor grele.

Volodea nu se mai putu stăpîni de nerăbdare. Se tîrî în tăcere spre crăpătura cunoscută a gîrliciului şi se uită din spatele lui Şustov mai întîi la costişa dealului, iar după aceea, mai departe, la gura principală a carierelor de piatră. Acolo se iveau şi piereau siluete de oameni, îmbrăcaţi în mantale verzi-cenuşii. „Or fi cumva hitlerişti?" se întrebă Volodea, cercetînd cu lăcomie tot ce putea zări prin crăpătura îngustă a gîrliciului de piatră. Deodată i se uscă limba în gură. Nu-i venea să creadă că vede duşmanul cu ochii lui, şi încă atît de aproape. Vru să-i spună ceva lui Şustov, dar băgă de seamă că vechiul cercetaş îşi încorda privirea, silindu-se să se uite în altă parte. Volodea începu şi el să privească în direcţia aceea.

Văzu că siluete de oameni, îmbrăcaţi în aceleaşi mantale verzi, se mişcau în preajma unei căsuţe singuratice, nu departe de tîrguşor. Autocamioane mînjite în culorile camuflajului, greoaie, acoperite cu prelate peste încărcătură, coteau din şosea şi se îndreptau într-una spre căsuţa aceasta. Iar de pe acoperişul casei erau trase fire spre un stîlp nou, care mai înainte nu fusese acolo. Pe şoseaua udă, care sclipea cu reflexe reci şi sure, autocamioane mînau spre Kerci, transportînd soldaţi în mantale verzi.

— Ia zi, ce observi? şopti Şustov. Numai să nu-ţi scoţi nasul afară. Şezi culcat şi să nu te pleci cumva afară. Hai, raportează ce ai observat.

— Toate maşinile se îndreaptă spre căsuţa aceea... şi mult norod se înghesuie acolo...

— Ce norod, ăştia-s fascişti! îl corectă cu asprime Şustov. Foloseşte cum se cade cuvintele. Hai, mai departe.

— Sînt întinse acolo o mulţime de fire, care mai înainte nu erau.

— Bravo! Ai ochi ageri. Şi tot ceea ce ai observat ce-ţi spune?

— Ei, îmi spune că acolo-i, pesemne, un birou de-al lor, o instituţie oarecare.

— Tocmai așa... Acolo-i statul lor major... după cum se pare. De asta trebuie să ținem seama. Iar mai jos, ia uită-te : ce se petrece acolo ?

Mai jos, sub deal, la marginea tîrgușorului, o mulțime de oameni, goniți de dușman din casele lor, porneau la drum cu boccelele în mînă. Soldați în mantale verzi îi mînau din urmă, răcnind. Vedea cum fasciștii împing din spate, cu patul armei, oameni care trăgeau cărucioare cu calabalîc. Soldații scormoneau boccelele cu baionetele și aruncau din ele cîte ceva la pămînt.

Rotocoale negre de fum, cu reflexe stacojii, se înălțau spre cer dinspre Kamîș-Burun. Limbi lungi de flăcări se încolăceau deasupra locului unde fusese uzina din Kamîș-Burun, cu care se mîndrea tot ținutul. Iar pe șosea, autocamioanele se îndreptau într-una spre Kerci. Soldați în uniforme de un verde murdar mergeau pe jos, răsfrîngîndu-și chipul în băltoace. Dinspre Kerci se auzea un neîntrerupt duel de artilerie. În văzduh se umflau, rotunzi, norii exploziilor. Artileria trăgea undeva aproape, chiar pe deasupra capului lor, cutremurînd pămîntul. La fiecare salvă, pietricele calcaroase se desprindeau de pe pereții gîrliciului subteranei. Te înfiorai observînd de sub pămînt, prin îngusta crăpătură dintre pietre, lumea aceasta orbită, înstrăinată silnic, care pînă ieri era cadrul unei vieți cunoscute, înțelese și parcă singura cu putință.

Deodată Șustov îl ghionti cu cotul pe Volodea : Volodea văzu cum un nazist cu chipiu — pesemne ofițer — ieși din căsuța cu fire de telefon. Se apropie de niște soldați care stăteau în preajmă, le spuse ceva și se îndreptă singur spre gura principală a carierelor de piatră, care fusese aruncată în aer. Scoaseră din casă două mitraliere, pe care le așezară cu țeava îndreptată spre cîmpul minat, care altă dată era curtea carierei.

Deodată ceva trecu repede și cu zgomot chiar pe deasupra capului lor — cum li se păru la început cercetașilor. Șustov și Volodea se traseră din gura gîrliciului ; dar pe urmă se întoarseră iarăși cu băgare de seamă.

Văzură un soldat neamț coborînd în grabă de pe deal. Sărind din piatră în piatră, soldatul se îndreptă în goană spre ofițer, îl salută, dîndu-i pesemne raportul și arătînd cu degetul spre gura principală a carierelor de piatră, iar după aceea porni spre căsuță, în urma ofițerului.

— Da. Sigur au aici vreun stat-major sau un post de comandă — încheie Șustov.

Iarăși se auzi, chiar alături, un fel de foșnet ciudat. Parcă cineva cobora, cu pași șovăitori și înceți, puțin mai jos, în stînga gîrliciului.

— Ia te uită : Lîska ! șopti Tolea Kovaliov, care se tîrîse și el spre gîrlici. Zău că-i Lîska !

Trei capete, care se ciocăneau unul de altul, se înghesuiră la gura gîrliciului.

Într-adevăr, un cal costeliv, murg, sălta șchiopătînd pe costișa dealului, aproape de cercetași.

Chiar de la început Volodea recunoscu calul :

— Ăsta-i Orlik al nostru !

— Da' de unde, care Orlik ? ! Asta-i Lîska — se încăpățînă să susțină Tolea.

— Pentru tine s-ar putea să fie și Lîska, dar eu și Vanea... — dădu să spună Volodea, însă se opri : nu era cazul, într-adevăr, să povestească întîmplarea cu caii !

Proptindu-se pe piciorul sănătos de dinainte și săltîndu-și convulsiv crupa slabă, Lîska-Orlik se tîra la vale. Tresărea la fiecare salvă apropiată de artilerie, se poticnea și se uita trist în toate părțile. Lîska, pașnicul cal de la carieră, numai piele și oase, schilodit, cu coada năpîrlită, plină de paie și de bețișoare, șchiopăta pe coasta dealului. Cine știe cum de nimerise el pe costișa aceasta, bîntuită de bubuituri, de cruda nerozie a războiului !

— Nene Șustov, pe cuvîntul meu că acuma e momentul să ieșim — propuse cu convingere Volodea. Uite colo neamțul acela de la gura puțului principal : cum s-o întoarce și o porni în cealaltă parte, eu și Tolea ieșim de aici și mergem de-a dreptul la Lîska, chipurile, ca s-o ducem acasă. Calul ne cunoaște... Și, mînîndu-l din urmă, o să cercetăm totul pe drum și-o să aflăm ce ne-ați ordonat. E bine așa ?

Șustov tăcea. Știa că naziștii pun mîna pe toți cei ce se ivesc în preajma carierelor de piatră. E drept că fasciștii nu arestaseră pînă acum decît bărbați. Dar cine știe ? Poate și băieții le vor părea suspecți.

Soldatul neamț care se plimba pe lîngă gura puțului principal, cu arma pe umăr, se întoarse în clipa aceea cu spatele spre gîrlici și porni în partea cealaltă. Șustov își

mușcă mustața și, cu inima strînsă, după ce aruncă încă o privire băieților, le făcu semn cu mîna.

— Hai, Tolea ! rosti scurt.

Volodea se și rostogoli afară.

Tolea se ținu după dînsul. Amîndoi băieții se mistuiră dincolo de marginea gîrliciului. Șustov se uită cu luare-aminte : cercetașii nu se mai vedeau. Se pitiseră pesemne în adîncitura neagră, care se zărea mai jos de gîrlici. Peste cîteva clipe, amîndoi băieții ajunseră tîrîș lîngă Lîska și se lăsară lîngă cal. Șustov văzu cum băieții cercetau cu grijă piciorul beteag al calului. De departe ți se părea că nimic altceva în afară de calul rănit nu-i interesa pe băiețașii aceștia. Dar dacă Șustov s-ar fi putut tîrî pînă lîngă dînșii, ar fi auzit următoarea convorbire :

— Tolik, uite ce-i...

— Da, Volodea.

— Tu stai aici lîngă Lîska și fă-te că-i cercetezi piciorul. În timpul acesta eu dau o fugă pînă la căsuță. De aproape o să văd mai bine ce se petrece acolo.

— O să te gonească...

— Scornesc eu ceva : am să mă fac că le cer ajutor. O să le spun că se chinuiește calul. Și în vremea asta o să fiu numai ochi și urechi... Între timp, tu caută să mîni calul la deal. Trebuie să știm ce se petrece și acolo.

— Dar te întorci repede ?

— Într-o clipă. Ei, ce mai aștepți ? Ți-am spus, gata, execută ! Ai auzit doar că m-au numit comandantul grupei. Trebuie să execuți cînd îți ordon ceva ! adăugă mînios Volodea și porni cu pas hotărît spre căsuță.

Mergea și își freca fără cruțare ochii cu mînecile paltonașului. Dar ochii, parcă într-adins, se obișnuiseră cu lumina și nu voiau în ruptul capului să lăcrimeze. Atunci, văicărindu-se în gura mare și tot băgîndu-și pumnii și mîneca în ochi, Volodea se apropie de soldatul care sta de santinelă lîngă căsuță. Acesta se puse în gardă, cu arma pregătită :

— Hei ! Zurück ! se răsti el, făcîndu-i semn cu mîna lui Volodea să se dea la o parte de pe cărarea pe care coborîse.

Dubinin se sclifosea cît se poate de firesc — mai cu seamă că, în momentele acelea, îi era într-adevăr strașnic de frică. Fără grijuliul nenea Șustov și fără tovarășii, Volodea se simțea atît de neputincios și de singur ! În

cele din urmă, neamțul începu să se intereseze de dînsul. Răcni ceva într-o limbă neînțeleasă. Neștiind cum s-o ia din loc, Volodea era cît pe ce să-i spună : „Nene“... Își zise însă că e ceva neînchipuit de respingător să te adresezi unui fascist, chiar la nevoie, cu un cuvînt așa de frumos. Prinse a plînge cu suspine :

— Săraca Lîska... Mi-e milă de ea ! A noastră ! A mea ! Mein Pferd !

Soldatul nu înțelegea, firește, nimic. Privea încurcat și disprețuitor la băiatul rus care plîngea. Volodea arătă întîi la automat, apoi la piciorul său, și în sfîrșit îndrugă ceva, arătînd de data asta spre Orlik. Soldatul se uită în depărtare la cal, apoi îl privi fix pe Volodea, zîmbi cu toată gura lui mare, buzată, în care sclipiră șters două rînduri de dinți de viplă, și deodată, luînd arma, o îndreptă spre piciorul lui Volodea. Dubinin se prefăcu că îl apucă groaza. Se porni și mai tare pe bocite, mormăind : „Vai, mi-e milă de Lîska. Cum se chinuiește !“ Arătă iarăși cu degetul către Orlik, pe care Tolea îl trăgea de coamă, îndemnîndu-l să urce la deal.

În vreme ce Volodea se întreținea prin semne cu santinela, un subofițer și un soldat ieșiră din căsuța cu fire de telefon. Subofițerul chemă îndată santinela, se apropie de Volodea și, amenințîndu-l cu patul armei, răcni la dînsul : „Weg !“ și îi făcu semn cu mîna s-o șteargă cît mai repede de acolo. Băiatul se îndepărtă încet și porni spre Tolea. Dar apucase să vadă tot ce voia. Cît timp se învîrtise Volodea pe lîngă santinelă, ușa de la intrare se deschisese și se trîntise de cîteva ori. Fusese de ajuns pentru ca privirea ageră a micului cercetaș să observe că înăuntru se aflau cîțiva ofițeri și soldați... Putu vedea pe fereastră un telefonist aplecat asupra unui aparat de campanie. Afară de asta, Volodea văzu, de lîngă santinelă, locul unde erau așezate mitralierele și unde se afla corpul de gardă al statului-major.

Întorcîndu-se la Tolea, care izbutise s-o tragă pe Lîska pe culmea dealului, Volodea alese într-adins o vîlcică pe unde să treacă fără a fi observat de santinela de la gura principală a carierelor de piatră. De acolo se vedeau bine amplasamentele aruncătoarelor de mine ale nemților și bateriile artileriei de cîmp de pe dealul îndepărtat. Flăcări izbucneau pe rînd, fără zgomot, din țevile tunurilor care se cutremurau : întîi bătu un tun, după o clipă

al doilea, apoi cel de alături. După o secundă, loviturile de tun, întîrziate, grele, asurzitoare, ca de baros, băteau parcă în urechile băieților. Un suflu puternic le desfăcea poalele paltonașelor.

Fasciștii concentrau focul asupra orașului Kerci.

— Ți-ai băgat toate bine în cap, Tolik? Vezi să nu încurci ceva. Eu am cercetat tot ce era în căsuță. Fără nici o îndoială că-i un stat-major. Acum putem să ne întoarcem. Să nu fie îngrijorat nenea Șustov. Tu du-te și adă la vale calul. Dacă ne întreabă careva de ce umblăm fără rost pe aici, o să dăm vina pe Lîska. O să spunem că am venit ca să nu ni se prăpădească bietul nostru cal.

Fără să-și ia ochii de la nemții care mișunau la gura puțului principal, băieții mîngîiară duios calul chinuit. Lîska tremura, se clătina pe picioare. Se vedea sînge închegat la piciorul rupt, care avea un os ieșit din rană. Băieții căutară să bage pesmeți în gura calului. Dar biata Lîska rămase nepăsătoare și își întoarse în lături capul lung, abătut, breaz: avea o pată albă, fără păr, pe frunte. Lacrimi grele picurau încet din ochii mari și tulburi ai calului. Cercetașii simțiră că li se strînge inima cînd Orlik își ridică anevoie capul, se uită la dînșii și nechează încetișor, ca o mîngîiere, ridicîndu-și buza de sus, neagră și aspră. Volodea și Tolea erau atît de mișcați, încît uitară de primejdie. Aveau o singură dorință: s-o ducă pe Lîska undeva cît mai departe de pericol. Dar încremeniră auzind chiar lîngă dînșii pași și un scrîșnet de ținte de piatră. O chemare grosolană răsună deasupra băieților, care își vîrîră fără voie capul în gulerul paltonașelor. Se apropia de dînșii un artilerist. Neamțul observase pe băieți dînd tîrcoale calului. Văzînd pentru întîia oară un fascist viu așa de aproape, piept în piept, Tolea se zăpăci cu totul. Dar Volodea, care se simțea acum om cu rutină în ce privește comportarea cu inamicul, începu să arate neamțului piciorul rupt al Lîskăi și să-l roage a da ajutor bietului animal.

Soldatul asculta ca un tîmp, neînțelegînd pesemne nici un cuvînt; apoi se aplecă repede, înșfăcă de jos un pietroi mare și, făcîndu-și vînt, îl aruncă în cal. Pietroiul o lovi greu pe Lîska în crupă. Calul se prăbuși, se dădu peste cap și se rostogoli la vale pe povîrnișul abrupt al dealului. Cînd soldatul aruncă pietroiul, Volodea, care se afla lîngă cal, sări în lături și, lunecînd pe locul năruit, veni și el de-a berbeleacul. Iar Tolik Kovaliov, de obicei atît de liniștit și de stăpînit, se înfurie, ieșindu-și din fire ca niciodată.

— Scîrnăvie, de ce chinuiești calul? mîrîi Tolea, abia stăpînindu-și înverșunarea și, uitîndu-se la hitlerist, se aplecă și începu să caute pe jos o piatră.

Greaua cizmă nemțească îl lovi sălbatic pe Tolea în coastă. Băiatul nu apucă să se ridice de jos, ci se rostogoli pe povîrnișul dealului unde stîrni o mulțime de pietricele, scrîșnind din dinți, plîngînd de durere, jignire și de neputință. Iar neamțul, fără să arunce măcar o privire spre băiețaș, începu să coboare pe cealaltă pantă a dealului.

Volodea se tîrî spre prietenul său:

— Vai de mine... Tolik, te-a izbit tare? Ticălosul!

Tolea plîngea fără glas și, înghițindu-și lacrimile, se întoarse cu spatele. Zăcea cu fața în jos și cu amîndouă mîinile își freca coasta lovită.

— Zi mai degrabă: bine că nu era înarmat... E desigur servant la vreun tun... Altfel ar fi putut să te-mpuște... — zise Volodea. Te-a lovit rău? Hai să văd. Ridică-ți cămașa... Ia te uită ce vînătaie! Uf, scîrba! A avut noroc că nu ne-au lăsat armele. Nu-i nimic, Tolea, o să-l țin eu minte. O să-i recunosc mutra, oriunde, chiar în întuneric. La cîțiva pași de dînșii, Lîska, în agonie, se zvîrcolea mută, cu șira spinării ruptă. Au prăpădit calul — se tîngui Volodea. Și sînt în stare să prăpădească totul, dacă-i lași. Dar n-o să-i lăsăm. Nu-i așa, Tolik? Ei, hai, hai că ne așteaptă nenea Șustov. Adio, Lîska!

Între timp, neamțul care îl lovise pe Tolea ieși din văgăună și, fără să se întoarcă spre băieți, se îndreptă spre bateria lui.

— Tolik, poți să mergi? Atunci, să mergem!

Rosti: „Să mergem", dar nu se ridică în picioare, ci se trînti pe iarba ghimpoasă și rece și începu să se tîrască. Tolea îl urmă pas cu pas. Prudența lui nu era de prisos. Fasciștii de la baterie și cei de la gura puțului principal nu trebuiau să vadă unde pieriseră băieții care, cu cîteva clipe mai înainte, rătăceau pe costișa dealului.

Lui Șustov i se păru că trecuseră multe ore din clipa plecării băieților. Nu-și găsea locul din pricina neliniștii. El și Vanea Griținko nu se dezlipiseră de crăpătura gîrliciului. Șustov își pipăia mereu jungherul din carîmbul cizmei și își netezea într-una grenada pe care și-o ascun-

sese la brîu. Era gata în orice moment să sară din vizuina subterană şi să se arunce în luptă pentru salvarea băieţilor. Îl văzuse mai întîi pe Volodea, cînd acesta se apropiase de căsuţa cu fire de telefon. Îl neliniştea scorneala micului cercetaş. Se mustra chiar că nu-i lămurise destul de bine pe băieţi de felul cum trebuie să se poarte în recunoaştere.

Şustov nu putea să vadă ce face Volodea lîngă căsuţă. Băiatul trecuse după colţul casei, spre uşa de intrare. Iar cînd Volodea dispăru la cotitură, bietul Ivan Gavrilovici începu să tremure de emoţie. „Vai, au să pună mîna pe băiat. S-a prăpădit flăcăiaşul!“ Pentru o clipă, Volodea se ivi de după peretele care-l ascunsese. Lui Şustov i se păru că băiatul plînge şi îşi freacă ochii cu pumnii.

Cînd Volodea se arătă de după colţul casei şi porni în sus, Ivan Gavrilovici se mai linişti puţin. Iată-i pe micii cercetaşi urcînd dealul... Dar Şustov îi pierdu iarăşi din vedere. Aceste patruzeci de minute petrecute de băieţi deasupra carierelor de piatră i se părură lui Şustov fără de sfîrşit. Cu greu se stăpîni să nu sară afară şi să nu se repeadă spre băieţi. Auzind un foşnet uşor, mai jos de gura gîrliciului, încercatul cercetaş îşi ciuli urechile şi se uită cu un ochi prin crăpătură. Înaintea lui, Volodea Dubinin şi Tolea Kovaliov se tîrau prin iarba uscată şi rece.

— Uf... fir-aţi voi... să fiţi! rosti tare, răsuflînd uşurat Şustov. Aşteptaţi, staţi acolo, băieţii tatii, băieţi, mai staţi puţin, dragii mei... Nu intraţi pînă nu vă spun eu. Şustov se uită repede în toate părţile, privi spre gura puţului principal, aşteptă clipa cînd santinela nemţească, după ce se întoarse, porni în direcţia opusă şi dădu încet comanda: Pui-pui! Uti-uti! Veniţi la mama! Hai, repede! Cît ai clipi, amîndoi cercetaşii ţîşniră în gura gîrliciului şi se treziră în braţele lui nenea Şustov, care îi strînse la piept, mormăind: Uf, vă mulţumesc, măi flăcăi, vă mulţumesc că nu m-aţi chinuit prea mult. Eu şi Vanea am stat aici ca pe jeratic. Bine că totul e în ordine. Vă mulţumesc, dragii mei! Îmbucaţi cîte ceva repejor, mai odihniţi-vă, şi înapoi! Trebuie să trecem printre năruituri, pe-aici nu-i chip de sărit într-un picior ca la suprafaţă.

Băieţii n-avură răbdare şi începură să-i povestească într-un suflet lui Şustov şi lui Vanea ce au văzut, ce au observat, ce au aflat şi ce s-a întîmplat cînd au dat ochi

cu fascistul. Dar Ivan Gavrilovici, care îşi continua observaţiile din gîrliciul de piatră, le ordonă să stea binişor la spatele lui şi chiar îi ţistui pe băieţii care făceau gălăgie.

— Ei, n-auziţi?! Linişte! Raportul o să-l daţi mai tîrziu. V-am spus odată să vă odihniţi!... De ce nu vă odihniţi?

Ce mai odihnă putea fi şi asta?! Băieţii nu simţeau nici o oboseală. Grija atentă, plină de nelinişte, de a se păzi, care le îngreuia mişcările la suprafaţă, îi părăsise deodată, aici, sub pămînt. Emoţiile primejdiei din care amîndoi scăpaseră cu atîta dibăcie le trezeau o veselie şi o mîndrie înflăcărată, care le umpleau inima. Iar Tolea parcă nu mai simţea nici o durere în coastă. Continuară să-i povestească în şoaptă lui Vanea, care mai de care, despre aventurile lor. Vanea îi asculta cu entuziasm şi cu invidie. Numai Şustov nu părăsea crăpătura gîrliciului, pe care o astupă pe jumătate cu o piatră, aşezînd-o la locul dinainte. Ca cercetaş cu experienţă, Şustov se temea ca nu cumva dispariţia băieţilor sub pămînt să fi fost observată de inamic, şi atunci fasciştii puteau să dea alarma şi să înceapă urmărirea.

Dar deasupra era linişte desăvîrşită. Numai acolo, în apropiere, trăgeau tunurile bateriei germane care bombarda oraşul Kerci.

La gura principală a carierei se schimbă santinela. Soldaţi din unităţi de mitraliori plecau şi se întorceau. Un motociclist veni de două ori la casa unde, nu mai încăpea îndoială, era instalat comandamentul. Pe şoseaua spre Kerci treceau mereu autocamioane cu soldaţi. Deasupra Kamîş-Burunului, care ardea, se înălţa fum şi flăcări, rumenind parcă amurgul des, pogorît prea devreme. Iar la marginea tîrguşorului Starîi Karantin, fasciştii continuau să-i gonească pe oameni din case, le aruncau boccelele în drum şi jefuiau bulendrele pietrarilor care locuiau acolo. Se auzeau glasurile răstite ale hitleriştilor, ţipetele şi plînsetele femeilor.

— Uite-i, călăii fascişti! Ticăloşii! Ăştia-s! rosti cu mînie Şustov.

Ivan Gavrilovici se uită la ceas şi îşi aduse aminte că Ziabrev ordonase cercetaşilor să se prezinte cu raportul la ora 17 fix. Se îndepărtă tîrîş de la gura gîrliciului, trase în piept din plin încă o dată aerul proaspăt de

deasupra pămîntului, ridică piatra și o puse la loc, astupînd cu grijă ieșirea, și își aprinse felinarul, pe care îl acoperi cu învelitoarea de camuflaj.

— Acum, hai acasă, dragii mei ! le șopti Șustov.

Toți porniră în tăcere înapoi, peste năruituri, prin încîlcitele coridoare subterane, prin galeriile de piatră întunecoase, care li se păruseră de nepătruns la început...

Găsiră la statul-major pe Jucenkov, armurierul-șef al cetății subterane, care era de serviciu. Ceilalți comandanți se aflau în avanposturi. Acolo, în orizontul de sus, partizanii așezaseră mine la toate intrările și răspîntiile din care se desprindeau drumurile principale.

— Hai să stăm aici, măi flăcăilor — se adresă Șustov tinerilor cercetași. Dacă s-a întîmplat ca toți comandanții să fie ocupați și, după cîte înțeleg, vă mănîncă limba să raportați cît mai repede cele ce-ați văzut, hai, dați-i drumul, dragii mei. Raportați-mi mie.

Băieții povestiră cu de-amănuntul lui Șustov ce izbutiseră ei să vadă la suprafața pămîntului. Dar despre orice raportau, trebuiau să pomenească neapărat de Lîska-Orlik. Numai ce auzeai : „Nemții au acolo șase tunuri în baterie... eu tocmai o trăgeam pe Lîska... iar fascistul cînd a luat o piatră și a lovit-o, s-a dus săraca Lîska de-a berbeleacul..."

Șustov chiar se supără :

— Ia ascultați, măi puilor ! Eu despre nemți vă întreb, nu despre iapă, fie-i țărîna ușoară !

Totuși Șustov izbuti să capete de la băieți toate informațiile trebuitoare. Îi lăudă cum se cuvine. Le spuse că au stofă de cercetași și că amîndoi, ca pentru prima oară, s-au purtat foarte bine. Apoi, văzînd că-i tîrziu, îi trimise la masă — mai cu seamă că aerul proaspăt le făcuse, fără doar și poate, poftă de mîncare.

Toți întîmpinară pe cercetași la cantină cu veselie gălăgioasă. Fiecare știa că băieții ieșiseră în recunoaștere la suprafață. Întrebările curgeau din toate părțile :

— Măi-măi ! Au sosit eroii noștri. Ei, ce noutăți ?

— Hai, ia povestiți... Ce mai e pe acolo, deasupra ? Ce se aude la Starîi Karantin ? Nu i-au dat foc nemții ?

— Dar Kerciul nostru mai rezistă ?

— Cum e vremea afară ? Ați văzut soarele ?

Cum Tolea și Vanea preferau să se îndoape cu gustoasele gogoși ale lui nenea Manto, dînd din pricina asta

răspunsuri în mare parte dezlînate, Volodea trebui să facă față tuturor. Spuse că afară era umezeală și frig, că marea nu se vedea din ceață, iar soarele se ascunsese în fumul întins pe jumătate de cer, fiindcă ardea Kamîș-Burunul. Povesti că fasciștii goneau pe locuitorii de la marginea tîrgușorului Starîi Karantin. Cît privește pe hitleriști, aceștia, ca înfățișare, se deosebesc prea puțin de ceilalți oameni. Atît numai că au în ochi răutate, tot timpul se smucesc, se uită mereu de jur împrejur, stau cu urechile ciulite și își ascund capul în gulere, ca și cînd s-ar aștepta să le dea cineva una peste ceafă.

Tușa Kilia căută să țină piept partizanilor care tăbărau pe cercetași :

— Ajungă-vă odată ! Lăsați copiii să mănînce ! Ce vă țineți de capul lor ? Ședeți aici, măi băieți, și mîncați ca lumea. De ce vă grăbiți ? Mai întîi odihniți-vă și după aceea tot să le povestiți... Ce, e lucru de șagă ? Copiii au fost în gura lupului și voi tăbărîți asupra lor... Mănîncă, Volodea, ia de aici, drăguțule...

Akilina Iakovlevna aduse lui Șustov și băieților prînzul. Căuta să-i ospăteze cu tot ce avea mai bun și mereu îi întreba dacă mai vor ceva. Apără cu atîta înverșunare liniștea cercetașilor, încît și cei mai iscoditori îi lăsară, încet-încet, în pace. Numai Jora Emelin și Vova Lazarev, copii de-ai partizanilor, venind lîngă cercetașii care mîncau, se sprijiniră cu coatele de masă. Priveau fermecați pe Volodea și pe Tolea și mișcau din fălci, ajutîndu-i parcă pe cercetași să mestece. Iar uneori, cînd se îndepărta tușa Kilia, îl întrebau încetișor :

— Dar l-ați omorît pe fascistul care a dat cu pietroiul în cal ?

— Cu ce să-l omorîm ? le explică Volodea. Cu pesmeți ? Cercetașii, cînd ies la suprafață, n-au voie să poarte arme. Dar nu-i nimic. Numai să-și bage nasul aici fascistul ăla... și o să-i dăm noi de cheltuială pentru Lîska !

După masă, cercetașii fură chemați la statul-major. Toți comandanții veniră să afle rezultatele recunoașterii. De altfel, statul-major studiase încă de ieri planul unei operațiuni de noapte. Hotărîră să facă o incursiune la suprafață, să atace pe neașteptate statul-major german, să-l devasteze și să atragă asupra lor forțele pe care fasciștii se pregăteau să le arunce asupra Kerciului. Dar

pentru a cunoaşte cît mai bine situaţia de la Starîi Karantin, trebuiau să asculte mai întîi rapoartele cercetaşilor.

Ziabrev îi întîmpină prietenos pe Şustov şi pe Volodea. Le ură bun sosit, felicitîndu-i. Apoi îi întrebă :

— Dar unde-i celălalt cercetaş ?

— Tuşa Kilia l-a dus la postul sanitar — răspunse Volodea, ridicîndu-se de pe taburet.

— Dar ce, l-a apucat durerea de burtă pe cercetaş ? L-o fi îndopat tuşa Kilia cu prea multe bunătăţi şi i s-o fi aplecat.

— Da' de unde ! zise Volodea, repezindu-se să dea numaidecît lămuriri. L-a lovit un fascist. Dar scîrba aia a dat întîi în Lîska... în iapa carierii... a aruncat cu un pietroi în ea, iar Tolik a vrut să dea şi el în fascist cu o piatră... Şi-atunci neamţul l-a lovit din răsputeri cu piciorul...

— Ehehei ! exclamă Ziabrev. Va să zică aţi făcut o recunoaştere cu luptă. Bravo, şoimilor !

Comisarul îşi ascunse zîmbetul care-i flutură o clipă pe buze şi se adresă lui Volodea :

— E o prostie să te lupţi cu piatra împotriva lui Hitler. Tu, în calitate de comandant al grupei, ar fi trebuit să-l lămureşti pe Tolea. Un gest nechibzuit ca acesta putea să compromită toată recunoaşterea.

— Da, trebuia să-l lămuresc că e o prostie, tovarăşe comisar — răspunse răspicat Volodea. Dar nu noi ne-am legat de fascist, ci el... a dat în cal...

— Alexandr Fedorovici — se băgă în vorbă Şustov — nu vă mai încurcaţi cu dînsul că iarăşi o să povestească două ceasuri despre iapa aceea. Cît am avut eu de furcă cu ei... Daţi-mi voie să fac eu raportul

— Bine, tovarăşe Şustov — încuviinţă Ziabrev. Raportează dumneata despre rezultatele recunoaşterii. Iar tu, Volodea, ascultă şi fii atent. Învaţă cum se dă un raport asupra recunoaşterii. După aceea, cînd va isprăvi Ivan Gavrilovici, poate vei avea şi tu ceva de adăugat.

Şustov raportă pe scurt şi cu chibzuială tot ceea ce izbutiseră să afle băieţii şi tot ce văzuse el în timpul recunoaşterii. Volodea ascultă cu uimire cum vechiul cercetaş comunica atîtea amănunte, pe lîngă care băieţii trecuseră fără să le observe.

— În căsuţa aceea se află, fără îndoială, un stat-major — zise Şustov. Cred că este postul de comandă al

batalionului, sprijinit de artilerie. Bateria este aşezată la patru sute de metri de gura principală. Batalionul are numărul patru. Am observat asta după semnele de pe tăbliţele motocicletelor. Firele telefonice trec prin tîrguşor. Legătura se poate tăia cu uşurinţă...

Cînd Şustov îşi isprăvi raportul asupra recunoaşterii, Ziabrev şi comisarul îl întrebară pe Volodea despre cele văzute de dînsul în căsuţa cu fire telefonice şi îl puseră să deseneze pe hîrtie unde se aflau cuiburile de mitralieră, precum şi locul unde stătea santinela. După aceea îi dădură voie lui Volodea să plece.

De abia ieşi Dubinin de la statul-major, şi Kornilov îl ajunse din urmă :

— Haidem la postul sanitar, să vedem cum se simte tovarăşul tău de drum — zise instructorul politic. Bravo, băieţi, v-aţi îndeplinit misiunea ! Mîine o să caut şi eu să mă ţin de făgăduială : vom face exerciţii de tir. O să scot din voi ţintaşi numărul unul, numai răbdare să aveţi.

La postul sanitar se auzeau ţipete şi zarvă. Ce se întîmplase ? Cele două agente sanitare şi Nina Kovaliova se luptau să-l imobilizeze în pat pe Tolea Kovaliov, cel rănit în timpul recunoaşterii. Ele voiau să-i pună o compresă cu apă de plumb pe vînătaie, iar el se apăra mutește, dînd din picioare şi nelăsîndu-se cu nici un chip. Cînd îl văzu pe instructorul politic intrînd, Tolea se ridică pe marginea patului şi începu să bombănească cu glas jalnic :

— Tovarăşe instructor politic, spuneţi-le să nu mă doctorească. Nu mai am nimic... a rămas numai o vînătaie deasupra. Iar ele, ca să se afle în treabă, au tăbărît pe mine şi vor să facă şcoală pe pielea mea.

Kornilov văzu pe coasta lui Tolea Kovaliov o vînătaie enormă, violetă, ici-colo cu pete verzi, desenată parcă cu creion chimic. Îi ordonă cu asprime să stea liniştit şi să se supună tuturor cerinţelor medicinei de război. Auzind că nu va fi tratat după regulile medicinei obişnuite, ci după cele ale medicinei de război, Tolea se supuse.

— Eu trebuie să mă întorc la statul-major — zise Kornilov. Avem şedinţă. Mîine însă — instructorul politic rămase cîteva clipe pe gînduri, apoi urmă repede — fireşte, dacă totul se va isprăvi cu bine, mîine dimineaţă ne vom vedea la tir. Şi-acum noapte bună, băieţi !

...Ziua de 12 noiembrie 1941 se apropia de sfîrşit. La suprafaţa pămîntului, unde tinerii cercetaşi ai partizanilor ieşiseră astăzi pentru întîia oară, era aproape tot atît de întuneric ca şi dedesubt, în adîncul carierelor de piatră. Dinspre mare sufla un vînt rece de miază-noapte. Soldaţii nemţi, puşi de strajă la gura subteranei, se ghemuiau în post zgribuliţi de frig.

Postul sanitar al cetăţii subterane, instalat la mare adîncime, se îmbibase repede de toate mirosurile de farmacie şi de spital. Pe pereţi erau atîrnate cearşafuri albe. Lîngă patul în care Tolea fusese culcat cu forţa, priveghea sora lui — Nina Kovaliova. Iar Ninei îi era strașnic de urît. Frăţiorul ei adormise. Scoase atunci de sub pernă jurnalul de şcolăriţă, în care pînă mai ieri scria ce teme avea de făcut acasă şi în care acum îşi însemna toate evenimentele din viaţa subteranei. Se aşeză mai aproape de felinarul de pe dulăpiorul alb şi începu să scrie cu creion chimic pe foile liniate, în susul cărora era tipărită denumirea rubricilor : „Obiectele", „Lecţia", „Nota", „Semnătura profesorului".

Nina scria, aducînd cu sîrguinţă literele din condei şi muşcîndu-şi şcolăreşte vîrful limbii ; îngîndurată, se apleca din cînd în cînd asupra carnetului. Uneori, cîte o lacrimă grea cădea pe foaie. Atunci fata, revenindu-şi, o usca grijuliu cu un colţ de sugativă.

Pe urmă, Kovaliova lăsă creionul din mînă, rămase îndelung pe gînduri şi, rezemîndu-se de peretele rece de piatră, aţipi pe nesimţite. Frate-său se trezi în curînd şi văzu lîngă căpătîi, pe un taburete, jurnalul surorii lui. De mult voiau băieţii să afle ce scrie Nina Kovaliova, acolo, în fiecare seară. Tolik se aşeză pe marginea patului şi citi, uitîndu-se peste umărul surorii :

„Astăzi, cercetaşii noştri, Volodea Dubinin şi Tolik, au făcut o recunoaştere în Starîi Karantin. Am aflat de la ei că oraşul nostru Kamîş-Burun e în flăcări. Ce durere ! N-am trăit noi bine în tîrgul acesta cu case mari şi atît de frumoase, clădite în timpul cincinalului ? Arde uzina. Nu vor distruge cumva şi şcoala noastră, care poartă numele lui Maxim Gorki ? Cît de mult am iubit noi această clădire minunată ! Toţi călătorii care au văzut-o au spus că pînă şi Moscova s-ar mîndri cu asemenea şcoală. Partizanii noştri sînt gata de luptă. Ei doresc din toată inima să-l pedepsească pe Hitler pentru sîngele fraţilor şi al

părinţilor noştri ! Deasupra sînt nemţii, iar noi parcă locuim în altă ţară sub pămînt. Ai noştri se pregătesc să-l pedepsească pe duşman. Vor să-i dea o lovitură... În timpul recunoaşterii, un hitlerist l-a rănit pe Tolik cu o lovitură de picior. Tolik e acum la postul sanitar. Stau lîngă patul lui, mi-e urît..."

Ca şi ceilalţi băieţi, Tolea fusese convins că Nina scrie în jurnalul ei fel de fel de prostii. Se minună că sora sa scria în caiet, în fiecare zi, lucruri atît de serioase şi de însemnate. Şi era măgulit că se găsise un loc, în însemnările surorii lui, şi pentru întîmplarea cu neamţul. Se uită încă o dată cu luare-aminte la foile jurnalului deschis. „Bravo, Ninka ! Cine ar fi putut bănui că ai devenit atît de conştientă !"

În vremea asta se auzi o şoaptă înceată dincolo de perdeaua care despărţea postul sanitar de galeria de trecere :

— Tolik, dormi ?

— Nu — răspunse Tolea tot în şoaptă.

Capul lui Volodea Dubinin se arătă de după perdea :

— Cum te simţi ?

— Bine.

— Poţi să umbli ?

— Cum să nu.

— Bun ! Atunci vino încoace... dar încet...

Tolea, binişor, se dădu jos din pat, îşi ocoli sora şi, în vîrful degetelor, ţîşni după perdea.

— Ascultă ! rosti Volodea şi îşi înghionti prietenul cu pumnul în umăr. Ştii ce-am aflat ? Astăzi ai noştri vor da un atac de noapte şi vor arunca în aer statul-major german, unde am făcut recunoaşterea. De un ceas încheiat alerg în toate părţile. Îl caut pe comandant sau pe comisar. Dar nu dau de urma lor. Atunci am alergat la şeful statului-major şi l-am rugat să ne ia şi pe noi.

— Ei, şi ce a spus ?

— Hm ! A început să argumenteze. A spus că armele cercetaşului sînt ochii şi urechile. De aceea, cică, noi n-avem ce căuta noaptea deasupra. Pe urmă parcă a consimţit. A rămas numai să discute cu comandantul. Aşa că am venit să te iau. Hai să-l convingem pe comandant. Vanea Griţenko a rămas acolo, la statul-major. Îl pîndeşte să vină.

Băieţii porniră repede spre statul-major. Întîlneau mereu partizani şi soldaţi cu felinare în mîini. Aceştia treceau pe lîngă ei în tăcere, fără să se uite îndărăt, fiecare în altă direcţie ; mergeau mai departe pînă se pierdeau la cotitura galeriilor. Numai lumina şovăielnică a felinarelor mai stăruia cîtva timp pe pereţii de piatră şi apoi se topea în întuneric. Cu toată ora tîrzie, activitatea nu se potolea în carierele de piatră. Telefoanele zbîrnîiau. În depărtare se auzea zăngănit de arme. Se desprindea o larmă înăbuşită. Glasurile răsunau aspre, stăpînite... Chiar în umbletul oamenilor se simţea ceva aparte.

Se vedea că în cetatea subterană se pregăteşte o operaţie serioasă.

Băieţii îl prinseră, în sfîrşit, pe Ziabrev la intrarea în statul-major. La început el nici nu vru să audă : cum să ia copii la atacul de noapte ?! Dar băieţii atîta se ţinură de capul lui şi atît îl implorară cu lacrimi în ochi, încît comandantul, pînă la urmă, parcă cedă :

— Bine, şoimilor ! şi lumină cu felinarul chipurile băieţilor, pe care le privi şiret cu ochii săi ageri. Dacă nu sînteţi prea obosiţi, vă luăm. Numai că nu pornim acuma, ci mai tîrziu. Duceţi-vă şi vă culcaţi toţi împreună, ca să nu vă căutăm prea mult... şi trageţi-i un somn zdravăn. Pentru azi, vă ajunge. Văd că aţi şi început să moţăiţi. Ce vă holbaţi aşa, ca huhurezii, la mine ? Eu am nevoie de şoimi, nu de huhurezi. Operaţia pe care o întreprindem e neînchipuit de obositoare. Culcaţi-vă liniştiţi. Trimit eu după voi cînd vom porni. Cred că ne-am înţeles. Nu-i aşa ? Ei, bateţi palma aici ! Comandantul întinse mîna : mînuţele băieţilor, ca nişte turturele, se lăsară cu încredere în palma-i mare, lată, larg deschisă. Cuprinzînd deodată în palma lui tustrele mîinile întinse spre dînsul, comandantul le strînse cu putere şi nu le lăsă mult timp. Apoi lumină din nou cu felinarul chipurile băieţilor şi le zise : Numai atîta vă spun, şoimilor : peste jumătate de ceas am să viu să văd dacă v-aţi culcat. Dacă mai găsesc o lumînărică, chiar atîtica, atunci basta ! Nu iau nicăieri pe nimeni. Cu mine nu-i de glumit !

Comandantul dădu drumul mînuţelor, iar băieţii, sărind în sus de bucurie şi plesnindu-se cu palma pe spate unul pe altul, se repeziră spre galeria lor. La o cotitură,

Volodea se uită înapoi. Ziabrev, înalt, îmbrăcat cu o tunică descheiată pe pieptu-i lat, lăsînd să se vadă tricoul, stătea la intrarea statului-major. Ridică felinarul cu o mînă deasupra capului şi, punîndu-şi cealaltă mînă streaşină la ochi împotriva luminii, privi după băieţi.

În calitatea-i de comandant al grupei, Volodea ordonă cercetaşilor să se culce la perete, pe patul de piatră, iar el se cuibări la margine. Pentru orice împrejurare, Dubinin hotărî să vegheze ; stinse felinarul şi rămase cu ochii deschişi, ascultînd orice foşnet. În carierele de piatră se făcu linişte. Numai într-o galerie îndepărtată răsuna, ca şi înainte, zăngănit de arme. Iar uneori se auzeau paşi şi glasuri la comandament. De-abia acum Volodea îşi dădu seama cît de obosit era după munca de peste zi. O uşoară toropeală îi cuprinse tot trupul. Urechile îi ţiuiau. Nişte cărăbuşi de bronz parcă roiau în ochii săi deschişi, peste care se întinsese întunericul. Cercuri portocalii, scînteietoare începură să se învîrte ca într-o feerie. Iar perna de sub cap prinse să se cufunde în adîncuri... Deodată, tot trupul i se făcu uşor, se desprinse de pe salteaua de paie şi porni să plutească lin deasupra unei prăpăstii pline de licurici jucăuşi. Volodea se simţea pogorît domol în liniştea aceasta care îl învăluia, cu valurile ei calde, din cap pînă-n picioare. Valurile acestea îi mîngîiau drăgăstos ochii. Geana îi dădea în geană, şi Volodea se simţi negrăit de bine.

— Şiret mai e comandantul nostru ! rosti cu voce tare Volodea.

Dar lui numai i se păru că rostise cuvintele acestea. De fapt, buzele nici nu i se mişcaseră.

Adormise.

Capitolul IX

O LESPEDE PE INIMĂ

Timpul trecea greu. Mai bine zis, parcă stătea pe loc... Volodea sări ca ars, fiindcă i se păru că dormise prea mult în timpul unor evenimente atît de importante, care poate nu se vor mai repeta. Stînd în capul oaselor pe patul său de piatră, Dubinin își ascuți auzul. Alături, Vanea și Tolik respirau regulat. Inima, cuprinsă de o neînțeleasă neliniște, îi bătea cu putere, trezind un ecou undeva în întuneric. Un murmur alarmant se auzea pe aproape, în galeriile cetății subterane. Se întîmplase ceva.

Volodea nu știa cît timp trecuse de cînd adormise. Greu era de măsurat timpul aici, sub pămînt, în împărăția veșnicului întuneric, în îngustele spații, abia smulse pietrei, și pline pînă sus de beznă... Oamenii salvaseră, din negura aceasta, din tăcerea neagră și pustie, niște mici oaze de lumină care se înfiripau în preajma felinarelor aprinse și a lămpilor de miner.

La suprafața pămîntului era așa de lesne de deslușit timpul, care aici parcă își oprise cu totul cursul. Acasă, noaptea, pendula bătea ceasurile în bucătărie. Cum se crăpa de ziuă, puteai să te uiți la ceasornicul tatii, acela pe care îl stricase odată Volodea și pe care tot el îl dresese. Sora-sa, Valia, totdeauna se temea să nu întîrzie și punea ceasul deșteptător, care avea prostul obicei de a suna așa de tare și de plictisitor tocmai cînd îți era somnul mai dulce și cînd nu-ți ardea de loc să scoți nasul de sub plapumă. Dimineața, exact la o anumită oră, se auzea glasul gros al sirenei de la uzina „Voikov", dincolo de radă. Parcă dădea tonul, iar sirenele celorlalte uzine, din toate părțile, se luau după glasul ei, intrînd în cor. Cînd era cald și familia Dubinin dormea cu

ferestrele deschise, iar vîntul sufla dinspre mare, se auzeau și sirenele navelor. La amiază răsunau bubuiturile de tun în Cetatea Veche. Vara, la ora șapte seara, începea să cînte fanfara în grădiniță. Într-un cuvînt, acolo, la suprafață, fiecare oră avea un anumit sunet, avea luminile și umbrele sale : dimineața — lungi, ziua — scurte, iar către seară — iarăși prelungite...

Pe cînd aici, sub pămînt, era veșnic întuneric și liniște.

„Luîndu-mă somnul, oare n-am întîrziat ? Nu cumva ne-a înșelat comandantul și nu ne-a trezit ? Ce-o să mai rîdă de noi ! Ne-a păcălit ca pe niște țînci !"

La gîndul acesta, pe Volodea îl năpădi o fierbințeală atît de mare, încît începu să-l mănînce toată pielea. Ridică din umeri și își lăsă picioarele jos de pe patul de piatră. Auzi glasuri în întuneric. Se deslușeau numai cuvinte răzlețe. Volodea recunoscu vocea groasă, înăbușită a comisarului. Ivan Zaharovici se adresa cuiva :

— Tovarăși, duceți-vă la locurile voastre. N-are nici un rost să vă înghesuiți aici. Nu ajută la nimic.

Se auzea o larmă de glasuri emoționate. Cuvintele se contopeau. Grăiau mai multe persoane deodată, întrerupîndu-se parcă una pe alta. Dar toți căutau să vorbească foarte încet. Vocea comisarului răsună din nou :

— Dragii mei, înțeleg foarte bine... Dar starea lui e desperată... Ce ? Nu. Sînt puține speranțe să-și revină... Și așa, numai datorită organismului său atît de robust s-a putut ține pe picioare. Doar tot craniul îi e zdrobit...

— Încă sus, cînd îl aduceam, mi-am dat seama... — zise cineva (Volodea recunoscu vocea lui Kornilov). Oricît de dureros ar fi, trebuie să privim adevărul în față : comandantul este pierdut.

Volodea îi înghionti pe băieții care dormeau, îi apucă de cămașă, îi trase spre dînsul și prinse să-i zgîlțîie. Deodată, buzele uscate parcă nu-l mai ascultau :

— Auzi ? Pe nenea Saşa... Pe Ziabrev... Ce-i cu voi, bre ? L-au rănit de moarte. Iar pe noi ne-a luat somnul... Sculați odată !

Volodea îi împinse pe băieți și porni în goană către zarva de glasuri, prin bezna galeriei ; văzu, în sfîrșit, lumina felinarelor, dădu buzna peste cineva în semiîntuneric și simți cum o mînă mare se lasă asupră-i, cuprinzîndu-i tot creștetul capului.

— Vezi, Dubinin, ce ni s-a întîmplat ? auzi Volodea glasul comisarului.

— De ce nu ne-ați trezit și pe noi, tovarășe comisar ?... Doar ne-ați făgăduit...

— Lasă, dragul meu, ce să mai vorbim de asta... Viața ta de abia începe, dar pe comandantul nostru n-o să-l mai trezim în vecii vecilor. Ce frumusețe de bărbat era !...

Tolik și Vanea, ajungîndu-l din urmă, îl traseră pe Volodea de cot. Veniră și alți partizani. Nimeni nu dormea, deși era așa de tîrziu. Toți vorbeau încet ; se temeau parcă să nu trezească pe cineva. Din spusele lor, băieții aflară cele ce se întîmplaseră la suprafață pe cînd ei dormeau adînc în culcușul lor.

Iată ce se petrecuse :

După cum hotărîse conducerea detașamentului, partizanii făcură o incursiune în timpul nopții la suprafață, în preajma carierelor de piatră. Trebuiau să atragă asupra lor o parte din forțele inamice care atacau orașul Kerci. În afară de asta, era important să distrugă comandamentul german, care se instalase așa de aproape de cetatea subterană. Nu mai încăpea nici o îndoială că fasciștii se pregăteau să-i lovească pe partizani. Atunci, un grup de asalt, compus din treizeci de partizani, ieși noaptea la suprafață prin gîrliciul necunoscut de fasciști, acela prin care trecuseră și cercetașii. Grupul era comandat chiar de Ziabrev. Îl întovărășeau Lazarev, Kornilov, Jucenkov, Sergheev, precum și zece comsomoliști — tot unul și unul. Ivan Zaharovici Griținko, instalat cu mitraliera la intrare, avea sarcina să acopere grupul.

Fasciștii se treziră atacați de partizani. O panică de nedescris îi cuprinse pe nemți. Hitleriștii începură să tragă fără nici o rînduială. Partizanii izbutiră să doboare în întuneric mulți fasciști. Distruseră și aruncară în aer cu grenade căsuța în care era instalat statul-major. Tăiară legătura telefonică dintre comandament și celelalte unități germane. O tragere febrilă și lansări de rachete luminoase porniră în tot sectorul Starîi Karantin. Unitățile care se pregăteau să se îndrepte spre Kerci, unde se dădeau încă lupte pentru cucerirea orașului, se repeziră în ajutorul batalionului zdrobit. Era limpede că ele fuseseră reținute în Starîi Karantin și Kamîș-Burun — ceea ce ușura, firește, situația celor care apărau orașul Kerci.

Dar detașamentul de partizani trebui să plătească scump acest atac îndrăzneț.

O salvă de mitralieră trasă la întîmplare în întuneric de către un hitlerist parcă-l plesni cu un bici de foc pe Ziabrev, care mergea în fruntea detașamentului. Cu capul străpuns de un glonț, cu umărul plin de răni, comandantul rămase totuși în picioare. Continuă să dea comenzi, să conducă operațiunile detașamentului, și numai în clipa din urmă, simțind că îl părăsesc puterile și cunoștința, ordonă partizanilor să se retragă în cetatea lor subterană și-i trecu lui Lazarev comanda.

Prin barajul precis al mitralierei lui, Griținko nu-i lăsa pe fasciști să înconjoare detașamentul. Cînd la stînga, cînd la dreapta grupului de partizani, salvele de mitralieră ale lui Griținko ridicau un zid nevăzut, peste care dușmanii nu puteau trece.

Apărîndu-se împotriva hitleriștilor, care atacau din toate părțile, detașamentul se întoarse în carierele de piatră, ducîndu-și pe brațe comandantul căzut în nesimțire și pe ostașii Riabenko, Kujelnîi și Pavlenko, răniți în atac.

Băieții se strecurară încet printre partizanii îmbulziți în galeria de trecere și se îndreptară spre încăperea postului sanitar. Acolo n-avea voie să intre nimeni. Dar de după perdeaua de la intrare se auzeau suspine adînci, grele, horcăite, care se amestecau cu gemete surde. Agenta sanitară, sau cum i se spunea, doctorița Marina, se ivi cîteva clipe de după perdea și rosti grăbită :

— Duceți-vă la comandament și spuneți să vină repede aici comisarul și șeful de stat-major — apoi dispăru iarăși după perdea.

Peste un minut, Kotlo și Lazarev intrară la postul sanitar, trecînd printre partizanii care se dădeau în lături, ca să le facă loc. Se așternu o tăcere profundă. După aceea, perdeaua luminată pe dinăuntru se clătină. Umbra masivă a comisarului lunecă pe ea. În sfîrșit, el se înfățișă înaintea partizanilor. Stătu așa cîteva clipe, pe urmă își scoase în tăcere căciula din cap. Înțelegîndu-l fără cuvinte, partizanii se descoperiră și își plecară capul în pămînt. Lui Volodea i se păru că pereții de piatră din juru-i se apropiaseră puțin, iar bolțile se lăsaseră asupra capetelor plecate. „Ce frumusețe de bărbat !“ își

aminti Volodea cuvintele comisarului şi îi spuse în şoaptă lui Vanea :

— Mi-a strîns ieri mîna şi mi-a mulţumit... pentru recunoaştere.

Seara, partizanii îl înmormîntară pe Ziabrev. În fundacul unei galerii înguste, unde se aflau multe lespezi de calcar cioplite, partizanii făcură un fel de sarcofag de piatră. Corpul comandantului fu depus înăuntru.

Trupul lui era acoperit cu o foaie de cort. Nadia Şulghina şi Nina Kovaliova, cu ochii umflaţi de plîns, îngenuncheară şi aşezară la căpătîiul celui căzut flori de hîrtie, făcute de mîna lor.

În jurul sarcofagului ardeau lumînări. Volodea se uită la faţa frumoasă şi rotundă a lui Ziabrev, astăzi cenuşie cum e calcarul, şi simţi că-l îneacă lacrimile. Le înghiţea din cînd în cînd cu zgomot şi privea într-una chipul întunecat, înmărmurit al lui Ziabrev. Nu i se mai întîmplase să se ciocnească piept în piept cu moartea. Simţea un sălbatic fior de groază, gîndindu-se că omul acela puternic, care îşi purta cu atîta siguranţă trupul frumos prin întortocherile înguste ale subteranei şi care chiar ieri stătuse de vorbă cu dînsul aşa de binevoitor şi de duios, va rămîne aici, între lespezile sure, încremenit şi rece, şi el ca o piatră. În curînd vor acoperi sarcofagul cu grele blocuri de calcar în loc de capac. Pe pieptul comandantului, pe inima lui care se oprise, vor zăcea lespezi grele. Se vor stinge lumînările. Toţi vor pleca din galeria aceasta. Iar nenea Saşa, comandantul Ziabrev, va rămîne aici, fără viaţă, părticică din recele ţinut de piatră, a cărui greutate înăbuşitoare Volodea o simţea dintr-odată ca o povară imensă.

Auzi din ce în ce mai desluşit cuvintele comisarului.

— Tovarăşi partizani, tovarăşi comandanţi, soţii, fii şi fiice de partizani, am rămas orfani. Nu-mi vin pe buze cuvintele potrivite... de altfel nici nu există cuvinte care să exprime ceea ce aş vrea să vă spun eu despre comandantul nostru, căzut vitejeşte în luptă. Va sosi timpul cînd se vor rosti despre comandantul nostru cuvenitele cuvinte de laudă. Poate se vor scrie şi cărţi. Dar datoria noastră, a tuturora, este să-i săpăm amintirea în suflete nu cu vorbe, ci cu fapte. Strîngeţi mai tare în mîini arma, tovarăşi partizani ! Ridicaţi-o cît mai sus ! Juraţi pe rămăşiţele pămînteşti ale tovarăşului nostru de luptă

că nu veţi lăsa din mîini arma pe care ne-a încredinţat-o poporul, că o veţi mînui pînă la izbînda deplină asupra paraziţilor fascişti care viermuiesc acolo, deasupra, pe pămîntul nostru sfînt... Juraţi să răzbunaţi durerile acestui pămînt de baştină şi moartea gloriosului nostru comandant...

Toţi, ca un singur om, smucind armele, le înălţară, ca un jurămînt mut, către bolţile de piatră ale mausoleului subteran. Pionierii, care n-aveau arme, săgetară deasupra capului palma mîinii lor, dînd astfel comandantului cel din urmă salut. Kornilov întoarse capul şi luă din mîna unui oştean care veni spre dînsul un pachet cu o pînză roşie. O desfăcu. Luminat de pîlpîirile şovăielnice ale lumînărilor şi ale felinarelor, un val de mătase roşie, cu marginile sfîşiate ca nişte franjuri, i se revărsă din mîini pînă la pămînt. Era steagul infanteriei marine, pe care ostaşii îl păziseră de duşman şi îl păstraseră, luîndu-l cu dînşii în subterana partizanilor. Era străpuns în multe locuri de gloanţe şi de schije. Marginile purpurii atîrnau fîşii-fîşii. Kornilov desfăşură încet, cu băgare de seamă, ca pe un lucru sfînt, pînza roşie şi acoperi cu ea pieptul comandantului căzut în luptă ; apoi puse un genunchi pe pămînt şi sărută capătul steagului care atîrna de pe piatră. Toţi partizanii, unul după altul, se apropiară, se lăsară şi ei într-un genunchi, sprijiniţi în armă, şi sărutară steagul de luptă sub care îşi dormea somnul de veci Alexandr Fedorovici Ziabrev.

*
* *

Dar nu era timpul să te laşi îndelung pradă durerii. Toţi îşi dădeau seama că, după îndrăzneaţa incursiune a partizanilor, hitleriştii, intraţi în panică, vor lua toate măsurile cu putinţă pentru nimicirea cetăţii subterane. Trebuia să te aştepţi în orice clipă la oaspeţi nepoftiţi. Se întări paza intrărilor în carierele de piatră. În galeriile şi tunelurile superioare mai aşezară un rînd de mine. Le puteai face să explodeze cu ajutorul unor mici baterii electrice, pe care le avea în păstrare Jucenkov, fostul şef al carierelor de piatră, acum comandantul geniştilor şi armurierul detaşamentului.

Fostul şef de stat-major, Lazarev, pe care oamenii îl cunoşteau bine, luă comanda întregului detaşament. Bun gospodar, atent, chibzuit, potolit în mişcări, Lazarev ştia să se orienteze perfect sub pămînt şi cunoştea fără greş oamenii. Era vechi membru de partid şi îşi cîştigase de mult respectul tuturora. Nu avea, poate, bravura veselă şi îndrăzneala cu care regretatul Ziabrev se apuca de orice treabă. Dar chiar împrejurările cereau acum de la comandant multă băgare de seamă, chibzuială în acţiuni şi o supraveghere gospodărească.

Într-un cuvînt, nu era om în subterană care să nu fie convins că Simion Mihailovici Lazarev ştie să se descurce mai bine decît oricare altul.

Lazarev îi cunoştea bine pe toţi oamenii din efectivul detaşamentului. Încă la organizarea lui, Lazarev, împreună cu Ziabrev, alesese cu meticulozitate oamenii de nădejde, buni pentru o misiune atît de grea, şi-i verificase riguros pe fiecare în parte. Din însărcinarea lui Ziabrev, Lazarev atrăsese în detaşament pe comuniştii din Kamîş-Burun, pescari şi mineri. Tot împreună cu Ziabrev găsise apoi oamenii necesari printre cei fără de partid. Manto, Iakov Trofimovici Gaidarov şi mulţi alţi partizani, care nu erau membri de partid, dar care nu-şi concepeau existenţa în afara Puterii sovietice, se înscriseseră cu dragă inimă în detaşament, în urma propunerii lui Ziabrev şi Lazarev; pe aceştia îi luaseră din miliţia populară. După ce resturile companiei de matrozi a lui Petropavlovski îngroşară numărul partizanilor din cetatea subterană, Lazarev verificase personal pe fiecare nou sosit, stînd îndelung de vorbă cu el, între patru ochi.

Întreg detaşamentul depuse jurămîntul de partizan. Pe o foaie aparte, fiecare întări cu semnătura lui legămîntul de a-l pedepsi pe duşman şi de a nu-şi cruţa nici puterile, nici viaţa, pentru izbînda poporului asupra cotropitorilor.

Locotenentul-major Alexandr Nikolaevici Petropavlovski deveni şeful statului-major. Militar de carieră — „os de soldat", cum îi spuneau partizanii — Petropavlovski ştiu să întipărească repede întregii vieţi din cetatea subterană pecetea autentic ostăşească a frontului. El lămuri pe comandanţi că, din considerente tactice, trebuie limitat în modul cel mai strict raionul

ocupat de detaşamentul de partizani sub pămînt. Noul şef de stat-major întocmi o hartă precisă a acestui raion. Împreună cu Jucenkov, care cunoştea fiecare colţişor al carierelor de piatră, Petropavlovski — cu busola şi cu planşeta în mîini — vizită toate cele trei orizonturi, întocmind, cu ajutorul azimutului, planul exact şi amănunţit al galeriilor, plan pe care îl trecu după aceea pe harta generală.

Fixă punctele diferitelor posturi şi locul grupurilor de asalt şi al mitralierelor grele. Mitralierele fură astfel aşezate, ca, la caz de nevoie, să poată fi transportate dintr-un sector în altul pe calea cea mai scurtă. După propunerea lui Petropavlovski, raionul interior al carierelor de piatră, ocupat de partizani, fu întărit cu ziduri subterane de calcar, special construite. Pereţii baricadau acum toate coridoarele care duceau de la suprafaţă în adîncul pămîntului. Pentru a ieşi în galeriile superioare la recunoaşteri trebuia să scoţi din zid o anumită piatră, dinainte hotărîtă. Şi în afară de asta, aceste ziduri erau minate. Scoaterea unei pietre, pusă ca loc de trecere într-un perete despărţitor, trebuia să se facă cu cea mai mare prudenţă. De fiecare dată, Jucenkov supraveghea personal operaţiunea.

Petropavlovski cerea cercetaşilor să-i aducă informaţii precise, neîngăduind nici o vorbă de prisos la darea raportului. La început, lui Volodea nu-i plăcu noul şef, fiindcă odată îi dăduse afară de la statul-major pe băieţi, care intraseră fără voie. Acum însă, Volodea şi tinerii săi cercetaşi, după ce îndeplineau vreo misiune încredinţată de şeful statului-major, îi raportau din ce în ce mai scurt şi mai precis. Şi nu-şi mai bălăbăneau mîinile cînd dădeau raportul, ci stăteau smirnă. Iar Petropavlovski era mulţumit că băieţii se deprinseseră foarte bine cu disciplina introdusă de dînsul în cetatea subterană.

De obicei, pionierii făceau pe rînd de serviciu la telefonul statului-major. Odată, Petropavlovski îl găsi la statul-major pe Volodea, care era de serviciu, se aşeză lîngă el şi, avînd cîteva clipe libere, intră în vorbă cu băiatul, căruia îi arătase mai de mult atenţie şi bunăvoinţă.

— La început, Volodea, am crezut că Ivan Zaharovici, mitraliorul nostru, ţi-e tată: atît de mult îţi poartă de grijă.

— E unchiul meu — răspunse Volodea. Iar cu Vanea sînt prieten de-o viaţă întreagă. Încă din copilărie.

— Dar tatăl tău unde-i ?

— Tăticul e marinar. Acum e în Flota Mării Negre.

— Ai mamă ?

Chipul lui Volodea se întunecă. Sprîncenele i se zbătură, iar ochii săi, care cu cîteva clipe înainte străluceau semeţ, se lăsară dintr-o dată în jos, făcîndu-l pe Petropavlovski să se dea instinctiv mai aproape de Dubinin şi să-i pună mîna pe umăr.

— Nu ştiu, tovarăşe Petropavlovski — răspunse foarte încet Volodea. Sper că trăieşte. Dar nu ştiu nimic despre ea...

— Nu te necăji ! Să nădăjduim că totul se va sfîrşi cu bine. Viaţa noastră aici sub pămînt nu e uşoară. Dar, bineînţeles, nici să trăieşti sub fascişti nu e o plăcere. Şi mama mea, prietene, a rămas singură... la Leningrad.

Apoi amîndoi începură să-şi aducă aminte de Kerci, unde Petropavlovski sosise în prima lună de război, venind de la Sevastopol. Petropavlovski îi povesti cum odată, în noaptea de 28 octombrie, după cel dintîi bombardament la Kerci, era de serviciu pe garnizoană. Se afla la comandament. În oraş se dăduse alarma aeriană. Avioanele duşmane se apropiau. Un miliţian a venit în fugă la comandament şi le-a dat de ştire că de pe Mitridate cineva semnalizează duşmanului. Petropavlovski a pornit cu o patrulă spre Mitridate. Într-adevăr a văzut şi el pe coasta dealului, la intervale egale, semnale luminoase albe şi roşii. Lumina începu apoi să clipească după alfabetul Morse. Petropavlovski ştia bine alfabetul Morse. A căutat să descifreze semnalizările. Dar şi-a dat seama că ele erau cifrate. S-a repezit cu patrula acolo unde se făceau semnalizările. Dar trădătorul izbutise să fugă, lăsînd aparatul de semnalizare.

— Bine că l-am descoperit la timp — îşi urmă povestirea Petropavlovski. Altfel am fi păţit-o rău de tot în noaptea aceea. Pesemne că ştia ticălosul ce aveam atunci în port. Dar nu şi-a putut duce mîrşăvia pînă la capăt. Şi ştii cine a băgat de seamă cel dintîi ? Un pionier de-al vostru. După cît se vede, aveţi în Kerci băieţi buni. Miliţianul din patrula Apărării Antiaeriene mi-a

istorisit pe urmă că un băieţaş a venit într-un suflet la dînsul şi, gîfîind, i-a spus : „De pe Mitridate, cineva semnalizează fasciştilor". Zice : „Pe cuvîntul meu de pionier !" Mi-a spus atunci miliţianul şi numele pionierului. Poate îl cunoşti şi tu. Stai... Oglobin, cam aşa ceva. Ba nu... Parcă Kolodin.

— Sau poate Dubinin ? întrebă Volodea, uitîndu-se ţintă în ochii şefului de stat-major.

— Stai ! Stai puţin să mă gîndesc... Adică cum vine asta ? Parcă mi s-a întunecat mintea ! exclamă Petropavlovski şi, tulburat, îl privi drept în ochi pe Volodea, ca şi cum l-ar fi văzut pentru întîia oară. Va să zică tu ai fost acela ? Uite că s-au descurcat lucrurile ! Iar eu îi povestesc... şi, ceea ce-i mai nostim, el stă şi ascultă !

Din ziua aceea, şeful de stat-major începu să-l respecte cu adevărat pe comandantul de grupă al tinerilor cercetaşi.

* * *

Mult a ajutat şi Gheorghi Ivanovici Kornilov la stabilirea unei discipline stricte, militare, sub pămînt. Ca instructor politic în rîndurile armatei, avînd multă experienţă, îl îndrăgiră îndată toţi, şi mai cu seamă băieţii, pentru ţinuta lui vădit ostăşească, pentru vorba lui scurtă şi precisă. Minunat militar de profesie, ţintaş fără pereche, Kornilov ştia să introducă în toate o strictă ordine de luptă. Făcea asta lesne, fără nici o constrîngere, fără accentuat pocnet din călcîie şi chiar fără cuvintele socotite ca obligatorii în armată, ca „La ordin !" sau „Am înţeles !" Iar oamenii care auzeau chiar întîmplător vorba lui cam dură se repezeau şi ei numaidecît să-i execute ordinul dat scurt, în treacăt. În curînd, băieţii băgară de seamă că partizanii luau poziţia de drepţi în faţa lui Kornilov. Ei începură pe nesimţite să-l imite şi căutau să aibă o ţinută tot atît de demnă ca şi instructorul politic. Kornilov fusese numit comisar adjunct şi i se dădu ca sarcină şi educaţia micilor locuitori ai cetăţii subterane.

A doua zi după înmormîntarea lui Ziabrev, Kornilov veni în mica galerie, unde Volodea şi Vanea Griţenko se odihneau pe patul de piatră. Ce noapte agitată avuseseră ! Pentru orice întîmplare, nemţii trăseseră asupra

raionului carierelor de piatră, iar spre ziuă aruncaseră bombe şi mine în puţurile subterane. Exploziile dărîmaseră sectorul galeriilor superioare, năruiseră două-trei puţuri, dar nu făcuseră mari pagube cetăţii subterane. Iscaseră numai, în timpul nopţii, oarecare zarvă prin zgomotul năruiturilor, al căror ecou străbătea, bubuind, prin tot labirintul de piatră. De două ori, noaptea, partizanii dăduseră alarma. De aceea băieţii nu dormiseră destul, şi acum, după muncă, se odihneau.

Kornilov se aşează pe marginea patului de piatră şi-i opri cu mîna pe băieţi, care erau gata să sară jos :

— Staţi, băieţi, odihniţi-vă. Cine ştie ce noapte vom avea ! Ei, ce-aţi mai făcut astăzi ?

— Azi, nene Gora, am minat sus orizontul „Kiev", împreună cu Vladimir Andreevici şi cu artificierii lui.

— I-auzi — zise Kornilov. Dacă şi Jucenkov a început să aibă încredere în voi, înseamnă că sînteţi acum nişte partizani deosebit de merituoşi.

— Ştiţi, nene Gora, ce ne-a spus ? „Pe voi, zice, v-a recomandat Manto că aţi ales bine pesmeţii. Asta înseamnă, zice, că o să vă descurcaţi şi cu plăcintele pentru fascişti." Dar noi numai am cărat mine şi am scobit găuri în pietre. Oricum însă, e mai interesant decît să alegi crupe la bucătărie.

Kornilov răsfoi cărţile care căzuseră de sub perna lui Volodea. Apoi le aşează frumos la o parte.

— Uite, băieţi, de ce am venit la voi — zise Kornilov. Amîndoi sînteţi pionieri. Şi Tolea Kovaliov la fel. Trebuie să înfiinţăm o organizaţie de pionieri. Noi toţi sîntem oameni sovietici şi trebuie să trăim pretutindeni, chiar şi sub pămînt, ca nişte adevăraţi oameni sovietici, purtîndu-ne cu cinste şi numai cu cinste. Mai avem aici doi băieţi : Vova Lazarev şi Jora Emelin. Ei cam stau la o parte. Asta-i bine ? Eu cred că nu.

— Dar sînt nişte puşti — zise Vanea.

— Chiar aşa, nene Gora — îl susţinu Volodea. Mai au pînă la pionierat...

— Mai întîi, Jora Emelin e destul de mare. După cîte mi s-a spus, are zece ani. Vova, într-adevăr, de abia a împlinit opt ani. Dar şi el ţine mult să fie pionier. Apoi, avînd în vedere starea de război şi condiţiile speciale în care trăim, eu i-aş primi chiar înainte de termen. Tu ce zici, Volodea ?

— Nene Gora, dar nu i-am putea primi ca un fel de candidaţi de pionieri ?

— Aşa ceva, dragă, eu încă n-am auzit. Mi se pare că aşa ceva nu există în statutul pionierilor. Cred însă că, dacă sînt băieţi buni, îi putem primi. Atunci vom avea organizaţia noastră de pionieri. Să-i zicem grupa specială de pionieri „Ziabrev" de pe lîngă detaşamentul de partizani de la Starîi Karantin.

Volodea aruncă de pe dînsul pătura şi se ridică în capul oaselor pe patul de piatră.

— Va purta numele lui nenea Saşa ? Ochii îi scăpărară. De emoţie îşi frecă umărul cu bărbia. Ah, nene Gora, strașnică hotărîre ! Nu-i aşa, Vanea ? Foarte bine !

— Nenea Gora nu ia niciodată hotărîri proaste — răspunse Vanea.

— Numai că nu vom avea cravate pentru toţi. Unde să găseşti pînză roşie aici, sub pămînt ?

Kornilov rămase pe gînduri, privi chipul lui Volodea, apoi rosti hotărît :

— Vom avea şi cravate ! Tu şi Vanea le veţi da pe ale voastre celor mici.

— Nene Gora, asta-i chiar prea de tot... Asta-i, cum să spun... — dădură să protesteze amîndoi pionierii.

— Iar voi veţi primi cravate noi — rosti Kornilov. O expresie enigmatică şi solemnă se ivi deodată pe faţa lui uscătivă. Veţi primi, băieţi ! Aveţi cuvîntul meu.

*

* *

Toată ziua următoare, băieţii fură ocupaţi cu aranjarea Colţului Roşu leninist în orizontul de jos. Pentru colţul acesta, soţiile partizanilor dăruiră cele mai bune covoare, luate în grabă de acasă, înainte de a coborî sub pămînt. Nadia Şulghina şi Nina Kovaliova atîrnară pe pereţi cromolitografii frumoase, cu vederi, tăiate din reviste vechi. Instalat sub felinar, Volodea desenă pînă noaptea tîrziu, cu creioane colorate, portretul lui Lenin, copiat din reviste. Partizanii treceau mereu pe la Colţul Roşu să admire opera lui Volodea. Adunară aici toate cărţile care se aflau sub pămînt. Volodea aduse şi el la Colţul Roşu cărţile pe care le păstra sub pernă, pe patul de piatră. Erau cam jilave şi zborşite.

A doua zi, nenea Manto își tăbîrci aici motocicleta, care plictisise pe toți locuitorii din orizontul al doilea cu descărcările motorului și cu duhoarea de gazolină. Volodea fixă deasupra mesei, așternută cu gazete, un mic bec electric. De probă, Manto își duse motocicleta într-o galerie vecină. Aprinzîndu-se, becul lumină pereții de calcar, împodobiți cu portrete, covoare și cu tablouri, mandolina lui nenea Iașa, înfășurată într-un sac pentru a fi păzită de umezeală, niște spade, o grămadă de pietre de domino îngălbenite și patefonul cu măsuța lui pentru plăci, descleiată din pricina umezelii.

Nemții făcuseră cîteva încercări nesigure de a pătrunde în împărăția subterană a partizanilor. Dar posturile de pază deschideau foc și chemau îndată, prin telefon, ajutor. Din întunericul beznă zburau grenade asupra nemților. Hitleriștii erau nevoiți să se retragă în grabă, neștiind cum să ajungă mai repede la suprafață.

Seara, folosindu-se de un moment de liniște, Kornilov organiză primirea lui Jora Emelin și a lui Vova Lazarev în grupa de pionieri.

Comandantul detașamentului, Lazarev, și comisarul Kotlo ocupară locurile de onoare la masa pe care se aflau două cravate de pionieri.

Partizanii se îngrămădiseră la intrarea Colțului Roșu.

Kornilov se îndreptă spre masă și îl salută milităreşte pe comandant:

— Tovarășe comandant al detașamentului, îmi dați voie să mă adresez tovarășului comisar?

Comisarul și comandantul se sculară în picioare.

— Adresați-vă — încuviință Lazarev.

— Tovarășe comisar al detașamentului de partizani, vă rog să primiți raportul grupei speciale de pionieri care poartă numele tovarășului Ziabrev. Apoi, Kornilov comandă: Grupă, pentru raport, drepți! La dreapta v-aliniați! Șase pași, înainte marș!

Partizanii de la intrarea Colțului Roșu se dădură la o parte și cinci băieți păşiră milităreşte în încăpere și se opriră smirnă în fața mesei. Volodea se desprinse din formație, ieși înaintea grupului și îl salută pe comisar. Vocea lui răsună puternic în liniștea subteranei:

— Tovarășe comisar al detașamentului de partizani, grupa specială de pionieri „Ziabrev“ de pe lîngă

detașamentul de partizani de la Starîi Karantin a sosit cu tot efectivul, pentru înființarea organizației. Nici un absent, toți sînt sănătoși! Prezenți, cinci pionieri, dintre care doi vor fi primiți imediat... Aici Volodea se încurcă, își îndreptă privirea spre Kornilov, care dădu din cap, încuviințînd, și se corectă: Adică vor intra. Dă raportul comandantul grupei de pionieri și al grupei de tineri cercetași, pionierul Dubinin Vladimir. Raportul e dat.

— Raportul e primit — răspunse comisarul și îl întrebă în șoaptă pe comandant: Oare așa trebuie spus? Lazarev, salvează-mă, eu am cam uitat.

— Pentru depunerea jurămîntului, grupă, drepți! comandă Volodea și, întorcîndu-se cu siguranță, intră în front, unde făcu din nou stînga-mprejur.

— Emelin Gheorghi și Lazarev Vladimir! strigă comisarul, uitîndu-se pe hîrtie.

Jora Emelin, cel de zece ani, și Vova Lazarev, fiul de opt ani al comandantului, făcură cîțiva pași spre masă. Amîndoi își linseră buzele uscate de emoție și ridicară mîna deasupra capului. Uitîndu-se la fiul său, Simion Mihailovici Lazarev își linse și el fără voie buzele.

În liniștea Colțului Roșu subteran, luminat de pîlpîirea șovăielnică a becului alimentat de motocicletă, răsunară cuvintele jurămîntului de pionier, cunoscut de fiecare școlar — cuvinte solemne, care mai înainte se auzeau acolo, deasupra, în clasele luminoase ale școlilor, în sălile spațioase ale uzinelor și ale cluburilor.

— Eu, tînăr pionier al Uniunii Republicilor Socialiste Sovietice...“

Glasurile băieților care rosteau acest jurămînt sacru al tinerilor leninişti, cei mai mici fii ai revoluției, parcă înălțau bolta grea de calcar ce atîrna deasupra capului lor.

— „...făgăduiesc că voi lupta cu hotărîre pentru cauza Partidului Comunist, pentru victoria comunismului“ — rostiră tare Jora Emelin și Vova Lazarev.

Iar Volodea, care stătea îndărătul lor, în flancul drept, mișca în tăcere buzele, repetînd fiecare cuvînt. Impresionați de măreția solemnă, luminoasă a acestor clipe, pe care nu le puteau întuneca exploziile surde

Clubul cărții digitale 2022

de la suprafaţa pămîntului, partizanii îngrămădiţi la intrare rămaseră încremeniţi.

— „...făgăduiesc să-mi duc viaţa şi să învăţ astfel, încît să devin un cetăţean vrednic al patriei noastre socialiste!"

Comisarul spuse celor doi băieţi să se apropie de masă.

— Deleg pe Kovaliova Nina şi pe Şulghina Nadejda, membre ale Comsomolului, să pună cravatele roşii tinerilor pionieri primiţi acum în organizaţie — zise comisarul.

Nina şi Nadia luară cravatele de pe masă şi le legară la gît lui Jora Emelin şi lui Vova Lazarev, care le urmăreau mîinile cu coada ochiului. Ridicîndu-şi bărbiile, ei participară fără să răsufle la această solemnă ceremonie de primire în rîndurile pionierilor.

— Iar voua — zise comisarul, adresîndu-se lui Volodea Dubinin, lui Vanea Griţenko şi lui Tolea Kovaliov — voua, ca pionieri şi luptători, vreau să vă pun chiar eu aceste cravate. Comisarul luă din mîna lui Kornilov, care se apropie de dînsul, trei bucăţi triunghiulare dintr-un material purpuriu-închis, neegal croite şi destul de grosolan însăilate la repezeală. Tovarăşi pionieri, acestea nu sînt nişte cravate oarecare: sînt cravate cu totul deosebite şi, aş adăuga, prieteni, de mare onoare. Aţi văzut cu toţii steagul de luptă cu care au venit aici tovarăşii matrozi. Gloanţele, schijele l-au sfîşiat şi l-au rupt. Cu steagul acesta am acoperit osemintele comandantului nostru... slăvit pe veci! Vă aduceţi aminte ce se spune de cravata roşie a pionierilor? Cravata pionierului este o părticică din steagul roşu. Şi noi, băieţi, din steagul infanteriei marine, care n-a încăput pe mîna duşmanului... din şuviţele sfîşiate într-o luptă neegală, am croit aceste cravate pentru cei trei pionieri ai noştri, care au dovedit, şi în muncă, şi în recunoaşterile de luptă, că sînt adevăraţi patrioţi, demni să poarte pe piept o părticică din steagul nostru sfînt. Apropiaţi-vă, tovarăşi pionieri!

Comisarul legă cu mîna lui fiecăruia dintre cei trei cercetaşi cravatele înnegrite, ţesute ici-colo cu aţă neagră, poate prea scurte... Dar nici un alt pionier de pe lume n-a purtat, fără îndoială, o cravată mai de onoare.

— La luptă pentru cauza Partidului Comunist, fii gata!

— Totdeauna gata!

Cînd tustrei se întoarseră în front, comandantul Lazarev vorbi şi declară că tinerii cercetaşi Dubinin, Griţenko şi Kovaliov s-au dovedit a fi nişte pionieri zeloşi şi de nădejde, vrednici să poarte arme, cu toată vîrsta lor fragedă.

Băieţilor nici nu le venea să-şi creadă urechilor. Rămaseseră încremeniţi şi se uitau cu ochii larg deschişi unul la altul. Îşi vor vedea oare visul cu ochii? Vor primi arme?

— Tovarăşul Jucenkov, armurierul detaşamentului, să înmîneze pionierilor armele destinate lor! ordonă Lazarev.

Jucenkov, înalt şi cu pometii ieşiţi, se desprinse din grupul partizanilor care stăteau la intrare. Purta subsuoară trei arme ciudate, cu ţeava neobişnuit de scurtă. Aveau patul normal, iar la închizător nu se deosebeau întru nimic de celelalte arme; ţeava însă era pe jumătate. Băieţii luară cu neîncredere în mînă aceste arme scurte, aşteptînd ca toţi să izbucnească în rîs. Văzînd buimăceala elevilor săi, Kornilov se apropie şi le dădu lămuriri. În urma dispoziţiei sale, Jucenkov pregătise pentru cercetaşii pionieri arme retezate, după sistemul vechi, folosite încă în timpul războiului civil: pileşti ţeava frumos, o vîri într-un butoi cu apă şi tragi un foc. Ţeava se taie după urma lăsată de pilă. Armele retezate se potriveau perfect cu înălţimea tinerilor cercetaşi. Afară de asta, dacă s-ar fi întîmplat ca ei să ia parte la vreo luptă subterană, le-ar fi fost chiar mai comod să mînuiască o armă scurtă.

Căpătînd arme, cei trei tineri pionieri se simţeau în al nouălea cer. Ajunseseră, în sfîrşit, adevăraţi partizani!

Ar fi vrut ei să iasă în goană chiar atunci la suprafaţă printr-un gîrlici şi să ochească vreun fascist. În orice caz hotărîră să încerce pe loc, măcar la tir, arma primită. Kornilov trebui să cedeze rugăminţilor lor; se îndreptară cu toţii spre poligonul de tragere. La tragere se văzu că armele retezate făceau un zgomot infernal. Parcă îţi trăgea cineva cu tunul la ureche. Pe gura armei retezate ţîşnea un adevărat snop de flăcări, care te orbea în întunericul carierelor de piatră. La prima probă a

armei, tustrei se simţiră puţin asurziţi, cu toate că nu voiau să recunoască acest lucru.

Partizanii care erau de faţă botezară arma retezată: „tunul archebuză al partizanilor".

— Uite că avem şi artilerie! glumeau ei.

Armele retezate mai aveau şi alte păcate: smuceau cumplit. Îi izbeau atît de puternic în umăr, încît, la fiecare foc, tinerii cercetaşi se dădeau fără voie îndărăt, clătinîndu-se. Dar toate astea erau, desigur, fleacuri pe lîngă negrăita încîntare pe care o simţeau pionierii cînd ţăcăneau închizătorul armei şi cînd sprijineau de umăr patul greu, neted, lustruit, pe care îşi culcau obrazul cu gingăşie ca pe o vioară, închizînd stăruitor ochiul stîng şi ochind cu dreptul.

Kornilov se ocupă mult timp de băieţi, arătîndu-le cum trebuie să potrivească arma în dreptul umărului înainte de a trage, cum să se sprijine, cum să ochească, şi aşa mai departe.

Volodea şi Vanea îşi puseră sub pernă armele retezate; şi chiar cînd să aţipească, tot mai întindeau mîna să pipăie lemnul lustruit al patului şi ţeava rece şi lunecoasă. Liniştiţi de această atingere, pionierii adormiră, în sfîrşit, cu desăvîrşire fericiţi.

Dar a doua zi, băieţii avură de furcă cu Kornilov, care îi dojeni fiindcă nu unseseră arma cum trebuie. Aerul umed din subterană dădea mult de furcă partizanilor. Era de ajuns să nu ungi arma cum trebuie o singură zi, că îndată se şi iveau pe ea pete suspecte, roşcate. Rugineau cuţitele şi furculiţele din gospodăria lui nenea Manto. Plăpumile, covoarele şi feţele de pernă erau jilave şi putrezeau repede. Din paturi venea un iz de umezeală, supărător, ca de ceva stătut. O umezeală nesuferită jilăvea toate obiectele. Oamenii începură să tuşească, parcă îi zgîria în gît.

Dar oricît îţi apăsa răsuflarea piatra care te înconjura din toate părţile şi care atîrna, grea, deasupra capului, oricît de adînc te pătrundea umezeala aceasta mucedă, totuşi trebuia să-ţi faci mai departe datoria.

Iar viaţa cetăţii subterane se desfăşura într-o rînduială aspră, după un program pe care şi-l impuseseră partizanii înşişi.

Capitolul X

DESPRE OVĂZ

Era mult de lucru. Oamenii abia puteau face faţă. Din atelierul de armurărie, instalat de Jucenkov în orizontul de jos, se auzeau fără încetare lovituri şi zăngănit. La orice oră din zi şi din noapte îl puteai afla pe nenea Manto trebăluind la bucătărie; n-ai fi putut şti cînd doarme, dar totdeauna puteai găsi la dînsul cîte ceva de mîncare pentru partizanii ieşiţi din schimbul de santinelă. Nu uita nici să strîngă resturi şi oase pentru Pirat, cîinele comisarului, ţinut la orizontul de jos. Pirat era dat în seama lui Jora Emelin. Lui Kotlo nu-i ardea acum de cîine. Grijile comisarului se înmulţiseră. Zilnic aveau loc „manevre subterane", adică exerciţii tactice, sub conducerea lui Kornilov şi Petropavlovski; se învăţau fel de fel de sisteme de a purta lupta în galerii, pe întuneric, la strîmtoare, în diferite orizonturi şi la gura galeriilor. Fiecare sector unde putea să aibă loc lupta era studiat, fixîndu-se puncte de reper, însemnate pe o hartă specială, întocmită de Petropavlovski.

Brigăzile speciale de partizani pentru avarii, alcătuite din cîte trei oameni, erau chemate la telefon de cîteva ori pe zi de la diferite posturi din orizonturile superioare ale cetăţii subterane şi din galeriile îndepărtate. În puţurile adînci, nemţii aruncau mereu bombe mari şi bombe incendiare. Hitleriştii hotărîseră pesemne să-i înăbuşe pe partizani, îngropîndu-i sub pietre, în pămînt. Ecoul deselor explozii se auzea ziua şi noaptea în încăperile subterane. Flacăra felinarelor licărea. Urechile parcă ţi se înfundau.

Uneori, hitleriştii aruncau în carierele de piatră bombe fumigene. Un fum des, negru învăluia coridoarele subterane. Lumina lămpilor şi a felinarelor pierea în

fum. În întuneric, oamenii se ciocneau unul de altul, se loveau de pereți. Cînd se împrăștia fumul, rămînea pe pămînt un strat negru de funingine, gros de un deget. Funinginea ți se lipea de tălpi, îți îmbîcsea îmbrăcămintea, îți pătrundea în gît și în plămîni. Scuipatul oamenilor era negru. Partizanii fură nevoiți să întrebuințeze măștile împotriva gazelor. Dar nici ele nu te salvau întotdeauna de funinginea neagră, plutitoare, care îți pătrundea în toți porii.

Partizanii bănuiau că nemții, sub protecția fumului negru, vor să se strecoare pe nesimțite în carierele de piatră. De aceea, ori de cîte ori fasciștii aruncau bombe care împrăștiau rotocoale de fum negru ca tușul, în cetatea subterană se dădea alarma.

Hitleriștii încercară de cîteva ori să-i asfixieze pe partizani cu gaze. Dar prevăzătorul Pekerman, șeful resortului sanitar, avea un aparat care detecta prezența gazelor. La prima alarmă, toți erau obligați să-și pună măștile.

Încet-încet, partizanii se deprinseră și cu asta. Își dădură seama că minele și bombele nu pot face nimic în citadela de piatră în care se instalase detașamentul. Partizanii puși de pază în orizontul superior auzeau deasupra capului lor cum nemții sfredelesc scoarța pămîntului ca să pună explozibile și să arunce în aer „acoperișul" cetății subterane. Dar aceste explozii produceau numai năruiri parțiale, care nu pricinuiau partizanilor stricăciuni prea mari. Totuși trebuiau să fie tot timpul cu ochii în patru, pregătiți pentru orice eventualitate.

Lazarev interzisese partizanilor să se apropie de puțuri și de galeriile care duceau la suprafață. Numai cercetașii Șustov, Vajenin și Makarov aveau dreptul să urce acolo.

Vajenin și Makarov se împrieteniseră atît de mult sub pămînt, încît ajunseseră nedespărțiți, și tot ce aveau de îndeplinit, duceau la bun sfîrșit împreună : se odihneau, făceau de serviciu, prînzeau, mergeau în cercetare la suprafața pămîntului. Vajenin era comsomolist. Venise în detașamentul de partizani dintr-un batalion al aviației de vînătoare care se concentrase în Kamîș-Burun. Acest batalion se făcuse cunoscut izbutind să ia prizonieri doi aviatori fasciști care se aruncaseră cu parașuta de pe un

avion german distrus și căutaseră să fugă pe mare într-o luntre de cauciuc. În operația aceasta se distinsese Vlas Vajenin. Om vesel, cu sufletul deschis, înzestrat cu o mare prezență de spirit, Vajenin era bine primit în toate orizonturile cetății. Tinerii partizani îl numeau „comsomolistul cu autoritate". Iar cei mai vîrstnici îi spuneau în glumă : „Vlasok, rotunjor mînzoc", făcînd aluzie la corpolența exagerată a lui Vajenin, obiect de glumă pentru toți.

Nikolai Makarov era de două ori mai în vîrstă decît Vajenin. Foarte vioi, uscățiv, tras la față, brăzdat de zbîrcituri, rău de gură, dar bun la inimă, Makarov avea darul de a se ivi pe neașteptate și fără zgomot, aproape în același timp, cînd într-un colț al subteranei, cînd în altul. Acum era văzut lîngă statul-major și peste cîteva clipe dădea un telefon de la unul din posturile cele mai depărtate. Iar după cîteva minute, cînd nenea Iașa se pregătea să-i trimită prînzul la post, deodată tresărea auzind glasul lui Makarov chiar la spatele lui, în bucătărie. Makarov era extraordinar de mlădios și iute în mișcări. Lucrase, pînă la război, la miliția judiciară ; de aceea îi plăcea să spună că arta de a se mișca repede și fără zgomot ca o pisică îi rămăsese de la îndeletnicirea aceasta.

Îi învăță și pe alți partizani mersul cercetașilor. Makarov nu călca cu toată talpa, ci mai întîi punea călcîiul, trecînd apoi, pe nesimțite, în vîrful degetelor. Și într-adevăr, pasul lui nu se auzea de loc. Într-un rînd, Petropavlovski, vrînd să verifice pe teren un punct care i se părea îndoielnic pe hartă, porni într-un raion primejdios al carierelor de piatră. Makarov se crezu dator să-l însoțească pe șeful statului-major. Știa însă că lui Petropavlovski nu-i plăcea lucru acesta. De aceea, cercetașul folosi toată arta lui ca să nu fie băgat de seamă. O oră întreagă Makarov se ținu scai de Petropavlovski, la cîțiva pași de dînsul. Iar șeful de stat-major nici nu bănui că fusese urmărit pretutindeni.

Vajenin, care învățase repede mersul acesta de la prietenul său mai mare, spunea : „În recunoaștere, eu și Makarov parcă plutim în văzduh ca păsările. Nici nu ne clintim cînd mergem".

Prietenii pătrundeau în sectoarele depărtate și pierdute ale subteranei, în pustietățile întunecate de sub

pămînt, care se întindeau dincolo de pereții ridicați de-a curmezișul coridoarelor, baricadîndu-le. Cînd se aflau departe de inima cetății subpămîntene și nu se temeau că vor atrage pe inamic într-acolo, Makarov și Vajenin iscau uneori într-adins zgomot, provocau zarvă la suprafață, îi atrăgeau pe fasciști într-o trecătoare curățată de ei și, din întuneric, cu focuri bine țintite, făceau prăpăd în rîndurile lor.

Marinarul Alexandr Bondarenko din intendență se ducea și el uneori în recunoaștere prin labirintul galeriilor. În timpul unei recunoașteri descoperi la puțul Nr. 7 de la cariera cea veche rămășițele unei scări care, sprijinită de perete, urca odinioară pînă-n gura puțului. Putrezise de mult și se rupsese pe ici pe colo. Totuși, Bondarenko hotărî să se urce pe scară cît mai sus și să vadă dacă puțul Nr. 7 putea fi folosit pentru ieșirea la suprafață. Partizanii bănuiau că nemții socotesc puțul acesta năruit. Așa părea el văzut de la suprafață, și niciodată nu se observaseră soldați hitlerișți în locul acesta.

Lazarev, Kotlo, Kornilov, Petropavlovski și Jucenkov îl însoțiră pe Bondarenko la puț. Îl luară și pe Volodea Dubinin, pentru cazul cînd ar fi avut nevoie să trimită după ajutor.

Bondarenko începu să urce curajos pe scara verticală. Se cățără fără zgomot. Uneori însă cîte o treaptă putredă se rupea cu un pîrîit ușor sub piciorul său. Se suise pînă la jumătatea scării, la o înălțime de cincisprezece metri, cînd deodată o santinelă hitleristă se uită de sus în gura puțului. Santinela, după cum se părea, ședea culcată pe pămînt, cu capul aplecat în deschizătură. Kornilov observă cel dintîi capul fascistului și dădu numaidecît semnalul convențional de alarmă. Nu era timp de pierdut. Fără să întîrzie nici o secundă, Bondarenko sări de-a dreptul în puț, cam de la înălțimea etajului al doilea, apucînd să strige din zbor: „Păzea!“ ca să nu cadă peste vreunul dintre cei de jos.

Fără îndoială, Bondarenko s-ar fi zdrobit dacă n-ar fi fost deprins, ca marinar, să sară de la mari înălțimi și să lunece pe scară, aproape neatingînd-o cu picioarele...

Fundul puțului era din fericire neted, fără pietre. Kotlo și Petropavlovski, ferindu-se în lături, îl traseră într-o clipă după dînșii pe Bondarenko. Șeful statului-major îl acoperi cu trupul lui pe Volodea, pe care îl cu-

prinse în brațe. În aceeași clipă o detunătură răsună în puț; explodă o legătură de grenade, aruncate de sus. Schijele loviră cu zgomot pereții. Fumul și pulberea de calcar acoperiră lumina. Și încă mult timp se auzi în puțul Nr. 7 vuietul pereților care se năruiau.

Nici un partizan n-avu nimic de suferit: toți apucaseră să se ascundă într-o galerie transversală.

Zi de zi, partizanii cercetași umblau dincolo de pereții cetății subterane. Aduceau însă informații puțin încurajatoare: fasciștii țineau sub foc toate intrările descoperite de dînșii. Partizanii nu numai că pierdeau tot mai mult posibilitatea de a întreține legătura cu lumea dinafară, dar nici să observe ce se petrece la suprafață nu prea mai puteau. Năruirile împiedicau aerisirea galeriilor. Cu fiecare zi, sub pămînt era din ce în ce mai greu de respirat.

Dar acest pumn de patrioți dîrzi, scoborîți în subterane, de unde amenințau pe trufașii năvălitori, trăiau totuși mai departe, în atmosfera aceea neagră și înăbușitoare, la adăpostul pietrei, după legile înțeleptei și luminoasei vieți sovietice, cu care erau deprinși de acasă, de pe fața pămîntului. În orele libere, cînd nu făceau de santinelă și nu aveau de lucru, Kotlo și Kornilov țineau cursuri politice. Jucenkov și Petropavlovski organizară pentru tinerii partizani cursuri de tehnică militară.

Tineretul cetății subterane își încropi o locuință într-o galerie largă, bine întărită, pe care o numeau „cală“. Dar denumirea aceasta, nu se știe de ce, nu ținu mult. Îi luă locul o alta: „căminul“. Toți îi spuneau „căminul comsomoliștilor“...

Din „cămin“ se puteau auzi totdeauna, chiar în zilele cele mai grele de asediu subteran, sunetele răgușite ale acordeonului jilav. Aici domnea spiritul unei adevărate tovărășii, care-i molipsea pe toți și-l făcea pe tînărul cel mai sfios să capete din ce în ce mai mult curaj și să-și zică în cele din urmă: „Nici eu nu-s om de duzină, nici eu nu-s mai prejos decît ceilalți“.

La acțiunile cele mai primejdioase, ca ieșirile la suprafață și recunoașterile grele de sub pămînt, partizanii comsomoliști erau în primele rînduri. Mereu se rugau să fie trimiși în recunoaștere la suprafață, se tîrau uneori spre gîrliciurile năruite și trăgeau în santinelele hitleriste prin crăpăturile dintre pietre. Totuși, uneori

comisarul, cu obișnuita-i sinceritate cam aspră, în loc să-i laude pe comsomoliștii care se distingeau prin curajul lor nesocotit, le potolea avîntul prea înflăcărat, numindu-l „delibașism", cum se exprima el de obicei :

— Noi n-avem nevoie de zănatici. Nu-s vremuri de așa ceva. În poezie mai merge... Cum sună versul ? „Vin iureș, chiuind la trap ! Vai, cum se învălmășesc pe uliți ! E Delibaș, străpuns de suliți, dar și cazacu-i fără cap..." Noi însă avem nevoie de luptători cu cap. Pe noi ne poți număra pe degete. Nu mai faceți pe Delibașii.

Ca totdeauna, Kotlo vorbea răspicat și grav. Punea fiecare cuvînt unde trebuie, fără să i-l poți clinti din loc. Dar comsomoliștii înțelegeau că comisarul bombănea din dorința de a se păstra ordinea. Omul acesta aspru, veșnic încruntat, voia să ferească de primejdii fiecare viață tînără. Ascunzîndu-și un zîmbet, comsomoliștii îi răspundeau :

— Am înțeles, tovarășe comisar ! N-o să mai facem pe Delibașii !

La „cămin" aveau loc adesea mitinguri-fulger pe linie de Comsomol — adunări scurte, la care tineretul dădea raportul asupra îndeplinirii sarcinilor de tot felul. Nadia Șulghina și Nina Kovaliova veneau, bineînțeles, și ele la adunări.

Erau întîmpinate totdeauna cu glume, cu salutări vesele, cu aluzii enigmatice la unele simpatii și suferințe, născocite de palavragiii care nu mai aveau astîmpăr. Nina se fîstîcea, dar Nadia Șulghina, cea bună de gură, plătea cu aceeași monedă glumeților, punîndu-i cu botul pe labe. În astfel de cazuri, locotenentul Vanea Sergheev, ales secretar al organizației de Comsomol din subterană, restabilea numaidecît ordinea.

Vanea Sergheev ajunsese de mult favoritul tuturor : în subterană se simțea ca acasă, fiindcă pînă la război fusese miner în Donbas, iar mai tîrziu lucrase o vreme pe șantierul metroului din Moscova. Se mișca sprinten pe sub pămînt, fără nici o stinghereală, neatingîndu-se de ieșiturile sau de pereții de piatră. Ochiul său sigur de miner îl scutea de neplăcerile care curgeau pe capul nenorocit al lui nenea Manto cel deșirat. Frumos, bun la suflet, purtîndu-și sus, chiar aici, sub pămînt, capul pe umerii săi de viteaz, cu un zîmbet veșnic potolit și binevoitor pe chipul lui plăcut, Sergheev se ivea pretutindeni unde se simțea nevoia de un om voinic, cumpănit și curajos. Mișcările acestui tînăr atlet continuau să aibă chiar și sub pămînt un fel de mlădiere încîntătoare, fără să-și piardă în același timp ținuta ostășească. Cu toată funinginea depusă pe fața și în părul său, Sergheev era foarte frumos. Sprîncenele lui de culoare închisă, arcuite spre tîmple, și părul-i blond le făceau pe amîndouă fetele să ofteze pe furiș.

Dar Vanea Sergheev era om serios, se purta sever cu comsomoliștii lui și nu îngăduia nici o aluzie la slăbiciuni sentimentale sau, cum spunea el, la prostii.

— Dragostea am lăsat-o acolo — și arăta cu capul spre tavan. Aici avem cu totul alte preocupări.

Cînd fasciștii blocară aproape cu totul detașamentul, despărțindu-l de lumea dinafară, comsomoliștii hotărîră să-și pună serviciile la dispoziția comandamentului și, la nevoie, chiar să-și dea viața pentru a-i salva pe partizani. Sergentul comsomolist Derunov, genist încercat, decorat cu Ordinul Steaua Roșie încă din timpul războiului finlandez, propuse lui Petropavlovski planul său :

— Dați-mi numai ordin, tovarășe locotenent-major, și mă duc chiar eu la suprafață să scot minele cu mîna mea. E de la sine înțeles că nu vă pot garanta succesul sută la sută ; în întuneric, pe bîjbîite și fără aparat detector de mine s-ar putea, fără îndoială, să dau greș. Totuși, tovarășe locotenent-major, vă rog să-mi îngăduiți. Trebuie să salvăm oamenii și mai ales trebuie să acționăm. Sînt aproape sigur că n-o să sar în aer. Dar chiar dacă o să dau greș — și asta va fi de folos — pînă una alta, se va deschide o trecere și veți putea trimite o patrulă de recunoaștere. Zău, tovarășe locotenent-major, dați-mi ordin...

Derunov avea degete de o rară dibăcie. Adesea, în timpul recunoașterilor, pe un întuneric beznă, el descoperea cu o precizie inexplicabilă cele mai viclene capcane ale minelor, așezate de hitleriști în îndepărtatele cotloane ale carierelor de piatră. Derunov îi învăța și pe alți comsomoliști cum se descoperă minele ascunse. Se ocupa, de asemenea, și de cercetașii pionieri. Volodea se minuna adesea de simțul magic cu care erau înzestrate degetele acestui comsomolist.

Derunov era și el mulțumit de Volodea : „Îmi place că înveți repede, flăcăule, tocmai ceea ce se cere de la

un genist. Prinzi îndată totul, ai memorie bună. O să ajungi departe, Vovka, numai să lucrezi cu cap".

Partizanii aveau un deosebit respect şi pentru alţi tineri : îl lăudau pe Mitea Zabolotski, de pildă, specialist în transmisiuni, mereu ocupat cu firele lui ; de asemenea, pe Jora Jdanov, sanitarul, un băiat delicat, drăguţ cu toată lumea. Iar unchiul Griţenko, el însuşi vechi mitralior, era încîntat de Uşakov, care îi uimea pe toţi prin extraordinara lui artă de a trage cu mitraliera. Odată, cu prilejul unei trageri la tir în subterană, Uşakov, încercînd o mitralieră reparată, săpă în peretele de piatră, dintr-o singură salvă de gloanţe, cuvîntul „Nina", stîrnind admiraţia pionierilor şi marea zăpăceală a Ninei Kovaliova. Uşakov susţinea că poate să-şi scrie numele întreg cu mitraliera.

Comsomolistul Lionea Kolîşkin făcea pe bărbierul. Petropavlovski şi Kornilov, militari exigenţi, care nu admiteau nici o încălcare a regulilor ostăşeşti, cereau ca partizanii să se îngrijească, să aibă îmbrăcămintea pusă la punct şi să umble bărbieriţi. Kolîşkin avea de lucru berechet. Bărbierea cu multă grijă, dar praful lui de săpun semăna cu pulberea de puşcă din pricina permanentei funingini. Adesea, în peştera unde Kolîşkin îşi instalase frizeria, se auzeau uşoare ţipete şi dojeni ale partizanilor care nu mai puteau îndura zelul nemăsurat al bărbierului subteran : „Mai uşor, mă ! Îmi smulgi barba cu carne cu tot ! Lasă-mă să scuip măcar. Ajungă-ţi odată, fiară !"

Partizanii umblau cu obrajii numai zgîrieturi, dar proaspăt bărbieriţi. Vorba-i că Kornilov era mulţumit.

Nimeni nu rămase mirat cînd la Colţul Roşu din orizontul de jos al carierelor avu loc o adunare : la ordinea de zi — darea de seamă a organizaţiei de Comsomol, cu care prilej însuşi comisarul ţinu un lung discurs despre puritatea limbii.

— Observ, tovarăşi comsomolişti — zise comisarul — că unii dintre voi, în genere băieţi buni, şi chiar fetele, v-aţi cam dat drumul la gură. Unii au adus obiceiul ăsta de acasă, iar aici şi-au zis că, în întuneric, nu-i nevoie să-şi pună frîu gurii. Prieteni, ţin să vă spun un lucru : cine vorbeşte urît începe să şi gîndească buruienos. Să luăm, de pildă, pe Nadia Şulghina : fată bună, îndrăzneaţă, activistă... (toţi se uitară la Nadia, care se grăbi

să se ascundă în umbra felinarului)... fată muncitoare, energică. Crede că-i de bun gust pentru un partizan ca după două-trei cuvinte să toarne cîte o vorbă aiurea. Numai ce-o auzi : „Am făcut-o lată aseară"..., „Nu mînca borş", „Vedea-te-aş chior", „Fă bine şi-mi fii drăguţ", şi altele.

Comisarul imită atît de comic şi de exact felul Nadiei Şulghina de a vorbi, încît toţi se tăvăliră de rîs :

— Bravo, Ivan Zaharovici ! Bine-ai mai înconde-iat-o ! Tocmai aşa... Vai, Nadiuşa, vezi dacă nu-ţi ţii limba în gură ?...

Iar comisarul urmă :

— Tovarăşi, poate vi se pare hazliu că în situaţia în care ne găsim, asediaţi din toate părţile şi aproape fără nici o legătură cu restul lumii, eu mă ţin, veţi spune, de fleacuri şi vă cer să vorbiţi... cum să zic... o limbă aleasă. Nu, dragi prieteni. Am renunţat de bună voie la soare, la aer curat, la viaţa cu care e deprins fiecare om. Am renunţat la toate astea, ca să ducem de aici, de sub pămînt, lupta împotriva duşmanului. Dar n-am renunţat la ceea ce se ascunde în sufletul nostru, la ceea ce e sfînt pentru noi. N-am renunţat la asta şi, cît vom trăi, nu vom renunţa nici atîtica...

Comisarul arătă marginea unghiei degetului său mare.

O explozie puternică, îndepărtată clătină brusc flacăra felinarului. Se auziră încă vreo cîteva bubuituri mai slabe. Deasupra, paşi repezi tropăiau înăbuşit. Cineva dădu buzna în Colţul Roşu, răcnind încă din întuneric :

— Alarmă !... Gaze !...

— Întrerupem adunarea. Toţi la locurile voastre în ordinea de bătaie ! rosti comisarul, cu glas scăzut, fără nici o umbră de grabă. Luptătorii din brigada chimică, la statul-major !

Volodea şi pionierii săi se repeziră la locul lor ; în caz de alarmă, ei trebuiau să se adune la statul-major pentru serviciul de transmisiuni.

La statul-major zbîrnîia fără încetare telefonul. Postul de la orizontul de sus anunţă că fascişti aruncaseră în aer gura unui puţ năruit şi zvîrliseră în carierele de piatră bombe cu gaze asfixiante şi toxice.

La început, partizanii din orizontul de sus nu-şi dădură seama ce se petrece ; dar în curînd li se făcu rău. Cîţiva îşi pierdură cunoştinţa. Alţii abia-abia se mai

ţineau pe picioare. Înăbuşindu-se, ei îşi scoaseră pufoaicele şi îşi acoperiră capul, dar nu părăsiră postul. Un miros dulceag, ameţitor pătrundea spre galeriile de jos.

Lazarev, Kotlo, Kornilov şi Petropavlovski îşi puseră repede măştile împotriva gazelor şi porniră în goană spre orizontul de sus. Alergară în curînd într-acolo şi agentele sanitare. Şi ele aveau măşti. Volodea le recunoscu pe amîndouă numai după mers.

Peste cîteva minute, toţi locuitorii cetăţii subterane se prefăcuseră în nişte fiinţe stranii, cu ochii bulbucaţi de sticlă şi cu rît de cauciuc. Sub pămînt şi aşa respirai greu, darămite acum cînd faţa îţi era strîns acoperită de masca tare de cauciuc! Oamenii se simţeau sfîrşiţi de puteri din pricina lipsei de aer. Unii, sufocaţi, îşi smulgeau măştile, cădeau cu faţa în jos pe pardoseala de piatră, se frecau la ochi şi îşi desfăceau la piept tunica, sfîşiind-o. Volodea şi ceilalţi pionieri, toţi cu măşti, aruncau batiste ude pe feţele partizanilor istoviţi şi îi duceau în orizontul de jos, la postul sanitar.

Deasupra, partizanii ridicară un zid de apărare şi îl lipiră cu ciment, pe care Manto îl amesteca repede într-o putină. Crăpăturile fură astupate cu saci muiaţi în ulei. În acelaşi timp, partizanii făcură să explodeze o mină în sectorul „Kiev", ca să pătrundă aer proaspăt înăuntrul carierelor de piatră. Nemţii dădură să-şi bage nasul în gaura aceasta, dar Kornilov, cu două focuri precise, doborî doi hitlerişti care se uitau în fundul năruiturii.

Agentele sanitare, împreună cu Nadia Şulghina şi cu Nina Kovaliova, cădeau din picioare îngrijind pe partizanii gazaţi. A doua zi dimineaţa, toţi cei bolnavi erau pe picioare. Din ziua aceea se dădu ordin ca toţi partizanii să aibă întotdeauna asupra lor măştile contra gazelor.

Băieţii se deprinseseră încet-încet cu arma lor — tunul-archebuză. Roadele exerciţiilor zilnice de tir cu Kornilov începură să se vadă. Fără îndoială, pionierii ardeau de nerăbdare să-şi întrebuinţeze armele cu folos. De aceea, cînd comandamentul îngădui ca pionierii cei mari, împreună cu partizanii vîrstnici, să stea pe rînd la posturile de pază, băieţii nu mai putură de bucurie. E drept că nu li se dădu sectorul cel mai primejdios, totuşi unul dintre punctele importante: în orizontul de sus, la o încrucişare de galerii, aproape de puţul principal.

Ieşirile din aceste galerii spre puţul principal erau de mult astupate cu ziduri ridicate de partizani. Cîte o santinelă stătea la pîndă după fiecare dintre zidurile acestea. Trebuia să veghezi aici, în întuneric beznă, fără să faci nici un zgomot, şi să urmăreşti mişcările inamicului, care curăţase printr-o explozie năruiturile din puţul principal. Nemţii aruncaseră de cîteva ori bombe în puţul acesta, dar zidurile solide, duble, înălţate de partizani de-a curmezişul galeriilor, nu se prăbuşiseră.

Într-un rînd, Volodea, înarmat cu „tunul-archebuză", făcea aici de strajă împreună cu unchiul Griţenko şi cu bătrînul Şustov. Lăsîndu-l pe Volodea lîngă zid să observe printr-o deschizătură, bătrînii partizani se traseră mai spre fundul galeriei, ca să fumeze o ţigară. Volodea le auzea şoapta. Partizanii îşi depănau amintirile.

— Ţii minte, Ivan Zaharovici? prinse Volodea şoapta lui Şustov. Îţi aminteşti cum ne-au asediat aici denikiniştii în 1919, în ziua de 19 mai?

— Ehehei, cum să nu-mi aduc aminte! Aşa ceva nu se uită — răspunse unchiul Griţenko cel scump la vorbă.

Volodea văzu ivindu-se în întuneric o licărire de lumină abia zărită şi pierind numaidecît: unchiul Griţenko trăgea din ţigara pe care o ţinea ascunsă în pumn.

— Îţi aminteşti cum şi-au adus englezii torpiloarele şi cum s-au pus să tragă asupra carierelor de piatră? Eu zic c-au tras trei sute de obuze.

— Cel puţin.

— Unele, tot aşa, erau cu gaze. Nu?

— Îmi amintesc! Chiar aşa. Dar ce scofală au făcut obuzele acestea?

— N-au avut nici un rost.

— Păi nici ăştia n-au să facă nimic.

— Aşa zic şi eu — încuviinţă Şustov.

Cu asta se încheie convorbirea dintre cei doi vechi prieteni, care petrecuseră împreună ani în şir pe uscat şi pe mare, pescuiseră amîndoi şi care se întîlniseră acum din nou, sub pămînt.

În timpul acesta, o lovitură scurtă se auzi într-o galerie lăuntrică; căzuse parcă ceva. Şustov îi spuse lui Volodea să rămînă pe loc, iar el se duse cu Griţenko în galeria transversală, ca să vadă ce se petrece acolo. Volodea rămase singur. Tocmai atunci, Kornilov şi Şulghin inspectau posturile. Mergeau cu felinarele camuflate, ţi-

nînd în mînă pistolul cu piedica ridicată, după regulile subteranei. Cînd intră în galeria care ducea spre puțul principal, glasul lui Volodea răsună încet :

— Care-i acolo ?

Deprinși să lucreze în întuneric, partizanii se cunoșteau după glas. Auzind întrebarea lui Volodea, Kornilov, în loc să dea parola, răspunse cu vocea scăzută :

— De-ai noștri, de-ai noștri...

Trecu înainte fără să ridice învelitoarea felinarului, pipăind cu băgare de seamă ieșiturile din perete. Auzi iarăși un foșnet aproape de dînsul, iar glasul lui Volodea Dubinin răsună stăruitor din nou :

— Stai ! Parola !

Kornilov dădu să pășească înainte, dar deodată simți că o țeavă rece îl împunge vîrtos în piept.

— Vovka, ce-i cu tine ? Nu mă recunoști ?

— Parola, că trag ! răsună în întuneric.

— Ptiu ! izbucni supărat Kornilov, dar se grăbi să rostească : „Moscova".

Arma retezată se îndepărtă de pieptul lui. În întuneric se auzi, aproape de tot, răspunsul :

— „Mușka" ! Treci, nene Gora.

— Ce ți s-a năzărit, Vovka ? Ai fi putut să mă împuști... Dar ce ? Nu mi-ai recunoscut glasul ?

— Cunoscut, necunoscut... doar dumneata ai ordonat să ne ținem de regulament și să nu ne încredem în auz... și tocmai dumneata să calci regulamentul ?...

Strașnic ar fi vrut Kornilov să-i spună : „Măi purcelușule, nu cumva vrei să-mi mai dai și lecții ?"... Se stăpîni însă și mormăi numai :

— Hm... fără îndoială, bine faci.

Șustov și unchiul Griținko ieșiră din galeria laterală, pășind cu băgare de seamă peste pietrele năruite. Îl luminară ușor pe Kornilov, cu lămpile lor de miner.

— Totul e în ordine la post, tovarășe instructor politic — zise Griținko. Nici un incident. De deasupra, nemții aruncă aici cu praștia pietricele. Ne pun nervii la încercare, ai dracului !

După ce ieși din post și luă prînzul, Volodea se duse la Colțul Roșu, unde se adunau în fiecare zi pionierii. Îi găsi acolo pe toți. Ședeau la masa pe care se afla un felinar aprins, iar Vanea Griținko le citea cu voce tare din „Tom Sawyer".

Din covoarele pe care se vedeau nemișcate umbrele cu capetele mari ale ascultătorilor venea un iz de umezeală. Volodea se apropie încet de masă. Vanea citea tocmai pasajul în care Tom Sawyer împreună cu Becky Thatcher se rătăciseră în peștera subterană și ultima lumînare le era pe sfîrșite.

— „Copiii nu-și luau ochii de la ultimul muc de lumînare, urmărindu-l cum se topea domol și fără milă — citea Vanea. În sfîrșit, fitilul rămase numai de un centimetru. Luminița slabă ba se ridica, ba cădea, și iat-o cățărîndu-se pe șuvița subțire de fum ; rămase o clipă în vîrful ei... apoi se întinse groaza întunericului beznă..."

Vanea se opri aici, băgînd de seamă că toți ascultătorii, cu capetele aplecate aproape de masă, se uitau la sticla afumată a felinarului. Priveau țintă, iscoditor, cu spaimă și cu nădejde în același timp, la flacăra latră, tremurătoare, dințată ca o creastă palidă de cocoș.

Volodea privi și el într-acolo.

— Ce ziceți ? Să citim mai departe ? întrebă Vanea.

Toți începură să se miște și să ofteze.

— Dar au ieșit de acolo după aceea ? S-au salvat ? întrebă curios Vova Lazarev, uitîndu-se în carte peste umărul lui Vanea.

— Ai răbdare și ai să afli — zise Vanea, acoperind pagina. Nu-mi place cînd cineva vrea să afle dinainte ce are să se întîmple.

— Dar ce căutau ei în peșteră ? întrebă Jora Emelin.

— Ce-i cu tine ? Va să zică n-ai înțeles nimic din ce am citit data trecută ? îl dojeni Vanea. Acolo era o comoară. Și ei căutau comoara aceea.

— Dă-mi voie să-ți spun, Vanea, că o cam încurci — se băgă în vorbă Volodea. Ei căutau comoara în altă parte, și cînd colo au dat peste ea aici, în peșteră.

— Dar ce fel de comoară era aceea ? întrebă curios Vova Lazarev, care nu venise două zile la adunările de la Colțul Roșu, pentru că îl duruse capul din pricina umezelii.

— Ce fel să fie ? Ia, o mulțime de giuvaericale.

— Dar giuvaericalele ce sînt ?

— Cum ce sînt ? Aur...

— Adică ceasornice ?

— De ce neapărat ceasornice? Pot să fie şi monede de aur, inele şi, în general, tot felul de obiecte de valoare.

După cît se pare, Vova Lazarev nu s-ar fi dat în lături să întrebe şi ce înseamnă „obiecte de valoare", dar se uită cu oarecare sfială la Volodea şi spuse:

— Dar ce nevoie avea de ele?

— Cum ce nevoie? Voia să trăiască în bogăţie, să plece undeva, să facă niscai călătorii...

— Excursii? întrebă Jora Emelin.

Vova Lazarev rosti visător:

— Înainte de război şi noi am călătorit. Am fost cu mama la o mătuşă din Rostov. Iar anul ăsta era vorba să mergem în Caucaz... Dar a izbucnit războiul...

— Şi acum sîntem la ţară — se auzi o voce de sub masă, de unde ieşi Olia Lazareva, o fetiţă de patru ani.

Înainte de coborîrea detaşamentului sub pămînt, familia Lazarev spunea tuturor, pentru a păstra secretul, că se evacuează, chipurile, la ţară, la neamuri... De aceea Olia era tot timpul încredinţată că aceste cariere de piatră sînt tocmai locul făgăduit, „la ţară" adică.

— Să taci mîlc! o ameninţă frate-său. Dacă te-au lăsat aici, cel puţin ţine-ţi gura. Altfel te duc numai-decît la mama în orizontul al doilea.

— Dar de ce e întotdeauna întuneric la ţară, ca noaptea? întrebă Olia, neputîndu-se potoli.

— Ascultă, Olenka, dacă o să mai întrebi multe, te duc chiar acum de aici...

Olia se bosumflă şi, botoasă, sta gata-gata să înceapă a plînge. Volodea o luă repede în braţe şi o aşeză pe genunchi:

— De ce-o goneşti? Las-o să stea aici şi să asculte: să i se deştepte mintea. Are să-i prindă bine în viaţă.

Volodea rupse un colţ de gazetă, îl îndoi o dată, de două ori, de trei ori, îl întoarse, îl strînse, îl răsfrînse, şi în faţa Oliei se ivi o corăbioară de hîrtie.

— De ce la ţară e noapte toată ziua? Şi de ce nu sînt ferestre? voi neapărat să ştie Olia.

— Fiindcă aici e eclipsă de soare — găsi Volodea o explicaţie.

— Şi noi să stăm tot timpul aici?

Băieţii se uitară la conducătorul lor, dornici să afle ce-o să le spună. Volodea observă neliniştea care-i cuprinsese pe pionieri, în aşteptarea răspunsului.

— Nu tot timpul. În curînd, fasciştii de deasupra... adică, am vrut să spun, din tîrguşor... vor fi izgoniţi... şi noi vom pleca de la ţară, acasă.

— Ce bine e acasă! Acolo sînt atîtea ferestre şi se vede totul — rosti în şoaptă mica Olia, ca şi cînd ar fi fost vorba de o taină.

Toţi tăcură. Deodată simţiră o dorinţă aprigă de a privi pe fereastră, ca să vadă soarele şi marea şi să aibă iarăşi, nu numai seară sau noapte, ci şi dimineaţă în fiecare zi.

Apoi băieţii începură să vorbească din nou despre comoara pe care o căuta Tom Sawyer.

— Cînd s-a stins lumînarea — zise Tolea Kovaliov — Tom s-a gîndit, desigur, că n-o să mai poată ieşi de acolo prin întuneric.

— N-avea experienţă — lămuri Vanea Griţenko. Parcă voi aici, în prima zi, pînă să vă obişnuiţi, v-aţi simţit în apele voastre?

— Ce-ar fi să găsim şi noi o comoară? zise Jora.

— Ce comoară? întrebă Volodea. La noi, aşa ceva s-ar numi „descoperire arheologică". În privinţa asta, profesorul nostru de istorie, Efim Leontievici, ne-a dat lămuriri. Am fost cu dînsul şi la muzeu, la lapidarium... Ei, dacă am găsi asemenea comoară, am da-o bineînţeles muzeului.

— Sigur că am da-o — adeveri Vanea Griţenko. Doar n-o s-o luăm pentru noi!

— Şi n-o să ne oprim chiar nimic? se interesă Jora Emelin.

Volodea îl lămuri cu severitate:

— Mai întîi am da totul. După aceea ni se vor aduce şi mulţumiri sau chiar ne vor reface şcoala.

— Dar bani nu ne-ar da de loc pentru asta? întrebă Jora.

— Ne-ar da, fără îndoială, un premiu... fericirea însă nu stă în asta — încheie Volodea. Uite, pe mine m-au premiat pentru un aeromodel şi am fost trimis la Artek. Dar eu n-am lucrat pentru premiu!

Jora zise:

— Eu aş cere un aparat fotografic.

— Ba eu aș cere o lădiță întreagă de înghețată — începu să viseze Vova Lazarev.

— Parcă n-ai fi mîncat niciodată în viață înghețată ! îl dojeni Tolea Kovaliov. Ți-ar plesni burta de lăcomie.

— N-aș mînca-o toată dintr-o dată. Aș mînca întîi numai zece porții, iar restul aș pune la pivniță.

Băieții începură să se gîndească cum ar mai putea întrebuința comoara. Ce-ar fi să se facă o petrecere pentru toți pionierii ? Dar oricum ar fi, n-ar întrece serbarea de 1 Mai. Să te duci la cinema de cîte trei ori pe zi ? Atunci cînd o să-ți mai prepari lecțiile ? Să-ți duci viața fără să muncești ? Păi atunci ce să faci ? Să cumperi din magazinul de pe Kirovskaia corabia expusă în vitrină ? Dar Volodea poate construi astfel de corăbii fără nici o comoară !

— Și fără comoară am trăit bine pînă la război — zise Jora. Am dus-o cît se poate de bine ! Tăticul îmi și făgăduise un aparat fotografic...

— În străinătate, în America — rosti Vova Lazarev — acolo cred că au nevoie de guvaercalele astea.

— Cum ? Cum ai spus ?

— Cum să spun ? Guvaercale...

— Nu guvaercale, ci giuvaericale — îl corectă Vanea Grițenko. Nu. Eu cred că Tom Sawyer... era, în general, un băiat bun, semeț... Numai că-i prea pupăcios... Dar la sfîrșitul cărții, să vedeți ce cinstit împarte el comoara, cu prietenul său, pe din două ! Iar acesta era sărac lipit pămîntului, aproape un vagabond. N-avea nici cu ce învăța. Că în străinătate, dacă n-ai bani, nu poți nici să mergi la școală.

— Așa-i. Ei sînt capitaliști — rosti cu gravitate Tolea Kovaliov. Știi cum e acolo ? urmă el cu convingere. Acolo, la dînșii — am citit într-o cărțulie, dar am uitat cum îi zice — fiecare vrea să ia cît mai mult pentru sine și își smulge unul altuia bucățica de la gură, pe cînd aici totul este al nostru, al tuturora.

— Fiindcă la noi va fi în curînd comunism deplin — zise Volodea.

Toți se întoarseră spre Dubinin. Vova Lazarev repetă mai întîi încetișor pentru dînsul : „comunism", iar după aceea se hotărî să întrebe :

— Volodea, adică cum ar veni asta : „comunism" ?

După cîteva clipe de gîndire, Volodea răspunse cu siguranță :

— Cînd va fi comunism, fiecare va avea de toate.

— Fiecare va avea de toate ! repetară pionierii cei mai mici.

— Da — urmă Volodea. Asta înseamnă că fiecare va munci cum va putea, după capacitatea lui, și va primi cît îi va trebui. N-are să-i lipsească nimic. O să fie de toate din belșug. Fiindcă tehnica va lua un mare avînt în toate direcțiile. Oamenii vor fi mereu mai culți, vor ajunge puternici și vor stăpîni toată natura. Numai că mai trebuie timp pentru asta, cum spunea tăticul. Nu se vor face lucrurile bătînd din palme. Va trebui să ne străduim cu toții. Și să băgăm de seamă ca nimeni să nu distrugă nimic ! Am citit eu o cărticică despre asta...

— Volodea, și are să vină curînd comunismul ?

— Ar fi fost de mult la noi, fără îndoială, numai că războiul... fasciștii sînt împotrivă. Nu vor să avem noi comunism.

— Atunci eu știu ce-aș face cu comoara ! izbucni deodată Tolea. Aș da-o fondului de apărare a Uniunii Sovietice ! Să facă din ea un tanc și să-i pună numele nostru : „Tînărul partizan".

Toți rămaseră pe gînduri, tăcuți. Deodată se auzi un vuiet înăbușit. Se năruise vreun puț undeva, departe, poate în galeria din capătul orizontului de sus.

— Asta-i în sectorul „Kiev" — lămuri cu siguranță Volodea, după ce ascultă puțin. Simți mîna cuiva pe umărul său.

Ridică încet capul. Deasupra lui stătea aplecat Kornilov. Instructorul politic se afla de mult aici. Se apropiase fără zgomot, pe pulberea moale de calcar, nebăgat în seamă de nimeni în umbra subteranei. Auzise sfîrșitul discuției, dar nu voise să se amestece în vorbă. Ochii săi aveau o strălucire stranie. Uitîndu-se la instructorul politic, Volodea înțelese : auzise totul.

— Nu-i nimic, pionieri — zise Kornilov — o să fie bine. Noi încă din 1917 am cucerit comoara cea mai scumpă de pe lume, tezaurul cel mai de preț. Această adevărată comoară e libertatea noastră, viața cu care ne-am deprins cu toții, și eu, și voi. Noi, aici, am ascuns sub pămînt partea noastră din comoară, ca să n-o dăm

fasciștilor. Apoi Kornilov rosti încet: Volodea Dubinin și Vanea Griținko, duceți-vă la comandament. Vă cheamă comandantul.

Conducerea detașamentului căuta de două zile într-una, prin toate mijloacele, să restabilească legătura cu suprafața pămîntului. În tîrgușorul Starîi Karantin locuia un om care trebuia să comunice partizanilor de sub pămînt mișcările trupelor dușmane, deplasările lor spre Kerci și măsurile luate de fasciști împotriva partizanilor. Acesta era Mihail Evgrafovici Lankin, un om bolnăvicios, liniștit, care fusese mai înainte intendentul carierelor de piatră. El rămăsese în tîrgușor din însărcinarea conducerii partizanilor și a organizației de partid din ilegalitate din Kerci. „Cu sănătatea mea șubredă, unde să mă trambalez eu din loc în loc" — îi lămurea el pe vecinii mirați, tușind în același timp și ciocănindu-și cu pumnul spatele încovoiat, aproape gîrbov.

Se mutase în Crimeia încă de tînăr, după recomandarea doctorilor, venind din orașul Blagoveșcensk de pe Amur. Fusese cîțiva ani paznicul farului din Pavlovski, care se înalță între cetatea Kerci și Starîi Karantin. Locuise aici mult timp singur-singurel, repezindu-se în oraș numai rareori. Poate deprinderea de a locui singur îl făcuse atît de scump la vorbă și închis la fire. Cînd Lankin ajunse intendent la cariere, se mută într-o căsuță de la suprafața carierelor de piatră, în suburbia care, din timpul războiului civil, purta numele de „Partizanul Roșu". Căsuța lui Lankin se cuibărea într-o scobitură a dealului de unde se scoseseră blocuri de calcar.

Jucenkov și Lazarev îl cunoșteau de mult pe Lankin ca om de cuvînt și de ispravă, punctual, cinstit și iubind munca. Cu mult înainte de coborîrea lor sub pămînt, partizanii îi împărtășiseră lui Lankin taina detașamentului. Intendentul carierelor dăduse un prețios ajutor detașamentului să se pregătească pentru viața subterană. Împreună cu Jucenkov, Lankin a dus și a ascuns în cariere materiale explozibile. Zile și nopți întregi — împreună cu muncitorii secției mecanice — a încărcat grenade sau a amenajat peșterile subterane pentru locuit. Pe Lankin îl cunoscuse și regretatul Ziabrev, care fusese pînă la război secretarul organizației de partid de pe lîngă centrala electrică din Kamîș-Burun. Ziabrev, care

era un bun cunoscător al oamenilor, avea încredere desăvîrșită în intendentul cel scump la vorbă. Lankin nu era membru de partid și, prin urmare, rămînînd la suprafața pămîntului după coborîrea detașamentului, ar fi trezit mai puține bănuieli în ochii fasciștilor. Ziabrev făcuse în fața forului competent propunerea cu privire la Lankin. Și iată că acest om domol, șters, încovoiat primi cu dragă inimă sarcina extrem de primejdioasă dată de Ziabrev. Rămase la suprafață ca om de legătură între partizanii de sub pămînt și organizația bolșevică din ilegalitate.

Lankin se însurase cu puțin înainte de război. Dar de cum începuse organizarea detașamentului lui Ziabrev, intendentul își trimisese soția la sora sa din Starîi Karantin, iar el rămăsese în căsuța pitită sub deal, deasupra carierelor de piatră. Nimeni nu știa că în mica pivniță de sub locuința intendentului era ascuns un telefon ale cărui fire duceau sub pămînt și că, departe, celălalt capăt al firului era prins la un aparat de campanie care se afla pe masa comandantului, în cetatea partizanilor. Și nici un om care ar fi intrat în căsuța lui Lankin, chiar după o amănunțită cercetare, n-ar fi putut bănui că unul dintre pereții masivi de calcar (după ce apăsai cu pricepere, într-un anumit mod, o piatră mobilă secretă) se mișca din loc fără cine știe ce sforțări și îți deschidea drum în pivniță, de unde, printr-un gîrlici îngust, dădeai de-a dreptul în carierele subterane.

În primele zile după sosirea hitleriștilor în Starîi Karantin, Lankin coborî de cîteva ori în orizontul de sus al carierelor și puse, la locul convenit, însemnări prin care comunica partizanilor informații foarte importante asupra situației de la suprafața pămîntului. Iar noaptea, el chema statul-major la telefon.

După aceea, legătura se întrerupse.

Makarov și Vajenin, ieșind în recunoaștere deasupra, atunci cînd încă se mai putea, aflară că comandamentul hitlerist evacuase din case pe toți locuitorii care locuiau deasupra carierelor sau în preajma lor. Era de presupus că Lankin — de altfel fusese prevăzută această împrejurare — se mutase la sora sa din Starîi Karantin. Apoi cercetașii partizanilor, care căutaseră să iasă la suprafață prin subsolul căsuței intendentului, văzură că

fasciştii o aruncaseră în aer. Intrarea în subterană era năruită.

Legătura cu Lankin se întrerupsese cu totul.

Trebuia neapărat să se restabilească contactul cu dînsul. Dar toate încercările cercetaşilor vîrstnici de a ieşi la suprafaţă dădură greş. Fasciştii păzeau toate ieşirile din carierele de piatră. Patrule mişunau pretutindeni.

Luîndu-şi inima în dinţi, Lazarev şi Kotlo hotărîră să trimită din nou pe pionieri la suprafaţă.

De astă dată fură indicaţi să plece în recunoaştere Volodea Dubinin şi Vanea Griţenko. Abătut şi cu un aer parcă de vinovăţie, cum se întîmpla totdeauna în astfel de împrejurări, comisarul îi dăscăli îndelung pe băieţi cu privire la misiunea lor. Băieţii căpătară iarăşi mîncare din belşug la bucătărie şi primiră vestoane groase, vătuite. După ce îi pofti să şadă jos, Kornilov îi descusu încă o dată pe micii cercetaşi, să vadă dacă şi-au înţeles bine sarcina. Iar peste o oră, Vlas Vajenin, cercetaşul încercat, ager şi vînjos, îi duse într-una dintre galeriile cele mai periferice, care ieşea la suprafaţă undeva, departe de tîrgusor. Acolo, partizanii curăţaseră pe nesimţite, cu o zi mai înainte, toate năruiturile şi se convinseseră că nemţii n-o băgaseră de seamă. În acelaşi scop, Lazarev ordonă să fie dusă o mitralieră într-un capăt opus al carierelor de piatră, la o gură a subteranei, şi să deschidă focul. Asta trebuia să sustragă atenţia nemţilor, astfel ca cercetaşii să poată ieşi neobservaţi la suprafaţă.

Lăsînd în galerie felinarul cu flăcăruia micşorată, Vajenin, care mergea înaintea băieţilor, se tîrî spre ieşire şi, după ce se uită atent de jur împrejur, comandă:

— Hai! Ieşiţi, prieteni, şi într-un ceas bun!

Gîrliciul prin care băieţii ieşiră la suprafaţă înainte de a se crăpa de ziuă era aproape cu neputinţă de observat de-afară. Natura parcă îl camuflase cu iscusinţă. Aici, într-o văgăună adîncă, se afla o scobitură chiar la piciorul unui perete vertical de piatră. Privită de sus, scobitura aceasta părea o groapă mică. Dar în fundul acestei gropi se afla un gîrlici care îţi deschidea drum pe sub peretele de piatră. Un om vîrstnic n-ar fi putut pătrunde printr-o gaură aşa de îngustă. Dar mlădioşii cercetaşi se furişară cu uşurinţă afară.

Vajenin rămase de strajă înăuntru. La ora şase seara, pionierii trebuiau să se întoarcă tot prin gîrliciul acesta.

Băieţii se tîrîră vreo două sute de metri printr-un jgheab cu un pospai de zăpadă şi, ajungînd la hotarul ţinutului carierelor, se sculară în picioare, se scuturară şi porniră spre tîrgusor. Amîndoi se purtau aşa cum îi învăţaseră comandanţii lor. Aveau înfăţişarea unor băieţi fără grijă; dădeau cu piciorul în bolovani şi se hîrjoneau. În curînd se treziră pe şoseaua care ducea la Starîi Karantin. Aici, chiar dacă i-ar fi observat vreun fascist, n-ar fi fost nici o primejdie. Dar nu le era atît de uşor băieţilor să umble. Cum răsări soarele, cercetaşii — dezobişnuiţi cu lumina zilei — simţiră o durere nesuferită de ochi. Băieţii căutau să-şi mijească ochii şi-şi puneau palma streaşină. Dar albeaţa zăpezii îi orbea, le producea înţepături usturătoare şi îi făcea să lăcrimeze într-una.

Volodea îşi aminti de prima recunoaştere:

— Ce ghinion, Vanea... Data trecută a trebuit să urlu, ca să creadă nemţii că plîng pentru Lîska; cît m-am chinuit, dar nici o lacrimă! Iar acuma, cînd n-am nevoie, curg lacrimile şiroaie.

Trebuiră să stea în fundul primei văioage întîlnite în cale, pînă ce ochii li se obişnuiră puţin cu lumina zilei. După aceea, băieţii se sculară şi purceseră la drum. Voiau să afle ce se petrece la Kerci. Se urcară pe o colină de unde li se deschidea în faţă, pînă departe, o largă privelişte asupra mării şi a oraşului. În dimineaţa aceea fumurie de noiembrie, dealul Mitridate se zărea în răsuflarea neagră a incendiilor. Oraşul Kerci era o mare de flăcări. Chiar acum, ziua, cerul se vedea roşu deasupra oraşului. La dreapta se întindea strîmtoarea, pe jumătate cufundată în ceaţă. Acolo, totul părea mort. Pe mare nu se zărea nici o navă, cît de mică. Unde se mistuiseră oare toate vapoarele, şalupele, tancurile petroliere, şalandele, care brăzdau de obicei suprafaţa strîmtorii şi asurzeau împrejurimile cu fluiere şi sirene, sorbind parcă vîntul în căuşul mare şi alb al pînzelor lor?...

Acum nu se auzea decît bubuitul înfundat al tunurilor nemţeşti, care făceau să se cutremure tot ţinutul.

Dar acolo, în ceaţă, dincolo de strîmtoare, se desenau contururile ţărmului Taman. Acolo erau ai lor. Acolo se găsea Armata Sovietică.

Șoseaua părea pustie. Din cînd în cînd, pe zăpada bătătorită trecea spre Kerci cîte o mașină nemțească singuratică — joasă, greoaie, vopsită cu pete de camuflaj.

Băieții cotiră din șosea pe o cărare, ca să ajungă mai repede la Starîi Karantin. În timpul acesta se auzi dinspre Kerci un huruit crescînd de motoare. Huruitul umplu treptat tot cerul. Pionierii văzură cum un autocamion, care mergea în goană pe șosea, se opri brusc, cu un scîrțîit de frîne. De sub prelată săriră pe de lături o mulțime de soldați nemți. Alergau, care mai de care, în toate părțile, cît mai departe de șosea. Se zvîrleau cu fața în jos în șanțuri, se trînteau în gropi. Iar de după coline se iviră mai multe avioane de asalt, asurzind ținutul cu urletul motoarele furioase, lăsînd pe pămînt în urma lor o dîră de fum, pară și o nemaipomenită vînzoleală. Avioanele aruncau scurte și dese fulgere de sub aripile pe care băieții, entuziasmați, zăriră stele roșii cu cinci colțuri. Cu un huruit care întrecea parcă toate zgomotele de pe lume, avioanele cu stele roșii trecură și se mistuiră în cer.

Pe șosea ardeau mocnit rămășițele autocamionului lovit în plin.

Din partea de unde veniseră avioanele de asalt se ridicau pînă în tăria cerului coloane uriașe de fum, cu pletele negre pînă-n nori. Și, după ce se înălțară, începură să se clatine, scoțînd un geamăt puternic și împrăștiind în toate părțile zdrențe de flăcări și coame de fum ; apoi se prăbușiră încet-încet, întocmai ca morții sculați din sicrie, ca în „O răzbunare cumplită“ a lui Gogol.

— Cum le dau la cap ai noștri ! exclamă Volodea, stînd în picioare pe colină, drept, fără să se mai gîndească la felul în care trebuie să se poarte un cercetaș. Ah, cum îi mai pisează !

În momentele acelea, Volodea se credea invulnerabil... i se părea că avioanele cu stele roșii pe aripi îi proteguiesc de sus calea. Nici prin cap nu-i trecea că, din clipă în clipă, orice schijă dintr-o bombă căzută în apropiere putea să-l cureță de pe fața pămîntului.

În curînd, băieții ajunseră la marginea de răsărit a tîrgușorului. Pe drum, cercetașii apucară să observe că nemții își instalaseră un atelier de campanie pentru re-

parații, cam la vreun sfert de kilometru departe de tîrgușor, lîngă șosea, într-o văgăună adîncă. Acolo, apărate de umbra adîncăturii, se pitiseră — fără a fi zărite de aviație — niște mașini cu tunuri antiaeriene. Împrejurul lor mișunau oameni în salopete.

— Ia te uită — șopti Vanea — ai văzut ?

— Nu întoarce capul în partea aceea. Mergi drept înainte. Am văzut de mult.

— Volodea — începu din nou Vanea. Uită-te numai cu coada ochiului. Acolo, în văiuga de alături, vezi o casă aruncată în aer ?

— Văd. Și ce-i cu asta ?

— Află că acolo a fost un adăpost antiaerian, care avea un gîrlici ce dădea într-o galerie... și de-acolo, la noi.

— Așa ? se învioră Volodea. Trebuie să le spunem asta alor noștri cînd ne-om întoarce. Ar putea să mature foarte ușor tot atelierul lor.

— Păi la asta m-am gîndit și eu.

Băieții se îndepărtaseră destul de mult de atelierul de reparații, cînd îi strigă cineva dindărăt. Ei se opriră și se întoarseră. Un soldat neamț cu bonetă în cap, îmbrăcat într-o salopetă cenușie, vătuită, unsuroasă, încheiată pînă sus, cu mîinile suflecate pînă la cot, îi chema pe băieți, făcînd gesturi cu mîna și strigînd :

— Ei, rus, komm ! Komm !

— Ce-o fi vrînd ? întrebă prudent Vanea. Ne-a observat. Nu-i așa ? N-ar fi mai bine s-o ștergem ?

— Nu, să ne ducem dacă ne cheamă. Numai fii și tu mai curajos. Uiți ce ți-a spus comisarul ? Mergi mai degajat.

Băieții se apropiară de neamț. Soldatul băgă în mîna lui Volodea o căldare și i-o arătă cu degetul :

— Bring, băiat, ein Eimer Wasser. Geschwind !

— Vrea să-i aducem apă. Nu-i așa ? Volodea se uită întrebător la Vanea.

Soldatul arătă din nou la căldare, îi amenință cu degetul, pe care îl îndoi ca și cum ar fi apăsat pe trăgaci. Arătă cu capul spre căldare și se prefăcu că-i chitește pe băieți cu un pistol imaginar.

— Pac-pac ! făcu el și aruncă copiilor o căutătură aspră. Adică : „Să nu care cumva s-o ștergeți cu căldarea, că vă împușc !“

— Să-i aducem? întrebă Vanea.

— N-avem încotro... trebuie — zise Volodea. Iar cînd plecară, Dubinin îi şopti lui Vanea: Nu-i nimic, o să vedem mai de aproape cum şi-au instalat ei atelierul şi vom putea spune alor noştri cum să se strecoare mai bine pînă aici.

În fîntîna de lîngă şosea nu era apă. Trebuiră să se repeadă la o fîntînă din marginea tîrguşorului. Văzînd două femei care luau apă, Vanea rămase puţin în urmă: se temea să nu fie recunoscut de vreuna din ele. Volodea se duse singur. Prinse căldarea în cîrlig şi îi dădu drumul în fîntîna cu cumpănă, trăgînd în jos prăjina netedă şi lustruită de atîtea sute de mîini, de care era legată frînghia... În sfîrşit, apucînd dintr-o dată cu amîndouă mîinile toarta groasă de fier a căldării pline cu apă, o scoase afară. Cumpăna fîntînii scîrţîi, parcă ar fi guiţat un purceluş. Volodea însă trăgea tot timpul cu urechea numai la ceea ce vorbeau femeile care se îndepărtau, ducînd căldările în mîini.

— Unii pleacă şi alţii vin — se tînguia femeia cea mai în vîrstă. Ce n-au apucat să înhaţe aceia, cară ăştilalţi. Ce lacomi, de speriat!

— Şi nu-i chip să scapi de ei. Au băgat soldaţi aproape în fiecare casă. Pun mîna pe ce apucă. Şi numai să crîcnească, că pe loc încep să urle: „Partizan, partizan!" şi arată cu degetul spre pămînt! Astupă toate fîntînile. Au poruncit să se înfunde toate pivniţele.

Femeile se îndepărtară.

Volodea luă de pe ghizdul fîntînii căldarea plină şi porni cu ea spre Vanea. O apucară amîndoi de toartă şi o duseră la atelierul nemţesc. Soldatul care-i trimisese şedea la sfat cu alţi doi nemţi: aceştia stăteau lîngă un autocamion cu capota ridicată. Băieţii lăsară tăcuţi căldarea în faţa lor.

— *Caroş*[1]! zise neamţul, făcînd cu ochiul către soldaţii cu care vorbea. Tustrei începură să rîdă cu hohote, uitîndu-se la băieţi.

Umărul lui Volodea săltă în sus. Cu băgare de seamă, Vanea îl înghionti din spate. Umărul reveni la loc. Vrînd

[1] *Caroş* — cuvîntul „haraşo", stîlcit, care înseamnă *bine* în limba rusă. (n.t.)

să mulţumească pentru serviciul făcut, soldatul le întinse băieţilor două ţigări, pe care le luase dintr-o tabacheră, cu degetele lui murdare, unsuroase.

Cercetaşii refuzară, scuturînd cu hotărîre din cap. Soldatul se îmbujoră la faţă, îşi umflă obrajii şi, deodată, repezindu-şi mîna, băgă ţigara în nasul lui Volodea. Băiatul i-o dădu în lături, fără să vrea, cu mîna. Atunci neamţul începu să tropăie cu amîndouă picioarele încălţate în bocanci grei, să-şi agite deasupra capului pumnii strînşi, prefăcîndu-se că-i gata să se năpustească asupra copiilor. Aceştia, după ce se uitară repede unul la altul, o rupseră la fugă. Alergau, răsuflînd greu de ciudă, urmăriţi de hohotele zgomotoase ale celor trei soldaţi. Băieţii erau departe de atelier, iar cei trei fascişti hohoteau încă în urma lor.

— Ce i-a apucat?... mormăi Vanea. Rîd de noi...

— Nu-i nimic. Cine rîde la urmă rîde mai bine. Ai văzut cîţi fulgi erau în văgăună? Fură găinile oamenilor. Va să zică acolo locuiesc, lîngă atelier, în galeria năruită. Pricepi?

Cercetaşii nu scăpară din vedere nici ceea ce se făcuse la gura dărîmată a puţului principal. Acolo, hitleriştii instalaseră un fel de cumpănă de fîntînă, cu ajutorul căreia dădeau drumul minelor în cetatea subterană. Deasupra carierelor se vedeau ici-colo trepieduri înalte, pesemne pentru sondaje. La sud-vest de cariere, pe şoseaua care duce la Feodosia, văzură o mulţime de maşini. Unele trăgeau după ele tunuri. Pesemne că soseau trupe noi în Starîi Karantin. Desigur, nemţii puneau ceva la cale. Poate Lankin ştia ce urzesc hitleriştii. Trebuiau cu orice preţ să dea de urma lui.

Băieţii cunoşteau casa surorii lui Lankin, unde locuia acum fostul intendent al carierelor. Fuseseră la dînsul cînd Ziabrev îi trimisese să vestească pe partizanii care locuiau în tîrguşor că detaşamentul va coborî sub pămînt a doua zi. Din prudenţă, cercetaşii trecură mai întîi prin faţa casei lui Lankin, fără să se oprească, şi îşi aruncară doar, ca din întîmplare, privirea în curte, dar nu băgară de seamă nimic care să le dea de bănuit. Numai după aceea se întoarseră şi bătură la uşă.

Dincolo de uşă se auziră paşi. Zăngăni zăvorul.

— Ei, acuma tu să taci, am să vorbesc eu, cum a ordonat comisarul — apucă să-i spună Volodea lui Vanea. În aceeași clipă se întredeschise ușa.

O femeie cu părul strîns și cu un șal aruncat pe umeri scoase capul pe ușă. Ea se uită cercetător la băieți :

— Pe cine căutați ?

Volodea începu să vorbească repede, cum fusese dăscălit :

— Am venit la dumneavoastră, mătușă, pentru ovăz. N-avem ce da demîncare la cai. Și am auzit că dumneavoastră...

Femeia aruncă o privire în curte, îi trase pe amîndoi băieții după ea în tindă, trînti ușa, puse zăvorul și se mistui în odaie, lăsîndu-i pe cercetași singuri. În tindă era aproape tot așa de întuneric ca și în carierele de piatră. Dar numaidecît se deschise ușa odăii și se ivi un bărbat de statură potrivită, puțin adus de spate : băieții îl recunoscură îndată pe Lankin.

— Intrați, intrați, dragii mei. Așa, foarte bine ! Eram foarte neliniștit. De atîtea zile n-am mai văzut pe nimeni...

— Am venit la dumneavoastră să vă întrebăm despre ovăz — zise cu tîlc Volodea.

— Așa-așa ! Lankin făcu semn cu mîna spre dînsul. Mai bine ședeți jos... Liuba, dă un scăunaș... Ce-mi mai umbli cu taine ? Crezi că-i nevoie ? Vă cunosc doar pe amîndoi...

— Nene, n-avem ce da demîncare la cai și am auzit că dumneavoastră... — nu se lăsa Volodea.

— Lasă asta, drăguțule — zise cu blîndețe Lankin. Vezi că și așa am deplină încredere în tine. Doar te-am văzut acolo. Vova parcă-ți zice... Nu-i așa ? Cît despre tine, Vanea, ce să mai vorbim ! Te știu de cînd erai atîtica. Hai spuneți, băieți. Raportați totul. Ce mai e pe la voi ? Știu că le-ați dat de lucru nemților ! Aici a fost o zarvă ! Adevărat iarmaroc ! Au venit și șefii lor. Au adus trupe ! I-au evacuat pe toți cei ce locuiau aproape de cariere. Și pe mine m-au dus o dată cu ceilalți. Iar căsuța mi-au aruncat-o în aer. M-am zbătut eu ca pe jeratic, nu știam cum să reiau legătura cu voi... Ei, ce mai pregătește Alexandr Fedorovici ?

Băieții se uitară unul la altul. Vanea oftă adînc, iar Volodea își lăsă ochii în pămînt și începu să-și frămînte căciula în mîini.

— Pe nenea Saşa l-am înmormîntat — rosti Volodea încet de tot.

— Cum ? ! Cum se poate ? ! Lankin se aplecă mult înainte. Capul parcă i se cufundă cu totul între umeri. Și se apucă de tîmple cu amîndouă mîinile : Cum s-a întîmplat, măi băieți, nenorocirea asta ? De ce nu l-ați păzit pe Alexandr Fedorovici ? Și ce mîndrețe de bărbat era !... Lankin parcă se împuținase la trup. Ghebul i se făcuse și mai mare. Ai auzit, Liuba ? strigă el către soră-sa, care se afla în odaia de alături. Vai, ce nenorocire ! Cine și-ar fi putut închipui ! Ce pacoste ! Și cine-i acum în locul lui ?

Băieții îi transmiseră tot ceea ce ordonase Lazarev. Îi arătară care era situația în carierele de piatră. Lankin asculta totul și îi sfătui pe băieți să se întoarcă în cetatea subterană cît mai repede. Le spuse că orașul Kerci fusese ocupat de nemți.

La 16 noiembrie, cînd fasciștii se și aflau pe Mitridate, ultimul autocamion izbutise să iasă din oraș. Au părăsit orașul, cu acest ultim autocamion, secretarul comitetului orășenesc de partid, comandantul forțelor militare și președintele sovietului orășenesc. Nemții trăgeau în mașină cu gloanțe trasoare. Acuma hitleriștii caută pretutindeni partizani. Au lipit ordonanțe în care poruncesc ca toată lumea să astupe cu ziduri de piatră intrările în subterane, catacombe, ba chiar și în subsoluri și pivnițe. Cine nu va executa ordinul va fi împușcat. Nemții se tem de orice crăpătură în pămînt ; tot li-e frică să nu iasă partizanii pe-acolo !

Lankin adăugă că nemții, după cîte a observat el, pregătesc un asalt asupra carierelor. Controlează amănunțit toate ieșirile. Printre localnici s-a găsit, pesemne, un trădător, care le-a arătat gurile subteranei. Nemții aduc artilerie. Luminează noaptea cu rachete și cu proiectoare tot sectorul carierelor. Printre fasciști umblă zvonul că sub pămînt se ascunde o armată întreagă de partizani. De ieri aduc fără încetare, înspre cariere, tunuri și muniții. Au așezat chiar microfoane deasupra puțului principal. Tot raionul de dincolo de șosea, din

preajma carierelor, a fost declarat zonă interzisă. De jur împrejur au fost puse santinele. Astăzi au adus acolo betoniere ; vor, se pare, să zidească toate ieşirile, crezînd că astfel o să-i prindă pe partizani ca într-o capcană.

Lankin îi duse pe pionieri în pod. Prevăzător, el avea aici un puternic binoclu de artilerie, ascuns în paie. Lankin îl dădu pe rînd băieţilor să se uite. Printr-o ferestruie se putea vedea o parte din sectorul carierelor.

— Uite colo, vezi ? La dreapta — lămuri Lankin — acolo, dedesubt, se află sectorul „Volga". După cît se pare, nemţii vor să vă atace prin galeria aceea. Sectorul „Kiev" nu se vede bine de aici, dar eu am ieşit aseară şi am văzut şi acolo concentrări de trupe. Aşa că să-i spui lui Lazarev că nemţii vă vor ataca în amîndouă sectoarele. După cum se vede, vor să vă strîngă în chingi şi din sectorul central. Ai voştri să se pregătească. Şi-acum, repede, băieţi... Luaţi-o din loc... nemţii ar putea să înceapă chiar astăzi... cine ştie ? !

— Dar în privinţa ovăzului, n-ai nimic de transmis ? întrebă Volodea, care socotea convorbirea prea simplă, prea obişnuită.

Lui Lankin îi sări ţandăra :

— Mai termină odată cu ovăzul ! De jumătate de ceas îl lămuresc de-a fir-a-păr şi el o ţine într-una cu ovăzul. Mai bine te-ai uita... Ia binoclul... Pe-acolo ziceai că aţi ieşit ? Observi ceva ? Nu se observă nimic ? Vedeţi să n-o păţiţi la întoarcere...

Volodea îndreptă binoclul spre marginea îndepărtată a dealului, unde se aflau carierele. Văzu un cerc luminos, în mijlocul căruia se legăna o cruciuliţă neagră ; alături, linioarele despărţiturilor şi cifrele însemnate pe sticlă, iar şoseaua părea aproape de tot, ca şi toate locurile atît de cunoscute şi... Binoclul îi tremura în mînă. Volodea nu putu găsi dintr-o dată punctul pierdut din vedere. Văzuse limpede că tocmai în locul pe unde azidimineaţă ieşiseră ei de sub pămînt mişunau acum siluete de soldaţi hitlerişti, îmbrăcaţi în uniforme verzi-cenuşii.

Li se tăiase calea de întoarcere.

Capitolul XI

ÎNTÎLNIREA CU STELELE

Începuse să se întunece cînd băieţii se convinseră definitiv că nu se mai puteau întoarce sub pămînt prin gîrliciul pe unde ieşiseră azi-dimineaţă. Pesemne nemţii descoperiseră acolo, în timpul zilei, ceva suspect şi se grăbiseră să ia măsurile cuvenite în astfel de împrejurări. Micii cercetaşi văzură foarte bine din depărtare ce făceau nemţii în jurul văgăunii în care dădea gîrliciul: cărau pari, desfăşurau sîrmă ghimpată, săpau cuiburi de mitralieră.

— Aşa — zise Volodea, privind ţinutul din preajma carierelor peste zidul de piatră care împrejmuia ultima căsuţă din tîrguşor. Eşti lămurit ?

Vanea Griţenko era foarte lămurit.

— Şi ne aşteaptă la ora optsprezece fix — urmă Volodea. Acu-i acu' !

— Tu ce zici să facem ? întrebă tulburat Vanea şi, uitîndu-se la Volodea, îi păru rău că se grăbise cu întrebarea.

Micul comandant al grupei îl şi săgetă pe sub gene cu ochii săi bulbucaţi, sticloşi :

— Vezi că mă gîndesc. Mai taci din gură ! Cînd am să iau o hotărîre, atunci să mă-ntrebi. Volodea îşi săltă umărul şi îşi frecă obrazul. Asta era pentru dînsul, după cum se ştie, dovada celei mai complicate meditaţii. După cîteva clipe de tăcere, se uită şovăielnic la subalternul său : Ascultă, Vanea... Tu cunoşti locurile mai bine decît mine. Uite acolo, după dîmbul acela, mai era încă o gaură. Mă ascundeam acolo cînd eram mic...

— Unde a căzut vaca lui unchiu' Vasili ? Cum să nu ţin minte ! N-a venit bîtu să te scoată cu frînghia ? Acolo unde am fost cu Şustov ?

— Nu. Nu-i vorba de asta ! Ascultă aici. Nu-ţi aduci aminte că mai era o ieşire... Uite, acolo unde nu se vede picior de neamţ. Nu-i nimeni... Nici nu bănuiesc nemţii gîrliciul ăsta. Haidem acolo. O să trecem. Ei, ce stai aşa?

Dar Vanea, nehotărît, zăbovea şi nu se mişca din loc.

— Vovka — rosti tulburat Vanea — eu cunosc locul ăsta... Nu-i nimerit... fără doar şi poate... poţi chiar să rîzi de mine... dar mai bine să nu ne băgăm acolo.

— Unde să nu ne băgăm ? se miră Volodea, întorcîndu-se mînios către Vanea Griţenko.

— În galeria aceea... doar tocmai asta e... unde se văd noaptea focuri. Iar acum, uite, s-a şi înserat... Ştii şi tu... nici un om, de cînd sînt, nu s-a dus acolo.

— Ei, în multe locuri nu s-au dus oamenii ! Înainte, oamenii locuiau pe pămînt, iar acuma, de cîte săptămîni ne aflăm sub pămînt ? ! Ar fi timpul să mai dai naibii toate sperietoarele astea băbeşti...

Volodea vorbea cu o voce groasă, nefirească, căutînd să dea glasului său o autoritate de comandant — ceea ce îi era necesar atît pentru menţinerea disciplinei cît şi pentru propria lui liniştire. Îşi aducea foarte bine aminte, încă din copilărie, cîte poveşti cu duhuri necurate circulau despre această galerie, care căpătase o faimă proastă şi misterioasă. Iar acum se apropia seara. Începuse chiar să coboare amurgul !

— Vai, Vovka, mai bine ne-am lăsa păgubaşi ! începu iarăşi Vanea. Nici eu nu cred în minciunile lor, dar parcă nu-mi vine de loc la îndemînă...

— Du-te încolo ! răcni Volodea, care îşi recăpătase deplina stăpînire de sine. Îi era ciudă că, fără să vrea, dăduse dovadă de oarecare şovăială : Mi se pare că am fost destul de limpede. Am hotărît ! Ia-ţi inima în dinţi dacă nu merge altfel... Hai, după mine, trap !

Într-o jumătate de ceas, neobservaţi de nemţi, tinerii cercetaşi ajunseră la gura galeriei îndepărtate, năruite... Băieţii îngheţaseră de-a binelea. Un vînt care te pătrundea sufla dinspre mare. O măzăriche uscată cernea într-una din cerul coborît, răpăind încet în desişurile sfarogite de scai printre care se tîrau cercetaşii. Băieţii se zgîriau în lujerii fragili, îngreuiaţi de mici ţurţuri ghimpoşi. Acele de gheaţă le înţepau obrajii şi, gîdilîndu-i, li se strecurau pe după guler. Pionierii visau cum vor coborî în subterana locuită, cum vor da comandantului raportul,

cum vor transmite informaţiile culese la suprafaţă şi cum nenea Iaşa Manto, după aceea, îi va ospăta cu borş fierbinte de conserve, cum ştiu să facă partizanii. Iar ei, clefăind zgomotos şi înfulecînd cu lăcomie carnea, vor povesti despre aventurile lor din timpul recunoaşterii la suprafaţa pămîntului...

Întunericul umed şi rece al galeriei parcă îi sorbea pe băieţi în adîncul pămîntului. Fără să vrea, ei se uitară prin întuneric unul la altul, cînd Vanea, tot silindu-se să nu rămînă în urmă, se ciocni în grabă de umărul comandantului său, care se tîra înaintea lui. Volodea se încruntă şi îşi întoarse ochii în altă parte. Amîndoi nu se simţiră în apele lor. Nu mai credeau de mult timp, bineînţeles, în scornelile cu duhuri care umblă prin galerie. Dar de ce oamenii ocoleau galeria asta ? !

Băieţii continuară să se tîrască la vale pe panta cotlonului subteran. Cu fiecare pas, bezna înfiorătoare din jurul lor devenea tot mai deasă.

Deodată cercetaşii auziră un geamăt prelung, înăbuşit. Băieţii se lipiră de pămînt şi încremeniră. Geamătul, ca un oftat scos de cineva care are o mare durere, se repetă. Venea de undeva din spate.

— Auzi, Vovka ? Ţi-am spus eu că nu trebuia... — şopti Vanea.

Volodea îi dădu un pumn în spate prietenului său ca să tacă. Ascultară fără să răsufle. Şi iarăşi, la spatele lor, chiar în gîrliciul subteran, răsună ca un vaiet de bolnav care îţi sfîşia sufletul : „Oo-o-o !“

— Rămîi pe loc. Stai aici ! Mă duc eu să văd ce-i — zise Volodea.

Uitîndu-se la dînsul, Vanea îşi dădu seama că ar fi fost de prisos să-l mai contrazică. Volodea se trase îndărăt spre ieşire, iar Vanea se tîrî după dînsul : nu-şi putea părăsi prietenul într-o clipă ca asta. Volodea aruncă o privire îndărăt şi îl ameninţă cu pumnul. Dar Vanea tot nu rămase în urmă. Gemetele se auzeau din ce în ce mai tare. Băieţii prinseră cu urechea o bodogăneală fără şir, care venea dinspre lespedea cea mare de piatră ce astupa jumătate gîrliciul galeriei. Volodea se tîrî mai aproape şi, în umbra strîmtorii, zări sub stîncă înnegrind silueta unui om. Era înfiorător : enorm, pletos, cu ochii închişi, duşi în fundul capului. Avea umerii obrajilor ieşiţi. Zăcea cu capul răsturnat pe sacul de campanie. Sub

barba crescută i se zbătea mărul lui Adam, umflat parcă, apăsîndu-i gîtul... Din cînd în cînd, un geamăt prelung ieşea de pe buzele lui pămîntii, palide, printre dinţii strînşi, care scrîşneau.

Pe piatră era o gamelă, iar jos se tăvălea bereta lui de marinar. Volodea privi atent, şi cu greu descifră pe banda beretei două cuvinte, scrise cu litere aurite, de mult înnegrite : „Apărarea de Coastă".

— E marinar rus, de-ai noştri — rosti încet Volodea, întorcîndu-se îndărăt către Vanea.

Omul care zăcea la pămînt tresări, întredeschise ochii, ţinti asupra lui Volodea o privire sălbatică, în care se zbătea o lumină febrilă, ca într-un tăciune care se stinge.

Cu o mişcare spasmodică, el pipăi ceva lîngă dînsul, smulse de sub căpătîi un pistol şi, cu o mînă nesigură care-i tremura, îndreptă ţeava şovăielnică drept spre pieptul lui Volodea.

— Care-i acolo ? Stai ! Nici o mişcare... că trag ! bolborosi răguşit omul.

— Nene, stai, nene ! se grăbi să spună Volodea. Nu trage. Cine eşti, nene ?

— Stai, nu mişca... Te curăţ în doi timpi — mormăi marinarul, ochindu-l mai departe pe băiat cu pistolul.

Pentru orice eventualitate, Volodea se trase încet după lespedea de piatră.

— Ce înseamnă asta, nene ? Ce-i cu dumneata ? Nu-ţi dai seama ? Eşti desigur rănit ? Nu-i aşa ? O să te-ajutăm. Noi sîntem pionieri, cercetaşi.

— Să nu cumva... bestie ! rosti răguşit marinarul. Numai încearcă, şi-ţi arăt eu ! Tot n-ai să pui mîna pe mine... V-am bătut şi o să vă mai bat... Numai încearcă ! Arunc cu grenada în tine... Şi viu n-o să puneţi mîna pe mine !

Pe cînd marinarul tuna şi fulgera, înjurînd şi înăbuşindu-se, Volodea privea din adăpostul său gamela de lîngă necunoscut. În ea era puţină apă. Oare cum ajunsese apa acolo ? Nu încăpea îndoială că marinarul nu se mai putuse scula de multă vreme. Picioarele lui răşchirate, imobile, erau acoperite cu o foaie de cort. Cine putuse să aducă apă marinarului rănit ? De cînd era cercetaş, Volodea nu lăsa nimic să-i scape. După faptul că nu erau urme pe zăpada topită şi iarăşi prinsă de ger,

după bucăţile de gazetă ude şi îngheţate, după tulpinile de scai strivite, se vedea că marinarul zăcea aici de multă vreme. Atunci cine i-a putut aduce apă în gamelă ? Volodea băgă însă de seamă că piatra de deasupra strîmtorii în care zăcea soldatul era umedă ; se prelingeau pe ea şuviţe de apă. Pesemne matelotul îşi pusese gamela dedesubt şi strînsese apă.

— Nene, nu mă ochi cu pistolul — îl rugă Volodea, uitîndu-se cu luare-aminte de după lespedea de piatră. Şi degeaba strigi aşa. Vorbeşte mai încet, altfel ar putea să audă nemţii. Lasă, nene, pistolul deoparte. Doar noi sîntem partizani. Pe cuvîntul meu de onoare, cuvînt cinstit de pionier leninist.

— Cu ce poţi dovedi ? mormăi rănitul. Pe mine nu mă duci cu una-cu două. Locul e încercuit... Ştiu eu...

— Lasă odată pistolul ! se rugă iar Volodea. Nu vezi cum mă tăvălesc aici şi nu mă laşi să mă scol ?... În vremea asta m-aş fi putut duce după ai noştri şi te-am fi luat cu noi dedesubt. Nu mă mai ochi, nene. Dar cum să-ţi dovedesc ? Cînd mergem în recunoaştere, nu luăm nimic cu noi.

— Să te întrebe ceva şi tu să-i răspunzi — îi şuflă de la spate Vanea.

— Nene, întreabă-mă ceva ! Am să-ţi răspund şi o să vezi că nu mint. Dacă vrei, întreabă-mă ceva despre organizaţia de pionieri.

— Despre pionieri... — rosti anevoie rănitul... — despre pionieri... Să nu ieşi, să şezi acolo, altfel trag. Despre pionieri am uitat... Dar poate... a-a-a-u !... Dacă nu minţi că eşti pionier... spune-mi ce ştii despre Constituţie...

— Despre Constituţia U.R.S.S. ? Numaidecît ! Volodea îşi înghiţi cu un plescăit saliva, îl înghionti cu băgare de seamă pe Vanea, care şedea culcat la spatele lui, ca acesta să-i sufle la nevoie... şi, bucuros, dădu drumul glasului, cu care obişnuia să răspundă la şcoală cînd ştia lecţia pe de rost : Dreptul la muncă, dreptul la odihnă... şi dreptul la învăţătură... Toate popoarele sînt egale, indiferent de naţionalitate. Şi încă ceva... lucrul principal... spun numaidecît : apărarea patriei e o datorie sfîntă... Dar încetează odată, nene, de a mă mai ţinti cu pistolul !

— Ai spus bine... ştii — rosti rănitul încet, printre dinţi. Parcă nu minţi... Ei... Stai, îţi spun ! Încă nu te

apropia. Știi ce? Fă-ți cruce... în orice caz... îi ceru pe neașteptate marinarul.

Volodea jignit își săltă umărul:

— Ciudat mai ești, nene! Ce rost are să mă jur pe cruce, o dată ce sînt pionier? Ce-o să dovedesc cu asta?

— Ai dreptate — consimți fără vlagă marinarul. Hai spune-mi ce cîntece de-ale noastre știi?

Vanea își miji ochii de mulțumire și își întoarse capul spre Volodea: hehei, știa el cîte cîntece cunoștea prietenul său!

— Bine, asta e foarte ușor! Știu aproape toate cîntecele — începu Volodea. Mai întîi: „Sculați, voi oropsiți ai vieții"... apoi: „Nesfîrșită-i țara mea iubită"... Știu să cînt: „Pe meleaguri depărtate"... pe urmă: „Căci în patrie la noi, toți sînt tineri și vioi". Știu și „Marinarul Jelezneak". Uite cum e cîntecul: „Cresc ierburi lîngă Kerson, an de an: din ele-n stepă se-nalță un gorgan"... Și Volodea începu să cînte încetișor cîntecul lui favorit: „...Zace sub un-nalt gorgan, prea slăvit din veac în veac, un destoinic partizan, marinarul Jelezneak" — cîntă cu pasiune Volodea și, cum rănitul nu mai spunea nimic, se uită cu luare-aminte la dînsul.

Rănitul plîngea cu hohote, pe înfundate, cu fruntea căzută pe mîinile care țineau pistolul. Îi tresăltau umerii lați, care îi ieșeau oșoși prin bluza largă de marinar.

— Pionierilor... scumpii mei frățiori... dați-mi ajutor... Sînt istovit, nu pot să mă mișc...

Marinarul căzu din nou în nesimțire.

Dintr-un salt, băieții fură lîngă dînsul. Deprins să fie prudent, Volodea scoase mai întîi pistolul din mîna neputincioasă a matelotului, îl examină ca un cunoscător și apoi și-l vîrî în buzunarul dinăuntru al pufoaicei. Amîndoi cercetașii se aplecară cu compătimire asupra rănitului.

— Numai pielea și oasele! se îngrozi Vanea. Adevărat schelet.

— Cum să n-ajungă schelet! răspunse grav Volodea, simțind cum de milă i se pune un nod în gît. Cine știe de cîte zile zace aici? Nu vezi? N-a vrut să se predea nemților. Și-a pregătit și grenadele... Și le-a pus la îndemînă...

Volodea descheie, repede și stîngaci, bluza umflată de umezeală de pe pieptul marinarului. Pe băieți îi

trăsni un miros greu, înăbușitor. Văzură flanela vărgată, marinărească, cu pete de sînge închegat pe ea.

— Ascultă, Ivan — zise Volodea — du-te tu, chiar acum, dedesubt. Raportează comandantului sau comisarului că aici am descoperit... și așa mai departe. Ai înțeles? Iar eu rămîn aici. Cine știe ce se mai poate întîmpla... Ei, am zis, rămîn; asta-i totul. Ce? Să părăsesc omul, nu-i așa? Lasă c-avem acuma și arme... Volodea scoase pistolul din sîn și apoi îl ascunse la loc. Stai! Stai puțin! Ia-i actele cu tine. Ca să n-aibă ai noștri nici o îndoială...

Volodea băgă mîna cu grijă în buzunarul dinăuntru al bluzei și scoase de acolo actele matrozului — boțite, îngălbenite de umezeală — și o fotografie în care se vedea un matelot frumos, cu pieptul lat, iar lîngă dînsul o fată cu fusta de culoare închisă și cu bluză albă. Matelotul și fata se aflau pe bulevardul Primorski, lîngă niște palmieri cu frunză lată, îndărătul cărora se vedea pe apă o motonavă mare, albă, cu două coșuri.

Apoi Volodea mai scoase din buzunarele marinarului un carnet învelit în hîrtie groasă, roșie. Îl deschise și citi prima pagină. Era carentul de comsomolist, pe numele lui Nikolai Gavrilovici Bondarenko, născut în 1921. O ștampilă galben-violetă, decolorată, ca un curcubeu, atingea marginea fotografiei — un matelot tînăr, frumos îl privea țintă pe Volodea, cu niște ochi veseli, mijiți. Volodea își ridică privirea de pe fotografie și se uită la fața rănitului, căzută pe spate, nebărbierită, crispată de durere; apoi cercetă încă o dată fotografia în care era matrozul cu fata. Recunoscu la marinar doar bereta cu inscripția „Apărarea de Coastă".

— Vanea — exclamă cu uimire Volodea — credeam că-i bătrîn! Și cînd colo s-a născut în 1921. E comsomolist. Ia te uită ce băiat bine făcut era și ce voinic! Se vede că a pătimit mult... Hai trage-o fugă repede dedesubt! Cheamă-i pe-ai noștri! Ai chibrituri? Na, ia-le pe-ale mele! Dar nu le aprinde de pomană. Doar știi drumul.

Rămînînd singur, Volodea îl acoperi grijuliu pe rănit cu foaia de cort, îi încheie toți nasturii bluzei și îndreptă sacul de campanie sub capul căzut al marinarului. Se așeză, trase cu urechea și pipăi în sîn pistolul marinăresc.

Era liniște de jur împrejur. Se întuneca. Din cînd în cînd, rănitul gemea încet de tot. Volodea ridică ușor, cu mare băgare de seamă, marginea foii de cort : matrozul avea un picior descălțat și învelit în niște cîrpe ; iar celălalt picior, nemaipomenit de umflat, stătea dat nefiresc într-o parte, cu cizma plesnită la cusătură...

Oare de cîte zile zăcea aici acest om, tînăr și voinic pînă mai ieri, care n-a vrut să se predea inamicului pe pămîntul cotropit ? A fost rănit, probabil, în ultima zi de luptă, sau poate a rămas în Starîi Karantin, ca să acopere retragerea unităților noastre și trecerea lor peste strîmtoare. S-au scurs de atunci două săptămîni încheiate. În tot timpul acesta, el a stat singur aici, fără nici un ajutor, departe de ai săi, la cîțiva pași de soldații nemți, care împresuraseră tot raionul carierelor. Ce nădejde mai putea el să aibă, rănit, flămînd, adunîndu-și apa strop cu strop, cu picioarele schilodite, întins pe o lespede rece, în care se scurgea ultima picătură de căldură din trupul său ? Două grenade, un pistol cu trei gloanțe rămase în el, ultimul pesmet și gamela soldătească — acesta era tot avutul lui. Dar matelotul hotărîse pesemne să nu cadă viu în mîna fasciștilor. Se tîrîse aici, gata, dacă îl vor descoperi inamicii, să-și vîndă cît mai scump pielea, luptînd pînă la ultima suflare.

Volodea ședea cinchit lîngă rănit și îi privea fața slăbită, pămîntie, care nu i se mai părea acum atît de îmbătrînită. Micul cercetaș trase spre dînsul gamela, udă în apă un capăt al foii de cort și începu să șteargă cu luare-aminte fruntea marinarului. Deodată, Bondarenko întredeschise ochii, privirea lui tulbure parcă pîlpîi... Se cutremură, scrîșni din dinți și începu să înjure...

— Mai încet, tovarășe Bondarenko, să nu te-audă cineva ! șopti Volodea, aplecîndu-se mult asupra rănitului.

— Stai... Cine ești tu ? mormăi matrozul, uitîndu-se țintă la Volodea. Un fior de neputință și de duioșie tresări deodată în ochii săi cufundați în fundul capului, care se potoliră numaidecît. Matelotul îl recunoscuse : Pionierul... frățiorul meu...

Se întunecase de-a binelea. Volodea nu mai putea de frig : îi clănțăneau dinții. În sfîrșit, Vajenin, Șustov, Kornilov și încă vreo cîțiva partizani, venind din vechea galerie, se urcară în tăcere spre gîrlici. Afară, nemții lansau rachete luminoase : gura gîrliciului se umplu deodată de

o lumină vie, verde ca veninul, care se stinse treptat. Volodea dădu încetișor de știre unde se află. Peste cîteva minute, partizanii, pipăindu-și drumul prin întunericul beznă, îl purtau pe brațe, cu cea mai mare băgare de seamă, pe marinarul rănit. Acesta ba cădea în nesimțire, ba începea să se zbată spasmodic și să geamă, încît Șustov se văzu nevoit să-i astupe gura cu mîna. Altfel ar fi putut să-l audă fasciștii.

— Mai ușurel, nene Șustov, să nu se înăbușe — zise neliniștit Volodea. E așa de slăbit !

Volodea mergea în urmă, susținînd capul marinarului și ducîndu-i bereta.

La postul sanitar se îngrămădiseră mulți partizani, auzind că cercetașii descoperiseră într-o galerie un matroz sovietic rănit, care mai degrabă era gata să moară de foame și din pricina rănilor, în singurătate, decît să cadă în mîna fasciștilor.

Agentele sanitare îl pansară și-l spălară pe rănit. Le ajută și Nina Kovaliova, care strîngea din dinți și își mijea ochii, ca să nu vadă picioarele marinarului, umflate, negre ca tuciul. Între timp, cercetașii noștri dădeau raportul la statul-major asupra celor ce aflaseră. Informațiile aduse de pionieri erau cît se poate de importante pentru partizani. Comandanții se interesară îndeosebi de vestea lui Lankin cu privire la pregătirea atacului împotriva galeriilor, precum și de informația asupra atelierului german de reparații pe care îl observaseră cercetașii.

Cum se văzu liber, Volodea, după ce mîncă la repezeală, porni într-un suflet la postul sanitar.

Bondarenko zăcea cu capul culcat pe pernă. Purta o cămașă curată, largă, a comisarului. Și-o pipăia din cînd în cînd și o îndrepta cu degetele pe piept, de parcă îi era strîmtă. Pe o măsuță albă se afla un felinar, camuflat după o placă de furnir. Chipul lui Bondarenko aproape se contopea cu întunericul. Sanitara Marina nu vru să-l lase pe Volodea înăuntru, dar el îi șopti :

— Tușă Marina, se poate una ca asta ?... Doar eu l-am găsit : mă cunoaște !

Marina nu se putu împotrivi ; îl rugă numai să umble încet. Volodea se apropie în vîrful degetelor de patul rănitului.

Ființa aceasta, salvată de dînsul, îi era acum lui Volodea unul dintre oamenii cei mai scumpi de pe lume.

Căutînd nici să nu respire, Volodea se aplecă în tăcere asupra rănitului și îi privi chipul istovit, dar parcă luminat. Observă deodată că Bondarenko își miji ochii și îl privea țintă.

— Stai, cine ești ? Parcă te-am mai văzut undeva ? mormăi rănitul, silindu-se să-și ridice capul de pe pernă.

— Tovarășe Bondarenko, eu sînt cel ce te-a găsit. Acum ești la noi.

— A-a... pionierul... Buzele pămîntii ale matelotului se întredeschiseră într-un zîmbet ușor : Îți mulțumesc. Dar unde mă aflu acum ? Se sforță să se ridice, sprijinindu-se în coatele-i frînte de slăbiciune. Privirea lui se aținti asupra peretelui de piatră. Își dădu capul pe spate și văzu deasupra lui bolta joasă, tot de piatră. Începu să facă din nou gălăgie : Stai ! Ce-i cu piatra asta ? Rănitul bătu cu pumnul în perete. De ce m-ați înmormîntat ? Stați, scîrbelor ! N-am murit încă...

Marina și Nina Kovaliova se repeziră la dînsul, căutînd să-l liniștească.

— Ședeți culcat, ședeți liniștit, tovarășe, nu-i bine așa — repetă Marina. Noi sîntem partizani. Vă aflați la noi. Să nu vă fie frică.

Palid, cu barba mare, matelotul ședea în capul oaselor pe pat și, cu mîna neînchipuit de slabă, trăgea gura cămășii pe gîtul său osos, scrîșnind din dinți și uitîndu-se în toate părțile de parcă ar fi fost urmărit. Apoi privirea lui înfrigurată se opri din nou asupra lui Volodea. Închise ochii o clipă și se clătină. Lacrimi începură să curgă pe obrajii săi pămîntii. Iar cînd îi deschise iarăși, privirea lor era mai senină și mai liniștită.

— Pionierule — șopti încet de tot marinarul — îți mulțumesc... Nu m-ai lăsat să crăp acolo, ca un cîine... Acuma, chiar dacă voi muri, am să mor omenește... Dar unde-mi sînt actele ? izbucni el, îngrijorat, căutîndu-le în toate părțile.

Îl liniștiră. Îi spuseră că toate documentele lui se află la comisar. Peste puțin timp sosi și comisarul. Se așeză pe un taburet lîngă pat și potrivi pătura pe rănit.

— Tovarășe comisar — i se adresă Bondarenko — vă rog să mă primiți în unitatea dumneavoastră... Cum mă dau jos din pat, trimiteți-mă în primele rînduri... Dar actele mele sînt la dumneavoastră ? Carnetul meu de comsomolist s-a păstrat ? Vreți să mă primiți ?

Matrozul se potoli văzînd că totul e în ordine și adormi liniștit. Marina, agenta sanitară, ieși împreună cu comisarul. Volodea se luă după dînșii.

— Nu e nici o scăpare — auzi băiatul. Amîndouă picioarele îi sînt cangrenate. Chiar dacă i le-am fi putut amputa, ar fi fost același lucru... Dar în condițiile de aici, nu-i nici o speranță.

— Nici una ? Nu se poate face nimic ? întrebă comisarul.

Marina dădu numai din cap. Volodea se apropie de ea și o trase de mîneca albă a halatului :

— Tușă Marina... Poate are nevoie de o transfuzie de sînge. Se spune că asta ajută. Dacă trebuie, luați sînge de la mine. Tușă Marina, oare chiar nu mai poate fi scăpat ? A suferit atîta, și toate chinurile lui să fie degeaba ?

Volodea rămase toată noaptea, fără să închidă ochii, la căpătîiul marinarului găsit de dînsul. Marina fu schimbată. Nadia Șulghina o înlocui apoi pe Nina Kovaliova. Ea se cuibări pe o salteluță într-un ungher. Volodea însă ședea tot timpul pe taburet, aplecînd urechea la fiecare geamăt al lui Bondarenko. Îi dădea să bea, muia în căldare un șervet și îl punea pe fruntea matelotului, îl sfătuia să stea liniștit cînd acesta începea să se zvîrcolească în pat. Rănitul asculta de glasul băiatului, își revenea, îi căuta mîna cu mîna lui și i-o strîngea fără vlagă :

— Pionierule... frățioare... În clipele acelea, matrozul își revenea cu totul. Al cui ești ? îl întrebă Bondarenko. Tatăl tău e și el aici ? E partizan ?

— Nu. Tăticul e marinar ca și dumneata — răspunse repede Volodea. Dar nu știu dacă mai trăiește. A plecat cu flota. Iar mama se află în Starîi Karantin.

Rănitul îl rugă deodată :

— Ascultă, tinere, fii bun... uite, ciocănește în picior... ciocănește, doar te-am rugat... Lovește mai tare. Nu simt nimic. Te rog...

Volodea îl lovi de cîteva ori cu pumnul, întîi la genunchi, și după aceea mai sus.

— Am lovit...

— Nu simt nimic — rosti cu glas stins Bondarenko. Hei frățioare, mi-am încheiat cursele pe mare... Sînt pînă

peste genunchi pe lumea cealaltă. În curînd o să fiu acolo și cu capul...

Bondarenko se lăsă pe pernă.

A doua zi, Volodea dădu fuga mereu să se intereseze de starea rănitului. Se învoi de cîteva ori de la lucru. In ziua aceea, partizanii construiau un zid într-o galerie de sus, în sectorul primejduit, acolo unde era de așteptat să se producă atacul nemților, după informațiile primite de la Lankin. Toată seara și-o petrecu Volodea la postul sanitar. Ședea pe taburet. Se clătina de oboseală și, odată, adormind, era cît pe ce să se prăbușească la pămînt. În sfîrșit, Nina Kovaliova îl convinse să se odihnească. Se așeză ea pe taburet, lîngă pat, iar Volodea se cuibări pe salteluța ei, în ungher. Nu voia în ruptul capului să se ducă acasă la dînsul. Stînd întins pe așternutul sărăcuț, Volodea auzi ca prin vis cum vorbea rănitul cu Nina :

— Ce oameni buni sînteți, surioară ! Cu astfel de tovarăși aș sta toată viața... Și pionierul ? Ehei, ce luptător... Apoi, după o lungă pauză, marinarul rosti deodată : Vai, aș vrea să mai văd măcar o dată stelele senine ! Atîta tot... Tu ai să le mai privești, surioară, scumpă prietenă.

Înspre dimineață, Bondarenko se simți rău de tot. Nu-l mai recunoștea pe Volodea. Se zvîrcolea în pat, își sfîșia cămașa, dădea comenzi în gura mare și blestema. Iar către seară se liniști, apoi se înveli deodată cu pătura, și-o trase pînă sub bărbie, începu să răsufle din ce în ce mai rar și, în cele din urmă, respirația i se opri.

Marina se aplecă asupră-i cu seringa în mînă, îi luă pulsul și puse seringa la loc, pe dulăpiorul alb.

— Ce stai, tușă ? De ce nu-i faci injecție ? întrebă Volodea, apropiindu-se repede de dînsa.

— Nu-mi mai folosește la nimic — zise sanitara. Atunci Volodea înțelese. Aruncîndu-se cu fața în jos pe salteluța din ungher, el începu să plîngă în hohote, cum poate nu plînsese niciodată în viața lui. De obicei plîngea rar ; în orice caz, de mulți ani nu-l mai văzuse nimeni plîngînd. Dar astăzi, oricît căuta să-l potolească Nina Kovaliova, oricît îl mîngîie pe umăr Kornilov, care sosise între timp, Volodea se lovea cu capul de salteluța de paie, ce-i înțepa fața udă de lacrimi. Dar băiatul nu

simțea decît o durere cumplită, sălbatică, sfîșietoare, care-i rupea inima și-i zguduia trupușorul lui atît de încordat.

Bondarenko fu dus în gropnița subterană, unde zăceau rămășițele pămîntești ale lui Ziabrev, sub lespezile de calcar.

Volodea o ajunse din urmă pe Nina Kovaliova, cu care se împrietenise pe nesimțite în aceste două zile atît de grele :

— Nina — îi șopti Volodea — nu vrei să privești stelele pentru dînsul ? Ții minte ce te-a rugat ieri ?

— Vai, Volodenka, măcar o privire aș vrea să arunc...

— Atunci, vino cu mine, dar încet de tot. Să-l luăm și pe Vanea. Știe un puț de unde se văd.

Tustrei — Nina Kovaliova, Vanea Grițenko și Volodea — trecură prin îngusta galerie subterană, cunoscută numai de băieți, și dădură într-un colț îndepărtat al carierelor. Vanea le spuse să-l aștepte la o cotitură, stinse felinarul... și numai pașii lui sunau încet, înaintînd cu băgare de seamă prin întuneric. Apoi Nina și Volodea îi auziră șoapta :

— Haideți pe aici, dar încetișor...

Peste cîteva clipe, tinerii, lipiți unul de altul, se mistuiră în întunericul beznă, pitindu-se în fundul unui puț adînc, pe jumătate năruit. Iar drept deasupra lor, în înaltul inaccesibil al cerului, străluceau stele mari, limpezi, care parcă se uitau în puț de pe celălalt tărîm. Nimeni nu rostea un cuvînt și nici nu-și lua ochii de sus, ci tustrei se uitau la lumea stelelor îndepărtate, a căror lumină străbătuse, poate, timp de milioane de ani pustietățile nesfîrșite ale universului, ca să se strecoare acum în fîntîna aproape surpată și să bucure ochii a trei oameni care tînjeau amarnic după soare, după lumină, după stele...

Dar deasupra, la gura fîntînii, se auzi un foșnet. Băieții țîșniră în lături ca arși, trăgînd-o pe Nina Kovaliova în grota lăturalnică. Unul dintre ei clinti din loc o piatră, care se rostogoli cu zgomot ușor, înfundat. „Sst !“ șopti printre dinți Volodea. Dar era prea tîrziu : nu trecu o secundă, și în urma tinerilor care săriseră în lături, pe gura puțului, se prăbuși ceva, pocnindu-se cu zăngănit metalic de pietrele ieșite în relief ; apoi

o explozie asurzitoare aruncă reflexe orbitoare pe pereţii galeriei, după cotitura căreia băieţii şi fata izbutiseră să se ascundă. Văzduhul căpătă parcă deodată consistenţă. Suflul năvăli în galerie şi îi răsturnă pe tustrei la pămînt. În timp ce alergau prin galerie unul după altul, ţinîndu-se de mînă, suflul exploziei unei alte bombe îi ajunse din urmă. Dar tinerii apucaseră să intre într-un coridor transversal şi de astă dată suflul nu-i mai izbi prea puternic.

Aşa se sfîrşi întîlnirea cu stelele.

Capitolul XII

LUPTA SUB PĂMÎNT

După ce obţinu de la cercetaşi toate informaţiile necesare, Lazarev hotărî să treacă la acţiune. Trebuia întărită prin orice mijloace socoteala greşită a hitleriştilor cu privire la numărul partizanilor. Să creadă naziştii că partizanii adunaseră nenumărate forţe sub pămînt, pe care ei, cotropitorii, voiau zadarnic să-l stăpînească. Atunci nemţii vor retrage mai multe trupe de pe front şi le vor aduce aici.

Dar ce putea să facă detaşamentul, alcătuit numai din cîteva zeci de oameni în stare să poarte armele şi, de fapt, închis adînc sub pămînt?

Pentru început hotărîră să distrugă atelierul de reparaţii pe care îl descoperiseră tinerii cercetaşi.

În ajun, Vajenin, Şustov, Jucenkov şi Kornilov făcură o lungă recunoaştere sub pămînt. Trebuiau să găsească coridoarele cele mai potrivite care să-i scoată în galeriile îndepărtate, părăsite, ce duceau în apropiere de văgăuna unde îşi instalaseră nemţii atelierul de reparaţii. Chiar Jucenkov, care cunoştea în gospodăria lui fiecare colţişor al carierelor, fiecare metru de tunel, se îndoia dacă vor putea trece spre galeria părăsită. Mulţi kilometri făcură cercetaşii în ziua aceea pe sub pămînt! Rătăciră îndelung prin coridoarele subterane care se încrucişau, pînă ce descoperiră, în sfîrşit, o trecere îngustă, pe unde se făcea legătura între nodul principal al carierelor şi galeria de mult lăsată în părăsire. Se dovedi că trecerea aceasta fusese într-adevăr astupată pe vremuri, dar locuitorii, venind după pietre de construcţie, desfăcuseră zidul aproape cu totul.

Şi astfel, pe sub seară, un grup de asalt al partizanilor, în frunte cu Jucenkov, străbătu trecătoarea aceasta, îndreptîndu-se către galerie. Volodea se rugă de Jucenkov să-l ia şi pe dînsul. Dar nu i se îngădui să iasă din galerie la suprafaţă. Dubinin şi încă doi partizani, lăsaţi în galerie, trebuiau să acopere cu foc de armă retragerea grupului de asalt în cazul cînd l-ar fi descoperit nemţii.

Partizanii aşteptară să se întunece şi ieşiră neobservaţi din galerie, îndreptîndu-se spre văgăuna unde se afla atelierul de reparaţii. La un şuier convenţional al lui Vajenin, partizanii aruncară deodată, din toate părţile, o ploaie de grenade asupra atelierului, asupra maşinilor garate alături şi asupra bordeiului în care locuiau soldaţii germani. Exploziile grenadelor aprinseră deodată cîteva maşini. Bidoane de benzină explodară cu zgomot, împroşcînd cu flăcări bordeiul de unde zbucneau buimăciţi fasciştii şi trăgeau la întîmplare în toate părţile.

După cum fusese înţelegerea, partizanii care stăteau culcaţi sus, la marginea văgăunii, aruncară în mijlocul hitleriştilor a doua porţie de grenade. Trosnetul asurzitor al grenadelor se contopi cu gemetele şi ţipetele fasciştilor. Deodată răsună o explozie atît de puternică, încît bucăţi de copaci, pietre, scînduri şi bulgări de ţărînă zburară pe deasupra capului partizanilor. Pesemne sărise în aer un mic rezervor de benzină care se găsea în pămînt, alături de atelier.

Flăcările care bîntuiau fundul văgăunii luminau atît de puternic, încît Jucenkov şi Vajenin, temîndu-se ca nemţii să nu-i descopere pe partizani, dădură semnalul de retragere. Hitleriştii nu puteau să-şi dea seama de unde venea ploaia de grenade pe capul lor. Înainte de atac, partizanii se răspîndiseră în semicerc larg, pentru ca grenadele să zboare din toate părţile şi să-i deruteze pe hitlerişti. Cînd nemţii se mai dezmeticiră puţin, toţi partizanii intraseră în galerie, retrăgîndu-se repede prin trecerea cunoscută numai de dînşii. Straşnic ar mai fi vrut Volodea să tragă din arma lui retezată, măcar din fundul galeriei. Dar Vajenin îl opri:

— Ce-ţi mai trăsneşte prin cap, măi băiete? După împuşcăturile tale, nemţii ar descoperi numaidecît unde am intrat. Nu trebuie să le atragem atenţia asupra

acestui gîrlici. Lasă-i să-şi spargă capul gîndindu-se de unde am tăbărît asupra lor. Nu mi-ar părea rău să-şi închipuie că am picat din cer.

Aşa că de data asta Volodea nu-şi putu încerca arma lui retezată, adică tunul pionierilor. Dar cîteva zile mai tîrziu se folosi de ea.

După distrugerea atelierului, hitleriştii, îndîrjiţi, căutau cu tot dinadinsul să pătrundă în cariere. E drept însă că aceste încercări nu se desfăşurau pe scară largă. Erau mai mult recunoaşteri. Pregătindu-se pesemne pentru un asalt general împotriva cetăţii subterane, nemţii voiau să afle dinainte, prin tatonări, nodurile principale de rezistenţă pe care le-ar putea întîlni în cale.

Într-un rînd, întovărăşindu-l pe Kornilov, care-şi făcea rondul pe la posturi, Volodea îl conduse pe mentorul său la puţul prin care, împreună cu Nina Kovaliova şi cu Ivan Griţenko, admirase odată stelele. Volodea n-ar fi vrut să mărturisească instructorului politic că, nerespectînd disciplina, intrase de capul lui în această fîntînă primejdioasă. Dar el îşi dădea seama că situaţia cetăţii subterane se înrăutăţeşte din ce în ce mai mult. Ar fi fost un lucru de neiertat să nu atragă atenţia conducerii asupra unui sector primejdios, pînă acum prost întărit.

După ce îl ascultă pe Volodea, Kornilov dădu din cap:

— Aşa, minunat! Bravo! Iată că s-au aciuat la noi şi cititorii în stele. Şi zi aşa, v-aţi pus în gînd să culegeţi stelele de pe cer, şi era cît pe ce să vă treziţi cu o bombă în cap. Acum, ia arată-mi unde-i telescopul vostru.

Ajungînd în fundul puţului, cunoscut pînă atunci numai de băieţi, Kornilov se uită în sus şi deodată îl apucă în întuneric pe Volodea de mînă şi îi şopti de-a dreptul în ureche:

— Uite sus! Vezi? Se mişcă o siluetă! E o santinelă.

Volodea zărea limpede pe fondul cerului umerii şi capul unui om aplecat asupra puţului.

— Am căutat telescop şi cînd colo am dat de microscop — şopti încet de tot Kornilov. La paraziţi te uiţi prin microscop...

— Nene Gora, pot să trag în el?

— Trage, dar cu băgare de seamă, fără greş. Să nu mă faci de rîs. Fixează-ţi bine arma... calm.

Volodea luă arma în mînă, fixă bine patul armei în umăr şi apăsă pe trăgaci. Trosnetul tunului pionierilor răsună puternic în fîntînă. Flacăra care ţîşni din ţeavă îi orbi şi pe trăgător, şi pe dascălul lui. Dar în acelaşi timp auziră deasupra un ţipăt puternic de durere. Amîndoi se repeziră în galerie, grăbindu-se să se ascundă la o cotitură. Era şi timpul, căci în urma lor o bombă explodă în fîntînă.

— I-am plătit şi pentru nenea Saşa, şi pentru marinarul acela, şi pentru neamţul care i-a tras un picior lui Tolik — le povestea Volodea partizanilor cît era ziua de mare. Bine că am împuşcat măcar unul!

— Dacă-i pentru toţi, e cam puţin... — zise Şustov, zîmbind. Dacă-i numai de saftea, atunci e bine, fireşte...

Dar situaţia devenea din ce în ce mai alarmantă. Cercetaşii, care scotociseră toate ungherele apropiate şi depărtate ale cetăţii subterane, aduceau din toate părţile ştiri care îl convinseră pe Lazarev că fasciştii pregăteau o ofensivă generală împotriva partizanilor.

Ducîndu-se cu o misiune la unul din posturile avansate, Volodea descoperi nişte urme suspecte într-o mare galerie din orizontul de sus. Ridică învelitoarea felinarului şi se lăsă pe vine. Pe pulberea moale de calcar, care se întindea într-un strat gros în toate galeriile de sus, se vedeau limpede urme de tălpi late, bătute cu cuie dese şi ascuţite — parcă un rechin şi-ar fi încercat aici colţii. Fără îndoială erau urme de cizme nemţeşti. Cîteva minute, Volodea se tîrî în genunchi, ţinînd felinarul jos de tot, spre pămînt, şi examinînd amprentele suspecte. Deodată, el descoperi printre semnele acestea încă unul: o urmă mică, dar bine întipărită, cu toc de damă şi cu vîrf ascuţit de pantofi. Era o urmă pe care în nici un caz n-o putea lăsa un soldat neamţ. Volodea era convins că trecuse pe aici, împreună cu hitleriştii, şi o persoană civilă cu cizmuliţe. Partizanii purtau altfel de încălţăminte, iar femeile din detaşament nu se urcau niciodată aici.

Volodea îi raportă numaidecît lui Kornilov ce descoperise. Lazarev se urcă personal în galeria respectivă şi examină îndelung urmele. Nu mai încăpea nici o

îndoială: soldaţii nemţi pătrunseseră aici, conduşi de cineva.

Întăriră străjile în acest sector. Lazarev era foarte neliniştit de urmele persoanei cu încălţăminte elegantă, în nici un caz de tip militar — ceea ce îi aducea aminte de ceva văzut de mult, dar uitat.

— Pare-se că un lingău care cunoaşte toate drumuşoarele pe aici îi conduce pe fascişti. Trebuie neapărat să punem mîna pe scîrba asta.

Dar trădătorul necunoscut îşi urma acţiunea lui mîrşavă.

În noaptea următoare, trei explozii înlănţuite şi un bubuit necontenit, produs de o mare prăbuşire, îi făcură pe toţi partizanii să sară ca arşi. Luîndu-şi armele, luptătorii se repeziră la locurile lor, rînduite prin ordinea de bătaie. Toţi crezură că hitleriştii începuseră atacul.

Dar în realitate situaţia era încă şi mai gravă. Fasciştii curăţaseră năruiturile dintr-un puţ şi aruncaseră acolo, una după alta, trei bombe mari. O parte din galerie se prăbuşi. Se năruiră bolovani de piatră. Fu astupat coridorul în care se păstrau rezervele de apă în căzi şi în vagonete betonate...

Partizanii erau ameninţaţi să moară de sete.

Pentru prima oară îl văzu Volodea pe nenea Iaşa Manto atît de îngrijorat. Intendentul principal şi bucătar-şef al cetăţii subterane veni la statul-major şi îşi şterse cu mîneca fruntea, pe care broboane de sudoare ieşeau şi curgeau în jos ca ploaia pe geam.

— Pun rămăşag pe orice — se înfierbîntă nenea Iaşa — că cineva îi conduce la noi! Credeţi că întîmplător au aruncat bombele tocmai în puţul ăsta? Lăsaţi-mă în pace! Doar nu-s copil. Un păduche de sus ştia unde ţinem noi apa! Da, tovarăşi... Acum începe alimentaţia la noi cu hrană rece...

Şi astfel, o nouă nenorocire, mai mare decît toate celelalte, lovi cetatea subterană. Ea condamna detaşamentul la o moarte lentă, chinuitoare, prin sete.

Cisterna cu apă de rezervă se afla într-un coridor unde, după părerea lui Jucenkov, nu puteau pătrunde hitleriştii. Numai Lazarev şi Jucenkov ştiau de ea. Cisterna fusese ascunsă într-unul din cotloanele tainice, rămase dincolo de zidurile care înconjurau raionul in-

terior, întărit, al carierelor. Hotărîră să iasă dincolo de zid şi să pătrundă pînă la cisternă. Se duseră acolo Jucenkov, Kornilov, Kotlo, Petropavlovski, Derunov şi încă cincisprezece partizani dintre cei mai vrednici.

După multe rugăminţi, Volodea fu luat şi el ca om de legătură.

Cu degetele lui subţiri şi îndemînatice, Derunov dădu cu băgare de seamă la o parte piatra care, la baza zidului, închidea un gîrlici anume lăsat. Întinse prin el felinarul, pipăi terenul de cealaltă parte a zidului şi, cu luare-aminte, se strecură dincolo. Volodea vru şi el să ţîşnească după dînsul, dar cineva îl trase de picior îndărăt, fără nici o cruţare. Toţi aşteptară cîtva timp în tăcere, lîngă zid. Lumina slabă a felinarului pe care îl luase Derunov se strecura printre crăpăturile dintre pietrele gîrliciului. Dar în curînd, felinarul genistului se ivi în deschizătura zidului, şi după el se strecură însuşi Derunov. Genistul anunţă că hitleriştii minaseră tot coridorul dincolo de zid şi că el însuşi era cît pe ce să sară în aer. Pe pulberea de calcar care acoperea pardoseala galeriei, Derunov observase urme lăsate de cuiele de pe talpa bocancilor soldăţeşti, model nemţesc, împestriţate cu urmele proaspete, dinţate, ale unor galoşi de damă şi de copil.

Fasciştii descoperiseră fără îndoială galeria aceasta şi, înainte de a coborî în ea, trimiseseră cetăţeni sovietici, femei şi copii, ca să verifice astfel dacă partizanii nu minaseră drumul spre zid. Nu mai avea nici un rost să-şi primejduiască viaţa, încercînd să ajungă la cisternă. Ea fusese, desigur, distrusă. Dar chiar dacă cisterna ar fi rămas neatinsă, tot n-ar fi putut lua apă din ea: hitleriştii, probabil, o otrăviseră...

Nenea Iaşa, om prevăzător şi grijuliu, ascunsese într-o altă galerie un mic rezervor de apă, pe care îl botezase rezerva intangibilă. Toată salvarea era acum în această rezervă. Dar era foarte puţină. Din ziua aceea, fiecare înghiţitură ajunsese nepreţuită. Apa fu raţionalizată cu cea mai mare stricteţe: cîte un pahar de om pe zi. Numai bolnavii şi răniţii căpătau ceva peste această raţie neîndestulătoare.

A doua zi, o nouă explozie a unei mine duşmane dărîmă coşul bucătăriei, făcut cu mult meşteşug. Pînă atunci, fumul vetrei trecea într-o galerie de sus, unde

se împrăştia, şi apoi, nebăgat în seamă, ieşea la suprafaţă. Acuma, un fum înecăcios, o duhoare de bucătărie şi o funingine deasă stăruiau în toate încăperile de locuit şi de serviciu ale cetăţii subterane. Oamenii trebuiau să trăiască fără să se spele. Un strat gros de funingine se aşternu repede pe feţele tuturor. În cîteva zile, oamenii ajunseră tot atît de negri ca şi umbra lor de pe pereţi şi de pe bolţile luminate slab de nişte felinare chioare, care se înăbuşeau într-un aer închis, fără nici o ventilaţie. Partizanii se văzură nevoiţi să renunţe la spălatul rufelor. Funinginea pătrundea prin haine şi le îmbiba. N-aveau cu ce spăla vasele. Le ştergeau la început cu şervete şi cu cîrpe ude. Dar în curînd acestea se murdăriră aşa de tare, devenind slinoase, că mai mult murdăreau vasele. Îţi era silă să pui mîna pe ele. O sete nepotolită, care sporea din zi în zi, îi chinuia pe oameni. Încercară să bea saramură de castraveţi, care era păstrată în butoaie mari. La început părea că astîmpără setea; dar după aceea îţi era sete şi mai cumplit. Mirosul de chimion şi de mărar îţi făcea greaţă. Numai neastîmpăratul nenea Iaşa îşi păstra veselia-i neşovăielnică, înviorătoare...

— Totuşi e frumoasă viaţa pe care o ducem aici — flecărea nenea Iaşa, spălîndu-şi mîinile cu zeamă de castraveţi, înainte de a se apuca de pregătit prînzul. Vorba ceea: tuns, ras — şaisprezece; cu castravete — douăzeci... Ştiţi de unde vine vorba asta? Cum, nu ştie nimeni? Bine, atunci ştiu eu. Pe vremuri, bărbierii din iarmaroace îşi atrăgeau cu vorba clienţii. Adică: tuns, ras — şaisprezece copeici. Ei, dar dacă doriţi ceva special, luaţi atunci în gură un castravete: briciul merge mai uşor şi, pe deasupra, te alegi şi cu un fel de gustare. Uite de ce se spune: cu castravete — douăzeci... Dar ca să-ţi speli mîinile cu zeamă de castraveţi, asta-i curată viaţă împărătească. Frăgezeşte pielea şi înfrumuseţează. Vă rog, nu vă ruşinaţi, serviţi!

Oamenii zîmbeau fără voie, lingîndu-şi buzele uscate, arse de sete.

Iar nemţii care asediau cetatea subterană începură să se obrăznicească. Avură loc cîteva încăierări în galeria cea mare, pe care partizanii o botezaseră „gospodăria mecanizată a lui Liubkin". Acolo, într-o galerie mare, pe jumătate năruită, un autocamion — în ajunul

coborîrii partizanilor sub pămînt — se împotmolise, prăvălindu-se într-o surpătură. Autocamionul închidea aproape cu totul trecerea. În spatele lui, partizanii construiseră un fel de cazemată. Aici se afla unicul tun mic, antitanc, din toată cetatea. De după întăritură era foarte uşor de supravegheat gura galeriei, baricadată aproape cu totul de maşină. Nemţii cercară de cîteva ori să scoată autocamionul la suprafaţă, ca să cureţe drumul spre subterană. Dar de fiecare dată, noii veniţi erau întîmpinaţi de focul postului aflat în bezna surpăturii şi condus de Liubkin, om glumeţ şi cam trăsnit, care nu ţinea seama de primejdii. Focul îi orbea şi-i asurzea pe nemţi.

Într-o dimineaţă, un puternic detaşament de fascişti încercă să pătrundă aici şi să înconjoare autocamionul din amîndouă părţile. Le ţinură piept armele partizanilor, care îi loviră de sub pămînt; gloanţele începură să curgă ca ploaia. Un glonţ îl ucise pe ofiţerul care comanda detaşamentul. Speriaţi de întunericul ce-i împroşca din belşug cu foc şi cu plumbi, hitleriştii o luară la fugă, tîrîndu-i după dînşii pe răniţii care ţipau cu desperare. Cadavrul ofiţerului rămase însă lîngă maşină. Liubkin, împreună cu partenerul său Makarov, percheziţionară mortul. Curînd fu chemată la comandament Nina Kovaliova, care fusese în şcoală o elevă eminentă şi care, cum aflaseră ei, nu avusese niciodată o notă mai mică decît „bine“ la limba germană. Veni cu dînsa la comandament şi Nadia Şulghina, pe care o rodea o cumplită curiozitate.

Pe masa acoperită cu un covor jilav şi plin de funingine, Lazarev puse documentele ofiţerului, cîteva scrisori pe adresa lui Kurt Schweirich, o fotografie a grasei şi blondei Mina, cum scria pe cealaltă parte a fotografiei. În altă fotografie, aceeaşi Mina stătea alături de Kurt, pe un teren de tenis. Amîndoi erau îmbrăcaţi în alb. Acoperindu-şi cochet faţa cu o rachetă, Mina îl privea pe Kurt prin plasa rachetei; iar el se prefăcea că zdrăngăne din racheta lui ca dintr-o mandolină.

— Cochetează, face pe interesanta — zise Nadia Şulghina şi vru să mai adauge ceva, dar îl văzu pe comisar, care tocmai intra, şi îşi muşcă limba, amintindu-şi că o păţise odată pentru nişte cuvinte nepotrivite.

Volodea, care veni împreună cu comisarul, privi îndelung fotografia.

Îşi aminti de fotografia ruptă şi zgîriată din carnetul de comsomolist al lui Nikolai Bondarenko, pe care el îl descoperise muribund în vechea galerie. În atitudinea lui Kurt şi a fetei se citea mulţumirea de sine, ca şi ceva insolent şi prefăcut — imitaţii după coperţile revistelor de cinema, deşi amîndoi căutau cu orice preţ să arate că nici nu se gîndesc la fotograf. Bineînţeles, Volodea nu-şi putu lămuri bine lucrul acesta. Dar îşi dădea seama că nu era nici o asemănare între perechea asta şi Nikolai Bondarenko cu fata din Sevastopol, care se înfăţişaseră cu atîta încordare sinceră şi sfioasă înaintea aparatului „à la minut“ de pe bulevardul Primorski.

Apoi fetele, ajutate puţin şi de Volodea, care căuta să-şi amintească ceea ce învăţase la lecţiile de limba germană, se apucară să descifreze instrucţiunile găsite în portofelul hitleristului ucis.

— „Sich erbarmen“ — descifră Nina Kovaliova. „Sich erbarmen...“ Ce-ar putea să însemne asta? Nu-i aşa, Nadia, că încă n-am învăţat cuvîntul acesta?

— Noi cuvîntul acesta nu l-am învăţat — remarcă Lazarev — dar în şcoala lor este pesemne foarte cunoscut, şi tocmai în sensul de aici! Dar să vedem care este înţelesul lui. Uite... Comandantul începu să citească traducerea pe care o făcuse Nina pe o foaie de hîrtie: „Nici un ofiţer german care se găseşte pe teritoriul rusesc ocupat de noi nu are dreptul...“ Aici vine tocmai „sich erbarmen“, iar mai departe urmează: „populaţia locală“. Va să zică totul e limpede. Completează golul. Scrie: „nu are dreptul... să se înduioşeze, să aibă milă de populaţia locală“. Iată ce înseamnă „sich erbarmen“... Uf, lepădături scîrboase!

Găsiră în portofelul ofiţerului şi o ordonanţă în limba rusă semnată de comandantul oraşului Kerci. Era tocmai ordonanţa despre care comunicase Lankin. Volodea şi Vanea o şi văzuseră afişată în tîrguşor. „Toate crăpăturile şi intrările în catacombe, din case şi de pe străzi, trebuiesc imediat astupate cu ziduri solide. În caz de neexecutare, pedeapsa cu moartea prin împuşcare“, ameninţa ordonanţa.

— Hei, ce se mai tem de ai noştri ! încheie Liubkin. Stau ca pe jeratic din cauza noastră.

— Ordonanţa este dată în ziua ocupării oraşului Kerci — zise comisarul. S-au grăbit... numaidecît s-au legat de partizani. Nu cred că au folosit învăţămintele pe care puteau să le tragă din istoria războiului nostru civil. Şi de aici se vede că cineva a apucat să dea inamicilor informaţii despre noi sau despre tovarăşii noştri, partizanii de la Adji-Muşkai. Uite-i cum tremură de frică !

Liubkin se mai uită o dată la fotografiile scoase din portofelul ofiţerului ; apoi îşi săltă sprinten arma pe umăr.

— Ei, eu mă duc la gospodăria mea mecanizată. Să iau numai adresa acestei Fräulein. Poate apuc să-i dau personal complimente de la răposatul. Nu vă vine să credeţi, cetăţeni ? Eu, unul, sînt sigur că o să ajung la Berlin...

Telefonul zbîrnîi înfundat la comandament. Lazarev ridică receptorul. Ascultă îndelung şi, din cînd în cînd, încuviinţa atent :

— Aşa. Înţeleg, zi, zi mai departe. Aşeză apoi receptorul şi se întoarse spre comisar : Spre sectorul „Volga“ şi spre gura principală a carierelor, nemţii aduc motoare pentru a pune în acţiune dinamuri. Pesemne pentru o centrală electrică. Întîi cabluri. Vor să apară la noi în plină lumină. Trebuie să ne pregătim. Unde-i Petropavlovski ?

Şeful statului-major, Petropavlovski, pe care-l chemă unul dintre partizani, se înfăţişă numaidecît. Se adunară repede şi alţi comandanţi. Sosi şi Vanea Sergheev, locotenentul chipeş, cu ochi albaştri. Nadia Şulghina dădu îndată să se înţeleagă că venirea locotenentului n-o interesa cîtuşi de puţin. Veni Jucenkov, smead la faţă, încă şi mai slăbit, şi mai pămîntiu în zilele acestea, dar calm, concentrat, căutînd parcă să-şi aducă aminte de ceva. Sau poate că, într-adevăr, comandantul genieştilor trecea cu gîndul în revistă toate sectoarele unde aşezase mine pentru întîmpinarea musafirilor. După ce îi salută pe toţi, Kornilov se aşeză lîngă masă ; era ca întotdeauna pus la punct, chiar bărbierit. Nu ştia nimeni cum de izbuteşte să se radă fără apă.

Cînd se adunară cu toţii, Lazarev începu, fără să se ridice de la locul lui :

— După informaţiile pe care le-am primit, inamicul se pregăteşte să pornească astăzi la atac. La ceea ce s-a spus şi s-a hotărît aici vreau să adaug cîteva cuvinte. Ţin să vă amintesc că nemţii cred, ca şi mai înainte, că noi sîntem cîtă frunză şi iarbă. De aceea vor arunca asupra noastră forţe însemnate. E foarte bine că le-am atras asupra noastră. De altfel asta ne e şi misiunea. Dar faptul că inamicul are o superioritate numerică faţă de noi de treizeci contra unul, fără îndoială că nu ne face prea mare plăcere... De aici trag o singură concluzie : înseamnă că fiecare dintre noi trebuie să se lupte cît treizeci. Nu mai puţin, tovarăşi ! Vă vorbesc foarte serios. Dar am convingerea că sîntem în stare.

Lazarev explică încă o dată, în amănunt, planul alcătuit mai dinainte de conducerea detaşamentului. După părerea lui, fasciştii nu vor risca, în grupuri mici, să pătrundă adînc în întunericul carierelor. În carierele de piatră, fiecare cotitură este pentru duşman o primejdie înspăimîntătoare şi necunoscută. Lazarev presupunea că hitleriştii vor merge în bloc, ca să nu se rătăcească unul de altul în întuneric. Partizanii trebuie să folosească această împrejurare. Nefiind văzuţi de asediatori, partizanii pot aduce inamicului pierderi imense în galeriile înguste, bine studiate de ei.

— Vom fi siliţi să întîmpinăm în grupuri mici, răzleţe, forţele mari ale duşmanului. Fiecare grup lucrează independent, conformîndu-se împrejurărilor. Şi trebuie să facem în aşa fel, ca fasciştii să aibă impresia că zeci, ba chiar sute de răzbunători ai poporului le ţin piept în fiecare sector...

Volodea stătea la o parte şi căuta să nu fie băgat în seamă, temîndu-se să nu fie gonit de aici. Era gata, de emoţie, să-şi frece bărbia de umăr, dar se opreа la mijlocul drumului, fermecat de vicleanul, dar îndrăzneţul plan alcătuit de comandant. Îl privi pe Lazarev, apoi îşi mută privirea la Kotlo. Dar amîndoi — comandantul şi comisarul — arătau atît de liniştiţi, aveau o atitudine atît de concentrată şi vorbeau aşa de domol, de parcă erau preocupaţi cu repartizarea obişnuitelor sarcini zilnice : cine să ridice un zid de piatră, cine să cureţe cartofi sau să aleagă pesmeţi... Aceasta umplea sufletul lui

Volodea de mîndrie şi de entuziasm fără margini. Îi iubea pe aceşti oameni puternici, drepţi, curajoşi, care ştiau să se apere. Îşi dădea seama că la nevoie el însuşi era gata să moară pentru astfel de oameni!

— Fiecare şef de sector — urmă Lazarev — poartă răspunderea apărării sectorului său. Să ţineţi duşmanul pe loc la prima încercare de invazie, aceasta este sarcina principală a posturilor pe ziua de azi. Uneori trebuie să laşi duşmanul să înainteze, ca să-l seceri după aceea în întuneric. Dar să aveţi în vedere un lucru, tovarăşi: noi nu dispunem de rezerve. Să vă bizuiţi numai pe voi înşivă... Ba mai mult, vă previn că va trebui să vă mai luăm din oameni pentru a-i trimite în sectoarele unde situaţia va fi mai critică. Precizez: comisarul se duce în sectorul „Moscova", de la centru. Tovarăşul Kornilov — la „Volga". Locotenentul Sergheev ia asupră-şi sectorul „Kiev". Eu voi fi în sectorul „Peredovoi". Tovarăşul Petropavlovski rămîne aici, la comandament: va ţine legătura cu sectoarele şi mă va informa pe mine. Pionierii Dubinin, Griţenko, Kovaliov vor fi folosiţi ca oameni de legătură. Deocamdată trebuie să stea aici. Ceilalţi copii — la orizontul de jos! E limpede? Vrea cineva să pună vreo întrebare?

— Mi-e strașnic de sete — zise Sergheev. Mi s-a uscat gura. Nici n-am ce scuipa.

— Bine — consimţi Lazarev. Dacă fasciştii vor începe atacul, să se dea fiecăruia, peste raţie, cîte un pahar de apă. Comunicaţi asta lui Manto. Comisare, vrei să spui ceva? Mai ai ceva de adăugat?

Kotlo se sculă încet, aplecîndu-şi uşor capul şi desfăcîndu-şi umerii largi, de parc-ar fi vrut să sprijine cu ei bolta grea de piatră şi să ia totul asupra lui. Volodea, care simţea totdeauna o sfială în faţa sa, se miră, nu se ştie pentru a cîta oară, cum poate un om cu o înfăţişare atît de severă să privească pe oameni cu un fel de duioşie aparte, plină de atîta încredere. Se vedea că Kotlo ţine la fiecare om dintre cei de faţă şi că le doreşte numai binele. Numai cutele adînci din jurul gurii sale hotărîte parcă spuneau că astăzi nu va ierta nimănui nici cea mai mică slăbiciune — nimănui!

— Totul e limpede — zise comisarul — nu mai avem ce vorbi. Sînt deplin încredinţat că fiecare va face tot posibilul şi, la nevoie, chiar imposibilul...

Două explozii cum încă nu se auziseră în cariere, două bubuituri sălbatice de trăsnet — aşa de puternice, de parcă însăşi scoarţa pămîntului s-ar fi desfăcut deasupra capului partizanilor — îl siliră pe comisar să tacă. Pardoseala de piatră se clătină sub picioarele lor. Foaia de cort care atîrna la intrare se ridică, suflată parcă de vînt. Un nouraş de pulbere calcaroasă se năpusti în încăperea statului-major şi învălui totul într-o ceaţă. Toţi săriră în sus, afară de comandant.

— Uite, se pare că au şi început — zise Lazarev, săltîndu-se liniştit de pe scaun. Şefii de sectoare pot să treacă la locurile lor. Vă doresc izbîndă, tovarăşi!

Şefii de sectoare plecară de la statul-major, potrivindu-şi din mers felinarele „Liliacul" şi îndreptîndu-le fitilul.

Un telefon zbîrnîi slab. Lazarev ridică receptorul.

— Aici centrala. Da, Lazarev. Ascult. Aşa. Unde? La vechiul puţ? Tot peretele? Trimit numaidecît. După ce aşează receptorul la loc, comandantul făcu cu capul un semn lui Volodea: Dă o fugă la postul sanitar. Spune că peretele de la vechiul puţ s-a năruit peste Serghiukov şi Noskin. O sanitară să plece imediat acolo. Apoi să vină la mine la raport. Iar tu să vii numaidecît înapoi. Să nu-ţi bagi nasul acolo. Ai înţeles?

— Am înţeles. Să nu-mi bag nasul!

— Aşa-aşa!

— Ei, tovarăşe locotenent, am plecat la „Peredovoi". Ţine legătura cu mine.

Prin galeriile subterane se mai auziră cîteva explozii puternice. Undeva, departe, bubuiră surd trei-patru detunături.

— Aruncă bombe în puţuri. Vor să ne sustragă atenţia de la intrări — zise Petropavlovski. Un fel de pregătire de artilerie.

Răbufni iarăşi o explozie. Apoi se auziră undeva nişte împuşcături, al căror ecou se răsfrîngea în coridoarele şi în galeriile cetăţii subterane. Răsună un trosnet de salve. Mitralierele răpăiră. Din clipa aceea, subterana se umplu de mirosul acrişor al explozivului, de vuietul adînc al deselor explozii, de fum şi de praf, care-ţi umpleau gura şi nările şi făcea să te usture ochii.

Hitleriştii începură atacul general împotriva carierelor.

Ziua aceea a fost îngrozitoare. Cine a trăit-o nu va uita-o niciodată. Nu ştiu însă dacă ar fi în stare să-şi amintească cineva exact ceea ce au suferit apărătorii cetăţii subterane în ceasurile acelea lungi, nenorocite, contopite într-un fel de coşmar nesfîrşit, înăbuşitor, zgomotos...

Nemţii atacară în acelaşi timp toate intrările. Aruncînd în aer năruiturile, hitleriştii aduseră la gura galeriilor mitraliere şi tunuri antitanc şi deschiseră focul în întunericul subteranei. Zvîrliră mine în puţuri. Minele explodau în adîncime, dărîmînd zidurile de piatră şi baricadele ridicate de partizani. Fasciştii nu cruţau muniţiile. Din unele puţuri izbucneau la suprafaţă, ca dintr-un crater de vulcan, pietre sfărîmate de explozii. Hitleriştii trebuiau să se ferească în mare grabă, ca să nu cadă jertfă propriilor lor mine.

Întorcîndu-se în grabă de la postul sanitar la statul-major, suflul exploziilor îl răsturnă pe Volodea de cîteva ori la pămînt şi îl izbi cu putere de peretele de piatră. În cădere se sfărîmă sticla felinarului. O izbucnire furioasă de suflu stinse luminiţa felinarului. Volodea mergea prin beznă, auzind din toate părţile zgomotul asurzitor al atacului. Deodată, cineva începu să scîncească chiar lîngă picioarele lui. Se aplecă şi simţi cum nişte mîini mici, tremurătoare se încleştează de dînsul în întuneric.

— Mi-e frică... Vreau la mama... M-am pierdut... — auzi Volodea şi recunoscu glasul micuţei Olia, fetiţa comandantului.

Dubinin o luă în braţe şi porni, ţinîndu-şi cotul şi umărul înainte ca să nu lovească fetiţa de vreo ieşitură a zidului.

— Cine eşti tu? îl întrebă pe drum Olia, suspinînd des.

— Eu sînt Volodea Dubinin.

— A-a-a... Nu ştiam că eşti tu. E întuneric. Te-am mirosit ce te-am mirosit, dar nu te-am recunoscut. Acum toţi miros la fel: a castraveţi şi a lampă care filează...

O năruitură îndepărtată răbufni încet.

— Astăzi tună aşa de tare — zise Olia. O să vie oare ploaie? Ce bine! Că noi nu mai avem ceai... Mama nu-mi mai dă.

Volodea alergă la statul-major şi o încredinţă pe Olia frăţiorului ei, care o pierduse. Îl rugă pe Petropavlovski să dea voie băieţaşului a-şi duce surioara în orizontul de jos, la tuşa Kilia. Petropavlovski îi îngădui şi dădu îndată lui Volodea o nouă sarcină.

Trebuia să se strecoare neîntîrziat la „gospodăria mecanizată a lui Liubkin" şi să-l prevină că fasciştii îmbrăcaţi în negru — adică S.S.-işti — au pornit într-acolo. Au fost văzuţi dintr-un post de observaţie de la etajul de sus.

— Numai să fii prudent, că te apropii de suprafaţă. Furişază-te binişor; altfel ai putea să dai peste cineva — îl preveni Petropavlovski.

Volodea luă o lampă oarbă de miner în locul felinarului său spart şi porni în goană spre galeria îndepărtată. Alerga împiedicîndu-se şi căţărîndu-se pe pietrele prăbuşite. Arma retezată îl lovea dureros în spate. Dar Volodea era foarte grăbit. Fiecare clipă era preţioasă. Trebuia să anunţe la timp pe Liubkin despre primejdia care-l ameninţa.

Înăbuşindu-se de fugă, Volodea dădu, în sfîrşit, de panta marii galerii. Zidul întărit, ridicat de partizani, astupa galeria cam la o sută cincizeci de metri înainte de gura ei dinafară. Aici, la meterezele acestui zid, care de abia se întrezăreau în întuneric, trebuiau să se afle Liubkin şi Makarov. Volodea şopti încă de departe: „Şepetovka... Şepetovka..." şi auzind răspunsul convenit — „Baioneta" — se căţără spre poalele baricadei.

— Tu eşti, Vovka? îl întrebă Liubkin, recunoscîndu-l.

— Da. Eu sînt. Tovarăşul Petropavlovski mi-a ordonat să vă transmit că fasciştii, o companie întreagă, se îndreaptă spre voi... Trupe S.S., în uniforme negre.

— Zău? Friţilor li s-a făcut iarăşi dor de plimbare cu automobilul? prinse a rîde Liubkin. Ce să le faci? Dacă-i vorba pe aşa, taxiul e liber. Să-i plimbăm. O să le prezentăm şi socoteala la urmă. Apoi, lipindu-se de meterez, Liubkin vîrî în el ţeava armei automate.

Acelaşi lucru îl făcu şi Makarov, tăcutul lui partener.

Volodea se furişă la un meterez liber şi se uită prin el, dar simţi numaidecît cum o mînă îl înşfacă de guler

și îl trage mai departe de zid. Auzi la ureche șoapta mînioasă a lui Liubkin :

— Ce-ți bagi nasul aici ? Ce ordin ai primit ? Să raportezi, și înapoi ! Las' că ne descurcăm noi și fără tine.

— Nene Liubkin — șopti Volodea, implorîndu-l. Te rog... să mă uit numai un picușor și, cum vor porni, să trag și eu măcar o dată.

— Vezi să nu-ți trag eu una, de n-o să mă mai rogi a doua oară.

Pumnul mătăhălos al lui Liubkin astupă meterezul chiar în dreptul nasului lui Volodea, dar dispăru în aceeași clipă, fiindcă Liubkin, auzind ceva, se repezi la locul lui.

Volodea se uită cu luare-aminte prin crăpătura meterezului.

În fața lor, tunelul negru al galeriei răspundea afară numai la o sută cincizeci de metri departe de zid. Pe fondul cerului, orbitor de senin, se desena limpede conturul autocamionului sfărîmat. La stînga și la dreapta lui rămăseseră locuri înguste de trecere. Ele se vedeau ca-n palmă de după baricadă. Chiar dacă unei pisici i-ar fi trăsnit prin minte să se uite de acolo în cariere, Liubkin, de la postul lui, ar fi băgat-o de seamă numaidecît. În schimb, oricine ar fi pătruns aici de la suprafață n-ar fi văzut peste tot decît un întuneric, care devenea tot mai dens cu cît înaintai în adîncime.

Deodată, Volodea văzu de ambele părți ale autocamionului niște siluete care se desenau limpede pe fondul cerului luminos. Mai întîi una — la stînga... apoi a doua — la dreapta. Iar în urma acestora — altele și altele. Siluetele acestea ocoleau stîngaci mașina, se strecurau cu greu prin locurile înguste de trecere și coborau în galerie, înaintînd cu atenție prin coridorul în pantă, dar nu prea povîrnită.

— Liubkin — șopti Makarov, uitîndu-se țintă prin meterezul lui — tu ai ochi mai buni... Uită-te mai bine. Nu cumva mi se pare ? Aș jura că vin niște femei.

Liubkin mai că-și bagă capul prin meterez, se uită încă o dată și se dădu înapoi.

— Zău, să fiu al dracului dacă înțeleg ceva... Parcă-i un convoi de femei. Nu cumva vor să ne joace o festă ?

Acum vedea și Volodea limpede niște femei care ocoleau încet și cu sfială autocamionul. Cum au putut

pătrunde aici ? Doar nemții nu lasă pe nimeni să se apropie de cariere prin partea asta. Dar ce să vezi ? Cînd femeile trecură de mașină și intrară în întunericul galeriei, contopindu-se cu el, cu totul alte siluete răsăriră în urma lor, pe cîmpul luminos al gurii de la intrare. Îi recunoșteai, fără doar și poate, pe hitleriștii în uniforma de S.S.-iști.

— Vai, ce-au mai născocit, călăii ! oftă Liubkin. Ai priceput, Makarov ?

— Priceput, și încă cum... Au trimis femeile înainte. Ce-i de făcut, Liubkin ?

— N-o să le meargă, Makarov, lasă femeile mai aproape, pînă la galeria transversală, și pune mîna pe grenadă.

Amîndoi își pregătiră grenadele și se dădură îndărăt, mai departe de zid.

— Ascultă, Vovka — zise repede Liubkin — îndepărtează-te de meterez, ca nu cumva să te lovească vreo schijă de afară. Rămîi deocamdată aici. La nevoie, ia-o la fugă. Iar noi vom căuta să-i atacăm prin coridorul lăturalnic.

Neînțelegînd încă nimic, Volodea rămase lîngă zid. Auzi cum Liubkin și Makarov se traseră repede puțin îndărăt. Pașii lor se pierdură deodată, parcă amîndoi ar fi intrat în pămînt. Volodea nu știa că există aici o galerie laterală, care — venind dintr-o parte — dădea în galeria cea mare tocmai la gura ieșirii, aproape de autocamion, iar între aceste două galerii era și un coridor de legătură, îndărătul zidului. În ea țîșniră Liubkin și Makarov.

Între timp, Volodea auzi dincolo de zid vorbindu-se rușește.

— Ce fac cu noi, unde ne duc lipitorile astea blestemate ?! ocărau femeile, amestecîndu-și cuvintele cu bocete întrerupte, asurzitoare... Ce le mai dă prin minte !... Să se lupte ascunși în spatele femeilor...

— Așa, femeilor, vorbiți cu toatele deodată, faceți gălăgie ! Dați glas, ca să audă partizanii cine vine...

O voce femeiască, plină de deznădejde, răsună ascuțit, înăbușită puțin de bolțile subteranei :

— Tovarăși partizani, în urma noastră vin nemții... ne mînă cu baioneta de la spate ! Trageți, tovarăși, ucide-

ţi-ne şi pe noi, numai să nu lăsaţi să scape nici unul viu, lepădăturile!

Un fascist din urmă îndreptă mănunchiul de raze al unei lămpi electrice de buzunar asupra convoiului feminin, ca să descopere pe femeia care strigase. Fasciile de lumină lunecară pe peretele de piatră, şi femeile văzură îngusta trecătoare spre galeria laterală. Nemţii erau deprinşi ca partizanii să tragă imediat din întuneric. Văzînd că ei tac, hitleriştii se liniştiră pesemne, căci mai aprinseră cîteva lămpi electrice şi porniră cu siguranţă în jos, pe panta galeriei. Atunci, de după colţul galeriei laterale, două salve de armă automată porniră drept asupra lămpilor electrice. În acelaşi timp răsună glasul sonor al lui Liubkin:

— Femei, culcaţi-vă la pămînt şi tîrîţi-vă încoace, ascundeţi-vă după colţ! Repede, cetăţenelor!

Cîteva lămpi electrice se stinseră dintr-o dată. Numai una rămase mai departe aprinsă, tăvălindu-se pe jos. O grenadă, zvîrlită de Makarov, explodă acolo, despicînd întunericul cu o fulgerare orbitoare. Volodea auzi foarte bine ţipetele şi gemetele hitleriştilor buimăciţi; le înăbuşi însă o a doua explozie. Grenada aceasta fusese aruncată de Liubkin, care, adăpostit la cotitura coridorului lăturalnic, începu să secere cu arma automată pe fasciştii care fugeau prin galerie.

Retrăgîndu-se repede de la meterez şi apoi apropiindu-se din nou de el, Volodea auzea cum loveau în partea exterioară a zidului gloanţele hitleriştilor, care trăgeau la întîmplare. Dubinin vîrî în meterez arma retezată şi apăsă pe trăgaci. Detunătura tunului pionierilor umplu parcă toată galeria. Şi atunci, încetînd să mai tragă, nemţii ieşiră în patru labe din galerie. Silindu-se să treacă unul înaintea altuia, doi hitlerişti se încurcară în îngusta trecătoare dintre maşină şi peretele de piatră. Se apucaseră de ieşiturile pietrelor, împingîndu-se unul pe altul înapoi. Liubkin ţinti bine: grenada explodă şi le făcu amîndurora parte dreaptă.

În galerie nu mai rămase nici un hitlerist viu.

— Iar voi, cetăţenelor — strigă Liubkin în întunericul galeriei laterale — ieşiţi încetişor afară, dar nu toate deodată! Noi vom sta de pază...

— Dragul meu, luaţi-ne la voi! răcni o femeie din întuneric.

Liubkin îl ghionti pe Makarov cu cotul:

— Adică unde la noi? Voi aţi dat crezare poveştilor nemţeşti despre partizani? Nu e nimeni aici. Numai eu şi tovarăşul meu am pornit-o, aşa, de la noi, la vînătoare; asta-i totul — minţi Liubkin şi adăugă la urechea lui Makarov: Cum să le iei? De unde ştii cine sînt? Te poţi aştepta la orice. Nu-i nimic. Ele au să iasă frumuşel de aici. Iar cît priveşte pe fascişti, în partea asta n-au să-şi mai vîre astăzi nasul.

Amîndoi se întoarseră la baricadă. Auzindu-i discutînd lîngă dînsul, Volodea se pregătea să se bage şi el în vorbă. Dar îndărăt, în adîncul carierelor, se auziră vuiete înăbuşite de explozii şi focuri de armă.

— Hm, după cît se pare, se dau lupte în orizontul al doilea — rosti neliniştit Liubkin. Ascultă, băiete — se adresă el lui Volodea — trage o fugă la statul-major şi raportează comandantului ce s-a petrecut aici. Să-i spui aşa: Liubkin presupune că nemţii n-au să mai atace în sectorul ăsta. Şi ar fi bine să ne mute pe noi în altă parte, unde este puţintică treabă. Iar aici ar putea să trimită pe cineva mai slab... Hai, ia-o din loc! Pune acolo un cuvînt pentru noi...

Volodea porni în goană spre statul-major prin galeriile întunecoase. Se oprea uneori şi ridica învelitoarea felinarului ca să se uite şi să controleze dacă nu greşise drumul.

Chiar un om care cunoaşte locurile putea foarte uşor să se rătăcească în această reţea de galerii subterane. Iar astăzi îl mai încurcau, pe deasupra, neobişnuitele vuiete şi bubuituri care se auzeau din toate părţile. Volodea alerga, trăgînd mereu cu urechea la zgomote. Nu ştia că nemţii apucaseră să pătrundă în diferite sectoare ale carierelor şi că atacau prin toate intrările ştiute de ei. Uneori, Volodea prindea cu urechea nişte strigăte stranii, chemări şi o bolboroseală neînţeleasă, răguşită... Puţin mai tîrziu află Volodea de la partizani că comandamentul fascist îi îmbăta pe soldaţi ca să le dea curaj pentru a coborî cu mai multă încredere în întunericul tainic al subteranei.

O nemaipomenită luptă subterană, o bătălie crîncenă s-a dat orbeşte în toate etajele cetăţii subpămîntene. Lupta ţinu cîteva ore, dar nemţii nu izbutiră să vadă nici un partizan. Totuşi, oriunde pătrundeau, hitleriştii

întîmpinau o înverşunată rezistenţă. Rămînînd nevăzuţi, nedescoperiţi, aproape de neatins, ascunzîndu-se în întuneric, enigmaticii locuitori ai subteranelor le tăiau nemţilor drumul în măruntaiele carierelor, printr-un glonţ sigur tras din beznă, aproape de sub nas, printr-o grenadă zvîrlită pe neaşteptate în plin, printr-o lovitură de cuţit dată pe furiş la cotitura unei galerii. De la o vreme, fasciştii începură să creadă că se luptă cu nişte stafii care locuiesc această tainică prăpastie de piatră. Iar vedeniile erau cîtă frunză şi iarbă. Se iveau la orice pas, te loveau pe neaşteptate din faţă, apoi îndată te izbeau din spate, tăindu-ţi calea la suprafaţă, şi în aceeaşi clipă se trăgea asupra ta şi din coastă, parcă din blocul peretelui...

Comandamentul hitlerist era ferm convins că o armată enormă de partizani operează sub pămînt. Multe sute de soldaţi fură aruncaţi la asaltul cetăţii subterane. Nici un general sau ofiţer german n-ar fi putut crede adevărul. Ar fi izbucnit în hohote de rîs şi s-ar fi apărat ca de-o glumă de prost gust dacă li s-ar fi spus că atacul a două mii cinci sute de soldaţi dintr-un regiment ales special, înarmaţi cu arme automate, mine, bombe incendiare, mitraliere, tunuri antitanc, proiectoare, centrale electrice şi microfoane, a fost zădărnicit de un pumn de luptători semeţi : nouăzeci şi doi de oameni, printre care femei şi copii, inclusiv fetiţa de patru ani, Olenka Lazareva...

Într-adevăr, fantezia cea mai bogată n-ar fi putut născoci ceva mai sălbatic şi mai absurd decît lupta aceasta purtată sub pămînt, într-un întuneric de peşteră antediluviană, cu aplicarea tacticii celei mai noi a veacului al XX-lea. Hitleriştii tîrau după ei sub pămînt cabluri electrice, înfigeau în întunericul sinistru fasciile de raze ale puternicelor reflectoare, grăbindu-se să sfîrşească odată pentru totdeauna cu bezna aceasta blestemată, aducătoare de moarte. Se vîrau cu încăpăţînare în fundul carierelor, ţipînd, urlînd cît îi ţinea gura şi trăgînd la întîmplare din arme automate, ca să-şi înăbuşe spaima şi să sugrume chinuitoarea tăcere din măruntaiele pămîntului.

Capitolul XIII

STRĂFUNDUL PĂMÎNTULUI ÎN FLĂCĂRI

Dacă în timpul luptei care se dădea sub pămînt ai fi putut ridica acoperişul de optsprezece metri al carierelor şi ai fi putut privi prin straturile groase de ţărînă şi de calcar ceea ce se petrecea în galeriile acestei cetăţi de necucerit ai fi avut înainte o priveliştе cu totul neobişnuită. Ai fi văzut cum, uneori, un grup mare de hitlerişti, înzestrat cu arme automate, nu putea pătrunde într-un coridor îngust pe care îl apăra un singur partizan înarmat numai cu un pistol şi cu grenade.

Ar fi putut vedea că pe ici pe colo duşmanii se aflau numai la doi-trei paşi unul de altul, în timp ce apărătorii fortăreţei subpămîntene stăteau liniştiţi după cotul unei galerii, lăsînd să treacă pe lîngă ei, la o depărtare de cîţiva centimetri, o ploaie de trasoare, care însemnau în întuneric o dîră colorată, subţire ca aţa.

Partizanii stăteau în picioare, crescuţi parcă din stîncă, fără să se pitească, fără să se culce la pămînt, ştiind prea bine că snopul colorat de gloanţe al duşmanului nu le va atinge nici un fir de păr, deoarece traiectoria lor era determinată de direcţia coridorului, plumbii nefiind în stare să cotească pe după colţ.

Observatorul care ar fi ridicat acoperişul cetăţii subpămîntene s-ar fi minunat de liniştea împietrită a stăpînilor subteranei, de bărbăţia lor, uneori batjocoritoare, şi de ura mută care îi făcea pe partizani să nu ştie ce-i primejdia. Ar fi înţeles arta şi chibzuinţa cu care luptau partizanii împotriva a sute de fascişti perfecţionaţi în aplicarea multilaterală a tehnicii militare.

Dar nimeni nu putea să ridice pietrele şi straturile de pămînt. De multe ceasuri în şir se dădea o luptă crîncenă sub grosimea scoarţei pămînteşti, în îngustele galerii sub-

terane, în întunericul de veac, în care se înfigeau stăruitor luminile proiectoarelor, întîlnind în calea lor numai pereți de piatră și năruituri.

Ca om de legătură, Volodea trebui să alerge în ziua aceea în cele mai diferite sectoare de luptă. Năruirile și exploziile rupeau pe ici pe colo firul telefonic dintre posturi. Atunci erau trimiși în aceste sectoare pionierii. Băieții, iuți de picior, cercetaseră de mult toate coridoarele și fiecare cot al galeriilor și cunoșteau carierele aproape tot așa de bine ca Jucenkov. Umblau de la orizont la orizont, ducînd ordine, primind rapoarte, cerînd ajutor postului sanitar și căutînd să-și bage nasul și acolo unde partizanii îi mîngîiau cu cîte o bleandă după ceafă.

Cînd Volodea veni, după dispoziția comandantului, cu o misiune de legătură în sectorul de sus, Lazarev, care se găsea acolo, îi dădu o sarcină care-l jigni puțin la început pe micul cercetaș.

— Ia vino încoace, Volodea — îl chemă încetișor comandantul. Pune mîna pe acest locuitor al nostru și du-l la naiba, cît mai departe de aici.

În galerie era întuneric beznă. De aceea, Volodea nu înțelese dintr-o dată ce anume îi preda comandantul. Simți numai niște labe care se vînzoleau. O limbă udă și caldă îl linse pe gît și auzi un scheunat duios.

— E Pirat, cîinele comisarului — îl lămuri Lazarev. A scăpat și umblă peste tot, își caută stăpînul... Stai la un loc, javră! Sst! Nu-nțelegi?

— Turbatul! rosti nenea Griținko, mitraliorul, care se nimerise pe alături. Ce cîine inconștient! Fără minte! Ssst! Ăsta o să ne dea de gol unde ne aflăm.

— Hai, fugi, Dubinin! comandă Lazarev. Ia cîinele și du-l undeva mai la adîncime.

Dar nu era de loc ușor să potolești bucuria cîinelui. Pirat se smulse din mîinile lui Volodea, începu să sară împrejurul lui și căuta să-l lingă pe față. Și în vremea asta scheuna sau lătra din răsputeri. Volodea trebui să cuprindă trupul cîinelui cu brațele, să-i strîngă botul la pieptul lui și să-l ducă în orizontul de jos. Amîndoi se socoteau foarte jigniți. Volodea, fiindcă în timpul luptei — cînd se găsea la un post înaintat — fusese pus să ducă nici mai mult, nici mai puțin decît un cîine; iar Pirat fierbea de revoltă că era dus așa, fără nici un fel de menajamente. Dar Volodea avu noroc; îl întîlni la o

răspîntie a galeriilor pe Tolea Kovaliov, care se ducea repede la statul-major.

— Stai, Tolik! îi ordonă Volodea. Ia-l în primire pe Pirat și du-l degrabă în orizontul de jos! Comandantul a dat ordin. Eu trebuie să mă întorc...

Potolindu-și cu greu răsuflarea după fuga trasă prin trecătorile povîrnite ale subteranei, Volodea se întoarse iarăși la Lazarev. Comandantul și unchiul Griținko ascultau niște sunete ciudate, care veneau de după zidul ce astupa aici intrarea în galeria de la suprafață.

— Ssst — șopti Lazarev chiar la urechea lui Volodea și îi arătă spre zid. Dă-te deoparte. N-auzi? Dărîmă zidul.

Zgomotul de cealaltă parte a zidului se înteți. Lazarev stinse felinarul, care și așa de abia licărea. În beznă se auzea numai cum se năruiau pietrele zidului. Deodată, chiar lîngă tavan, se strecură o dîră de lumină. Încă vreo cîteva pietre căzură din bolta galeriei. Lazarev și Griținko, nedumeriți, își dădură cu cotul. În deschizătură se ivi un felinar „Liliacul". Nemții nu umblau niciodată cu astfel de felinare. Partizanii ciuliră urechile, rămînînd încremeniți, fără să sufle ca să nu se dea de gol. Deodată auziră limpede de dincolo de zid vorbe nemțești. Apoi cineva rosti răspicat în rusește:

— Nu-i nimeni. Sigur...

Lazarev pipăi în întuneric umerii lui nenea Griținko și ai lui Volodea; și, împingîndu-i stăruitor, îi trecu după colț într-o galerie transversală. De acolo se putea observa perfect ceea ce se petrecea la zid. Flăcăruia felinarului care fusese băgat prin gaura din perete se vedea foarte bine. Lazarev ordonă în șoaptă să ochească toți în spărtură și, la primul semnal, să tragă. În întuneric, Volodea nu-și mai găsea locul de emoție, și unchiul Griținko îl astîmpără, dîndu-i una ușurel peste creștetul capului.

Lazarev strigă deodată din răsputeri:

— Care-i acolo?

De după zid nu răspunse nimeni. Felinarul tremură în gaura peretelui, dar rămase mai departe acolo. Cu un ton amenințător, Lazarev strigă încă și mai tare:

— Care-i acolo? Răspunde!

De după perete, un glas care tremura răspunse șovăielnic:

— Eu sînt, Mironov.

— Ce cauți aici?

— Eu, mă-nțelegi, am venit... am nevoie de niște pietre, ca să-mi fac oleacă de șură... Și au început din toate părțile împușcăturile. Acuma mi-i frică să ies înapoi deasupra. Lăsați-mă să intru... Vă rog, dragi cetățeni!

— Ai și găsit timp potrivit pentru cărat piatră! zise Lazarev. Cui ai de gînd să-i ridici palate?

Mironov tăcu. Lazarev îl întrebă:

— Ascultă... Nu ești Mironov Sidor?

— Ba da — răspunse Mironov, mai dezghețat. Dar care-i acolo?

— Va să zică tu te plimbi pe la noi cu tocuri la modă și-i conduci pe musafiri? îl întrebă amenințător Lazarev, amintindu-și deodată prea bine de elegantul Mironov, unul dintre locuitorii tîrgușorului, care slujise pe vremuri în Kerci ca băiat de prăvălie la milionarul Mesacsudi. Era un tînăr pirpiriu, șters, care, ca să pară mai înalt, purta totdeauna ghete de comandă făcute după un model anumit: cu tocuri neobișnuit de înalte. Uite ale cui urme erau întipărite pe nisip în galeriile orizontului de sus! Ești singur? îl întrebă Lazarev.

— Singur, singur, singur-singurel! M-am rătăcit, mă-nțelegi... — behăi un glas nesigur, dincolo de perete.

— Aha! Și zici că ești singur? Nu mai e nimeni cu tine?

Înspăimîntat de tonul lui Lazarev, Mironov răspunse cu voce plîngătoare:

— Firește că nu-i nimeni! Ți-am spus o dată, sînt singur. Vă rog, cetățeni, să nu trageți în mine. Sînt singur...

— Va să zică ești singur, trădătorule! N-avem mulți trădători. Cîți fasciști ai condus, cîine răpănos? îl întrebă aspru și stăruitor Lazarev.

— Eu?! Pe nimeni, pe nimeni... Vai, nu trage!

— De ce să trag... Numai pentru tine n-o să stricăm un foc — rosti Lazarev cu o liniște rece, ascuțită ca un pumnal.

Și, sărind pe neașteptate de după colțul coridorului în gura puțului, Lazarev se ivi sub gaura deschisă în perete. Volodea îl auzi mormăind din nou: „De ce să trag... O să crăpi și așa cu toată șleahta ta". Înălțîndu-se cît era de lung, comandantul aruncă o grenadă prin spărtura zidului. Iar el se repezi într-o parte și se culcă la pămînt. Felinarul lui Mironov pieri din gaură. Răsună o

explozie. Prin deschizătura din perete năvăli pulbere de calcar, care plutea ca niște rotocoale tulburi în slaba lumină prelinsă prin spărtură. De cealaltă parte a zidului se auziră strigăte și tropăituri. Unchiul Griținko și Volodea traseră de cîteva ori înspre năruitură. Se auzea cum fugeau fasciștii spre ieșire. Dar deodată răsună acolo, dincolo de perete, o detunătură atît de strașnică, încît toate exploziile din ziua aceea păreau niște fleacuri în comparație cu aceasta. Suflul răbufni pînă în coridorul unde se afla Volodea și îl zgudui cu putere.

— Asta-i bună! Aicea-i mîna lui Vladimir Andreevici — zise unchiul Griținko.

— Da, îi recunosc „glasul" — adeveri Lazarev.

Unchiul Griținko nu greșea. Jucenkov, pe care detașamentul îl numea „pirotehnicianul" din pricina „focurilor bengale" pe care le lansa în întîmpinarea dușmanului, pregătise fasciștilor o capcană la ieșirea din puț. Așezase mine în toate coridoarele principale. Camufla mina cu mult meșteșug, iar undeva, într-o parte, după o cotitură, scotea de sub piatră capătul dezvelit al firului care ducea la amorsă. Era destul să unești acest fir cu o lanternă de buzunar, să faci contactul, și la ieșire sărea în aer blocul de piatră, năruind totul din jur. Aflîndu-se într-o galerie laterală și urmărind de acolo mișcările nemților pe care trădătorul Mironov îi adusese în sectorul „Peredovoi", Jucenkov se pregăti să producă explozia minei și aștepta numai prilejul nimerit pentru a lansa „focul bengal".

Explozia fu atît de cumplită, încît chiar Jucenkov, care se găsea într-o galerie laterală, la vreo patruzeci de metri de zidul spart, a fost aruncat într-o parte. Un nor de colb albicios învălui toată galeria. Iar cînd Jucenkov se apropie de Lazarev și își aprinse felinarul, semăna cu un morar. Lazarev, Volodea și unchiul Griținko tușeau spasmodic; înghițiseră în întuneric praf de calcar.

Prin niște coridoare laterale, ocolind zidul de apărare, Jucenkov duse pe comandant și pe Volodea la locul exploziei. Praful și fumul se risipiseră încet-încet. Cînd se uită, Volodea rămase înmărmurit: înaintea lui zăceau pretutindeni morți, sub sfărîmături de piatră, acoperiți cu un strat gros de praf alb. Erau foarte mulți. Nici unul dintre cei ce pătrunseseră în puț pe urma lui Mironov nu apucase să ajungă pînă la ieșire. Luminînd un colț al

puțului năruit, Volodea se cutremură de scîrbă : de sub bolovanii de calcar prăbușiți ieșea un picior într-o gheată strîmtă, cu un toc neobișnuit de înalt.

— Bună lovitură — zise Lazarev. Aici nu cred să se mai bage astăzi cineva ; s-a năruit totul. Nu te-ai zgîrcit la material, Vladimir Andreevici !

— Unui prieten drag îi dai și sufletul ! răspunse Jucenkov, scuipînd praful care-i umplea gura. Păcat numai că am sfărîmat de pomană bunătate de piatră. Erau aici zăcăminte bogate. Aveam de gînd să le păstrez pentru Palatul Culturii. Calcar de mîna întîi ! Ce culoare, ce structură ! Ridică o așchie de piatră și o zgîrie cu unghia. O frumusețe de piatră ! Și s-a prăpădit pentru niște nemernici...

Lazarev ordonă lui Volodea să se ducă la statul-major, să raporteze totul lui Petropavlovski și să aștepte dispozițiile.

Cînd Volodea intră în goană la statul-major, Petropavlovski ținea la ureche receptorul unui telefon și primea un raport, iar în cealaltă mînă avea un al doilea receptor.

— Vezi, Dubinin, ce spune ! și îi dădu lui Volodea receptorul încălzit de mîna sa.

Volodea lipi receptorul de ureche și auzi un glas îndepărtat, stins :

— Statul-major ? Acolo e statul-major ? Cine ? Dubinin ? Vovka ? Ascultă, Vovka, aici e Krupenea din sectorul „Volga". Ascultă, spune comandantului că nemții au aruncat în puț butoaie cu benzină și după aceea trei mine. A fost o explozie, înțelegi... Benzina a aprins căptușeala de lemn a tunelului. A izbucnit un pojar. Acolo-i depozitul nostru, iar alături, bucătăria. Raportează imediat.

Volodea raportă repede totul lui Petropavlovski, care continua să dea dispoziții altui sector. Auzind de incendiu, Petropavlovski strigă în receptorul lui : „Un moment !" și, după ce-l lăsă la o parte, se adresă în grabă lui Volodea :

— Spune-i că vom lua imediat măsuri. Trimitem acum ajutoare. Transmite asta și dă fuga după Manto. Să alerge acolo cu toți oamenii lui.

Volodea transmise lui Krupenea ceea ce-i spusese Petropavlovski. Auzi la telefon :

— Ce măsuri ?! Apă nu-i. Iar noi sîntem doi de gardă. Dacă părăsim intrarea, năvălesc fasciștii. Și-au și băgat nasul aici, dar i-am gonit. Dacă ne retragem, se vor strecura din nou. Ce, ce ? Spui c-o să vie ajutoare ? Hai mai repede ! Pe cine ? Pe bucătar ? Pe Iașa Manto ? Ce naiba să facă aici bucătarul ? Bine, bine, fie și bucătarul, numai să vină mai repede... Altfel ardem aici ca șoarecii...

Peste cîteva minute, Manto, Volodea, Vanea Griținko și tușa Kilia intrară în galeria plină de fum, care se afla aproape de depozitul de alimente. Sosi într-o goană și comisarul, care avea uimitoarea însușire de a se ivi la timp, parcă datorită unei inspirații, tocmai în sectoarele cele mai primejduite, unde se simțea nevoie de un ajutor grabnic și hotărîtor. Fumul învăluise depozitul. Lumina felinarelor se zărea ca prin ceață. Înaintea lor ardeau căpriorii de lemn ai galeriei, stîlpii și scîndurile de susținere. Un fum înecăcios se răspîndea în galerie : n-avea pe unde să iasă. Peretele dintre galerie și puțul de ventilație prin care hitleriștii aruncaseră minele se dărîmase, iar puțul se umpluse pînă sus de pietre năruite. Comisarul ordonă ca partizanii să-și pună măștile împotriva gazelor.

Volodea și uitase că purta la șold geanta salvatoare. Simțea o usturime și înțepături în ochi. Lacrimile îi curgeau șiroaie. Îl zgîria în gît. În nări îl înghimpau parcă niște ace.

— Pleacă de aici ! Fugi, salvează-te ! răcni înăbușit comisarul, adresîndu-se lui Volodea prin guma măștii care vibra — ba se umfla, ba revenea la loc sub răsuflarea lui adîncă. Pleacă ! tună comisarul.

Dar Volodea se ținea scai de dînsul prin semiîntunericul plin de rotocoale de fum.

* * *

Comisarul pășii înainte, căutînd să răzbată cu lumina felinarului său prin stratul gros de fum. Kotlo parcă plutea pe niște valuri lipicioase, galbene-liliachii. Fumul se

lăsa în jos și apleca focul spre pămînt, iar micile limbi de flăcări, trosnind, lunecau încet pe scînduri, spre depozit. Fumul împiedica flăcările să se întindă repede. Totuși focul se furișa spre depozitul de alimente, tîrîndu-se încet, dar lacom, cu o sinistră îndîrjire. Aici se aflau o mulțime de materiale inflamabile : lădițe, talaș, scînduri... Ar fi fost de ajuns ca focul să mai înainteze trei metri, pentru ca un incendiu nimicitor să izbucnească sub pămînt, un incendiu pustiitor, imposibil de stins cu toate forțele din lume.

Dar oamenii care veneau în fugă la foc n-aveau nici o picătură de apă, ca să se lupte cu incendiul.

Doar nu erau să care cu ligheanele și cu paharele rămășița de apă din rezervorul ascuns de Manto la loc sigur !

Atunci comisarul, cel dintîi, începu să tropăie deasupra flăcărilor, să înăbușe limbile de foc cu căciula, pe care o ținea în mînă, după ce își pusese masca. Manto, Volodea, Vanea Griținko și femeile care veniseră în goană de la bucătărie, fără să simtă arsurile, plesneau flăcările aproape cu palmele goale și aruncau asupra lor pumni de praf de calcar. Un partizan aduse lopeți. Oamenii le înșfăcară într-o clipă. Acuma munca avea mai mult spor. Luau cu lopețile pulberea deasă, care acoperea cu un strat gros pardoseala de piatră, o aruncau asupra focului și înăbușeau flăcările. Haina lui Iașa Manto se aprinse de două ori, dar el se vîra mai departe acolo unde incendiul era mai mare...

Undeva, aproape, răsunau împușcături, răbufneau explozii. Deasupra vuia zgomotul luptei. Prăpădul putea să năvălească și de la suprafață, fără să știi de unde. Iar aici, dedesubt, oamenii, cufundați într-un fum gros, se luptau cu focul, care amenința cetatea subpămînteană.

Volodea se înăbușea cu masca : pesemne și-o pusese prost. O smulse și începu să plesnească cu ea flăcările. Auzea cum îi pîrîia pe cap părul pîrlit de foc. Ochii abia îi mijeau. Își strîngea cu putere pleoapele învăpăiate și se lupta, se lupta într-una cu flăcările, călcîndu-le în picioare... Deodată simți că i se taie răsuflarea. Ceva îi astupă gura. În aceeași clipă, parcă o piatră mare îl lovi în creștetul capului. Se prăbuși cu fața în jos, drept asupra

focului. Dar comisarul apucă să-l prindă iute în brațele sale vînjoase și-l scoase din foc pe băiatul căzut în nesimțire.

* * *

La postul sanitar, Volodea își veni în fire destul de repede. I se păru la început că avea cîte o piatră grea la mîini și la picioare și că de aceea nu se putea mișca. Iar cel mai greu pietroi îl apăsa pe piept și nu-l lăsa să răsufle. Dar Volodea își încordă toate puterile, respiră adînc și simți că piatra se răstoarnă de pe dînsul. Se întoarse pe o coastă, clipind fără vlagă din ochi. O privea țintă pe agenta sanitară Marina, care îi freca tîmplele.

— Șezi, șezi binișor ! Te-ai asfixiat — zise ea. Ce-ai căutat să te bagi în mijlocul vîlvătăii ?

— Dar comisarul ce face ?

— Comisarul se luptă undeva deasupra. Stai liniștit : focul a fost stins. Acum se ridică un zid nou la depozit. Ce zici, eroule — adăugă sanitara — nu-i așa că te-ai speriat ? Spune drept ! A fost într-adevăr un moment cam greu. Cît pe ce să ne prăpădim cu toții...

Lui Volodea îi vîjîia capul. Simțea din cînd în cînd în tot trupul zvîcnituri înfundate, dureroase. Deodată nu-și mai putu mișca mîinile și picioarele, care începură să-i tremure. După aceea, parcă toți mușchii i se muiară. Nu putea să facă nici o mișcare ; mîinile și picioarele îi erau parcă de lemn.

Nenea Manto veni la postul sanitar. Șorțul îi era ars. La brîu, lîngă mînerul cuțitului de bucătărie, atîrna masca botită : botul ei gros de cauciuc se bălăbănea în timpul mersului. Zîmbetul, care nu-i pierea niciodată, flutura pe fața-i nădușită, afumată... Îi întinse lui Volodea o gogoașă :

— Ei, băiețandre, te-ai purtat ca un erou ! Primește asta din partea bucătăriei.

Dar Volodea nici nu văzu gogoașa, atît de amețit era.

— N-aș putea să beau puțină apă, nene Iașa ?

— Drăguțule, apșoară nu-ți mai pot da. Tu ți-ai băut porția dublă încă de azi-dimineață ! Dar na, flăcăiașule, ia de-aici, ține plosca mea. Mie tot nu mi-e sete.

Manto se așeză repede pe marginea patului, îi ridică băiatului capul și, aproape cu sila, îi puse buza ploscăi la gură. Volodea sorbi lacom cîteva înghițituri bune, apoi îndepărtă mîna lui Manto. Se simțea mai înviorat. Își lăsă picioarele jos, gata să pornească spre statul-major, dar capul începu din nou să i se învîrtească și trebui să se întindă înapoi pe pat.

Nu știu cîte ceasuri zăcu Dubinin așa, în nesimțire, neauzind nimic ; dar cînd se trezi, deasupra tot mai răbufneau explozii, însă ceva mai rar. Răsunau împușcături. Volodea se sculă în picioare, ținîndu-se de perete.

La postul sanitar nu era nimeni. Apoi se auziră tot mai aproape glasuri și pași repezi. Perdeaua care închidea intrarea postului sanitar se mișcă. Nina Kovaliova se ivi din coridor, dînd-o la o parte. Volodea văzu pe Vajenin, Liubkin și Șulghin, purtîndu-l pe locotenentul Sergheev, tot însîngerat. Umărul și gîtul îi erau scăldate în sînge. Pe piept, tunica îi era sfîșiată în bucăți ; parcă cineva smulsese fîșii-fîșii din ea, cu niște clești mici. Nadia Șulghina susținea în palme capul căzut pe spate al lui Sergheev. După dînsul, partizanii mai aduseră pe cineva, înfășurat din cap pînă-n picioare cu o foaie de cort îmbibată de sînge.

Îl întinseră pe locotenent în pat. „Doctorița" Marina rugă pe toți să iasă din încăpere. Volodea trecu și el dincolo de perdeaua atîrnată la intrare și află amănunte despre nenorocirea care se abătuse asupra sectorului „Kiev".

Acolo avusese loc o încăierare decisivă între partizani și hitleriști. În acest sector, nemții căutară să pătrundă în carieră prin trei puțuri paralele, pe care le curățiseră prin explozii. Fasciștii înaintau inundînd calea pe sub pămînt cu lumina orbitoare a unor proiectoare puternice. Năvălitorii aruncaseră aici principalele lor forțe. Iar grupul lui Sergheev, care trebuia să le țină piept, era alcătuit în total din nouă oameni — și asta numai după ce comandantul îi trimisese în ajutor pe Moskalenko, Derunov și Pekerman. Ce-i drept însă, erau oameni călîți, încercați, tot unul și unul : Vajenin, Șustov, Iurov, Emelin, Liubimov...

Fasciștii acționau cu cea mai mare prevedere. Lăsau în drumul lor santinele la fiecare coridor lateral.

Grupul lui Sergheev, tot retrăgîndu-se, ajunsese la o răspîntie a galeriilor, aproape de coridorul înclinat, care ducea la orizontul de jos, drept în inima cetății subterane. Aici organizaseră apărarea.

Dușmanul nu trebuia lăsat să treacă mai departe.

Lupta se dădea deasupra statului-major, care se afla la orizontul al doilea. Petropavlovski asculta neliniștit, de la postul lui, ceea ce se petrecea deasupra capului său.

Iar evenimentele care se desfășurau acolo nu erau prielnice partizanilor. Derunov, care stătea la pîndă, întrînd o clipă în lumina proiectorului, fusese grav rănit. Bătrînul și încercatul partizan Pantelei Moskalenko îi luă locul, pitindu-se într-un coridor lateral. El aștepta ca soldații care purtau proiectorul să treacă prin coridorul principal. Se pregătea să arunce grenada, ca să nimerească însuși izvorul luminii, care ușura foarte mult situația dușmanului. Dar viteazul partizan nu băgă de seamă cum îl încercuiesc nemții, căzîndu-i în spate. Se trezi strîns din două părți, într-o galerie transversală care unea două căi principale. Cînd văzu îndărăt luminile celui de-al doilea proiector lunecînd pe galeria cea mare, Moskalenko (el mai luptase în aceste cariere și în 1919) își dădu seama în ce primejdie se află. N-avea nici o putință să se ascundă. Întunericul salvator dispăruse. Moskalenko hotărî atunci să facă o breșă în rîndurile hitleriștilor și, chiar dacă se va prăpădi, cel puțin să piară cu un alai de care să-și aducă aminte fasciștii multă vreme...

Galeria dindărătul lui se umplea încet-încet de lumină. Moskalenko stătea lipit de perete. Era încă în umbră. Îi rămăsese o singură grenadă. Avea de gînd să arunce în aer cu ea proiectorul, împreună cu soldații care-l duceau și, folosindu-se de întuneric, să pătrundă în alte coridoare. Dar lucrurile nu se petrecură după planul lui Moskalenko.

Fie că mîna bătrînului partizan îi tremură, fie că, pur și simplu, n-avu noroc, dar grenada zvîrlită de dînsul se lovi de casca unui soldat german, ricoșă în perete și explodă în galeria laterală. Moskalenko văzu cum explozia culcă la pămînt și învălui în praf des trei nemți care stăteau în gura coridorului transversal și cum se ridică o coloană tulbure de pulbere de calcar, sclipind mărunt în lumina proiectorului. Nu-și dădu seama însă că o schijă de grenadă îl rănise și pe el însuși. Vru să treacă dintr-un salt prin galeria luminată, în coridorul opus al subteranei.

„Vai, de-aș mai fi avut o grenadă !“, murmură pentru sine Moskalenko și se năpusti asupra hitleriștilor care mergeau după proiector. Dar cum ieși partizanul de după colț și intră în galerie, armele automate ale inamicului prinseră să răpăie. Moskalenko se lipi fulgerător de un perete, se puse într-un genunchi și, apucînd revolverul, începu să tragă glonț după glonț în proiectorul hitleriștilor care lumina puternic. Vedea cum alergau fasciștii de colo pînă colo, înghesuindu-se în perete. Cînd isprăvi toate cartușele, Moskalenko aruncă pistolul nefolositor. Apucă în mînă ultima armă care îi rămăsese — pumnalul ; și, aplecîndu-se mult de tot, porni în goană prin galerie.

Un glonț lovi însă peretele lîngă obrazul lui. Așchii de calcar îi împroșcară fața și aproape îl orbiră. Acoperit de un praf alb, fără să ia în seamă sîngele care îi curgea din rană, Moskalenko își frecă ochii împăienjeniți. Deodată zări înaintea lui un fascist zdravăn. Dintr-o izbitură împlîntă pumnalul într-însul. Dar în același moment, o lovitură cumplită, primită la ceafă cu un pat ferecat de armă, îl făcu să-și piardă cunoștința. Cu strigăte de triumf, hitleriștii se năpustiră asupra bătrînului partizan și, aproape sfîșiindu-l, se încleștară de dînsul, îl apucară de mîini și de picioare, răsucindu-i-le, și îl tîrîră spre ieșire la suprafață. În sfîrșit, hitleriștii se convinseseră că nu se luptau cu vedenii, ci cu oameni vii.

Apărătorii sectorului „Kiev“ avură mult de furcă. Hitleriștii izbutiră să se apropie de zidul care închidea calea spre coridoarele interioare ale cetății subterane. Dar partizanii nu apucaseră să ridice baricada aceasta pînă sus. Prin spațiul gol de deasupra, hitleriștii căutau să lovească partizanii care menținеau după zid linia de apărare. Dar cum se apropiau nemții, grenadele partizanilor, aruncate de-o mînă sigură, zburau îndată din întuneric peste baricadă, în întîmpinarea fasciștilor. Armele automate nemțești erau neputincioase față de zidul gros, clădit din lespezi mari de calcar.

La un moment dat, Sergheev hotărî să lase dușmanul mai aproape, iar după aceea, strecurîndu-se chiar pînă la zid, să arunce grenada peste marginea de sus a baricadei, ca să meargă la sigur. Se pregăti să zvîrle grenada și se urcă pe o piatră ca să ajungă la partea de sus a baricadei. Atunci se petrecu o nenorocire neașteptată : piatra sfărîmicioasă se nărui. Sergheev căzu cu fața în jos înainte de a apuca să arunce grenada. Ea explodă în mîna locotenentului, rănindu-i tot pieptul și umărul. O schijă îl lovi puternic pe Șustov în cap. El rămase mort pe loc, Iurov și Emelin fură ușor răniți. Praf usturător de calcar intră în ochii lui Liubkin și Pekerman. Numai Vajenin apucă să se arunce la pămînt și scăpă neatins. Nemții înțeleseră după zgomot că explozia se produsese din întîmplare în tabăra partizanilor. Folosindu-se de împrejurarea aceasta, fasciștii se cățărară pe baricadă, dar arma automată a lui Vajenin îi dădu jos de pe perete. În clipele acestea înfiorătoare, Vajenin apără singur sectorul cel mai important și mai vulnerabil al cetății subterane. Vajenin trăgea salvă după salvă în deschizătura dintre tavan și marginea de sus a peretelui. Între timp, alergînd dintr-un loc în altul, el tot arunca grenade cu mîna liberă peste zid, lăsînd astfel să se înțeleagă că detașamentul este alcătuit cel puțin din cinci oameni.

Hitleriștii nu riscară să intre în breșă.

Pekerman, care îi dusese pe răniți în etajul de jos, izbuti să comunice în același timp care era situația în sectorul „Kiev“. Peste cîteva minute, instructorul politic Kornilov alergă în ajutorul singurului apărător al baricadei. Kornilov se strecură pînă la Vajenin în întuneric și îl găsi după fulgerările împușcăturilor. Instructorul politic auzea cum gloanțele inamicului ciocăneau în peretele de piatră, deasupra capului său, stîrnind praf de calcar.

— Trecem prin foc și sabie, Vajenin, nu-i așa ? șopti Kornilov.

— Ba mai mult prin pulbere, tovarășe instructor politic. Pînă acum am luptat așa și așa ; dar acum că ne-au sosit întăriri o să le-arătăm noi !

De pe perete curgeau mai departe sfărîmături de calcar lovite de gloanțe.

— Tovarășe instructor politic, vezi să nu-ți ridici prea sus capul. Acesta e nivelul vieții. Ai grijă ! Mai jos, ei nu pot ajunge.

— Bun, atunci hai să creăm și un nivel al morții pentru frîți — răspunse Kornilov, dîndu-și seama că hitleriștii tot nu pot schimba unghiul traiectoriei, deoarece trag pe deasupra peretelui și nu riscă să se apropie de zid.

Uitîndu-se mai atent, Kornilov băgă de seamă că o lumină slabă pătrunde în galerie și-ți dă putința să întrezărești cîte ceva — lumină venită pesemne de la un proiector. Apucă să observe, de pildă, că o mînă cu o grenadă se ridică deasupra marginii de sus a peretelui. Se aplecă la pămînt, după un mic parapet de piatră care mai rămăsese acolo unde stăteau amîndoi, și numaidecît se auzi o explozie. Pe deasupra capului le șuierară schije. Kornilov se pregăti să arunce și el, drept răspuns, o grenadă, dar se răzgîndi!

— Stai! șopti el către Vajenin. O să le joc îndată o festă.

Și iată ce festă le jucă: așteptă momentul cînd soldatul ridică iarăși mîna cu grenada ca s-o arunce peste perete, și atunci apăsă pe trăgaciul armei automate. Grenada germană explodă trosnind dincolo de perete, unde răsunară țipete, blesteme și gemete. De două ori își repetă Kornilov scamatoria, pînă ce fasciștii își dădură seama ce se petrece cu grenadele lor.

— Strașnic mai ții-te, tovarășe instructor politic! exclamă entuziasmat Vajenin.

— Cam așa, sînt stăpîn pe ochi și pe mînă — încuviință cu modestie Kornilov.

În curînd, Vajenin și Kornilov primiră întăriri. În fruntea celor veniți se afla neobositul comisar Kotlo, care căpătă în ziua aceea porecla de „nesecata rezervă a comandamentului".

Comisarul ascultă scurta comunicare despre faptele petrecute în acest sector; se îndureră de soarta lui Șustov, Moskalenko și a lui Sergheev; tăcu o clipă, apoi făcu bilanțul:

— Ce să facem, prieteni! Fără pierderi nu-i chip. În general, lucrurile nu stau rău. Am trecut prin toate sectoarele: pretutindeni au fost alungați nemții. Numai aici sîntem încă împotmoliți. Sper că situația asta nici la voi n-o să dureze mult. Comisarul tăcu puțin, apoi oftă: Oare l-au luat pe Moskalenko? Eh, ce rău îmi pare! Păcat de bătrîn...

Nimeni nu știa de cînd durează lupta. În toiul luptei oamenii nu simțeau nici foamea, nici oboseala. Sub pămînt era greu să-ți dai seama cît e ceasul. Aici, oamenii erau deprinși cu o înceată și nesimțită scurgere a timpului. Ce importanță avea faptul că la suprafața carierelor,

cît timp ținuse lupta, trecuse o zi, se scursese o lungă noapte de toamnă și începuse altă zi! Nimeni nu se gîndea la ore.

După stingerea incendiului de sub pămînt, Volodea, însănătoșindu-se, căpătă o altă sarcină, împreună cu ceilalți pionieri: trebuiau să ducă hrană la sectoarele de luptă, să aprovizioneze pe partizani cu cartușe și să schimbe discurile mitralierelor. În atelierul de armurărie, femeile ungeau sau curățau de nisip și de praf armele, mitralierele... Băieții duceau partizanilor armamentul și primeau de la ei armele murdare, care trebuiau curățate. Acum, băieții aveau conștiința că îndeplinesc o adevărată misiune de luptă. Își făceau apariția chiar pe linia de foc, de unde însă partizanii, îngrijorați, îi goneau în spatele frontului. Aduceau cartușe și dădeau apă de băut partizanilor istoviți, care se năpusteau asupra ploștilor, cu buzele uscate, acoperite de praf. Ei îi băteau pe băieți cu recunoștință pe spate și luau iarăși în mînă armele fierbinți.

Volodea nimeri, în sfîrșit, și în sectorul „Kiev", unde dădu peste mentorul său, Kornilov. În timpul acesta, Lazarev, împreună cu un grup de asalt, se îndrepta prin niște galerii laterale, ca să cadă în spatele nemților care pătrunseseră aici, în adîncul subteranei. Hitleriștii aduseseră cu ei proiectoare puternice. Dar pe neașteptate, din întunecatele coridoare laterale, începură să plouă grenade asupra lor. Liubkin răpuse doi soldați care duceau un proiector. El sări din adăpostul lui, înfierbîntat de luptă, și cu amîndouă mîinile înșfăcă proiectorul căzut jos. Proiectorul se stinse, dar Liubkin îl tîra mai departe după colț. Soldații nemți care mergeau după proiector se încleștară cu mîinile de cablul gros de cauciuc și începură să-l tragă spre dînșii. Pînă la urmă, atins de explozia unei grenade, cablul se rupse. Iar peste cîteva minute, Liubkin dădu buzna, triumfător, acolo unde Kotlo, Kornilov și Vajenin apărau poziția.

— Ei! Ia uitați-vă ce trofeu am luat! De acum înainte vom avea și noi lumină.

— Deșteptule — i se adresă cu blîndețe Kotlo — dar unde ai să-ți bagi ștecherul cablului? În nări? De unde iei curent?

În toiul luptei, Liubkin uitase că are nevoie de electricitate. El aruncă jos, cu amărăciune, proiectorul luat ca trofeu și, mînios, dădu cu piciorul în cutia grea de tablă, cu capacul de oglindă, care nu era de nici un folos.

— Și eu m-am cărat cu el pînă aici... Ptiu!

Zgomotul luptei se potoli, în sfîrșit, și în sectorul „Kiev". Din toate sectoarele venea vestea că hitleriștii părăsesc galeriile, renunțînd la încercarea de a pătrunde în cetatea subterană. Apoi se primi comunicarea că nemții încep să care betoniere și butoaie cu ciment la multe puțuri sau galerii. Convingîndu-se că partizanii nu pot fi răpuși prin asalt, comandamentul german hotărîse, pesemne, să-i zidească în carierele de piatră.

Ultimele împușcături răsunară la intrarea principală, unde detașamentul de hitleriști care se retrăgea la suprafață nimeri sub focul încrucișat al partizanilor puși la pîndă.

Se mai auzi undeva un bubuit: un bloc de piatră se năruise într-un puț.

Și liniștea se așternu sub pămînt. Numai la postul sanitar se auzea cum gemea greu Sergheev, sfîșiat de grenadă.

De abia acum simțiră toți o oboseală și o sete fără margini. Lazarev ordonă să se dea tuturor cîte o jumătate pahar de apă peste rația reglementară.

Comandanții se adunară la statul-major. Comisarul ajunse cu greu la taburet, se lăsă pe el ca un buștean și își aplecă fruntea deasupra mesei. Auzi însă în timpul acesta glasul lui Lazarev:

— Comisare, știi cîți fasciști au fost răpuși în orizontul de sus, după socoteala noastră?

— Cîți? Kotlo își ridică brusc capul.

— Peste optzeci. Iar în „gospodăria mecanizată a lui Liubkin" s-au prăpădit patru musafiri.

— Dar noi ce pierderi avem?

— Bătrînul Șustov Ivan Gavrilovici. Și el... care ne învăța să trăim mult... Apoi Moskalenko a fost prins de nemți. Vanea Sergheev se simte rău de tot. Și mai sînt încă doi greu răniți și cinci mai ușor.

— Eh, ce oameni de ispravă am pierdut! Îmi pare rău de Șustov. Și după Moskalenko mă doare sufletul — rosti Kotlo. Ce bătrîn dîrz! Au să-l omoare nemții în torturi. Comisarul își șterse cu palmele ochii obosiți, învăpăiați... Da, a fost o zi grea, comandante! Și pe lîngă toate astea, hop și incendiul... Dar pionierii, pot să-ți spun, au fost la înălțime. N-a suferit nimic nici un copil?

— Nu — răspunse Lazarev. Uite, poți să te convingi.

Volodea Dubinin intră tocmai atunci la statul-major.

— Îmi dați voie?

— Ei, ce faci, ești teafăr, afumatule? îl întrebă Kotlo.

— Teafăr, tovarășe comisar. Numai m-am asfixiat un pic, dar a trecut. Mai aveți nevoie de mine?

— Nu, poți pleca. Du-te la culcare — zise Kotlo și, după ce ieși Volodea, se întoarse năvalnic spre Lazarev cu tot trupul lui voluminos: Ce băieți se ridică, Lazarev! Ce popor avem!

— Avem niște oameni minunați, comisare! rosti Lazarev.

— Cum n-au fost vreodată nici pe pămînt, nici sub pămînt!

Comisarul se lăsă pe spate și, întinzîndu-și mîinile obosite, arse, își puse încet pe masă pumnii săi strînși cu putere, ca și cum și-ar fi pecetluit spusele cu niște peceți grele, rotunde.

Capitolul XIV

„OCHII ŞI URECHILE"

Pin !... tam !... pin !... pom !... ten !...

Un zvon straniu, pe care nu-l mai auzise în carierele de piatră, îl trezi pe Volodea în întunericul obişnuit. În timpul celor cinci săptămîni petrecute sub pămînt, Dubinin se deprinsese să deslușească orice sunet care s-ar fi produs în coridoarele subterane ale carierelor. Sunetele se împărțeau în bune şi rele. Ele veneau din fundul beznei de nepătruns. Ochii erau aici neputincioşi, dar urechea prindea tot ceea ce avea nevoie să afle partizanul. Volodea putea să recunoască fără greş nu numai după glas, dar şi după umblet pe oricare dintre comandanții săi. Iată-l păşind hotărît în întunecimea adîncă — ca să nu consume degeaba carbidul din felinar — pe Vladimir Andreevici Jucenkov, care cotea într-o galerie laterală. Vechi miner, el se simțea şi sub pămînt ca şi pe pămînt. Volodea îl recunoscu după lipăit. Jucenkov, mergînd, plesnea cu palma pereții de piatră ; cunoştea foarte bine fiecare ieşitură, fiecare colț de stîncă. Călcînd încet şi greoi, comisarul Ivan Zaharovici Kotlo înainta spre peştera subterană în care se găsea statul-major al detaşamentului. Uite pasul instructorului politic Gheorghi Ivanovici Kornilov — sigur, ferm, milităresc, şi în acelaşi timp nemaipomenit de uşor. Dintr-o mie de paşi, Volodea ar fi putut distinge umbletul dascălului său, de care se legase din tot sufletul.

După aceea, Volodea auzi cum treceau spre statul-major încă vreo cîțiva partizani. Dubinin recunoştea în întuneric pe fiecare dintre ei.

Pesemne comandantul detaşamentului, Simion Mihailovici Lazarev, convocase la statul-major conducerea detaşamentului.

Împuşcături înfundate răsunau undeva, dedesubt, în orizontul al treilea. Mai întîi, zgomotul ajunse iute pînă la Volodea prin stratul gros de calcar ; apoi, ecoul îl repetă de cîteva ori, rătăcind şi pierind prin coridoarele subteranei. Acolo, în adîncul carierelor, partizanii făceau exerciții de tragere la poligonul de tir al subteranei. Aceste sunete erau familiare, liniştitoare, bune... Urechea se deprinsese cu ele, conştiința le înregistra automat, aşa că nu-l îngrijorau de loc.

Dar Volodea cunoştea şi alte sunete. Acestea umpleau într-o clipă întunecimea înăbuşitoare a carierelor cu o neliniște sfredelitoare. Volodea ținea foarte bine minte trosnetul armelor automate, detunăturile exploziilor repetate la nesfîrşit de ecoul subteran, duruitul surpărilor de teren ! Din pricina acestor vuiete, întunericul subteran, care-i împresura pe partizani, părea gata să se solidifice şi să se prefacă într-o lespede masivă, neagră, care din clipă în clipă amenința să strivească, să înăbuşe şi să turtească totul.

Acestea se petreceau acum două săptămîni, în timpul luptei neuitate, cînd nemții căutau să pătrundă în carierele de piatră. În aceste două săptămîni, pretutindeni în cariere — la statul-major, la cantină şi pe laviţele înguste, tăiate în piatra de calcar — înainte de a adormi, toți partizanii îl plîngeau pe Ivan Gavrilovici Şustov, îşi aminteau cu glas scăzut despre Pantelei Moskalenko şi se frămîntau alarmați de soarta lui.

Da, fusese o luptă cumplită ! Partizanii plătiseră scump izbînda. Se prăpădise neînfricatul Şustov. Iar locotenentul Vanea Sergheev, comsomolistul cel vesel, bine făcut şi cu părul blond, căzînd cu grenada în mînă, fusese sfîşiat de explozia grenadei. Zăcea în despărțitura destinată postului sanitar. Volodea îi auzea gemetele în întuneric, se furişa încetişor la patul lui slab luminat, îi privea îndelung în tăcere chipul tras, care din ce în ce era mai de nerecunoscut. Trăsăturile feței lui Vanea Sergheev parcă se topeau încet în întunericul adînc, apăsător...

Cetatea subterană rezista de mai bine de o lună. Nimeni nu ştia cît timp vor avea de suportat partizanii asediul acesta de neînchipuit. Situația lor devenea din zi în zi tot mai dezastruoasă. Ei erau zidiți cu totul în piatră — de fapt, îngropați de vii. Duşmanul minase

toate ieşirile din galerii şi din puţuri. Turnase beton sau cimentase toate gîrliciurile şi orice crăpătură suspectă, cît de mică. Prezenţa sub pămînt a partizanilor nevăzuţi îi neliniştea mult pe nemţi, îi punea pe jeratic. Fasciştii hotărîseră să înăbuşe sub piatră pe adevăraţii stăpîni ai pămîntului cotropit, care preferaseră să se vîre în fundul lui, decît să se predea.

Din ce în ce mai greu respirai acum sub pămînt, unde aproape nu intra aer proaspăt. Te chinuia setea arzătoare. Şi-apoi, cine mai putea şti ce avea de gînd să facă duşmanul, întărîtat de îndîrjirea partizanilor?

Ei trebuiau neapărat să afle ce se petrece la suprafaţă. Exista o ieşire mică, foarte departe, pe care, după toate semnele, nemţii n-o observaseră. Ştiind că fasciştii îi împuşcă pe loc, fără nici o avertizare, sau în cazul cel mai bun îi arestează pe toţi bărbaţii găsiţi în preajma carierelor, conducerea detaşamentului hotărî să încerce din nou a trimite în recunoaştere pe vreuna dintre fete. La început, unii fuseseră de părere că poate ar fi mai bine să trimită pe pionieri, care se dovediseră a fi minunaţi cercetaşi. Dar comisarul se opuse, socotind că nu au dreptul să mai ia o asemenea hotărîre decît doar în caz de absolută nevoie. Nina Kovaliova şi Nadia Şulghina, care se înfăţişară la statul-major, fiind chemate de comandant, primiră fără şovăire misiunea de a merge la suprafaţă. Cele două fete, care se împrieteniseră foarte mult sub pămînt, mai cu seamă de cînd lucrau amîndouă la postul sanitar, rugară să fie trimise împreună. Partizanii le pregătiră cum trebuie şi cercară să le dea drumul prin gîrliciul rămas încă liber. Dar cum se apropiară cercetaşele de suprafaţă, nemţii dădură alarma. Pesemne auziseră ceva printr-un aparat de recepţie. De abia apucară fetele să se ascundă între pietre şi să se strecoare dedesubt, cînd la suprafaţă explodară grenade şi arme automate începură să răpăie din ce în ce mai des. Probabil că fasciştii lăsaseră într-adins liber acest gîrlici, cu un anumit scop.

Fetele erau foarte necăjite că nu-şi putuseră îndeplini misiunea. Plînseră toată seara. Însuşi comisarul trecu pe la ele, ca să le liniştească.

* * *

...Pin !... tam !... pom !... ten !...

Un zvon neînţeles, ca un ciripit de păsări, neauzit încă niciodată sub pămînt, îl trezise din somn pe Volodea. El simţi deodată că setea crîncenă, care mult timp nu-l lăsase să doarmă, ajunsese acum şi mai chinuitoare. I se uscase limba în gură. Îl zgîria în gît. Funinginea îi scîrţîia între dinţi. Întorcîndu-se cu faţa la perete pe patul de piatră, Volodea începu să lingă lacom umezeala de pe peretele de calcar. Căpătase deprinderea aceasta în ultima săptămînă. Cînd uscăciunea chinuitoare din gură i se potoli puţin, Volodea ascultă din nou. Pin !... tam !... pom !... pin !... Oare ce-ar putea să fie? Volodea îl îmboldi uşor în coastă pe Vanea Griţenko, care dormea lîngă dînsul:

— Ei, Vanea!

— Ce vrei? Vanea se întoarse în pat şi strănută din pricina funinginii.

— Sst! Hai scoală odată şi ascultă!

Vanea se ridică în capul oaselor pe laviţă. Într-adevăr răsuna monoton, stăruitor şi regulat: tin !... pin !... ten !... în toate părţile subteranei — şi undeva, aici, aproape de tot, şi în depărtare, uneori sonor, alteori abia auzit... Băieţii nici nu suflau.

...Între timp, la statul-major al cetăţii subterane, instalat într-o galerie largă, anume săpată, comisarul Ivan Zaharovici Kotlo îşi isprăvi comunicarea.

— Să tragem acum concluzia, tovarăşi — rosti răspicat şi fără grabă comisarul, dînd cuvintelor sale calme un tîlc aparte, plin de greutate: Din informaţiile culese în urma recunoaşterilor făcute sub pămînt, rezultă că sîntem ziditi cu totul. Ni s-a tăiat legătura cu lumea dinafară. Iar noi avem nevoie de această legătură. Avem neapărată nevoie. Noi nu ne ascundem aici. Noi n-am intrat aici ca să lîncezim. Noi ne aflăm în locul acesta ca să luptăm. Iată lucrul de căpetenie. Afară de aceasta, Sergheev se va prăpădi aici. Are nevoie urgentă de operaţie. Altfel, băiatul nu scapă. Asta-i chestie de zile, nu mai mult. Poate va trebui să stabilim legătura cu detaşamentul de partizani din carierele de la Adji-Muşkai. Într-un cuvînt, trebuie să trimitem pe cineva la suprafaţă. Acum avem un singur gîrlici liber. Subliniez: unul singur — în sectorul „Kiev". Nemţii nu l-au observat. Astăzi m-am furişat acolo cu Simion

Mihailovici. Un om vîrstnic nu poate trece. Dar tu ce zici, Gheorghi Ivanovici? se adresă Kotlo lui Kornilov. Oare pionierii tăi...

El se opri. Îl privi iscoditor pe Kornilov, apoi se uită în altă parte, posomorîndu-se.

De fiecare dată, cînd situaţia se încurca şi partizanii erau nevoiţi să trimită în recunoaştere pe băieţi, comisarul suferea, se simţea stingherit şi nu putea ascunde lucrul acesta.

— Numai un cuvînt să le spui, că atîta aşteaptă, Ivan Zaharovici — se grăbi să răspundă Kornilov, observînd tulburarea comisarului. Vovcik de-o săptămînă se ţine de mine ca să-l trimitem deasupra. Dar, la drept vorbind, nu voiam să-i trimit decît în caz de absolută nevoie.

— Cine ar avea poftă, fără o absolută nevoie, să-i expună pe băieţi la un asemenea risc? Dar ce să-i faci! Nu văd altă ieşire. Eu şi Simion Mihailovici ne-am frămîntat mult.

— N-avem altceva de făcut — zise comandantul detaşamentului. Tovarăşe Kornilov, va trebui să-i mai rogi încă o dată pe elevii tăi.

— „Să-i rog"! zîmbi Kornilov. Pe spiriduşii ăştia să-i rogi? Numai să le dai voie...

...Iar tinerii cercetaşi, despre care era vorba la statul-major, în timpul acesta se dădură jos de pe laviţă şi se strecurară în tăcere spre locul de unde venea acel sunet straniu. La început, băieţii erau gata să dea alarma, fiindcă exista un ordin ca, de îndată ce s-ar fi ivit în subterană o rază de lumină, o sclipire sau s-ar fi iscat vreun sunet suspect, fără o pricină vădită, să fie încunoştiinţat de urgenţă statul-major. Dar ca să nu fie puşi într-o situaţie ridicolă (lucru de care Volodea şi Vanea se temeau mai mult decît de gloanţele nemţeşti), pionierii hotărîră mai întîi să vadă ei înşişi despre ce-i vorba. Fără să aprindă felinarul, băieţii pătrunseră în galeria unde sunetul se auzea mai tare. Aici, sunetul se schimbă puţin. Nu se mai auzea: „pin-pom-pum", ci răsuna cu totul altfel în galerie: cleam!... cleam!... clic!

O lumină care le păru băieţilor extraordinar de vie străluci deodată de după colţul unui coridor lateral. Surprinşi de lumină, pionierii îşi mijiră ochii şi numai-

decît auziră deasupra capului lor glasul lui nenea Iaşa Manto:

— Ei, scafandrilor, încotro? Hai, calea întoarsă!

— Nene Iaşa, mai încet — şopti Volodea, apropiindu-se îndată de bucătar. Auzi? Ciocăneşte cineva.

— Ehei, drăguţule, apşoara ciocăneşte, apa! Avem apă. Să vă meargă ca din apă! Şi toate să le ştiţi ca pe apă.

— Care apă?

— A-a, nu ştiţi ce apă? Apa din cer. Firească, ea a existat mai întîi, cum aţi învăţat la şcoală, sub formă de zăpadă, cunoscută de toţi; iar acuma, după toate probabilităţile, a venit dezgheţul. Uite, voi dormiţi şi prin somn aveţi visuri frumoase, plăcute, dar nenea Iaşa nu doarme, nu moţăie. El veghează. Nenea Iaşa stă totdeauna cu un ochi la serviciu şi cu altul la pază. Şi cum am auzit c-a început să picure, am şi pus pretutindeni ceaunaşe. Cît aţi dormit voi, eu am şi strîns o căldare şi jumătate de apă. O să aveţi astăzi apşoară fierbinte: ceai cu zahăr. Vitejii cercetaşi vor primi, bineînţeles, cîte două porţii... şi fără să-şi aştepte rîndul. Luxoasă viaţă! Nu?

Nenea Iaşa înălţă felinarul. Ridicînd capul, băieţii văzură sub bolta de piatră, atîrnînd pe ici pe colo, ceaunaşe, flacoane, cutii goale de conserve. Picătura binefăcătoare, melodioasă ciripea în ele. Tin!... tin!... clic!... plici!... ţîrîiau, cîntau şi ţiuiau cutiile de conserve. Luînd de sub boltă ceaunul cel mare, nenea Iaşa îl întinse băieţilor:

— Luaţi, măi flăcăiaşilor, şi beţi sănătoşi!

Dar abia se năpustiră băieţii, ciocnindu-se cap în cap şi, lipiţi tîmplă de tîmplă, căutînd cu buzele însetate marginea udă a ceaunului, cînd se auzi o chemare dinspre statul-major:

— Dubinin Vladimir, Griţenko Ivan, repede la statul-major.

După ce băură cu lăcomie cît putură sorbi dintr-o înghiţitură, pionierii dădură buzna la statul-major.

— Prezent!

La intrarea în statul-major, instructorul politic Kornilov stătea cu felinarul în mînă. Îi lumină pe băieţi drept în faţă.

— Ei, cercetaşilor — zise el. Ei, „Ochi şi Urechi", eu v-am chemat...

Băieţii erau adesea numiţi „Ochii şi Urechile". Asta din ziua cînd Kornilov explicase pionierilor îndatoririle cercetaşilor: „Cercetaşii sînt ochii şi urechile armatei". Şi tot în ziua aceea se petrecuse ceva neplăcut la bucătărie. Tinerii cercetaşi şterpeliseră nişte gogoşi din tava Akilinei Iakovlevna. Ca totdeauna, Volodea nu negă şi nu căută să se justifice, ci declară cinstit că luase gogoşile fără să ceară voie, fiindcă se socotea în dreptul lui să le ia. „Dar cine sînteţi voi ca să puneţi mîna pe gogoşi înaintea tuturor?" izbucni mînioasă tuşa Kilia. „Cine sîntem noi? repetă Volodea întrebarea. Noi — el împunse cu degetul în pieptul său şi făcu semn din cap spre Vanea Griţenko — noi sîntem... ochii şi urechile. Iată cine sîntem." De atunci, iscoditorul, agerul şi holbatul Volodea, ca şi săritorul Vanea Griţenko, cel un pic cam clăpăug, începură să fie numiţi „Ochii şi Urechile".

„Ochii şi Urechile" îşi traseră tunica şi luară poziţia de drepţi, aşa cum cerea rînduiala partizanilor, rămînînd nemişcaţi înaintea comandantului. Comandantul le explică amănunţit sarcina. Trebuiau să se strecoare din nou la suprafaţă, să se furişeze neobservaţi pe dinaintea santinelelor germane şi, cu orice preţ, să se întîlnească în Starîi Karantin cu Mihail Evgrafovici Lankin, să afle amănunţit ce se petrece la suprafaţă şi dacă există vreo ştire despre partizanii de la Adji-Muşkai.

— Ţii minte adresa locuinţei ilegale? întrebă Lazarev.

— O găsim cu ochii închişi — răspunse Vanea Griţenko.

— Foarte bine — rosti rar şi încet, ca întotdeauna, comisarul Kotlo. Numai uite ce... Tu, Volodea, să nu-l mai sîcîi atîta pe Lankin cu ovăzul.

Toţi începură să rîdă.

— Repetă ce misiune aveţi! ordonă comisarul.

Volodea luă poziţie ca-n front şi spuse răspicat, repede:

— Să ieşim la suprafaţă prin gîrliciul din sectorul „Kiev", rămînînd neobservaţi, să pătrundem în tîrguşor, să ne înfăţişăm cu orice preţ tovarăşului Lankin, să primim informaţii, să comunicăm situaţia de aici, să

plecăm din tîrguşor înainte de ora fixată de comandamentul german şi, cînd se va înserа, să ne întoarcem la gîrlici. Pe Lankin să nu-l mai sîcîi cu ovăzul!

— Totul e clar?

— Totul — răspunse comandantul grupei de tineri cercetaşi.

— Vrea cineva să pună vreo întrebare?

— N-avem de pus nici o întrebare.

— Bine — zise comandantul! Atunci lăsaţi aici „artileria".

Oftînd, băieţii îşi scoaseră peste cap curelele de care atîrnau armele lor retezate. De fiecare dată le părea grozav de rău pionierilor să se despartă de arme. Dar Volodea şi Vanea ştiau că nu au voie să iasă cu ele la suprafaţă. După ce dădură comandantului armele, băieţii se descheiară la tunică şi îşi scoaseră cravatele roşii de pionier, legate de-a dreptul pe piele. Toţi se sculară în picioare. Comisarul luă cu grijă cravatele afumate, botite, calde; le netezi, le împături cu grijă şi le puse, împreună cu armele, în dulapul comandamentului, pe pe care îl închise cu cheia.

— Desemnez pe Kornilov, Liubkin şi Vajenin să vă conducă pînă la gîrlici, să vă aştepte acolo şi, la nevoie, să vă asigure întoarcerea... Gheorghi Ivanovici — se adresă lui Kornilov comandantul — cercetaşii să fie hrăniţi cum trebuie. Spune lui Manto să nu fie zgîrcit. Iar Akilina Iakovlevna să-i spele cît de cît. Cînd te uiţi la ei, te-apucă groaza, într-atîta sînt de mînjiţi. Altfel, apărînd aşa la lumina zilei, îi vor bănui friţii numaidecît că vin de pe celălalt tărîm.

Peste jumătate de oră, amîndoi tinerii cercetaşi — frecaţi vîrtos de mîinile vînjoase ale Akilinei Iakovlevna şi hrăniţi din belşug de nenea Manto — se înfăţişară la instructorul politic Kornilov. Pe drum întîlniră cîţiva partizani, care se apropiară de dînşii să le spună un cuvînt plăcut, atent, încurajator — ca, de pildă: „Ei, drum bun, băieţi! Să vă uitaţi pentru noi la cer şi să vedeţi cum zboară păsărelele"... sau: „Ehehei, s-auzim de bine, flăcăi! Hai noroc! Să vă întoarceţi sănătoşi, dragii mei!". Şi aşa mai departe. Fiecare voia să spună băieţilor, la plecare, o vorbă caldă, ruptă din inimă. Dar în astfel de împrejurări, cumpliţii partizani din subterana de la Starîi Karantin simţeau o sfiiciune: nu găseau

cuvinte potrivite; numai își dregeau glasul, tușeau și-i băteau pe micii cercetași, părintește, cu palma pe umăr. Iar instructorul politic Gheorghi Ivanovici Kornilov, ca totdeauna înainte de recunoaștere, spuse băieților să se așeze. Luă și el loc lîngă dînșii, pe un taburet cioplit din piatră.

— Bun, în sfîrșit, v-ați așezat — rosti instructorul politic. Măi băieți, hai să chibzuim lucrurile încă o dată cu temei. Știți care-i misiunea voastră. N-am s-o repet. Iată însă ce-aș vrea să adaug: conducerea își pune mari speranțe în voi; toți partizanii își pun speranțele în voi. Știți în ce situație ne aflăm. Nu-i nevoie să vorbim mai mult... Știu că vă veți îndeplini sarcina, fiindcă voi sînteți...

— ...ochii și urechile — apucă să adauge Vanea Griținko.

— Nu, măi băieți, asta-i încă puțin. Fără îndoială, noi contăm și pe ochii voștri, și pe urechile voastre. Dar în primul rînd contăm pe inima voastră. Ochii fără suflet sînt orbi, urechile fără inimă — surde. Iar voi, băieți, aveți adevărată inimă de pionier și ea n-o să ne dea de sminteală. Ne putem bizui pe ea. După regulile militare, voi vă lăsați aici cravatele. Dar titlul vostru, onoarea voastră de pionieri, datoria voastră față de popor, asta o luați cu voi. Am fost destul de clar?

— Foarte clar — răspunse încet Volodea. Ochii săi bulbucați, stropiți cu aur, străluciră în lumina slabă a felinarului care atîrna de tavan. Dubinin, căzînd pe gînduri, se adresă grav instructorului politic: Nene Gora, vreau să întreb și eu ceva. Se poate? Eu cred că asta e o misiune deosebită. Nu e așa?

— Da, deosebită, dacă vrei — zise Kornilov.

— Nu-i așa că asta e o sarcină de partid? căută să afle Volodea.

— Tu ce crezi? Desigur, tot ceea ce facem noi aici este o sarcină de partid.

— Dar dacă cineva nu este în partid, care-i situația lui? întrebă Vanea Griținko.

— Ei, și ce-i dacă nu e membru de partid — lămuri instructorul politic. O dată ce-i aici, împreună cu noi, și activează în mod cinstit sub pămînt, ca un adevărat om sovietic, bagă spaima în fricți, se comportă ca un partizan curajos, îndeplinind sarcinile de partid și apărîndu-și țara, înseamnă că își face, alături de noi, datoria de comunist.

— Vezi, Vanea, și eu tot așa zic — se grăbi să spună Volodea. Uite, eu cred, de pildă, că toată familia mea e partinică. Nu mai spun de tata, care-i de mult membru de partid, comunist. Soră-mea Valentina e comsomolistă, va să zică un ajutor al partidului. Eu sînt pionier; prin urmare, mezinul partidului. Nu-i așa? Într-adevăr, maică-mea a rămas, ca să zic așa, în afară de partid, dar se află de mult sub influența noastră. Și ea merge pe același drum cu noi toți ceilalți...

Volodea își aduse aminte de maică-sa. Zi cu zi îl frămînta o grijă tot mai mare din pricina ei. Rămase tăcut și căzu pe gînduri. Oare cum o ducea maică-sa acolo, deasupra, în tîrgușorul ocupat de fasciști? Dacă ar putea s-o vadă! Măcar o clipă să arunce o singură privire de departe!

Kornilov își apropie de felinar ceasornicul și zise:

— Și acum, mezinul partidului... acum, măi băieți, plecarea! Peste un ceas se luminează la suprafață. E timpul să vă strecurați, că la ora cînd ieșiți o să puteți merge și prin tîrg. Pînă la nouă dimineața, nemții nu dau voie să se circule, așa că veți ajunge tocmai la vreme. Instructorul politic se uită atent la amîndoi cercetașii cu o privire posomorîtă, cam stingherită, și încheie un nasture la pufoaica lui Volodea: Hai, Vanea! Liubkin și Vajenin sînt gata. Ne și așteaptă în sectorul „Kiev". Să mergem!

Nemții nu cunoșteau acest gîrlici îndepărtat. El dădea într-o văgăună, sub o lespede de piatră care atîrna aplecată mult asupra unui șanț. Băieții se strecurară cu bine la suprafața pămîntului, deși gura gîrliciului era atît de îngustă, încît Vanea, care era mai voinic, de abia putu trece. În schimb, micul și sprintenul Volodea lunecă ușor pe sub piatră și își ajută prietenul să iasă la lumină. Pe urmă, amîndoi se tîrîră mult timp, ascunzîndu-se pe după pietre și dîmburi, trăgînd cu nesaț aerul proaspăt în piept, însetați să răsufle în voie, să-și curețe plămînii otrăviți de funingine și de fum. Eh, ce mai aer! Băieții sugeau zăpada, care li se părea mai dulce decît orice înghețată.

Pionierii se tîrîră prin fundul unei rîpe, unde nu se aflau santinele nemțești. Se cățărară sus și se ascunseră

într-un șopron aproape dărîmat, la marginea tîrgușorului. Prin crăpăturile șopronului, băieții cercetară ce se petrecea pe ulițe. În curînd se lumină de ziuă. Cercetașii văzură cum se schimbară santinelele. Patrula de dimineață trecu pe ulița tîrgușorului. Pe ici pe colo se iveau locuitori, care pășeau cu grijă, ferindu-se.

Băieții socotiră că era timpul să iasă din adăpost. Dar cînd se uitară unul la altul, amîndoi își astupară gura cu palmele ca să nu izbucnească în hohote de rîs: cu toate strădaniile sale, Akilina Iakovlevna nu izbutise să-i spele, numai le întinsese murdăria pe obraz. Dîrele unsuroase de funingine și petele de jeg acopereau fețele celor doi cercetași.

— Parcă ești o zebră vărgată! Vai, să mori de rîs! Curat zebră! chicotea în pumni Vanea Grițenko.

— Mai bine uită-te la tine! se înecă de rîs Volodea. Parcă ești o hienă bălțată, leit hienă! Dar, sst! Ajunge! se răsti deodată Dubinin. Oricum, trebuie să ai în vedere că eu sînt comandantul grupei.

Amîndoi se frecară îndelung cu zăpadă după șopron. Pe urmă, cu o înfățișare foarte nevinovată, porniră liniștiți spre tîrgușor.

Volodea fusese de două ori aici în timpul recunoașterilor sale. De data asta însă tîrgușorul le păru băieților încă și mai mohorît, și mai pustiu. Pe ulița care ducea la cariere, în locurile unde pînă de curînd se înălțau case, acum se întindea larg un maidan cu ruine; iar prin zăpada care se topea se zăreau, negre, temelii afumate, tăciuni și pietre despicate de explozii. Fasciștii căutaseră să distrugă totul împrejurul carierelor, ca aici să stăpînească numai pustiul și moartea.

Deodată Vanea îl apucă pe Volodea de braț și îl strînse cu atîta putere, încît acesta era cît pe ce să dea un țipăt.

— Ce-i cu tine? îl întrebă uimit Volodea.

— Uite, uite! Vanea, alb ca varul, cu buzele care-i tremurau fără să vrea, îl trase pe Volodea după colțul unei căsuțe rămase în picioare ca prin minune. Uite, îi duc...

Volodea văzu vreo zece hitleriști ieșind dintr-o ulicioară. Mergeau prin mijlocul ei, cu arma automată în cumpănă. Între dînșii, niște oameni zgribuliți de frig și palizi ca morții se tîrau împleticindu-se. Ochii lor, ca ai

orbilor, își pironiseră privirea fixă, absentă, în depărtare. O femeie cu capul gol și cu părul despletit, căreia îi căzuse pe umeri șalul rupt, mergea în urma tuturor.

— Uite, uite, acolo în urmă... — șopti Vanea.

Volodea se uită atent și, recunoscînd-o, rămase înmărmurit: era tușa Niușa, mama lui Vanea Grițenko.

— Vai! mormăi în șoaptă Vanea. Uite! Ce nenorocire! Au ridicat-o.

Vanea își încleștă dinții în mîneca pufoaicei și nu-și mai luă ochii de la maică-sa.

— Vai, Vovka, ce pacoste... groaznic... — șopti cu greu Vanea, după ce lăsă mîneca din gură și scrîșni din dinți. Nu te arăta, Volodea: mama te-ar recunoaște, ar țipa și ne-am da de gol cu toții. Poate au ridicat-o din pricina tatii și a mea, fiindcă sîntem partizani. O fi denunțat-o cineva. Sînt și lighioane dintr-astea. Ah, de mi-ar cădea în palmă năpîrca!

— Vanea, poate că și pe mama mea...! Și noi nu știm nimic. Stăm acolo sub pămînt. Ehehei, să fi avut arma mea retezată, le-aș fi arătat eu...

Din adăpostul lor, băieții urmăriră îndelung cu privirea pe cei ce se îndepărtau. Parcă se prefăcuseră în stane de piatră.

Dar ei trebuiau să-și îndeplinească misiunea.

Tinerii cercetași, frămîntați de gînduri negre, se strecurară cu băgare de seamă spre casa în care locuia Lankin. Dar ce-i asta? Nu cumva au apucat pe altă uliță? Ba nu. Iată șoseaua, și aici — castelul de apă. Dincolo trebuia să fie casa lui Lankin... Dar acolo unde mai înainte fusese casa lui, nu rămăseseră decît cioburi din lespezi de calcar, arse, pe jumătate împotmolite în zăpada care se topea, și un burlan subțire și gol, ca un gît de pasăre jumulită.

Dar oare unde-i Lankin? Cum să-l găsești ca să îndeplinești sarcina comandantului, să capeți informațiile de care partizanii au atîta nevoie... și prin el să comunici celor de la suprafață știri despre situația detașamentului de sub pămînt?

Micii cercetași rătăceau năuci pe ulițele tîrgușorului Starîi Karantin. Ieșiră la drumul care ducea la Kamîș-Burun, dincolo de care se zărea marea albastră, tivită clar de țărmul alb, acoperit de zăpadă. Acolo, departe, ascuns în pîclă, abia se zărea, sau mai bine zis se ghicea,

celălalt țărm al strîmtorii Taman, atît de mult visat de ei... Iar jur împrejurul băieților, care rătăceau buimaci pe drum, nimic nu mai era al nostru, totul fusese cotropit cu forța de venetici necunoscuți, scîrboși. Parcă un blestem groaznic căzuse pe pămînt, pe case, pe oameni...

Nimic însă nu scăpa atenției cercetașilor. Nu în zadar erau numiți în cariere: „Ochii și Urechile". Văzură de departe cum fasciștii aduc iarăși tunuri în raionul carierelor, cum înconjoară cu sîrmă ghimpată tot ținutul, cum sapă și betonează cazemate.

Pesemne, dușmanul mai credea că în carierele de la Starîi Karantin se ascunde o întreagă armată de partizani.

— Uite cum se căznesc — șopti mulțumit Volodea către tovarășul său de drum. Iar aici, ia te uită, de bună seamă că e statul lor major.

— Aici a fost mai înainte școala noastră — răspunse Vanea și oftă, uitîndu-se la frumoasa clădire cu etaj în curtea căreia tăbărîseră o mulțime de mașini nemțești. Uite, anul trecut, eu ședeam lîngă fereastra aceea.

— Vai, ce proști mai eram, Vanea! Nu-i așa? zise Volodea. Ții minte? Cînd nu învățam lecția, nu mai aveam chef să mergem la școală! Căutam să scăpăm de ea...

— Da, eram proștii proștilor, ce să mai vorbim! încuviință Vanea.

— Acum însă — urmă visător Volodea — zău că aș sta ceasuri întregi nemișcat în bancă, numai să ascult ce ni se explică în clasă. M-ar bucura orice notă: chiar și „suficient". Să mi se dea oricît de învățat acasă, n-aș zice nici pis...

Ocoliră școala și se opriră brusc, nefiind în stare să mai facă nici un pas înainte. Pe locul viran din dosul școlii, drept în fața lor, de niște stîlpi uniți printr-o bară, acolo unde odinioară atîrnau trapezele și inelele pentru gimnastică, spînzurau două cadavre. Băieții se uitară îngroziți unul la altul și, în sfîrșit, se apropiară. Ridicară încet capul și priviră atent pe cei spînzurați.

Nu mai încăpea nici o îndoială. Erau Moskalenko și Lankin. Vîntul care bătea dinspre mare clătină cadavrele și le întoarse spre dînșii. Cercetașii văzură, atîrnate de gîtul celor spînzurați, niște scînduri care purtau inscripții mîzgălite cu litere groase. Pe scîndura asupra căreia

stătea aplecat capul cărunt al lui Pantelei Moskalenko era scris „Partizan". „Așa va păți oricine va da ajutor partizanilor", citiră cercetașii pe pieptul supt al lui Lankin. Tinerilor cercetași li se păru că și marea din depărtare, și cerul de deasupra, și tot văzduhul se întunecaseră. Iar întunericul acesta era de o sută de ori mai înfiorător și mai sinistru decît bezna subterană în care locuiau de mai bine de o lună.

Zguduiți pînă în fundul sufletului, căutînd să nu se uite unul la altul, băieții — care nu se știe de ce mergeau în vîrful picioarelor — se îndepărtară de locul acesta îngrozitor.

Dar nu astfel de știri așteptau partizanii acolo, sub pămînt.

S-a prăpădit Moskalenko. S-a prăpădit Lankin. Prin cine să facă partizanii acum legătura cu organizația din ilegalitate din Crimeia?

Micii cercetași hoinăriră toată ziua prin Kamîș-Burun. Aici, într-adevăr, le-au fost de folos ochii și urechile. În ziua aceea grea, multe apucară ei să observe, să înțeleagă, să chibzuiască, să audă și să ia aminte. Seara se lăsa devreme, ca iarna, și repede, cum se întîmplă de obicei în ținuturile de miazăzi. O ordonanță lipită pe toate gardurile interzicea circulația prin tîrgușor de la ora cinci înainte. Ordonanța amenința cu împușcarea fără somație pe oricine se va ivi pe ulițe după ora cinci. Trebuiau să se întoarcă. Băieții aflaseră tot ce se putea afla observînd, auziseră și își întipăriseră în minte. Întorcîndu-se din Kamîș-Burun, cercetașii văzură lîngă șosea, după niște copaci cu ramuri goale, acoperișul roșu al căsuței lui Griținko. Volodea se opri și se uită rugător la Vanea.

— Vanea — începu nehotărît Dubinin — am o mare rugăminte... Ascunde-te numaidecît undeva, să nu te zărească nimeni. Doar toți te cunosc aici... Iar eu am să trag o fugă pînă la voi acasă. Vanea, înțelege-mă, tare aș vrea să știu dacă n-au ridicat-o și pe mama. Oare ce face?... Vreau numai să-mi arunc ochii, și într-o clipă sînt înapoi. N-am să scot nici o vorbă. Pe cuvîntul meu, Vanea!

Gîndindu-se la întîlnirea de azi-dimineață, Griținko dădu numai din cap și strînse din umeri:

— Fă cum crezi, Vova... Numai să nu cazi într-o cursă. Bagă de seamă. Să nu stricăm totul.

Volodea se strecură neobservat spre căsuța albă a lui Griţenko, trecînd prin grădinile de zarzavat care se zăreau negre de sub zăpada măturată de vînt. Aici, el cunoştea fiecare colţişor ! Uite cada cea mare, lîngă care Volodea se certase odinioară cu Vanea din pricina picăturii de mercur scoasă din termometrul spart. Iată şopronul unde băieţii îşi păstrau uneltele de pescuit. De uşa lui era rezemată acum o motocicletă germană. Pesemne locuiau hitlerişti în casă. Trebuia să fie foarte prudent. Volodea îşi ridică puţin capul deasupra căzii după care se ascunsese. Se uită pe fereastra căsuţei şi o văzu deodată pe maică-sa.

Evdokia Timofeevna şedea chiar lîngă pervazul ferestrei, înfrigurată, înfofolită într-un şal, şi cosea ceva. Încleştîndu-şi mîinile îngheţate de marginea căzii, Volodea, fără să clipească, o privea peste curte pe maică-sa. Asfinţitul rece îi lumina chipul. Dar ce mult se schimbase şi slăbise în luna aceasta ! Îmbătrînise cu totul... Volodea observă cum îi tremura mîna cînd voia să vîre aţa în ac. Nu izbutea, şi pace ! Volodea văzu pe cineva venind din fundul odăii, care se apropie de maică-sa şi îi luă lucrul din mînă. O recunoscu pe soră-sa Valia. „Ah, Valka, Valentina, fericită Valentina ! Cum nu înţelegi tu nimic ! Stai lîngă dînsa şi nici nu-ţi închipui ce bine-i cînd ai pe mama alături ! Dacă ţi-e dor, te lipeşti de ea. De ce stai aşa, proasto ? Îmbrăţişeaz-o mai repede, dar cu luare-aminte... E aşa de slabă“...

Dar Valia se trase înapoi în fundul odăii.

Cum ar mai fi vrut Volodea să alerge la fereastră, să bată cu pumnii în geam, să se arunce spre maică-sa, poate pentru ultima oară, să cadă la pieptul său, s-o cuprindă cu amîndouă braţele pe după umeri şi, fără să-şi ia ochii de la chipul ei aplecat, cum se uita de jos în sus drept la ea, să izbucnească în strigăte : „Mamă, uită-te la mine, eu sînt ! Nu te mai frămînta, mamă ! Eşti desigur neliniştită. Îţi închipui că eu nu mai sînt în viaţă, că nemţii ne-au asfixiat cu gaze acolo, în cariere, că ne-au înmormîntat sub pietre. Nu, priveşte, trăim în ciuda lor. Iată, mamă, comandantul nostru m-a trimis în recunoaştere. Nu te teme, mamă ! O să fie bine. Numai să nu fii neliniştită. Înţelege-mă : eu îndeplinesc o sarcină de partid. Hei, dacă ar afla tăticul... el ar înţelege

numaidecît ! E marinar şi comunist. Ţi-ar explica el totul cum trebuie“...

Aşa ar fi vorbit Volodea cu maică-sa dacă s-ar fi putut repezi la fereastră, fără să se pitească... dacă n-ar fi trebuit să se ascundă la doi paşi de ea, după cum cereau datoria şi prudenţa de cercetaş. Dar el stătea în genunchi, după cada îngheţată, şi numai îşi mişca fără murmur buzele : „Vai, mamă... vai, mamă... tu nu ştii nimic, mamă“...

Mama se cutremură deodată, apoi se sculă în picioare, se apropie de geam, aruncă o privire ostenită, fără vlagă, în jurul curţii şi, la început încet, iar după aceea repede, lăsă storul de camuflaj. Storul acesta negru căzu la fereastră şi îl despărţi pe Volodea de maică-sa, cu care poate îi era sortit să nu se mai întîlnească...

Volodea se retrase de lîngă cadă, trecu în grădină şi porni în goană spre locul unde Vanea Griţenko îl aştepta cu răbdare pe micul său comandant. Trebuiau să se întoarcă neîntîrziat la cariere, pînă cînd fasciştii nu apucau să zidească şi ultima intrare tainică în cetatea subterană a partizanilor.

„Tu nu ştii nimic, mamă !“ repeta în sine Volodea, zorind să treacă prin dosul curţii spre şopronul singuratic, după care trebuia să se fi ascuns Vanea... „Vai, mamă, tu nu ştii nimic... nu vezi nimic de la ferestruia ta !“

Dar mama ştia şi vedea multe. Ea şi Valia ştiau lucruri atît de însemnate, care nici nu-i treceau prin cap lui Volodea. E drept că Evdokia Timofeevna şi Valentina nu ştiau nimic din viaţa cetăţii subterane. Nu ştiau nimic nici despre soarta lui Volodea, a unchiului Griţenko şi a lui Vanea. Ajungeau pînă la ele doar zvonuri despre îndrăzneţele atacuri ale partizanilor. Vedeau cît de tare se temeau fasciştii de locuitorii carierelor, de care nu mai avea nimeni voie să se apropie : totul era încercuit. Pretutindeni stăteau santinele, patrule de fascişti mişunau în toate părţile.

În schimb, mama şi sora ştiau multe alte lucruri, pe care nici nu le putea bănui Volodea.

Într-adevăr, de unde putea să ştie Volodea că Evdokia Timofeevna şi Valia se duceau pe rînd la Kerci în anumite zile ? Aşa cerea cauza pentru care luptau ele amîndouă — mama şi fiica.

Cu puţin timp înainte ca familia Dubinin să se fi mutat, în locuinţa lor din Kerci se instală un ofiţer de marină, un prieten al lui Nikifor Semionovici. Cînd fasciştii se apropiară de oraş şi trupele sovietice trebuiră să părăsească Kerciul, ofiţerul acesta îi spuse Valiei că are ceva de vorbit cu dînsa.

— Valenka — începu domol ofiţerul — poate va trebui deocamdată să ne retragem. Tocmai despre eventualitatea aceasta vreau să stau de vorbă cu dumneata. Îţi cunosc familia, şi pe dumneata te-am studiat bine. Văd că eşti o fată sinceră, energică, căreia nu-i place să vorbească de prisos... şi tot ce faci are spor. Într-un cuvînt, văd că eşti om dintr-o bucată. Nu porţi degeaba insigna Comsomolului. Cred că vei şti să-ţi justifici mîndrul nume de comsomolistă şi-n zile grele, dacă vor veni asemenea timpuri. Într-un cuvînt, uite ce vreau să-ţi spun...

Ofiţerul propuse ca Valia şi Evdokia Timofeevna — dacă va primi — să se ducă în anumite zile, dinainte fixate, la vechea lor locuinţă din Kerci. În aceste zile vor veni la locuinţa familiei Dubinin, cînd va fi cazul, nişte persoane care vor rămîne să lucreze în ilegalitate, dacă Armata Roşie va părăsi oraşul. Parola va fi cuvîntul „combat".

— Dacă oamenii aceştia, după ce vor da bună ziua, vor spune: „Salutări de la combat", înseamnă că sînt de-ai noştri. Ai înţeles? Iar cît priveşte mama, vorbeşte dumneata cu dînsa. Cred că nici ea nu va fi împotrivă. Familia Dubinin nu-i dintre acelea... Ştim noi foarte bine cine sînt Dubininii.

Într-adevăr, cînd fasciştii ocupară oraşul, în locuinţa familiei Dubinin, în zilele cînd Evdokia Timofeevna sau Valia soseau din Starîi Karantin, veneau mereu oameni modest îmbrăcaţi, nebărbieriţi. Aceştia aduceau regulat „salutări de la combat". Erau patru inşi. Veneau pe rînd, cîte unul. Cel dintîi care veni se recomandă Viktor. Apoi sosi un altul cu numele Leonid. Treceau pe acolo încă doi care se numeau Vasea şi Vanea. Ei aduceau familiei Dubinin nu numai „salutări de la combat", dar şi ceva mai esenţial. Înmînau Evdokiei Timofeevna şi Valentinei pistoale şi cartuşe în cutii de ţigări. Armele acestea trebuiau ascunse într-un loc sigur, dar nu prea departe, spre a putea intra repede în posesia activiştilor din ilegalitate cînd va sosi ceasul ca pistoalele să descarce gloanţe asupra cotropitorilor. Ordonanţele comandamentului hilterist anunţară de cîteva ori că cei ce vor ascunde arme vor fi împuşcaţi fără cruţare. Trebuiau să lucreze cu cea mai mare prudenţă şi cînd se aduceau armele, şi cînd se luau pe rînd în primire, şi cînd se ascundeau. La început, Evdokia Timofeevna ascunse pistoalele, cosîndu-le într-o saltea de lînă cît toate zilele, pe care o avea de la părinţi. Era aşa de mare şi de groasă, încît pistoalele — puse în tocurile lor tari şi învelite bine în feşe — nu puteau fi simţite şi descoperite prin salteaua groasă şi elastică, oricît le-ar fi pipăit cineva pe deasupra. Dar arme soseau mereu. În curînd salteaua familiei Dubinin ajunse neîncăpătoare pentru ele. Ascunseră noile pistoale, cu cea mai mare grijă, în pod. Iar Valentina luă o parte din arme, le unse din belşug cu vaselină, le înfăşură în cîrpe îmbibate cu unsoare şi le îngropă în cuşca unde odinioară locuise Bobik.

Odată, însă, unul dintre cei ce aduceau „salutări de la combat" veni cu mîna goală şi spuse că pistoalele trebuiesc transportate într-un loc mai sigur: locuinţa familiei Dubinin nu mai era în afară de orice primejdie. Vecina Alevtina Markovna începuse să aibă o purtare care dădea de bănuit. Ba dispărea cîteva zile, ba se ivea din nou încărcată de boccele şi de geamantane. Veneau la dînsa persoane suspecte, care odinioară se îndeletniceau cu negoţul în partea aceea a pieţei unde se vindeau haine vechi. Era primejdios să lase armele într-o astfel de casă. Trebuiau să găsească alt loc. Activiştii din ilegalitate anunţară familia Dubinin că noul arsenal va fi în casa de pe strada Sverdlov Nr. 25.

Acolo se luaseră toate măsurile pentru ca armele să fie primite şi ascunse. Dar cum să le transporte?

În curînd, vecinii văzură că Evdokia Timofeevna şi Valia îşi făcuseră rost de nişte vase mari, noi. La înfăţişare erau nişte vase bune, solide, frumos lucrate. Dar nimeni nu ştia — afară de mama şi de Valia — că vasele aveau fund dublu. În spaţiul dintre funduri se puneau pistoalele şi cartuşele scoase din saltea, din pod sau din cuşca lui Bobik. În vase se turna supă sau se puneau pîrjoale, turte, cartofi fierţi. Valentina sau mama se duceau cu vasele pe strada Sverdlov. Din vase

se împrăştiau aburi îmbietori. Nimeni pe stradă nu dădea atenţie femeii istovite, triste, care căra încet vasul cu supă — sau fetei voinice care ducea cuiva, într-un vas mare, chiftele de cartofi. Se putea presupune că mama şi fata se ocupă cu gătitul acasă, ducînd prînzul la domiciliul clienţilor... Într-un rînd, o patrulă opri pe Evdokia Timofeevna. Un soldat îi ordonă să ridice capacul vasului şi văzu în el nişte chiftele bine prăjite, foarte ispititoare la vedere. Plescăi din limbă, puse mîna pe o chiftea, o duse la gură şi exclamă : „Schmeckt gut !“ Lăudînd chiftelele, soldatul îi ospătă şi pe camarazii săi ; apoi puse capacul la loc. Privi atent pe Evdokia Timofeevna, îi smulse din cap şalul alb, pufos, şi o împinse brusc cu palma în umăr, îngăduindu-i să treacă înainte. Iar Evdokia Timofeevna, cu capul gol şi cu părul desfăcut, trecu mai departe cu un vas mare, care avea la fund, sub chiftelele de cartofi, două pistoale nemţeşti, marca „Walter“, şi cîteva încărcătoare pline cu cartuşe.

Putea oare să bănuiască Volodea că atunci cînd o văzuse prin fereastră în căsuţa lui Griţenko, maică-sa tocmai se întorsese din Kerci, după ce dusese în strada Sverdlov Nr. 25 porţia zilnică de „supă“ ?

*
* *

Vanea, care îşi aştepta comandantul după şopronul din dosul curţilor de la marginea tîrguşorului, era foarte neliniştit ; i se părea, după timpul care trecuse, că Volodea ar fi trebuit să se întoarcă de mult. Îngheţase. Prinse să tremure de frig. Şi Volodea nu mai venea.

De fapt, Volodea n-avusese nevoie decît de douăzeci de minute ca să tragă o fugă pînă la căsuţa lui Griţenko şi să se întoarcă îndărăt. Vanea se încălzi deodată de bucurie cînd văzu, în umbra amurgului care se întetea, silueta scundă a lui Volodea ieşind de după colţul gardului unei curţi de la marginea tîrguşorului.

— Ei, ce-ai făcut, ai văzut-o ? îl întrebă în şoaptă Vanea.

— Am văzut-o, am văzut-o — rosti scurt şi posomorît Volodea. Am să-ţi povestesc mai tîrziu, cînd om fi dedesubt. Haidem !

Dar cînd ajunseră la marginea cartierului de mineri, care se numeşte Partizanul Roşu, un strigăt scurt şi poruncitor îi ajunse din urmă :

— Stai ! Încotro ? Zurück ! Înapoi !

În amurgul serii de iarnă care se lăsase devreme, băieţii nu se putură dumeri dintr-o dată ce se petrecea. Nişte mîini îi şi apucaseră de guler şi-i tîrau. Patul armelor nemţeşti îi împingeau din spate, lovindu-i crunt, dureros... După aceea, pionierii simţiră că o mulţime de oameni strînşi grămadă, care mergeau alandala, fără noimă, îi înghesuiau din toate părţile. Toţi, răsuflînd din greu, se îndreptau tăcuţi în aceeaşi direcţie. Mişcarea acestor oameni, silnică, mută, îi mînă înainte pe amîndoi pionierii.

După ce cercetă puţin mulţimea aceasta, Volodea privi atent alături de dînsul, la femeia uscăţivă, cu părul zburlit, care i se păru foarte cunoscută.

— Mătuşă — i se adresă încetişor Volodea — unde ne duc ?

— Ce mai întrebi ? Parcă nu ştii unde ! îi răspunse surd femeia, fără să se uite la el. Ne duc în baracă, unde am fost şi data trecută, ca să rămînem acolo.

— De ce ?

— Ce-i cu tine ? Femeia se aplecă din mers, ca să-l privească în întuneric pe copil. Dar ce ? Tu mergi pentru întîia oară ? Dimineaţa ne duc iarăşi la grădina de zarzavat ca să scoatem cartofii îngheţaţi. Muncă obligatorie...

Glasul îi păru lui Volodea foarte cunoscut. O mai întîlnise undeva. Făcu pe furiş lui Vanea un semn cu cotul :

— Vanea... Mătuşa care merge lîngă mine... nu ştiu de unde o cunosc...

Vanea trecu înainte, îl ocoli pe Volodea şi se uită drept în faţa femeii. Ea se dădu uşor la o parte :

— Ce vrei ?

Deodată, Volodea îşi aduse aminte... Îşi aminti de căsuţa albă, de Lankin şi de femeia care le deschisese uşa data trecută cînd ei o întrebaseră despre ovăz. Da. Ea era — sora lui Lankin, Liubov Evgrafovna. Volodea se strecură mai aproape de ea.

— Bună seara, tușă Liuba — șopti Volodea, lungindu-și gîtul ca să ajungă la urechea femeii.

Femeia se întoarse în tăcere spre dînsul, tîrîndu-și mai departe picioarele.

— Ce se mai aude cu ovăzul, mătușă? o întrebă încă și mai încet Volodea.

Lankina se dădu la o parte, se uită cu spaimă împrejur și se încleștă cu degetele de umărul lui Volodea. Tremura toată.

— Cine ești? Ce ovăz? Vai, dragii mei, vai, ce nenorocire! Dar voi cum ați nimerit aici? Au pus mîna și pe voi? Vai, puișorilor, să fugiți... Altfel au să afle cine sînteți și s-a isprăvit cu voi. O să vă omoare... ca pe Mișa al nostru.

Femeia oftă adînc, apucă un colț al șăluțului și își astupă cu el gura...

Împreună cu ceilalți locuitori, goniți la strîns cartofii înghețați, hitleriștii îi împinseră și pe băieți într-o baracă goală, neîncălzită, de la marginea cartierului Partizanul Roșu, și le ordonă să se cuibărească undeva pentru noapte. Micii cercetași observară unde se aciuase Liubov Evgrafovna; și cum se întinseră oamenii pe lavițe, o căutară prin întuneric. Se furișară spre lavița ei. Iar Lankina, aplecată asupra lor, vărsînd lacrimi amare, povesti pionierilor cum se prăpădise fratele său.

Nemții îl arestaseră împreună cu soția lui, Elena Alexandrovna. Soră-sa le duse de cîteva ori pachete la gestapo. Izbuti să-și vadă de două ori fratele, cînd era dus împreună cu alți deținuți. Ultima dată, Lankin apucă să-i șoptească în clipa cînd soră-sa îi înmînă pachetul: „M-a denunțat Grișa Spano... știi, grecul acela care învîrtea fel de fel de șmecherii cu speculanții. Spune-le tuturor să se păzească de dînsul. Împreună cu Mironov a făcut fasciștilor un denunț și asupra detașamentului subteran"...

Pe urmă, Lankin apucă să șoptească surorii sale că îl văzuse la închisoare, arestat, pe Moskalenko. Nemții de la gestapo l-au snopit în bătăi pe bătrînul partizan; dar Moskalenko nu le-a spus nimic, n-a trădat pe nimeni. N-a dat nici despre sine nici o lămurire. A susținut că-l cheamă Morozov. Hitleriștii de la gestapo și-au vărsat asupra bătrînului Moskalenko toată furia

lor, toată spaima mîrșavă pe care le-o trezeau partizanii din subterană.

Iar după cîteva zile de la întrevederea cu Mihail Evgrafovici, soră-sa îl văzu spînzurat alături de Moskalenko.

— Acuma stau la mama. M-am mutat la ea — le șopti băieților la ureche Lankina, cu răsuflarea întretăiată, aplecîndu-se peste laviță și vărsînd în întuneric boabe de lacrimi pe obrajii pionierilor. Mama m-a îndemnat de două ori: „Hai, zice, să ne uităm la Mișa al nostru". Eu nu pot, dar ea se duce. Stă lîngă dînsul, se uită, se întoarce acasă, se culcă și tace.

De jur împrejur, oamenii care ședeau unul lîngă altul, înșirați pe lavițele goale, munciți ca niște robi, răsuflau trudnic. Cineva bîiguia prin somn, sforăind din greu. Într-un colț îndepărtat se auzea un hohot de plîns spasmodic, înăbușit. Iar Lankina șoptea mai departe băieților, în întuneric:

— Dragii mei băiețandri, cum vă veți întoarce la ai voștri, spuneți-le din partea mea să nu se dea bătuți pentru nimic în lume! O să trimită la voi lepădături care și-au vîndut sufletul fasciștilor... pe Spano Grișa sau pe bătrînul Firsov. Spuneți-le să n-aibă încredere în făgăduielile lor. Sînt niște vînduți netrebnici, niște călăi blestemați! Firsov, dracul acela bătrîn, merge mînă-n mînă cu fasciștii. Dubinin Ivan Ananievici, unchiul tatălui tău, Volodea, i-a spus-o cînd bietul om a fost la gestapo pentru confruntare cu Firsov. Nemții de la gestapo îl schingiuiau, iar el îi striga lui Firsov: „Ai să vezi tu, ghiujul dracului, cînd vor veni ai noștri, cum au să-ți sucească gîtul! Porc de cîine ce ești! Ai fost cîndva Firsov, dar acuma ești friț, cîine!" Iar Firsov l-a amenințat: „Să vezi, Dubinin, zicea el, ai s-o pățești și mai rău". Dar unchiul tatălui tău i-a spus: „Noi, Dubininii, nu sîntem oameni cărora alde tine să le poată închide gura. Noi, Dubininii, zice, putem cel mult să vă scuipăm în ochi, lingăilor!" Da, da, s-a ținut bine, ca să vezi cît de hotărît era bătrînul! își încheie povestirea Lankina. În șoapta ei trudită, întretăiată de suspine, se simțea admirație.

Băieții îi mulțumiră Liubovei Evgrafovna pentru comunicările făcute și se tîrîră cu băgare de seamă pe sub lavițe pînă la celălalt capăt al barăcii. Trebuiau

să chibzuiască cum s-o şteargă de acolo pînă nu se va lumina de ziuă.

— Ştii ce, Vovka? şopti Vanea la urechea lui Volodea. Ascultă. Eu cunosc baraca asta cum îmi cunosc degetele de la mînă. Într-o vreme locuiau aici miliţienii: veneam mereu pe la ei. Aveau şi o sobă provizorie aici: pesemne au dărîmat-o... iar coşul l-au astupat cu o bucată de placaj. Dacă o tragi puţin, se desface. Cu toate că gaura e mică, noi putem trece prin ea. Ei? Ce zici? Te-ai hotărît? Eu mă sui pe laviţă, iar tu să te urci pe umerii mei. Tragi încetişor placajul şi ieşi afară. Trebuie numai să te uiţi dacă nu-i vreo santinelă pe-acolo.

— Nu-i decît o singură santinelă. Stă la intrare. M-am uitat aseară — zise Volodea, tresărind. O, Vanka, bravo ţie! Uite de ce te laud eu: fiindcă ştii pe de rost fiecare găurică prin partea locului. Hai, apleacă-te!

Volodea se căţără cu uşurinţă în spatele zdravănului său prieten.

Noaptea tîrziu, băieţii, lunecînd pe sub reţeaua de sîrmă ghimpată, porniră tîrîş spre gîrliciul lor tainic din carierele de piatră. De cîteva ori trebuiră să se arunce la pămînt şi să rămînă încremeniţi: laba uriaşă, rece, orbitoare a proiectorului era cît pe ce să dea peste dînşii. Ea scotea din întunericul nopţii tufişuri, pietre, dîmburi şi, sărind peste siluetele cercetaşilor lipite de pămînt, trecea pe dealurile îndepărtate, pe acoperişurile căsuţelor de la marginea tîrguşorului şi pe vîrfurile copacilor cu crengi dezgolite. Alteori, aproape de tot şi cît pe ce să-i atingă, zbura cu şuier un roi de trasoare, lăsînd în întuneric o urmă încinsă pînă la roşu, care pălea încet-încet. Pionierii trebuiau să se facă una cu pietrele, cu pămîntul. Dar şi piatra, şi pămîntul ascundeau la fiecare pas o primejdie de moarte: toate cărările spre cariere erau minate. Iar băieţii, păzindu-se de luminile proiectorului, se tîrau cu prudenţă prin întuneric, aşa cum îi învăţase genistul Derunov, pipăind drumul înaintea lor, ca să nu dea peste vreo mină.

De data asta, drumul la întoarcere le păru lung şi îngrozitor tinerilor cercetaşi, osteniţi de cîte îndurară într-o singură zi.

Capitolul XV

ÎNGROPAŢI SUB PIATRĂ

Pierderea lui Lankin complica situaţia partizanilor, destul de grea şi aşa. Acum, chiar dacă cercetaşii s-ar fi putut strecura încă o dată în recunoaştere la suprafaţa pămîntului, ei n-ar fi avut de la cine primi informaţiile necesare despre raionul Starîi Karantin, despre Kerci şi despre situaţia de pe fornt. Cînd micii cercetaşi, reîntorşi în cariere, povestiră despre soarta lui Moskalenko şi a lui Lankin, Lazarev, plin de amărăciune, înţelese că detaşamentul este nu numai zidit, dar şi lipsit de ultima legătură cu lumea dinafară.

Trebuia să întreprindă ceva.

Nemţii nu îi mai hărţuiau pe partizani decît rareori. Hitleriştii îşi ziceau, pesemne, că cetatea subterană, prefăcută într-un mormînt comun al partizanilor, nu mai este primejdioasă. Din cînd în cînd, fasciştii întreprindeau încercări slabe, fără nici o grabă, de a pătrunde în vreun gîrlici. Dar numaidecît întunericul din adîncuri îşi zburlea ghimpii de foc ai împuşcăturilor. Nemţii se retrăgeau, convinşi că locuitorii subteranei sînt încă vii şi că n-au de gînd să se predea.

Treceau zile după zile.

Într-un rînd, santinelele de la postul de apărare a zidului care închidea o galerie din sectorul „Volga" auziră un glas de femeie dinspre gîrliciul ce da la suprafaţă. Dincolo de zid, o femeie chema din răsputeri, cu o deznădăjduită stăruinţă:

— Vanea... Vanea... Vanea..

Tocmai atunci, pionierii duceau prînzul la avanposturi. Volodea şi Vanea Griţenko sosiră cu hrana lui Şulghin, care comanda sectorul „Volga". La lumina

felinarului, băieţii văzură că santinelele le făceau semne ca să păstreze cea mai mare linişte.

Atunci, de dincolo de zid se auzi iarăşi glasul înăbuşit :

— Vanea... Vanea...

Volodea simţi cum Vanea îl prinse cu amîndouă mîinile de cot.

— Mămuca ! E mămuca ! Pe mine mă cheamă. Auzi ? îi şopti Vanea la ureche lui Volodea.

Dubinin recunoscuse şi el glasul tuşii Niuşa.

Şulghin şi celelalte santinele, fără să facă nici o mişcare, ţinîndu-şi parcă răsuflarea, îl priveau pe Vanea.

— E maică-ta ? îl întrebă în şoaptă Şulghin.

Vanea dădu numai din cap. Ţinîndu-se cu mîinile de tîmple, se lăsă uşor pe vine, lîngă peretele de piatră. De dincolo de perete se auzi :

— De ce mă bateţi, lingăilor ? De ce mă torturaţi degeaba ? Doar v-am spus că ai mei nu sînt aici. Au plecat. S-au evacuat de mult : v-am spus de o mie de ori ! Ce mai vreţi de la mine ? De ce mă schingiuiţi ? Nu credeţi ?... Glasul tuşii Niuşa răsuna foarte tare. Se vedea că striga din răsputeri şi căuta să rostească fiecare cuvînt cît mai răspicat. V-am spus odată : ai mei nu sînt aici. De ce să strig în zadar ?! Se auzi o bombăneală furioasă. Şi iarăşi răsună glasul Niuşei Griţenko : Vanea... Vanea...

Toţi tăceau. Şulghin stătea încruntat. Santinelele plecară capul în pămînt. Volodea îşi muşca buzele, iar Vanea, cum şedea cinchit, cu capul lipit de genunchi, se legăna încet la dreapta şi la stînga, tresărind de fiecare dată cînd auzea din dosul zidului chemarea mamei :

— Vanea...

Ivan Zaharovici Griţenko, pe care îl chemară de la statul-major, sosi în grabă. Se lăsă pe pardoseala de piatră lîngă fiul său, îl îmbrăţişă pe după umeri şi începu să-l mîngîie pe spate :

— Taci, taci, Ivan, stăpîneşte-te ! Să răbdăm împreună... Uite şi eu rabd ! Nu trebuie să răspundem. Vezi, mămuca noastră e femeie deşteaptă : spune că nu sîntem aici. Prin urmare, se cuvine să adeverim şi noi. Hai să răbdăm, fiul meu...

În curînd, glasurile de după perete amuţiră.

Volodea nu-l părăsi pe Vanea toată ziua : în tăcere, se ţinu pretutindeni de dînsul. Nu era chip să găsească vorbele potrivite ca să-l mîngîie pe prietenul său... Dar cînd Vanea ofta, Volodea se molipsea parcă de oftatul lui şi răsufla şi el din greu.

— Ce le dă prin minte ! rosti pentru a zecea oară Vanea.

— Da, suferim şi noi, şi mamele noastre — încuviinţă Volodea.

Şi apoi, uitîndu-se unul la altul, amîndoi tăcură stingheriţi...

Într-un rînd, Volodea Dubinin şi Vanea Griţenko, împreună cu Liubkin, făcînd rondul în orizontul de sus, se apropiară tocmai de puţul cel vestit, pe care îl ţineau minte din copilărie şi căruia locuitorii din Starîi Karantin îi stîrniseră o faimă atît de proastă. La gura acestui puţ îl găsiseră rănit, nu demult, pe Bondarenko. De atunci, nici Vanea, nici Volodea nu mai umblaseră pe aici, deşi le era cam ruşine de superstiţia lor prostească. Se apropiaseră acum de acest loc necurat. Cu toate că nu le prea venea uşor să recunoască, nici unul, nici celălalt nu se simţeau în apele lor. Deodată, Volodea, care mergea înainte, se dădu repede îndărăt, după ce-şi acoperi perfect cu învelitoarea felinarul, a cărui lumină era, şi aşa, destul de chioară. Fără o şoaptă, Liubkin îl dădu la o parte pe Volodea şi trecu în locul lui, uitîndu-se cu luare-aminte. Într-adevăr, o lumină fugară, schimbătoare, tremura în faţa lor. După regulile subteranei, partizanii trebuiau să anunţe comandamentul ori de cîte ori vedeau o scînteie suspectă sau o lumină care nu se ştia de unde vine.

Liubkin dădu ordin în şoaptă unuia dintre pionieri să se repeadă pînă la postul cel mai apropiat şi să anunţe statul-major. Volodea, care avea la dînsul arma retezată, rămase pe loc împreună cu Liubkin, iar Vanea se duse după ajutor.

Peste puţin timp, Lazarev, Kornilov şi încă vreo cîţiva partizani — printre care şi unchiul Griţenko — sosiră în coridorul suspect. Cîteva minute oamenii priviră atent lumina albăstruie, ştearsă, care, rătăcind, se împrăştia înaintea lor. Apoi Liubkin, Kornilov şi un-

chiul Griţenko porniră cu băgare de seamă pe lîngă pereţi, de-a lungul galeriei, dibuind. Volodea rămase împreună cu comandantul pe locul dinainte.

Deodată, rîsul şi vocea tare a unchiului Griţenko răsunară din partea unde se îndreptaseră partizanii :

— Ha-ha-ha, acolo luminează friţii de pe ceea lume ! Asta-i toată socoteala. Şi noi care ne tot batem capul din 1919...

Volodea alergă într-acolo unde răsunase glasul unchiului Griţenko şi, cînd ajunse la un pas de dînsul, auzi cum bătrînul partizan îi istorisea lui Kornilov :

— Ia te uită, şi muierile scorniseră la noi atîtea bazaconii despre lumina asta ! Nimeni, de cînd la făcut mă-sa, nu s-a apropiat dinafară de gîrliciul ăsta. Uite ce năzdrăvănie a firii ! Ptiu, fir-ar al dracului ! Zău aşa !

Ce era ? În puţul acesta, partizanii aruncaseră cadavrele hitleriştilor ucişi în timpul marii lupte de sub pămînt. În aceeaşi galerie, încă în 1919, partizanii roşii zvîrliseră cadavrele gardiştilor albi răpuşi în lupte. Pesemne, anumite proprietăţi ale terenului de aici fac ca leşurile în putrefacţie să împrăştie o lumină fosforescentă, să emane o lumină sinistră, jucăuşă, palidă... Despre aceste luminiţe rătăcitoare auziseră şi băieţii încă din copilărie...

Astfel se lămuri pe neaşteptate şi atît de simplu una dintre tainele subteranelor de la Starîi Karantin.

Peste vreo două zile, partizanul Serdiukov, care era de gardă în postul sectorului „Volga", auzi pe cineva umblînd la zidul care dădea în galeria cea veche. În zidăria peretelui se afla o gaură anume făcută, ca un fel de portiţă, bine astupată cu pietre. Lui Serdiukov i se păru că cineva de afară desface pietrele tocmai în scobitura aceasta. În cea mai mare linişte, Serdiukov dădu alarma : se adună toată garda, echipată de luptă. Stinse numaidecît lumina din încăperea gărzii. După regulile luptei subterane, oamenii se pitiră în coridoarele lăturalnice. Îndreptară ţevile a două mitraliere grele spre trecerea aceea. Anunţară telefonic statul-major. Comunicară că fasciştii desfac pe dinafară zidul. Petropavlovski, împreună cu grupa de serviciu, se ivi numaidecît.

Numai Jucenkov clătina neîncrezător din cap şi repeta că hitleriştii n-ar putea în ruptul capului să ajungă la zidul acesta. Căci dincolo de zid era un coridor care se înfunda, după afirmaţia lui Jucenkov. Se zidise acolo un perete suplimentar, foarte solid, care despărţea coridorul de suprafaţă.

Totuşi, după ce sosi în sectorul „Volga" şi după ce ascultă cu atenţie, Jucenkov trebui să se dea bătut : într-adevăr, cineva desfăcea acolo pietrele...

Toţi aşteptau într-o tăcere desăvîrşită, ochind cu arma portiţa din perete, astupată cu pietre. Un tînăr partizan ceru voie lui Petropavlovski, în şoaptă, să se tîrască pînă la zid, să smulgă piatra din portiţă şi să arunce o grenadă în hitlerişti. Dar şeful statului-major ordonă tuturor să stea nemişcaţi. Între timp, zgomotul stăruia în dosul zidului. Pe urmă, prin crăpăturile peretelui se strecură o lumină. După aceea se auzi o bolboroseală nedesluşită. Din ea se desprindeau sudalme ruseşti.

— Iar ne-au trimis pe careva — rosti Petropavlovski la urechea lui Jucenkov.

Dar iată că una din pietrele mari care astupau trecerea se mişcă. Atunci, glasurile de dincolo de perete li se părură partizanilor atît de cunoscute, încît nici nu le venea la început să-şi creadă urechilor... După zid tuna aievea vocea de bas a comisarului, aşa de cunoscută tuturor. Îi răspundea o voce repezită şi veselă, care nu putea fi decît a neastîmpăratului Liubkin — unul dintre tinerii partizani care îl însoţea veşnic pe Kotlo în explorarea galeriilor cunoscute numai de dînsul.

Jucenkov răcni :

— Comisare ! Pune piatra îndărăt ! Nu ne face curent.

— Care-i acolo ? răsună glasul lui Kotlo de după zid. Tu eşti, Vladimir Andreevici ? Ajută-mă să trec, că rătăcim de două ceasuri. Liubkin m-a dus în fundul iadului. Se lăuda că ştie drumul, şi uite că nu mai ştim să facem cale întoarsă.

Ce se întîmplase ? Liubkin îl determinase pe comisar să pornească împreună cu el în recunoaştere, pentru a descoperi ieşiri noi. Şi amîndoi se rătăciseră în labirintul galeriilor subterane.

Partizanii scoaseră într-o clipă pietrele din zid. Comisarul, cam stingherit, gîfîind, își trecu umerii prin gaura curățată. În urma lui, Liubkin se strecură fără chef, se ridică încet în picioare și, rușinat tot, începu să se scuture de praf.

De mult nu mai rîseseră cu hohote partizanii ca acuma. Chiar Jucenkov, pe care nu-l puteai face să rîdă atît de ușor, mai întîi se stăpîni, aplecat cu totul peste perete ; dar după aceea, cînd își dădu drumul pe pămînt, izbucni în rîs, bătîndu-se cu palmele peste genunchi. La început, comisarul se uită supărat la toți, pe urmă însă nici el nu se mai putu înfrîna și începu să hohotească cît îl ținea gura. Și mult timp după aceea partizanii își aduceau aminte de întîmplarea aceasta, înveselind ceasurile monotone, plictisitoare, din timpul serviciului și al gărzii.

...Sosise luna decembrie.

Oamenii zăvorîți în piatră ardeau de dorința să afle ce se petrece pe front și ce se mai aude prin țară. Aveau nevoie de aceste informații după cum gurile uscate, buzele fierbinți, arse de sete, cereau apă. Trebuiau să afle cu orice chip adevărul asupra situației de la suprafață, despre război, despre Moscova...

Partizanii nu apucaseră să primească un aparat de radio de campanie cu baterii, înainte de coborîrea detașamentului în cetatea subterană, iar aparatul de radio luat de Lazarev în subterană nu funcționa fără curent electric. Atunci Volodea îl convinse pe Kornilov, care era de asemenea mare amator de tehnică, să construiască măcar un radio-detector. Instructorul politic hotărî să încerce. Dar pentru detector aveau nevoie de galenă. Kornilov și Volodea își înjghebară un laborator chimic în atelierul de armurărie al cetății. Aveau nevoie însă de sulf. Hotărîră să-l extragă din explozibile. Începură să facă experiențe. Dar odată, și instructorul politic, și elevul său erau cît pe ce să rămînă fără ochi. Explozibilul luase foc. Totuși dobîndiră sulf. În sfîrșit făcură detectorul. Întinseră antena într-un puț, cerură de la statul-major un receptor de telefon și stabiliră legătura. În receptor nu se auzi însă decît un hîrîit slab. Dar și hîrîitul acesta, înfiripat de acul detectorului cînd se învîrtea pe discul ataşat la galena înjghebată cu atîta greutate, trezi admirația tuturor.

Receptorul trecu din mînă în mînă. Toți ascultară foșnetele tainice care le aminteau de spațiile fără margini ce existau acolo, deasupra.

Hotărîră să continue experiențele și să stabilească radiocomunicația

Timpul însă trecea. Covoarele care împodobeau Colțul Roșu aproape putreziseră din pricina igrasiei. Chitara Ninei Kovaliova se descleiase și se desfăcuse în bucăți. Patefonul nu mai funcționa : laturile cutiei lui se umflaseră în aerul jilav. După ce se topi zăpada la suprafață, umezeala spori în subterană. În schimb, lipsa de apă nu mai era atît de mare. Acuma se puteau umple mereu, în cîteva ore, două-trei căldări de apă, ba uneori și mai mult, numai din picături.

Uneori, o tristețe înfrigurată, nesuferită se furișa o dată cu umezeala în sufletul oamenilor, care nu văzuseră de multe săptămîni lumina zilei și care se simțeau cîteodată îngropați de vii. Partizanii deveniră tăcuți, nervoși și se luau la harță pentru fleacuri. În ceasurile acestea, năzbîtiile și glumele lui nenea Manto erau salvatoare. În toate împrejurările, el rămînea același : veșnic vesel și guraliv.

Într-una din zilele acestea triste, care se scurgeau așa de încet, partizanii, amărîți de repetatele și zadarnicele căutări ale unei ieșiri la suprafață, auziră deodată foarte limpede huruitul motocicletei. După cum se știe, „daradaica infernală“ a lui Iașa Manto (așa botezaseră partizanii motocicleta) stătea de mult nemișcată în orizontul de jos. Iakov Markovici își ungea grijuliu aproape în fiecare zi mașina favorită. Totuși, ea începuse să ruginească de umezeală.

Nenea Iașa urmărea cu strîngere de inimă cum i se distrugea motocicleta, fiindcă nu era folosită. Dar comandamentul îi interzisese să pornească motorul gălăgios al „daradaicăi infernale“. Motocicleta lui nenea Manto făcea prea mare zgomot. Scotea prea mult fum. Iar sub pămînt, și așa era greu de respirat.

Dar acum auziră toți cum își luase vînt „daradaica infernală“. Oare nenea Iașa călcase consemnul ? Cei ce se aflau prin apropiere se luară după zgomot.

Partizanii îl găsiră pe nenea Manto instalat pe șaua calului său de oțel. Cu coatele desfăcute, aplecat cu tot trupul înainte, Iakov Markovici ținea strîns mînerele

ghidonului. Motorul tăcea. În schimb, nenea Iaşa, umflîndu-şi obrajii şi ţuguindu-şi buzele, imita sonor şi artistic huruitul motocicletei. În timpul acesta, el sălta pe şaua de piele, se apleca cînd la dreapta, cînd la stînga, făcînd viraje şi accelerînd viteza : într-un cuvînt, se vedea că Manto zbura cu viteza maximă.

Observînd că se strînseseră în juru-i partizani şi că Volodea şi Vanea, totdeauna nelipsiţi, se aflau şi ei în primele rînduri, Manto se prefăcu deodată că frînează maşina. Trase o manetă închipuită de sub dînsul. Se potoli, pufnind tot mai rar, şi, uitîndu-se foarte aspru la toţi, anunţă :

— Cursa pleacă la Simferopol. Pasageri, ocupaţi-vă locurile ! Vovka, suie la spate...

Volodea nu se lăsă rugat a doua oară. Sări pe perna de piele din spatele lui Manto şi se apucă, aşa cum se cuvine în asemenea prilejuri, de centura conducătorului motocicletei.

— Am pornit ! anunţă nenea Iaşa. Ţine-te bine la cotituri... — şi iarăşi dădu drumul la motorul buzelor sale.

Toţi cei din jur rîdeau cu hohote. Nenea Iaşa sălta aşa de tare în şa, încît Volodea trebui să se ţină zdravăn ca să nu zboare de pe motocicletă. Sălta cu ochii mijiţi şi chiuia din răsputeri. Era o goană aprigă pe loc, chipurile o călătorie îmbătătoare. Nenea Iaşa izbutea, din plină viteză, să anunţe peste umăr pasagerului său locurile cunoscute pe lîngă care zburau în imaginaţia lui. „Kerci-II !... Vladislavovka !... Sarabuz !... Sem-Kolodezei !“ Oamenii dimprejur, la auzul acestor denumiri binecunoscute, se întristară amintindu-şi locurile, tîrguşoarele şi satele care rămăseseră acolo, deasupra.

Rîsul se potoli încet-încet.

— Ne apropiem de Djankaia ! anunţă triumfător nenea Manto şi, parcă istovit, închise ochii.

Observînd asta, Volodea începu să-i strige drept la ureche :

— Nene Iaşa ! Uită-te pe unde mergi ! Vezi că dai în şanţ.

Iakov Markovici se săltă involuntar în picioare, îndreptîndu-şi tot trupul cît era de lung. În aceeaşi clipă, creştetul capului său mult încercat lovi bolta de piatră.

Asta îi înveseli numaidecît din nou pe toţi. Iar nenea Iaşa, trîntindu-se pe şaua motocicletei, anunţă supărat :

— Pentru călcarea regulilor de circulaţie, pentru că ai vorbit cu conducătorul în timpul mersului, hai la bucătărie să cureţi cartofi peste rînd !

Şi Manto îl trase după dînsul la bucătărie pe Volodea, care se prăpădea de rîs.

La 5 decembrie se sărbători cu deosebită solemnitate Ziua Constituţiei. Cum o parte din partizani erau de gardă, ei se adunară la Colţul Roşu în două rînduri — ziua şi seara. Cu acest prilej, Manto făcu o ruladă de conserve strașnic de gustoasă. Volodea desenă frumos un număr special al „Foii de luptă“, în care apărură articolele mai multor „corespondenţi subterani“, cum le ziceau partizanii celor ce scriau la gazeta de perete. Un felinar era anume pus lîngă „Foaia de luptă“, pentru ca să se poată citi cele scrise acolo.

Gazeta de perete a partizanilor nu era cu nimic mai prejos decît acelea care apăreau la suprafaţă înainte de război. Avea un articol de fond, scris de comisar, versurile Ninei Kovaliova : „O să vedem lumina“, o notiţă a lui Kornilov despre pionierii care se evidenţiaseră în muncă. Mai era şi o caricatură, care îl înfăţişa pe Iaşa Manto, străpungînd cu capul scoarţa de piatră a pămîntului şi ieşind la suprafaţă, în vreme ce fasciştii, îngroziţi de dînsul, fugeau în toate părţile mîncînd pămîntul. Nu lipsea nici materialul critic : tuşa Kilia dădea pe faţă nişte nereguli de la bucătărie şi învinovăţea de neglijenţă pe ajutoarele lui nenea Iaşa.

Iar sus, pe toată lărgimea gazetei de perete „Foaia de luptă“, Volodea scrisese cu litere mari, după sfatul comisarului : „...Constituţia Uniunii Sovietice va fi un rechizitoriu contra fascismului, un act care va arăta că socialismul şi democraţia sînt de neînvins“.

Aşa trăiau oamenii sovietici care se condamnaseră de bunăvoie la întemniţarea în piatră, care renunţaseră la lumină, aer curat, apă şi la toate condiţiile obişnuite

ale existenței omenești, pentru ca, prin fapta lor de arme, deși mică, să ușureze calea poporului spre victoria cea mare, împotriva dușmanului omenirii.

Dar dușmanul era puternic, crud și viclean. Trebuia să-i afli dinainte toate planurile. În ultimele zile, în galeriile orizontului de sus se auzi de deasupra un zgomot uniform, ca un scrîșnet; parcă s-ar fi făcut un sondaj de la suprafață. Partizanii trebuiau să afle ce mai puneau la cale fasciștii. Volodea se rugă din nou să fie trimis în cercetare.

— Nene Gora — se adresă Volodea lui Kornilov — știu eu un gîrlici mic, pe care l-am păstrat pentru caz de nevoie. Pe cuvîntul meu! Pe acolo nimeni nu poate trece afară de mine. Ba poate numai Oliușka Lazareva. Atîta că ea e prea mică. Pe cînd eu sînt numai bun, nene Gora.

— Dar de ce n-ai spus mai înainte nici un cuvînt despre gîrliciul ăsta?

— Secret militar, nene Gora — rosti puțin stingherit Volodea; dar pe urmă recunoscu sincer: Am descoperit gîrliciul din întîmplare, odată cînd m-am dus sus... fără să cer voie. Cînd mă uit, zăresc o luminiță. Am vrut să vin să vă spun, dar m-am răzgîndit. Îmi ziceam c-o să mă certați, pentru că mi-am băgat nasul acolo. Am hotărît să-l țin pentru mine, ca o rezervă, cînd mi se va îngădui să ies iarăși în recunoaștere la suprafață... Dar, afară de mine, nimeni nu se poate furișa pe-acolo. Vedeți că acuma ne prinde bine?... Și n-o să mă ocărîți.

Kornilov aduse la cunoștință comandamentului rugămintea lui Volodea de a fi trimis în recunoaștere și povesti despre gîrliciul tainic, pe care micul cercetaș îl păstrase tocmai pentru cazul acesta. Lazarev însărcină pe Kornilov să controleze el însuși ieșirea. Instructorul politic porni într-acolo împreună cu Volodea. Dar Kornilov nu izbuti să ajungă chiar pînă la gîrlici: fu cît pe ce să rămînă înțepenit în crăpătura îngustă dintre pietre.

— Cum ai să te strecori pe-aici? se miră Kornilov. Acolo doar șoarecii s-ar putea vîrî. Dar ce? Tu ești șopîrlă?

Volodea însă se furișă tîrîș spre gîrlici și ieși prin el deasupra. Era aproape să se înece cînd înghiți aerul

proaspăt, înghețat. După puțin timp i se mai potoli și durerea de ochi pricinuită de lumina zilei. Volodea cercetă tot ce i se ceru. Își dădu seama că gîrliciul lui ieșea la suprafață dincolo de sîrma ghimpată cu care hitleriștii împrejmuiseră raionul carierelor. Era vădit că naziștii habar n-aveau de gîrliciul acesta. Dubinin mai văzu că pămîntul era acoperit de zăpadă proaspătă. Dar ziua nu te puteai arăta aici, deasupra carierelor. Trebuia să aștepte noaptea, pentru ca, cu puțin înainte de revărsatul zorilor, să iasă pe furiș la suprafață și să se poată tîrî cît mai departe de gîrlici.

Volodea hotărî să-și ia și patinele. Ele făceau parte din lucrurile scumpe pe care Volodea le adusese cu sine sub pămînt, nevrînd să le lase la suprafață. Învățase să se dea cu patinele cîștigate prin rămășag de la băieții din Solombala, vestiți sportivi de iarnă. De atunci, Volodea patina în fiecare iarnă pe gheața unui pîrîu din Kerci, trezind invidia băieților.

După ce ieși la suprafața pămîntului, înainte de a se crăpa de ziuă, Dubinin stătu îndelung într-un șanț, ca să-și obișnuiască ochii cu strălucirea orbitoare a zăpezii și cu lumina sfredelitoare a soarelui care răsărea. Își prinse cu sfori patinele de ghete și se avîntă lunecînd voinicește de-a lungul mahalalei tîrgușorului, pe cărările înghețate. Soldați fasciști — cu pături, șaluri și cu fețe de masă în spate — ieșiră din cîteva căsuțe. Pesemne înfățișarea băiatului care patina plin de siguranță pe gheață le amintea nemților de propria lor copilărie, de familiile lăsate undeva departe, și le dădea o bună dispoziție sufletească. Pufăind din trabucuri sau trăgînd din pipe umplute îndesat cu mahorcă înecăcioasă, soldații exclamau mulțumiți:

— O-o, der Bursch ist ein prima Schlittschuhläufer [1]...

Între timp micul patinor, care părea că se dă pe gheață fără nici o grijă în văzul hitleriștilor, alerga în sus și în jos pe cărările lunecoase, cercetînd tot ceea ce trebuia să afle.

Într-adevăr, întregul sector al carierelor era împresurat cu sîrmă ghimpată. Pe coastele dealurilor din jurul locului acestuia nemții săpaseră tranșee. Lîngă

[1] Băiețașul e un patinator de mîna întîi. (n.t.)

gurile puțurilor aruncate în aer erau așezate aparate cu mai multe detectoare, ca niște ciorchine. Dar pesemne toate acestea le păreau hitleriștilor prea puțin. Volodea băgă de seamă că fasciștii trebăluiau aproape de gura dărîmată a puțului principal. Soldații cărau și puneau cap la cap țevi lungi și groase. Micul cercetaș căută să vadă de unde veneau țevile. Dar conducta se pierdea departe, în direcția mării. Băiatul patină mult timp de-a lungul tuburilor instalate, pînă ce se convinse că țevile duceau pînă la mare. Se întoarse pe urmă acolo unde văzuse mai întîi țevile. Cercetă de departe o mașină care semăna cu un tractor. Nemții o aduseseră acolo unde odinioară se afla gura puțului principal. Mașina duduia și fîsîia, punînd în mișcare niște pompe așezate înaintea ei. Sub presiunea apei, cîteva furtunuri groase zvîcneau chiar. Soldații nemți cărau mereu țevi și furtunuri spre gura puțului dărîmat, deasupra căruia se găsea un trepied pentru sondaj.

„Am priceput cum stau lucrurile — se lămuri Volodea și simți că i se face toată pielea numai buburuze ca cea de gîscă. Vor să ne înece ca pe țîstari. Numai să-mi întipăresc bine în minte unde duc ei conducta, ca să nu încurc lucrurile. Păcat că nu-i aici Vanea Griținko. El se descurcă mai bine pe meleagurile acestea."

Trebuia să se întoarcă neîntîrziat sub pămînt, fără să aștepte ora fixată, și să raporteze comandamentului despre noul plan diabolic al inamicului. Hitleriștii înțeleseseră, fără doar și poate, că nici grenadele, nici prăvălirile produse de mine, nici gazele toxice nu le puteau veni de hac partizanilor, îndîrjiții și enigmaticii stăpînitori ai străfundurilor răzvrătite ale pămîntului, care rămîneau nevăzuți. De aceea se hotărîseră să-i înece cu apa mării. În acest scop, nemții întinseseră țevi de la mare pînă la cariere, iar acum încercau niște pompe mari, care duduiau.

Volodea își închipuia toată grozăvia inundației subterane: Vedea cum se prăbușește apa rece și sărată, năvălind de deasupra... cum se aruncă ea cu urlete în adîncurile galeriilor subterane, măturînd orice în cale... cum mugește ca o duruitoare, cum inundă și îneacă totul în întuneric. Iar ieșirile sînt zidite. Oamenii n-au nici o scăpare. Apa îi ajunge din urmă în beznă...

Iată, apa se izbește plescăind de picioarele partizanilor. Acum le trece de genunchi... Li s-a ridicat pînă la piept, le îngheață inima. Și apele năpădesc, năpădesc într-una... Se sting felinarele. Oamenii se zvîrcolesc în întuneric. Încearcă să plutească deasupra puhoaielor, cu toate că nu mai este nici o nădejde. Nivelul apei, ridicîndu-se orb și fatal, se apropie de bolți. Mai departe n-ai unde pluti: fața apei, plescăind, se confundă cu asprul tavan de piatră. Nu mai rămîne loc sub pămînt pentru cei vii. Toți vor pieri — și Kornilov, și comandantul, și comisarul, și Oliuška, și nenea Manto, și el însuși — toți...

Volodea se îngrozi atît de cumplit, încît îi înghețară brusc mîinile și picioarele: parcă se cufundase în șuvoiul rece și necruțător care trebuia să prăpădească în curînd pe toți oamenii scumpi inimii lui.

Dubinin se uită încă o dată de jur împrejur. Sorbi adînc aerul proaspăt de iarnă. Întinderile se desfășurau larg în juru-i... Era așa de senin... iar cerul era atît de limpede, fără urmă de nouraș...

Numai dacă ați sta vreodată mai mult de o lună într-o subterană și n-ați avea deasupra capului, ziua și noaptea, decît bolta apăsătoare de stîncă, numai atunci ați înțelege ce înalt este cerul cel larg și slobod. Ce ușor și plăcut se respiră aici, la suprafață! Iar acolo unde Volodea trebuia să se întoarcă neîntîrziat, chiar acum, într-o clipă, ce-l putea aștepta pe dînsul? Întunericul beznă, înăbușeala și, în sfîrșit, potopul subteran, negru, necruțător...

Un ordin al comandamentului partizanilor interzicea reîntoarcerea ziua, pe lumină, în cariere. Dar lui Volodea nici nu-i trecu prin minte gîndul rușinos că are dreptul să rămînă aici, deasupra, unde este atîta spațiu și atîta lumină. Nu! Să rămînă singur în viață aici, în vreme ce toți ceilalți se vor prăpădi?... Asta nu-i putea fulgera prin cap lui Volodea. El știa că fiecare minut era scump. Trebuia să-i prevină chiar acum. Seara va fi, poate, prea tîrziu...

Ascunzîndu-se într-o groapă troienită de zăpadă, uitîndu-se cu băgare de seamă de după niște tufișuri în toate părțile, Volodea își frecă apăsat obrazul de umăr și cîntări cu înfrigurare toate mijloacele de salvare a detașamentului.

Oare să nu se arunce la noroc de-a dreptul spre gîrlici? N-au decît să tragă! Doar n-au să-l nimerească dintr-o dată...

Dar dacă îl vor nimeri? Atunci cine va anunța pe partizani?

Ce-ar fi să se tîrască pînă la furtunul acela și, cu lama de ras, pe care o purta veșnic în buzunar, să încerce a-l tăia... sau a-l roade cu dinții? Ce rost ar avea? Chiar dacă ar tăia el un furtun, ar rămîne celelalte. Iar țevile de fontă nu le poți tăia cu lama de ras.

Ba nu. Mai bine să dezgroape o mină fascistă. Tîrîndu-se deasupra carierelor, Volodea observase mai multe mine... Da. S-o dezgroape și să se tîrîie cu ea pînă sub conducta principală; apoi să tragă de-o sfoară, din depărtare (ca un cercetaș prevăzător ce era, purta întotdeauna un ghem ascuns în buzunar), și să arunce în aer mina împreună cu conducta...

La început, planul acesta îi plăcu foarte mult lui Volodea. Se gîndi însă că explozia va da alarma: hitleriștii vor veni în goană, vor începe să cotrobăiască tot raionul și vor pune mîna pe cercetașul partizan. Volodea, bineînțeles, nu va spune nimic, oricît l-ar tortura: mai bine să moară... Dar acolo, sub pămînt, nimeni nu va da de veste partizanilor despre cele întîmplate și despre primejdia ce-i așteaptă, după ce fasciștii vor repara conducta.

Nu. Toate astea nu făceau nici două parale. Trebuia să acționeze fără să fie observat. Dar să pătrunzi ziua-n amiaza mare în carierele încercuite, unde hitleriștii puseseră santinele de jur împrejur, era un lucru aproape imposibil. Totuși, Volodea hotărî să nu aștepte căderea nopții.

„Nu-i nimic, o să mă strecor eu... n-or să mă vadă" — își șopti în sine pionierul cercetaș, ascunzîndu-se cu mare grijă de santinele, după pietroaiele de calcar răsturnate, temîndu-se chiar să răsufle, furișîndu-se printre capcanele minelor. Dubinin se tîra tremurînd din tot trupul, lipindu-și urechea de pămîntul înghețat, intrînd parcă în el, întinzîndu-se fără zgomot... se tîra, se tîra într-una, la douăzeci de metri de soldații nemți... Volodea le auzea foarte bine pașii răsunători. Uneori i se părea că pașii lor bufnesc chiar deasupra capului său. Rămînea încremenit, se dădea

îndărăt, se tîra în lături, ședea culcat un minut-două ascultînd, și iarăși începea să se strecoare spre gîrliciul său.

În sfîrșit, iată și cele două lespezi de piatră: sub una din ele se afla crăpătura cunoscută numai de Volodea. Măsură din ochi depărtarea pînă la pietre: din trei sărituri ar fi putut ajunge la gîrlici, ar fi putut luneca în umbra lui salvatoare. Dar deodată, aproape deasupra capului său, Volodea auzi vorbe nemțești rostite încet și un zăngănit: parcă ceva de metal se lovise de o piatră. Se lipi de pămîntul înghețat, încremeni ca o stană de piatră, apoi își ridică încetișor capul... și mai-mai să izbucnească în plîns de furie și de ciudă. Doar trebuia să ajungă numaidecît! Ajunsese aproape de gîrliciul lui, neobservat de nimeni, iar aici — poftim! Doi soldați hitleriști — unul cu armă automată și altul cu carabină — ieșiseră de după niște blocuri de piatră și și se așezară la cîțiva pași de gîrliciul lui Volodea. De existența gîrliciului ei, desigur, nici nu bănuiau. Nici nu putea fi vorba de trecut acuma prin gîrlici. Fără îndoială, soldații făceau parte din patrulele însărcinate să păzească ieșirile zidite ale carierelor. Volodea auzi un hîrșcîit de chibrit care se aprinde; apoi ajunse pînă la dînsul iz de tutun nemțesc — Knaster. După toate semnele, soldații aveau de gînd să mai rămînă pe loc. Timpul trecea însă repede. Și fiecare minut era prețios.

Ce să facă? Cercetașul nostru stătea istovit de tot, într-o văgăună adîncă, în care se tîrîse ca să se ascundă. Își aduse deodată aminte de întîmplarea petrecută la statul-major, cînd Ziabrev glumise pe socoteala sa și a lui Vanea Griținko, punîndu-i pe băieți să facă pe comandanții măcar pentru puțin timp. Atunci, în cele cîteva minute cît fusese șef, Volodea simțise pentru întîia oară ce grea este povara răspunderii unui comandant. El înțelesese atunci că, dacă-i vorba să răspunzi pentru alții, pentru toți, trebuie să fii tu însuți foarte puternic. Altfel n-ajungi la nici un rezultat.

Iar acum el, Volodea Dubinin, răspundea față de sine însuși pentru viața tuturor celor ce se aflau sub pămînt. Totul depindea numai de el. Toată nădejdea era într-însul. Cei de acolo, de sub pămînt, nu știau nimic. Și numai el putea să-i prevină — el și nimeni altul afară de dînsul.

Pentru întîia oară în viaţă simţea Volodea o răspundere atît de uriaşă şi de înspăimîntătoare pentru viaţa cîtorva zeci de oameni. Fiecare dintre ei îi era nespus de drag. Dar acum Dubinin simţi deodată că răspunderea sa pentru viaţa unor oameni care-i arată încredere îl face matur şi puternic. Simţi în sine o neobişnuită hotărîre şi începu să se uite împrejur liniştit, cu luare-aminte. Dacă înainte cu cîteva clipe băiatul acesta ar fi fost gata, de deznădejde, să înceapă a scurma pămîntul cu unghiile ca să pătrundă prin scoarţa lui în cetatea partizanilor, acum deveni din nou cercetaşul cu experienţă, foarte prudent în mişcări, care observă repede totul şi este gata să ia pe loc o hotărîre.

Nu departe de lespezile de piatră care ascundeau în umbra lor ieşirea lui Volodea din cariere creşteau nişte tufişuri dese şi ghimpoase. Micul cercetaş, în capul căruia se înfiripă deodată un plan viclean de acţiune, se tîrî fără zgomot în desiş. Îşi pipăi încă o dată ghemul de sfoară din buzunar. Dădu în drum peste un băţ gros, cu coaja încă verde, frînt la mijloc. Îl luă cu dînsul.

Ajungînd la tufişuri, Volodea, cum stătea culcat, scoase din buzunar ghemul, îl desfăcu la un capăt, îndoi băţul luat din mers şi făcu din el o praştie. Legă bine băţul de un ciot gros de deasupra pămîntului şi începu să se tîrască într-o parte, urmînd să tragă după dînsul sfoara desfăşurată de pe ghem. Se tîrî astfel într-o mică adîncitură de teren. Acuma, numai o moviliţă îl despărţea de lespezile de piatră între care se afla gîrliciul. Peste moviliţa aceasta puteai să sari într-o clipă. Trebuia numai să-i atragă pe hitlerişti în altă parte. Volodea, culcat la pămînt după moviliţa care îl ascundea, începu să tragă de sfoara care ducea la tufişuri. Băţul, legat de tufiş, se zbătea, lovind în crenguţele acoperite de gheaţă ale desişului.

Dar santinelele care şedeau lîngă gîrliciul lui Volodea erau cufundate într-o discuţie şi nu observau nimic. Volodea continua să le audă glasul lîngă lespezile de piatră. Trase mai tare de sfoară. Băţul lovi tufişurile, care începură să se mişte foşnind. Ţurţuri şi lostopene îngheţate de zăpadă se risipeau pe pămînt. Volodea auzi cum săriră santinelele, curmîndu-şi brusc discuţia. El trase din nou de sfoară de cîteva ori în şir. Tufişurile

se mişcară : parcă cineva se tîra pe sub ele, căutînd să treacă prin desiş.

— Achtung ! Halt ! Stai ! urlă santinela aproape deasupra capului cercetaşului.

Volodea rămase încremenit o secundă. Dar îşi dădu seama că soldatul nu striga la dînsul, ci către tufişurile care începuseră să se mişte, şi trase din răsputeri de sfoară. Cizmele santinelelor bufniră îndepărtîndu-se de dînsul : se îndreptară repede spre desiş. Se auziră strigăte scurte. Răsună sfredelitor fluierul santinelei. Răsună tropăitul hitleriştilor care, pesemne, înconjuraseră tufişurile suspecte. Apoi trosniră cîteva împuşcături. Fasciştii se buimăciseră de-a binelea.

Dar Volodea nu pierdu o clipă, deşi era foarte curios să afle ce vor mai face hitleriştii. El legase dinainte o pietricică de capătul sforii din mîna lui. Convingîndu-se că soldaţii se îndepărtaseră destul de mult de gîrliciul său, Volodea n-aşteptă şi se zvîrli într-acolo. Aruncă din răsputeri cît mai departe pietricica, ce tîrî sfoara după ea pe panta dealului. Acum sfoara nu mai putea atrage atenţia hitleriştilor spre gîrliciul subteranei. Volodea mai furişă o privire în urmă, ţîşni în crăpătură şi... ia-l de unde nu-i !

Peste cîteva minute, trecînd peste năruiturile subteranei, Volodea găsi în întuneric, pe dibuite, drumul cunoscut şi porni cît îl ţineau picioarele prin galeriile subterane. Era aşa de zorit că, ajungînd la statul-major, îşi pierduse cu totul răsuflarea şi nu-i putu povesti de la început lui Lazarev despre îngrozitoarea sa descoperire. De altfel, comandantul, spre uimirea lui Volodea, primi noutatea destul de liniştit. Totuşi, Lazarev chemă numaidecît pe Jucenkov şi brigada de avarii. Ordonă să se ridice neîntîrziat două ziduri solide în galeria de sus — acolo unde, în zilele din urmă, se auzise zgomotul făcut de un sondaj.

— Tu rămîi aici, Volodea, să-ţi mai tragi sufletul — zise comandantul, căutînd să-l liniştească. Dar de ce te-ai speriat aşa de tare ? Am învins noi focul. Vom învinge şi apa. Facem un dig sus. Ştirile aduse astăzi de tine din recunoaştere sînt bineînţeles foarte însemnate. Pentru asta, dragul meu, îţi mulţumesc în numele întregii conduceri ! Puteau să ne joace nemţii o festă bună ! Tu, pur şi simplu, ne-ai salvat.

Se dădu „avralul[1] subteran" — cum se exprima de predilecție nenea Iașa.

Toți partizanii care nu erau de serviciu, nici de gardă fură trimiși în grabă la orizontul de sus. Într-o liniște desăvîrșită, căutînd să nu atragă atenția nemților care continuau să trebăluiască deasupra capului partizanilor, aceștia începură să ridice ziduri interioare și să închidă cu ele galeriile ce dădeau spre sectorul în primejdie.

Și se apucaseră la vreme de treabă! Căci zidurile de piatră nu erau încă bine terminate cînd apa, mugind zgomotos, năvăli de sus printr-o gură de puț destupată de hitleriști. Ea inundă repede galeria de sus, izbucni în șuvițe prin crăpăturile încă necimentate ale pereților de piatră. Partizanii astupau găurile din zăgazurile subterane și, ținînd lămpile de miner sus de tot deasupra capului, umblau pînă la genunchi prin apa rece, iar uneori chiar pînă la piept. Munciră toată noaptea. Către dimineață apa nu mai pătrundea în galeriile de jos. Dar cum hitleriștii puteau să dea drumul la apă din clipă în clipă prin alte puțuri, partizanii continuară să ridice zăgazuri de piatră, prin care să nu poată trece apa, în toate sectoarele primejduite din galeriile de sus.

În două zile, toate aceste galerii fură ermetic astupate cu piatră și tencuite cu ciment.

Vorbind cu Volodea și aflînd despre planul hitleriștilor de a inunda carierele, Lazarev se prefăcuse liniștit atunci cînd îi spusese că deocamdată nu-i nimic grav. Dar comandantul nu voia, pur și simplu, ca partizanii — și așa osteniți, și hărțuiți — să mai fie tulburați din pricina unei noi nenorociri care sta gata să se năpustească asupra lor. De fapt, Lazarev își dădea seama foarte bine de noua și înfiorătoarea primejdie care amenința cetatea subterană.

Trebuia să ia neîntîrziat măsuri hotărîtoare pentru a apăra detașamentul de pieire...

După muncă, partizanii se adunau adesea, înainte de culcare, la Colțul Roșu. Aici se strîngeau într-un cerc mic în jurul felinarului și începeau să curgă nesfîrșite povestiri, amintiri, legende, cîntece...

[1] Avral — comandă pe vas, în caz de alarmă, ca tot echipajul să iasă pe bord. (n.t.)

Aici zise nenea Iașa Manto, pentru întîia oară, cîntecul compus de dînsul, după lupta și după incendiul de pomină:

Ardea vuind pojarul grotei,
În jur — fum gros și praf de cretă.
Eu, de la plită la depozit,
Zburam cu alba mea bonetă...

Manto se simți foarte jignit cînd pionierii începură să susțină că trebuia să rimeze și „grotei" cu „depozit".

— Asta-i bună, acuma vă mai trebuie și rimă împerecheată!

În cele din urmă îi trecu supărarea și adăugă chiar urmarea cîntecului:

Luptăm cu forțele unite,
Căci cinste are cel ce scapă.
Volodea, Vanea, tușa Kilia
Au stins incendiul fără apă...

Volodea își cîștigase de mult printre partizani faima de povestitor fără pereche și cu memorie bună. Asta încă de la o adunare a pionierilor, cînd Volodea le povestise despre oamenii care luaseră parte la expediția lui Celiuskin și care fuseseră despărțiți de Pămîntul Mare — nu prin piatră, ci prin ghețari... trăind și ei pe întuneric, în noaptea polară, fără a se fi lăsat înfrînți de stihii. N-au șovăit și au învins. Și toți au fost salvați!

Istorisind toate acestea cu multă însuflețire, Volodea nici nu băgase de seamă că partizanii vîrstnici ieșiseră din întunericul galeriilor și se opriseră ascultînd... De atunci, adeseori partizanii îl rugau pe Volodea să le povestească cîte ceva. Micul comandant al pionierilor subterani cîștigase de mult inima tuturor. Iar după ce Volodea aflase în ultima lui recunoaștere despre planul nemților de a inunda carierele și vestise pe partizani, salvînd prin aceasta detașamentul de la o moarte sigură, tușa Kilia și celelalte femei îi arătau lui Dubinin o deosebită atenție.

— Da. Era cît pe ce să ne ducem dracului, și încă pe cale marină — glumea Iașa Manto.

— Știi ce, Volodea, ia povestește-ne tu ceva — îl rugă nenea Iașa a treia seară după recunoașterea lui Dubinin, cînd partizanii se adunaseră la Colțul Roșu.

— Dacă vreți, aș putea să vă mai povestesc ceva despre Spartacus. Cum s-a pomenit și el odată într-o situație parcă fără nici o scăpare. Și totuși nu și-a pierdut capul!

Toți se dădură mai aproape de dînsul.

Nenea Manto îndreptă fitilul felinarului și, ca să nu astupe cu trupul său uriaș și ciolănos silueta micului cercetaș, se așeză jos, pe o scîndură.

— Într-un rînd — începu Volodea — asta s-a întîmplat după cele ce v-am povestit data trecută... romanii i-au împins pe gladiatorii și pe sclavii răsculați într-o înfundătură. Spartacus trebuia să se retragă cu trupele lui pe un podiș înalt. Dar într-o parte era o rîpă adîncă de opt sute duime... Asta face... Stați că vă spun îndată... trebuie să socotesc...

— Asta face, în măsura noastră, două sute de metri — rosti repede nenea Manto.

— Da, așa-i, nenea Iașa! Va să zică, două sute de metri. Iar acolo unde podișul se lăsa spre șes, romanii le tăiaseră drumul. Și ei socoteau că Spartacus căzuse în capcană. Într-adevăr, unde ar fi putut să se ascundă? Doar erau cîteva mii de romani. De trei ori mai mulți decît oștenii lui Spartacus. Iar rîpa din coastă îi oprea retragerea.

— Da, situația asta seamănă cu a noastră — mormăi nenea Iașa.

— Nu-l întrerupe, Iakov Markovici! strigară nerăbdători ceilalți din întuneric. Zi-i, zi mai departe, Volodea.

— Gladiatorii mai aveau hrană numai pentru șase zile. Romanii erau siguri că Spartacus o să se predea. Făceau chiar fel de fel de planuri cum să-l pedepsească. Dar înțeleptul Spartacus — și aici vocea lui Volodea vibră de un entuziasm de mult adunat în sufletul lui — a găsit o scăpare. „Poruncește tuturor să taie nuiele de salcie din crîng", i-a spus Spartacus prietenului său Bortorix. Iar Bortorix s-a mirat, bineînțeles, foarte tare, dar a îndeplinit porunca. Atunci Spartacus a dat ordin să se împletească din nuiele o scară lungă. „Nu-i nimic peste putință pe lume pentru acela care dorește ceva cu ardoare. Noi sîntem aici o mie două sute de oameni;

într-o oră și jumătate vom împleti o scară de lungime trebuitoare și ne vom salva cu ea!" a exclamat Spartacus. Așa!... Toți au început să împletească scara de nuiele. Iar cînd scara a fost gata, i-au dat drumul în jos de pe stîncă; și pe întuneric, toți gladiatorii, împreună cu Spartacus, au coborît pe scară, au ieșit în spatele romanilor și au căzut pe neașteptate asupra lor, zdrobindu-i, fiindcă romanii nu se așteptau în ruptul capului că Spartacus are să-i lovească din partea aceea.

— Bravo lui! se auziră glasuri din întuneric.

— Grozav e Spartacus al tău! rostiră cei mai apropiați de felinar. Povestești frumos, măi băiete. Și mai cu seamă, ce memorie!

— Poate scornim și noi ceva, ca să tragem neamțul pe sfoară. Atîta numai: noi trebuie să întindem scara nu în jos, ci în sus...

În clipa aceea răsună undeva în întuneric glasul gros al lui Vasili Alexeevici Kovaliov, partizan bătrîn, tatăl Ninei și al lui Tolea.

— Ai povestit frumos, nimic de zis — rosti el. Numai că ne vorbești de Spartacus acela de odinioară. Atunci erau alte timpuri. Dar eu o să vă istorisesc ceva mai aproape de vremea de azi, ceva ce-am văzut chiar eu cu ochii mei. Eu — poate știe careva dintre voi — am luptat împreună cu Ceapaev Vasili Ivanovici. Am făcut parte din divizia lui. Se întîmpla uneori să-l ajut și la dulgherie. Doar și eu, și Vasili Ivanovici eram de aceeași meserie: tîmplari și dulgheri, făceam de toate. Așa că...

Volodea era numai ochi, uitîndu-se la bătrînul Kovaliov. Nu-i trecuse niciodată prin minte că nenea Kovaliov, dulgherul partizan, tatăl Ninei, fusese ostaș de-al lui Ceapaev, că-l văzuse pe Ceapaev în carne și oase și luptase cot la cot cu dînsul. Asta-i grozav! Uite ce oameni sînt în cetatea partizanilor!

Iar Kovaliov urmă:

— Și iată ce ni s-a întîmplat odată. Ceapaev pregătea ofensiva împotriva cazacilor albi. Pe atunci era comandant de detașament. Iar cazacii albi se pregăteau și ei să ne lovească. Și Ceapaev s-a gîndit să-i zdrobească printr-o contraofensivă. Dar pentru asta trebuia să trecem Uralskul. Așa se numește apa aceea... Ceapaev a poruncit inginerilor noștri să facă un pod. „Dar să-mi duraţi, zice, un astfel de pod, ca să putem trece și tunu-

rile.“ Şi au început inginerii să se sfătuiască şi să socotească : ce greutate au tunurile, ce încărcătură merge pe un metru pătrat, care este iuţeala curentului apei, ce materiale trebuie pentru a construi podul, şi cum vine după instrucţii, şi cum vine după construcţii...

— Într-un cuvînt, birocratism — suflă cineva din întuneric.

Ochii lui Kovaliov mijiră. El se uită într-acolo :

— De ce ? urmă partizanul. E lucru greu : nu faci un pod aşa, cu una cu două. Aici se lucrează cu formule. Aşa sînt obişnuiţi... Şi aşa au cîntărit inginerii totul, au socotit, au chibzuit şi s-au dus la Ceapaev de i-au raportat că podul se poate construi, bineînţeles, numai că au nevoie pentru asta de trei luni. Iar dacă ar fi vorba să-l facă ceva mai prost, l-ar putea face şi într-o lună. Dar Ceapaev a răspuns inginerilor : „N-am nevoie peste o lună de podul vostru, cum n-are nevoie de baia de sîmbătă cel ce s-a înecat luni. M-aţi priceput ? Mie îmi trebuie podul în trei zile“.

— Aşa înţeleg şi eu ! încuviinţă unul dintre ascultători.

— Da, asta-i ca la noi — îl susţinură alţii din coridor.

— Şi Ceapaev a poruncit inginerilor să dureze podul în trei zile. După construcţii, după instrucţii, cum vor. Ba încă i-a şi ameninţat : „Iar dacă n-o să mi-l terminaţi, să ştiţi că întorc foaia !“ Inginerii s-au adunat din nou. S-au gîndit, au socotit şi au raportat : „Tovarăşe comandant, podul va fi gata peste trei zile, cum aţi poruncit. Dar trebuie să vă spunem deschis : a patra zi, tot podul are să se desfacă. Iar dacă vă veţi retrage, înseamnă că ostaşii vor trebui să treacă înapoi rîul înot“. Atunci Ceapaev s-a bucurat şi a răspuns aşa : „Cu atît mai bine ! N-o să ne retragem. Ceapaev nu se retrage ! Eu să mă văd pe partea cealaltă, şi atunci n-are decît să se ducă dracului podul. Lasă-l să se desfacă“. Ei, şi a început să clocotească munca. Acolo mi-a fost dat şi mie să ciocănesc oleacă cu bărdiţa. Uralskul se află în mijlocul stepei. Nu-i urmă de pădure jur împrejur. Am răsturnat stîlpii de telegraf ; din ei am făcut căpriori, piloni de sprijin. Apoi am dus la pod tot ce ne-a ieşit în cale : şi uşile caselor, şi porţile, şi gardurile. Am trudit ziua şi noaptea. Peste pilonii de sprijin — adică peste

căpriori — am pus bîrne, iar deasupra am aşezat garduri de nuiele, uşi... S-a întîmplat ca apa să ia căpriorzi. Puhoiul e foarte puternic. Totuşi podul a fost ridicat înainte de trei zile. Ceapaev a dat ordinul de trecere. Am purtat tunurile în braţe. Apoi au trecut căruţele de aprovizionare. Iar podul, şubred, uite aşa se clătina... Numai cînd mă gîndesc, şi mă apucă groaza. Totuşi am trecut dincolo şi le-am dat noi de cheltuială cazacilor albi... că au uitat de ofensivă. Ce mai vorbă ! Nici nu le trecea prin minte să dea ochii cu Ceapaev pe malul celălalt. Şi aşa i-a gonit Vasili Ivanovici. Pe urmă le-a mulţumit printr-un ordin şi inginerilor „pentru curajoasa acţiune de construire a podului“. Nu-i aşa, Vovka, că asta nu-i mai prejos de isprava lui Spartacus al tău ? Ba poate-i încă mai ceva ? Ce zici ?

Toţi aveau cîte ceva de spus. Nenea Manto îl cuprinse pe Volodea şi îl zvîrli în sus, ţinîndu-l de subsuori. Dar Kovaliov ridică mîna. Ascultătorii se potoliră din nou.

— Dar vreţi să ştiţi de ce anume v-am povestit toate astea ?

— Da, da. De ce, nene Kovaliov ?

— Atîta numai : să ne înţelegem din capul locului, să nu-mi zbieraţi „ura“. Că încă mă mai doare capul de ieri.

— Nu, nu, n-o să strigăm ! răcniră atît de asurzitor tinerii partizani, încît Kovaliov îşi astupă urechile cu palmele.

— Dacă nu mă ascultaţi, o să surzesc de-a binelea. Vă spun îndată. Am fost chiar acum la statul-major. Tocmai se isprăvise şedinţa. În curînd vi se va anunţa hotărîrea. Iar hotărîrea iată care-i : vom scăpa de aici, ne vom tăia prin piatră un drum de ieşire — tună glasul gros al lui Kovaliov. Jucenkov a şi însemnat locul pe harta lui. Au căutat sub pămînt un loc îndepărtat, pus pe vremuri în exploatare. Pe acolo o să ne croim calea. Şi pornim spre pădurile Staro-Krîmskie. Numai că va trebui să lucrăm cu toţii de zor : trebuie să sfredelim douăzeci de metri prin piatră. Ei, şi ce ? Nu-i aşa ? Găurim noi şi patruzeci dacă trebuie !

Capitolul XVI

ULTIMA RECUNOAȘTERE

Partizanii parcă trăiseră o viață întreagă aici, sub pămînt. O viață stranie care pînă mai ieri părea imposibilă, o viață în care nu se știa cînd e zi și cînd e noapte, în care te înconjura numai stînca pustie — de sus, de jos, jur împrejur. Acolo, din toate părțile, numai niște galerii săpate adînc în scoarța groasă alcătuiau meschinul spațiu în care era posibilă existența omului.

Și totul se desfășura după o anumită ordine, păstrată cu stricteță în cetatea subterană. Telefoanele zbîrnîiau la statul-major. Se schimbau santinelele. Se dădea alarma în sectoarele „Volga" și „Kiev".

În orizontul de jos, instructorul politic Kornilov făcea zilnic exerciții de tir cu partizanii, la lumina luminărilor. La Colțul Roșu, Volodea ținea adunări cu pionierii în timpul liber.

De altfel, timp liber aproape nu mai rămînea.

Partizanii lucrau la „Obiectivul subteran Nr. 1" în trei schimburi, fără să se oprească nici un minut, neștiind cînd e zi ori noapte pe pămînt.

„Obiectivul Nr. 1" — socotit de partizani ca excepțional și ultraimportant — era o nouă galerie îngustă, care se tăia în unul din cele mai îndepărtate sectoare ale carierelor, unde se întindea cale de kilometri un orizont pustiu, neexploatat. Jucenkov preciza că locul acesta, bine adăpostit de două dealuri, se găsește cu mult mai departe de limita carierelor încercuite de fasciști.

Era o muncă chinuitoare să răzbați, fără unelte, în adîncime, să faci un tunel pînă la suprafață, să străpungi scoarța groasă de piatră care îți atîrna deasupra

capului, umplîndu-ți și orbindu-ți ochii cu o pulbere caustică. Oamenii lucrau în semiîntuneric cu niște viziere făcute din resturi de furnir sau, pur și simplu, din gazete. Munceau cu rîvnă, încăpățînați, cu îndîrjire, într-un amurg înăbușitor, unde se învolbura praf calcaros care te orbea. De altfel, deșiratul nenea Iașa Manto găsea și aici multe prilejuri pentru nesecatele sale glume.

— Dumnezeule! se auzea mereu un glas în crăpătura îngustă, unde se afla lampa de miner, acoperită cu o apărătoare de placaj, și unde juca pe perete umbra șefului bucătar, ca o momîie jigărită. Dumnezeule, cîte cucuie, toate în capul meu! Am destule să dau la toți și încă îmi mai rămîn de rezervă.

— Cum vine asta? întrebară partizanii, încîntați de gluma lui Manto.

— Uite-așa — răspunse nenea Iașa. Acolo unde toți merg în voie, eu, din pricina staturii mele proeminente, încerc la fiecare cotitură, cu propriul meu cap, soliditatea pietrei. Se vede că m-am născut pe lume nu ca să trăiesc sub pămînt, ci să umblu sub cerul liber, cu fruntea sus... Dar hai să lăsăm vorba și să ne punem pe muncă. Și să aveți în vedere că eu și cu voi nu săpăm o ieșire oarecare, ci o ieșire de pe ceea lume pe lumea asta. Atîta numai că în întunericul de aici e destul de greu să te dumerești care-i ceea lume și care-i lumea asta.

Partizanii rîdeau vîrtos, ștergîndu-și ochii care lăcrimau din pricina prafului. Cineva rosti fără ciudă, numai așa, ca să se afle în treabă:

— Cum se face, nene Iașa, că nu mai obosești tot dînd atîta cu gura?

— Ciudați mai sînteți! răspunse nenea Iașa. Dacă ați fi pus și voi mîna pe cîte o carte, ați fi știut că un învățat a cuvîntat așa: „Cuget, deci exist". Iar mie îmi place să fac asta cu voce tare. Trăim într-un întuneric atît de adînc, încît, dacă nu mi-aș auzi propriul meu glas, n-aș mai ști dacă trăiesc sau dacă am decedat.

Pionierii munceau și ei la „Obiectivul Nr. 1". Ajutau la căratul molozului din abataj. Flămînzi, năduși, albi de praful care le dădea mîncărimi de piele, ei își făceau cu zgomot apariția la bucătărie, unde îi întîmpina Iașa Manto.

— Care va să zică, să facem socotelile pînă nu ne dau gata ele pe noi — glumea nenea Iaşa, scoţîndu-şi şorţul de săpător în piatră şi punîndu-şi halatul de bucătar.

Comisarul Kotlo era şi el de părere că se puteau face oarecare socoteli. Se apropia sfîrşitul anului. De o lună şi jumătate, mica cetate subterană ţinea piept asediului. Într-adevăr, situaţia devenea din zi în zi mai grea ; nimeni nu ascundea lucrul acesta. Totuşi, partizanii atrăseseră asupra lor un întreg regiment hitlerist. Peste două mii de soldaţi păzeau ziua şi noaptea carierele, temîndu-se mereu să nu fie atacaţi din nou de partizani. O sută cincizeci de fascişti fuseseră nimiciţi în timpul crîncenei lupte subterane, ca şi în alte încăierări şi incursiuni. Comandamentul german continua să creadă că puternice forţe de partizani se ascund sub pămînt.

Un pumn de partizani, îmbîcsiţi de fum, neîncetat torturaţi de sete, în număr de numai nouăzeci de oameni, cu copii cu tot, s-au luptat timp de o lună şi jumătate cu armata cotropitorilor. Oamenii aceştia, de mai bine de şapte săptămîni, nu văzuseră soarele şi stelele. De mai bine de patruzeci de zile nu sorbiseră nici o înghiţitură de aer curat. Piatra rece era cerul lor. Un întuneric veşnic le apăsa ochii. O umezeală de mormînt le frîngea încheieturile. Dar ei trăiau dedesubt aşa cum hotărîseră să trăiască, aşa cum le poruncea conştiinţa.

Volodea se obişnuise de mult cu viaţa aceasta uimitoare, fără asemănare parcă, dar care, în acelaşi timp, se ducea după înţeleptele obiceiuri sau legi care-i diriguiseră viaţa şi acolo, deasupra, înainte de război. Aici se făcea educaţia politică a luptătorilor. La Colţul Roşu, la lumina lămpilor de carbid, pionierii desenau, încleiau ceva şi transcriau gazeta de perete subterană. Instructorul politic Kornilov organiza discuţii educative. La început Volodea se mira, iar uneori se supăra chiar din pricină că Kornilov era aşa de exigent şi de punctual la toate lecţiile ; nu ierta nici cea mai mică abatere de la disciplina muncii din subterană ; îi mustra pentru cea mai neînsemnată întîrziere sau pentru cea mai mică neglijenţă. Dar pe urmă, Volodea îşi dădu şi el seama ce însemnat lucru este să respecţi întocmai şi aici, sub pămînt, în întuneric, toate regulile pe care le urma

viaţa aceea mare, largă, scăldată de soare, liberă, cum era deasupra, înainte de venirea duşmanului. Dubinin observă că toţi — soldaţi sau partizani, arţăgoasa tuşă Kilia sau Nadia Şulghina cea rea de gură — toţi erau mulţumiţi că şi aici, sub piatră, deşi ziditi de vii de către duşman, duc viaţa pe care se cuvine s-o ducă nişte cetăţeni sovietici. Această conştiinţă le dădea tuturor senzaţia de forţă, mîndrie şi dîrzenie : trăim, aşadar, după toate legile onoarei, cum se şi cade de altfel, şi blestematul de Hitler nu ne poate face nimic cît sîntem în viaţă...

Comandantul Ziabrev, bărbatul acela minunat de frumos şi atît de puternic, s-a jertfit pentru dreptul de a trăi aşa cum îţi porunceşte conştiinţa. Pentru asta şi-au dat viaţa şi marinarul Bondarenko, comsomolistul, şi Ivan Gavrilovici Şustov, bătrînul partizan. Pentru asta se prăpădea acum locotenentul Vanea Sergheev, tînărul atît de drag tuturor.

Nina Kovaliova şedea îndelung lîngă patul lui. Sergheev aiura, se silea să se ridice, gemea... Pe faţa lui trasă plutea un aer straniu, înfiorător. Chipul său începea să semene din ce în ce mai mult cu acela al marinarului Bondarenko, atît de adînc întipărit în mintea Ninei. Această asemănare sinistră, nedesluşită, aproape peste putinţă de redat în cuvinte, dar care zi cu zi se accentua tot mai mult, redeştepta în sufletul Ninei o presimţire grea, apăsătoare.

Uneori, trezindu-se, Vanea Sergheev o privea îndelung pe Nina şi îşi punea palma lată, astăzi atît de slăbită, pe mîna ei.

— Nu mă lăsa singur — o ruga Sergheev. E aşa de rece aici... numai piatră... Iar mîna ta e aşa de caldă... Ascultă, Ninka — şi el îndrepta asupră-i o privire fără vlagă, rugătoare — oare mi se apropie sfîrşitul ? Oare asta-i totul ?

Nina căuta să-l liniştească, îi mîngîia mîna, dar şi ea era gata să plîngă. Apoi, Sergheev cădea într-o stare de inconştienţă. Atunci Nina scotea din geanta sanitară jurnalul ei şcolăresc, de care nu se despărţea, ca şi mai înainte. La rubrica „Ce lecţii avem", Nina începea să scrie repede :

„Vai cît se chinuie ! Parcă-l văd cu puţin înainte de lupta de la 28.XI.41. Păşea atît de măreţ. Avea la şold

porthartul și pistolul. Purta o căciulă neagră. Era așa de frumos! Sprîncenele negre ca niște săgeți... Îi ardeau ochii. Clocotea de dorința de a-l pedepsi pe dușman... S-a apropiat de noi, a zîmbit... I-am spus să se păzească. El, nu știu de ce, ne privea cu tristețe. Îmi vine așa de greu să mă gîndesc la toate acestea! Iar acum zace în pat, muribund. Îl doare tot trupul. Vrea să trăiască, dar ceva suge viața dintr-însul... Cît se chinuiește! Mi se sfîșie inima: ce rău îmi pare de el... Oare o să moară? Starea lui se înrăutățește pe zi ce trece... Zi și noapte, eu și Nadia Ș. îi citim cărți, îl învelim, căutăm să-l facem să vorbească, să-și alunge gîndul morții. Are atîta încredere că vom ieși din peștera asta! Crede și acum în eliberare. E sigur că va trăi... Dar în curînd se va sfîrși cu dînsul. Are la mînă o infecție care i s-a întins pînă la cot. Nadia și cu mine nu-l părăsim nici o clipă. Ce duios ne vorbește! «Rîndunelele mele de aur, picături de sînge din inima mea»... Vrea să ne vadă tot timpul. Fără să închidem ochii, noi ședem tot timpul lîngă el. Ne gîndim mereu: o să se prăpădească. Bietul Vanea, ce prieten bun pierdem! Dar oare o să moară?"

Era necesară o operație de urgență. Dar cine ar fi putut s-o facă sub pămînt? Toată nădejdea era în „Obiectivul Nr. 1". Ieșind la suprafață și ajungînd în pădurile Staro-Krîmskie, unindu-se cu alți partizani, vor putea găsi un chirurg care să-l salveze pe Vanea... dar numai dacă va apuca ziua aceea.

După socotelile lui Jucenkov, muncind cu trei schimburi, în patru-cinci săptămîni se putea străpunge noul tunel și vedea cerul. La ordinul comandantului, Manto distribuise chiar alimentele, repartizîndu-le — cum se exprima el — „cîte douăzeci kilograme de suflet și de spinare", prevenindu-i că, în timpul mutării detașamentului la suprafață, „bucătăria va fi închisă pentru inventar". Tușa Kilia, împreună cu fetele, începuse să strîngă sacii cu lucruri.

Detașamentul se pregătea să se strecoare din capcana de piatră.

Totuși nu se putea ieși la suprafață cu ochii închiși. Mai întîi trebuia cercetat încă o dată dacă nu sînt patrule și santinele nemțești în locul pe unde vor ieși... Apoi trebuiau să intre în legătură cu partizanii lui Pahomov. Detașamentul acestuia rezista în carierele de la Adji-Mușkai, departe de Starîi Karantin, în capătul opus al Kerciului.

Dar cum să ajungă acolo?

Și iarăși comisarul Kotlo căzu posomorît pe gînduri, lăsîndu-se greu pe masă, vîrîndu-și capul rotund între umerii săi lați, sprijinindu-și bărbia în pieptul bombat.

Toți erau aici, la statul-major: și comandantul Lazarev, care se întorsese tocmai atunci de la „Obiectivul Nr. 1" și-și scotea mereu de după guler așchii înțepătoare de calcar; și Jucenkov, șeful șantierului, priceputul artificier; și Kornilov, bărbierit ca de obicei cu grijă, cu dunga albă a gulerului ieșind din tunica lui afumată; și șef-bucătarul Manto. Se aflau cu toții aici și fiecare își dădea seama că nu le era îngăduit să rămînă mai departe fără nici o informație și să răzbată deasupra pe dibuite. Trebuiau să întreprindă ceva. Trebuia să se facă neîntîrziat o recunoaștere deasupra.

Lazarev își curăța cu degetul praful de calcar din urechi. Își pleca mult capul într-o parte pe umăr, scuturîndu-se — cum fac înotătorii cînd ies la suprafața apei după ce s-au cufundat.

— Afurisit praf, peste tot se bagă — rosti Lazarev. M-am săturat de el pînă-n gît. Mi-a umplut gura și urechile. Nu mai dovedesc scuipînd.

— Știți ce cred eu, tovarășe comandant? intră în vorbă nedezmințitul Manto. Avem nevoie de asta pentru înălbirea internă. Altfel ne afumăm pînă în măduva oaselor. Doar nu ni-e dat să fim veșnic negrișori. E timpul să ne mai înălbim nițeluș.

Toți zîmbiră veseli. Comandantul își scoase praful de calcar din cealaltă ureche și zise:

— Trebuie neapărat să ne punem în legătură cu Pahomov. În caz de ceva, ei ar putea face acolo gălăgie, atrăgînd asupra lor atenția nemților. Și atunci, noi să forțăm ieșirea. Da, da. Numaidecît trebuie să intrăm în legătură cu partizanii de la Adji-Mușkai.

— Nu pot! zise comisarul și, îndreptîndu-și pieptul, își puse amîndoi pumnii grei pe masă. Aveți dreptate, dar eu nu pot îngădui ca pionierii să treacă din nou printr-un pericol așa de mare.

— E primejdios dacă amînăm lucrul acesta chiar cu o zi, ba, dacă vrei să știi, chiar cu o oră — îi replică

Lazarev. Astăzi toată ziua a fost vînzoleală deasupra. Mi s-a şi raportat din „Kiev“ şi din „Volga“. S-au auzit acolo şi nişte explozii. Pesemne, fasciştii vor să ne lumineze pomul de Anul nou. Şi trebuie să ne aşteptăm că ei vor începe iarăşi, din moment în moment, să pompeze apă. Bine că am astupat galeriile şi puţurile în sectoarele acestea. Dar dacă nemţii vor începe să ne inunde prin alte guri? Nu putem să mai aşteptăm, tovarăşi. Apoi, cît priveşte ieşirea din cariere, chiar dacă totul se va desfăşura în mod favorabil, noi nu putem umbla cu ochii închişi.

Kotlo zise:

— Totuşi, poate vom izbuti să ne descurcăm de data asta fără băieţi! Am în vedere un gîrlici. Dacă am curăţa dărîmăturile de acolo, s-ar putea încerca o ieşire. De trei zile caut să mă strecor pe acolo. Mi se pare că locul e liber de jur împrejur.

Şi aşa se hotărî să fie trimişi deasupra, prin gîrliciul dărîmat, Vajenin şi Makarov, cercetaşi cu multă experienţă, doi dintre partizanii cei mai încercaţi şi mai curajoşi. Socotind după ceas că se făcuse întuneric deasupra, cercetaşii curăţiră fără zgomot dărîmăturile de la ieşirea invizibilă şi se tîrîră la suprafaţă.

Dar partizanii nu străbătură nici doi metri, cînd se auzi o explozie puternică. Un roi de trasoare incandescente, cu coadă, se ridică deasupra gîrliciului într-un trosnet de împuşcături. Mănunchiul duşmănos de lumină al proiectorului aruncă pe pietrele de la intrare o lumină rece, jucăuşă. Peste cîteva minute, Makarov, greu rănit, se tîrî gîfîind înapoi prin gîrlici. Îl ducea în spate pe Vajenin, care murise. Dăduseră peste o mină ascunsă, dintre cele semănate de nemţi pe tot spaţiul din preajma carierelor.

Cum ajunse în galerie, cu trupul neînsufleţit al prietenului său, Makarov căzu în nesimţire pe pardoseala de piatră şi acolo rămase. Nu-şi mai reveni. Către seară încetă şi el din viaţă.

Partizanii pierdură astfel pe cercetaşii cei mai curajoşi şi mai încercaţi — pe Vlas Vajenin şi pe Nikolai Makarov.

Cercetaşii pionieri, posomoriţi, stătură îndelung de gardă lîngă trupurile lor, acoperite cu steagul roşu.

* * *

Comisarului nu-i rămase altceva de făcut decît să consimtă încă o dată: şi îngădui să li se încredinţeze tinerilor cercetaşi o nouă misiune. Toţi aleseră din nou, ca salvator, ultimul gîrlici al lui Volodea, pe unde nimeni nu putea ieşi la suprafaţă afară de băieţi.

Dar dacă nemţii au descoperit, în ultimele zile, şi acest gîrlici tainic? Dacă e minat?

— Ştiu ce am de făcut — hotărî comisarul. Pirat, vino aici. Repede!

Un lătrat cumplit răsună în întunericul coridorului subteran. Apoi se auzi lipăit de gheare pe pietre şi Pirat începu să sară în jurul stăpînului său, frecîndu-şi de dînsul blana plină de funingine. Căuta să-l lingă pe faţă, scuturîndu-se şi lătrînd.

Peste un sfert de ceas, comisarul, ducîndu-l cu el pe Pirat, pe care îl apucase cu putere de ceafă — se tîrî spre crăpătura îngustă de la capătul unei galerii, de unde venea pe sub o stîncă vîntul proaspăt şi îmbălsămat de afară. Ca nu cumva să latre Pirat, comisarul îi legă strîns botul cu o curea — ceea ce deşteptă indignarea furtunoasă a cîinelui. Pirat cercă de cîteva ori să-şi rupă cu labele frîul care-i încleştase fălcile; apoi se linişti, amărît mai ales că îl aşteptau şi alte înjosiri: de amîndouă părţile zgărzii i se legară cu sfoară nişte bucăţi grele de metal.

Cu aceasta, Pirat nu putu în ruptul capului să se împace. Cîinele se înţepeni în gura gîrliciului. Nările lui sensibile respirau lacom aerul minunat de la suprafaţa pămîntului, de care aproape se dezobişnuise, şi el începu să se tragă prevăzător îndărăt. Dar nu fu chip a-l face să iasă, oricît îl ghionti comisarul, oricît îl împinse, oricît se străduí să bage prin crăpătură trupul cîinelui, care se zbătea alunecînd de pe piatră. Zadarnic căută să-l convingă pe favoritul său, la început alintîndu-l cu toate expresiile dezmierdătoare vînătoreşti, cu poreclele cele mai drăgăstoase, ca şi prin ademeniri cu fel de fel de făgăduieli, iar după aceea, trecînd la expresii destul de

umilitoare, ca: „Javră, cotarlă, tigoare"... Pirat nu vru să treacă gîrliciul şi scîncea atît de tare, încît, dacă s-ar fi nimerit vreun neamţ prin apropiere, ar fi auzit totul şi fără microfon.

— Hm! Simte potaia ceva suspect — zise în cele din urmă comisarul. Nu putem da drumul băieţilor pe aici. Nu s-ar fi zbătut Pirat atîta fără rost! Aici se ascunde ceva... crede-mă...

Atunci intră în vorbă şi comandantul tinerilor cercetaşi.

— Tovarăşe comisar — zise Volodea — în zadar vă temeţi pentru viaţa noastră. Aici nu e nimic primejdios. Dar, dacă vreţi, hai să verificăm.

— Cum să mai verifici? Nu vezi că Pirat s-a făcut de rîs?

— Am să fac cum m-a învăţat răposatul nenea Şustov. Se tăvălesc acolo lîngă statul-major nişte vergele lungi de fier, pregătite pentru beton armat. Leg la capătul unei vergele cîteva căpeţele de fier, vîr vergeaua prin gîrlici şi hîrşcîi cu ea încoace şi încolo... Pot s-o şi îndoi, ca un cîrlig, la un capăt. O zvîrlim şi apoi o tragem îndărăt de sfoară. Dacă-i pusă acolo vreo mină, vergeaua o agaţă, şi buf! Aflăm îndată dacă terenul e minat ori nu.

— Bravo, mintosule! zise Kotlo. N-ai uitat învăţătura! şi îşi lăsă uşor palma lată pe creştetul lui Volodea.

Aşa şi făcură. Scormoniră îndelung pămîntul cu vergelele; aruncară şi traseră de sfoară nişte cîrlige de fier. Numai cînd se convinseră că nu-i nimic în jurul gîrliciului şi că nemţii nu mirosiseră pesemne această vizuină salvatoare, comandantul şi comisarul dădură voie lui Volodea să intre în acţiune.

Se hotărî ca Volodea să iasă înainte de a se crăpa de ziuă, ca să poată trece de limita carierelor pe întuneric şi să intre în tîrguşor cu noaptea în cap, pentru a-şi începe activitatea după ce se va fi luminat. De data asta, Volodea plecă singur; Vanea Griţenko era bolnav, iar Tolea Kovaliov fusese lovit de o piatră la picior cînd se afla la „obiectiv". De altfel era mai prudent să expună numai pe unul singur. Ca totdeauna înainte de recunoaştere, Lazarev şi Kotlo, cu glas scăzut, îl lămuriră pe Volodea pînă în cele mai mici amănunte în privinţa sarcinii ce avea de îndeplinit. Trebuia să afle dacă nemţii n-au tras ţevi în alte puţuri şi galerii, dacă n-au pus santinele în raionul unde urma să iasă la suprafaţă galeria „Obiectivului Nr. 1". Dar lucrul principal şi cel mai greu nu era acesta. Sarcina încredinţată micului cercetaş era mai grea decît toate celelalte pe care le îndeplinise pînă atunci. Trebuia să ajungă la Kerci, de acolo să treacă cumva la Adji-Muşkai şi să încerce, indiferent de mijloace, să intre în legătură cu Pahomov.

— Ai înţeles totul, Volodea? Comisarul se uită iscoditor în ochii inteligenţi ai lui Dubinin, care îl priveau semeţ şi serios. Văd că ai înţeles. Va să zică, dacă te convingi că deasupra obiectivului nostru totul e în ordine şi că nemţii n-au instalat nicăieri vreo nouă conductă, nu te mai întorci. Ai priceput? Te duci de-a dreptul la Adji-Muşkai. O să te echipăm cum trebuie, sarcina asta nu e de-o singură zi. Aşa că... — Kotlo zîmbi uşor — aşa că, dragul meu, n-o să ne mai întîlnim pînă la anul...

Volodea se posomorî, îşi frecă bărbia de umăr şi iarăşi deschise ochii mari, în care se ivi un fior de spaimă:

— Aşa de mult? Pînă la anul?

— Anul viitor va fi poimîine, deşteptule!

Volodea încremeni. Sub pămînt puteai încurca uşor zilele, care se contopeau într-o singură noapte fără sfîrşit, uriaşă, întunecoasă, care n-avea nici seară, nici dimineaţă. De curînd Volodea începuse să se pregătească, împreună cu pionierii, la Colţul Roşu, pentru întîmpinarea Anului nou 1942. Dar în tot timpul din urmă Volodea fusese ocupat la „obiectiv". Nici nu băgase de seamă că timpul trecuse şi că peste două zile va fi Anul nou. Iar el va trebui să întîmpine Anul nou singur, cine ştie unde, printre duşmani, la drum greu, în căutarea potecilor tainice spre nişte prieteni îndepărtaţi, salvatori, de care ai lui aveau atîta nevoie. Niciodată Volodea nu se înfiorase ca acum la ieşirea din cetatea subterană.

— Bine, nu-i nimic, drăguţă! îl mîngîie comisarul, observînd expresia de stingherealâ şi nelinişte de pe chipul băiatului. Cînd te vei întoarce, vom sărbători Anul nou cu alai.

Acum, subterana îi părea lui Volodea aşa de plăcută... Niciodată nu simţise atîta părere de rău despărţindu-se de ea. Îl treceau fiori numai la gîndul că peste

o oră se va găsi pe pămîntul înghețat, mort parcă, stăpînit de cotropitorii haini.

Pe cînd nenea Iașa Manto îi dădea să mănînce, iar tușa Kilia îi pregătea merinde de drum, Volodea apucă să adreseze pionierilor ultimele dispoziții. Auzind ca prin vis că Dubinin pleacă în recunoaștere, Tolea și Vanea veniră cît putură de repede la el : amîndoi ascultară atenți ordinele comandantului lor de grupă. Ceilalți pionieri dormeau.

— Repet — zise Volodea — va să zică, prima sarcină e pregătirea detașamentului pentru întîmpinarea Anului nou. Îl veți întîmpina fără mine. Îi încredințez sarcina aceasta lui Vanea : el va răspunde față de mine. Și-acum altceva : pregătiți daruri pentru Olia și pentru ceilalți copii, adică isprăviți darurile pe care am început noi să le facem. Isprăviți-le fără mine. Îi încredințez sarcina aceasta lui Tolea Kovaliov, care va răspunde de executare. Asta-i totul. Aveți de pus vreo întrebare ?

Tolea și Vanea tăceau. Vanea tremura, învelit într-o pătură pe care și-o aruncase pe umeri. Tolea îl întrebă :

— De ce pleci singur ? Dacă Vanea e bolnav, înțeleg ; dar eu sînt sănătos tun... Piciorul mă doare puțin de tot...

— Ce mai puneți astfel de întrebări ? îi tăie vorba Volodea. Puteți întreba numai despre sarcinile pe care vi le-am dat. Aveți de pus vreo întrebare asupra acestor chestiuni ?

Asupra acestor chestiuni nimeni n-avea de pus nici o întrebare.

— Repetați sarcinile ! ordonă Volodea.

Amîndoi pionierii se uitară la Akilina Iakovlevna, apoi la nenea Iașa.

— Ce să mai repetăm ? bombăni Vanea.

— O să ținem minte și așa — întări Tolea spusele lui Vanea.

— Eu am spus să repetați !

— Ei, ce-i de repetat aici — bodogăni Tolea. Să ne pregătim de Anul nou... Apoi să isprăvim darurile pentru puști... Volodka, ia-mă și pe mine !

— Ian te uită la el ! izbucni în rîs Volodea. Să-l iau cu mine ! Nici n-ai putea trece prin gîrlici. Nu te lasă burta.

— Asta-i fiindcă am mîncat și porția lui Vanea. Doar e bolnav și nu vrea să ia nimic în gură — recunoscu Tolea. Altfel m-ai lua, Volodka ? Da ?

Dar Dubinin nu-l mai asculta. Se sculă în picioare, își șterse buzele, mai întîi într-o direcție, cu dosul mîinii, apoi în direcție contrară, cu palma și, în cele din urmă, cu mîneca slinoasă a tunicii.

— Îți mulțumesc frumos pentru ospătare, nene Iașa. Mulțumesc, tușă Kilia !

— Să-ți fie de bine, să-ți fie de bine, dragă ! rosti Manto.

— N-ai pentru ce, drăguțule, n-ai pentru ce, umblă sănătos ! răspunse repede și Akilina Iakovlevna și suspină.

După aceea, instructorul politic Kornilov — ca întotdeauna în asemenea împrejurări — îl așeză pe Volodea pe lavița de piatră ; apoi îl cuprinse cu brațul pe după umeri, spunîndu-i încet :

— Iar acum, înainte de plecare, hai să stăm puțin de vorbă, să mai chibzuim ce fel și cum...

* * *

Deasupra se dezgheța. Zăpada pe care se tîra Volodea era atît de aproape de buzele lui, dar se bătătorea sub greutatea trupului său, lipindu-se de el în straturi-straturi. Dinspre mare venea un vuiet neastîmpărat, aspru, care ba se întărea, ba se potolea puțin. Pesemne fusese ieri furtună. Marea încă nu se retrăsese. Dinspre strîmtoare bătea un vînt slab, aducînd o prospețime caldă și dulce, adierea după care tînjeau atîta oamenii de acolo, de jos, de sub pămînt.

Jur împrejur domnea o liniște adîncă. Dinspre tîrgușor nu venea nici un zgomot. Numai undeva, la marginea acestei așezări omenești, duduia un motor.

Volodea se tîrî cu bine prin făgașul cunoscut, pipăind înaintea lui drumul cu mîinile, ca să nu se împiedice în întuneric de sîrma ghimpată și să nu se agațe de antenele minelor. Rămase nemișcat de cîteva ori, ascultînd. Liniștea, netulburată de data asta de nimic, începu să i se pară ciudată. Pe vremea asta, în tîrgușor se trînteau totdeauna ușile și portițele, se chemau santinelele

între ele cu glas răguşit, huruiau încălzindu-se motoarele autocamioanelor. Acum însă nu se auzea nimic.

Ajungînd după gardul cunoscut al unei căsuţe de la marginea tîrguşorului, de unde porneau de obicei tinerii cercetaşi, Volodea se uită îndelung : începuse să se lumineze de ziuă. Ascultă ciulind urechile. Auzul lui ascuţit prinse nişte vuiete foarte depărtate, înăbuşite de zgomotul fluxului. Dar în juru-i, ca şi mai înainte, era linişte.

Mai aşteptă vreun ceas. În depărtare, deasupra tîrguşorului Kamîş-Burun, cerul se împurpurase, pregătindu-se să primească soarele dimineţii. Păsările începură să se foiască pe crengile golaşe.

Ca şi mai înainte, un motor duduia stăruitor undeva, pe aproape. Dar în tîrguşor totul rămase liniştit şi nemişcat.

De obicei, Volodea aştepta ora cînd începea animaţia pe uliţele tîrguşorului ; atunci putea să-şi urmeze drumul, amestecîndu-se în mulţime, fără să atragă atenţia oamenilor asupra lui. Astăzi însă Volodea îngheţase de-a binelea, deşi îşi îndoia mereu genunchii dincolo de gard şi, încrucişîndu-şi braţele, se plesnea cu pumnii în umăr ca să se încălzească. Timpul trecea foarte încet. Uliţele erau tot pustii, mute... nu se vedea ţipenie de om. Zadarnic îşi scotea Volodea capul de după gard, se uita de-a lungul uliţei şi la stînga, şi la dreapta : nu se vedea nimeni. Atunci, micul cercetaş care începuse să se plictisească aşteptînd după zidul împrejmuitor, ieşi încet pe uliţă, o traversă repede şi porni prin grădini de-a lungul tîrguşorului, care i se părea lipsit de viaţă.

Volodea se îndreptă spre locul unde se auzea dudu-itul necurmat de motor. Se trezi în curînd pe un loc viran, înaintea unei case mari. Pe vremuri, înainte de a ocupa nemţii Kamîş-Burunul, acolo locuise un inginer. În casa aceasta era instalat statul-major german. Cercetaşii partizanilor stabiliseră acest lucru mai de mult, în timpul celorlalte recunoaşteri. Aici domnea totdeauna, dis-de-dimineaţă, o mare forfoteală : veneau maşini, motociclete, camioane cu cai... Mişunau soldaţi.

Astăzi nu se vedea nici picior de om. Curtea era pustie ; nu se zăreau pe zăpadă decît urme de ulei de la maşini. Vrăbiile, nestingherite, ţupăiau pretutindeni, scurmînd în gunoaiele îngheţate şi în fînul risipit pe

jos. Nu se vedea nici santinela, sub marele acoperiş de lemn al porţii. Numai în fundul curţii, sub un şopron, continua să duduie un motor pe nişte roţi înalte de fier.

Volodea se apropie puţin şi rămase uimit. Geamul de la fereastra cea mare a casei inginerului era spart. Storul de camuflaj, pe jumătate rupt, atîrna în zdrenţe pe pervaz. Iar în dosul lui, Volodea observă ceva pestriţ, strălucitor, pe care atîrnau ghirlande cu becuri multicolore.

Băiatul privi această vedenie rară, ca din basme, care-i amintea zilele frumoase, minunate, de mai înainte... Nu-i venea să-şi creadă ochilor. Îi era chiar teamă să creadă ceea ce vedea. Dar cine a respirat măcar o dată în viaţă aerul îmbibat de mireasma cetinii de brad şi de calda răsuflare a lumînărelelor prinse pe ramuri mirositoare... cine a auzit clinchetul de cristal al globurilor fragile, multicolore, şi al jucărelelor de sticlă, ca zvonul salbei de hurmuz, va recunoaşte, la prima aruncătură de ochi, acest semn feeric şi luminos al fericirii copiilor !

Da, era un pom de Anul nou ! Era un pom luminat, plin de jucării şi de mărgele, încins cu ghirlande de becuri electrice în culorile curcubeului. Toate ardeau viu în dosul geamului spart, din umbra odăii în care se strecura lumina cenuşie a dimineţii de iarnă.

Clipă cu clipă se lumina tot mai mult pe uliţe, în vreme ce becurile pomului păleau îndărătul geamului. Iar Volodea, fără să înţeleagă ceva, se uita de după colţul unei şuri la lumea aceasta stranie, încremenită, nu se ştie de ce şi tăcută. Parcă era împărăţia moartă din povestea cu ţarina adormită. Vîntul de dimineaţă încetă. Storul albastru, rupt, atîrna nemişcat în fereastră. Un fumuşor destrămat deasupra hogeacului parcă încremenise pe cer. Becuşoarele colorate, încremenite, ardeau în pom. Numai motorul de sub şopron duduia ca mai înainte — des, stăruitor, încăpăţînat, vrînd parcă să trezească lumea asta aţipită.

Sîrmele motorului — nişte cabluri groase — se întindeau pînă la casă. Volodea se luă după ele, se apropie de intrare şi bătu încetişor în uşă. Nu-i răspunse nimeni. Se duse atunci la fereastră şi se înălţă în mîini, ca să vadă interiorul camerei.

Văzu o dezordine de neînchipuit. Fața de masă lunecase într-o parte de pe masa mare, pe care zăceau, una lîngă alta, sticle răsturnate ca niște popice doborîte. Scaunele erau îngrămădite în neorînduială. Un scaun fusese aruncat pe o canapea. Dulapul stătea larg deschis. Hainele parcă se revărsaseră din el pe podele, în șuvoaie grele și lungi de materie. De sfeșnicul pianinei era atîrnată o pereche de bretele care lunecaseră pe clape. În odaie nu se vedea țipenie de om și domnea o neliniște mută. Luminile becușoarelor, care continuau să ardă în pom, făceau o impresie bizară.

Fără să se dumerească bine, cuprins de prevestirea unor evenimente fantastice, uluitoare — care se întîmplaseră de curînd aici — Volodea, neînțelegîndu-le încă sensul, porni în goană pe uliță, plin de spaimă și de nădejde, spre centrul tîrgușorului Starîi Karantin.

Deodată auzi niște sunete ritmice : pasul cadențat al unei mulțimi. Se opri brusc. Ascultă. Trase adînc aer în piept și, cuprins de o tuse înecăcioasă, se rezemă de portița unei case. Portița se deschise din izbitură, speriindu-l. Zgomotul se apropia.

Rap ! Rap ! Rap ! Rap !... răsuna pe ulițele liniștite. Clipă cu clipă, zgomotul acesta se întărea, apropiindu-se și împrăștiindu-se deslușit pretutindeni. Zadarnic duduia des și zorit motorul, care își făcea datoria cu deznădăjduită stăruință, dincolo de locul viran unde stătuse Volodea cu cîteva minute mai înainte. Zgomotul cel nou, ritmic, îl înăbușea. Răsuna pe hudițele tîrgușorului pustiu, făcînd să vibreze fiecare coardă din sufletul tînărului cercetaș. Dubinin recunoscu pasul acesta grăbit, sigur, așezat, caracteristic numai marinarilor noștri. Lui Volodea i se păru că fiecare pas aduce din ce în ce mai multă lumină pe uliță — parcă dimineața năvălise în Starîi Karantin, în aceeași cadență cu cei ce trebuiau să se ivească din clipă în clipă de după colț. Rap ! Rap ! Rap ! Zgomotul i se părea lui Volodea asurzitor.

Încleștat de parii gardului, ieșind dintre ei, aplecat cu tot trupul înainte, Volodea, respirînd repede, se uită pe drum cu o nerăbdare pe care n-o mai putea îndura.

În sfîrșit, el văzu ! Mergeau oameni în bluzele negre, atît de cunoscute, sau în mantale negre, încinse cu centuri, în cap cu berete lipite de frunte, trase de pe ceafă pe sprîncene. Pășeau prin pîcla dimineții ce se risipea,

gonind-o parcă departe de pe pămînt. Dar chiar dacă Volodea n-ar fi privit cu atenție bluzele și beretele cu stele roșii și cu panglici, atît de cunoscute lui, totuși ar fi înțeles dintr-o singură privire că veneau ai săi. Într-adevăr, acesta nu era pasul de defilare prusac, pe care îl văzuse pînă nu de mult la santinelele de la statul-major fascist — pas cu piciorul întins, parcă înțepenit, ducînd vîrful cizmei înainte, ca și cum ar fi vrut să încerce soliditatea pămîntului înainte de a călca. Acesta nu era tropăitul greoi, într-adins accentuat al patrulelor germane, care căutau să arate că nemții stăpînesc pămîntul pe care calcă cu tălpile lor groase, bătute în ținte. Nu. Era un pas ușor și în același timp foarte sigur, un pas liber și totodată avîntat, pasul unor oameni care calcă cu încredere pe pămîntul ce le aparține de veacuri după pravile și pe care l-au cucerit acum din nou.

Fără să se gîndească la nimic, Volodea, țîșnind ca săgeata peste gard, se repezi în întîmpinarea soldaților. Uită totul în clipa aceea — și regulile de circulație ale cercetașilor, și poveștele lui Kornilov, și ținuta cuvenită în raporturile cu superiorii. Se aruncă din fugă drept în pieptul unui marinar înalt — pesemne un sergent — care mergea în frunte cu arma automată în mînă și care purta un chipiu cu cozoroc și cu steluță roșie.

— Nene ! Tovarășe comandant ! Ah, ura ! Ura ! Îmi dai voie ? se încurcă el, agățîndu-se de marginea bluzei comandantului.

Sergentul se uită la el puțin uimit, căutînd să dea la o parte mîinile lui Volodea de pe bluza lui. La pieptul său se zvîrcolea un cap zburlit, din care căzuse căciula pe pămîntul înghețat. De pe fața băiatului, groaznic de mînjită și de afumată, îl priveau niște ochi mari, plini de o bucurie nebună.

— Stai ! Ce-i cu tine ! Ce vrei ? De unde ai mai răsărit și tu așa de negru ca un drac ? îl întrebă încurcat sergentul. Dă-mi drumul ! Ce-i asta, la urma urmei !... N-auzi ce spun ?

Volodea dădu drumul comandantului, își stăpîni emoția și entuziasmul care clocoteau năprasnic în sufletul lui, făcu un pas îndărăt și luă poziție de drepți, ducîndu-și mîna la căciula pe care și-o pusese din nou în cap.

— Îmi dați voie să raportez, tovarășe sergent ? Sînt Dubinin Vladimir, comandantul grupei de tineri

cercetaşi din detaşamentul de partizani de la Starîi Karantin. Am venit şi mă pun la disp... adică nu... dumneavoastră sînteţi aceia care aţi venit... Nu... Nene, sînteţi din Flota Mării Negre ? I-aţi gonit pe fascişti ? Ah, ura ! Ura !

Volodea mergea de-a-ndăratelea în faţa sergentului, continuînd să-şi ţină mîna la căciulă şi silindu-se din toate puterile să păstreze ţinuta cuvenită ; dar tot vorbea şi se încurca, într-o zăpăceală fericită.

— Ia cel puţin „pe loc repaus" — zise în sfîrşit sergentul, înduioşîndu-se. Ce tot stai „drepţi" ? Ia „pe loc repaus" şi spune lămurit : cine eşti şi de ce eşti negru ca un drac ? Detaşament, stai ! comandă sergentul.

Marinarii se opriră. Cei din urmă priveau curioşi, peste capetele ostaşilor din faţă, pe băiatul mînjit, cu ochi învăpăiaţi de bucurie, şi care se înăbuşea gîfîind.

— Într-adevăr, parcă-i dracu... Ai răsărit aici de pe cealaltă lume ? Dar cum îi joacă ochişorii ! De bucurie ! Măi, drace afumat ! rosti cineva din front.

— Lăsaţi vorba ! strigă la soldaţi sergentul ; apoi se adresă lui Volodea, aplecîndu-se uşor spre dînsul. Raportează repede : despre ce detaşament e vorba, despre ce partizani ?

— Nene sergent, tovarăşe comandant, noi sîntem aici, în carierele de piatră... de două luni... Nemţii ne-au zidit toate ieşirile... şi au pus mine împrejurul nostru. Avem un locotenent grav rănit, care se prăpădeşte... Am dat o luptă, nene sergent... O să-ţi spun numaidecît totul. Doar noi pe dumneavoastră... aşa de tare... Şi deodată Volodea simţi că va izbucni în lacrimi, pierzînd orice ruşine, şi va începe să bocească întocmai ca o fetişcană.

Nici el însuşi nu-şi dădea seama ce-i cu dînsul ; dar nu se mai putea stăpîni.

Simţi un nod în gît. Vru să mai spună ceva, dar buzele nu-l mai ascultau. Atunci, înlăturînd cu un gest toate regulile militareşti, îl apucă de mînecă pe sergent cu amîndouă mîinile şi îşi vîrî obrazul în postavul gros şi negru al bluzei.

— Ce-i cu tine ? Curaj, tinere ! îl linişti sergentul. Se vede că ai îndurat multe, băieţaşule... Acum ce te mai tîngui ? Totul e-n ordine. Hai stăpîneşte-te şi raportează, ce vrei ?...

Peste cinci minute, sergentul află totul în amănunt despre partizanii din Starîi Karantin şi despre cetatea subterană în care fuseseră zidiţi nouăzeci de viteji.

— Va să zică trebuie să-i eliberăm numaidecît pe ai tăi — încheie sergentul, după ce ascultă cu atenţie istorisirea micului cercetaş.

— Nu, nu ! se alarmă Volodea. Să nu vă duceţi acolo aşa dintr-o dată. De jur împrejur, locul este minat. Doi de-ai noştri au sărit în aer cum au scos puţin capul... Mai întîi trebuie să înlăturăm minele. Eu, nene, vă arăt intrarea. Dar spuneţi-mi, tovarăşe comandant : i-aţi gonit pe toţi fasciştii de aici ? Şi în oraş sînt ai noştri ?

— Da, drăguţule, ai noştri, şi încă de ieri. Am făcut o debarcare la Feodosia şi la Kerci. S-a întîmplat numai că s-a dezlănţuit o furtună tocmai cînd nu trebuia ; altfel am fi sfîrşit noi lucrurile încă de alaltăieri... Jukalov ! Taraskin ! chemă sergentul doi marinari din front. Veniţi aici ! Conduceţi-l la căpitan. Raportaţi-i ce şi cum... O să dea genişti. Iar băieţaşul o să vă arate intrările. Aţi priceput ? Deocamdată trebuie să punem santinele acolo. Altfel, vreun locuitor ar putea să se repeadă la cariere, şi acolo, după cum spune el, sînt mine. Poate are dreptate. Luaţi măsuri.

În timp ce Jukalov şi Taraskin îl duceau pe Volodea la şcoala din Kamîş-Burun, unde era statul-major al uneia dintre unităţile Flotei Mării Negre care luase parte la debarcare, Dubinin află de la tovarăşii săi de drum toate întîmplările din ultimele două zile.

Într-adevăr, iată ce se petrecuse :

Într-o noapte întunecoasă de decembrie, vase din Flota Mării Negre s-au apropiat de ţărm, fără să fi fost simţite, şi au început să debarce trupe în cîteva puncte ale peninsulei Kerci. În noaptea aceea marea clocotea. Era un ger cumplit. Vasele erau numai ţurţuri de gheaţă. Furtuna ajunsese la o intensitate de gradul unsprezece. Valurile negre ameninţau să arunce vasele pe ţărm, să măture şi să tîrască în mare trupele debarcate. Dar marinarii au sărit în apa rece ca gheaţa şi s-au apropiat de ţărm, cufundaţi în ea pînă la gît, agăţîndu-se de fiecare piatră. Din pricina furtunii, fasciştii n-au putut fi izgoniţi la prima lovitură. Hitleriştii socoteau că respinseseră definitiv debarcarea. Furtuna tot mai bîntuia sălbatic pe mare. Nemţii erau convinşi că comandamen-

tul sovietic n-o să mai facă altă încercare. Dar pe neașteptate, cînd se dezlănțuia mai aprig furtuna, într-un întuneric beznă, pe gerul unei nopți de decembrie, a urmat a doua lovitură. A fost atît de năprasnică, a fost dată atît de surprinzător, încît ofițerii hitleriști, care sărbătoreau Anul nou, abia au apucat să fugă din Starîi Karantin. N-au avut timp nici să oprească motorul centralei electrice care dădea curent în localul statului-major.

După prima încercare de debarcare, nemții îi goniseră din Starîi Karantin pe toți locuitorii. Iată de ce, cînd ieșise Volodea din cariere la suprafață, în tîrgușor era o liniște așa de adîncă.

Acum veneau din toate părțile oameni care se întorceau pe la vetrele lor.

Micul cercetaș se gîndi îndată la maică-sa. Strașnic ar fi vrut să tragă o fugă pînă la casa unchiului Grițenko: îi și vedea acoperișul de țiglă după copacii cu crengi dezgolite. Îi fulgeră într-o clipă o idee: ce-ar fi să roage pe cei care-l conduceau să facă un ocol și să treacă pe la maică-sa? Știa însă cît se chinuiesc partizanii, ziditi sub pămînt, care nu știau încă nimic. Oftă, își îndreptă pufoaica și porni mai departe, căutînd să meargă în pas cu marinarii.

Statul-major era instalat în localul școlii. Marinarii îl duseră pe Volodea înaintea unui om cu fața înghețată, umflată, arsă de vînt, cu pungi sub ochi din pricina nopților nedormite. Purta manta de marinar cu însemnele de căpitan cusute pe mînecă.

— Un minut — zise căpitanul cînd Volodea își isprăvi povestirea. Mi se pare că tocmai despre asta am și fost întrebați... Vasilenko! chemă căpitanul pe cineva din camera de alături, unde se auzeau zbîrnîitul aparatelor și glasurile monotone ale telegrafiștilor. Ascultă, Vasilenko, dă-mi la telefon pe Petrov. Cînd i se raportă că Petrov e pe fir, căpitanul ridică receptorul din furca verde a telefonului de pe masă: Ascultă! Ce ți-a spus mai înainte acela care a venit din Adji-Mușkai? Da, da, din partea lui Pahomov. În carierele de piatră? În Starîi Karantin? Ei sînt ziditi, după cum se vede, de mult. A venit un cercetaș de-al lor... Da, s-a strecurat, vezi bine, ca printr-o minune. Să-l vezi, nici nu seamănă a om... Au acolo un partizan grav rănit. E nevoie de intervenție chirurgicală urgentă. Ei nu pot ieși. Înțelegi? Terenul e minat peste tot. Te rog trimite geniști, dar mai repede! Gîndește-te prin cîte trec oamenii acolo! Sînt de fapt înmormîntați de vii. Aproape de două luni. Hai, mai repede, mai repede! Cercetașul o să le arate drumul.

— Tovarășe căpitan, unde-i omul care a venit din Adji-Mușkai? Comandantul mi-a ordonat să intru în legătură cu dînsul.

— Ai să intri în legătură, n-ai grijă — îi răspunse căpitanul. Dar acuma nu-i nici o grabă. Tu du-te cu geniștii noștri la carierele de piatră. Arată-le drumul cel mai bun. Cred că o zi de lucru vă ajunge. Și zi, ai voștri încă nu știu nimic? O să aibă o surpriză de sărbători! Deocamdată șezi puțin, așteaptă.

Telefoanele zbîrnîiau în camera de alături. Oamenii intrau și ieșeau. De cîte ori intra cineva, Volodea tresărea de pe scaun și îl privea cu o duioșie atît de entuziastă, de parcă ar fi venit cel mai bun prieten al său, cu care nu se văzuse tare de mult.

În curînd apărură geniștii. Aveau detectoare cu cercuri late la vîrf, lopeți și foarfece lungi de tăiat sîrma. Peste căciuli purtau căști ca de telefon.

— Tu ne conduci? îl întrebă comandantul geniștilor pe Volodea. Dacă-i așa, spune-mi și mie mai întîi care e situația?

După ce raportă despre situație, Volodea se pregăti să plece împreună cu geniștii, dar se întoarse din ușă și îl salută din nou pe căpitan.

— Tovarășe căpitan, pot să vă fac o rugăminte? Am aici pe mama... cum s-ar zice, mama mea bună... Stă aici pe strada asta, la unsprezece... Dacă trăiește, bineînțeles, vă rog să dispuneți să i se comunice că sînt în viață. Dacă se poate... Să i se spună numai atît: Volodea... Bineînțeles, numai dacă se poate, tovarășe căpitan.

— Va să zică, să spunem mamei că Volodea al ei e în viață — încuviință comandantul. Bine. Fii pe pace, o să se facă! Poți pleca.

Cînd Volodea și geniștii ieșiră la marginea tîrgușorului Starîi Karantin, ajungînd în dreptul casei inginerului, micul cercetaș ceru voie cîteva clipe și făgădui că se întoarce imediat. Intră fuga în curtea unde între timp tăcuse și se răcise motorul, care de dimineață duduia. Trecu în goană prin cerdac și intră în camera cea

mare, desprinse cu băgare de seamă din pom cîteva jucării mari, strălucitoare, le băgă în buzunar, scoase sîrme albe, cu becuşoare colorate, şi se înfăşură cu ele, apoi se întoarse într-un suflet la genişti.

— Ia te uită ! După cum se vede, băiatul nostru nu-i un gură-cască... ştie ce vrea — glumi comandantul geniştilor. Te-ai încărcat de trofee ! Ce-ai să faci cu atîtea minunăţii ?

— Ce, credeţi că le-am luat pentru mine ? exclamă Volodea, jignit. Avem acolo copii mici.

— Serios ? Sînt şi copii mici acolo ? ! Şi eu care credeam că tu eşti cel mai mic.

— Mai întîi că eu nu sînt mic. Am intrat într-a şaptea. Sînt de mult pionier şi în curînd o să fiu comsomolist... Dar acolo avem copii mici de tot.

* * *

După ce examinară una din intrările în cariere, geniştii conduşi de Volodea se convinseră că aici era mult de lucru. Nemţii minaseră, într-un mod foarte complicat, toate drumurile care duceau la gîrliciurile dărîmate.

— Aici, băiete, avem mult de lucru ! zise comandantul geniştilor. O cărăruie putem face, bineînţeles, ca să treacă unul cîte unul ; dar acolo parcă se văd năruituri mari. Dacă ai voştri ar veni spre noi, curăţind şi ei terenul, atunci ar fi cu totul altceva.

— Pot să mă duc chiar acum la dînşii prin gîrliciul meu ! exclamă bucuros Volodea, care ardea de nerăbdare să se întoarcă la ai săi şi să le anunţe el, cel dintîi, eliberarea...

— Dar n-o să sari în aer ? îl întrebă genistul.

— Doar tot pe acolo am venit.

— Ce-are a face ? Uită-te mai cu băgare de seamă. În meseria noastră, dacă vrei să ştii, totul atîrnă de-un fir de păr : cum ai dat greş, te-ai dus pe copcă. Stai, mai aşteaptă ! îl opri genistul pe Volodea, care era gata s-o pornească în goană. O să trimit un om cu tine. Să încerce drumul cu detectorul. O să fie mai sigur.

Arzînd de nerăbdare, Volodea urmă cu băgare de seamă pe un genist înalt, în vîrstă, care se mişca încet după detectorul lui pe poteca spre gîrlici. Micul cercetaş căuta ba să-şi scoată nasul de după umerii genistului, ba să i se uite pe sub coate, deoarece acesta îi poruncise să-i calce tot timpul pe urme, să nu facă un pas înainte sau într-o parte.

— Hai, nene, hai mai iute ! Nu-i nimic aici. Doar am trecut de curînd şi sînt nevătămat.

— Nu te grăbi ! Pe lumea cealaltă ai tot timpul să ajungi ! răspunse liniştit genistul, păşind încet înainte. Ţine-te după mine. Nu umbla pe de lături.

— Pe cuvîntul meu, nene, degeaba faci toate astea...

— Nu te grăbi. Doar n-ai ieşit la prins purici. Ai timp — repetă domol genistul, purtînd cu băgare de seamă detectorul său pe cărare.

Iată în sfîrşit şi gîrliciul cunoscut.

Genistul nici nu-l observă. Volodea era foarte mulţumit. Într-adins îl lăsă pe genist să treacă înainte, iar el, fără să fie auzit, se întinse pe pămînt şi lunecă în crăpătura îngustă.

— U-u-u — hăuli Volodea din gîrlici.

— Ei, ce-o mai fi şi asta ? răspunse genistul şi se uită îndărăt. Se opri şi îşi roti ochii împrejur fără să înţeleagă nimic : Volodea intrase-n pămînt. Ei, puştiule, nu te mai răsfăţa. Unde eşti, că n-am timp să mă joc de-a v-aţi ascunselea cu tine.

— Nu te grăbi, nene. Doar n-ai ieşit la prins purici. Ai timp ! strigă Volodea, scoţîndu-şi capul din gîrlici. Cît despre mine, am şi ajuns acasă. Poftiţi la noi la un ceai, prin ceardacul din faţă. Mulţumesc, nene, că m-ai condus. Aş mai sta, dar n-am timp. Mă aşteaptă ai noştri.

Şi Volodea se mistui în adînc.

Capitolul XVII

LA MULȚI ANI!

Volodea alerga pe îngustele galerii ale subteranei, fără să aprindă nici un chibrit; știa pe de rost fiecare cotitură. Ca porumbelul care se întoarce în zbor la cuibul lui, simțind ca prin minune calea cea adevărată prin spațiu, ca liliacul care nu se atinge în beznă de-o ață de păianjen întins în fața lui, tot așa băiatul, ghicind drumul prin întuneric, fugea prin coridoarele șerpuitoare ale subteranei. Și chiar dacă se mai lovea cîteodată, nu simțea durerea izbiturii.

O lumină stearsă, gălbuie miji în fața lui.

— Stai! auzi deodată Volodea. Care-i acolo?

Glasul venea de la primul post de pază. Volodea recunoscu vocea lui Lionea Kolișkin, bărbierul.

— Lionea, tu ești?

— Da, Lionea... dar acolo cine-i?

— Lionka, Lionka! Ascultă, Lionicika, eu sînt... O siluetă mică țîșni din întunericul galeriei și intră în spațiul slab luminat de razele unui felinar, așezat într-o ieșitură de piatră; se repezi la santinelă și începu să-l zgîlțîie: Lionea, lasă naibii postul, vino cu mine la statul-major! Cînd ai să auzi, o să sari în sus, trecînd cu capul prin piatră... pe cuvîntul meu de pionier! Auzi ce-ți spun, Lionea? Au venit ai noștri, i-au gonit pe nemți! M-am întîlnit cu comandantul cel mare; i-am vorbit despre noi. Acuși ne vor elibera. N-ai de ce să stai aici. Dă-l încolo de post!

— Ascultă... lasă gluma! rosti tulburat Kolișkin, apucîndu-l în semiîntuneric pe Volodea de umăr. Ce-i cu tine? Spui adevărul sau vorbești aiurea?

— Dacă-ți spun, Lionea! Sigur că-i adevărat! Hai cu mine la statul-major. N-am timp. Îți spun acolo totul.

— Eu nu părăsesc postul. N-am dreptul. Dar du-te tu, dacă nu îndrugi minciuni! Fugi, fugi mai repede. Și adu-le aminte de mine să mă schimbe. Ce minune! Nici nu-mi vine să cred...

Volodea pieri în întuneric, dar numaidecît se ivi iarăși pentru o clipă în lumina felinarului:

— Numai vezi să nu telefonezi la statul-major cele ce ți-am spus. Vreau să le spun eu primul. Auzi? Te rog, Lionea, ca pe un om de cuvînt.

Și Volodea se pierdu în negura galeriei.

Încă două posturi de gardă îl opriră cu somații pe Volodea, care alerga. Dubinin apucă să comunice pe scurt fiecărei santinele despre eliberare. Îi părea rău să risipească cuvinte scumpe despre noutatea cea minunată, cuvinte pe care el și le pregătise, le chibzuise și le repetase sie însuși din fugă de patruzeci de ori, ca să sune cît mai solemn cu putință. Se vedea intrînd în fugă la statul-major, cercetînd cu privirea pe toți comandanții și spunîndu-le: „Tovarăși comandanți! Aduc o veste mare. A sosit ceasul eliberării". Ba nu. Mai bine altfel!... „A sunat ceasul eliberării! Acolo, deasupra, sînt ai noștri, Armata Roșie, Puterea sovietică! Ura!" Dar Volodea, la fiecare post, nu se putea stăpîni. Trebuia să comunice, măcar pe scurt, noutatea. De aceea, cuvintele cele mai însemnate, păstrate de dînsul pentru raport, începură să-și piardă din înflăcărare. Iar cînd Volodea, fără să se anunțe, dădu buzna la statul-major, și cînd Kotlo, Lazarev și Kornilov, care tocmai se întîmplaseră să fie acolo, se uitară la dînsul cu asprime, Dubinin nu mai putu scoate nici un cuvînt din pricina emoției și a alergăturii.

— Ce-i cu tine? Te-ai întors, Volodea? îl întrebă Kornilov, ridicîndu-se. La ora asta?

— Ce, s-a întîmplat vreo nenorocire? Comisarul se aplecă asupră-i și apropie felinarul de fața lui.

— Ai noștri... acolo... au sosit ai noștri! Mai repede! începu Volodea să strige, uitînd toate cuvintele pe care le pregătise. Au venit marinarii... Armata Roșie... s-a făcut o debarcare... Și la Feodosia... Acum lucrează geniștii și-o să putem ieși deasupra...

Toţi se sculară în picioare. Trei felinare se apropiară deodată de faţa băiatului. Privirile celor trei comandanţi cercetară cu atenţie ochii băiatului. Becurile albastre, roşii, galbene, prinse pe sîrmele albe cu care era înfăşurat Volodea, reflectau lumina felinarelor.

— Ia stai ! rosti Lazarev cu glas încet, smuls parcă din gîtlej. Nu vorbi aşa de repede, că nu pricep nimic. Hai s-o luăm de la capăt, cu socoteală.

Volodea renunţă cu totul la planul pompos de expunere. Temîndu-se că nu va fi crezut, grăbit ca un elev, Dubinin, fără să-şi recapete răsuflarea din pricina bucuriei care-i umplea sufletul, începu să povestească comandanţilor totul, în amănunt. Le povesti cum rămăsese uimit dimineaţa cînd ieşise deasupra din pricina neînţelesei linişti a tîrguşorului... cum văzuse pomul de iarnă, părăsit de nemţi, în casa inginerului... cum întîlnise pe marinari şi cum adusese pe genişti. Cînd isprăvi, Volodea îşi umezi buzele uscate şi se uită la comandanţi, în aşteptare. Cînd alerga încoace, îşi închipuia cum vor sări comandanţii ca arşi, auzind vestea uluitoare, şi cum vor începe să strige. Dar ei rămaseră tăcuţi. Numai Lazarev începu să tuşească şi, întorcîndu-se către comisar, rosti încet şi răspicat cu glasul lui gros :

— Ei, ce zici, Ivan Zaharovici ?...

Comisarul tăcea, lăsîndu-se încet pe spate şi scoţîndu-şi înainte pieptul larg. Iar Kornilov rosti cu jumătate de gură :

— Va să zică, am apucat şi noi...

Deodată, Kotlo, care ţinea felinarul în mîna dreaptă, păşi înainte şi îl îmbrăţişă cu stînga pe Volodea :

— Volodka... băieţaşule... — zise înăbuşit comisarul şi îl strînse cu putere pe micul cercetaş.

Ceva trosni uşor. Volodea sări speriat la o parte, eliberîndu-se din îmbrăţişarea comisarului. Pe jos se risipeau cioburi argintii. Volodea scoase din buzunarul de la piept o jucărie de pom spartă.

— Ţi-am stricat ceva ? întrebă speriat comisarul.

— Am adus-o de la pomul nemţesc pentru Olia şi pentru copiii noştri mici.

— Vai, ce-am făcut !... Ce stîngaci sînt — adăugă foarte încurcat comisarul.

Dar o dată cu strivirea jucăriei se risipi şi încordarea oamenilor acestora care, de două luni, purtau răspunderea pentru viaţa aproape a o sută de tovarăşi.

Vorbind care mai de care, rîzînd, comandanţii se repeziră să-şi strîngă unul altuia mîna şi să se îmbrăţişeze. Kornilov desfăcu frumos de pe Volodea firele cu becuri şi numai după aceea îl strînse în braţe. Ştirea eliberării trecea vijelioasă pe coridoare, umplîndu-i de fericire pe toţi. Şi mult timp Volodea zbură din braţele unuia în braţele altuia. Se ivea ba într-o galerie, ba în cea de alături, şi simţea pe obraz sărutări, lacrimi, iar în spate, pumnii veseli ai pionierilor prieteni... pînă simţi că îl gîdilă în nas dogoreala şi mirosul plitei. Se trezi la bucătărie, unde îl îmbrăţişară mîinile lungi şi vînjoase ale lui nenea Manto. Toţi tăcură deodată, dîndu-şi seama că nenea Iaşa, de data aceasta, o să se întreacă pe sine însuşi, spunînd o glumă nemaipomenită, pe care o vor repeta după aceea ani în şir.

Dar Manto îi privi pe toţi şi zise :

— Voi, desigur, aşteptaţi de la mine ceva care să vă facă să rîdeţi toată viaţa. Dar ce să vă mai spun după cele ce v-a spus Volodenka al nostru ? De-un lucru să fiţi siguri : Iakov Manto a avut şi va avea destule cuvinte de spirit pentru toate împrejurările grele din viaţă. Dar pentru o împrejurare ca asta, Iakov Manto n-are cuvinte. El tace. Uite ce trebuie să ţineţi minte.

Şi nenea Iaşa, după ce clipi repede de cîteva ori, se întoarse în altă parte, prefăcîndu-se că trebuie să îndrepte ceva pe plită.

Toţi tăcură. Dar cineva dintre partizani îşi aduse aminte :

— Tovarăşi, cît e ceasul ? Se apropie schimbul al doilea. Trebuie să ne ducem la „obiectiv". Hai nene Iaşa, dă-ne demîncare. E tîrziu.

Începură să se grăbească cu toţii ca de obicei. Se pregăteau să pună masa, fiindcă sosise ora de plecare a unui nou schimb la şantierul „Obiectivului Nr. 1", unde se străpungea ieşirea tainică, salvatoare, din carierele cu gîrliciurile zidite.

— Staţi puţin ! strigă Nadia Şulghina, care era de serviciu la bucătărie şi care se apucase să aşeze farfuriile pe masă. Staţi puţin ! repetă ea, uimită de un gînd

neașteptat. Ce ne mai trebuie acum o ieșire? Doar deasupra e liber pretutindeni. Cetățeni, gîndiți-vă! Toate ieșirile sînt libere.

De abia atunci se dumeriră deplin oamenii că erau liberi, că nu mai aveau nevoie să-și taie drum prin piatră spre viața care, cucerită din nou, îi aștepta la fiecare ieșire, gata să-i primească cu îmbrățișările sale proaspete, însorite, largi...

Totuși urmau să curețe aceste ieșiri. Dar în primul rînd trebuiau să-l ducă la suprafață pe Vanea Sergheev: poate nu era prea tîrziu să fie operat și deci salvat.

Între timp, Lazarev luă pe luptătorii care munceau la „Obiectivul Nr. 1" și îi trimise la puțul arătat de Volodea, ca să curețe năruiturile și să ușureze sarcina celor ce lucrau la suprafață. Toți se îndreptară în grabă spre puțul acesta.

Kornilov, căruia îi plăcea ordinea, supraveghea cu severitate ca să nu se îngrămădească nimeni de prisos la puț și să nu se încurce unul pe altul în muncă.

Mai e nevoie să povestim ce s-a întîmplat pe urmă, cînd geniștii care curățaseră minele s-au întîlnit cu partizanii în gura surpată a carierelor și s-au îmbrățișat frățește? Sau cum i-au condus partizanii dedesubt pe geniști, în frunte cu comandantul lor, ca pe cei mai scumpi oaspeți de pe lume? Dar nu li se îngădui partizanilor să iasă la suprafață de teama minelor care încă nu fuseseră curățate de geniști. Cel dintîi care ieși pe zăpadă, prin trecătoarea curățată, a fost Pirat, cîinele comisarului, care simți că putea, în sfîrșit, să iasă la libertate. El se rostogolea, sărea în sus, lătra din răsputeri, alerga pe zăpadă, izbuti să lingă nasul lui Volodea și își exprima bucuria atît de zgomotos și de turbulent pentru toți, încît trebui la urma urmei să fie strunit. După ce căpătă o bleandă, Pirat se liniști și se întoarse la bucătărie, unde se culcă lîngă vatra lui nenea Manto, oftînd umilit: „Vai de viața noastră cîinească! Nu te lasă nici măcar să latri de bucurie!" Primind însă de la nenea Iașa o felie de plăcintă gustoasă, cu carne conservată, Pirat se resemnă și cu viața aceasta.

Genistul-șef îl anunță pe comandant că se făcuse deocamdată doar o cărăruie îngustă de trecere, pe care puteai umbla numai în șir, cîte unul, fără să te abați din cale, deoarece terenul era minat de jur împrejur. Și

cum afară se înserase, puteai ușor să faci o greșeală. Geniștii rugară pe partizani să aibă răbdare pînă a doua zi, cînd vor începe munca în zori și-i vor putea scoate pe toți, fără primejdie, la libertate. De aceea, Lazarev puse o santinelă la intrare și ordonă cu cea mai mare strictețe să nu lase pe nimeni la suprafață fără încuviințarea comandantului.

Înainte de orice, trebuiau să se îngrijească de răniți. Îl scoaseră la suprafață pe Vanea Sergheev, cu mare greutate și numai după ce luară toate măsurile necesare. Îl însoți la spital Marina. Ceilalți răniți mai puteau fi lăsați.

Pe sub seară, Lazarev îngădui lui Șulghin și lui Pekerman să iasă la suprafață. Pentru aceasta, amîndoi fură chemați la statul-major, unde se afla și Volodea Dubinin. Toți se sfătuiră îndelung. Comandantul nu mai dădu voie lui Volodea să iasă la suprafață, oricît stărui acesta. Îi ordonă să rămînă sub pămînt și să facă pregătiri pentru întîmpinarea Anului nou.

Volodea chemă pe pionierii săi — Tolea Kovaliov și Vanea Grițenko — care de bucurie se făcuse bine cît ai bate din palme. Tustrei se puseră pe lucru.

Partizanii văzură cum trăgeau băieții firele electrice, care de mult zăceau rupte la gura puțului principal, unde în timp de pace era lumină electrică. Pionierii întinseră firele și fixară becuri mari în perete. Nadia Șulghina și Nina Kovaliova dantelară șuvițe din gazete vechi, umezite, și împodobiră cu ele poliţele din bucătărie.

Nenea Iașa fredona vesel: „În codru-i zvon, și joc, și cor: au păsările nunta lor..." și între timp pregătea o uriașă plăcintă de Anul nou, a cărei mireasmă se împrăștia în toată subterana.

— Nu, asta nu-i mireasmă pămînteasc㠄... e mireasmă subterană.

La căderea nopții sosiră oaspeții, care trecură cu greu pe poteca îngustă, curățată de geniști. Veni și sergentul întîlnit de Volodea în dimineața aceea, și căpitanul care trimisese pe geniști în cariere, și un tovarăș necunoscut din Kerci, și un delegat al partizanilor lui Pahomov din Adji-Mușkai. Toți intrară la statul-major.

— A, dar voi trăiți în lux aici! le spuse căpitanul, cercetînd subterana, lădițele, dulapurile și laviţele de

piatră și mirosind aroma ademenitoare care venea din împărăția subpămînteană a lui nenea Iașa.

Oaspeții, emoționați, îi sorbeau din ochi pe partizanii care-i înconjuraseră — niște oameni slăbiți, afumați, cu fețele negre, brăzdate de dîre albe, urme ale lacrimilor de bucurie. Musafirii văzură santinelele atente, rînduite la posturi, coridoarele măturate, arme așezate în piramidă și, pe fiecare laviță, măști contra gazelor.

— Ia te uită ce ordine, ce ordine? zise mulțumit căpitanul. La fel ca pe un submarin.

— Da. Am fost într-o călătorie de plăcere pe mare — răspunse Kotlo.

În timpul acesta, Șulghin tîrî de la intrarea curățată un cablu lung, apoi șușoti ceva în întuneric cu Volodea și cu pionierii lui. Dădea mereu fuga la suprafață, folosindu-se de permisiunea acordată de comandant pentru seara aceea. Într-un cuvînt, toți erau convinși că el pregătește o surpriză.

În coridorul mare, spațios, dintre statul-major și bucătărie, așezară mese, bănci, lădițe și taburete de piatră. Gospodinele scoaseră fețe de masă frumoase, ascunse de dînsele, pe care le aduseseră aici, sub pămînt, ca să le salveze de fasciști, și așternură cu ele masa lungă, de sărbătoare. Nadia Șulghina, mica Olia Lazareva și Nina Kovaliova împodobiră un brăduț, adus de Pekerman de la suprafață. La drept vorbind nu era brad, ci un pin mic, care putea trece foarte bine drept brad. Adică de ce nu s-ar potrivi! Iar cînd atîrnară în pom stegulețe roșii și salba de mărgele, dăruită de Nina pentru împrejurarea asta, cînd împletiră crengile cu fire electrice și cu becușoarele luate ca trofeu de Volodea din pomul nemților, fixînd drept în vîrf o adevărată stea a Armatei Roșii, toți avură convingerea că n-a existat niciodată pe lume un brad mai frumos decît acesta.

Prins de aceste pregătiri minunate, Volodea nici nu băgă de seamă că Pekerman o chemă pe Nina Kovaliova într-o galerie laterală, iar aceasta, la rîndul ei, făcu semn Nadiei Șulghina s-o urmeze. Deodată Volodea auzi un glas. Numai auzindu-l, el se cutremură, iar inima începu să-i bată cu putere.

— Vai, ce întuneric și ce înăbușeală e la voi! se auzi glasul din galerie. Dar unde-i Vovocika?

— Volodka! N-auzi? începu să strige Vanea Griținko. Asta-i tușa Dusia, pe cuvîntul meu! Ți-a venit mama!

Volodea nu știa că ofițerul se ținuse de cuvînt și ordonase să se comunice mamei micului cercetaș veștile despre fiul său. Evdokia Timofeevna se repezi îndată la cariere. Dar marinarii care încercuiseră terenul nu-i dădură voie să treacă dincolo de sîrma ghimpată. Stătu acolo pînă seara tîrziu, în timp ce lucrau geniștii; apoi ea îl văzu pe Șulghin. Primind o dispoziție specială de la comandant, partizanii — cu mare băgare de seamă — conduseră pe mama lui Volodea în subterană, pe cărarea cea îngustă.

Cînd auzi glasul mamei sale, Volodea sări deodată de pe taburetul pe care stătea în picioare, ca să fixeze o placardă pe peretele de piatră, și năvăli într-o galerie laterală.

— Încotro? îl întrebă mirat Vanea.

— Imediat! Spune că... mă întorc într-o clipă.

Unchiul Griținko dădu fuga în întîmpinarea Evdokiei Timofeevna.

— Bună seara, Dusia! Amîndoi se îmbrățișară. Bună seara, Evdokia Timofeevna. Ei se sărutară încă o dată. Să trăiești, scumpa mea! Se sărutară a treia oară. Bine că ne vedem în viață, slavă Domnului! Ce se aude cu Aniuta mea? Mi-e și groază să întreb... Am auzit că au ridicat-o...

— I-au dat drumul. E la Kerci. Stă deocamdată la cumnata ei.

— Mulțumesc că mi-ai dat vești bune, draga mea! Vezi ce bucurie e la noi?

— Dar unde-i Vovocika? întrebă Evdokia Timofeevna, înecîndu-se ușor și uitîndu-se neliniștită în semiîntuneric.

— Era aici cu Vanea... Vovka, unde ești? A venit maică-ta... iar tu...

— Vine acuma, într-o clipă... — se grăbi să spună Vanea. Bună seara, tușă Dusia! La mulți ani!

— Da. Au venit sărbătorile și pentru noi — adăugă unchiul Griținko. Dar iată-l și pe Vovka.

Mama se întoarse năvalnic și-l văzu pe Volodea. El apucase să fugă în galeria lui, și acum se înfățișă cu tot echipamentul războinic de partizan, înarmat pînă-n dinți:

purta două grenade la centura care-i strîngea bine pufoaica ; celebra armă retezată, tunul pionierilor, îi atîrna pe umăr de curea, iar de-a curmezișș, pe piept, ținea o armă automată „Schmeisser", cucerită de la nemți. O beretă cu o inscripție aurită — „Apărarea de Coastă" — împodobea capul lui Volodea. Deși strîmtată, totuși îi lunecase pe sprîncene, scoțîndu-i în relief urechile clăpăuge. Asta era o amintire de la Bondarenko, marinarul care se prăpădise.

Volodea hotărîse să se înfățișeze înaintea mamei cu tot echipamentul său de partizan. În sfîrșit, sosise ceasul revederii, pe care îl dorise și-l visase atîta !

— Bună seara, mamă — rosti Volodea cu o voce nesigură de bas, care ieși răgușită din gîtlejul lui uscat. Salută milităreşte, dar se fîstîci și, după aceea, îi întinse maică-si mîna : Ce mai faci ? Cum stai cu sănătatea ?

Nu-i venea de loc la îndemînă să țină în mînă arma automată germană. De altfel, totul nu-i ieși așa cum plănuise. Dar și mama parcă își pierduse cumpătul. Se sfia de lumea care se afla de față. Era abătută din pricina atmosferei neobișnuite din subterană. Cercetînd cu încordare trăsăturile schimbate ale fetei lui Volodea, Evdokia Timofeevna răspunse cu glas scăzut :

— Vai, Vovocika, bine te-am găsit, dragă ! Cu sănătatea o duc binișor, îți mulțumesc. Dar tu ce mai faci ?

— Și eu... binișor. Ca de obicei. Dar de la tăticul ai primit ceva ?

— Cum aș fi putut să primesc ceva de la tata ? Doar pînă ieri am fost sub ocupație fascistă.

— Știu...

— Dar sărutați-vă odată, lua-v-ar naiba ! nu se mai putu stăpîni unchiul Griținko. Băiețandrul s-a sălbăticit de tot ! N-a văzut-o atîta timp pe maică-sa... a trecut prin atîtea, și el îi întinde mîna ! Ptiu !

Volodea se apropie de maică-sa (ținînd cu o mînă grenada, iar cu cealaltă — arma automată germană, care îl încurca neînchipuit de mult) și o sărută stîngaci pe obraz. Evdokia Timofeevna îi cuprinse obrajii mînjiți, îi strînse în palme și începu să-l sărute, inundîndu-i toată fața cu lacrimi.

Se auziră pași grei, mari. Volodea se depărtă repede de maică-sa, potrivindu-și tunica și ascunzîndu-și la

spate arma. Intră comisarul, iar după el — Lazarev, Jucenkov, Kornilov și oaspeții de la suprafață.

Comisarul ținea în mîini o hîrtie mare, scrisă. Partizanii se așezară pe bănci și pe taburete. Cînd toți luară loc, comandantul Lazarev întrebă, întors către galeria laterală :

— Ei, Șulghin, cum merge ?

— Totul e în ordine. Ca pe roate ! se auzi din galerie.

— Atunci, dă-i drumul !

Și deodată, tot ce fusese timp de două luni aproape negru sau rareori galben-cenușiu se făcu brusc, într-o singură clipă, orbitor de alb. Oamenii își mijiră ochii și îi acoperiră cu palmele.

Se aprinseră becușoarele electrice. Filamentele lor erau încinse de curentul venit de la motorul nemțesc, pe care partizanii îl aduseseră la intrarea în cariere. Asta era surpriza plănuită de Șulghin și de Pekerman.

Becuri mici, colorate se aprinseră în cetina pomului de Anul nou. Cît de prietenoasă și de festivă părea acum subterana de piatră, atît de mohorîtă cu un minut mai înainte ! Dar cînd oamenii se deprinseră puțin, cînd se uitară la lumină și își șterseră ochii înlăcrimați, un hohot asurzitor de rîs izbucni în adîncul carierelor. Partizanii se priveau unii pe alții și se tăvăleau de rîs, rostogolindu-se de pe taburete, căzînd cu pieptul pe masă, bătîndu-se între dînșii cu palma pe umăr și pe spate. În ce hal erau de mînjiți, murdari, afumați !

Nadia și Nina își smulseră una alteia oglinjoara, se priviră în ea și își acoperiră fața cu mîinile. Partizanii, care pentru întîia oară în două luni se vedeau unul pe altul la lumină, nu-și mai puteau veni în fire. Mult timp nu se potoli hohotul homeric, care zguduia cele mai îndepărtate cotloane de piatră ale subteranei. Iar santinelele de la intrare trăgeau cu urechea, întrebîndu-se : „Oare ce se petrece dedesubt ? Nu cumva e vreo năruire ?"

În cele din urmă, cînd toți se potoliră, se sculă comisarul Kotlo. Nenea Iașa Manto pusese cu grijă în mijlocul mesei opera lui minunată — o plăcintă uriașă pe care făcuse artistic, din fructe zaharisite, o stea cu cinci colțuri. După aceea, Manto și tușa Kilia turnară tuturor în căni și pahare din sticlele păstrate în rezerva întan-

gibilă a detaşamentului. Comisarul ţinu o cuvîntare :

— Tovarăşi, dragi tovarăşi şi fraţi de arme ! Astăzi întîmpinăm cu mare bucurie Anul nou, pe care îl începem cu sărbătorirea eliberării noastre. Tovarăşii marinari ne comunică vestea că Moscova rezistă cu vitejie. Armata Roşie a dat fasciştilor o grea lovitură în faţa Moscovei. I-a respins. Şi tovarăşi, vreau să vă spun...

— Dă-mi voie, tovarăşe comisar — şopti Pekerman, care năvăli într-un suflet şi se aplecă spre urechea lui Kotlo. Am înjghebat un radio. La Moscova vorbeşte tovarăşul Kalinin.

— Vorbeşte Kalinin ! trecu din om în om, în jurul mesei. Vorbeşte Mihail Ivanovici !

Se lăsă o tăcere adîncă. Nu se auzea decît cum mica Olia Lazareva, legănîndu-şi picioarele, ciocănea cu călcîiele într-un scaun. Ea stătea liniştită pe genunchii maică-si şi nu-şi lua ochii de la becuşoarele din pom.

Din megafonul mic de carton, pe care îl aduse Pekerman, tîrînd după dînsul un fir lung, se auzea :

„Dragi tovarăşi ! Cetăţeni ai Uniunii Sovietice ! Muncitori şi muncitoare ! Colhoznici şi colhoznice ! Intelectuali sovietici ! Soldaţi, comandanţi şi instructori politici din Armata Roşie şi din Flota maritimă de război !“

Cînd Mihail Ivanovici Kalinin rosti aceste cuvinte, căpitanul, care şedea lîngă Lazarev, îşi îndreptă tunica şi aruncă o privire spre sergent : acesta luă poziţia de drepţi şi se uită la cei din jur.

„Partizani şi partizane !“ urmă Kalinin — atunci cei de la masă schimbară o privire plină de bucurie şi îşi făcură semn cu cotul. „Locuitori ai raioanelor sovietice cotropite vremelnic de năvălitorii germano-fascişti !“ Aici, toţi o priviră pe Evdokia Timofeevna. „Daţi-mi voie să vă felicit de Anul nou. Iar cu prilejul Anului nou, daţi-mi voie să vă fac un scurt bilanţ al războiului...“ se auzi din megafon, ba nu, nu din megafonul pe care îl ţinea în mîini Pekerman, ci din însăşi inima Moscovei.

Partizanii şedeau liniştiţi : unul cu gura întredeschisă, aplecat cu tot trupul înainte, altul cu mîna pusă pîlnie la ureche, al treilea încremenise cu ochii ţintă undeva şi îşi muşca buza, iar vecinul lui îi pusese mîna pe genunchi şi, strecurîndu-şi privirea printre gene, era tot numai urechi.

Iar Mihail Ivanovici Kalinin le vorbea din Moscova : era glasul unui om înţelept care trecuse prin multe şi văzuse multe pe lume, un om care ştia cu siguranţă ceea ce va fi în viitor :

„...Acum douăzeci de zile, în unele sectoare ale frontului, Armata Roşie a trecut de la apărarea activă la ofensiva împotriva trupelor duşmane...“

Oaspeţii militari — marinarii — se uitau cu mîndrie la gazde, la oamenii pe care îi salvaseră de la o moarte sigură. Între timp, Mihail Ivanovici spunea :

„...În vremea asta, eroica Armată Roşie a eliberat de sub ocupaţia germano-fascistă localităţile Rostov-pe-Don, Tihvin, Eleţ, Rogacev...“

Scoţînd repede din buzunar un carneţel şi un capăt de creion, Volodea — după ce-l muie bine în gură — notă, cum putu mai iute, numele oraşelor eliberate.

„... Dubno, Bogorodiţk, Kalinin...“ comunică vocea din megafon. Toţi începură să rîdă de bucurie. Le făcea tuturor plăcere să audă cum însuşi Mihail Ivanovici vorbeşte despre eliberarea oraşului care-i purta numele. Iar preşedintele Prezidiului Sovietului Suprem al Uniunii Republicilor Sovietice Socialiste continua fără grabă să enumere oraşele eliberate : „... Kozelsk, Ugodski Zavod, Kerci, Feodosia...“

Ah, cum aplaudară cu toţii la auzul acestor nume scumpe !

„... Kaluga“, rosti Kalinin.

— Asta-i locul meu de baştină — exclamă Iurov, care, ca şi Kovaliov, făcuse parte din divizia lui Ceapaev. Toţi întinseră spre dînsul cănile şi paharele, felicitîndu-l.

Şi iată că răsună în auzul partizanilor ceea ce nu mai auziseră ei de aproape două luni : orologiul Kremlinului revărsă deasupra Pieţii Roşii, la Moscova, de patru ori, melodia clopotelor dureros de dulce, cunoscută tuturor, care vestea miezul nopţii. La Moscova sosise Anul nou. Bang ! Bang !... Anul 1942 pornea din Piaţa Roşie în lume, cu pas sigur, sonor, milităresc... Păşea asupra ţării. Venea în oraşele eliberate, trecea peste linia frontului — acolo unde oamenii îi ascultau în taină paşii, lipindu-şi urechea de pîlnia de ebonit a aparatului ascuns. Anul nou sosise pe pămînt ! Anul nou venise şi aici, sub pămînt, în carierele de piatră de la Starîi Ka-

rantin, unde șuvoaiele aerului liber, negrăit de dulce, pătrundeau acum în voie.

Răspunzînd la chemarea de Anul nou trimisă de ornicul Kremlinului, gamelele, paharele simple, verzui, ale cantinei din Starîi Karantin, cupele improvizate din cutii de conserve, toate se ciocniră zgomotos unele de altele, în mîinile vînjoase care se întinseră peste masă. Partizanii din subterană ciocniră cană de cană și pahar de pahar și le sorbiră pînă la fund cu satisfacție, dregîndu-și glasul :

— La mulți ani, prieteni !

Iar după al doilea și al treilea rînd, Ivan Zaharovici Kotlo luă din nou cuvîntul. Se ridică sever, posomorît... O lumină limpede se revărsă deodată pe toată fața lui largă.

Comisarul rosti :

— Dintre cei ce au împărtășit cu noi măreața soartă de partizan, care au luminat cu calda lor prietenie noaptea noastră subterană de aproape opt săptămîni, nu toți sînt astăzi aici, alături de noi, la masa aceasta. Nu-i aici, printre noi, primul nostru comandant, tovarășul Ziabrev, scumpul nostru Alexandr Fedorovici. Nu șed lîngă noi Vlas Vajenin și Nikolai Makarov, cei mai buni cercetași ai noștri. Nu se află printre noi Ivan Gavrilovici Șustov și Pandelei Moskalenko. Puțin timp a trăit în mijlocul nostru tînărul marinar Nikolai Bondarenko. Să ne sculăm în picioare, frați partizani și tovarăși oaspeți, și, cu gîndul la ei, fără cuvinte de prisos, să bem în noaptea asta pentru a le cinsti amintirea.

Toți se ridicară în tăcere și rămaseră în picioare. Cu capul în piept, ei lăsară încet cănile în jos și le așezară cu luare-aminte pe masă, ca să nu facă vreun zgomot în liniștea aceea desăvîrșită.

Cînd toți se așezară din nou, comandantul detașamentului, Simion Mihailovici Lazarev, se ridică ținînd în mînă o foaie de hîrtie, scrisă cu litere mari. Își puse ochelarii și citi ordinul de zi, ultimul ordin al cetății subterane. Simion Mihailovici citi îndelung. Toți se ridicau mereu, aplaudau și se întindeau să ciocnească cu partizanii pe care îi cita comandantul.

Volodea, care ședea lîngă maică-sa, bău și el pe furiș un păhărel de vin. Nefiind deprins, simți numaidecît în cap o vîjîială veselă, care-l îndemna tot timpul să rîdă

fără motiv. De aceea, Volodea nici nu deslușì dintr-o dată cînd Lazarev citi că, pentru îndeplinirea exemplară a misiunilor de luptă, comandantul detașamentului de partizani l-a propus pe pionierul Dubinin Vladimir, comandantul grupei tinerilor cercetași, pentru a fi decorat cu Ordinul Steagul Roșu.

Vai, ce-a fost atunci ! Toți se întinseră să ciocnească și voiră să-i toarne vin lui Volodea. Evdokia Timofeevna acoperea cu amîndouă palmele cana smălțuită a lui Volodea. Repeta, întorcîndu-se la dreapta și la stînga :

— Vai, nu-i mai dați ! Noi nu l-am deprins să bea. Vă mulțumesc pentru cuvintele dumneavoastră frumoase... Volodenka, mulțumește cum se cuvine tovarășului comandant. De ce taci ?

Pionierii strigau fără astîmpăr „ura", pînă ce unchiul Griținko îi potoli cu cîte o palmă dată ușurel peste spate, iar unora și peste ceafă, dar încetișor. Voiră chiar să-l ridice pe brațe, legănîndu-l, pe comandantul tinerilor pionieri. Dar văzură — măsurînd cu ochii — că puteau să-l lovească de bolta joasă a subteranei de piatră.

Însuși comisarul se apropie de Evdokia Timofeevna, ciocni cu ea, îi luă mîna în mîinile lui și mult timp nu-i dădu drumul :

— Îți mulțumesc, Evdokia Timofeevna ! Toată recunoștința din partea comandamentului și a întregului detașament ! Ați crescut un băiat bun. Asta-i spre onoarea, lauda și gloria dumneavoastră !

— Vă mulțumesc pentru cuvintele acestea frumoase ! răspunse Evdokia Timofeevna.

Laudele o făcură să se îmbujoreze toată la față. O expresie atît de drăgălașă și de sfioasă îi lumină deodată fața ostenită, duioasă și tulburată în același timp, încît toți o admirară fără voie.

Iar Volodea se mustra în gînd, fiindcă din pricina unei lăudăroșenii prostești nu se purtase cu maică-sa atît de drăgăstos cum s-ar fi cuvenit.

— Vă mulțumesc — urmă Evdokia Timofeevna. Dar nu l-am crescut numai eu...

— Da. Știm. Am auzit. Se spune că aveți un soț brav, un bun comunist. Într-adevăr depinde mult de tată. Dar mama...

— Aici însă nu-i vorba numai de mine și de tată-său. Dar rolul Puterii sovietice în viața și învățătura lui ?

Fără ea, oare noi l-am fi putut creşte aşa ? Doar dumneavoastră aţi văzut singuri cum e el...

Volodea o trase de colţul şalului pe sub masă, bodogănind printre dinţi : „Ţi-ai găsit tocmai acum“...

— Asta aşa-i, fără îndoială — începu să rîdă Kotlo. Cu unul ca el e greu s-o scoţi singură la capăt. Ce e drept, e drept ! Dar trebuie să recunosc fără înconjur că mie nu-mi plac copiii prea cuminţi. Nici poporul nostru nu-i tocmai liniştit : chiar dacă ne acoperi cu piatră şi ne îngropi în pămînt, tot îi facem să simtă pe cei de deasupra că trăim !

— După cum se vede, noi n-avem parte de o viaţă paşnică — oftă Evdokia Timofeevna. Uitaţi-vă la mine : cu toate că sînt femeie, în timpul războiului civil am făcut serviciul la un tren sanitar. Doar acolo l-am întîlnit pe Nikifor Semionovici, tatăl lui. Şi iată, un nou război...

— Într-adevăr, nu ni-e dat nouă să ducem o viaţă paşnică. Nu-i pentru mine şi pentru dumneata, Evdokia Timofeevna !

— Dar va veni oare vremea să avem o astfel de viaţă ?

— Va veni, neapărat va veni ! Tocmai de aceea eu şi dumneata întîmpinăm aici Anul nou, ca să fie pace în toată lumea !

Cina se apropia de sfîrşit, cînd încă doi necunoscuţi înarmaţi, dar îmbrăcaţi în haine civile, se înfăţişară în subterană. Îi condusese un partizan din garda de sus.

Santinela vru să spună ceva comandantului, dar tovarăşul din Kerci, care şedea la masă între Lazarev şi comisar, făcu vesel un gest cu mîna spre noii veniţi şi dădu lămuriri cu glas scăzut :

— Au venit după mine. Sînt oameni de-ai noştri. Cinstiţi-i cu un păhăruţ de Anul nou şi... am plecat !

Între timp, unul dintre musafiri, surprins, se uită fix la Evdokia Timofeevna şi, rostind cuvintele cu oarecare nesiguranţă, dar cu avînt, zise :

— Bună seara, Evdokia Timofeevna... Salutări de la combat.

Volodea se miră cînd Evdokia Timofeevna răspunse cu o severitate ciudată, plină de subînţelesuri :

— Bună seara ! Ce veste îmi trimite ?

Oaspeţii începură să rîdă.

— Pe ziua de astăzi nimic, afară de multe mulţumiri. Amîndoi ridicară paharele pline : În sănătatea dumitale, Evdokia Timofeevna.

Evdokia Timofeevna îl împinse pe Volodea spre dînsul :

— Recomandă-te, Vovocika. El e Viktor, iar celălalt, Leonid.

— Exact ! Mă numesc Samohin Viktor. Iar el e Agheev Leonid. Acum putem să ne prezentăm cu numele întreg — răspunseră amîndoi musafirii, care mai de care...

Unul dintr-înşii, Agheev, adăugă adresîndu-se lui Volodea :

— Măi frăţioare, mama şi surioara ta, drept să-ţi spun, sînt nişte adevărate luptătoare. Ne-au fost de mare ajutor.

Toţi îi înconjurară, apropiindu-se cu băncile şi rugîndu-i pe oaspeţi să le povestească totul de-a fir-a-păr.

Volodea amuţi de uimire, auzind povestirea despre „combat“, despre depozitul de armament şi despre vasele cu fund dublu... Asculta uluit cu totul...

„Uite cu ce treburi se îndeletniceau cei rămaşi la suprafaţă ! Bravo, mamă ! Bravo, Valentina !“

După cină, dădură mesele la o parte şi începu programul artistic. Crainicul, nenea Iaşa Manto, era în vervă ; Nadia Şulghina şi Nina Kovaliova cîntară un duet din viaţa subterană a partizanilor :

„Au fost vremi de vijelii,
Am intrat în iad de vii,
Dar ne-a ridicat un val
Şi-am răzbit din nou la mal“.

În seara aceea, nenea Iaşa se întrecu pe sine. Citi telegramele primite din centrul pămîntului — de la vecini — cum spunea el. După aceea, acompaniindu-se cu mandolina descleiată de umezeală, într-un zdrăngănit infernal (deşi ţinea cu degetul o scîndurică desprinsă), Iakov Markovici execută cîntecul său preferat : „În codru-i zvon, şi joc, şi cor : au păsările nunta lor, tralala-la-la...“ Toţi îngînară refrenul cunoscut, iar nenea Iaşa imita ba pe mirele cioroi, ba pe mireasa barză, ba pe huhurezul cel bătrîn care făcea pe popa, ba pe raţa-peţi-

toare, ba pe vrăbioiul gelos, îndrăgostit de barză, ba pe bufnița înțeleaptă, care țin la nunta păsărilor un discurs, întru nimic mai prejos de cele rostite de nenea Iașa Manto la sărbătorile partizanilor.

Îl aplaudară îndelung. După aceea, nenea Iașa îl tîrî pînă sub felinar pe comandantul tinerilor cercetași, oricît se zbătu Volodea. Toți începură să strige: „Să cînte, să cînte!"

Lui Volodea îi ardeau obrajii: erau mai roșii decît cravata de pionier, pe care azi o legase cum se cuvine deasupra tunicii — ca într-o zi de sărbătoare. El cîntă, acompaniat de mandolină, balada lui favorită: „Marinarul Jelezneak". Vocea sa curată, care tocmai începea să se formeze, se îmbina armonios cu trilurile tremurate ale mandolinei. Cînta însuflețindu-se tot mai mult. Își aminti de marinarul Bondarenko, căruia îi zisese balada aceasta. Cîntecul lui era plin de o tristețe stăpînită, limpede ca lacrima. Evdokia Timofeevna se întristă și își șterse ochii cu un capăt al șalului. Se potoliră pînă și cei mai glumeți dintre tinerii partizani. Iar comisarul Ivan Zaharovici Kotlo scoase un oftat adînc din piept.

Zace sub un-nalt gorgan,
Prea slăvit din veac în veac,
Un destoinic partizan —
Marinarul Jelezneak.

Era o noapte neobișnuită, plină de atîtea făgăduieli! Și într-adevăr, petrecerea, cîntecele și dansurile nu s-ar mai fi isprăvit, dacă motorul nemțesc n-ar fi început să slăbească. Filamentele becurilor mai întîi se îngălbeniră încet-încet. Apoi se făcură roșii, subțiri și, în sfîrșit, se răcirăcu totul, pierind în întuneric. Se stinseră și luminile din pomul partizanilor. Întunericul se întinse din nou în cariere, mai adînc decît înainte, sau cel puțin așa li se păru la început partizanilor, după via lumină electrică. Scăpărau iarăși chibrituri. Felinarele „Liliacul" se aprinseră în beznă, populînd subterana cu umbre aruncate pe pereți. Felinarele de miner cu carbid începură să străpungă întunericul cu razele lor strălucitoare... Partizanii se pregătiră să se cuibărească pentru odihnă.

Evdokia Timofeevna nu mai lăsă din mînă cotul lui Volodea, pe care îl prinse cu teamă de cum se stinse lumina. Se simțea ca pierdută în acest labirint infernal, cu umbre care se alungau una pe alta, cu lumini tulburi, rătăcitoare, cu reflexe fulgerătoare care se topeau încet în bezna nesfîrșită.

— Ce groază mi-e! șopti Evdokia Timofeevna. Cum ați putut trăi voi în întunericul ăsta?

— Foarte bine, mamă — o lămuri Volodea. Ți se pare, fiindcă nu ești deprinsă. Numai ține-te de mine! Să nu te rătăcești.

Volodea potrivi cu dibăcie felinarul de miner, pompă de cîteva ori și scăpără un chibrit. Felinarul începu să bîzîie, înfigînd în întuneric tăișul alb al flăcării.

— Mamă, ai să te culci la mine — zise Volodea. Avem acolo nu o laviță, ci un pat cît sarcofagul împăratului Mitridate. Vanea o să doarmă la tată-său. Să vezi ce minunat e! E foarte plăcut. Ca o gropniță frumoasă...

— Ce tot trăncănești, Vovocika! Și-așa mi-e groază aici, iar tu mai vii cu neroziile tale...

Volodea o conduse pe maică-sa în colțișorul lui din prima galerie după statul-major și îl lumină cu felinarul.

— Iată, mamă, aici dorm eu cu Vanea. De pe peretele ăsta am lins apă cînd n-aveam ce bea. Uite, vezi cărăruia asta albă? Acolo am lins funinginea cu limba... Iar dincolo, vezi, am scrijelit cu un cui linii în fiecare zi, ca un fel de calendar. Îndată mai trag o linie, a cincizeci și doua. Aici sînt steluțe deasupra scrijeliturilor. Una, două... Numără și tu. Asta înseamnă că în ziua aceea am ieșit în recunoaștere.

Mama numără cinci steluțe. De cinci ori ieșise băiețașul său prin gîrliciuri tainice la suprafață, unde moartea îl amenința la fiecare pas, unde orice cuvînt putea să-l dea în vileag, unde cea mai mică mișcare nesocotită te poate face să-ți pierzi viața.

La lumina felinarului de miner, Evdokia Timofeevna cercetă cu privirea lăcașul subteran al fiului său.

Va să zică aici petrecuse Volodea două luni. Aici dormise el, cu urechea ciulită la fiecare foșnet din adîncul pietrelor. Aici se aflau cărțile lui... Iat-o, rezemată de perete, arma automată germană, luată ca trofeu... Pe un colț de piatră atîrnau bereta și pufoaica lui. O

pătură îmbibată de funingine era întinsă peste o saltea de paie.

— Hai să mătur puțin. Ia te uită ce colb s-a adunat aici ! Se găsește o mătură pe la voi ? Uite-o. O văd. Dă-o încoace... Cu un gest obișnuit, Evdokia Timofeevna apucă mătura din mîna lui Volodea. Un-doi... curăță din două-trei mișcări sigure, ușoare, praful de pe lîngă saltea și mătură pardoseala de piatră. Ei, parcă-i un pic mai curat — zise mama și își scoase șalul. Hai să ne culcăm, Vovocika. Mă simt cam obosită după o zi ca asta. Evdokia Timofeevna căscă, punîndu-și mîna la gură. Să te las pe tine la perete ?

— Nu, nu, mamă, nu mai sînt copil mic ! protestă pe loc Volodea. Culcă-te tu la perete, iar eu mă întind la margine... tu nu ești deprinsă cu acest sarcof... ptiu ! Bine, bine, glumesc și eu așa... n-ai dormit niciodată pe-o laviță de partizan. Ai putea să și cazi în timpul nopții.

Volodea, și el aproape că dormea de-a-mpicioarelea : doar nu era șagă ce se petrecuse în ziua aceea extraordinară ! Căscă cu atîta înverșunare, încît îi trosniră fălcile.

Mama se apucă să se cuibărească la peretele de piatră, așezînd salteaua de paie care foșnea. Își pieptănă părul lung cu un pieptene mare, arcuit, și își împleti cozile pentru noapte.

Volodea o întrebă :

— Ei, cum te simți ? Stai bine, mamă ? E bine așa ? Acum și piatra goală i s-ar fi părut moale ! Iar el mai întreba dacă se simte bine o mamă care își vede din nou alături fiul pierdut — cum i se păruse ei — pentru totdeauna !

— Mă simt bine aici, Vovocika — îi răspunse mama. Culcă-te și tu : trebuie să fii ostenit. Nu vezi cum caști ?

— Mamă ! zise Volodea, cuibărindu-se lîngă Evdokia Timofeevna. Știi, mamă, că te-am văzut... nu de mult... și aproape de tot, mamă. Uite : ca de aici pînă colo.

Își încruntă sprîncenele și își frecă bărbia de umăr, aducîndu-și aminte... Cum ar fi vrut atunci, cînd stătea ascuns după cada înghețată, să o îmbrățișeze pe maică-sa, pe care o sorbea din ochi pe fereastră ! Iar acum, maică-sa e alături, aproape de tot de dînsul, ca atunci cînd plecaseră la tată-său, la Murmansk, și dormiseră

pe bancheta îngustă din vagon. Acum putea s-o îmbrățișeze, dar nu știa nici el de ce se sfia. Își aminti de chipul maică-si cum îi apăruse atunci, în fereastră. Și deodată, un val de duioșie îi strînse inima, îi puse un nod în gît, mai-mai să-l înăbușe. Se întoarse spre maică-sa, se lipi repede cu obrazul de umărul ei, o îmbrățișă cu mîna de după gît și începu să-i vorbească în șoaptă drept la ureche, suflînd într-o parte șuvițele de păr care-l încurcau de pe obrazul mamei sale :

— Te-am văzut... Te-am văzut pe fereastră... Eram în recunoaștere, și deodată m-a prins dorul... voiam să te văd... Dar atunci, la voi erau peste tot nemți. M-am ascuns după cadă... tu tocmai atunci ședeai la fereastră... Coseai ceva. Iar eu stăteam lungit și priveam... priveam... După aceea te-ai sculat deodată în picioare și ai lăsat storul... Iar eu am plecat tîrîș. Mă aștepta Vanea.

Maică-sa îl asculta tăcută, mîngîindu-i încet ceafa rotundă. Îl privea în ochi, cu sufletul zguduit, simțindu-se oarecum vinovată : cum nu și-a dat seama că fiul său se află undeva pe aproape, că se uită la dînsa... Și ea s-a apucat să lase storul !

Iar Volodea urmă :

— Atunci, mamă, o pizmuiam pe Valia. Umbla pe lîngă tine și nu pricepea nimic.

— Dar ce avea de priceput ?

— Eu, în locul ei, tot timpul te-aș fi îmbrățișat, te-aș fi mîngîiat și te-aș fi sărutat !

— Dar acum ce-i cu tine ? Te-ai dezvățat de maică-ta...

Volodea prinse a rîde, se lipi și mai tare de dînsa, începu s-o împungă cu capul în gît, căutînd să ajungă cu fruntea sub bărbie. Prinse să se foiască, să fornăie și să-i sufle în ureche.

— Lasă-mă în pace, Vovka ! Ce zburdalnic te-ai făcut ! Să nu-mi mai sufli în ureche ! Puțină scărmăneală ți-am dat eu pentru trebșoara asta ? Știi doar că nu pot să sufăr. Dar cu cine vorbesc eu, cu tine ori la pereți ? Vezi că acuși îți trag cîteva blende... Ei, ai încasat-o ? Nu ți-am spus că ai s-o pățești ? Uite, voinicosul ! Atunci mai na, na ! Am mai tras eu de urechi asemenea comandanți : uite așa, uite așa...

— Nu mă doare de loc — zise Volodea, fără să se astîmpere. Va-ai ! Au ! Bine m-ai mai cîrpit... Strașnic mai plesnește palma ta !

— Ei, cred că te-ai săturat. Ți-ajunge ! Acuma dormi.

Flacăra felinarului de miner, care stătea în firida peretelui de piatră, se făcea din ce în ce mai galbenă. Zgomotul din cariere se potoli. Somnul doborîse de mult pe povestitorii cei mai nedomoliți și pe cheflii. O sforăială zdravănă răsuna în galeria unde dormeau partizanii. Nu se mai auzea nici țîrîitul mandolinei la bucătărie ; pesemne se potolise și nenea Iașa, care cu prilejul sărbătorilor se atinsese de-a binelea de rezerva intangibilă. Întunericul și liniștea se întinseră sub pămînt. Se auzeau numai picăturile de apă din zăpada topită care se strecurau printre pietre și cădeau în albiile și în lighenele puse pentru strîns apa.

— Mamă — rosti Volodea cu glas somnoros, moțăind — uite, o să vie tăticul de la flotă. O să-i gonim pe fasciști. Totul o să fie bine la noi. Nu-i așa ?

— Așa-i, puișorule. Dormi.

— Păcat că nu-i și Valka aici ! Să-i spui ce s-a vorbit astăzi despre mine și că mi s-a dat armă. Altfel, ea n-o să mă creadă, o știu eu. De cînd e, nu crede nimic... Dar tu, ce zici, are să-mi dea cu adevărat decorația ?

— Are să ți-o dea, sigur că are să ți-o dea. N-ai văzut cum te-a lăudat comisarul ?

Ce bine e să adormi iarăși la pieptul mamei, ca-n copilărie ! Totul devenise deodată așa de sigur, de plăcut și de temeinic. Parcă nici o nenorocire nu se mai putea furișa aici, o dată ce aveai lîngă tine pe mama. Volodea molfăia cu buzele-i plinuțe. Se îndesa cu umărul în perna murdară, afumată, ca să se cuibărească mai comod. Deodată se văzu din nou copil mic de tot. Răsufla adînc și simțea căldura propriei sale respirații, care se revărsa fierbinte pe umărul maică-si, unde își vîrîse nasul, sforăind ușor. Convins că totul o să fie bine pe lume, îmbrățișîndu-și mama cu amîndouă mîinile, neînfricatul comandant al grupei de tineri cercetași din cetatea subterană de la Starîi Karantin adormi la marginea laviței de piatră.

Iar mama, fără să-și elibereze umărul amorțit, își înalță cu băgare de seamă capul și își plimbă încet privirea peste trăsăturile feței băiatului, care se schimbase și se maturizase în aste două luni. Volodea avea un miros nou, puțin străin. Dar prin izul acrișor de funingine și de zeamă de castraveți, printre mirosurile ostășești, de pămînt, fier și curele, mama respira mirosul acela cunoscut de odinioară, deosebit de toate celelalte, și care, de la prima apropiere, îi ajunsese negrăit de scump, pentru toată viața : suflul cald al respirației copilului său.

Isprăvindu-se carbidul, felinarul de miner se stingea zbătîndu-se în șterse pîlpîiri de flacără care moare. Mamei însă nu-i venea să-l stingă. Rezemată în cot, ea privea într-una cu nesaț chipul fiului, care se întorcea din nou în brațele sale, în noaptea aceasta fericită de Anul nou.

Capitolul XVIII

STRADA LUI VOLODEA

(Epilog)

Pe culmea dealului Mitridate fîlfîia un steag roşu, frămîntat de crivăţul proaspăt al lui ianuarie. În ajunul Anului nou, doi marinari din Flota Roşie care luaseră parte la debarcare — Vladimir Ivanov şi Nikolai Gandziuk — se căţăraseră aici şi înfipseseră pe creasta măgurei antice, deasupra întregului Kerci, pavilionul de ancoră, care avea în mijlocul pînzei marea stea cu cinci colţuri.

Oraşul eliberat era în sărbătoare.

Învingătorii care eliberaseră oraşul Kerci, ostaşi viteji cu pufoaice şi cu foi de cort aruncate pe umeri, marinari cu mantale bine croite şi cu cizme de debarcare, cu carîmbii înalţi răsfrînţi sub genunchi, se plimbau pe străzile oraşului Kerci, întîmpinaţi pretutindeni cu zîmbete de bucurie, conduşi în toate părţile de pîlcuri de băieţi entuziasmaţi.

Vremelnicii stăpîni de ieri ai oraşului continuau să fie pescuiţi de pe mare. Fasciştii, surprinşi de debarcare, fugiseră care încotro, folosind pentru salvare tot ce le cădea la îndemînă. Unii căutară să scape pe mare cu plute improvizate din porţile curţilor şi din uşi legate între ele. Îngheţaţi, uzi, înnebuniţi de groază, ei se zvîrcoleau pe valuri, aproape de ţărm, şi implorau să fie salvaţi. Erau pescuiţi şi îndreptaţi spre comandament.

Dar după ce trecu primul val de bucurie al celor eliberaţi de coşmarul în care trăise oraşul Kerci aproape două luni, cînd însufleţirea fericită se mai potoli puţin şi cînd oamenii se îmbrăţişară şi plînseră îndestul de bucurie, oraşul istovit începu să-şi numere rănile. Venindu-şi în fire, oamenii se grăbiră să afle : cine fusese ridicat de hitlerişti, cine se prăpădise, cine dispăruse fără urmă. Aflară veşti despre mii de oameni ucişi, torturaţi pînă

la moarte. Se răspîndiră în oraş povestiri înspăimîntătoare despre rîpa de lîngă oraşul Bagerovsk, unde şapte mii de cadavre îngheţate înălţau spre cer, din zăpada care se topea, mîini înţepenite de ger. Oamenii se repeziră spre rîpa sinistră să-şi caute prietenii sau rudele ucise. Petreceau zile şi nopţi întregi în explorări înspăimîntătoare, printre cele şapte mii de cadavre împietrite. Iată cîte crime izbutiseră să săvîrşească hitleriştii, numai într-un singur loc, în mai puţin de două luni cît stătuseră în Kerci.

*
* *

Cei din Starîi Karantin şi din Kamîş-Burun peregrinau zile întregi spre carierele de piatră ale partizanilor. Toţi ardeau de nerăbdare să-i vadă cît mai repede şi cît mai aproape pe eroii cetăţii subterane care nu se predase fasciştilor.

Încă nu se îngăduia oamenilor să se apropie de cariere. De-a lungul sîrmei ghimpate, cu care nemţii apucaseră să încercuiască tot raionul carierelor, stăteau santinele. De patru zile lucrau fără încetare geniştii, scoţînd cu băgare de seamă din pămînt şi făcînd nevătămătoare sutele de mine cu care hitleriştii semănaseră toate căile de pătrundere în cariere. Printr-un gîrlici îngust, curăţat, partizanii ieşiră la suprafaţă, în grupuri mici. Căutară să iasă înainte de răsăritul soarelui, ca lumina zilei să nu-i orbească. Dar după aceea, ziua, mulţi partizani începură să aibă dureri cumplite de ochi, care le lăcrimau.

Era înfiorătoare înfăţişarea acestor oameni slabi, pe jumătate orbi, negri de funingine, carbonizaţi parcă. Ei petrecuseră aproape două luni sub pămînt, răbdînd zile întregi înăbuşeala, setea crîncenă şi tortura întunericului, dar nu se supuseseră duşmanului, căruia îi dăduseră o lecţie straşnică, deşi luptaseră în condiţii inegale.

Partizanii ieşeau de sub pămînt, după ce îşi acopereau cu mîinile ochii dezobişnuiţi de lumină, şi începeau să respire lacom, cu gura deschisă, bucurîndu-se de prospeţimea aerului de pe pămînt. Oamenii de deasupra îi îmbrăţişau, îi luau de mînă şi îi duceau acasă. Plîngeau şi cei din Starîi Karantin, fiindcă şi ochii lor se dezobişnuiseră de lumina pe care o radiază marea bucurie.

Dar de cum se liniștiră, privind în jurul lor și respirînd în voie, partizanii se apucară numaidecît de lucru și pe pămînt. La 4 ianuarie, Nina Kovaliova însemnă în jurnalul său :

„Detașamentul nostru se află în fruntea tîrgușorului Kamîș-Burun. Viața intră încetul cu încetul în făgașul obișnuit. Lazarev este președintele comitetului executiv raional, Șulghin — adjunctul lui. Kotlo e secretarul comitetului raional de partid. Eu lucrez la comitetul raional. Dăm ajutor armatei, adunăm paturi și vase pentru spital, înregistrăm prisosul de alimente. Organizăm cantina. Aici vor fi predate toate alimentele noastre, cele ale partizanilor, de îndată ce vor fi scoase minele din puțuri. Lui Vanea Sergheev i s-a făcut operație la spital. Trăiește și va trăi ! Viața de luptă a partizanilor m-a legat de Nadia Șulghina ; trebuie să rămînem prietene de luptă. Eram socotiți morți, dar am înviat și nu ne mai săturăm privind soarele, luna și respirînd aerul curat. Trăiască viața, lumina, fericirea, dragostea ! ! !“

În aceeași zi, unul dintre micii eroi ai acestui neobișnuit război, purtat în străfundurile de piatră, neînfricatul cercetaș (despre ale cărui recunoașteri partizanii ieșiți la suprafață povesteau băieților din Starîi Karantin și din Kamîș-Burun) ședea într-o albie mare și pleoscăia, împroșcînd toată odaia, acasă la unchiul Griținko. Ivan Zaharovici și Vanea plecaseră la Kerci, unde locuia acum tușa Niușa, mama lui Vanea, care se întorsese bolnavă de la gestapo. Valia plecase și ea la oraș, cu însărcinări date de organizația de Comsomol, folosindu-se de o mașină care avea același drum cu ea. Iar Evdokia Timofeevna, rămasă singură cu Volodea, hotărîse să-i facă baie și să-l spele cum trebuie.

Nu-i era tocmai la îndemînă viteazului cercetaș să se bage gol în albie și să rabde, ca un copil mic, tot ce-i făcea mama. În astfel de împrejurări nu puteai aștepta de la ea nici un pic de cruțare. Pe capul de mult netuns al lui Volodea, Evdokia Timofeevna făcuse o căciulă mare, albă, pufoasă, din spumă care fîsîia. Mari clăbuci cu bășici zburau în toate părțile, cădeau pe dușumea, pluteau în covată... Evdokia Timofeevna schimbă a treia oară apa. Dar și aceasta se înnegri de funinginea care se lua în straturi de pe Volodea.

Cu un burete tare și aspru, îmbibat de săpun lichid usturător, mama se puse să frece cu furie umerii fiului său, numai pielea și oasele, ca și spinarea alungită, pe care puteai prea bine să-i numeri vertebrele.

Volodea crescuse și slăbise de cînd nu-l mai văzuse maică-sa. Vai, ce murdar era ! Cîte straturi de funingine se depuseseră în părul lui.

— Au, mamă ! Mă ustură ochii de săpun ! gemea Volodea, scuipînd. Nici tăticul, pe „Krasin“, la Murmansk, nu m-a frecat așa... Și tăticul doar...

— Rabdă, rabdă, partizanule ! repetă neînduplecată Evdokia Timofeevna și manevra fără milă, încît capul lui Volodea se bălăbănea cînd la dreapta, cînd la stînga.

— Mai încet, mamă, îmi smulgi tot părul din cap.

— Lasă, lasă, eroule, că pentru frizură tot o să-ți mai rămînă. O să am de ce te trage. Dar în ce hal de murdărie ești ! Nici în trei zile n-o să reușesc să curăț rapănul de pe tine !

De teamă să nu i se fi cuibărit în păr vreo gînganie, maică-sa îl spălă pe cap cu săpun de gudron, îl dădu cu oțet și cu gaz, apoi îl clătì cu apă, spunînd ca de obicei :

— Ca apa pe gînsac, nimic să nu-i vină lui Vovka de hac...

Maică-sa îi stoarse repede cu palmele părul ud. Iar Volodea chiuia, umflîndu-și obrajii și fără să-și deschidă ochii lipiți ; apoi începu să se zbată într-un cearșaf mare, pufos, în care mîinile dibace ale maică-si îi frecau trupul curat, îi netezeau părul și îi atingeau cu luare-aminte fața.

— Lasă-mă pe mine — zise Volodea, apărîndu-se fără vlagă și radiind de fericire, mulțumită senzației de curățenie, confortului și duioaselor dezmierdări care îl înconjurau din toate părțile.

— Ei, hai, șterge-te tu — încuviință maică-sa. Acuma parcă ai fi mai curățel. Uf, cu tine am făcut și eu o baie de aburi ! Evdokia Timofeevna îi aruncă o cămașă curată. Volodea și-o trase cu greu pe trupul înfierbîntat, puțin jilav, cuprins de o toropeală plăcută. Bine te-ai mai lungit ! exclamă maică-sa, uitîndu-se la el. Mînecile ți-ajung la cot. Ai crescut, băiete, nu șagă... Toate ți-au rămas mici...

După aceea, Volodea, pieptănat, îmbrăcat în haine curate, se așează la masă și, tacticos, se apucă să bea ceai împreună cu maică-sa.

— Ei, ia spune-mi : ce făceai tu acolo sub pămînt ? îl întrebă mama.

— Orice era nevoie — răspunse fără grabă Volodea, turnîndu-și ceaiul din ceașcă în farfurioară. Executam orice misiune îmi dădea comandamentul.

— Asta înseamnă că ai spălat și vasele, nu ? îl întrebă șiret mama.

— Nu. Vase n-am spălat — răspunse Volodea și își frecă bărbia de umăr. Se uită la maică-sa și rosti simplu : N-aveam apă, mamă. Aș fi fost bucuros să le spăl...

Așa stăteau liniștiți la taifas mama și fiul. Volodea se interesa de cunoscuții săi. Evdokia Timofeevna auzise că Iulia Lvovna și Svetlana trăiau și erau sănătoase.

— Efim Leontievici al vostru a murit. Se înrolase în miliția populară, cu toate că suferea de inimă. Se spune că a căzut în luptă. Era un om atît de potolit și de cumsecade...

Volodea se posomorî deodată și — cu o cută nouă, neștiută, pe frunte — privi pe fereastră, săltîndu-și umărul spre obraz.

Prin dreptul ferestrei tocmai trecea un detașament din Armata Roșie. Soldații purtau niște prăjini lungi, cu cerculețe la capăt. Aveau prinse peste căciuli căști ca de telefon. Volodea sări într-o clipă și se lipi de geam, ciocănind în el cu degetele. Soldatul în vîrstă care mergea în fruntea detașamentului auzi bătaia în geam și întoarse capul spre fereastră. La început nu-l recunoscu, apoi zîmbi și îl salută pe Volodea.

— Mamă — izbucni emoționat Volodea, rotind ochii după căciulă. Mamă, au venit la noi geniștii ! O să curețe de mine intrările în cariere. Cel ce m-a salutat e un cunoscut al meu. În prima zi, cînd ne-au eliberat, eu i-am arătat pe unde să curețe calea. Mamă, i-am făgăduit să-i arăt și azi. Eu știu pe de rost, de jur împrejur, fiecare moviliță.

— Lasă, Vovocika, o să se descurce ei și fără tine. Doar ți-a spus ieri comisarul să nu-ți bagi nasul acolo. Iar comandantul nici nu ți-a dat ordin !

— Nu, mamă. Eu am pipăit tîrîș fiecare pietricică. Trebuie să dau oamenilor o mînă de ajutor. Sînt dator...

Is pionier ori ce sînt ? Altfel s-ar putea ca oamenii să piardă acolo o săptămînă întreagă. Înțelege-mă, mamă ! Nu pot sta liniștit cînd sînt în stare să dau o mînă de ajutor. Apoi trebuiesc aduse mai repede alimentele la suprafață. Lumea din tîrgușor duce lipsă. Nemții au mîncat și ultima firimitură.

Volodea își luă paltonul din cuier. Se îmbrăcă și întinse mîna spre căciula cu apărătoare pentru urechi, care se afla pe un scaun. Mama se așeză în ușă, cu mîinile proptite în ușori, nelăsîndu-l să treacă :

— Nu te duce, Volodenka, te rog ! Mi-e frică, nu știu de ce. Doar nu ți-au dat ordin să te duci. Să nu fie într-un ceas rău ; te poți poticni, te-atingi de ceva...

Volodea îi dădu domol mîna la o parte și împinse ușa :

— Nu întîrzii mult, mamă ! La prînz o să fiu acasă.

— Cel puțin păzește-te ! strigă ea în urma lui. Vai, iarăși m-a cuprins neliniștea.

Evdokia Timofeevna văzu pe fereastră cum Volodea ajunse din urmă detașamentul de geniu, cum alergă la comandant, îl salută milităreste și porni alături de dînsul — așa mic cum era, dar hotărît, căutînd să calce în pas cu soldații. Mama rămase la fereastră pînă ce detașamentul se mistui la cotitura uliței.

„Să-i fac pentru prînz niște gogoși, se gîndi ea. N-a mîncat, desigur, de mult, și se prăpădește după ele !"

Evdokia Timofeevna se apropie de plită, frămîntă aluatul și se luă în curînd cu treburile obișnuite ale gospodăriei, care îi deveniră din nou plăcute, deoarece știa că la prînz va veni Volodea, va vedea gogoșile favorite și se va arunca, de bucurie, în brațele sale.

O explozie prelungită, dublă, care bubui, după cum i se păru Evdokiei Timofeevna, chiar sub dușumea, ridică parcă o clipă toată casa în sus și pe urmă o împlîntă iarăși greoi în pămînt. Un colț de geam, lipit cu hîrtie, căzu din cercevea și zăngăni slab pe pervazul ferestrei...

Cîteva pietre căzură pe acoperiș, se rostogoliră prin dreptul ferestrei și se prăvăliră cu un zgomot puternic lîngă casă. Se auziră glasuri speriate. În fața ferestrei, strada se umplu de lume care forfotea. Evdokia Timofeevna văzu cum toți oamenii alergau, fugind care mai de care în direcția carierelor de piatră... unde cu puțin înainte plecase Volodea.

Mama rămase cîteva clipe ca împietrită: explozia o țintuise parcă locului; apoi făcu un pas strîmb, nesigur. Vru să mai facă un pas, dar n-o mai țineau picioarele. Abia zări taburetul, și se lăsă ca un bolovan pe el, scăpînd prosopul din mînă pe dușumea.

Trebuia să iasă în stradă ca să afle ce fusese cu detunătura aceea. Dar n-avea putere să se ridice.

Afară se făcu liniște. Nimeni nu mai trecea pe dinaintea ferestrelor. Evdokia Timofeevna ședea pe taburet, întoarsă cu fața către ușă, încă nădăjduind ceva, dar așteptînd cu groază ca din clipă în clipă să se deschidă ușa și să lase să intre vestea aceea, mai dureroasă și mai groaznică decît orice pe lume pentru o mamă.

Ea rămase așa mult timp. Clipă cu clipă nădejdea care-i mai licărise undeva în suflet se stingea, se stingea mereu.

Se întunecă în odaie. Pe fereastră se vedea cum se lasă amurgul leșiatic, neprietenos...

Atunci cineva bătu în ușă. Ea nu-și auzi glasul. Dar cei din antreu i-l auziră. Ușa se deschise.

În cameră intrară trei persoane. Fețele lor erau negre din pricina funinginii intrate în piele. Evdokia Timofeevna îl recunoscu numaidecît pe comandantul Lazarev, pe comisarul Kotlo și pe cineva în uniformă de marinar, pe care, în noaptea de Anul nou, Volodea i-l recomandase. Îl numise: dascălul său.

Intrară și tustrei își scoaseră în același timp căciulile.

Evdokia Timofeevna își ridică mîinile, netezind creturile bluzei și mototolindu-le. Se apucă deodată cu amîndouă mîinile de gît, vrînd parcă să înăbușe cu degetele țipătul care-i năvălea din piept, gata-gata să izbucnească.

Uitîndu-se la ea, tustrei înțeleseră: știa!

Apoi buzele ei se mișcară fără glas:

— Volodea? întrebă în șoaptă.

Lazarev își desfăcu brațele, deznădăjduit:

— Nu l-am putut păzi. S-a dus singur... A vrut să dea ajutor geniștilor.

Mama se săltă puțin de pe taburet și privirea ei îndreptată spre ușă arăta că e gata să pornească.

Comisarul făcu cîțiva pași spre dînsa și o apucă de cot:

— Nu trebuie, nu te duce acum acolo, Evdokia Timofeevna!

În parcul tîrgușorului Kamîș-Burun, în rondul de flori din centru, unde se joacă întotdeauna copiii, se ridică un monument, nu prea înalt, pe mormîntul comun al partizanilor. Pe placa de marmură de Crimeia, fixată pe soclul de piatră, stă scris:

„Aici sînt înmormîntați partizanii din Marele Război pentru Apărarea Patriei, căzuți în lupta împotriva cotropitorilor fasciști: Ziabrev Alexandr Fedorovici, Șustov Ivan Gavrilovici, Vajenin Vlas Ivanovici, Makarov Nikolai, Bondarenko Nikolai, Dubinin Volodea".

Iar la poalele dealului Mitridate din Kerci, de pe vechea scară de piatră, se vede foarte bine o stradă dreaptă, însorită, care începe din josul pantei, de la capătul inferior al scării, și se pierde în depărtare. În zilele senine, la răspîntia unde se întîlnește ulița luminoasă a lui Volodea cu larga stradă Lenin, care o întretaie, cîntă cintezoii de-ți iau auzul, țupăind în colivii. Evdokia Timofeevna și Valia, însoțite de pionierii din Kerci, vin cîteodată pe strada aceasta.

— Asta-i strada mezinului meu — le spune Evdokia Timofeevna pionierilor, coborînd încet treptele vechi spre strada care poartă numele fiului său.

— E strada lui Volodea al nostru — adaugă încet și Valentina, în astfel de împrejurări.

Iar în zilele de sărbătoare, cînd fanfara cîntă pe străzi, cînd fanioane de toate culorile flutură în port și pe corăbii, deasupra dealului Mitridate zboară aeromodele cu aripi albe, tobele bat zgomotos, iar trompetele pionierilor răsună vesel deasupra scării de piatră cenușie. Pe treptele întortocheate ale scării coboară, pășind în tact, rînd după rînd, băieți și fete cu cravate roșii, în trei colțuri — pionierii școlii „Volodea Dubinin" și pionierii din detașamentele vecine.

Pasul lor înfrățit, ușor răsună limpede pe lespezile de calcar și umple toată strada. Cintezoii lui Kiriliuk îi întîmpină cu ciripitul cîntecului lor în colțul străzii Lenin. Vîntul celor două mări se joacă cu faldurile steagului purpuriu. Pionierii merg pe o stradă largă, scăldată în soare, unde pe tăbliețele prinse de pereții caselor, sub felinar, stă scris:

„STRADA VOLODEA DUBININ"

Au trecut mai bine de zece ani din ziua morții lui Volodea Dubinin.

Dar amintirea lui a rămas. Pionierii din Kerci și cei veniți din alte părți vizitează adeseori familia Dubinin. Ei privesc îndelung portretul lui Volodea și, cu glas scăzut, pun întrebări despre dînsul mamei și surorii celui mort. Ei recitesc scrisoarea compusă cu cuvinte simple și pline de îmbărbătare a lui Nikifor Semionovici, după ce a aflat de moartea fiului său. Mama păstrează cu grijă scrisoarea aceasta în sertarul mesei.

„Dragele mele Dusia și Valia!

La 13 februarie 1942 am primit mult așteptata voastră scrisoare. Am aflat despre pierderea scumpului nostru Vovocika.

Știu că ați suferit mult mai mult decît mine chinurile sfîșietoare pricinuite de călăii și de monștrii fasciști, iar moartea scumpului nostru fiu a fost, desigur, zguduitoare pentru tine și pentru Valia. L-am iubit foarte mult pe Vovocika... Îi cunoșteam caracterul ferm și dîrza lui stăruință.

Mulți comandanți și soldați din Armata Roșie, citind scrisoarea voastră, au fost mișcați și entuziasmați de faptele de arme ale micului partizan. Dar acest entuziasm nu trezește în sufletul meu numai mîndrie, ci și o tristețe amară, fiindcă el, bietul băiat, s-a prăpădit într-un mod atît de tragic... Scumpul nostru copilaș va trăi veșnic în amintirea patrioților din țara aceasta și a tovarășilor săi.

Multe salutări partizanilor, prietenii de luptă ai lui Volodea.

N. S. Dubinin

Flota Mării Negre, 15 februarie 1942"

În curînd muri pe front și Nikifor Semionovici.

Tatăl și-a dat viața pentru aceeași cauză mare și dreaptă pentru care își sacrificase viața și fiul său.

Pionierii ascultă liniștiți, pe gînduri, povestirile mamei, iar ea scoate din mapa în care păstrează cu grijă toate amintirile despre fiul său, copia de pe caracterizarea aceea al cărei sens nu-l prinsese destul de bine Volodea, cînd o citise comandantul în timpul mesei zgomotoase de

Anul nou, în carierele de piatră. Originalul acestei caracterizări se află acum la muzeul din Kerci. Iată ce scrie în ea:

„CARACTERIZARE

a lui Dubinin Vladimir Nikiforovici, născut în 1927:

Volodea Dubinin a făcut parte, de la 11 noiembrie pînă la 31 decembrie 1941, din detașamentul de partizani din carierele de piatră de la Starîi Karantin, orașul Kerci.

Volodea a fost cel mai remarcabil dintre tinerii partizani ai detașamentului. În detașament avea sarcina de cercetaș. A fost numit comandant al grupei tinerilor partizani. Grupa lui se compunea din cinci pionieri.

Trei dintre ei au fost trimiși pentru executarea operațiilor de recunoaștere. Volodea, cu luptătorii săi, a ieșit de mai multe ori la îndeplinirea misiunilor de luptă. Și-a îndeplinit întru totul aceste misiuni. A adus informații prețioase detașamentului nostru.

În timpul luptelor cu cotropitorii germani, Volodea și tovarășii lui n-au dormit zile și nopți întregi. Au cărat muniții, hrană, apă și așa mai departe.

Cînd monștrii fasciști au întrebuințat metodele cele mai infernale împotriva detașamentului nostru, folosind gaze asfixiante și toxice, au fost gazați 32 de partizani. Nu erau destui oameni pentru îndeplinirea serviciului. Volodea Dubinin împreună cu luptătorii săi, Vanea Griținko și Tolea Kovaliov, au cerut conducerii detașamentului să-i trimită la posturile de gardă. Iar aici, băieții, înzestrați cu arme, au stat de gardă.

Volodea Dubinin și prietenii lui au răspuns cu cinste și conștiinciozitate încrederii pe care le-a arătat-o Partidul.

S. Lazarev,
Comandantul detașamentului de partizani

I. Kotlo,
Comisarul detașamentului de partizani".

Mama scoate o gazetă de front îngălbenită, care a publicat ordinul comandamentului Frontului din Crimeia, cu data de 1 Mai 1942:

„În numele Prezidiului Sovietului Suprem al U.R.S.S., pentru exemplara îndeplinire a sarcinilor date de Comandament pe frontul de luptă împotriva cotropitorilor germani, ca și pentru vitejia și bărbăția dovedite cu acest prilej, SE DECERNE... Ordinul „STEAGUL ROȘU"... lui DUBININ Vladimir Nikiforovici".

Elevii, curioși, o întreabă îndelung pe Evdokia Timofeevna despre colegii lui Volodea, despre tovarășii săi din detașamentul de pionieri sau despre luptătorii din cetatea subterană. Iar Evdokia Timofeevna le răspunde pe-ndelete că Lazarev și Jucenkov se află și acum tot în Starii Karantin... că soția răposatului Ziabrev, Galina Alexeevna, a luat locul bărbatului său care s-a prăpădit, muncind acum în același birou unde lucrase pînă la război Alexandr Fedorovici... că Kotlo e la o stațiune de mașini și tractoare din Kuban, iar Kornilov în Tuapse. Petropavlovski, după ce fusese rănit, a orbit; acum locuiește cu maică-sa la Leningrad. Se întîlnește adesea cu pionierii din orașul lui Lenin și le povestește cum primea, acolo, în subterană, raportul tînărului cercetaș. Unchiul Griținko lucrează la o cooperativă și locuiește în aceeași căsuță ca și odinioară.

Nenea Iașa Manto conduce cantina din Kamîș-Burun și, în fiecare vară, se duce ca bucătar într-o tabără de pionieri. Adesea, după ce ospătează pe băieți cu o masă gustoasă și sățioasă, încheiată cu favoritele lui gogoși, numite pompos „partizane", în amintirea trecutului, el le istorisește pionierilor despre Volodea și despre neuitatele zile petrecute în carierele de piatră.

Iulia Lvovna n-a ieșit încă la pensie și locuiește în casa de lîngă școala care poartă acum numele lui Volodea Dubinin.

Dar mai mult decît orice îi interesează pe băieți soarta lui Vanea Griținko, a lui Tolea Kovaliov, a Svetlanei Smirnova și a celorlalți prieteni ai lui Volodea.

Deseori și Valia stă de vorbă cu pionierii. Ea lucrează acum la stațiunea meteorologică și urmează prin corespondență cursurile institutului. Dar nu-și uită vechii prieteni, cu toate ocupațiile sale. Le povestește tinerilor oaspeți că Svetlana Smirnova a absolvit de curînd Institutul de limbi străine din Moscova și că a plecat în Ucraina, la o școală, ca profesoară de franceză, și că Jenea Bîcikov, prietenul lui Volodea de la cercul Iu.A.S., după ce a isprăvit în 1952 Institutul politehnic din Leningrad, secția construcții,

s-a întors în Kerci și muncește ca arhitect la refacerea orașului natal, care a suferit atîta din pricina războiului.

Un autocamion al combinatului din Kamîș-Burun se oprește adesea în fața căsuței în care locuiesc mama și sora lui Dubinin. Din cabină coboară un șofer uscățiv, foarte bronzat la față:

— Bună ziua, mătușică Dusia! Bună ziua, Valia!...

Acesta-i Vanea Griținko, care nu pierde nici un prilej, cînd e în trecere pe-acolo, să se oprească și pe la vechile lui prietene și rude.

Băieții din Kerci au aflat cu multă bucurie că în vara anului 1951, Vanea s-a întors în orașul lui natal și, ca șofer, își poartă acum mașina prin aceleași locuri pe unde odinioară umblase în recunoaștere împreună cu Volodea.

Iar cel de-al treilea cercetaș din „grupa lui Volodea Dubinin", Tolea — acum plutonierul Anatoli Kovaliov — și-a trimis de curînd de la unitate ultima fotografie. Din modestie, el n-a spus niciodată acolo, la armată, că la vîrsta de treisprezece ani a fost cercetaș într-un detașament subteran de partizani. Tovarășii săi din același regiment au aflat aceasta numai din cartea de față, unde i-au văzut portretul și au citit istoria cetății subterane.

Sute și sute de scrisori din toate ungherele țării sosesc în Kerci, la școala care poartă numele lui Volodea Dubinin, scrisori adresate pionierilor de aici și mamei pionierului erou. Micii corespondenți, arzînd de curiozitate, îi întreabă pe colegii lor de aceeași vîrstă, care locuiesc — cum spun ei — în „orașul natal al lui Volodea", despre noile construcții, despre actuala viață a Kerciului, despre viitorul orașului. Întreabă ce mai e nou și cum se dezvoltă ținutul pe care l-a apărat vestitul pionier Volodea Dubinin, împreună cu tovarășii săi mai în vîrstă. Copiii care citesc aceste pagini despre viața scurtă, dar minunată, și despre faptele vitejești ale lui Volodea Dubinin sînt ferm convinși că pionierii din orașul unde a locuit tînărul erou respectă tradiția gloriei sale.

De aceea doi elevi ai școlii „Pușkin", din Kliucevsk, raionul Novotoriț, regiunea Kirov, și anume: Iura Juravliov și Vasili Novoselov, hotărîndu-se să construiască un aeromodel, au ajuns la concluzia că cele mai bune sfaturi și ajutor le-ar putea căpăta, în primul rînd, de la școala „Volodea Dubinin". După cum se știe, Volodea era

un perfect aeromodelist. De aceea au trimis școlii o scrisoare, cu rugămintea de a le da lămuririle necesare.

Dar nu numai băieții din toate colțurile țării noastre — din Extremul Orient, din Letonia, din Armenia — trimit scrisori școlarilor din Kerci. Și copiii cehoslovaci, elevi din Karlovy Vari, au scris la Kerci. Băieții dintr-un orășel polonez au trimis școlii din Kerci un mare album cu fotomontaje și cu desene. Iar elevii din gara Kalacinskaia, regiunea Omsk, nu numai că au intrat în corespondență cu școala „Volodea Dubinin", dar au trimis și o carte despre tînărul erou în Cehoslovacia, iar de curînd a început o corespondență între băieții cehi și tinerii siberieni.

În maldărul corespondenței păstrate cu sfințenie de Evdokia Timofeevna Dubinina se găsesc cîteva scrisori primite de la doi tineri soldați din Armata Sovietică. Părinții lor s-au prăpădit în timpul războiului. Ei s-au adresat atunci mamei tînărului erou care și-a dat viața pentru victoria patriei și pentru consolidarea păcii, rugînd-o să-i „înfieze spiritualicește". Făcînd această rugăminte, făgăduiau că vor urma în totul tradițiile înalte în care a fost crescut vestitul pionier din Kerci. Iar acum, cînd scriu la Kerci, își încep astfel scrisorile: „Draga noastră mamă, Evdokia Timofeevna!"...

Dar gloria aduce după sine obligații mari. O înaltă apreciere impune mai multă exigență. Astfel au înțeles rînduielile onoarei și ale gloriei acele detașamente de pionieri din toate colțurile țării care, abia după ce s-au distins la învățătură și la munca de interes obștesc, au dobîndit dreptul de a purta numele lui Volodea Dubinin.

Pionierii din orașul Gorki le-au scris colegilor din Kerci: «De curînd, detașamentului nostru din clasa a treia „A" i s-a conferit numele de Volodea Dubinin. Din ziua aceea am început să învățăm încă și mai bine. Detașamentul nostru deține astăzi steagul de „fruntaș la învățătură".»

De altfel, chiar dreptul de a semna o scrisoare adresată școlii „Volodea Dubinin" nu se dă fiecăruia. După cum în vestita Școală No. 201 din Moscova numai fruntașele clasei pot ocupa banca în care a stat Zoia Kosmodemianskaia, tot așa, potopul de misive care sosesc în Kerci sînt semnate numai de băieții cei mai destoinici.

Odată, Evdokia Timofeevna a primit o scrisoare din Siberia, trimisă de învățătoarea comsomolistă Polina Alexeevna Pupîșeva din satul Nahraci, districtul Hanti-Mansiisk, regiunea Tiumen. Tînăra învățătoare îi descria amănunțit Evdokiei Timofeevna școala ei sătească din ținuturi depărtate și îi povestea despre cei mai buni elevi, ca și despre merituosul colectiv pedagogic.

„Și încă ceva, Evdokia Timofeevna — scria învățătoarea — venim la dumneavoastră cu o mare rugăminte a băieților noștri. Ei vor din tot sufletul să cultive flori. Pentru început, vă rugăm să ne trimiteți flori din grădina dumneavoastră. Le vom semăna mai întîi în răsadnițe. Iar după aceea, cînd vor crește, vor înflori și vor da semințe, școlarii noștri vor împodobi tot raionul cu flori ieșite din semințe primite de pe meleagul de baștină al lui Volodea Dubinin, mezinul partidului nostru comunist."

Un pachet mic, adresat școlarilor din satul Nahraci, a plecat din Kerci spre inima Siberiei. În el se aflau felurite semințe de flori, împachetate cu mare grijă.

Iar de curînd, gazetele din Kazahstan s-au ocupat de fapta eroică a doi pionieri — Mișa Gracev și Alașbek Djurnașev — din sătucul Priozernîi.

Dovedind o mare prezență de spirit și mult curaj, acești doi băieți au salvat avutul colhozului, dînd ajutor la stingerea focului, observat mai întîi de dînșii pe cînd se duceau la pescuit pe malul rîului Ilea. „Am procedat întocmai cum ar fi procedat în aceeași situație și Volodea Dubinin. El este eroul nostru cel mai drag, și de mult am luat hotărîrea să ne purtăm întotdeauna așa cum s-ar fi purtat el", spuneau într-o scrisoare, despre fapta lor vitejească, Mișa Gracev și Alașbek Djurnașev.

* * *

La 6 iunie 1951, pionierii din Kerci mărșăluiau prin oraș, în fîlfîit de flamuri roșii, trîmbițînd din goarne și bătînd mărunt din tobe. Treceau prin fața Scuarului Păcii, o largă peluză de verdeață între cele două bulevarde din centrul orașului, treceau pe însorita stradă „Volodea Dubinin". Și toți se opriră, făcînd front, înaintea unei clădiri mari, albe, pe frontispiciul căreia scria: «Școala medie de băieți No. 13 „Volodea Dubinin".»

Căzu pînza roşie care învelea un soclu modest cu patru faţete. Un bust turnat în bronz şi un cap de adolescent, înclinat dîrz pe spate, se înfăţişară asistenţei. Ochii iscoditori ai băieţandrului, plini de un elan vitejesc, priveau ţintă în depărtări. Colţurile cravatei de pionier fluturau, parcă într-o răbufnire de vînt. Soarele care se strecura prin frunzişul rar al salcîmilor îşi juca bănuţii de lumină pe obrazul de bronz.

Astfel e înfăţişat Volodea Dubinin în monumentul dezvelit atunci în faţa şcolii din Kerci care îi poartă numele. Sculptorul a dat viaţă trăsăturilor care îi întruchipează vitejia năvalnică, dîrzenia spiritului său cercetător şi sufletul curat, clocotitor de viaţă. Acelaşi bust, cioplit însă în marmură albă, a fost expus în vara aceluiaşi an 1951 la Festivalul de la Berlin al tineretului, printre portrete şi sculpturi ale tinerilor eroi care au luptat pentru consolidarea păcii şi a fericirii în lumea întreagă. Acum, bustul de marmură se află la Moscova, în muzeul istoric, la expoziţia permanentă „Comsomolul în Războiul pentru Apărarea Patriei din 1941—1945".

...Buchete de trandafiri şi braţe întregi de clopoţei proaspeţi erau răspîndite la poalele soclului. Hulubi albi, lansaţi din mîinile pionierilor, se roteau pe deasupra monumentului lui Volodea Dubinin.

Strîngîndu-şi buzele tremurătoare, Evdokia Timofeevna privea tăcută, cu luare-aminte, trăsăturile fiului său reînviate de dalta sculptorului.

Lăsîndu-şi uşor pe spate capul cărunt, profesoara Iulia Lvovna privea întruchiparea statuară a elevului ei. Ceva mai departe stătea, cu ochii în pămînt, Vanea Griţenko.

Stolul de hulubi cu aripi albe se învîrti mult timp pe deasupra chipului de bronz al lui Volodea Dubinin, simbolizînd parcă viaţa minunatului băieţandru din Kerci, jertfită pentru ca soarele vieţii paşnice, cucerite cu trudă, să se înalţe tot mai sus deasupra oraşului natal, atît de încercat.

Două date — 1927—1942 — străluceau modest sub inscripţia „Volodea Dubinin" turnată în litere de bronz şi aşezată pe soclu.

Kerci-Moscova
Septembrie 1947 — Februarie 1949
Ianuarie 1954

CUPRINS

Strada din Kerci 7

Partea I

SĂ CREŞTI MARE, BĂIETE!

Capitolul I	Inscripţia din subterană	13
Capitolul II	Stăpînul unei picături de mercur	29
Capitolul III	Pavilionul tatii	47
Capitolul IV	Literă cu literă	68
Capitolul V	Cuvîntul e cuvînt	84
Capitolul VI	Sufletul pionierilor	93
Capitolul VII	Expediţia ştiinţifică	117
Capitolul VIII	Pămîntul şi cerul	135
Capitolul IX	Examenul	162
Capitolul X	„S + S"	191
Capitolul XI	Ţărmul pionierilor	213

Partea a II-a

CETATEA SUBTERANĂ

Capitolul I	Nu ne-a luat...	229
Capitolul II	Inimă arsă	243
Capitolul III	Orlik şi Sokolik	263
Capitolul IV	Taina unchiului Griţenko	276
Capitolul V	Adio, lumină a zilei!	290
Capitolul VI	Cetatea subterană	303
Capitolul VII	Jos şi sus	320
Capitolul VIII	Prima ieşire la suprafaţa pămîntului	344

Capitolul IX	O lespede pe inimă	364
Capitolul X	Despre ovăz	381
Capitolul XI	Întîlnirea cu stelele	409
Capitolul XII	Lupta sub pămînt	423
Capitolul XIII	Străfundul pămîntului în flăcări	443
Capitolul XIV	„Ochii şi urechile“	460
Capitolul XV	Îngropaţi sub piatră	483
Capitolul XVI	Ultima recunoaştere	506
Capitolul XVII	La mulţi ani !	528
Capitolul XVIII	Strada lui Volodea (epilog)	550

Redactor responsabil : A. ŢIMPĂU
Tehnoredactor : ŞT. MIHAI

Dat la cules 02.03.1964. Bun de tipar 22.04.1064. Apărut 1964. Comanda nr. 6495. Tiraj 25.140. Hîrtie tipar sul de 50 g/m² 540×840/16. Coli editoriale 32,13. Coli de tipar 35,5. A.T. 606. C.Z. pentru bibliotecile mici 8S—95=R.

Tiparul executat sub comanda nr. 40.160. la Combinatul Poligrafic „Casa Scînteii“ Piaţa Scînteii nr. 1, Bucureşti — R.P.R.

Clubul cărţii digitale 2022